ANNALIVM POLONIÆ CLIMACTER SECVNDVS.

BELLA

Sueticum, Tranſyluanicum, Moſcho-uiticum, aliaſq; res geſtas ab Anno 1655. ad Annum 1661. incluſiuè continens.

SCRIPTORE
VESPASIANO
à KOCHOW
KOCHOWSKI
EQVITE POLONO.

CRACOVIÆ
In Officina Typographica
NICOLAI ALEXANDRI SCHEDEL, S.R.M. Typ. *Ordinarij.*
ANNO Regis Regum. M.DC.LXXXVIII.

MIra ô MATER, MATER ô NVMINIS
Et caſta VIRGO experſq; criminis
Poſcenti adſis Famulo

Mearum labor exilis virium
VIRGO Tuum ſub it patrocinium
Accipe precor ſedulò.

Approbatio.

EGo *M.* FRANCISCVS PRZEWOSKI, *S. Th: Doctor, & in Vniuerſitate Cracouienſi Profeſſor, Eccleſiarum Collegiatarum, Cracouiæ SS. Omnium Præpoſitus, S. Annæ Decanus, Scholaſticus Curelouienſis, per Diœceſim Cracouien: Ordinarius, Librorum Cenſor, Opus inſigne Hiſtoricum, cui Titulus,* ANNALIVM POLONIÆ CLIMACTER SECVNDVS, *Bella Sueticum, Tranſyluanicum, Moſchouiticum, aliaſq; res geſtas ab Anno 1655. ad Annum 1661. incluſiuè libris ſeptem continens, Auctore Generoſo & Magnifico Dño:* VESPASIANO *à Kochow* KOCHOWSKI *Equite Polono deſcriptum, diligenter legi. Quòd cùm nihil Fidei Orthodoxæ & Hiſtoriæ, bonisq; moribus contrarium habeat, immò Patriæ Ciuibus & gloriæ Gentis Polonæ reſpondeat, illud imprimi, & in lucem edi concedo facultatem. Datum Cracouiæ in Collegio Maiori, die 11. Ianuarij Anno Dñi: 1688.*

Idem qui ſupra *mpp:*

⁂

Proœmium.

AMice Lector, cui hæc opella nostra in manus venerit, vt benè valeas multùm salue. Fauori dein tuo & beneuolentiæ postulata nonnulla insinuo: nam monita vocare ambitiosum, petitiones molestum aut humile censui. Ac primò, quod Climacter iste Annalium, sine solenni dedicatione prodeat? id causæ est, nimirùm hac præliminari pompa distinere te nolebam, cumq; anteriorem Climacterem Serenissimo IOANNI III. Regi ac Domino meo Clementissimo dedicaßem, hunc sequentem, vti partem ad Caput referri par erat, tanquam capti operis continuationem. Ioannis Casimiri Reg: gesta, nonnisi IOANNI III. debentur; nam, vt cuncta ab antecedaneis Regibus præclarè acta, ad istum iure meritò spectant; sic, quidquid ante secùs euenit, neceßariò à Succeßore corrigendum est. II. Cum verò Ioannis Casimiri regimen XXI. Anni componant, illud in tres Climacteres distinxi; primo septennio Vkraynense bellum complexus, ante edidi; altero bella cum Suecis, Moschis, Transyluanis &c. nunc exhibeo: Tertium sub manu est, Ciuiles motus & interna Reip: nostræ dissidia ad punctum Abdicationis continens; quod tamen in lucem dare nec promitto nec abnuo, cum & grauescens ætas tædiosam scriptionem refugiat, & irrepræmiatum studium, ingratum reddat laborem. III. Quod filum dictionis meæ stylusq; aridior existat, ac infra Liuianam facundiam ieiuna serpat oratio, excusare ausim; nimirùm, quod Arator non Orator scribam, ac legenti magis ex veritate fidem, quàm ex lenocinio verborum voluptatem facere maluerim. IV. Externis narrationibus studio abstinui, nonnisi intra sphæram Patriæ Historiæ calamum euagari paßus; etsi diuersarum gentium, rebus nostris se hostilitèr aut amicè immiscentium gesta contexuerim, quatenus in, aut pro Polonia egêre: non carent illi vernaculis præconibus, qui tamen pro innata philautia in encomijs suorum nimij, aliena vel supprimunt vel allatrant, suntq; iuxta Martialis iocum. Nec mali Ciues, nec boni Historici. V. Autores, qui me ex hoc implicato præteriti temporis triuio, in viam genuinæ veritatis duxêre, duplices habui. Alios quidem publici Iuris, nimirùm, qui de bellis anteactis libros typis euulgarânt; alios priuatos, qui transactiones diuersas manuscriptis inserendo, pro se tantùm conseruare voluerunt rerum gestarum memoriam; Ex prioribus Ioachimus Pastorius, cuius, sub Titulo Florus Poloniæ; Historiam Gentis nostræ ad finem Belli Suetici per epitomen deductam habemus, Anonymus alter Ludouicæ Reginæ haud vulgari stylo encomiastes; Ad causas præliminares Belli Suetici responsio; A: O: Vindiciæ pro Polonia &c: externos etiam inspexi Adolphum Tuldenum Imperialem, Ioannem Loccenium Suecum: etsi is ex Aristarchi Schola Mythologus, gentem nostram pluribus respergat calumnijs, ac mordaci calamo non veritati solùm præiudicet, verùm & initæ paci. Ex priuatis autoribus peculiariter adiuuit operam meam, G. Adami Biskupski Terrigenæ Wielunensis manuscriptorum farrago, mihi subministrata; Commentarii item, quos non otiosus rerum spectator G. Paulus

Kono-

ANNALIUM POLONIÆ CLIMACTERIS SECVNDI, REGNANTE IOANNE CASIMIRO,

LIBER PRIMVS.

Elenchus Contentorum.

An. CH. M.DC.LV.

SVb regimine JOANNIS CASIMIRI alter annorum septenarius, funestam calamitatum auxesim tulit, Suecis hostium Poloniæ cumulo accedentibus. Breuis eius gentis mentio: tum, vnde infestæ hostilitatis antehac origo, vel causæ; sancitis aliquoties Inducijs sopitæ. Capita Induciarum; quibus durantibus Carolus Rex in Suecia rerum potitus, primò amicum se Polonis, dein subitò hostem ostendit. Eius Regni legitima successio, lineæ Sigismundianæ debita. Carolus Ferdinandus Princeps Poloniæ moritur. Comitia Varsauiæ incæpta & conclusa. Rex Suecus amicas ad

Polonum literas scribit; Polonus in Sueciam internuncios ablegat; quò dein Legati mittuntur, sed irrito Legationis successu redeuntes. Electio Pont: Max. Alexandri VII. Leopoldi item in Regem Hungariæ Coronatio. Wittembergus cum copijs Poloniam intrat; dein Carolus Rex Wittembergum consequitur; quem apud Kolo cõuenit Przyemscius, Casimiri Legatus pro pace solicitans; sed frustra. Nobilitas ad Wolbariam conuocata, etiam Quartiani cum hoste apud Straßowa Wola congrediuntur, Suecis campo potitis; vnde nostri retro mouent, Cracouiam versùs. Secus inclinatis rebus Cracouiâ Casimirus abit, Vrbis tuendæ cura Czarniecio commissa; qui suburbia igne subiecto exurit. Eodem tempore Lithuaniam quatit Moschus, altero item exercitu, Cosaci, Leopoli obsessâ, Russiam. Casimiro finibus Regni decedente, Opoliensis Ducatus pro domicilio est, Glogouiæ minori subsistenti. Wittembergus Cracouiam obsidet, Rex ipse cum equitatu aduersùs Quartianos tendit, ijsq; ad Woynicium dissipatis, Cracouiam reuertitur; eius Vrbis graphica descriptio, & obsidium; donec sub conditionibus dederetur. Brochouius tertiò pro pace agit. Fortalitia diuersa hostes occupant. Demum Exercitus Regni, Protectionem Sueticam suscipit: sed conditionatè. Destinat mox Carolus in Prussiam iter. Situs Prouinciarum Regni descriptio, Douglassius apud Sandomiriam lustrat Polonas Legiones. Millerus Clarum montem Czestochouiensem obsidet & oppugnat, irritò demum conatu abscedens. In Prussia Carolus binis exercitibus succinctus, hospitatur; cui se Thorunium dedit; similiter & Elbinga. Ast Mariæburgum propugnantibus Weyheris portas clausit; præ cunctis, Gedanensium integerrima fide, qui non pollicitis, non minis, induci quiuère, vt Protectionem acceptarent. In Ducalem tandem Prussiam versa arma; apud Bartensteynum Sueco & Electore congressis, mox pacatis medijs attempta.

Anno Christi 1655. Emensus Vkrainensis belli Climacterem, ad nodum rerum, eoq; melioris sortis reuolutionem, deueniſſe me arbitrarer; quod tamen mysticum septennij tempus, etsi pro numero perfectionis audit, magis nouorum malorum accessionem, quam veterum leuamentum attulit. Nupera in Vkrainam expeditio, irritauerat magis quàm domuerat Cosacos, inueteratæ rebellionis concitore Moscho: mox ab Aquilonari Orbis angulo, ipsa marium interpositione discretæ gentes, contra sacrosanctè pactas Inducias, hosti-

um Po-

um Poloniæ auxêre numerum Sueci: nempe vt Cosacos 1655.
Scythæ, ita hos Moschus, Moschum deinde Suecus, istum Transyluani exciperent; casusne is, an malignitas fortunæ fuit? vt quo loco situq; regionum, vicinæ gentes nos contingebant, eodem ordine & serie, ab ijs armorum coronâ inuolueremur. Quo magis spes fractæ, salus desperata, casus turbidi; eo magis, velut postliminio redditâ lucis vsurá, resurgere à lapsu fuit gloriosum. Quæ verò Succorum gens, qui belli repentini & iniqui prætextus ac circumstantiæ, non incōgruens arbitror attingere: simul omnia quæcunq; alterutri parti gesta, ex fide tradere, idq; (annuant modò, boni Superi) Polona libertate.

Sueci, Arctoi Orbis portio, à Gottis vocabulum & originem habent (ipsis peruincentibus:) ad mores, linguam, & instituta Germanorum propiùs accedendo. Cura armorum, ac gloriæ non dispar vtrisq; studium, cum vicinis vario Marte exercita virtute: verùm etiam iure belli, aut per fortunæ conniuentiam, amplificata Suetici Regni peripheria. Id, septemtrionale Europæ latus claudit, Daniam à meridie, ac varios Imperij circulos habens; ab ortu æstiuo Moschouiæ oppositum; Mari Balthico à fronte pulsatur. His terminis ex antiquo contenti, auorum memoria mare enauigantes, Æstoniam ex Polonis, Bremæ ac Wismariæ territoria ex Germanis Pomeranisq;, armis, aut pactionibus, etiam per testamenta cœpêre. Ingentis ausùs fuit, gentem hæreditario iure regnari suetam, SIGISMVNDO III. legitimo Rege & hærede abdicato, speciem Electionis hactenus nunquam vsurpatam, prætulisse; admoto regimini Carolo Sudermaniæ Duce, Sigismundi Patruo. Hinc prima dissensus occasio, mox & bello cum Suecana gente; Polonis pro Sigismundo Rege, eiusq; iure; Suecis contra annitentibus. Ita possessione auiti Regni veri hæredes depulsi, appellationem tamen & insignia haud omisêre, tuendo in quemcunq; casum Iuri; vnde dum inanibus titulorū chartæ aut stemmatum celatura postes tu-

1655. meſcunt, viuida inter æmulatrices decorũ gentes odia enaſcebantur: Sigiſmundo genitis hæreditatis titulũ vſurpantibus; Poſſeſſore Sueciæ Regni, non haberi modò aliũ, ſed nè dici quenquam ſuſtinente. Multos hoc ſæculo ſcriptores ea cura aduertit, hæreditatenè Sigiſmundi lineæ an Caroli Sudermanni populi adoptione, (nam hìc Electio nulla) potior fuerit diſceptantes; quibus, & lectori, de re tota iudicium eſto: ego ad noſtra & recentia veniens, nemini infenſus aut obnoxius, calamos expedio, veritatis ſtudio ac poſteritatis curâ; hic mihi ſcopus. Poſt Carolum Patrem, Guſtauus Adolphus Sueciæ Rex, ancipiti in Pruſsia fortuna nobiſcum belligerauit; aliquoties collatis ſignis fuſus, bis plumbea glande ſaucius, bis pænè captus, (nam Heroibus gloria periculis emitur) pertædere tandem hoſtilitatis oſtendit, quinquennalibus Inducijs arma Polona diſtinens; fortè quòd bello Germanico, & facilioribus illuc triumphis abſtraheretur: Hic dum Orbem metu, & Imperium armis quatit, apud Lutſenam in Saxonia pugnans, occumbit: magni animi bellator Rex, & priſcis Imperatoribus æquiparandus. Subſtituta dehinc in regimen Chriſtina Filia, etſi minorennis, non inferiorem ſe Parente oſtendit, fragore armorum valida, nec ſtudium pacis infraponens; Stabilitis nobiſcum viginti vnius Annorum Inducijs, Sztumdorfij. Creditum tunc externorum ſuaſu in armiſtitium impulſos Suecos, Gallo Rege per Claud: Memmium; Anglo per Duglaſsium annitentibus: etſi mox patuit non pacis Chriſtianæ cura aut Poloniæ; ſed altius tendentibus conſilijs Mediatorum: vt ferè ſemper magnus eſt conſiliorum cardo, ſua cuique vtilitas.

Non extra rem fuerit, quibus tum legibus Induciæ cum Suecis, Sztumdorfij coalitæ, per ſynopſim tradere; ex Piaſecio fidei probatæ Præſule & Hiſtorico, vel ipſis Suecis autori plurimum tribuentibus. Tenor is. (Piaſeci. fol. 575.)

Pax ſub fide Induciarum inter Polonos ac Suecos eſto, quæ à die

à die 12. Mensis Septembris Anni 1655. incipiens, pro die 11. Mensis Iulij in Anno 1661. inclusiuè finiretur. 1655.

Amnestiâ vniuersali institutâ, hostilia cessarent; Regnorum limites Exercitus nè infestarent; Classes portubus non nocerent: mercatura aliaq; commerciorum rationes resumerentur.

Pro Vladislao Rege, ac Fratribus eius Inducias ratas habituris, Regni Pol: ac M. D. Lith. Ordines, fide iuberent; Prussiæ item Dux, ac ciuitas Gedanensis: idem præstabit Regnum Sueciæ, vicissim pro Christina Regina spondendo.

Elbinga, Mariæburgum, Dirsauia, Bransberga, aliaq; à Sueticis occupata loca, restituentur Polono, cum omni Ecclesiarum Romano Cathol: suppellectile, re tormentaria, archiuijs, ac Actis publicis.

In Liuonia, quidquid vtraq; pars sub anteactis quinquennalibus inducijs possedit, præsentium vigore retineat.

Partes vtriusq; Regum secutis, alio transmigrare volentibus, liber abitus conceditur; Elbingensi item Ciuitati liberum religionis exercitium erit, excepto Parochiali templo, ac Iure præsentandi Serenissimo competente.

Sub armistitio pax perpetua tractaretur, congressu partium Lubecæ instituendo. Qui Tractatus si semel atq; iterum non successerint, induciæ nihilominus sacrosanctæ & inuiolabiles manebunt.

Iniurijs aut litibus inter conterminas gentes dirimendis, vtrinq; arbitri dabuntur.

Præsentia pacta Decreto Comitiorum Generalium Poloniæ firmentur, tàm à Vladislao quàm à Christina, Ordinibusq; vtriusq; Regni approbanda, ac Exemplaria vtriusq; partis subscriptione obsignata, transmittentur. Actum Sztumdorfij Die duodecima Mensis Septembris, Anno Christi 1655.

IACOBVS ZADZIK, *Procancellarius, cum Collegis, nomine Regni Poloniæ subscripsêre.*

PETRVS BIELKE, *Senator Regni Sueciæ, &c.*
IOANNES WRANGEL, *Præfectus Militum, &c.*
OXENSTIRNA IVNIOR, *m. p.*
VDENHOFFIVS CALMARIÆ, *Præses, &c.*

1655. Alta pax ſub inducijs Chriſtina potiente rerum, ſeu fragilitate ſexûs, ſeu prudentia Regentium: alia mox rerum facies, vbi ſucceſſorem ſibi Carolum Guſtáuum, & nobis hoſtem adſciuit. Is Patre Ioanne Caſimiro è Palatina familia, Biponti Duce, ac Catharinâ Suecâ Caroli Sudermani Filiâ genitus, collapſæ Rhenanæ Domus fortunam inſtauraturus, etiam ſanguinis ac gloriæ impulſu, non otioſam iuuentam Sueticis ſub ſignis traducens, quoad abdicantis Chriſtinæ voto Rex fieret, coronatus Vbſaliæ Anno Chriſti 1654. Primæ noui Regnantis curæ ordinando vitæ ſtatui datæ, ductâ in conſortium tori, Heduige Eleonora Sleſuici Ducîſsâ, ad nuptialem actum inuitatis per officiorum imitamenta, vicinis Principibus. Aſt ſuſpecta in mari malacia eſt, & repentina àëris tranquillitas, nimbos tempeſtatemq; minatur. Subiêre mox curæ profundiores Carolum, vt qui nihil minus ferè poſſet, quàm Tituli Sueciæ Regis à Caſimiro vſurpatione, imminui Maieſtatem ſuam; hucq; meditamenta vertit, vt quod nullis tractatibus ſperabat, vi & bello conſequeretur. Mouit bilem primò Canazilius Internuntius, à Caſimiro in Sueciam miſſus, qui circa Coronationem, inaugurationi tanquam in præiudicium legitimi hæredis inſtitutæ, tuendo Iuri reclamauerat. Hinc indignatio, & in bellum fomes. Dein non pigrior actu quàm affectu Carolus, traducto in ſenſum ſuum Regni Senatu, tributa ac delectus indixit, largitiones in belli Duces inſtituit, indigenas armauit, externos conciuit, claſſem, armamentarium, annonam inſtruxit, & quæ alia bello faciunt. Mirum interim quò apparatus verterentur ſilentium, alebaturq; grauior ira, inſcrutabili in tempus arcano palliata: Suſpectauêre Cæſar & Danus, ille molitiones Galli cuius inſtrumentum & velut brachium Suecus haberetur conſiderans; hic Protectori Angliæ malè conueniens, ſubordinatam per vicinum procellam ſupponentes. At in quos fulmen illud cudebatur Poloni, ſecuri nimiùm egêre. Fiduciam pacis augebat, Induciarum adhuc dum in ſeptennium

nium duratio; Regnum commiseratione quàm impetitione 1655.
dignius; nulla in bellum causa aut prouocatio, etiam inter Regnantes propinqui sanguinis nexus. Fama vero non absimilis fuit, abiturientem è Suecia Christinam, Carolum ac Regni Primores seriò monuisse, vt florentibus Sueciæ rebus, bello longinquo ac difficili abstinerent, inuiolabiliter seruatis Inducijs. Sed iam Christina tantùm suadere; Carolus summo iure quidquid vellet facere poterat. Tum quo futuri belli commodius tegeretur arcanum, auleo simulationis intenta obtegere visum: (ea Tiberianæ indolis appendix, in aulis Regum, non nomen modò virtutis, sed & vsum, sæculo quo viuimus inuenit.) Dedit siquidem Carolus ad Casimirum literas, quibus pro vinculo necessitudinis, sed quod magis, ex mutuo vicinorum Regnorum commodo, sinceram amicitiam & perpetuæ pacis studium pollicebatur, Textus eiusmodi.

CAROLVS GVSTAVVS, D. G. Suec: Gott. Vand. REX, &c. IOANNI CASIMIRO REGI Pol. M. D. Lith: &c. Fratri, consanguineo, amico Nostro carissimo, salutem & omnia prospera.

Cum illius motu qui cuncta mortalium disponit, Regesq; Regnis dat, visum sit Serenissimæ Christinæ Suecorum Reginæ &c. Matri nostræ omni filiali cultu prosequendæ, plusquam maternâ curâ amoreq; erga nos, atq; certis de causis gubernaculis hereditarij Imperij se abdicare, summamq; rerum ad nos accedente omnium Ordinum consensu transferre; confestim sequentibus Coronationis nostræ solennibus, alienum ab officio animoq; nostro fore iudicauimus, nisi exordio Regiminis nostri, Deum T. Max: precaremur, vt hoc Orbi Christiano, Nobis, Regnoq; nostro, tum & Serenitati Vestræ communibusq; amicis, felix ac faustum esse vellet; Et Serenitatem Vestram, considerantes scilicet illum propinqui sanguinis nexum, qui nos cum eadem iungit, atque antiquam inter vtraq; hæc Regna necessitudinem, per complures annos Induciarum pactis restauratam continuatamque; de hisce Imperij nostri auspicijs edoceremus, atq; omnia prospera S. V. Po-

loniaq;

1655. *loniæq; Regno ac Populo comprecaremur: deniq; officia nostra paratissima, & quæcunq; ab amico & tam propinquo sanguine procedere possunt, fidem optimo affectu deferemus. Proinde si qua in re gratam S.V. operam præstare poterimus, est quod nobis indicet, ita de nobis dispositura, quemadmodum vtriq; nostrum conducere arbitrabitur. Prout nos etiam confidimus S.V. hunc affectum nostrum, pari erga nos Regnumq; Sueciæ voluntate pensaturum, &c. His finientes Deum veneramur, vt Ser. Vestram tueatur florentem & incolumem, lætisq; & secundis rebus semper gaudere sinat. Dabantur in Regia nostra Stokholmensi die 3. Iulij Anno 1654.*

Serenitatis Vestræ Bonus Frater, Carolus Gustauus Rex.

Lator literarum erat Ioannes Koch, dudum in emporio, Dantiscano Commerciorum Regni Sueciæ procurator, (agentem vocant) pro contentis scripti æque humaniter acceptus ac tractatus, nihilq; prorsum retaliando officio intermissum; iam festiua gratulatione nouo regimini Caroli applaudente Casimiro, & quò constans pro perpetua pace eniteret studium, procurandæ ei, missurum Legatos in Sueciam pollicente. Id quippè per Canazilium poscere eius Regni Ordines videbantur, ea in rescripto adiecta clausula. *Cæterum, neq; conducere vllius nostrum honori, neq; ad finiendas lites prodesse, priorum Tractuum more, varijs tantum rumoribus præbere materiam, Mediatorumq; officio creare Regibus Principibusq; alijs molestiam, tandem specioso apparatu in conspectu Orbis acturos conuenire, ac iterum leui prætextu discedere: vnde vicinis nationibus ludibrium, nobis verò in mutua odia suspiciones moueantur; vt sic animis ad conciliationem minus aptis, ab inuicem recedamus, quam sicuti congressi fuimus. Hoc pretio nullos pacis tractatus placere, neq; ijs semel iterumq; in vanum tentatis, vi Pactorum nos adstringi: spem duntaxat solidam in eo superesse, si Ser. Rex & Resp. Vestra, loco tot Internuntiorum, quemquam sufficienti in eam rem potestate instructum, ad S.R. Maiestatem destinarent. Dissidia nostra alias gentes non attingere, ipso annorum decursu magna sui parte obliteran-*

teranda merito esse debere, ac quò compendiosius, eò aptius componi posse, &c. Tali responso Canazilius in Poloniam rediens, quem secutus in breui Kochius, facilè persuaserant credulo Regi, vt rem sincera mente agi existimaret; vt ferè qui alijs nocere non solent, omni spiritui credunt. 1651.

Ex eo motiuo, Casimirus protinùs in Sueciam ablegauit Andream Morsztyn, virum per natales nobilem, & intimæ admissionis Cubicularium, Dapiferum tunc Sandomiriensem, sincero pacis restando desiderio, & qui è vestigio Legatos cum absoluta potestate tractandæ pacis subsequi nuntiaret. Planè in procinctu erant isti; cùm Zbigneus Gorayski, Castellanus Kijouiensis, raræ eruditionis & facundiæ, apoplexiâ moritur, cùi primas legationis partes deferri Resp. voluit. In substituendo dehinc subiecto mora, donec Ioannes Leszczyński Palatinus Lenciciensis, in locum defuncti subrogaretur: multis inconueniens, imò indecorum genti nostræ censentibus, Lubecam, tractatui pacis asignatum locum mutare, tum & nouitij Regis sufflaminare typhum, vbi á veterano & amplioris Regni Monarcha, conuenitur: non tamen scrupulis locus dabatur, annitente vt palam faceret Casimiro, magis studere publico Christianitatis bono, eum, qui peregrè pacem & vltra maria quæreret, quàm qui quæsitam ambitiosè domi præstolaretur. Ast, ex facili componendæ eius, in primo limine fefellit opinio; vbi Internuntius Morsztyn minùs condignè, nulla characteris quem mittentis persona misso imprimit veneratione, accipitur; imò quod procuratam contumeliam conuincebat, in conspectum Sueci, (audientiam dicunt) vix salutando Regi admissus. Quæ tandem charybdis, ad quam salutis publicæ geminorum Regnorum allidit oneraria? quis astrorum influxus aut sideratio, ex consanguineo Rege indigna metamorphosi inimicum repentè fecit? imò quæ tam subitæ mutationis causa? In titulo Sueciæ Regis, tertium &c. omissum: nec minus illud lethale, quod in calce vt solet literarum fidei, seu Credentia-

1655. lium, appositum esset, Regnorum Poloniæ & Sueciæ. Hæc naufragæ pacis Acroceraunia, ac valituræ in bellum causæ sufficiunt, excæterationem omisisse, ac in plurali Regna, incuriâ Scribæ posuisse. Corrigendo errori, aderat promptissimus celoce cursor, qui maritimo itinere iuxta Suecorum placitum, alias literas ex Polonia ferret; sed apud præoccupatos minùs submissio valuit, omne ius fasq; libidini belli postponentes. Nec diu quo species rationabilis actus maneret, Sueci Proceres, cum Senatu Poloniæ per epistolam contulêre: perplexi & quasiuerò frigidam in nostris tractandi curam arguentes, quominus nondum in aduersa paci consilia prosiluisse ostenderent. Istis pari humanitate responsum à Primate Leszczynio, qui propiores ad se inuitarat è Senatu Louicium, quominus lapsantem gentis vicinæ amicitiam, mutua vtriusq; Regni Senatus interpositione sustentaret illæsam.

Breuis dehinc mora, cum prodeunt typis impressæ belli in Polonos mouendi causæ, sed iniquæ; recensentur iniuriæ, sed confictæ; violatio Induciarum obijcitur, speciosè magis quàm verè; & omnia, ad iustitiâ nihil, sub titulo, Causæ præliminares. Eas summatim cum breui apologetico Lectori exhibeo. Obijciebant I. *Tribunum Cæsaris Bothiū, sciente nec prohibente* VLADISLAO IV. *in Liuoniam; mox Kroc-kouium eiusdem Polemarchum in Pomeraniam, vtrosq; per Poloniam, hostiliter incursasse ditiones Suecorum.* ℞. *Factum id quidem, sed inscio Rege ac inuitis Polonis, nec subitum incursum reprimere valentibus. Similiter Sueticas Bannieri copias, per maiorem Poloniam in Silesiam irrupisse, non ideo tàmen à Cæsa-re bellum Polonis illatum. Quid si latro per fundum meum transiens vicinum deprædatur, num ideo complex damni & pœnæ existo?* II. *Idem Vladislaus Oësiliæ Insulæ, in ius Suecorum Pactis cum Dano transcriptæ, incolas, datis per Bergium Cubicularium literis, in defectionem solicitauit.* ℞. *Oësiliam Liuonicæ ditionis, ac proinde Iuris Polonici fuisse, quam dum Rex Danus hypotecarius possessor, velut rem indubitatæ hæredi-*

tatis

tatis in Ius Suecorum transcribit, Ordines Insulæ commoneri, ac nomine Reip: Polonæ, citra pactorum præiudicium, protestari licebat. III. *Ab eodem sollicitatam Liuonum fidem, quâ Suecis sub Inducijs obstricti, &c.* ℞. *Futilis sine probatione assertio.* IV. *Similes eiusdem molitiones cum Rege Daniæ, Arnheymio, & Baudizio, Cæsari militantibus.* ℞. *similis priori. Hæc in anteactum, mox præsentia incusabantur.* Imo *Christinæ Reginæ in Casimirum insigne amoris documentũ, quem vt in Regem eligeretur, peculiari curâ commendauerat Ordinibus, summa ingratitudine autori repensum.* ℞. *Polonis Reges præordinat Deus, ipsi eligunt Regnaturos; externorum commendatio, est actus superficialis, Cerimoniam dicimus.* 2do *Literas ad Christinam non latine ab eo, vt assolet, sed Gallicè scriptas, quo per idiomatis peregrini compendia, Maiestas eius, debitis titulis frustraretur.* ℞. *Inter cognatos Principes confidentius actum, imò cum sexu isto ludere Gallici sermonis leporibus, pars humanitatis censebatur. Etiam aliquis suggessit, Nempe ideo Romanis verbis adorari voluit, quia nunc & ipsa Romam adorauit.* 3tio. *Rigæ intercipiendæ consilia, tum & Cosacorum in Liuoniam irruptionem agitata.* ℞. *Da probandi? subtices, vtiq; actor es, debuisti esse paratus.* 4to *Illusum Suecis ostentatione pacis, binos Lubecæ congressus in irritum instituentibus.* ℞. *Ergo quia pax perpetua compaginari nequijt, licitum dissoluere Inducias Suecis? Nonne procuratio pacis, erat actus voluntatis? Induciarum conseruatio, actus necessitatis? vt indicant ipsa Pactorum verba.* Licet tractatus Pacis perpetuæ semel atq; iterum non successerint, firmas tamen & inuiolabiles manere debere Inducias, vsq; ad exitum Pactorum. *Quæ tamen Conuentus Lubecani abrumpendi causa? Quod Titulum Regni Sueciæ sibi arrogauerit Casimirus.* ℞. *Rem acu tetigisti. Quod vsurpare potuerit imò debuerit, probatur ex legitima successione in hæreditario Regno continua praxi obseruata. Quod vt luculentius pateat, exhibeo Gustauianæ Stirpis Tabulam Genealogicam.* 1655.

1655.

GVSTAVVS ERICI, REX Sueciæ, Anno Christi 1528.

Ex CATHARINA Saxonica. | Ex Secunda MARGARETA Comitis de Loholm Filia.

Coniugibus. &

ERICVM XIV. Suec. Reg.	IOANNEM Sueciæ Regem.	CAROLVM Sudermanniæ Ducem.
Qui	*Qui*	*Qui*
Ex CAROLI V. Imper. Sorore.	Ex CATHARINA SIGISMVNDI I. Reg Pol. Fil.	Ex MARIA Palatina.
GVSTAVVM Suec. Princ.	SIGISMVNDVM III. Reg. Pol. Hæreditarium Sueciæ.	CATHARINAM IOANNIS CASIMIRI Ducis Biponti Vxorem.
Extinctum.	Ex GVNILLA Axelij BIELKE Fil.	Ex CHRISTINA Holsatiæ Duc. Fil.
	IOANNEM Hæredit. Suec. Princ.	GVSTAVVM ADOLPHVM Suec. Reg.
	SIGISMVNDVS III. Pol. & Suec. REX.	Et CAROLVM PHILIPPVM.
	Ex ANNA Austriaca.	GVSTAVVS ADOLPHVS Suec. Rex.
	VLADISLAVM IV. Pol. & Suec. Reg.	Ex LEONORA Brandeburgica.
	CATHARINAM Duci Neoburgico nuptam.	CHRISTINAM Reginam Suec: Patri Succestricem. Quæ celebs adoptauit successorem.
	Ex CONSTANTIA altera Austriaca.	
	IOANNEM CASIMIRVM Poloniæ Electum, Hæred. Sueciæ Regem.	CAROLVM GVSTAVVM Ducis Biponti & CATHERINÆ Suecæ Fil.
	IOANNEM ALBERTVM Cardinal.	
	ALE-	Qui

1655.

ALEXANDRVM & CAROLVM FERDINANDVM Poloniæ & Sueciæ Principes.	Qui ex HEDVIGE Slesuicense. CAROLVM Nonum modernum Suec. Regem.

Progenuêre.

Hinc patet vim naturali succesſioni illatam, & iniquè abdicatū à Suecis prærogatiuâ naſcendi legitimū Regem. Quinimo religio quia Romana Catholica, Sigiſmundo etiam Vladiſlao & alijs ſucceſſoribus obfuit. Atqui Ioannes Sigiſmundi III. Frater, eiuſdem Auguſtanæ religionis? minus eſt, transfertur ad Sudermannum regimen Lincopienſibus Comitijs, contra omne fas veris ſucceſſoribus ablatum. Ergo cauſa non erat Conuentus Lubecenſis ob titulum Regni diſſoluendi, cùm Polonus de Iure haberet Regnum Sueciæ, etſi poſſeſsio alterius eſſet. Nec nouum Titulos Regnorum à pluribus vſurpari. Nauarrâ Hiſpano ſubiacet, Titulum Rex Gallus habet: Hieroſolymorum Reges Lotaringici ſe ferunt, Turca poſsidet: Danus Vandalorum ſe Regem ſcribit, ſcribit & Suecus: qui idem Gottorum vocabulum vſurpat, quorum nè veſtigium in Suecia comparet. Secundus Lubecæ Conuentus diffluxit, quòd Regni Suetici ſtemma, in ſigillo Reg. Pol. cerneretur. ℞. Ergo Regi Polono vt ereptum Regnum auitum, ita etiam ceras & inſignia Maiorum eripi oportuit? quid ſi eradere permiſiſſet, nonne ſe veram Regum Sueciæ progeniem eo facto abnegaſſet. Quippe ſtemmata ac teſſeræ gentilitiæ, genuinæ ſtirpis documenta ſunt, decus generis, natalium ſignatura. De claſſe apud Gedanum inſtructa, Orbem teſtem appellamus, & conterminos mari Principes, nihil horum factitatum. Hæc de cauſis belli. Iam verò ſi Lubeca infauſtus tractandæ paci locus diſplicet, aſt pax ipſa adeo Polonis cordi eſt, vt eius cauſa, vel Stokholmiam Legatos ſe miſſuros obtulerint, redintegrando ac conſummando negotio paciſcendi. It primò Canazilius, vt dixi; it deinde Morſtinius, in cuius literis hoc culpatum, quod

1655. ad calcem Folij inſcriptum eſſet, Regnorum noſtrorum, & tertium &c. omiſſum. Veniale peccatum vbi apices literarum in crimen trahuntur, ſi factorum immunes ſimus. Sed vtiq; Poloniarum Rex aliquot Regnorum Rex eſt, cùm habeat Polonum Electione, Sueticum Iure naturali & ſucceſsione. Interim in Poloniam regredior.

Ipſo belli Suetici procinctu, interuenit mors Caroli Ferdinandi Poloniæ Sueciæq; Principis, Plocenſis ac Vratiſlauienſis Epiſcopatuûm Adminiſtratoris: qui Sigiſmundo III. & Conſtantiâ Auſtriacâ genitus, ſolus cum Caſimiro Rege, quatuor præmortuis fratrib9 in ea tempora ſuperſtes manſerat. Natus VII. Octobris An. Ch. 1613. Poſtremum diem habuit 25. Maij Anni præſentis 1655. Pars ſanè non iniuſti doloris erat, optimo Fratre Regem orbari, niſi aliqui opportunè mortuum dixiſſent, vt congeſtos theſauros in ſubſidium irrepenti bello relinqueret; ſi prouixiſſet pro ſe retenturus. Sub Interregno poſt Vladiſlaum, in competitione Regni æmulus ſtetit Caſimiro, mox fratrem oſtendit; ac inter magna adipiſcendi diadematis inuitamenta, manſiſſe contentum priuato patuit, nec vltra quàm concordiam & tranquilitatem vitæ concupijſſe. Quod cum Regno quæreretur, felicitatis, quod recederet à competitione, moderationis fuiſſe; ſemper affectuum potens, fratrem natu maiorem cōſtanti veneratione proſecutus. Probus ingenio Princeps, moribus placidæ pietatis, prudentiæ ac induſtriæ tantùm, quantùm cura Domus ſtatuſq; poſceret. Familia pro neceſsitate ampla, ſed ex moribus Domini caſta, vt qui ſi non charactere, at ſaltem titulo Paſtorem ageret. Vitia, ſi quæ vti homini inerant, texit vita regulata, ac multiplices aliæ virtutes: non illæ quidem quas ſæculum æſtimat, ſed quales cælum merentur. Parſimonia ac congerendarum opum ſtudium, pluſquam in viro Principe decet; cui non facile alium nævum obieceris. Quod ſi coaceruatio pecuniæ vitium dici poſsit, certè ſub hoc vitio virtus latet, quæ demùm in vſu nummi noſcitur. Ægritudo

contra-

contracta illi, ex fortiori imminentium apprehensione, vnde hypocondria ac lethargo vexatus, extremũ diem admodum Catholicè Wiscouiæ obijt, loco dudum ob amœnitatem sibi dilecto. Corpus exenteratum sepelitur Varsauiæ, Cor apud Patres Societatis IESV, nam huic Religioni addictus, se, conscientiamq; moderandam tradiderat. Fratrem Casimirum, hæredem ex asse & Executorem Testamenti scripsit, cui præter non temnendam opum vim, Iura in Opoliensem ac Ratiboriensem in Silesia Ducatus cessêre. 655.

A Principali funere ad publica consilia itum: Indictis ad diem 19. Maij Varsauiæ Comitijs, in quibus non vltra bimestre producendis, ad defensionem tantùm Reip: disser- tationibus locus esset. Terrarum Nuntijs præsidebat Casimirus Vmiastowski Brestiæ Lithuanorum Iudex, quem autor Germanus in sua Historia Vnbassutium vocat. Actus cæpit à iacturá Smolenscij, quod Philippus Obuchowicz loci Palatinus, Moscho nuper dediderat; simul criminis complices, Nobilitati aut præsidiarijs Præfecti, in ius rei vocabantur. Publico isti odio laborabant, sed præcipuè autor deditionis Palatinus; qui licet conscientiâ & metu anxius, attamen defensionem agitare ostendit. Expediebat certè non impunitam habere ignauiam, imminentium respectu; cum ratio bellorum ex bellis discatur, & exemplo præmij aut pœnæ, strenuitas militaris proficiat. Ast tunc reus, pœnam Iuris colore vitauit, scilicet deducendi scrutinij dilatione vsus; quo demum interstitio mortuus, Deo iudicandus relinquitur. Multa præterea his in Comitijs sancita sunt. Nempe, Publica Expeditio; Delectus peditum per oppida villasque; Disciplina militaris instaurata; armamentarijs prouisum; sancitæ contributiones; Exercitui stipendia condicta; Teloniorum ac Portoriorũ vectigal auctum; singula benè, omnia serò. Coronis sancitorum erat, Lex sumptuaria durante bello instituta: nam, si quando inexplebilem opum Regni Syrtim, tunc certè deprehendere datum: cùm non aliud malum, immoderato luxu, in gente nostra

damna-

1655. damnabitur ſemper, & tolerabitur. In Italia olim, Manlius Conſ: cum triumpho de Gallogræcis, ſimul magnificos conuiuiorū apparatus Romam inuexiſſe fertur: Nos æq; pace ac bello, in luxum effuſi, vel ſtrepente ferro, aurum cōuiuijs inſumimus, ſatiùs ad menſam deglutiendum cenſentes, nè hoſtis potiatur. Culina fertiliſsimi Regni gurges eſt; & plùs iam forte in coquos mercedis, quàm in militem ſtipendij impenditur. A palato in dorſum ſerpit prodigalitas, ſerica veſtis, Tyrius murex, Sydonis purpura faſtidio; niſi tela aureo filo criſpata tegat: niſi argentum in ſtamina diductum, multiformes florum colores mentiatur, aut pictæ phrygionum ingenio prætextæ, ramenta auri proijciant; decor cultus abeſt, nec ſat conſpicuus ornatus cenſebitur. Tranſeo plura, niſi quod acrior in vitijs æmulatio eſt. Si opulentioribus conuiuia aut exquiſita veſtis placet, ſi ædificiorum ſplendor, circumpedum caterua, turba equorum delectat; certant vitijs Patricij, horum Nobilitas æmularur luxum: etiam in Ciuitates diffuſâ licentiâ vbique peruadit. Hinc tùm prouidè ſumptuaria lex lata, neſcio quomodo, aut quamdiu duratura.

Sub hæc, pacis deſiderio aut metu belli anxias Ordinum mentes verſante, de mittenda in Sueciam Legatione, ſeriò actum, quam interea contingens importunè mors Gorayſcij abruperat. Proin affatim iuêre Ioannes Leſzczynſki Palatinus Lancicienſis & Alexander Naruſzewicz Campeſtris M. D. Lith. Notarius, viri illuſtres, & qui poſt ambo Curæ ſigillorum vtriuſq; gentis admoti ſunt: quos in apparatu longinqui itineris, ac ſequius tractati Morſztynij expectandis reſponſis, neceſſe erat ſeriùs in Suecia ſiſti. Ineunte tamen Iulio Stokholmia excepit venientes, ſub Comitiorū gentis finem, in quibus de bello Polonis inferendo, expediebatur deliberatio. Hos, dum publicum (audientiam) poſcunt, adiêre humanitatis gratiâ Roſenhanes Cancellarius, ac Bannierus Senatores Regni, poſt prima ſalutantium officia, in Regis ſui, pacem quaſi vero cupientis, effuſi laudes,

mox

mox vbi consumpserat simulatio verba, tandem hùc flexêre. Regiam Maiestatem Sueciæ, à studio pacis ineundæ non recedere, nisi id negotium sub armis & clypeo commodius tractari arbitretur. Patuit inde falsam de pace opinionem nobis, Suecis simulationem altiùs inhæsisse. Demum instituto aliquoties colloquio, vbi & classem armatis, & onerarias supellectile Regia compleri, mox à littore recessuras aduertunt, tandem in conspectum Regis Caroli admissi, Naruszeuicius delata dicendi copia talibus Regem affatur. *Non te nescire Ser. Rex arbitror, gentem Polonam antemurale Christianitatis dici haberique: ad quod tanquam firmum propugnaculum, auara infesti Orientis Europam subsidendi desideria, allidantur. Patria nostra iuxta posita Regna populosque, aduersùs grauem Orbi Barbarorum potentiam tutando, stationem pro fide Christiana retinet, & nè sociarum gentium iugulum rabies illa appetat, vigil excubat Sarmatia. Neq; iste protecta Europæ titulus, verbo tenus nobis stetit, pluriès actu & præsenti opere comprobatus. Septennium est vt cum Scythis, & effrenata rebellis Cosacorum multitudinis colluuie luctamur; annus præterijt ex quo cum vastissimo simul Moschouitici Imperij robore decertamus. Inter eos tamen bellorum turbines, summa nobis pacis, summa amicitiæ cum vicinis ratio est, eo inuicti Regis nostri, & Maiest: Vestræ consanguinei genio, vt in Crucis hostes tantū pia arma vertere norit; & cum Christianis Principibus concordiâ, ac mutua charitate certare connitatur. Ab eo, pro pace perpetua, pro stabilimento amicitiæ apud te Rex inclyte acturi venimus, & quem inuiolabili Induciarum fœdere securi hostem timere non possumus, eius amicitiam, vltra maria, & remotum Aquilonis clima, bene affecto Regi, & Reip: nostræ, vltro quærimus. Ast irriti Lubecæ Conuentus exprobrantur? minus est. Illuc enim inter Ministros de præliminaribus controuersia fuit; Stokholmiæ pro stabili inter gentes amicitia agitur: illuc æmulabamur inuicem quisq; pro gentis suæ excellentia satagentes; hic Regibus pari titulo, honore, & potestate, pro bono Christianitatis certamen* 1655.

 erit.

1655. *erit. Eodem inclyte Carole Rex ſtemmate, eodem ſanguine quo & Noſter gloriaris, carnem verò tuam, ſanguinem tuũ, qui odiſſe poteris, aut reijcere ambientis beneuolentiam, quam magnanimitas iſta tua, & pronus in humanitatem animus vrgendo ſuadent. Quominus igitur pax perpetua inter gentes Polonam Suecanamq; coaleſcat, deduci leges in ſtipulatum poſcimus. Id glorioſum tibi atq; nobis Rex, proficuum Chriſtianitati, Ottomannis formidabile erit; vt qui ex Aquilone omne malum vnicè metuant, nè ſcilicet vnita Arctoi Orbis virtus, inuaſorem Orbis Tyrannum, intra primæua Propontidis quandoq; retrudat cubilia.* Alacris vt præſeferebat Rex Legatum audiuit, verùm facilè intellectu erat diſſentire vultum ab animo, cum iam in ſecretiori conſilio decretum contra Polonos bellum, non citra famæ iacturam, aut leuitatis notam retractari valeret: nihilominus ad mutuum colloquium iterum deuentum, in quo Legatis Ericus Oxenſterna Comes, Magnus della Garde Theſaurarius, Guſtauus Bielke Senator, ac Laurentius Canterſteynius Secretarius Status congreſsi, eaſdem cauſas bello, quæ ſub titulo præliminariũ vulgatæ, prætexentes; modeſta ac enucleata propoſitione, theſim colloquij, in præterita, præſentia, & futura, diſtinguebant. Simpliciter noſtri prò iuſtitia cauſæ egêre, nè id quidem inficiantibus Suecis; qui velut continuantes cæptum opus, (adeo operoſa ſimulatio fuit) cuius cauſa veniſſent vt ediſſerent Legati, iterum diſtrictè rogauère. Reſponſum eſt, primo loco pacem perpetuam, dein ſocietatem armorum in Moſchum, nimiùm quàm ſucceſsibus elatum, proponi velle. Quo ſuper themate Carolus poſtridie cum ſuis conſultauit, repertis in Senatu illo nonnullis, qui bellum quod diſſuadere non poterant, morari intenderent; præcipuè Petrus Brahe Vpſalienſis Præſul Lutheranus, tum alij; reponente in concilio Rege, eius ſe demũ pacis cupidũ fore, ad quam belli via, vti ſecuriorem duceret. Nec vltra ſimulatio obtentui, deproperante ad Claſſem Carolo, & Legatos vt in Pomeraniam ſequerentur inuitante, cum

quibus

quibus enauigato mari, & Poloniam propè, capita paciscendi conferret. Verùm generosè reiecta conditio, Rege ad Bolgaſtum Pomeraniæ, Legatis Gedanum mare traijcientibus. 1655.

Romæ huius anni principio, poſt mortem INNOCENTII X. Pont. Max. LIV. Cardinales conclaue ingreſsi ſunt, deligendo ſucceſſori. Tribus menſibus Electio durauit, Sacro Collegio illo, non omnino eius veteratoris ſubdolarum artium experte, qui nè Saluatori quidem tentabundus pepercit. Hiſpani, ſubinde Galli, ſibi obſtrictos volebant, idem ſtudium Principibus Italiæ; etiam populus Vrbis diuturna expectatione anxius, hunc aut illum diuulgabant, ſolita animorum prurigine, donec vnus eligatur quoſcunq; deſtinandi. Res mira, prodit in anteceſſum emiſſarium ſcriptum, clam obeliſco ſuffixum; quo concitati omnes de cognomine Cardinales, per deſumptos ex Sacra Scriptura locos, ad faſtigium Pontificale commendabantur, vel ex eadem reprobati fuêre, non maiori acumine quàm energiâ, ad cuiuſq; mores & affectus appoſitis ſarcaſmis alludendo. Ad Fabium Chiſium Senenſem vbi ventum, (formata interrogatione ex D. Paulo.) *Bonum certamen certaui, fidem ſeruaui, curſum conſummaui*, cum cunctis negatiuè reſpondiſſet, huic non falſus Vates edixit. *Repoſita tibi Corona Iuſtitiæ.* Etſi is vix poſt emiſſum ſcriptum XXXVII. die electus, Pòntificiam ſedem conſcenderit. Perhibent præterea Malachiam Hyberniæ Epiſcopum, aliqua de futuris Pontificibus ediſſe vaticinia, adiectis ad impreſſa ſymbola varijs ſubſcriptionibus. Locum qui cum ALEXANDRO VII. coincideret ſignauit emblemate montis, addita inſcriptione CVSTOS MONTIVM: cum Familia Chiſiorum triplici in faſtigium montis exporrecto Saxo, pro gentilitio ſtemmate vteretur. Die ſeptima Aprilis, promulgata Electio, ſummâ cunctorum lætitiâ, ipſo ſibi nomen ALEXANDRI ſeptimi imponente. Quantis Vniuerſalis Paſtor virtutibus radiaret, vel vno oſtendit probiſsimæ demiſsionis

nis exemplo. Pictorem nobilem & cuiusuis effigiem ad
1655. viuum coloribus exprimere doctum, dum forte per transennam in lineamenta oris Pontificij intendit, ad se accersitum affatur. *Heus sodes nunquid ectypum mihi meditaris?* fatente Rondino (id pictori nomen) & dederat specimen artis, iam in aliquot expressis ad amussim Pontificibus: rursus Pontifex *parce labori & ingenio (inquit) in depingendo Chisio, cranium satius mortui hominis effinge, in quo me videam, ita citius & satius pretium operæ tuleris.*

FERDINANDO quoq; III. Cæsari, annus is iacturam nuper illatam ex morte Filij FERDINANDI IV. Romanorum Regis, resarcijsse visus: LEOPOLDO Iuniore in Regem Hungariæ substituto ac coronato; celebris solennitas transacta Posonij die 27. Iunij; quod Alba Regali ac Belgrado à Turca ereptis, pro sede Regni Austriacis habetur. Læta in præsens prima auspicia Hungaris, vt ferè mitissima sors est, Regnorum sub Rege nouo: sed erit tempus, inter raræ seueritatis exempla numerandũ, quando Pannonicæ Nobilitatis capita in mortem, mortes in securitatem, fortunæ in fiscum deuoluentur: & deinceps Turca in patrocinium alterius tractus, vt vnam partem erigat, vtramque premet.

die 2da April. Crebrescente in dies belli Suetici rumore, accidit casus rarus magis quàm mirabilis, ac inter prodigia, quæ superiore libro retuli, ostenti loco acceptus. Gedano haud longè pagi sunt Zyczow & Zagorze, aperta circumquaq; planitie, inter quos prodigiosa à duabus aquilis pugna committitur. Vix visitatum eo loci id alitum genus, vbi syluæ rariores; tum quia is tractus haud abundat minorum gentium auibus, ex quibus rapaces istæ habeant prædam in esum. Prior à mari deuolauit Caroli Sueci typus; ab oriente altera Casimirum referens superuenit, clangentes inuicem, & infesto volatu non amicum congressum monstrantes: dein pennis per aëra circumactæ, mutuo alarum impulsu collidebant, vnguibus plumas vellebant, rostro artus

tus lacerabant, quoad inter se implicitæ in terram prouoluerentur. Neq; mitiùs in terra âëris incolæ egêre, pertinaci odio altera alteri exitium intentando. Succumbebat vna strictissimè prioris vnguibus pressa, cum frequentes tunc per arua, seminibus solo mandandis agrestes, à spectaculo in auxilium versi, non aliter victam liberauêre, nisi contentiosam pugnam dirimendo, alitum alteram fuste contudissent. Colore plumarum erant cinericio, albicantibus alis, rostro & vnguibus crassioribus, eo loci vix alias cognitæ aues. Quæ victam se confessa, viua capitur; superior certamine occisâ, Gedanum deportatâ, spectaculum præbuit, imo præsagium: dum otiosa ingenia, fortuita in omen futurorum trahunt. 1655.

Quarto nonas Iulij, Arfridus Wittemberg Suetici Exercitus Dux, in Poloniam ingressus, destinatam expeditionem prosequitur: curta illi vix VI. Mill: acies, sed auxit numerum Konigsmarcus Pomeranicis delectibus, & circumquâq; confluentis Germani militis accursu. Præsto aderat Hieronymus Radźieiowski, Vicecancellariatu cum iniuria, Regno sine misericordia exactus; hinc, ob immeritum exilium in eos qui læserant peracerbus, ac quo magis Suecis se probaret, aduersùs æmulos implacabilis. Sed quid demum faceret? interpositione Reipub: haud profecerat, Pont: Max: Cæsaris, aliorumq; Principum interuentu nihil ad clementiam cooperante, nouissimæ necessitatis impulsu, coactus Suecis se adiunxit; nouus Poloniæ Coriolanus. Primâ procellâ in Maiorem Poloniam conuersâ, nimiùm quàm res ibi imparatas, vel satiùs confusas offendit. Quatuor Palatini in populares imperium partiebantur; Christophorus Opalinski Poznaniensis, Andreas Grudźinski Calissiensis, Iacobus Rozrażewski Inouroclauiensis, ac Petrus Opalinski Podlachiæ: præter hos Castellani ac Procerum permulti, quorum nominibus si quid egregiè gestum haud pepercero; sequior fama nè ab ipsis quidem desiderabitur. Isti euocatâ sub signa Nobilitate,

apud Notessij fluminis ripam, propè Vscie oppidum consederant; discordes inter se, vt nè Castris quidem, nè dum animis iungi potuerint: auxit malum, obfirmata de aduentu hostium incredulitas; vnde velut vanis rumoribus terrerentur, per rura cohortes, nè iunctæ hosti incommodarent, suis dispersæ nocebant. Excusit dehinc dubium Podlachiæ Palatinus; magnanimus ille, & qui pro auito candore Heroicis actibus, quàm subtilitate ingenij clarescere mallet, dum exploratum procurrens, nouem genuinos Suecos; ac post hunc Kłodzinski veteranus militiæ, Centurionem Drahimi interceptū adducerent; haud fallentes imminentis hostilitatis nuntios. Tum demum subsidente incredulitate, metus oriebatur. Diuersa agitantibus, superuenit Tubicen à Wittembergio cum literis præmissus, breui sed neruoso epistolij contextu. Primùm ærumnas calamitosæ Poloniæ exponebat, demum vbi hyperbolicè præsentia mala exaggerasset, ijs tamen de medicina à propitio cælo prospectum aiebat, Potentissimi ac Optimi Regis Sueciæ Caroli interuentu; qui Religioni, Legibus, Libertati Polonorum, vindicias pararet, reprobis exitium. Eum affore mox Protectorem, cuius clementiam, quàm vires, securiùs sit afflicto Regno experiri. Id se consulere & promittere, si annuunt Maiores Poloni, mox omnibus voti & consilij sui effectum probè constiturum. Datum ex Castris ad Wałecz die 14. Iulij, Anno 1655. Aduertit plurium animos epistola, vt tandem contractis in in vnum copijs de imminentibus seriò, etsi serò deliberarent. Penes Nobilitatem robur Equitatus erat, oppida ac pagi peditem submiserant, sed disciplinâ haud imbutum, ac per tyrocinium obsequij rudem. Erratum pleriq; censuêre, quod offerente suos in præsidium custodiendi traiectus Electore Brandeburgico, submissa Legio retrouerterat, spreta ob diffidentiam. Mox à Drahimo Exercitus Suecorum in conspectum venit; nostris apud Czaykowum metatis, incessitq; acie per prolixam planiciem ordinata, ac ful-

ac fulgentibus signis. In prima fronte Prætoria Regis Caroli signa (Leib Guardia) monstrabantur; dein machinæ succedebant, quas pedes vtroq; latere texit; ponè exporrecto cornu alarum Equestrium. Equitem Pontus della Garde, Bretlachus ac Konigsmarcus &c. ducebant; Pediti Paulus Wirtius Generalis vigiliarum Præfectus, imperia distribuebat. Eo ordine progressi, ad datum pugnæ signum in stationes Grudzinij, inuehuntur, depelluntq; nihil ausum, numero & apparatu superiores, nisi obiecto Vladislaus Skoraszewski peditatu, vim in serum noctis inhibuisset; quâ tandem ingruente, non nescius Grudzinius quàm pauci secum in resistendum manerent, reuocantibus Collegis paruit, traduxitq; suos, ipsis tenebris securior, & imminenti periculo concors. Enimuerò reliqui, sub noctem improuiso periculo moti, circumcursare cohortes, exquirere consilia, inuicem sibi errores obiectare; & quod perditis rebus solet, omnia damnabant, nihil quod conduceret afferentes. Id tandem consilij occurrit, vt velut ad ante datas Wittembergij literas respondendo, sciscitarentur. *Quanam ista vis immerita, & Prouinciarum Regni inuasio? à Suecis, gente vicina, contra Inducias, nullo demerito intentata? cur quos amicos sperauerant, hostes experirentur?* Ad ea Wittembergius à rescribendo se excludi tempore dixit, mutuum colloquium si placet offerens, ibi à Delegatis suis plura rescituros, moram interim vel minimam, nec sibi, nec Polonis conducibilem. Data acceptaq; fide, vbi comparuêre vtrorumque Delegati, inter ambos Exercitus intermedij. Hic Wirtius. *Dij melius Polonia (inquit) quam vt ea impari Marte belli aleam tentet, inuictissimi Regis Sueciæ nunquam superabilem potentiam lacessendo. Propugnator ille non oppugnator adest præmisso in antecessum Illustrissimo Generali Wittembergio, vt solem suum aurora præueniret. Non amplius Moschus Lithuanis, non Cosaci Russiæ graues erunt, à Protectore Rege coercendi: qui huc ea causa diuertit, vt sibi gloriam, Polonis pacem, circumiectis populis securitatem, opitu-* 1655.

lando

1655. *lando adferret.* Finis colloquio fuit, Commissarijs se ad Nobilitatem referentibus, nec aliter rem concludendam, nisi isti assensu suo, more gentis firmarent, transacta. In id rei, ægrè à Wittembergo ad meridiem crastini impetrata mora est: cùm interim nostri vario animorum motu agerentur; quippè censebant aliqui Thorunium versùs recedere; vbi Nobilitati Prussiæ iungi, etiam auxilijs Electoris Brandeburgici erigi possent; arcere alij hostem luculenti fluminis traiectu volebant; plures suppresso palam quid sentirent, de non deserendis penatibus pignoribusque, si Protectioni Sueticæ creduntur, clam consilium suggerere ausi: cùm subinde adulta die compareret Wittembergus, traiecto Notesso ad Dziembouiam cum copijs, circumductam à tergo Polonis aciem ostentando. Exegit demum metus assensum, & omnium suffragia in Protectionem Sueci conspirauêre. Proh amentiam! turpem à Pilawcijs fugam, atrocem ad Batavum lanienam, & quæ alia loca dedecore nostro notata, superauit infamis deditio; vel vt tum flagitio vocabulum fuit, accordatio. Ita fert sæculum, vt mala bonorum, & flagitia honestatis nomine quandoq; vestiantur. Eo modo citra sanguinem potiti Sueci Maiore Polonia, subito metu ac fallaci Protectione fascinatâ: (vel si propria rebus dare nomina licet, discordia & ambitione Procerum) idq; non imperiti equisonis modo, qui blanditijs manu generosum animal tractat, & frænum melle delibat, vt facilius equum domet; nam quo procliuem in gentem Polonam, nouella Protectio affectum ostenderet, mox veteranus & præacutus Dux, ad natiuam moris nostri illecebram versus, Primores, iuxta & quæ remanserat Nobilitatem, celebribus excipit epulis, sub dio tractans, exquisitissimo ferculorum genere, ac omnigeni liquoris abundantiâ: Artis erat, intermedium armis actum dare, vt dum ista territant, humanitatis interim mistura terror mulceretur.

Quo Carolus Rex nuntio lætus, ingredi fines Poloniæ matura-

maturauit,ex primis succeſsibus in poſterum nimia animo destinans. VII. mill: (famam secutus trado) conduxerat è Suecia suæ gentis militum, Finnorum præcipuè ac Lapporum, ex quibus Exercitûs robur; auxêre numerum per maritimas Vrbes instituti delectus, tum & Liuonica præsidia, vt aggregato Wittembergo,in breui XVII. millia Bellatorũ superaret. Sic patentem vndiq; Regionem ingressus, salutationibus & donis, velut hospes non hostis adibatur; tantumq; fiduciæ ille ipse ostendit, vt in domum Grudzinij Palatini Calisſiensis rogatus *Złotouiam*, sese conuiuio & inuitantis fidei, nè CC. quidem stipatus commiserit. Demum in intima Regni ducentem, apud Koło oppidum, Christophorus Przyiemski à Rege Casimiro Legatus adijt: noti ambo, sub signis olim Gustaui-Adolphi simul militando noscenteſq; erant; hinc comis in obuium Legatum Carolus; & Przyiemscius fidentèr veteris amicitiæ intuitu loquebatur; eo tenore in publico Regem allocutus. (cuius orationis etsi pro instituti mei ratione verba contraham, sensum perorantis in totum breuitati studens expono.) *Mirari satis non potuit Sereniſſimus Ioannes Casimirus, Rex & Dominus meus Clem: cum Senatu suo, vbi nuntium accepit, Wittembergium Suecorum Ducem, cum infestis copijs confinia Regni nostri ingressum; sed magis iustiſſimum dolorem mouit, vbi Maiestatem Vestram, cum alio Exercitu in meditullium Poloniæ tendere, compertum habet. Insperatum id planè, nihil tale meritos armis adoriri, minus æquitati consonum, stantibus Inducijs bello impetere, & qui ne cogitatione quidem armistitium iuratum violauimus, subitam hostilitatem experiri. Quid tandem rei est Ser. Rex, cur eo impetu & affectu in Polonos feraris? causam indignationi non dedimus, gratiam Legatione prensauimus, quominus perpetua inter gentes Polonam Sueca namq; pax coalesceret, quantùm humana ope datum insistendo. In Germanicum contra Suecos bellum, multâ illecebrâ tractis, potior habita ratio datæ sub Inducijs fidei; recusauimus societatem, vtilitatem postposuimus. Iam verò priuàtim multi ex Polonis Sueco militauêre, etiam ego & Frater* 1655.

1655. *meus Sigismundus, Gustaui-Adolphi Maiest: Vestra Auunculi, signa secuti; quod itidem multi alij ex nostratibus præstitêre. Ast diminuti tituli lædunt? vtinam verò calami errores scriptorio atramento, non humani sanguinis profusione eluantur. Si te Rex Inclyte studium gloriæ agit? alibi quærenda ea, non ex gente immerita, nec cum existimationis virtutum tuarum dispendio. Quæ verò famæ ratio fuerit, dum Barbarorum colluuies armis nostris distinetur, pro communi Christianitatis bono pugnantes inuádere? id planè erit Crucis hostibus contra Orthodoxos auxiliari. Si victorias præsumis, iustam belli causam priùs habe; quodsi affectu raperis, Nemesim & fortunam vt mutabilis est respice. Supponeret aliquis opum cupiditate stimulari? sed vt ista nobis desunt; ita tibi animus inest, à vitijs priuatorum alienus, & purus. Amalthea pœnu, Midæ loculos, cornucopias, procul à Polonis remouit natura; aurifodinis caremus, fluuij nostri pretiosi metalli ramenta non euoluunt; si vberior Ceres horrea impleuit, in necessarios vsus fertilitas terræ vertitur, & rari auaras opes Mammertinâ custodiâ claudunt. Maior Polonia quam adijsti documento est. Quas hic reperisti diuitias? quam Vrbium opulentiam cernis? in Prouincia pace florente & hostilitate intacta. Opes nostræ concordant cum animo, tantùm quisq; possidet, quantùm necessitati satis. Ne tu quidem spoliorum causa belligeras. Iam verò septenni bello vexati, nouos Exercitus quotannis conscribendo, per immensas contributiones haurimur velut Eurippo; milesq; dum sanguinem prodigit, æra nostra exsugit. Itaq; si Protectoris nomine venis, auxilia nobis non hostilia exhibe: Moschi, Scythæ, Cosaci, materies gloriæ tuæ sint, Polonos illacessitos præsta: ita securius æternæ famæ litaueris, laceratum Barbarorum armis Regnum, consanguineo & innocenti Regi conseruando. Quod si vi subigere Poloniam paras, scias oportet violenta imperia diuturna esse non posse, nisi bonis artibus parentur. Ad hæc, Polonorum & Suecorum diuersa sunt ingenia; mari nos natura seiunxit, dissociauit institutis, moribus,*

bus, lingua, religione discordes, sola pax conciliat, ac mutuis officijs & commercijs in amicitiam ducimur. Proinde armis subigere, aut vi retineri Sarmatiam, Maiestas Vestra non speret; interim oppressis acrior ex necessitate emerget virtus, & desperatio spei causa erit &c. Aliam ergo magnanime Princeps ingredere viam, & nobis parce; vim deprecamur, & Induciarum fidem illæsam requirimus. ea verò iam violata, quibus medijs restaurari possit, Maiestatis Vestræ erit aperire &c. Talia audiuit læto vultu Carolus, ægro animo accipiebat, ingenuè dicta profunda simulatione obtegens, ac pacis studium tantùm ostentans, nè successum belli moraretur. Summa responsi per Cancellarium dati eiusmodi erat. *Pacem Regi suo cordi fuisse, si modo ea à parte Polonorum haberi potuisset, læsas Inducias, dissolutis Lubecæ Conuentibus, testari; Legatos quin etiam Stokholmiæ id vnum egisse, quo Suecos bello cum Moschis committerent. Coactum proin Seren: Sueciæ Regem, in reparandam iniuriam ijs vti medijs, quæ Deus & iura gentium statuerint; neq; tamen alienum à pace, si modo æquæ conditiones proponantur.* Mox ipse Carolus propè Legatum accedens, Theutonicè infit. *Quia magno spatio loci, alter Regum ab altero distamus, liberabo fratrem meum Casimirum hac itineraria molestia; còueniam ipse natu grandiorem, amplectarque: ac vt quantò celeriùs eius congressus copia fiat, maturabo.* Hæc renidens, ac velut vrbanitati tribueret effatus, Przyiemscium perbenignè tractatum dimisit, magna spe iniecta, non vsq; auersi à pacis consilijs animi, nisi linguæ cum pectore discordiâ, magnificis in speciem promissis tegeretur. Insuper addidit literas, quas subiungo. 1655

CAROLVS GVSTAVVS Suec. Rex &c. IOANNI CASIMIRO Polon: Regi &c. Salutem & Incolumitatem.

Si Serenitas Vestra pacis perpetuæ tam fuisset cupida, vtiq; tot occasionibus conficiendi negotij non defuisset, nec tantam semper præliminaribus obiecisset moram: eoq; non præter

1655. *opinionem Maiestati Vestræ accidere potuit, quod toties elusi, lacessiti, & male habiti, contra pacta, Seren: Vestræ bellum intulerimus, infestisq; Exercitibus ante decursum Induciarum ditiones eiusdem intrauerimus. Quippe cùm nec cessare institutum Ser: Vra videremus, quin ostentatione pacis perpetuæ, Seren: V. tempus traheret, compluresq; interea aduersùm nos inimicos excitaret; indigna, contra honorem nostrum iure pactorum præscriptum, nobis obtruderet; necessum habuimus ad arma decurrere, eaq; mala quæ nobis ac Regno Sueciæ imminebant, modo omnibus gentibus, iureq; naturæ comprobato, ante finem Induciarum, etiam Seren: Vestra alijs bellis distenta, præuertere. Neque iustitiam causæ nostræ improbare videtur Seren: Vestræ conscientia, cum aliquando talem hostilitatem commeruisse, velut tacita consensione affirmet. Ceterùm cum Seren: Vestra testetur, perspectum se habere animum nostrum, persuaderetq; sibi nos vicissitudinis humanæ gnaros, casibus Seren: Vestræ indoliturοs, eoq; mitteret ad nos Generosum D. Przyiemski, Cameræ suæ familiarem, vt animum Seren: Vestræ pacis cupidum contestaretur, ad eamq; tractandam nos inuitaret; idcirco pro indole nostra ad tranquillitatem propensa, mentem nostram hisce duximus explicandam: videlicet non esse nos à pace alienos, si modo honesta, tuta, & decora sit, consentireq; vt capti Stokholmiæ tractatus, continuentur. Vnde, ad perficiendum breuiori temporis spatio, tam salutare negotium haud parum prodesse arbitramur, si Seren: Vestra Legatos ad nos mittat, sufficientibus Plenipotentijs instructos, cum quibus de loco & tempore conuenire, mox de pace agi tractariq; possit, &c. Quod reliquum est optaremus Seren: Vestram Remq; pub: Polonam meliori in statu esse, rectiusq; antehac rebus suis consuluisse, quominus ad hæc extrema non deueniretur. Ita, tum amore Regij sanguinis, tum humanitate tacti, & vicissitudinis rerum humanarum probè gnari, infortunio Seren: Vestræ dictæq; Reipub: ex animo indolemus. Dabantur in Castris ad Kolo, &c.* Neque satis depresso à Fortuna Regi talibus insultasse, prodibat insuper

per scriptum latinè à Sueticis conceptum, orationis Przyiemscij contenta refutans, & viri militaris succinctam dictionem, scholasticis tropis & energijs remetiens. Quod breuitatis causa omitto. 1655.

Hæc Regi Casimiro quantò inopina, tantò maiora offundebantur; quàm ingens cunctos trepidatio, ex improuisa inuasione corripuerit, vix dici potest; vbi vbi venerant Sueci vincebant; nihil exerere ferrum opus, dum benignè habent per quos armati transeunt; reliquos Prouinciales exemplo non hostilis animi, in suscipiendam Protectionem pelliciente. Minoris Poloniæ Nobiles agminatim in Silesiam, aut Hungariam abibant; alij se intra montium iuga recipiebant, & tutiores visi qui primò hostem aspexêre. Aderant Casimiro Regi è Proceribus ad latus, Stanislaus Landzkoronski Campestris Exercituum Dux, ac Stephanus Czarnecki Castellanus Kijouiensis, (Potocio Generali in interiore Russia manente) cum III. mill: Quartianorum, qui euocatæ in publicam expeditionem Nobilitati, apud Louicium se iunxêre, futurum alioquin sperantes, si Suecus in Prussiam signa vertit, Maiorem Poloniam facilè noxiæ Protectioni ereptum iri. Primò itaq; Ludouica Regina Cracouiam diuertit, ægra animi, & nè à marito Rege auelleretur, diu obluctata, aduersùs suadentium rationes: dein Czarnecius exploratum cum leuioribus turmis digressus, cum Suecis apud Piatkum conflixit; mox apud Inowłodzum Quingentos plano campo nactus fuderat, primusq; ostendit esse Polonis ferrum, & non impromptas in hostem manus.

At Carolus, magnis itineribus Varsauiam contendit, quam, vacuam Rege (Volborium is concesserat) ac vix CC. præsidio insessam nactus, Benedicto Oxenstiernæ præmuniendam relinquens, isthic summa festinatione in occursum Casimiro deproperauit. Antegrediebatur Wirtembergus cum Equitatu, (Caualleriam vocant) in octo alas seu grandiores phalanges, pro more militiæ distribu-

1655. to Exercitu, qui summo diluculo mouens, circa meridiem subsistebat; sequebatur Rex lento agmine cum machinis ac pedite, paratas stationes ac commeatus in Castris reperiendo. Suleiouiæ aduentare hostem nuntiatum Casimiro, qui mox XII. cohortes præmittit, quatenus transitu fluminis Drzewica tantisper præcluso, hostem morarentur, donec ipse consilia & aciem expediret. Executi isti mandata sat promptè, & quia inobseruati in dextrum Suecorum cornu transcurrerant, apudq; ripam fluminis, quâ oppidum Opoczno prælabitur, nihil tale sperantes inuasêre, æstu ac lassitudine fessos, & qui equos demptis frænis solutos per consita segetibus arua dimiserant. Quod si subitario incursu confusis, plures pugnatores superuenissent, ingens strages dari potuit. Sed Casimirus præmeditato recessu, continuit suos, donec postera die apud Strasżowa-Wola pagum, acies sibi mutuo occurrerent. Quo ruris hæres Franciscus Strasz Myszkouianæ cohortis commilito diuertens, & iam illùc allapsos Suecos comperiens, confestim visa Casimiro nuntiauit. Quippe frontem agminis ducens Wittembergius, dissimulatâ apud militem hesterni congressus iacturâ, ferociter instabat, velut fugientibus nostris, sed postquam instrui aciem ipsius Regis ordinatione vidit, Carolum per nuntios in accelerandum iter admonuit, vtq; is euidentius imminere periculum cognosceret, supposito igne villam incendit. Leuis interim armaturæ cohortes præludiũ certaminis adornabant, Vexillifero Regni Koniecpolski, cui dextra ala in acie obtigerat, acerrimè inuecto, vt pulsi primo impetu Sueci ad CC. suorum in arena reliquerint. Signum sub hæc receptui datum, subductæq; à conflictu cohortes, (error erat peior priore) nè tractus per proximam syluam difficilis & lutulentus, ab hoste præriperetur. Sanè perculsum Wittembergij agmen disijci iterum facile potuit, si vt à primis Ordinibus feruida signorum illatione itum; ita reliqui pari feruore in pugnam descendissent. Ast cum robore peditatus

tatus machinisque pulsum loco Equitem erigens Carolus, 1655.
mox pugnam instaurauit. Debilior eo genere militiæ Casimirus, cui vix Mille Quingenti Desultorij, ac sex omnino campestria tormenta erant; vnde Suecorum ictus, in inerme nec par pari referens, nostrorum agmen, maiore noxa emittebatur; quoad in recessum solueretur acies. Non sine tamen Suecorum iactura pugnatum, vt dixi, Forguelo ac Konigsmarco iuniore captis, ac quod non perfunctorij certaminis documentum erat, Wittembergio Generali acinace per brachium vulnerato. Casimirus ab ijs qui lateri adhærebant exoratus, sub vesperam inclinatâ pugnâ Włoszczouiam abiuit; Campiduci Landzkoronio reducendi Exercitus commisso negotio. Pedetentìm campo se nostri subducebant, etsi densior sylua recessum impediret, ac in tertium vsq; diem apud Predboriam substitêre, vsque adeo securi, vt Andreæ Gromadzki cohortis Regiæ Signiferi, morbo extincti, militari pompa ibidem funus ducere vacauerit. Cracouiam inde versis signis ab vtrisque processum, & Sueco & Polono caput rerum, vnde in cætera regimen, præoccupare destinante.

Regina Ludouica nuper in Vrbem prægressa, cuncta pro possibilitate tentauit, quidquid ad conseruationem loci pertinere arbitrata. Maximè conquisitio pecuniarum angebat: quippe rebus commotis exigere Contributiones haud promptum, contrahere nomina, aut in fænus sumere difficile; hinc ob defectum æris in muniendam Vrbem aut supplendum Præsidium, nulla efficacia: sanè enerue sine neruo Regnum, & facilis ægri corporis in agonem, dehinc in mortem declinatio, vbi spiritus vitales fatiscunt. Requisierāt illa loci Antistitem Petrum Gembicki, quominus præsenti Vrbis necessitati, opibus Ecclesiarum subueniret; demonstrans satiùs in defensionem cultus diuini verti eas, quàm inuasori relinquere: aut negato primo, daret proprias in mutuum, mox possidenti graues, postquam hostis auaritiam irritassent: siue itaq; Ecclesiæ, siue suas opes crederet,

1655. deret, diſſoluendum mox debitum, vbi aræ ac foci in tuto ſunt. Ad hæc Gembicius, Stephano Wydzgæ Reginæ Cancellario reſpondit. Quæ poſtularentur, neq; præciſè negare, neq; apertè annuere; ſe quippe cuſtodem opum Eccleſiæ non Dominum eſſe; piaculum proin fore, eas in vſus profanos ſine permiſſu Pontificis, vel ſaltem aliorum Epiſcoporum aſſenſu vertere. Priuatim quantùm ſibi ad vſus neceſſarios peculij ſuppeteret, id omne in commodum Patriæ erogandum, & impendere; contractâ in defenſionem Vrbis Octingentorum peditum legione. Adfuit mox Rex, quem è veſtigio ſecuti Quartiani, ad Promnikum metati ſunt; raris iam Nobilitatis cohortibus, vt quemque curâ penatium abſtrahente.

Nè hîc quidem tot aduerſis preſſo Regi, quidquam inclementia fortunæ indulſit: Quartianis cohortibus, facto ſeceſſu obſequium detrectantibus. Requirebant emerita ſtipendia, ſimul & donatiuum; quæ vtraq; vbi ex ratione temporis, imò rei nummariæ defectu negata; ſpreto Campiducis imperio, delegerant Mareſchallum quendam Tyrawſki, diu ante militari ſeruitio exercitum: ſubſtituto Alexandro Pracki, qui ambo ſub haſtata Landzkoronij Ducis cohorte merebant. His imperium in ſe miles tribuêre, cum poſtulatis ad Regem Senatumq; mittere, reſponſa excipere voluit: ab ijs indictæ excubiæ, teſſeræ militares, & quæ alia Ducum munia, in ſe nouus Magiſtratus traxerat. Pluries à Rege moniti vt reſipiſcerent, abnuebant; non ſine ſuſpicione à ſecretiore aliquo afflatu ignem latentẽ ſuſcitari. Demum Caſimirus adhibito Senatu conſultauit, eo themate. *Se vbi Diadema accepiſſet, iureiurando obſtrictum, non niſi illud cum vita depoſiturum; proin deliberatum ſibi, vbi illud recepiſſet Cracouiæ, ſubſiſtere ibidem velle, aut mori. In oculis eſſ::t Ciuium ſuorum non inglorium intra muros Fatum, qui pugnantem Regem, campo & acie reliquiſſent. Supereſſe Numen, vt humiliter exoratum auxilietur afflicto; quod ſi ita immobili eius Decreto, per quem Reges regnant, caſus imminet; in ſed*

in sede Regni haud indecorè occumbendum. Similia non sine lachrymis, & arguenti propior elocutus, Vniuersi mox Senatus obsecrationibus petitur; nè omnia fortunæ tribuens, Rempub: in casum daret; sed potius submittens vela aduersitati, se illamq; seruaret melioribus. Aderat Primas Regni Andreas Leszczyński, Leopoliensis Archiepiscopus Tarnowski, Cracouiensis ac Luceoriensis Gembiccij, Dux Czartoryski Cuiauiensis, & quinq; alij Episcopi, omnes per sacra & communis Patriæ amorem poscentes, nè aperto discrimini, si expectat hostem, se committeret. Quin etiam xxx. ex sæculari Senatu ad imas obtestationes versi, idem precabantur. Sanè illud tempus erat, quo, si Rex intra Vrbem mansisset, ipse, sacra, libertas, non vltra ab extremis, nisi quantùm muri Ciuilis crassities intercederet, abesse viderentur. Sicq; gens illa, quæ nuper victrices aquilas per circumiectum Regno limitem tulit, in ipso centro Regni, ac Metropoli Vrbe, solicita de Fato deliberauit; vel ex eo Orbis imperio digna, quòd in ipso fortunæ præcipitio, de Repub: non desperasset. Præualuit demum ignominiæ spes, & abruptæ desperationi mitiora, visumq; inuitis Superis ac contra cælestes iras, vltimum casum non lacessere: cognitum multiplici experimento Regi, quale sit sortis ingenium, ac plerumq; bellandi constare rationem, si ex obliquo hostem inuadas, nec magis in pugna, quàm in ipsa victoria periculi esse. Itaq; in abitum ægrè assensus, destinata in reclinatorium Silesia, vti Feudum obligatorium, Reginam Ludouicam in ante præmisit: ipse interim, raptim, quæ vsus & tempus poscerent, disposuit. Depositorium insignium quem Thesaurum Regni vocant, curæ Mareschalci Lubomirscij committitur; Castellanus Kiiouiensis Czarnecius tuendæ Vrbi datus Gubernator: is verò, vbi præveniente hoste, nulla possibilis ratio nouis operibus circumsita firmandi; ædificijs quâ sacris quâ profanis iniici ignem iussit, maximè quæ muris iugiter cohærendo, defensioni incommodarent. Ita 1655.

1655. Clepardia, Stradomia, Piasek, Biskupie, Garbarij, & quidquid sub nomine pomæriorum à Septemtrione circumpositum, Templa, Cænobia, Horti, ædificia, vel hosti tristi spectaculo in fauillam iêre. Ardentis Vrbis fulgorem è Bielanensi Cameldulorũ monte aspexit, non sine suspirio Casimirus, in ijs, vnius horæ momento, Regiam fortunam, & quæsitam operibus Heroicis gloriam, ardere imaginatus.

Sed non est quòd de Fato queramur; extra ordinem, ac per mera miracula seruatam Poloniam Numen voluit, vt grauius corruens, mox altius assurgeret. Quasi parùm esset ominosâ transmarinæ tempestatis procellâ quati; eadē qua Suecus animi vehementia, eodem ipso tempore Alexius Moschouiæ Dux premebat Lithuaniam, admotis in obsidium Vilnæ Exercitibus: insuper Chmielnicius vastum Vkraynæ robur Moschicis copijs iungens, Leopolim obsidebat. Ita trium florentissimarum Prouinciarum Metropoles, simul vim immeritam passæ, ac succumbentibus duabus, tertia quæ debilior pertulit. Vndiq; tristes nuntij, cædes, deditiones, populatio concurrebant; ampla tristium Regi ærumnoso seges, & nihil vspiam lætum. Radiuillus quidem Lithuanicis armis Præfectus, aliquoties subitario certamine Moschis congressus, exhibuerat præteritis Comitijs signa de hoste rapta, sed ostentui tantùm, & quominus pugnacis animi gloria captaretur. Iam nunc librata Moschi potentia retrouertens, & collegæ Gasieuio malè concors, alias super alias curas, voluere incipiebat. Factumq; vt amoto obice passim Lithuania Moschorum incursioni pateret qui post captum Minsko aliaq; fortalitia, Vilnam abscessu legionum vacuam, die VIII. Augusti, nè exerto quidem ferro occupauêre. Interim de industria Magnus della Garde Thesaurarius Sueciæ, ab extimo Liuoniæ margine ostentabat Lithuanis arma, in speciem inimica; sed quæ Protectionis nomen & artes, tum in Moschum vindicias, blandas dedentibus se se illecebras,

cebras, re ipsa suggererent. Vnde Radiuillo secedendi 1655.
prætextus, velut Suecus Birzijs suis, & quæ alia Liuonico confinio adsita, minaretur: reuera suberat nouorum ambitus, & communis cum hoste religionis studium, vnde emanasse credita, deserendæ Vilnæ occasio: quippe vt in loco persisteret Dux, non famæ respectu, (cuius nunquam contemptor ille) non Nobilitatis ac Ciuium precibus, imò neq; militarium obtestationibus (deserendum esse, qui Patriam desereret) à proposito recessu dimoueri valuit.

Accessit impetendo Regno partium assertor Chmielnicius, cum Buturlino Moschorum per Vkraynam Ductore, in Potocium Generalem, ea parte Russiam tuentem ingruendo. Trahebant ambo Sexaginta Mill: bellatorum, machinas immensas, tum alia in vsum oppugnationis Vrbium, vt se occasio dedisset, aut tentare munita, aut in aperto prælium experiri. Hæc procella Leopolim respiciebat; nisi quòd prius necessum erat Potocium cum æquitatu depellere, nè labor & discrimina geminarentur. Itaq;, ante se agebat numerosus hostis exile nostrorum agmen, Quatuor vix Millia complens, etsi aliquoties subitarijs congressibus malè ab istis mulctatus, potissimè apud Borek oppidum, quingentos suorum amittendo. Sed, quid inter tantos? siquidem, impar potentiæ Potocius, præmissis impedimentis, retrocedere debuit, insultante à tergo hoste; cùm deterioris fortunæ videatur qui cedat, melioris, qui insequatur. Attamen, dextro latere præteruehens Leopolim, præsidio quantùm in tempus licuit firmatam reliquit: futurum fore iudicans, quin hostis in oppugnandam totis viribus nitetur; ipse interim ad Grodek concessit, experimentum pugnæ, si opportunitas daretur, facturus. Quorsum enim retrò tenderet, aut vnde opitulum speraret? cùm pulsum acie Regem, obsessam Cracouiam, turbatam Lithuaniam; & omnia desperata vndiq; nuntiarentur. Grodecum, quatuor milliaribus Leopoli distat, mediocre oppidum, nisi stagnum multorum torrentium aquas in

—fimum ſpatium diffuſas continens, aliquod nomen loco
1651. faciat. Hîc Potocius, traducto vltra emiſſario ſtagni exercitu ſubſtitit; occupauitq; aggeris molem, arcere ingruentes deſtinans. Nihil in Chmielnicio moræ, quin fortuna & ſucceſſu vteretur; ac primo diſpallatis apud adiacentia arbuſta excubitoribus, oppidum incendit, vitatoq; aggere, qui præſidio Polonorum tenebatur, Coſaci per interfluentem riuum, raptim lutulenta voragine aliquot tugurijs expleta, incredibili celeritate traiectum ſuperarunt. Inopinum id noſtris à fronte inualidis, à tergo circumueniri; qui tamen ad tres horas circa ſtagni emiſſarium egregiè vim ſuſtinentes (vbi Demuſt Sclopigerorum Equitantium Protribunus, tum Paulus Lipnicki è Corsbocorum ſtirpe egregius iuuenis, cum permultis cæſi) tandem turbatis ordinibus & multitudine hoſtium inuolutis, mox acies diſperſis cohortibus, retro pulſa eſt: expeditiorem illam, quòd præda diſtentus hoſtis conſequi deſtitiſſet, factum fortaſſe metu, nè variabilis vt ſolet belli alea, ijſdem anguſtijs loci ſequacem inuolueret.

A Grodeco hoſtis Leopoli incubuit, ſubito regreſſu terrorem augendo & ferociâ; quem tamen non imparata Vrbs egregiè ſuſtinuit, milite, annonâ, alijſq; in anteceſſum prouiſis neceſsitati, etiam in propugnandi curas accito Chriſtophoro Grodzicki Armamentarijs Regni Præfecto. Perdurauêre integro menſe, vis, minæ, impreſsiones, & grauior cunctis fames premebat; tolerata tamen omnia conſtanter, Gubernatoris virtute, & præſidiariorum ciuiumq; conſtantiâ. Vrbis ſæpius memoratæ ſitum & amplitudinem, anteriore Climactere dedi, neq; nunc iterabo; ſat laudis, quòd diuerſos per caſus tantùm fiduciæ oſtenderit, vt inhonoræ tractationi glorioſum finem præponeret: Quippe pretio abſceſſum licitanti hoſti, reſponderant obſeſsi. *Nihil ſibi quod redimerent reliquum ſupereſſe, aërem vtiq, quem ſpirarent, & terram in qua ſepeliātur, eripi nō poſſe.* In alterum menſem protelata obſidio, tandem ſoluta; ea

Leo-

Leopolis ſorte, vt nulla Vrbium Regni, aut acrius concuſſa, aut ſæpius diſcriminibus obiecta fuerit. Grauiſsimè interim populatorum Moſchorum agmina circumſitas oras exercuêre, direptionibus adiuncta paſsim ſæuiendi licentia, & ad vſq; ripas Viſtulæ impunita. Senſit Lublinū & pertulit immanem feritatem, vbi ingenti lytro ſalutem redemiſſet: mox trucidati incolæ ac Vrbs direpta fuit, nè quidquam religiosè iurante Iwanowicio Moſchorum Ductore, ſalua omnia & integra oppidanis fore. Manet in præſentem diem arx exuſta, Moſchicæ immanitatis monumentum. Sed quod nunc Moſchis, etiam aliquando Polonis in ipſam Moſchuam licuit; talio reponitur, ignoſcendum eſt. 1655.

Caſimirus, quin excederet finibus Regni, Senatus poſtulatis inductus, à Wiśnicio Sandecium, dehinc Czorſtynum arcem ad Dunaiecium ſitam abijt, quò in Sileſiam expeditius ac ſecurius per montana pergeret. Georgius Lubomirſki Mareſchallus Regni, Lubowniam Scepuſienſem Polonicæ ditionis arcem inuitabat; indecorum cenſuit Rex vno angulo ſubſiſtere, qui toto Regno deceſsiſſet. Nemo per id temporis Lubomirio, aut Regi fidentiùs conſilio, aut Regno gnauiùs operam præſtitit euidentiorem, nempe Inſignia Regni, quæ ſub claue Senatus cuſtodiuntur, nouiſsimo diſcrimini ex arce Cracouienſi ſubducta, in eandemq; Lubowniam, per Wolphium Regis Cubicularium deportata, ſecuro Depoſito recipiendo. Głogouia minor, Sileſiæ oppidum, in domicilium exuli Regi verſa: varijs ſtatim externorum Principum Legationibus, tum exulum Patriæ Ciuium accurſu frequentata eſt. Primus Ferdinandus Cæſar, ex dolendo conſanguinei Principis caſu, compaſſionem teſtatus: dein Eleonora Imperatrix Ludouicam Reginam ex Gonzagarum ſtirpe affinem ſibi, ſimiliter in eo infortunio ſolabatur. Aderat etiam citus equo Scytha, Zich Murza vocabulo, ex potioribus gentis; Hanum depreſſæ fortunæ Regis ita commiſereri adferens,

1655. vt ſimul XX. Millia Equitatus in ſubſidium polliceretur: ac, quo impigrum opis ferendæ ſtudium palam eſſet, enectos pertinaci itinere equos, Barbarus monſtrabat. Dum Clogouiæ ſubſiſtitur, vt eſt aulæ familiaris næuus curioſitas, inceſsit aliquos cupido, quis tandem malorum præſentium finis aut remedium, ex ſideribus vaniſsima inquiſitione cognoſcere. Id ſanè ariolandi genus, lege diuina prohibitum manet, nè aſtra pro fatidicis credita, debitam ſoli Deo latriam violent; niſi quod inſitus animis mortalium pruritus, acerrimè curioſos trahat, (vt mos inuetita) imminentia ex Fato præſciendi. Erat inter aſſeclas aulæ Nicolaus Zorawſki, Medicæ artis tum & Matheſeôs profeſsione clarus, is, ex aſtrorum ordine & influxu, vt futura introſpiceret inductus, (renuerat diu, donec mandatum, etiam minæ, ex Gynecæi penetrali in ſcheda mitterentur) poſtquam Planetarum domos & coniunctiones, benigniores aut contra, cum regia geneſi contuliſſet, cæli imaginem ac conſtitutionem ſiderum, deprehenſo themate in tabulam effinxit: (Quam ab illuſtri viro ſub ſecreto communicatam, haud grauatim ſubiungerem, niſi preſſam calamitate præſenti aulam, vanitatis apud poſteros arguere nolim; & priuatis otioſi ſubiecti lucubrationibus, renuant paginæ hiſtoricæ impleri) Ex eo themate quid Dij boni promitterent expromere iuſſus, ne ſpei aut timori leges præſcriberet, diu tergiuerſatus, tandem quoad bellum reſpondit, ex ſecundi belli Punici, Liuiana locum citans oratione. *Exitus velut æquus iudex, vnde ius faſq; ſteterit, ei victoriam dabit.* Indifferentia hæc viſa, ob quæ innocens cælum ſcrutinio vexaſſet; tandem vehementi iuſsione coactus, ſemel atq; iterum intentiſsimè aſtra ſpeculatus retulit. Caſimirum non ingloriè poſt tot caſus & clades, Regnum recipere poſſe; non tamen illi vti Regi & in Polonia moriendum, ex fatali poſitu ſiderum conijcere. Ignarus horum Rex, poſtquam detecta minus probauit; ſciens artem vanitatis plenam, quid acturi quid

paſſu-

passuri mortales sint, nunquam perfectè ac pro certo ex sideribus definiri posse; etiam Vranologos, genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax: ex Tacito probè intelligens. 1655.

Carolum interim Suecum sua fortuna deducebat Cracouiam. Ad diem XXVII Septembris præcursorum agmina ducente Marchione Sulcbacho, per adsitos montes, quà à Michałowice iter, conspici cœpere; dein vbi nulla in aduersos vis comparet, in subiecta Clepardiæ illapsi, noctem sub dio exegere, donec sequenti luce (dies Dominicus erat) cum tota virium mole Rex ipse adueniret, iuxtaq; Promnikum explicata longè lateq; signa, contra Vrbem, stetêre ab vsq; Wola Palatio suburbano, ad vsq; Vistulæ ripas, quâ sinistrorsùm Strzelnicam subtus decurrit, diductis aciei cornibus. Procurrere ab Vrbe è nostris aliqui, qui ad meridiem velitati, occupabant magis leui pugna hostem, quàm sistebant: qui tandem fumantia Clepardiæ busta suggressus, per plana metabatur. Vbi cōpertum Regem Polonum obliquo flexu intra montana abscessisse, secutos Proceres, etiam militem nondum sopitis turbis pacatum, in diuersa pergere; sedit mox consilium Carolo abeuntium insistere vestigijs, simul Vrbem obsidio premere; vtrumuis in manus veniret, seu persona seu locus, consummatum negotium censenti. Etsi præuidebat non citra iacturam Vrbe potiri posse, dum sub acerrimo Duce præsidium firmum, & Quartiani illacessitum hostem; mœnia vrbis quatere, haud passuri à tergo viderentur. Itaque seu animus in pericula præceps, seu negotij accelerandi consilium vrget, abeuntem Casimirum consequi cum Equitatu decreuit, versùs Bochniam deproperans. Fomitem maturandæ profectioni addiderat, superueniens fortè Alexander Pracki Hastatæ cohortis miles, qui repudiato quem primis annis apud Prædicatores induerat cucullo, animo inquies, ac nuper concitandi militis fomes, metu pœnæ, aut leuitate ingenij, spem fore iniecerat Carolo,

1655. rolo, ſi Quartianis retenta ſtipendia ſubminiſtrentur, haud grauatim in partes liberalioris Regis tranſgreſſuros. Aduertit ſuggeſtio Regem ſemper extra dilationes poſitum, & quæ vellet, ocyùs quàm conſultiùs agitantem; nihilq; moratus exoluenda Quartianis ſtipendia recipit, Donatiuum in præſens offert, plures inſuper Regiæ munificentiæ ſcatebras, in emeritam militiam deriuandas, abundè pollicetur: modo adeſſent quibus verbo Regio promiſſa firmaret, ob euidentem præſens ipſe certitudinem. Spondebat Praccius Delegatos Cohortium mox affore, quorum prænuntius veniret, ex ijs probè cogniturum Regem, quâ vnanimi omnes conſenſu, victoris Caroli ſequenda auſpicia decreuiſſent. Equidem priuatone auſu? an ex commiſſo, talia attulerat Praccius, haud perinde affirmem: certè occulta quadam inclinatione, an fatali inſtinctu, tàm Præfectos inter, quàm turmales, Protectio Suecorum molliter accipi, clementia Caroli laudari, magnanimitas, victoriarum ſucceſſus, largiendi promptitudo, aliaq; nimiùm æſtimabantur: contra gliſcente turbulenti dudum Dominatus odio, exacerbatiſq; ob infructuoſam militiam ſubſignanis, nouorum præmiorum accendebatur cupido; vt iam confuſo rerum ſtatu, omnia licerent tam corruptis quâ corruptoribus: qui vtriq; leui aura cohortes in partes trahendas nuntiantes, facili tranſitione ſpem Caroli impleuerant. Vnde feſtinus, & ſuæ nimiùm fortunæ fidens, vix CC. comitatu ante ſuorum agmen præcurrit, ex impulſu Praccij Delegatos, præſentiâ & alloquio dignaturus. Nobile quippe Quartianæ militiæ nomen apud Regem erat, & comperta aliquot congreſſibus virtute, ex merito æſtimatum. Iam incitato aliquantùm equo progreſſus, apud Biezanow Pagum à ſuis ſiſtitur, ſuggerente aliquo: Inconſulto curſu prouocari diſcrimen & errorem, dum Poloni hinc inde oberrant, & Rex incongruè quæreret eos, à quibus quæreretur; quare ſi pericula contemnit, ſaltem quo via ducat, coercito frænis equo ſcitari permitteret.

In con-

In contiguo Wielicia oppidum erat, ad quod multiplici ve- 1655.
ctorum salis concursu, diuortia viarum in varias orbitas secta, confusum reddebant Praccium, nè alio conuersis in quos ducebat, incerti itineris prodromus, Regem nolens falleret. Proin isto viæ perplexitatem obtendente, simul Suecis dehortantibus, continuit quidem gressum Rex; sed Comitem Witgensteynum cum Slipenbacho iuniore præmisit, quominus ad se in loco subsistentem, Delegatos cõducerent. Impigrè isti adstite Praccio prouolabant, cùm vix tetrantem milliaris prægressi, in trecentorum nostrorum agmen ab exploratione rediens incidunt; ac, quod metum & doli suspicionem auxerat, à tergo Polonis comparentibus. Proin re crepera, aliquis ad Praccium infit, *Hem sodes ad quærendos amicos versi, à tergo hostibus circũfundimur? subduc periculo fidei tuæ commissos, aut saltem indica extremam necessitatem perituris.* Ad hæc ille animo ac vultu immotus, nihil periculi esse firmiter asseuerauit; alam quippe Equitum tendere Regiâ viâ, quo iussi essent; ipsis extra omne discrimen & metum insidiarum positis. Simul requirebat, quominus Sueci stringendo in manipulos fæno, cuius forte viam propè aceruus extabat, in speciem se darent pabulatorum: nimirum in ipso discriminis præcipitio solers, simulari volebat, quasiverò Casimiri miles pabulum equis in noctem pararet, promptiusq; equites incuriosos doli eluderet; ipse interim notus ad transeuntes aduolans, vt ad Landzkoronium Ducem quantocius deproperarent, velut ex commisso monebat. Pauere isti monenti, incitatisq; in cursum equis, explicitos ancipiti periculo Suecos, in tuto reliquêre. Qui, mox sub noctem ad Carolum regressi, dum suum ipsi discrimen exaggerant, plurimùm fidem & solertiam Praccij commendâuêre; etsi vera narrari Rex ipse testis esset, propriamq; temeritatem intra semet damnaret; ad cænã nihilominus lætus, aliquoties inter Primores amicorum protulit. *Iam nunc abundè cognitum sibi fidei Polonæ specimen.* Certè ea

1655. die in vnius manu hominis, duorum Regum & Regnorũ fortunam positam fuisse, nemo dubitauit. Donis proin & Tribuni Equestris honore cumulatum Praccium, pro merito extulit, seu exemplum non vulgaris munificentiæ daturus, seu quod in se meritum & in Patriam autoris flagitium, magnitudine præmij obruendum censeret. Verùm Praccius, vt obiter adnotem, non diu insperatis fauoribus exotici Regis vsus, dum Krosnæ militem contrahit, hostium partes aucturus, interimitur. Is in vexillo cohortis suæ depingi fecerat tres cornices, militari hasta transfixas, cum inscriptione. *Deusuè, Casusuè*: quali epigraphe vsum Gotofredum Bullionæum, Terram Sanctam ex Saracenis recuperantem legimus. Nec perperam sibi vaticinatus; casus enim erat, adeo repente increuisse, vt palmo tenus Regnorum fortunam versaret; arcanum Dei iudicium fuit, quòd infamis desertor, in ipso aspirantis fortunæ limine necaretur.

Sed vna Carolo cura, in remedium periculorum, ipsa pericula arcessere, & tanquam sola audacia armatus venisset, Casimirum insequi statuit, ad Wisnicium Lubomirsciorum Castellum circumducto agmine. Remanserat intrò Nobilitas, cum bis centùm Nauoiouiensium peditatu, qui in subeuntes excussis aliquoties machinis, demum vbi cõstitit in persona Regem adesse, non vltra sustinuêre minas ostentatæ impressionis; præmisso Feciali, omnia salua, vbi se dedunt ingerente. Nec quidquam acriùs in dedititios tentatum, cùm in principio vtilis videretur clementiæ fama. Inde Signa Woynicium versa, vbi Landzkoronius, cum Quartianis cohortibus substiterat, militari in tempus restincta seditione: expedieratq; subinde Christophorum Modrzewski exploraturũ, cum selecta Sociorum militarium manu, quo se Suecus à Wisnicio reciperet intellecturus; cùm is nubiloso de manè cælo in præcursores incidens, ac conijciens Castra Polona remissis excubijs custodita, ingenti vbi subito inuaduntur

inuo-

inuoluenda discrimine, aduentum hostium properè nuntiauit, ipse interim velitando ingruentes sustinens, quò spatium suorum armis & consilijs faceret. Vt nuntiatum, mox agmina Suecorum comparuêre: etiam Poloni ad datum tubâ signum, sternere equos, armari, prorumpere, ac patenti planicie discurrentes, in aduersos, acriter ferebantur, multis à mensa & vino in certamen flagrantibus. Primam aciem ductabant Bretlachus ac Rosa Suecorum Tribuni; in hos Koniecpolius Sandomiriensis Palatinus generosè inuectus, vnum ex antesignanis adacto in caput acinace equo deijcit, nec minus feliciter Burzynski commilito, mirâ manus agilitate alterum decapitat; alij alios: etsi ex nostris quoq; aliquot cæsi; inter alios Szandarowski acer iuuenis, glande traiectus occumberet. Sic præcursores duriùs primo congressu accepti, donec approperans Carolus, ac crebro tubarum concentu classicum intonando, simulq; valida subsidia laborantibus submittens, prælium instaurasset. Non segniùs tamen cohortes Polonæ, subortum prælium continuabant: & quia leue aliquod agmen hostium venisse putarent, contemptu audaciores. Quippè haud verisimile iudicabant prudentes, Regem ipsum relictâ Cracouiâ huc moturum; ac in procursus exploratorios missi, cautè nimiùm agentibus Suecis, nihil certi afferebant. Tum verò, vt quisq; promptior; in hostem ruebant, cùm conspicuus ante suos Carolus, numerosam ab læua explicat aciem diducitq;, vt intercluso recessu, quem Protectionis titulo non poterat, eum belli iure ad se traheret Exercitum. Cognito demum impares resistendo vires, elanguit feruor; maximè quòd è machinis infesta explosione peteremur; dein, in receptum militarem cohortes se dedêre, maturè ante pugnam expeditâ cum impedimentis carragine, nè sua mole & festinatione, Dunaiecium flumen traijcientes, confunderet. Itaq; frustra reuocantibus Ductoribus, digressum cuncti maturant, nullâ probri aut impe- 1655.

rij militaris curâ, ſparſim vt quemq; ſors tulit abeuntes.
1655. Campidux aliquantum ordine aciei retentato, ſubinde periculum vitæ ſubijt, à ſuis deſtitutus, & vix è manibus inſequentium hoſtium ſubductus, generoſo accurſu Stephani Bidżinſki (iam nunc poſt fortitudinis militaris documenta, curuli Senatoria gaudentis) etiam mea tunc militantis ope adiutus, quod conſcientiâ veri fretus profiteor. Proſtituerat ſiquidem Campiducem elaſſatus præſentiſsimo diſcrimini equus, quem tamen verbere curſûs admonitum, mox recentem de manu fugacis equiſonis ingerendo, iam manibus Suecorum planè hærentem prædam, ſubduximus. Abitus cohortium profectioni quàm fugæ ſimilior erat, nec hoſtes inſecutionem præcipitabant, ſuamet ſecuritate, & campi poſſeſſione victoriam æſtimantes. Apud Tarnouiam Landzkoronius ſibi & Exercitui redditus, ſparſim abeuntia ſigna reuocauit minore damno, ſi dedecus fugæ excipias; etiam curribus ac impedimentis militaribus integris, quia præiuêre. Enimuerò Suecus diſperſo Exercitu, quòd deſtinauerat ex animo proueniſſe lætus, victores ſuos in obſidium Cracouiæ reduxit: cuius expugnatio nouiſſimum operum edomandæ Poloniæ ei credita; cùm interea hanc Vrbem cum Peditatu Wittembergius circumuallatam excitatis vndiq; operibus ſtringeret; in præſens reducem cum victoria Regem, truci quâ tubarum cantu, quâ machinarum exploſione ſalutando. Ac, nè obſeſſi non neſcij rei tranſactæ forent, quomodo apud Woynicium Rex viciſſet Polonos, in Vrbem ſcripsêre collaterales, nimiſquàm atrocitatem cladis extendentes, tanquam nihil grauius Polonis accidere potuiſſet.

Cracouia, à Craco olim gentis Slauonicæ Principe, (nam de Gracho Romano fabuloſum) circiter ſub Annum Chriſti 1070. poſt Gneznam (vbi primitùs Monarcharum noſtrorum Sedes) condita, Caput ac Metropolis Poloniæ haberi cæpit. Alluit à meridie Viſtula altero brachio Caſimiriam complexus, cuius vtraq; ripa in paſtum pecoribus

ribus herbida est. Origo flumini ex vicina Silesia, apud Skoczow pagum fonte ignobili, vt ferè magna exilibus 1655. principium debent; sed qui perennibus amnibus auctus, & planè aquilonarium fluminum secundus, postquam meditullium Regni decurrit, fruges Cereris nostræ, apud Gedanum Balthico mari importat, inde per transmarinas gentes distrahendas; hinc Pactolus Sarmatiæ censetur. Situm Vrbs obtinet planum, àërem temperatum, pingui ac vbere solo, & opimis circumquaq; pascuis Peripheriam Vrbis similem Citharæ dicunt, cuius superficies in orbicularem formam quâ forum extenditur, latitudo duarum platearum Castrensis, & Canonicorum, in arctum desinens, tanquam iugum instrumenti ostendit. Arx in colle Vauelli rupe solida iacet, subter quam Vistula prælabitur ab occasu, prospectu amœno in longinqua. Geminus murus ambit Ciuitatem veteri forma, munitionibus vt recens mos destitutam, fortè pro antiquo Sarmatarum genio, quibus mænijs Vrbium salutem credere insolens, seu pacis fiducia. Stephano Czarniecki Kijouiensi Castellano Gubernium loci, cum imperio in militem detulerat Casimirus, munus occasione belli æstimatum, quod tunc imminente periculo præsentauit nemo; consentientibus in Czarnecium, iudicio Regis, & publicâ famâ: aderat Fromholdus à Ludingauzen Wolph Prætorianis Præfectus, ac Nicolaus Gnoinski Legioni Peditum Palatinatus Sandomiriensis impositus, vt ad ter mille & sexcentos præsidium reduci potuerit. Quin etiam in populosa Vrbe, præter incolarum frequentiam, huc se ex agris Nobilitas contulerat, sed plebs Vrbis maximè in defensionem prompta, ob iaculandi peritiam. Suecus Rex, etsi plurimùm spei in virtute suorum poneret, multa nihilominus solicitudine agitauit, nè dum ipse in muros vertitur, à tergo aut lateribus carperetur. quippe cohortes dissipatæ tantùm, Rex ac Optimates in tempus subducti, Nobilitas vndiq; fremens & armata; sparso insuper rumore XX Millia Scy-

 tha-

tharum in ſuccurſum Caſimiro propediem venturire: e-
1655. tiam celebre bellatoris Czarnecij nomen, & militaribus ſtudijs traducta ætas, haud quaquam facili negotio commiſſæ Vrbis portas aperturum perſuadebant. Sed ſupra hæc, ſors feliciſsimi Regum & animus, cui nihil arduum, nihil imperuium videbatur; ſi modò inconſtans Dea vnũ proſperorum tenorem, in perpetuum ſeruaſſet.

A Caſimiria, quæ Vrbi dirimente amne cohæret, adoriri Cracouia cæpit; dum quæ ædes nuper vſui habitatoribus portæ Caſtrenſi vicinæ, iam nunc introgreſſum hoſtem, aut machinas ſupernè importatas tegerent: ſimul Stradomia nullo defendente inuaſa, ac, è præoccupato Bernardinorum cænobio, quod Vauellem ex imo proſpectat, haud imprompta fuit Suecis in Arcem iaculatio, dein impreſsio. Ad primum hoſtium incurſum, non ſine aliqua commotione Vrbs agere oſtendit, augeſcente intro metu, dum iniecti ſuburbijs ignes, reflante vento intra mænia flãmam tranſmittunt, à qua demum inſignis D. Franciſci Baſilica, cum ampliſſimo Monaſterio in fauillam ijt; etiam Epiſcopali Palatio vix ſeuientibus flammis dum reſtinguũtur erepto. Triſte ſi quod aliud viſu, dum ſacræ ædes, iam ab oppugnante hoſte, iam à noſtris nè ſuffugio aduerſarijs eſſent, iniecto igne vrerentur. Sed vel maximè, monaſterium Bernardinorum, artificialibus ignibus incendi primò, dein euerti debuit: iam quòd exinde in defenſores arcis ſummo cum periculo ab hoſte ictus darentur; tum ſtimulante indignatione militari, quòd ab latente iſthic fiſtulatore Sueco, Czarnecius fortè vallo caput exerens, in dextra gena, plumbeo globo ſauciaretur: vnde maior vulnere, & damnaſior ſuborta fuit conſternatio, pleriſq; letalem ictum vulgantibus, & velut amoto obice reſiſtendi, quantùm aduersùs pericula perſeuerantiæ ſupereſſet, palam monſtrantibus. Aſt ille, ſub veſperam læſus, ſummo manè mænia adequitans, militi, deinde in foro Ciuibus, ſaluum ſe accepto vulnere oſtendit, ad ſtrenuitatem

cun-

cunctos, dum voce non potuit, exemplo hortatus. Inde 1655.
euenit vt Quadringenti fermè iuuenes quâ studijs in Gymnasio Cracouiensi addicti, quâ ex tribubus artificum, partienda inter se arma ac pyrium poscerent, quicunq; casus Vrbem maneret, subire & misceri haud recusantes. Visus feruore Gubernator, ipso Translationis Diui Stanislai Præsulis & Martyris die, additis stipendiarijs ferè totidem, eruptionem instituere permisit, Christophoro Wasowicz Desultoriorum Primipilo, ac Constantino Bylina è hastatorum Regis cohorte, ducentibus. Nec inferior alacritate effectus fuit; pars quippe in conuectores virgultorum apud pontem Regium illati, comminutis raptim curribus, quidquid Suetici præsidij hìc erat, vltra flumen propulêre: alij è regione S. Nicolai portæ, in stationes Wittembergianas ingruentes, dispersis quæ apud orificia cuniculorum compertæ operæ, tres machinas hostium de suggestu raptas, quia subduci non poterant, contusis ansis inutiles reddidêre. Ac eo vsq; inualuerat erumpentium feruor, clamoribus & promiscua explosione fremitum augente, vt Carolus Rex, qui tum Casimiriæ in Monasterio Sacratissimi Corporis Christi domicilium fixerat, relictâ mensâ equum inscendere, ac probrosum retrocessum Ductoribus Suecis exprobrare, necessum habuerit. Ad centum hostium interemptos, sunt qui affirment; cæso ex nostris Constantino Bylina, natalibus & militiâ claro, tum Cequart Pedestri Centurione, eodemq; militaris architectonicæ perito; nec sine aliqua studiosorum iactura, dum ignara vulnerum iuuentus, prouocare audet, quod dolere nescit.

Euanescente Exercitus Poloni in liberandam Vrbem regressu, securiùs vacauit Suecis mænia quatere tormentis, & circumquaq; Vrbem stringere operibus. Hinc via obsidionalis à noua Porta ad S. Nicolai, inæquali ductu prætensa, omnia circumiecta ad vsq; S. Florianum complectebatur: inde per Clepardiam ad vsq; Arenense Carmeli-

1655. melitarum Monasterium promota; locum miraculis & deuotione Catholica celebrem, hostibus militari conamine profananantibus. Super semiambustum templum ergatis tractæ machinæ: dein, quia locus minus ex vsu erat, quas priùs incendium intactas reliquit Monasterij ædes, expilatas Sueci subiecto igne cremauêre. Vis inde in Portam Profanam seu Swiecka parabatur, cui obuiando, S. Casimiri cum Monasterio Reformatorum Ecclesia in ruinam data, vti proxima mænijs & situ suo incommodatura defendentibus: non tamen deiecto templo euitari potuit, quin intra maçerias ac lapidum aceruos, hostis se insinuaret absconderetuè. Nihil interea ad diem primam Octobris omissum, quod oppugnandis Vrbibus facit, præcipua murorum strage ex continua verberatione machinarum, aut cuniculorum molimine. Notabile fuit, præsidiarios nostros cum primipilo transcenso iussu Gubernatoris muro, in vicinum molendino Regio munimentum irrupisse, & aliquot hostium medio diei, meraco obrutos marcentesq; trucidasse. Excitato tumultu, accurrunt Sueci opem suis laturi; perstant strenuè in vestigio Poloni, contra accurrentium multitudinem pugnaturi; cùm Suecus Centurio, alicuius ex restitantibus colloquium vrgens, ad prodeuntem infit. *Quæ vestra dementia Poloni, vt malitiis suo demerito interire, quàm viuere clementiâ nostrâ? Annona vobis deest, præsidium minuitur, viris bellatoribus destituimini; eccur verò non anticipatis extrema? phanatico isti Czarnecio, ac altero trunca manu Wolphio conseruationem Vrbis ad exitium credentes.* Ad hæc noster. *Superesse annonam in Vrbe vt scias, his hodie comedi; murorum firmitudinem trochleâ demissus, probè cognoui: Pugnacissimis verò militibus refertam Cracouiam experieris, si quem ex metu differtis assultum, quantocius exequimini.* Efferatus responso Suecus, vt secum duello congrederetur, facilè Polonũ exorauit, qui mox explosione globi traiectum in terram prosternendo, etiam exarmare ense conatus; nisi accursu plu-

su plurium deterritus, victoriæ & saluti recessu consuluisset. 1655.

Die VII. Octobris, Carolus Rex, nè vltra deses tempus traheret, vel prodigus suorum sanguinis videretur, pro more militiæ Tubicinem misit, extremis quæ Vrbi imminerent, nisi se dederit, obnuntiandis. Quæ tunc nec inciuiliter spreta, nec vsq; quaq; acceptata, Regiæ clementiæ oblatio, eo Gubernatoris responso. *Bellis innutritum se, ac planè inter machinarum fragores insenuisse; neq; nunc illarum boatu percelli: imò quod aduerteret, nè pueros quidem qui intro in Vrbe existant, ijs terreri; cùm incidentes globos velut ludicro capiant, & ad se deferant, reciproco iactu emittendos.* In breui aderat alter ab Oxenstierna Cancellario, velut officij gratiâ præmonente literis, quas exhibitas Czarnecius medio foro, inter armatas Ciuium militumq; cateruas, legere iussit; eo sensu. *Hactenus ambidextram strenuitatem in Vrbe quam obtines Gubernator, luculenter monstrasti: vidêre te Sueci campo pugnacem; etitiam vallo ac mœnibus clausum, eiusdem animi & vigoris experiuntur. Sed desine vltra quam sit necessum fortis esse, quia virtus in medio consistit. Ita nè Rege vestro subducto, Exercitu fuso, deditis aut fidem secutis Prouincijs, te solùm hostem Sueci experiemur Czarneci? sat semel atq; iterum parcentibus opponi? sat gloriæ toties restitisse Inuictissimo Carolo? vltra clementiam lacessere, temeritatis erit. Elude quantum vis ictus, reprime assultus, temne pyrotechnicas artes: interim fundes sanguinem, perdes Nobilitatem, exhauries milites Ciuesq;; deinde famem, postremò qui vinces fata; ac ita, quæ nunc virtus, iam pro illo tempore contumacia habebitur. Attende tēpori, dum quos clementia optimi Regis vsus, seruare potes, nè in exitium peruicatiâ trahas. Quibus praees, seruandos tibi commisit Casimirus, non perdendos, defendendam Vrbem, non in exitium trahendam, & quæ armis asserere non vales, matura deditione incolumia præsta. Vt igitur Vrbem, & Regiam, & populum, tanquam fidei commissa de integro*

1655. *tegro restituas Victori, lus est.* Ad ea Czarnecius nihil in præsens reposuit, Tubicinem confestim excedere iubens, quod scilicet vehementior è tormentis fragor ad minuta attentum, alio auocaret.

In alterum mensem protracta obsidio, vbi patuit triplici cuniculo subtergressum mænia hostem, vnde propediem ineuitabile discrimen Vrbi immineret, multi (vt solet) mitiora loquebantur; etiam aliqui monere Præfectum ausi. Præueniret extrema, neu in eos quos suscepit protegendos, Suecum clementiam offerentem, crudelem esse cogeret, aliter tot mortalium sanguinis Deo & orbi rationem redditurus. Aderant in Vrbe pleriq; à Czarnecio ad consilia arcana adhiberi soliti, nempe Simon Stárowolski Canonicus, & cui tunc Gembicius Præsul rei Ecclesiasticæ curam commiserat. Alexander Pláza Rabsztinensis Præfectus, magnus arcis Procurator, seu Oeconomus; Ioannes Clemens Branicki Chencinensis Præfectus; Christophorus Rupniowski Tribunus Cracouiensis, ad quem tuitio Arcis cum duodecim Burgrauijs Castrensibus de lege veteri pertinet; insuper è Nobilitate complures, quibus pignorum securitas intra muros maior visa, quàm si priuata domo ruri degentes, prædabundi militis licentiæ exponerentur. His cum in conclaui deliberantem, à Magistratu vrbis Delegati adiêre, diutius sufferendæ obsidionis ab impossibili expositis rationibus, petentes; quominus offerente Sueco clementiam, circa Tractatus pacis, Vrbi Metropoli ex condigno Gubernator consuleret; quæ vt nunc eidem Defensori pro vita publicam gratiam debeat; ita, si ratio sui circa paciscendum habeatur, æuiternè patrocinium vti Conseruatoris agnituram. Adiecêre præterea quibus priuatim præmerentur, grauamina; victus & æris defectum, à præsidiario milite molestas exactiones, tum non ferêdam grassatorum ac prædonum licentiam, qui per nocturnos cætus, ædes Ciuium inuadant, fornices reuellant, merces varij generis

generis ac facultates diripiant, & quæ non hostis de foris, id in omne nefas discincti nebulones, licere sibi arbitrentur. 1655.
Et euenerat fortè eo statu rerum, vt è Clero & claro sanguine aliquis, seu leuitate ingenij, seu iuuentâ temerarius, institorias aliquot pergulas excusisset, ausu tunc ob vacationem Consistorij Spiritualis impunito, quoad cohibendam brachio sæculari proteruiam quibus cura Ecclesiæ demandata permisissent. Prahensus itaq; (cuius nomini in gratiam Ordinis & meritissimæ Familiæ parco) & globus ille grassatorum dispersus fuit, duobus qui rapinarum conuicti supplicio reseruatis, ob exemplum & terrorem.

Exin inter nostros, quanquam gnauiter murorum ruinas sarcientes, invalescebat senium dedendæ Vrbis rumor, nullo certo autore enatus, & omnibus inclinantibus. Binas Czarnecius à Casimiro ferendi succursus acceperat literas; sed postquam Regem Opoliæ hærere ex Lesczczynio Lanciciense Palatino, (is nuper legatus Stokholmiam, iam nunc ob resumendos tractatus Suecum ad Cracoviam conueniebat) compertum; etiam dissipato cum Exercitu Potocio, Quartianorum ablegatos in præsens apud Carolum comparere, requirendæ Protectioni constaret; tum annonæ penuriâ haud quaquam in diuturnum obsidium prouisa; inclinauêre ad mitiora animis; etiam Gubernator arrepta nuperæ epistolæ occasione, tanquam responsi vicem tribuens, Regi Carolo scripsit. *Alter iam à cæpta obsidione mensis euoluitur, ex quo admotis Metropoli Regni nostri copijs, quid fortuna tua, quid constantia nostra possit, Rex Serenissime experiris. Tibi pro gloria certamen est; nos Patriam defendimus, pro ea, quæ omnium charitates complexa, vel extremum spiritum profusuri. Quid in hanc diem armis profecerit, Maiestati Vestræ liquet; nisi quod benignitas ex literis perspecta, multùm nos moueat; cùm generosa pectora ferro cedere nescia, potius quandoq; mansuetudinis ac clementiæ artes trahant, quàm minarum. His M: V: effecit gloriosè, vt eum fauentem quam hostem, quiuis ha-*

—*bere malit. Verùm, quia probatio benignitatis, est exhibitio*
1655. *operis; tempus concedi petimus, consulendi Ser: Regis nostri Casimiri, quo demũ casum dispensante, submittemus necessitati vela, potierisq; Cracouiâ Ser: Rex, non iam vt hostis, sed Regis nostri consanguineus &c.* Allata epistola lætum & attentum reperit lectorem Regem, quominus desiderato loco potiretur, nimiùm cupientem: Missi insuper qui negotium vltroneæ deditionis maturarent, differebant; Omnino exitiabilem obsessis moram, plus acquiri festinata pactione, quàm diuturnâ contumaciâ. Captiuos esse, quàm diu intra mænia clausi manent, nec nisi interuallo muri vitam eorum ab exitio distare. Dum licet & Rex obsessor vult, recipiendæ incolumitatis modos inirent; ac vnde benignitatis naturam cognoscerent, concedi exnunc octiduum consulendo super deditione Casimiro; etsi parùm pro Cracouia sollicito; vt qui vniuerso Regno excedens, integrum illud potentissimo æmulo reliquisset. Indicatum itaq; Primoribus necessitatem sequendam, si modò honorificam securamq; pactionem Carolus præstaret. Id tamen consilij in arcano habitum, nè deditionis rumor in vulgum promiscuè sparsus, à militaribus munijs improuidos abstraheret.

Anxia interim Ciuitas, non modo indies arctius cõstringi, verùm & spes rescindendi obsidij accidi dolebat. Iam quippe potiores Regni Prouinciæ, Sueci Regis haud respuebant auspicia; Casimiri reditus pro desperato habebatur; ac vnde in deteriora impulsus, cunctos speciosum Protectionis nomen, vt incolumes esse vellent, inuitabat. Proin vulgi murmura, & consensus, etiam prudentiorum suasus, perpulêre Czarnecium, vt vbi remedium malis extra spem esset, haud mora eluderet, quæ sine euidenti discrimine protelare non licebat. Is demum Præsidibus Cleri, Nobilium, ac è Magistratu præcipuis, militumq; Ductoribus in Arce congressis, quanquam alio inclinaret, alia tamen loquebatur; concordiam animorum experturus,

aut

aut quod geminatis precibus adigi se in deditionem non infra gloriã existimaret: demũ vnanimiter omnes transigi de incolumitate Vrbis postulauêre, commissumq; negotiũ Spiritualibus, quominus à se perscriptis legibus, Religioni in primo capite cauerent. Vbi verò transmissæ à Carolo Rege sunt Publicæ Fidei literæ, in discutiendas conditiones itum, Fromholdo Wolphio Dynemburgense, Ioanne Branicki Chencinense Præfectis, Alexandro Płaza Magno Arcis Procuratore, Delegatis: Apud Wittembergium tractari cæptum opus, in frequenti militarium cætu, ob expeditius linguæ Latinæ commertium, cuius vsus natiuis Suecis perquam rarus est. Igitur deditionis Leges vt conceptæ, mox approbatæ, nihil morante Rege, imò id gloriæ suæ, ac splendori Triumphorum cessurum affirmante, si confestim postulantibus, regio animo omnia, & sine exceptione concessisset. Quibus verò conditionibus, alienigenam procum virago nostra admisit, haud incongruens reor subijcere. *Religio Catholica Romana, eiusq; vsus & exercitium, prout ex antiquo in Regno Poloniæ viguit, etiam nunc viget, in eodem statu permanebit, Cracouiæ, & vbiq;. Ita tamen, vt qui eam profitentur, debita cum fide & obsequio, erga Ser: Regem Sueciæ se gerant. Ecclesiæ, Collegia, Monasteria, Scholæ, Xenodochia, quæue sacri Ordinis sunt bona tam mobilia, quam immobilia, ab omnibus militum grauaminibus existent immunia: nisi ad contributiones publicas ex more pendi solitas obligantor. Personæ vtriusq; sexus Spirituales & Regulares, dum modo pacatè ac obedienter viuant, immunitatibus, ac bonis suis vtentur, fruentur. Vrbi & Arci Præfectus, Tribuni, Ordinum Ductores, Milites, Burgrauij, ac tota Nobilitas, præsenti obsidione Cracouiæ manentes, liberè quo placitum abibunt; omnibus bonis suis saluis, etiam dignitatibus ac praeminentiis. Acta publica, Instrumenta, Tabulæ, Scripta, siue Castrensia, siue Terrestria, multo magis Ecclesiarum, integra ac illæsá conseruabuntur. Iudicia Iurisdictiones, Officia, cuiuscunq; sub-* 161

sellij ac gradui, pro veteri more ius dicent, indicta Iudiciorum
1655. *reassumptione, per publicas (vt vocant) Innotescentias. Cui Vrbe, etiam Regno emigrare placuerit, ei bonorum tam mobilium quam immobilium, translatio, venditio, alienatio, omnimoda, pro arbitrio manebit. Ciuitas Cracouia cum suo Magistratu, ac populo, & circumferentia, omnibus Priuilegijs ac immunitatibus, vt ante gaudebit. Vniuersitas seu Academia, Regni gymnasium, veteribus prærogatiuis, quæ publico Comitiorum Regni consensu firmatæ sunt, bonis item prouentibusq; sine noxa fruetur. Illustrissimus Stephanus in Czarnca Czarniecki Castell: Kijouiensis, Arcis ac Vrbis Cracouiæ Gubernator, tum Fromboldus Wolph Capitaneus Dyneburgensis, cum alijs Tribunis, ac Centurionibus, Turmalibus, Legionariis, vexillis explicatis, sclopis instructis, funiculis scintillantibus, ad pulsum tympanorum, ex præsidio Vrbis decedent, cum XII. diuersi modi tormentis. Istis in alimentum cedent bona quæ circa limitem Silesiæ Regalia adiacent, idq; ad spatium bimestre; intra quod, contra S. R. M. Sueciæ arma neutiquam ferre debebunt. Ser: Regis Poloniæ Aulicis, Consiliarijs, Ministris, ad Regem suum liber abitus, & transitus sub fide publica conceditur: Quin etiam currus & impedimenta militaria, absq; vlla vexa & incommodo, in locum securum traducentur. Captiui Sueci quotquot in Vrbe sunt, fide bona, ac sine omni lytro dimittentur, quod idem Ser: Rex Suec: in ampliori numero præstabit. Archiuum Regni siue illud rationes Thesauri, seu Oeconomicas calculationes prouentuum Regiorum contineat, fideliter nihil occultando, Delegatis à Ser: Rege Sueciæ extradetur. Machinæ bellicæ omnes, quotquot ad Arcem ac Vrbem pertinent; commeatus ac instrumentum belli, in loco suo remanebit; eo insuper adiecto, vt præfatus Illustris Gubernator, de omni dolo malo obsidibus caueat, se nihil cunicularij operis in nocumentum Suecorum subtus terram relicturum.*

Eas tradendæ Vrbis conditiones inter Delegatos ac Generalem Wittembergum condictas, die XVII. Octobris

1655.

1655. Carolus Rex Sueciæ ratas habuit, easq; publico diplomate firmauit, in omnibus punctis & clausulis sacrosanctè obseruaturum promittens, quæ spopondisset. E vestigiò adfuit ex intima Caroli admissione Slipenbachius junior, vt fidenter Regem adiret Gubernator, pro obside missus. Ast, non egere vadimonio Czarnecius respondit, vt qui maximam securitatis rationem verbum Regium habens, vltro sisti Maiestati eius pro magnifico reputaret. Sequenti die, mox idem reuersus in Arcem, visitatis obiter Regiæ conclauibus, custodi Thesauri Reuerendo Miaskowski, vt depositorium illud aperiretur, nomine Regis sui mandauit; quod fieri nequijt, cum absportatis insignijs & quidquid pretiosum, etiam secum subduxisset claues Mareschallus. Vnde seris ac claustris per serifabros refractis, repertum nihil, præter parapherna nonnulla antiquitatem redolentia, ac papyraceas farragines, cætera quæ cupiditatem irritarent, vacuum locum patefecêre. Die S. Lucæ, Castrensis (Grodzka) Porta, ac altera Poboczna, quæ immediatè arci subest, à Suetico milite insidentur, simul ad præfinitum tempus, euacuatur Vrbs veteri præsidio, solicitis nimiùm Ciuibus, quid tandem boni noua dominatio feret? Excessit primùm Wolphij signis expansis agmen, sclopetis ac hastis in humeros reclinatis, fistularum tympanorumq; pro more militiæ concentu, gressum ciente: ac quo ingenuum abscessum monstrarent milites, iocis scommatibusq; cum Suecis colludebant abeundo. Secuta Gnoinscij Heyducorum Legio, è pellibus histricum gestans sclopetorum tegmina, eoq; horridior. Ponè ibant sub XIII. manipulis Desultorij, vetus Czarnecij miles, Christophoro Wasowicz ac Ioanne Tetwin ductantibus: Clausit agmen ferè sexcentorum ala, postquam demum Gubernator Vrbis Czarnecius Vrbe abijt, suo more coccinea Arabicum in morem veste indutus, & generoso equo in danda imperia versatilis. In Castris ille Carolo valedixerat, quem inde secum in stationem carpento ve- 1655.

ctum,

—ctum, & comiter mensæ adhibitum, ex merito virtutis ho-
1655. norificè dimisit; iste mutuò rerum vicissitudinem, & insuperabilia Caroli arma, pro gloria aut solatio loquebatur. Tantundem apud suos, ex præstanti & heroico animo encomij vel fatente inuidia, meritus: reperti nihilominus qui priuatis sermonibus obstreperent, consummatam famam inclyti Bellatoris carpendo. Incusauit miles, parciùs distributam rem alimentariam, licet abundante publico pænu; hinc molesta fame rapere apud Ciues coactum, vnde viueret, dum annona & stipendium interuertitur. Magnam partem argenti ab Ecclesijs, in obsidionis necessitatem mutuati, ab eo receptam; quod mox in nummularia Zacherlæ officina in signatam pecuniam recusum, priuato vsui addixerit, iniurius eius assis vsurpator, pro quo miles sanguinem, imò vitam prodigeret. Nec Nobilitas, nec Ciues perpercêre, adscribendo Gubernatori, quod æquè militum, quàm grassatorum licentiâ, institorias pergulas, aut Iudæorum fornices diripiendo, peccauerat; vbi fænori data pignora, ad summam sesqui *Millionis* debitoribus periêre: neutiquam tolerabili rapina, nisi facti & spoliorum participatio, ad conniuendum reis induxisset. Ipse vnus non tantùm verbis, sed ingentibus donis à Rege Sueco cumulatus, quorum pretium decuplo redhibere incolatus Vrbis debuerit; enormi Ciuibus indicto ære in largitionem. Sed hæc solita mortalibus, in periculis pauescere, cuncta offerre vt euadant, demũ qui discrimen depulerant criminari: quasiverò, dare aut impendere omnia pro salute communi non satius fuerat, quàm hostium discretioni seruare.

Exeũtibus Polonis Vrbe, Wittembergius mox centurias Suecorum introduxit; idq; iam sero noctis, nè quãtitas curiosis pateret: in breui Carolus Rex raro admodum comitatu, ac propè priuati in speciem arcem ingressus, acceptusq vario animorum motu, adhuc dum inter binos Reges diuisis Polonorum studijs. Nemini tamen gratior

aduen-

aduentus eius quàm Heterodoxis fuit, potissimè Arriana labe infectis; vt qui Euangelicis non benè, Catholicis pessimè, in fundamento Fidei conuenientes, vno in Rom: Ecclesiam odio Sectarijs socientur. Testandæ isti lætitiæ, solenni Panegyrico salutabant Carolum, ac quo latiùs serperet fama, typis Lesznensibus impresso. Titulus erat. CAROLO SVEC: GOTT: VAND: &c. REGI, incruento Sarmatiæ Victori, & quâ quâ venit Liberatori, Pio, Felici, Inuicto, afflictis in solatium, Regibus in exemplum nato &c: Non indignus alioquin audiri Orator, si non adularetur. Componebatur grex ille Arrianorum seu Anabaptistarum ex patritia Nobilitate, præcipuè submontano tractu (Podgorze) ea pestifera lue scatente. Nominibus parco ob Maiorum claritudinem, qui melius tunc à Synagoga sua dixerant, quàm crederent; quasiverò ignari, non magis dissentire Suecum in Religione cum Catholicis, quàm concordare cum Anabaptistis. 1655.

Memorari meretur quod à fide digno relatum accepi. Ingressus Arcem Cracouiensem Carolus, Basilicam quoq; D. Stanislai Cathedralem inuisit, vtiq; videndi curiositate ductus, non religione. Qui manu ducebat, Simon Starowolski erat, Canonicus tum Cracouiensis, probum & eruditum caput, spectatu digniora antiquitatis monumenta, Regi exquirenti ostendens, sed præcipuè sepulchra Regum Polonorum, cum breui cuiusq; elogio, historiarum ipse peritissimus. Sors an ordo fecit, vt ad monumentum Vladislai Loctici veniretur; *Hic Rex* (inquit Starovolscius) *ter regno pulsus, ter idē recuperauit*: cui Carolus. *At Casimirus vester, semel exactus, haud amplius recuperare amissum quibit.* Tum Senex seu fatidico spiritu, seu extremo iam senio liber. *Quis scit? nam & Deus potens est, & Fortuna variabilis?* Perstrictus responso Rex, curiositati suæ, & sermoni manu ducentis finem, alio diuertens, imposuit; donec peragrat templum capite intecto, & quidquid Starowolscius narraret attentissimè auscultans.

1655. Sub hac oppugnatæ Metropolis interuenientia, aduenerat Adamus Brochowski Sochaczoviensis Castellanus, Casimiri Regis ablegatus, paci cum Sueco (quatenus requisierat ipse,) tertio insinuandæ. In conspectum admissus, excusauit primò tardiorem aduentum, ob itinerum inter arma strepentia difficultatem. *Sat citò tamen se venire (dixit) si sat bene &c.* dein patheticè conficiebat. *Ad quid vtiq; spes & desideria extendimus, vt solitudo & vastitas finem bello faciant; ac gladiatores toto Orbe collecti, non sine horrore spectantium, etiam cum victorum periculo, ad tumulum expirantis Poloniæ, Andabatarum more decertent. Errat, quisquis putat tam luculentam hæreditatem quietè sibi obuenturam? scilicet tot competitores, æquis oculis alienam spectabunt felicitatem, & non magis quiuis finiti morum, scænam hanc suo commodo claudere volet? Respice ex aduerso Ser: Rex duo Imperia, quibus Turcæ ac Germani gloriantur; accedit tertium horridi Septemtrionis, non minores spiritus, nostris cladibus gerentis. Quid deinde maritimæ potentiæ æmuli facient? num permittent Maie: Vestra arma, tam ante formidata, in immensum crescere? & non magis vsitato Christianis gentibus more, æquilibrij statera contineri annitentur? Patiare moderationis Regiæ fiduciâ, vera tibi dici ô Rex: quantùm armorum studio & gloria supereminеs, tantùm inter conspirantes æmulos discrimini magis expositus manebis. Si nos peribimus, tu vicissim periclitaberis. Vtor beneficio audientis, & amplius dico; hæc victoria erit, quæ fructum victoriæ perdet, &c. Nec pro Maxima putaueris insignem famâ belli populum, si ita Fato visum, attriuisse. Noscent vtiq; sæcula & posteri, fessis ac laceratis, & nihil minus quàm Suecorum incursionem agitantibus, improuisum superuenisse, &c. Nonnè Dominus Exercituum Deus est? Nonnè Dei nostri est, tam in multis quàm in paucis saluare? Martem ambidextrum, fortunam mutabilem, rerum humanarum ludibria docent; nec nisi inter solium & aliena genua, exile momentum interesse. Vis fortunam propitiam tibi facere, moderatam effice; nam & magna*

naui-

nauigia citiùs mergas, quàm regas. Praeterea, quos omnes ser- 1655.
uos facere nequeas, cur non quaeris, quomodo amicos facias? No-
sti candidam & fraudis ignaram gentem Polonam, non erit de-
decori si socij vocabimur, secundis rebus ornamentum, aduersis
praesidium. Aequa igitur & tolerabilia ab amicis foedere socia-
li pete, quae neutiquam ab hostibus bello extorseris. In id Lega-
ti Reip: praesto sunt, quorum ego vestigia antegredior. Libeat
modo dum ciuiliter disceptatur, breue armistitium indicere,
Christiano sanguini parcendo, cuius semper apud bonos Princi-
pes laudabilis est parsimonia &c: Quod si hic ipse locus Cra-
couia, vbi arbitri in pacem conueniant, placet, limes odiorum,
& pacatae disceptationis terminus esto. Audijt Legatum dicentem, militari corona suorum cinctus Carolus, cui in more positum, etiam quae non intelligeret, attentè auscultare; tandem post tridui moram id responsi datum. Non iam de ponendis per conditiones armis; sed quatenus resignato Casimirus Regno, fortunae & victoriae cederet, instituendam illi deliberationem; sibi interim curae fore, vt Regiae Personae & cognationis memor, dignitatem ac statum abdicantis Principis, ex condigno stabiliret. Benignè interim Brochouium ac lautè haberi iussit, bis à mensa poculum sospiti Casimiro praebibitum transmittens; vt ferè haud difficile est felicibus iocari: in rem praesentem reuera nihil. Abrumpebant siquidem omnem pacis mentionem, conuersa penitus in bellum studia, & elatus prosperis animus, possessà iam (vt rebatur) Poloniâ, moderationis fraeno constringi nequibat; hinc datis ad vicinos Principes literis, quae quantaue egisset, circumquaq; transmittebat; dominandi nimius, regendi sui indocilis. Ad Imperatorem Romanorum scripserat eo sensu. *Haud ambigere, quin suscepti contra Polonos belli causas, iam Sac: Caes: Maiestas, ex Suetico apud aulam suam Oratore probè cognouerit, nunc suam Maiestatem certiorem facere, vt huic armorum Iustitiae, diuina bonitas suffragata sit: plurres instructa acie fusis Polonis, occupato Regno, exacto finibus Rege, etiam Metropoli Regni ca-*

1655. *pta, & ita demum omnem Sarmatiam iure belli possideri. Inuitare proin in partem eius prosperitatis Sac: Cæs: Maiestatem, pro sincera amicitia lege, quæ deuinctorum sibi doleat aduersis, prosperis lætetur. Quo successu, per loci viciniam Suæ Maiestati propior factus, nihil antiquius in votis haberet, quàm diuersis firmatam fœderibus amiciam, cum Sac: Cæs: Maiestate constantissimè tueri: futurum fore sperans, de pari beneuolentiæ argumentum, à Sua Maiestate relatum iri. Datum Casimiriæ ad Cracouiam die 12. Octobris, Anno 1655.* Dissimulauit acceptis literis cordolium Cæsar, quo casum acciperet consanguinei Poloni, simul & suspecta Sueticæ fortunæ incrementa. Casimirus namq; concors sibi, & proximo sanguine deuinctus; hic dudum hostis, iam nuper ob interceptam Bremam, ac alia Rom: imp: loca incertus amicus, veterem regnandi Cæsarem in diuersa meditamenta trahebat. Mitius tamen responsum, perstrictis leuiter belli caussis, & lacessitos Polonos vel ex eo maximè improbare subiungens, quod eæ inter Monarchas Europæos collisiones, certâ Christianitati iacturâ, Turcæ solatio constarent. Pacis deinde ac compositionis mutuæ studium, à quo Polonũ non auersum crederet, proponebat; pro eo munere & loco, quòd Imperatori Rom: in Repub: Christiana, inter alios Commonarchas ac Principes contigerit.

Deditâ Cracouiâ, in circumiectas arces ac oppida Suecorum vis ingruebat. Duglassio cum copijs superuenienti, Iacobus Wilkoński Landzkóronam arcem interpositâ pactione dedidit, non tàm armorum ostentatione vir militaris territus, quàm iussus à Michaële Zebrzydowski Ensifero Regni, Caluariensi loco, nè ab irato hoste diriperetur, consulente. Impositum statim Arci præsidium CC. Suecorum, sub Præfecto Burchalsen, habitaq; arx ea velut capistrum montanæ plebis; quæ vt post nobili stratagemate erepta inuasoribus, infra attingam. Deterior sors Tenczynij fuit, illud namq; Konigsmarcus iunior aggressus, primò fortiter defensum, dein traditum, vltra datam fidem exciderat,

derat, permultis intro fædè trucidatis, cum Ioanne Dziuli pedestri Centurione: vbi reliquos exermes ac sexum fragilem ad indusium Sueci spoliassent. Oycouiensem prætetea arcem, Niepołomicios, Saxum caniculi seu Pieskowa Skała, Ogrodzinecense ac Pilecense Fortalitia, recluserat hostis; præclaro gazophilaceo Viri Illustris Stanislai Warszycki Castellani Cracouiensis intercepto: qui per bellum Senator Regni solus, intra Poloniam mansit, indivulsus à Patria Ciuis, & hostium hostis. Procerum alij in Hungariam, alij in Silesiam, nonnulli Gedanum deproperauêre: repertis qui voti exoluendi causâ, ad celebria miraculis apud exteros loca, peregrè dilaberentur. Primas Regni Andreas Leszczyński Nyssæ aut Głogouiæ agebat; Casimiro consilijs & fortunâ indiuulsus: cæteri Præsules hinc vel alibi sparsim abierant, cum tamen Pastoratûs ratio, oues non deserendas suaderet. 1655.

Ast leue accessoriũ Sueco oppidis potiri, magis ad rem visum, traducere in partes Exercitũ Regni, promptius Polonicis viribus Poloniæ subigendæ. A Woynicio dilapsæ cohortes, citeriore Vistulæ ripa se ipsas locauerant, maximè Radłowiensi tractu, sparsim hærebant desides, & nescio quomodo feruente bello securi; ac quia ægrè constat sinè capite disciplina, promiscuâ licentiâ agentes. Inuitamenta inter hæc accedebant, commeantibus occultè emissarijs, vel ipsismet rem aggressis nostratibus, vt de Praccio attigi supra, qui spem Carolo facerent, Quartianos propediem in partibus fore, vbi in manu Regis hamus & præda simul existeret: suppetere ipsi dandi copiam plusquã ex amaltheæ cornu, fugitiuorum bonis, & derelictis spiritualium possessionibus, quæ nullius essent, pro merito cumulando secutam auspicia sua militiam. Rursus militi suggerebant, Primam esse salutis dein gloriæ curam; vt medias inter procellas sine remo nauem, ita illos Rege orbos, haud quaquã imminẽs discrimen eluctari posse. Sustinuisse in præsens Suecorum vim, post repressam Moschorũ violentiam,

bere malit. Verùm, quia probatio benignitatis, est exhibitio
1655. *operis; tempus concedi petimus, consulendi Ser: Regis nostri Casimiri, quo demũ casum dispensante, submittemus necessitati vela, potierisq́ Cracouiâ Ser: Rex, non iam vt hostis, sed Regis nostri consanguineus &c.* Allata epistola lætum & attentum reperit lectorem Regem, quominus desiderato loco potiretur, nimiùm cupientem: Missi insuper qui negotium vltroneæ deditionis maturarent, differebant; Omnino exitiabilem obsessis moram, plus acquiri festinata pactione, quàm diuturnâ contumaciâ. Captiuos esse, quàm diu intra mænia clausi manent, nec nisi interuallo muri vitam eorum ab exitio distare. Dum licet & Rex obsessor vult, recipiendæ incolumitatis modos inirent; ac vnde benignitatis naturam cognoscerent, concedi exnunc octiduum consulendo super deditione Casimiro; etsi parùm pro Cracouia sollicito; vt qui vniuerso Regno excedens, integrum illud potentissimo æmulo reliquisset. Indicatum itaq; Primoribus necessitatem sequendam, si modò honorificam securamq; pactionem Carolus præstaret. Id tamen consilij in arcano habitum, nè deditionis rumor in vulgum promiscuè sparsus, à militaribus munijs improuidos abstraheret.

Anxia interim Ciuitas, non modo indies arctius cõstringi, verùm & spes rescindendi obsidij accidi dolebat. Iam quippe potiores Regni Prouinciæ, Sueci Regis haud respuebant auspicia; Casimiri reditus pro desperato habebatur; ac vnde in deteriora impulsus, cunctos speciosum Protectionis nomen, vt incolumes esse vellent, inuitabat. Proin vulgi murmura, & consensus, etiam prudentiorum suasus, perpulêre Czarnecium, vt vbi remedium malis extra spem esset, haud mora eluderet, quæ sine euidenti discrimine protelare non licebat. Is demum Præsidibus Cleri, Nobilium, ac è Magistratu præcipuis, militumq; Ductoribus in Arce congressis, quanquam alio inclinaret, alia tamen loquebatur; concordiam animorum experturus,

aut

aut quod geminatis precibus adigi se in deditionem non infra gloriā existimaret: demū vnanimiter omnes transigi de incolumitate Vrbis postulauêre, commissumq; negotiū Spiritualibus, quominus à se perscriptis legibus, Religioni in primo capite cauerent. Vbi verò transmissæ à Carolo Rege sunt Publicæ Fidei literæ, in discutiendas conditiones itum, Fromholdo Wolphio Dynemburgense, Ioanne Branicki Chencinense Præfectis, Alexandro Pľázá Magno Arcis Procuratore, Delegatis: Apud Wittembergium tractari cæptum opus, in frequenti militarium cætu, ob expeditius linguæ Latinæ commertium, cuius vsus natiuis Suecis perquam rarus est. Igitur deditionis Leges vt conceptæ, mox approbatæ, nihil morante Rege, imò id gloriæ suæ, ac splendori Triumphorum cessurum affirmante, si confestim postulantibus, regio animo omnia, & sine exceptione concessisset. Quibus verò conditionibus, alienigenam procum virago nostra admisit, haud incongruens reor subijcere. *Religio Catholica Romana, eiusq; vsus & exercitium, prout ex antiquo in Regno Poloniæ viguit, etiam nunc viget, in eodem statu permanebit; Cracouiæ, & vbiq;. Ita tamen, vt qui eam profitentur, debita cum fide & obsequio, erga Ser: Regem Sueciæ se gerant. Ecclesiæ, Collegia, Monasteria, Scholæ, Xenodochia, quæue sacri Ordinis sunt bona tam mobilia, quam immobilia, ab omnibus militum grauaminibus existent immunia: nisi ad contributiones publicas ex more pendi solitas obligantor. Personæ vtriusq; sexus Spirituales & Regulares, dum modo pacatè ac obedienter viuant, immunitatibus, ac bonis suis vtentur, fruentur. Vrbi & Arci Præfectus, Tribuni, Ordinum Ductores, Milites, Burgrauij, ac tota Nobilitas, præsenti obsidione Cracouiæ manentes, liberè quo placitum abibunt; omnibus bonis suis saluis, etiam dignitatibus ac præeminentiis. Acta publica, Instrumenta, Tabulæ, Scripta, siue Castrensia, siue Terrestria, multo magis Ecclesiarum, integra ac illæsá conseruabuntur. Iudicia Iurisdictiones, Officia, cuiuscunq; sub-*

1655. *sellij ac gradus, pro veteri more ius dicent, indicta Iudiciorum reassumptione, per publicas (vt vocant) Innotescentias. Cui Vrbe, etiam Regno emigrare placuerit, ei bonorum tam mobilium quam immobilium, translatio, venditio, alienatio, omnimoda, pro arbitrio manebit. Ciuitas Cracouia cum suo Magistratu, ac populo, & circumferentia, omnibus Priuilegijs ac immunitatibus, vt ante gaudebit. Vniuersitas seu Academia, Regni gymnasium, veteribus prærogatiuis, quæ publico Comitiorum Regni consensu firmatæ sunt, bonis item prouentibusq; sinè noxa fruetur. Illustrissimus Stephanus in Czárnca Czarniecki Castell: Kijouiensis, Arcis ac Vrbis Cracouiæ Gubernator, tum Fromboldus Wolph Capitaneus Dyneburgensis, cum alijs Tribunis, ac Centurionibus, Turmalibus, Legionariis, vexillis explicatis, sclopis instructis, funiculis scintillantibus, ad pulsum tympanorum, ex præsidio Vrbis decedent, cum XII. diuersi modi tormentis. Istis in alimentum cedent bona quæ circa limitem Silesiæ Regalia adiacent, idq; ad spatium bimestre; intra quod, contra S. R. M. Sueciæ arma neutiquam ferre debebunt. Ser: Regis Poloniæ Aulicis, Consiliarijs, Ministris, ad Regem suum liber abitus, & transitus sub fide publica conceditur: Quin etiam currus & impedimenta militaria, absq; vlla vexa & incommodo, in locum securum traducentur. Captiui Sueci quotquot in Vrbe sunt, fide bona, ac sine omni lytro dimittentur, quod idem Ser: Rex Suec: in ampliori numero præstabit. Archiuum Regni siue illud rationes Thesauri, seu Oeconomicas calculationes prouentuum Regiorum contineat, fideliter nihil occultando, Delegatis à Ser: Rege Sueciæ extradetur. Machinæ bellicæ omnes, quotquot ad Arcem ac Vrbem pertinent; commeatus ac instrumentum belli, in loco suo remanebit; eo insuper adiecto, vt præfatus Illustris Gubernator, de omni dolo malo obsidibus caueat, se nihil cunicularij operis in nocumentum Suecorum subtus terram relicturum.*

Eas tradendæ Vrbis conditiones inter Delegatos ac Generalem Wittembergum condictas, die XVII. Octobris

1655.

1655. Carolus Rex Sueciæ ratas habuit, easq; publico diplomate firmauit, in omnibus punctis & clausulis sacrosanctè obseruaturum promittens, quæ spopondisset. E vestigiò adfuit ex intima Caroli admissione Slipenbachius junior, vt fidenter Regem adiret Gubernator, pro obside missus. Ast, non egere vadimonio Czarnecius respondit, vt qui maximam securitatis rationem verbum Regium habens, vltro sisti Maiestati eius pro magnifico reputaret. Sequenti die, mox idem reuersus in Arcem, visitatis obiter Regiæ conclauibus, custodi Thesauri Reuerendo Miaskowski, vt depositorium illud aperiretur, nomine Regis sui mandauit; quod fieri nequijt, cum absportatis insignijs & quidquid pretiosum, etiam secum subduxisset claues Mareschallus. Vnde seris ac claustris per serifabros refractis, repertum nihil, præter parapherna nonnulla antiquitatem redolentia, ac papyraceas farragines, cætera quæ cupiditatem irritarent, vacuum locum patefecĉre. Die S. Lucæ, Castrensis (Grodzka) Porta, ac altera Poboczna, quæ immediatè arci subest, à Suetico milite insidentur, simul ad præfinitum tempus, euacuatur Vrbs veteri præsidio, solicitis nimiùm Ciuibus, quid tandem boni noua dominatio feret? Excessit primùm Wolphij signis expansis agmen, sclopetis ac hastis in humeros reclinatis, fistularum tympanorumq; pro more militiæ concentu, gressum ciente: ac quo ingenuum abscessum monstrarent milites, iocis scommatibusq; cum Suecis colludebant abeundo. Secuta Gnoinscij Heyducorum Legio, è pellibus histricum gestans sclopetorum tegmina, eoq; horridior. Ponè ibant sub XIII. manipulis Desultorij, vetus Czarnecij miles, Christophoro Wasowicz ac Ioanne Tetwin ductantibus: Clausit agmen ferè sexcentorum ala, postquam demum Gubernator Vrbis Czarnecius Vrbe abijt, suo more coccinea Arabicum in morem veste indutus, & generoso equo in danda imperia versatilis. In Castris ille Carolo valedixerat, quem inde secum in stationem carpento vectum, 1655.

ctum, & comiter mensæ adhibitum, ex merito virtutis honorificè dimisit; iste mutuò rerum vicissitudinem, & insuperabilia Caroli arma, pro gloria aut solatio loquebatur. Tantundem apud suos, ex præstanti & heroico animo encomij vel fatente inuidia, meritus: reperti nihilominus qui priuatis sermonibus obstreperent, consummatam famam inclyti Bellatoris carpendo. Incusauit miles, parciùs distributam rem alimentariam, licet abundante publico pœnu; hinc molesta fame rapere apud Ciues coactum, vnde viueret, dum annona & stipendium interuertitur. Magnam partem argenti ab Ecclesijs, in obsidionis necessitatem mutuati, ab eo receptam; quod mox in nummularia Zacherlæ officina in signatam pecuniam recusum, priuato vsui addixerit; iniurius eius assis vsurpator, pro quo miles sanguinem, imò vitam prodigeret. Nec Nobilitas, nec Ciues perpercêre, adscribendo Gubernatori, quod æquè militum, quàm grassatorum licentiâ, institorias pergulas, aut Iudæorum fornices diripiendo, peccauerat; vbi fænori data pignora, ad summam sesqui Millionis debitoribus periêre: neutiquam tolerabili rapina, nisi facti & spoliorum participatio, ad conniuendum reis induxisset. Ipse vnus non tantùm verbis, sed ingentibus donis à Rege Sueco cumulatus, quorum pretium decuplo redhibere incolatus Vrbis debuerit; enormi Ciuibus indicto ære in largitionem. Sed hæc solita mortalibus, in periculis pauescere, cuncta offerre vt euadant, demũ qui discrimen depulerant criminari: quasiverò, dare aut impendere omnia pro salute communi non satius fuerat, quàm hostium discretioni seruare.

1655.

Exeũtibus Polonis Vrbe, Wittembergius mox centurias Suecorum introduxit; idq; iam sero noctis, nè quãtitas curiosis pateret: in breui Carolus Rex raro admodum comitatu, ac propè priuati in speciem arcem ingressus, acceptusq vario animorum motu, adhuc dum inter binos Reges diuisis Polonorum studijs. Nemini tamen gratior

aduen-

aduentus eius quàm Heterodoxis fuit, potissimè Arriana labe infectis; vt qui Euangelicis non benè, Catholicis pessimè, in fundamento Fidei conuenientes, vno in Rom: Ecclesiam odio Sectarijs socientur. Testandæ isti lætitiæ, solenni Panegyrico salutabant Carolum, ac quo latiùs serperet fama, typis Lesznensibus impresso. Titulus erat. CAROLO SVEC: GOTT: VAND: &c. REGI, incruento Sarmatiæ Victori, & quâ quâ venit Liberatori, Pio, Felici, Inuicto, afflictis in solatium, Regibus in exemplum nato &c: Non indignus alioquin audiri Orator, si non adularetur. Componebatur grex ille Arrianorum seu Anabaptistarum ex patritia Nobilitate, præcipuè submontano tractu (Podgorze) ea pestifera lue scatente. Nominibus parco ob Maiorum claritudinem, qui melius tunc à Synagoga sua dixerant, quàm crederent; quasiverò ignari, non magis dissentire Suecum in Religione cum Catholicis, quàm concordare cum Anabaptistis. 1655.

Memorari meretur quod à fide digno relatum accepi. Ingressus Arcem Cracouiensem Carolus, Basilicam quoq; D. Stanislai Cathedralem inuisit, vtriq; videndi curiositate ductus, non religione. Qui manu ducebat, Simon Starowolski erat, Canonicus tum Cracouiensis, probum & eruditum caput, spectatu digniora antiquitatis monumenta, Regi exquirenti ostendens, sed præcipuè sepulchra Regum Polonorum, cum breui cuiusq; elogio, historiarum ipse peritissimus. Sors an ordo fecit, vt ad monumentum Vladislai Loctici veniretur; *Hic Rex* (inquit Starovolscius) *ter regno pulsus, ter idē recuperauit*: cui Carolus. *At Casimirus vester, semel exactus, haud amplius recuperare amissum quibit*. Tum Senex seu fatidico spiritu, seu extremo iam senio liber. *Quis scit? nam & Deus potens est, & Fortuna variabilis?* Perstrictus responso Rex, curiositati suæ, & sermoni manu ducentis finem, alio diuertens, imposuit; donec peragrat templum capite intecto, & quidquid Starowolscius narraret attentissimè auscultans.

1655. Sub hac oppugnatæ Metropolis interuenientia, aduenerat Adamus Brochowſki Sochaczovienſis Caſtellanus, Caſimiri Regis ablegatus, paci cum Sueco (quatenus requiſierat ipſe,) tertiò inſinuandæ. In conſpectum admiſſus, excuſauit primò tardiorem aduentum, ob itinerum inter arma ſtrepentia difficultatem. *Sat citò tamen ſe venire (dixit) ſi ſat bene &c. dein patheticè conficiebat. Ad quid vtiq; ſpes & deſideria extendimus, vt ſolitudo & vaſtitas finem bello faciant; ac gladiatores toto Orbe collecti, non ſine horrore ſpectantium, etiam cum victorum periculo, ad tumulum expirantis Poloniæ, Andabatarum more decertent. Errat, quiſquis putat tam luculentam hæreditatem quietè ſibi obuenturam? ſcilicet tot competitores, æquis oculis alienam ſpectabunt felicitatem, & non magis quiuis finiti morum, ſcænam hanc ſuo commodo claudere volet? Reſpice ex aduerſo Ser: Rex duo Imperia, quibus Turcæ ac Germani gloriantur; accedit tertium horridi Septemtrionis, non minores ſpiritus, noſtris cladibus gerentis. Quid deinde maritimæ potentiæ æmuli facient? num permittent Maie: Veſtræ arma, tam ante formidata, in immenſum creſcere? & non magis vſitato Chriſtianis gentibus more, æquilibrij ſtatera contineri annitentur? Patiare moderationis Regiæ fiduciâ, vera tibi dici ô Rex: quantùm armorum ſtudio & gloria ſupereminеs, tantùm inter conſpirantes æmulos diſcrimini magis expoſitus manebis. Si nos peribimus, tu viciſſim periclitaberis. Vtor beneficio audientis, & amplius dico; hæc victoria erit, quæ fructum victoriæ perdet, &c. Nec pro Maxima putaueris, inſignem famâ belli populum, ſi ita Fato viſum, attriuiſſe. Noſcent vtiq; ſæcula & poſteri, feſſis ac laceratis, & nihil minus quàm Suecorum incurſionem agitantibus, improuiſum ſuperueniſſe, &c. Nonnè Dominus Exercituum Deus eſt? Nonnè Dei noſtri eſt, tam in multis quàm in paucis ſaluare? Martem ambidextrum, fortunam mutabilem, rerum humanarum ludibria docent; nec niſi inter ſolium & aliena genua, exile momentum intereſſe. Vis fortunam propitiam tibi facere, moderatam effice; nam & magna*

naui-

nauigia citiùs mergas, quàm regas. Præterea, quos omnes seruos facere nequeas, cur non quæris, quomodo amicos facias? Nosti candidam & fraudis ignaram gentem Polonam, non erit dedecori si socij vocabimur, secundis rebus ornamentum, aduersis præsidium. Æqua igitur & tolerabilia ab amicis fædere sociali pete, quæ neutiquam ab hostibus bello extorseris. In id Legati Reip: præsto sunt, quorum ego vestigia antegredior. *Libeat modo dum ciuiliter disceptatur, breue armistitium indicere, Christiano sanguini parcendo, cuius semper apud bonos Principes laudabilis est parsimonia &c: Quod si hic ipse locus Cracouia, vbi arbitri in pacem conueniant, placet, limes odiorum, & pacatæ disceptationis terminus esto.* Audijt Legatum dicentem, militari corona suorum cinctus Carolus, cui in more positum, etiam quæ non intelligeret, attentè auscultare; tandem post tridui moram id responsi datum. Non iam de ponendis per conditiones armis; sed quatenus resignato Casimirus Regno, fortunæ & victoriæ cederet, instituendam illi deliberationem; sibi interim curæ fore, vt Regiæ Personæ & cognationis memor, dignitatem ac statum abdicantis Principis, ex condigno stabiliret. Benignè interim Brochouium ac lautè haberi iussit, bis à mensa poculum sospiti Casimiro præbibitum transmittens; vt ferè haud difficile est felicibus iocari: in rem præsentem reuera nihil. Abrumpebant siquidem omnem pacis mentionem, conuersa penitus in bellum studia, & elatus prosperis animus, possessâ iam (vt rebatur) Poloniâ, moderationis fræno constringi nequibat; hinc datis ad vicinos Principes literis, quæ quantaue egisset, circumquaq; transmittebat; dominandi nimius, regendi sui indocilis. Ad Imperatorem Romanorum scripserat eo sensu. *Haud ambigere, quin suscepti contra Polonos belli causas, iam Sac: Cæs: Maiestas, ex Suetico apud aulam suam Oratore probè cognouerit, nunc suam Maiestatem certiorem facere, vt huic armorum Iustitiæ, diuina bonitas suffragata sit: pluries instructa acie fusis Polonis, occupato Regno, exacto finibus Rege, etiam Metropoli Regni capta*

1655

1655. *pta, & ita demum omnem Sarmatiam iure belli possideri. Inuitare proin in partem eius prosperitatis Sac: Cæs: Maiestatem, pro sincera amicitiæ lege, qua deuinctorum sibi doleat aduersis, prosperis lætetur. Quo successu, per loci viciniam Suæ Maiestati propior factus, nihil antiquius in votis haberet, quàm diuersis firmatam fœderibus amiciam, cum Sac: Cæs: Maiestate constantissimè tueri: futurum fore sperans, de pari beneuolentia argumentum, à Sua Maiestate relatum iri. Datum Casimiriæ ad Cracouiam die 12. Octobris, Anno 1655.* Dissimulauit acceptis literis cordolium Cæsar, quo casum acciperet consanguinei Poloni, simul & suspecta Sueticæ fortunæ incrementa. Casimirus namq; concors sibi, & proximo sanguine deuinctus; hic dudum hostis, iam nuper ob interceptam Bremam, ac alia Rom: imp: loca incertus amicus, veterem regnandi Cæsarem in diuersa meditamenta trahebat. Mitius tamen responsum, perstrictis leuiter belli caussis, & lacessitos Polonos vel ex eo maximè improbare subiungens, quod eæ inter Monarchas Europæos collisiones, certâ Christianitati iacturâ, Turcæ solatio constarent. Pacis deinde ac compositionis mutuæ studium, à quo Polonū non auersum crederet, proponebat; pro eo munere & loco, quòd Imperatori Rom: in Repub: Christiana, inter alios Commonarchas ac Principes contigerit.

Deditâ Cracouiâ, in circumiectas arces ac oppida Suecorum vis ingruebat. Duglassio cum copijs superuenienti, Iacobus Wilkoński Landzkóronam arcem interpositâ pactione dedidit, non tàm armorum ostentatione vir militaris territus, quàm iussus à Michaële Zebrzydowski Ensifero Regni, Caluariensi loco, nè ab irato hoste diriperetur, consulente. Impositum statim Arci præsidium CC. Suecorum, sub Præfecto Burchalsen, habitaq; arx ea velut capistrum montanæ plebis; quæ vt post nobili stratagemate erepta inuasoribus, infra attingam. Deterior sors Tenczynij fuit, illud namq; Konigsmarcus iunior aggressus, primò fortiter defensum, dein traditum, vltra datam fidem exciderat,

derat, permultis intro fædè trucidatis, cum Ioanne Dziuli pedestri Centurione: vbi reliquos exermes ac sexum fragilem ad indusium Sueci spoliassent. Oycouiensem prætere-rea arcem, Niepołomicios, Saxum caniculi seu Pieskowa Skała, Ogrodzinecense ac Pilecense Fortalitia, recluserat hostis; præclaro gazophilaceo Viri Illustris Stanislai Warszycki Castellani Cracouiensis intercepto: qui per bellum Senator Regni solus, intra Poloniam mansit, indivulsus à Patria Ciuis, & hostium hostis. Procerum alij in Hungariam, alij in Silesiam, nonnulli Gedanum deproperauêre: repertis qui voti exoluendi causâ, ad celebria miraculis apud exteros loca, peregrè dilaberentur. Primas Regni Andreas Leszczyński Nyssæ aut Głogouiæ agebat; Casimiro consilijs & fortunâ indiuulsus: cæteri Præsules hinc vel alibi sparsim abierant, cum tamen Pastoratûs ratio, oues non deserendas suaderet. 1655.

Ast leue accessoriũ Sueco oppidis potiri, magis ad rem visum, traducere in partes Exercitũ Regni, promptius Polonicis viribus Poloniæ subigendæ. A Woynicio dilapsæ cohortes, citeriore Vistulæ ripa se ipsas locauerant, maximè Radłowiensi tractu, sparsim hærebant desides, & nescio quomodo feruente bello securi; ac quia ægrè constat sinè capite disciplina, promiscuâ licentiâ agentes. Inuitamenta inter hæc accedebant, commeantibus occultè emissarijs, vel ipsismet rem aggressis nostratibus, vt de Praccio attigi supra, qui spem Carolo facerent, Quartianos propediem in partibus fore, vbi in manu Regis hamus & præda simul existeret: suppetere ipsi dandi copiam plusquã ex amaltheæ cornu, fugitiuorum bonis, & derelictis spiritualium possessionibus, quæ nullius essent, pro merito cumulando secutam auspicia sua militiam. Rursus militi suggerebant, Primam esse salutis dein gloriæ curam; vt medias inter procellas sine remo nauem, ita illos Rege orbos, haud quaquã imminẽs discrimen eluctari posse. Sustinuisse in præsens Suecorum vim, post repressam Moschorũ violentiam,

litarium immunia essent; Vita & honor viri Nobilis in Tribunali, aut competenti foro iudicaretur; Exercitui Quartiano stipendia exoluerentur, qui idem miles Iuramento ad seruitium militare nè obligetur. Prouinciæ hostibus possessæ recuperentur; recuperatæ Corpori Regni adiungantur; Dignitates & Officia Terrigenis tribuentur &c: &c: aliaq; ex more veteri & vsu præsenti, Delegatis commissa, quatenus Rex Sueciæ peculiari diplomate confirmaret. Non ingrata legatio Carolo, die VI. Octobris Cracouiæ, adhuc dum durante obsidio expedita, concesitq; disertè omnia festinans & pollicitorum largus; quorum semper quàm parati æris, viliùs constat dispendium. Neocorczyni demũ à præcipuis eius militiæ dum salutatur, Cancellarius Sueciæ, beneuolam mentem Caroli testaturus, proloquium ab ijs D. Aquinatis ordiebatur verbis. *Conclusum contra Manichæos.* 1655.

Successus rerum Caroli Regis, fidem facere veterum traditioni videbatur, qui dormiente Dyonisio, Vrbes ac Prouincias in expansum rete vltro deuenire, & sine vllius actus aut operationis adminiculo spontaneè subijci, ad exprimendam luxuriantis fortunæ prodigalitatem, graphicè effingebant. Fortuna tamen introrsum dispecta, nihil aliud est, nisi fortuitorum causa per accidens: vel iuxta Comicum; Fors Fortuna, nunquam perpetùo bona. Cracouiam circumsidebat Suecus, cùm suscipit Protectorem eũ Exercitus Quartiani pars, & veneratur; Quartianos anteit Mag: Lithuaniæ Ducatus, eiusdem se committens tuitioni, contra inualescentia Moschorum arma, quibus Vilna Metropolis gentis miserrimè succubuerat. Magnus della Garde Gubernator Liuoniæ, nihil non egit solicitandis Lithuanis, quo sub Sueticam transirent Protectionem: opportunitate vsus, dum hic res in confuso positas, secùs inclinaret Præfectorum militiæ immortalis planè discordia; intractabili alienis consilijs Radiuillo; & in Patriam ob immoderatum Sectæ suæ zelum, non vt conueniret affecto;

con-

chiones, innumeri Comites, Tribuni, Ordinum Ductores, Veterani, &c: vt immensitas apparatûs & fortunæ, tandem prouidè expensa, seriò perterrefaceret Europam, & præcipuè vicina Austria, altiùs in considerationem fatum Sarmatiæ admitteret. Paulus Wirtz sub Gubernatoris nomine tuendæ Cracouiæ relictus; Benedictus Oxensterna Varsauiam præsidio insedit; Douglassius Vistulam in potestate retinendam obseruabat; Wittembergius Generalis, valetudinis obtentu Cracouiæ morabatur. Cuius loco imperium in peditem delatum Carolo Marchioni Badensi; Equiti legem dabat Sulcbachus Comes Palatinus, vicaria potestate penes Eberhardũ Tottæ Comitem manente. Demũ firmato per grãdia promissa Exercit⁹ Poloni obsequio, Neorczyni Tribunos ac Cohortium Præfectos salutatum venientes excepit, tractauitq; humaniter Carolus ferè omnes amplissimis muneribus cumulando, quò altius memoriæ accipientium imprimeret largientis sine discrimine munificentiam: etsi ille mirâ indolis aptitudine cunctis affabilitatem ostenderit, gestu, alloquio, conuictu facilis, & eo artificio animorum potens. Turcicum passim apud Præfectos bellum iactabat; modum, iter, potentiam gentis, à peritis exquirendo; ex Togatis de iure dicundo, Tribunali, Comitijs, & quæ huc spectant, sciscitabatur. Quin etiam templa adire, imagines contemplari, Clerum honorare; vbi hæc violata austerus in speciem, & in omnibus non extra ostentationem agendi. Varsauiam dein progressus, in Palatio Viazdouiensi cum Primoribus Succorum deliberauit; num prius solenni more Conuentum Poloniæ Ordinibus indiceret? an verò continuato armorum cursu, Victoriam prosequeretur? Et pacatiora ordiendi regiminis auspicia præplacuisse monstrauerat, circumemissis Edictis, quibus ad diem vltimam Octobris Varsauiæ, Comitia Generalia indicebat: postpositum dein id consilij, Prusia acriter belli cupidum inuitante, ad illud opulentiæ penu, munitis Vrbibus refer- 1655.

1655. tiſsimum; quo obice ſiſti Victoriæ curſus, & continuatæ felicitatis poſſeſsio interrumpi, non improuidè timebatur. Etiam iuſtus ſuberat metus, quòd Prouinciæ Ordines cum Electore Brandeburgico, ac Ducali Pruſsia, ſtrictiſsimo in mutuam defenſionem nexu fæderatæ, vna alteri ad extremum halitum opitulari condixiſſent. In eum modum; Inita Confæderatione conſtituerant Fridericum Wilhelmum Marchionem Brandeburgicum, iungendorum in mutuam defenſionem armorum Caput, ſeu Generaliſsimum; poſt hunc, ſecundum locum obtinebat, Iacobus Weyher Mariæburgenſis Palatinus, ſub eo Generalis; cui vtriq; pro diuerſitate inſtituti, Prouinciarum legumq;, diuerſum adeſſet ex Optimatibus conſilium, quod vocauêre Directorium. Præliminare fæderis erat, eam coniunctionem ſeu Colligationem, abſq; Regiæ Maieſtatis Poloniæ præiudicio fore; & quæ ad nullius offenſionem, ipſam ſolummet tranquillitatem Prouinciarum Boruſsiæ ſpectaret. Neutri parti licebat abſq; altera, Pacem, Inducias, Neutralitatem pangere; alterutræ mutuam defenſionem pepigerant, copias iunxerant; Vrbes pleræq; Electorali milite firmatæ, contributiones in ſtipendium ſancitæ; loca præſidijs vt poſt bellum euacuarentur, prouiſum; & omnia inter vtroſq; probè ac ex ordine tranſacta, vel Præſulibus Varmienſi ac Chełmineñſi, vbi religioni Catholicæ apprimè cautum, ſubſcriptione pactum firmantibus. Quod in quadraginta duos articulos digeſtum ac confectũ, in Rynſko fuit; die 12 Nouembr: Anno 1655. Mutuis diplomatibus exhibita cautione, nec Electorem, Ordines Regalis Boruſsiæ, nec iſtos illum vnquam, donec ſopito bello pax redit, deſerturos. Ea Confederatio optimè concepta, prudenter ordinata, ac primis cæptis læta: cur tamen citra deſtinationem irrito ſucceſſu euanuerit, lectoris iudicium, ex infra poſitis eſto.

Quia circumfuſis vndiq; armis, Prouinciæ Regni, ſimul aut diuiſim preſſæ calamitate belli ſunt; haud abs re fue-

fuerit, compendiosè, ac velut per epitomen situm Poloniæ exhibere legenti: vt si quem ex externis nostra noscendi cura teneat, facilius loca bellis nobilitata cognoscat; nam littus ararem Patriotis ista narrando. Id verò, quàm breuissimè potero, expediam; cùm magna paruis complecti sæculi genium sapiat, exilibusq; lineis ad imaginem ducta peripheria Regni, vel extenso palmo ostendatur. Sarmatico populo Polonorum nomen recentius est; Regio ipsa in Maiorem ac Minorem Poloniam diuiditur, (hinc geminatur titulus, vt in plurali Rex Poloniarum vocetur) quæ ambæ suis Palatinatibus seu Prouincijs cōstant. Minor amplior, & soli fertilitate diues, tum quia Metropolim cum insignibus Regni obtinet, potiorem locum vendicat. Maior consequitur. Dehinc Lithuania, Russia, Prussia, Mazouia, Samogitia, Smolenscia, Podlachia, Czerniechouia, appendices Regno dudum per arma, aut libertatis illecebrâ accessêre. Supervacuis titulis Regnantes nostri haud delectantur: nec, si per inscitiam aut errorem omittas, irascuntur; quidquid ex antiquo aut reali possessione in Ius Regni transijt, id gens sincerius candida pro suo tantùm vsurpat. Cæterùm Cracouiensis Prouincia limitem Hungariæ attingit, Alpibus Carpatijs (Beskidy) à meridie discreta, ab occasu Silesiâ; vnde ortus Vistula, qui demum per Mazouiam, ac subiectos Prussiæ agros, apud Gedanum mari Balthico illabitur. Seueria etiam Cracouiensi tractui adsita, sub nomine Ducatûs, Episcopi Cracouiensis Feudum & possessio est. Sandomiriensis Palatinatus ab ortu Cracouiensi cohæret, circumferentiâ superat; Prouinciâ eâ nullâ in Regno ampliore. Frequens hîc Nobilitas, bello apta & erudita, ac quia medios Vistula intercurrit, promptas habet ex defluitatis Gedanum frugibus opes: Lublinensis ora ab ortu æstiuo prætenditur, cui nomen facit Tribunal Regni Generale, à Stephano Battoræo institutum. Et hæ vel maximè minoris Poloniæ tres Prouin- 1655.

1655. ciæ Iurisdictionem in spiritualibus Episcopi Cracouiensis agnoscunt. Ad Austrum Rusia porrigitur, opulentiæ, etiam cladium, quarũ hic non infæcunda in hanc diem Poloniæ messis, pænu: quatuor Palatinatibus Russiæ, Belzensis, Podoliæ, & Volhyniæ comprehensa. Vkrayna dehinc vastissimo tractu, ad vsq; Pontum Euxinum extenditur, Borysthene, Tyra, Hyppani, maximis fluuiorum, in Mare Nigrum se exonerantibus. Etiam ista trium Palatinatuum nomine accensetur, nempe Kiiouiensis, Braclauiensis, & Czerniechouiensis; vastâ sui peripheriâ modicis Regnis Prouincia par. Quidquid hic singulare, aut populi locorumuè celebritate memorandum, iam nunc rebellionis pertinacia deleuit; etiam nos alibi memorauimus. Lithuania Moschis contermina in Septemtrionem vergit, sub Magni Ducatus titulo; complexa Vilnensem, Trocensem, Minscensem, Mscislauiensem, Vitepscensem, Smolenscensem, & Samogitiæ Satrapias, seu Palatinatus: quæ & ipsa mari Curonico à latere pulsatur; ab occiduâ plagâ Liuoniam contingens. Mazouia intermediam agit, velut in centro Regni posita; hinc Metropolis eius, in amæna Vandali ripa Varsauia, Regum nostrorum & Comitiorum gentis domicilium est. Quatuor Prouincijs constat, Mazoviæ, Plociæ, Rauæ, etiam Podlachiæ, quam Bugus nauigabilis fluuius intersecat; ferunt hic sedes veterum Polouciorum ac Iadzuingorum fuisse, quas nunc fæcundæ Podlachiorum stirpes occupãt. Positionem loci secutus in Maiorem Poloniam transeo; quæ Silesiam dextro latere, Marchiam tergo, læuâ Regalem Prussiam attingens, septem Prouincias numerat. Prima Poznaniensis, à Metropoli nomen obtinet; quam Vartha fl: nauigij patiens bino alueo suggressus, inde per Marchiam ac Pomeraniam vlteriorem permeans, infra Stetinũ in sinum Venedicum decurrit: Sequuntur Calisiensis, Inouroclauiensis, Brestensis, Cuiauiæ, Lanciciensis, Sieradiensis Palatinatus, insuper Vielunense territorium. Prus-

sia

sia munitis Vrbibus, perennibus amnibus, mari contiguo superba, etiam mercaturâ, solertius per semigermanum populum exercitâ, vtriq; Vistulæ margini prætexitur, in Regalem, Ducalem, ac Episcopalem subdiuisa. Quæ Regi Polono paret, tres Satrapias numerat, Culmensem, Mariæburgensem & Pomeraniæ. Situs Regionis ad Euroaquilonem, Ducalis in occiduum vergit: Varmia Habo lacui imminens, etiam Balthidem propè habet. Gedanum, Elbinga, Mariæburgum, Thorunium, maioris nominis Vrbes, quæ etiam inter Hanseaticas, (quas vocant,) locum obtinent. Gedanum portu insigni celebratur, etsi Poloni trino littore maris Domini; nempe Euxini, Balthici, ac Curoniensis, possessionem æquoris vsurpare intermittimus. Ducalis Prussia Electoris Feudum, Regiomontum primariam Vrbem, Episcopalis Varmiam habent, Episcopo Ius gladij in temporalibus, & titulum Ducis vsurpante. Silesia, Polonici Iuris olim, nũc Austriacæ domus hæredium: Etiam Liuonia ac Esthonia pridem amissa, ne inter titulos quidem numerantur. Iam verò si Palatinatuum subdiuisiones, in tetrarchias & iurisdictiones minores annectam, certè non institutum modo breuitatis, sed ordinem rerum interrupero. 1655.

Dum Varsauiæ Suecus nonnihil hæret, varia in deliberationem veniebant; eousq; ingenijs & consilijs nouæ Aulæ excurrentibus, vt nè dum consummato bello, iam de modò ac ordine recens formandæ Monarchiæ, inter intimiores Regis Ministros ageretur. Aderant Legationes, Anglica, Moschouitica, Fæderati Belgij, etiam Cosacorum, recentem potentiam gratulando prensantes. Post feria, lætis oblectamentis dies acti; nescio an naturâ victoriæ, an mori gentis tribueretur, vt Rex mensæ & conuiuijs Polonos adhiberet, ad ludos & choragia vocaret, diuersaq; spectacula ijs immistus contueretur, passim conuictu & alloquio dignatus: & palam erat, familiaritatis inuidiâ perstringi Suecos, vel nimiam confiden-

1655. tiam Regis damnantes, vel quòd præponi externos popularibus, minùs probarent, haud occulto cordolio: nisi intelligentes morum dissimularent, subodorati, (vt sæpe fit,) nimiæ familiaritatis gustum citò euanescere, ac nunc placita, mox fastidiri. Hinc semestri fermè Rege Varsauiæ moratus, etiam per circumsitas oras Exercitus tantisper substitêre. Causa moræ Douglassius & Millerus, ille Equitum hic Peditum Præfecti, quos Varsauiæ præstolandos censuit Rex, diuersis negotijs operam nauantes. Siquidem Douglassius Exercitu Polonico, quominus sequeretur in Prussiam Regem impulso, nonnihil difficultatis cum Prouinciæ Sandomiriensis Nobilitate habuit, quæ tardius se in nassam compelli passa, Protectionem conditionatè acceptabat, super contentis Edicti Regij disquirens, quo ille integram Libertatem quam reperisset conseruandam adpromittebat. Diu itaq; apud Douglassium disceptato, tandem ad Regem Delegatos miserant, quatenus liberæ Electioni ante omnia caueret, cui vti cardini ac fundamento immunitates Regni inhærescerent; idq; diplomate publico definiri in antecessũ desideriũ postulantes. Rem acu tetigerant; quos dum ad pleraq; blandius respondens expedit Carolus; Electionem minus necessariã sibi videri dixit. *Ad quid enim indici Comitia ferendis suffragijs expediret? si huic (ensem lateri accinctum monstrans) Electionem in totum debeam? aut cur clamosas promiscuæ multitudinis voces expectare velim, qui non imaginario actu, sed hac manu suffragante, Rex vester fieri possim; imo sim?* exin apertius quid intenderet, inuolucrum remouente affectu prodidit, velut viscera Protectionis & artes patefaciens, quibus destinatum liberis capitibus seruitium premendo, aut blandius quàm cum subditis, aut atrocius quàm cum hostibus subinde loqueretur.

Plus Millero cum Claro Monte Czestochouiensi negotij, quia cum Deo fuit; quomodo enim Religio Catholica tuta, si loca eiusmodi vim patiuntur? non sufficit homini

minibus infestos esse, nisi cum Diuis ipsis bellum geratur. 1655.
Clarum Montem Immaculatissimæ Virgini MARIÆ dilectum constat, quòd hìc Imago eius, in cupressina Tabula à D. Luca Euangelista depicta, multis clara miraculis habeatur. Celebritas loco, ex collatis hìc in omne genus hominum miraculosè beneficijs; vnde manum intromittendi grande hosti illicium, ex reconditarum opum suppositione, quas grati mortales tribus vltra sæculis, in memoriam benefactorum Numinis votorum rei dependissent; iam nunc sacrilegè in neruum bello vertendarum: nefarij ausus incentore Ioanne Weyhardo Comite à Wrzeszcewicz Bohemo, vt tunc promiscuus rumor ferebat. Cæterum Burhardus Miller, Exercitus Suetici Generalis, cùm facile iudicaret, opima spoliorum ad se deuolui, inuidiam facti in cooperatorem regeri posse, memoratum Wrzeszowicium cum Quater Millium agmine, ad locum Sacrum prægredi iussit, si modò ostentatione armorum ac terrore, Religiosorum animos expugnaret; qui concinentibus tubis monasterio aduolutus, confestim pandi sibi portas imperauit, minax & immemor, locum sacrum nuper sibi cultum æstimatumq;. Vt responsum pro modestia religiosa negatiuè, simul loco à Suecis vis admota; sequebaturq; præcursores à Wielunio Millerus, cum nouem Mill: peditatu tormentisq;, apparatu sanè horribili, vt qui in Prussicum bellum destinatus, huc velut intra parenthesim verteretur: Spes quippe inerat à Wrzeszowicio iniecta Religiosis veteris familiaritatis fiduciâ persuasum iri, vt Monasterium arbitrio victoris recluderent; vel si id præstare nollent, saltem armorum terrore inducendos, quominus cum toto Regno infidem Caroli, inualidam Monasterij cortem traderent. Verùm vtrumq; frustra fuit, nam super admittendo Suecorũ præsidio compellati, animosè respõderant, Patres Claromõtani. *Se in seruitiũ Diuinum votis obstrictos manere, sub eoq; Sacramẽto locũ antiqua pietate celebrem tueri velle; quem sæcularibus hominibus*

nibus tradere piaculum foret. Ser: Regem Sueciæ, vti Dominum gratiosum omni qua par est submissione colere; idq; probè constare sibi, quin extra scitum eiusdem Maiestatis, Clarus Mons à milite Suetico vim patiatur, qui pro Religionis Catholicæ, simul & Regni Protectore audiat. Excipiebant præterea ex speciali Regis rescripto, quo Clarum Montem immunem ab omnibus militum grauaminibus, nedum ab oppugnatione, patentibus literis pronuntiauerat. Talibus vbi nihil profectum, cæpta vis ab immani mænium verberatione, dein igne efficaci in terrorem elemento, quo subiecto, horreum monasterij multiplici frugum conuectione instructum, exustum fuit. Erectæ dehinc è Regione Monasterij corbes & vineæ, etiam suggestus tormentarij, ab Aquilonari latere Millero stationes sortito, & impressionem adornante: idem alia parte Lantgrauio Hassiæ, ac Venceslao Sadowski Tribuno præstantibus, etsi minore efficaciâ; cum exagerati introrsum terrâ muri, vix aliquot laterculos ictibus quassati perderent. Nec diu à Claromontanis hæsitatum, quin ictus reponerent, eà tangendi scopi libratorum felicitate, vt intra trihorium campo se subducerent Sueci, notabili ab incidentibus globis iacturâ campo depulsi: istis, quòd suffugium & receptum subiecta Monasterio ædificia darent, nullo damni respectu, à suismet incolis incensa sunt, ac in fauillam redacta: eò promptius ignem concipientia, quòd sub tectis conuectum fænum inesset, etiam aliquæ stramineis fasciculis sartæ, ac ideo ardere faciles. Literis post hæc, & suasionibus inter vtrosq; actum, annitente plausibilibus verbis locum munitum obiter subigere Millero, vbi grande opus patrat, Regem in Prussiam quantocius secururo; seu vt tempus operis militaribus excitandis, prætenso tractatu haberi posset.

1655.

XIX. Nouembris, qui fuit Præsentatæ D. Virgini sacer, recruduit oppugnatio, maiore quàm antea feruore & impressione adornata. Siquidem Cracouiâ sex muralia

tor-

tormenta aducta fuêre, cum ingenti ad rem pertinentium copia, & recens miles vicinis deductus præsidijs, pervicacissimè in assultum ferebatur. Dato impressioni signo, è machinarum fulgetris immania crepant tonitrua, quàm ante vehementius; insurgit vndiq; in cuneos densatorum agminum clamor, tonat horrendùm grandinatq;, & circumiecti Horizontis cælum, offundente fumum pyrio caligine inuoluitur. Prodit Gigantomachia, seu eius obsidionis Commentarij, impressione perdurante, adeo frequentes iactos concutiendo templo ac contiguæ turri globos, diuersaq; è pyrobolis missilia, vt fumo & igne Clarus Mons inuolutus, totus planè ardere videretur. Sed Sueci, hem Fatis certasse minores? Recidebant casso ictu tela, alia supra culmina templi innoxia transuolabant, non libratoribus sua peritia, non pyrotechnicæ artis magistris constitit iaculandi successus; cum irriti à tegulis globi, & igniuomæ faces à scandulis reuoluerentur, velut à solida rupe resilientes. Imputauêre præstigijs frustraneum molimen hostes, cùm ex illis plurimi fæda strage corruerent; subibatq; pudor celebres illos bellatores, totq; Fortalitiorum domitores, ab imbelli Monachorum cætu claustro suo manentium, ignominiosè reijci: cùm, vt quisq; ex ijs cominus intra teli iactum prosiliret, confestim haud aberrante ictu à mænijs sterneretur. Sed indignabatur vel maximè Millerus, quòd sub impressionem, in edito turris Odæo, Symphoniaci Monasterij, tanquam per ludibrium sacro cantu obstreperent pugnantibus modulando. Erant intra claustrum Stephanus Zámoyski de armis Rosarum Ensifer Siradiensis, Petrus Czarniecki Castellani Kijouień: Patruelis, Krzystoporski, Skorzewski, ac pleriq; è Nobilitate Siradiensi, qui Claromontanis iuncti propugnandi curas partiebantur; diuiso inter Augustinum Kordecki Cænobij Priorem, ac Zamoyscium, vbi discrimen incumbit officio; vt hic peditatui in stationes disponendo, Kordec-

1655.

1655. cius summæ rei intentus, sed maximè libratoribus machinisq; imperia daret. Recessum ab oppugnatione inanis conatus, etiam superueniens nox persuasit; quam Czarnecius hosti inquietem daturus, cum LX. præsidiarijs primo conticinio egressus, ac silenter ad stationes vsq; Præfecti aduolutus, fessos & somno deditos clamore & ictibus inuadebat. Terrorem & discrimen auxerat nox concubia, donec strato cui se commiserat Millerus exiliens, suos in represionem clangente tuba conciret. Quippe Czarnecius animo & manu iuxta validus, excubias hostium prorsus disiecerat, inq; suggestus tormentorum inuectus, quidquid isthic custodiæ mactauit, pari impetu qui auxilio veniebant excipiendo: ita potior pars noctis exacta inter tumultum, & maior, quàm pro numero inuadentium edita cædes. Interemptus ex Suecis Comes Horn familiâ honoratâ, Krzepicijs datus Gubernator; operum præterea militarium insignis architectus, apud machinas manu Czarnecij obtruncatus; etiam Italus aliquis Protribunus de Fossis; tum Wrzesꝫouicij Equestris Centurio: complures præterea gregariorum occubuisse, ex vulneratis ac cadaueribus, enixè ab hoste Krzepicios deportatis, cognitum fuit; ex Claromontanis vnus nonnisi Hungarus perijt, quem longius euagantem socius hostem ratus, globo traiecerat. Mitiora dehinc obtendit Millerus, submissis qui deditionem ingererent, repertisq; proh pudor! nostratibus, qui eadem suadere Religiosis ausi; sed reiecti sunt: contemptæ hostium minæ, postposita blandimenta, fortiter tolerati assultus, præsidiariorum opportunè compressa seditio, Religiosorum ac Nobilium aliqui animo vacillantes, ad infractam constantiam reuocati, mæniorum hiatus seu ruinæ reparatæ; vno verbo conseruatus locus, incolumisq; stetit Mons In Qvo Beneplacitvm Habitare Deo. Hem? Vniusne Cœnobiarchæ manus, aut præfractum aliquot senum robur, aduersùs tantam potentiam eualuêre: minimè. *Fecit*

Deus

DEVS potentiam in brachio suo. Non humana adminicula Clarum Montem; sed diuina ope locus sacer tot mortales seruauit, nam miraculis magis quàm armis hic pugnatum. Densior nebula tegit aduersùm insultus montem; recidiui globi à tecto sacelli retro abeunt; Mulier cæruleo theristro Millero visibilis, supra mænia machinas disponit, aduersos reprimens ictus; Annosus senex in effossione cuniculi lapicidas terret; Suecus contra imaginem sclopum dirigens obrigescit; alteri applicatus faciei tubus genæ adhæret, vt rescindi à chirurgo debuerit; Granata pila ignitis alimentis referta, intra cunas iacentis pueri delapsa, diffractaq;, velut aliquod amuletum præseruaret, illæsum pusionem præstat; sex Libratores hostium eodem momento, vi pulveris tormentarij excæcati; disruptæ complures simul machinæ; transeo alia attigisse contentus, quæ etiam hosti pro prodigijs accepta vulgataq;, & omnia testimonijs fide dignorum comprobata, in archiuio Cænobij ad præsens extantibus documentis. Obsidium inter hæc sôlito more tractum, continuata murorum verberatio, acti cuniculi, tentatæ impressiones à Suecis; reposita ab obsessis explosio, frequentatæ eruptiones, contraminarum obiectu cuniculis occursum, aliquando preces, sæpius tractandi mentio, & mitiora obtentui.

1655.

Vide Giganto machiam.

Post deditam Cracouiam Seueriensi tractu, hærebat in statiuis Castellani Kijouień: miles, in respirium isthàc à Carolo locatus; cùm securius degentem, quia fidei publicæ innixum, præcipuè Wolphij legionarios, misso equitatu Millerus intercipit, eosq; maiori impares potentiæ, in oppugnandum Montem Clarum trahit, prius Regi Sueco Sacramentum militare dicere iussos. Recognoscunt signa Polona Claromontani, dolentq; è suis accenseri hostes, qui rectius vti Catholici defendere debuissent. Sed mox ex transfugiente aliquo proditum, inuitos in seruitium mutandum cogi, dum in hybernis sub fide publica

1655. degunt; pars ſolatij erat Caſtellanum Kijouienſem moliones ſubodoratum, ſe ſuoſq; inſtanti flammæ ſubduxiſſe. Contigerat, quin etiam vt argenteam templi ſupellectilem, in propinquo ſtagno demergerent ante obſidium Religioſi, tutius fore ſperantes ſubtus glaciem aquis credere, quàm in aperto metallum humanæ irritamentum auaritiæ, exponere. Cum lixæ Poloni (nam vltra mille noſtratium hìc commilitabant, ſub Kalinſki ac Kuklinowſki Præfectis) nè quidem in piſcium genus mites, ex immiſsis aquis grandia argenti facti fruſta rete extraxêre. Res ea, dum nobilis præda occuli nequit, ab lixis ad Dominos, ab iſtis ad Præfectos delata, demùm ipſi Millero, haud quaquam eiuſmodi crepundia aſpernanti innotuit, & is iure ſuo ſpolium ad ſe deferri iubebat. Aſt, negant conſtanter Poloni, rem à ſe inuentam, cuipiam alio niſi Deo, cui ſacrata eſſet, reddituros: hinc inter iubentem ac renuentes controuerſia; quoad Generalis quod pro ſe habere nequijt, nè inobedientiæ locum faceret, donum iactando Claromontanis reſtituere aſtutâ munificentiâ mandaſſet: ſcilicet decipulam inſtruens, vt aliquâ metalli parte remiſſâ, ad cuncta rapienda patefaceret viam. Remittitur itaq; Patribus argentum vt donum, mittitur ſimul Petrus Sladkowſki turmæ Polonicæ ductor, qui pro ingenio Milleri beneficium extollendo, deditionem inſinuaret. Sed Vir ingenuus, plùs Numini quàm homini obſtrictus, ad acriores in defenſionem curas Patres animauit, multo minus quin deterreret: prolixè innuens, quatenus pauca mora conſtantes, loci ſacri ſuamq; demum aſſererent incolumitatem; reuerſurũ mox in Patriam Caſimirũ, vel Barbaris (ſi Chriſtiani renuunt,) innocenti Principi ſubſidium laturis.

Inſtabat interim Hyems, bellicis minus æqua operibus, grauis Millero, præuiſâ irriti conatus infamiâ furenti, & qui protelata per moras deditione, ac potiundi loci exſpes, atroces verborum minas vbi conſumpſiſſet, con-

tinua

tinua anxietate in se ipsum sæuiebat. Partum diuturnis in Germania bellis nomen, grandi opprobrio lacerauerat, vbi palmaris Dux & tot trophæorum Strategus, ab ascetis bello insuetis, (& vt ipse dixit,) barba tantùm viris cum ignominia reijceretur. Neq; minus viro acerimo bilem mouebat, à Religiosis preces velut in ludibrium fundi, simul machinas exonerari, placida loqui & noxia agere; tum, quòd aduerteret, iam famæ, iam iacturæ suorum vindicandæ, infra spem esse, & penitus deijci ab intento vltionis. Ex sorore Nepotem strato cubantem, enormiter globus machinalis discerpserat; ipsum genius aliquis, virum alioquin præfracto animo territabat, aliquot tormenta è suggestu obsessi rapuerant, nonnulla impactis quâ ignem recipiunt clauis inutilia reddita; Ordinum ductores, Legionariorum ingens numerus, trucidati; vt deinceps inter Suecos in prouerbium abierit, *Si vir es, abi oppugnatum Czestochouiam*. Nouissimum dehinc impetum, qui ferè acerrimus circa finem esse solet, ipsis Christi Natalibus obsessis intentauit, quà machinarum iugi explosione, quà incursu agminum infestus: etiam aucto ab intra discrimine, ob commotos multorum animos, pertinaciam hostis superare diffidentes. Ast, diuinitùs accidisse creditum, nè arrogaret sibi homo quod faciebat Deus; Siquidem pristinæ animositatis admoniti Claromontani, aut castigati ignauiæ, recipiebant mox animos, tegentibus pauorem alijs, dum exprobratur nonnullis. Kordeccius Religiosos; Zamoyscius Nobilitatem ac præsidiarios erigebant; & quia opere plùs, quàm hortatu inter arma profici solet, eruperat iste sub meridiem; mactatisq; apud orificium cuniculi tredecim lapicidis, dispalauerat reliquos, ad ipsam circumuallationem hostium penetrando. Hisdem diebus iterùm fatalis casus, prandentem sat remota domo Millerum perstrinxit; fortè ad mensam diras loco sacro comminabatur, cùm ecce ferrea traiecto pariete pila, fercula disijcit, calices 1655.

 ac la-

ac lagenas comminuit, & commensales in discursum mo-
1655. uet; à qua iam elassata, concussum Milleri brachium, omnes consternati fuêre.

Ita cælitùs constantiâ Claromontanorum corroboratâ, pari vt cæpit animo obsidium in finem toleratum: quod, vt à literis exorsi Sueci, ijsdem interuenientibus concludebant, scribente ad Conuentum Millero. *Rndi: Illr: Mag: Gen: Dni. Vendunt nobis literæ Vestræ solito more, nihil nisi fumum, fumo flammaq; dignum, meras ceremonias loquendo, in ceremonijs moram, in mora pertinaciam, quâ subiectio Regi Sueciæ, tam potenti & gratioso Domino eluditur. Quid faciamus præter id quod factum est? dum frontem silice duriorem Clementi Regi hactenus obuertitis? Quod verò perditio Vestra ex vobis sit, probè intelligitis. Attamen in superabundanti, duplicem Vobis incolumitatis viam candidè proponimus: aut fortalitium vosq; omnes in protectionem Regiæ Maiestatis Sueciæ Dni: Nostri Clement: dedatis; aut Iuramento fidelitatis præstito, in satisfactionem pro diuturna obstinatione, & damnis toti Regno illatis, simul in debitam imperij recognitionem, XL. Mill: Imperial: Religiosi; Nobiles intro existentes altero tanto, sine vllâ morâ ac tergiuersatione exoluatis. Si in altero dilemmatis non satisfit, pro ea obstinatione Busiridis arâ, aut Perilli tauro dignâ, pro merito æquali mensura retaliabimini. Datum in Castris die 25. Xbris. Anno CH: 1655.* Ad ea Religiosi, pecunia carere, imo iam alimenta defecisse sibi queruntur, extremâ inediâ etiamsi non obsiderentur perituri, dum prædia Monasterij vnde sibi victus, à Comite Wrzeszowicio ignis illatus absumpsisset. Responso, adiunctæ aliquot icones Diuæ Virginis, globuli precatorij, tum de origine imaginis typis impressa historia, pro Monastica tenuitate & temporis ratione xenium, non vsq; eiusmodi crepundiorum auaro Generali missum. Nocte demum S. Stephani Protomartyris diem subsecutâ, machinæ ex suggestibus abduci, res armamentaria compilari, currus ac

impe-

mpedimenta Kłobucko versùs præmitti cæpêre: demum 1655.
quâ Peditum, quâ Equitum turmæ, horâ ante meridiem X. abeuntes, Montem Clarum reliquêre. Millerus Petricouiam tetendit, inde Regem in Prussiam secuturus; Sadowski Calissium; Wrzeszowicz Vielunium, Hessus Princeps Cracouiam dilapsi; frendentes passim destinatâ offâ non sine opprobrio frustrari. Et à Muris quidem Clari Montis resiluisse globos, vi occulta, non credent heterodoxi: iam verò Suecorum fortunam, ab impetito sacro loco, velut à pariete solido repercussam reuolutamq;, sequentia indicabunt. Certum est, Imaginem ipsam, quã cupressinæ tabulæ indidit magni artificis manus, ex Claro-Monte à Patribus Monasterij subductam Lublinecium in Silesiam fuisse: indito altari ectypo, quod coloris ac lineamentorum similitudinem originalis sui referret. Hæc de obsidio Clari Montis, sacrilegè suscepto, per dedecus soluto, ex vero retuli: de quo tamen Annales Suecorum subticent, non magìs irriti ausus opprobrium, quàm loci à Deo vindicati, gloriam premendo. Hinc, non inuenustè Poëmate aliquis lusit.

Exin dolosis Hæresis artibus
Insueta discat (torua licet feros
Visus retorquens) quanta crescant
VIRGINEÆ *monumenta dextræ.*

Tot, (si Clarum Montem excipias) læti vndiq; rerum successus, facilè Carolum, vt in Prussiam maturaret, profectionem induxêre; scilicet nouissimam consummandæ victoriæ, vt rebatur coronidem & messem. Quò Varsauiâ mouens, ac vtramq; Vistulæ ripam geminis Exercitibus complexus, armamentarij onera, & quæ alia militaria impedimenta, prono amne deportare iussit; etiam recenti bellantium instituto; vt qui campi dominus, idem & fluuij potens esset, ex ratione securitatis. Thorunium Vrbs clari nominis, Prouinciæ Chełminensis caput, & Regalis Prussiæ vestibulum, prima per viam adibatur.

Ante-

1655. Anterioribus Suecorum bellis, sub Gustauo Adolpho impetitũ à Wrangelio, à Gerardo Denhoff fortiter defensum; nunc auctu famæ opumq;, & originis Germanicæ nimium memor, in defensionis curas ipsũ sibi sufficere censens qui ambitroni finis, vacillauit: ea rerum vertigine satiùs fore credens, cum vniuersis subdi Protectioni victoris, quàm intempestiua virtutis ostentatione, exponi periculosæ gloriæ, & certo discrimini. Haud pro gratia aut odio, quæ vtraq; procul habeo, dixero; non armis aut machinarum fragoribus, sed verbis & molli suasu subactum in præsens Thorunium à Carolo: namq; huic Pyrrho Cyneæ non defuerunt; impensè benignitatem Regis extollentes, eidemq; refragari, non nisi eius esse, qui perire vellet, pervincentes: acerrimis suasoribus Daniele *Zydkiewicz* Instigatore Fisci, extra forum suum, & vltra quàm expediret facundo; tum Ioanne Slichtyng Iudice Wschouense viro per publica negotia exercito, sed peruicaci Caluiniani dogmatis assertore. Isti demum intra paucos dies per colloquia & pactiones Vrbem Sueco addixêre, nè quicquam armorum vi, integra hyeme subigendam. Cùm in instanti Suecorum Duces Gustauus Otto Steinbok, Lindanus Horniusq; ac Comes de Doña, Culmam, Meuam, Graudentum, aliaq; circumiecta Prussiæ fortalitia armati passim circumfunderent, & verbis ac terrore expugnata recluderent occuparentq;: citeriore amnis ripâ Suecis, vlteriore Polonis incedentibus. Pridie Nonas Xbris, Carolus cum plausu Thorunium introijt, qualis pompæ principiũ semper est feruidius, quàm finis: dein magnifico epulo cum Adolpho fratre, (cui præter externorum Legatos, Tribuni vtriusq; Exercitus adhibiti) regaliter tractatus. Dum abscedit, Vrbi præsidium impositum, in quemcunq; casum; cum & Rex in longinqua abiturus tergum non immunitum censeret relinquendum, simul recenti dominationi expediret, prius subditos admissi iugi pænitere, quàm regnantem excus-

cussi: insuper, liberæ fluminis nauigationi vltro citroque constringendæ. Ita Thorunio sub nouo Domino sua libertas constitit, ab conterraneo nec disparium sacrorum Rege, non pro spe tractata, cùm antea in vno tantùm templo à Ioanne Casimiro grauari se quereretur. 1655.

Post Thorunium Mariæburgum se offerebat, clauis & potissimum Prussiæ munimentum: eo subacto, planè omnis Borussia in manu Caroli erat, quo propiùs se aduoluentis Gedano, eò vicino formidolosiore. Constabat præsidium loci ex stipendiarijs Regni & Electorali milite cōpositum, cui Iacobus Weyher Palatinus, in nomen Casimiri, sub Regentis Prussiæ titulo, vt supra innui præerat, Vir acer & animi in Patriam egregius: deniq; coniunctio Ordinum Prussiæ cum Electore Brandeburgico in mutuam Prouinciæ defensionem inita, permouebat Suecum, vt caput prius quàm membra peteret, mox omni tractu illo, qui sub triplici nomine Borussiæ audit, citra sanguinem potiturus, vbi Electorem vicisset. Complura siquidem loca, suis Elector firmauerat præsidijs, nempe Czluchouiam, Lemburgum, Strasburgum, Bransbergam, Brodniciam, Czczeuum &c: etiam Hauptum seu Głowa territorij Gedanensis fortalitium, sibi committi voluerat; nisi Vrbs sapienter præuidens, nè curæ defensionis aut deditionis necessitas, alieno sibi constaret arbitrio, oblatæ tuitioni renuntiasset; sufficere vires, quibus se suaq; defenderet, contestata. Hinc enata fortè causa fuit, vt conjunctioni illi pro defendenda Borussia initæ, Gedanenses per Procuratorem suum, publico scripto renuntiauerint, futuri solicita Vrbe: & dum altius hostium, iuxta & amicorum arcana consilia rimatur, imminentia coniecturis præueniente. Trahendæ illi in partes, Carolus Rex nihil omiserat, modo blandiens, iam minax; nisi supra suasus & terrores posita, etiam illicia communium Sacrorum recto vsu metiens, in veterem ac legitimum Regem fidem præhabuerit, in extrema stabilis.

1655. Vbi pro certo exploratum, immotos aduersùm spem & metum Gedanenses agitare, transmisit tunc Carolus, tempore & successu edomandos, vel vbi campestri prælio perfungitur, demum omne robur in expugnandas Vrbes versurus; Elbingam interim obliquo latere molitus iter, auita Suecorum imperia expertam Vrbem, & in populari regimine facilius deditioni obnoxiam. Huc, præmissus Ericus Oxensterna Cancellarius, animos & portas aperiri Carolo persuasit, in spontaneam deditionem assensis Ciuibus; ea potissimùm lege: *Vt vetus Vrbs à recipiendo & sustentando præsidio Suetico libera esset; noua mille armatos alere teneretur, quæ, nè vnum quidem, in ante, Polonum sustentauerat.* Decliui iam Decembre, protinus duo Millia selecti peditatus Elbingam intrauêre, in præsidium Vrbis distributa, quibus Lindanus Generalis cum imperio præerat: quem duplo auctum numerum, dum Ciues ad pactū reduci postulant, accepêre à Cancellario responsum. *Ne id quidem in pactis exstare, vt Elbinga Sueciæ Regi definire debeat numerum comitatus.* Carolus dein superuenit, per plateas ac forum milite vndiq; oppletum, acclamationibus ac plausu populari exceptus; quem in immensum extendebant læti passim Nuntij, adferentes; Heduigem Caroli Vxorem, Stokholmiæ Filium felici puerperio enixam: Regiomonti Slipenbach ac Biornclaw arcanorum consiliorum Ministri, non vsq; malè apud Electorem hospitati, rerum ex voto conuersionem isthàc adferebant; ac licetsi haud segnes in bellum paratus offendissent, nihilominus intimiora rimati, citra sanguinem in mutua fædera mox ituros, qui certamen adornarent Principes, præuiderant. Erat quippe Carolus Rex (vt laudem virtuti vel in hoste tribuam,) præterquam quòd egregiè fortis, & animi imperterriti, simul ea morum comitate, vt antequam corrupisset fortuna ingenium, vel solo obtutu ac alloquio, hominum animos sibi conciliaret. Etiam tunc Nominalia recens nato Filio exhibere destinans, præter

alios

alios maiorum gentium Dynastas, Electorem Brandebur-gicũ, solenni inuitatione dignabatur, quominꝰ Regio infanti ad lauacrum regenerationis Compater asisteret. 1655.
Nec is excusauit, aut omisit roganti morem gerere; vt, qui mox Regem ad simile baptizandæ prolis officium, vicissim compellaturus esset. Id spiritualis amicitiæ vinculum sensim vires hostilitati Principum accidere creditum; increbueratq; rumor, in speciem tantùm armis collusuros, dudum inter vtrosq; condicta Sympathia, & participio eorum, quæ ex bello prouenissent. Namq; vix in limite Regni Sueci steterant, cùm Princeps Elector per Schuerinum Carolo introitum in Poloniam gratulatus, simul solicitè pro amicitia egit, vltro citroq; oblatis conditionibus, quibus propriam staruminaret in antè securitatem. Pactum cum Ordinibus Prussiæ (de quo suprà,) ad apparentiam tantùm initum constitit, nè in minimo quidem Prouincijs illis cõducibile; nisi quatenus in speciem aucta potentia Elector, obtineret respectiuè commodiores paciscendi rationes; & postquam incruentis medijs bellum ex ditionibus suis repulisset, demum, à Sueco supremi dominij in Prussia Ius, Loccenius
ac Episcopatum Varmiensem in Feudum attributum, an- Fol. 770.
ticipatæ pactionis pretium ferret. Inde Thorunij ac Elbingæ deditionem præfestinè consecutam; quòd Vrbes istæ Electoris consilio nixæ, nisi cum scitu & ex imperio autoris, dedi tam properantèr haud quaquam poterant. Veranè fama, quæ sæpe nititur rumoribus, haud peruinco? non multum tamen abfuisse à vero, consequentia indicant; etiam Loccenius Suecorum Historiographus prodit. Nec quicquam ad celeritatem reliquum fecit Carolus, coniunctis apud Elbingam copijs Regis montem petendo, ac de summa rei quantotiùs cum Brandeburgico aleam experiri destinans. Cur autem in ipsis ditionis suæ visceribus hostem exspectaret Elector, abscondita tum causa fuit; eodem discrimine, & maiore intactorum agrorum commodo, si in limite occurrisset: cùm pro certo constaret, XXX:

 Mill:

1655. Mill: armatorum in promptu habuisse, Ductore Georgio Friderico de Waldeck Comite, tum Ottone Christophoro Sparrio Peditum Præfecto, vtroq; Germanicis bellis laudata militia perfuncto: non omnino impares in resistendum vires, si animus superfuisset; Cunctabundus tamen, & non pro sua Martia indole lentus, militem sub signis continere iussit, cùm Carolus celeritate & impetu pro ingenio vteretur: rumore interea sparso, non timeri ab Electore Regem, sed suspectari fortunam, quæ iam nunc Suecum, post prostratam Poloniam formidolosum, sibi vni hostem obiecisset. Apud Bartensteynum Prussiæ oppidum instructa acie congressi ambo, iam propè in procinctu certaminis stabant, nisi interuenientes ab vtrinq; ponendorum armorum arbitri, (quales antiqua Roma Patres Patrati) ante agitato, iam nunc coalescente fœdere, infestas acies diremissent. Cruenta siquidem pugna incipiebat, vbi Polonæ cohortes, haud colludendi gratiâ committi aciem ratæ, strenuè læuum cornu propulerant, subita vi campo depulsis quæ obsistere ausæ Electoris legionibus: donec receptui signo dato, ac ipsiusmet Caroli Regis accursu, repressâ cõcurrentiũ vehementiâ sisteretur. Sed bellum à belluis dictum, quæ tamen in vnius formæ animalia mites, exercent in diuersi generis feritatem: homo vltra belluas ferox, homini lupus est, tanquam perdi aliter, nisi humanis manibus, non posit, mortalium genus. Discretiores in Prussia Sueci, quibus victoria potiri modo politico visum; consanguineas acies fraternaq; cominus arma, seruare superando. Neq; in summam temerarij Electorales, vbi superficialiter monstratâ resistentiâ, virtutis militaris opinioni, tum fidei Feudali satisfactum existimauêre, Suecorum fortunæ sine experimento belli restitisse. Itaq; Carolus Rex. excellenti ad famam argumento vsus, tanquam ingenuè Christiano parceret sanguini, (de qua tamen pugna, quòd mulus mulum fricuerit, nonnemo ex Electoralibus, Tanscio nostro scripserat) certis legibus

Tuldenus Fol: 171.

quas

quas subiungo, dirimi hostilitatem voluit. *Prussiam Ducalem posthac Elector, à Regibus Sueciæ iure Feudi obtinebit: ratione cuius nullam superioritatem aut dependentiam Regis Poloni agnoscet: Pilauiam & Memelium maris Balthici portus, proprio milite tuebitur, vnde medietatem portorij Rex Suecus capiet: Elector promittit hîc & nunc omnes copias aut præsidia, quæ intra Prussiam Regalem habet, curare deducenda. Episcopa Varmiensis, dempta Bransberga, Electori cedet: Liuonia pro Sueco manebit; qui item vniuersos Exercitus ex Ducali Prussia, sine incolarum noxa, se abducturum promittit.* 1655.
His conditionibus vt arma ponerentur mutuò effectum, ipsis Calendis Februarij Anni demum ineuntis 1656: effusâ Caroli in ministros Electoris munificentiâ; isto vicissim Ellerum atq; Trottium delegante, qui per maritimas ditiones, militem in nomen Sueci scriberent, colligerentq;. Suboluerat dudum Casimiro Regi, inter hos æmulos secretò aliqua tractari, sibi aut Regno noxia; hinc ablegauerat Ioannem Tanski Fisci Procuratorem, rebus introspiciendis: etiam confirmando in amicitia Electori, nè veterem suam, stabilem semper expertus beneuolentiam, nouo neq; diuturno fortunæ surgentis aspectui, postponeret. Ad quæ, pro voto mittentis, responsum. *Quid Regno Poloniæ ex fide, etiam ex obligatione animi, tot Regiæ beneuolentiæ deuinctus documentis debeat Ser: Regi, probè Electorem meminisse: qui, vt omnino non probet, impotentem Sueci Regis vehementiam, ita hærentibus in iugulo armis impar, & adiutore destitutus ad Neutralitatem inclinaret; quò ambarum partium bello immistus, securius rebus suis, consulere possit: nisi vltro & gratis lædatur, tum demum ex iustitia & vsu vim vi repulsurum.*

Sic inter pactionum aut armorum recursum, defluxit annus, quo à prima origine sui, nescio an Polonia calamitosiorem signauerit: præter publica mala, multorum morte; inter præcipuos Christophori Opaliński Poznaniensis, ac Ianusij Ducis Radiuilli Vilnensis Palatinorum,

norum, obitu terminatus. Ambobus ſtirps illuſtris, fa-
1655. ma ſpectabilis, diuerſæ qualitates. Opalinius doctrinâ, facundiâ, Senatoria grauitate præcellens, propè apicem artium politicarum tenuit. A Vladislao IV. in Galliam pro Ludouica Regina paranymphus, decus genti, ſibi gloriam, auxerat; niſi nimiùm imputaſſet: hinc reconditi odij cauſæ, meruiſſe, nec præmiari. Poſt publica negotia, literato otio ſe dabat, exercitâ olim peregrinis gymnaſijs adoleſcentiâ, Louanienſi præcipuè; vnde eruditorum in eum propenſio, lucubrationes illi ſuas nuncupando. Etiam ipſe ſcriptis vacauit, edito Satyrarum volumine, ſub titulo Przeſtrogi, quæ Patrio verſu latinam ſpirant venuſtatem, & acumen. Certè eminentis viri famæ noxium, ſub extrema vitæ militaribus ſe miſcuiſſe curis, dum Protectio Suetica acceptata, velut autori imputatur. Diuerſo modo Radiuillus, armis natus & bello vtilis (neq; enim ex quovis ligno fit Mercurius) ſi vaſtos ſpiritus, vt ad magna, æque ad competentia æqualitati flexiſſet. Periculorum auido & expedito Duci, obſequebatur miles, largitionibus deuinctus & comitate: nimias tandem ante mortem ſpes agitantem, Fortuna deſerere cæpit, vbi ipſe Patriam. Vnde comperiens, properata ad Suecum tranſitione, æquè ſe ſuis inuiſum, nec Carolo ſatisfeciſſe, apud quem minor Duci ſine exercitu autoritas, dum anxietatem mentis expendendo irritat, mærore animi ob ſucceſſus votis impares, Hypocondriâ defecit, in Tykocinenſi arce die XXX Decembris, anno præſenti mortuus. Filiam reliquit vnicam, deinceps Boguſlao Patrueli (nè ſcilicet Radiuilliæ domus ingens hæreditas, in aliam familiam tranſiret) elocatam. Poſt Radiuillum, Palatina Vilnenſis dignitas, ſimul armorum per Lithuaniam regimen, Paulo Sapiehæ Palatino Vitepſcenſi; Poznanienſis, poſt Opalinium, Ioanni Leſzczynſki, præmium meritiſsimæ virtuti tribuebatur.

Proſperis inſoleſcunt homines, aduerſitas virtuti Ly-

dius

dius lapis est; quis præcipitem Caroli Suecorum Regis casum nosset, nisi aspirante fortuna in altum sublatus, 1655. tandem fatigata illa, aut mutata, grauiore lapsu proruerer? Quis Casimiri nostri animum introspicere valuisset? nisi, dum inter incudem & malleum iniquissimæ sortis positum, impauidum feriunt ruinæ? Sed non solùm aduersùm extrema obduratum pectus tulit Noster, vtriq; ex heroibus germen & Constantiâ genitus; verùm ea rerum caligine reperti multi, qui in ipso præcipitio de Repub: non desperarent: etiam alijs benè sperandi, causa & motiuum. Præcipuam gloriam sibi vendicat Ludouica Regina, fortiorum semper marito consiliorum autor, & ex cuius in exilio hærentis ore, vox illa æternum memorabilis excepta. *Premi (inquit) non opprimi Poloniam permiserit DEVS. Quorsum enim in istam amplitudinem produxisset, si in momento perdendam destinauerit? Id quidem omnipotentiæ eius possibile, non tamen misericordiæ aut iustitiæ congruens fuerit; cùm in Regno isto, ortodoxa fides vigeat, rara inter populum candidi animi fraudes, & subdolæ factiones existant, procul infernales blasphemiæ, vltio & irreconciliabile inter infensos vindictæ desiderium, exulent penitus.* Anonymus in Libello impresso. Se demum firmiter credere aiebat, vbi in præsens irati Numinis dextera immorigeros filios castigasset, mox consolaturam, ac vulnera in oscula conuersuram. Nec verba tantùm mulier ingens animi protulit, sed mox conformem dictis animum, opere multoties probauit, quæ suo loco & ordine tradentur. Nec minus generosæ & veteroPolonæ indolis experimentum dedit, Ioannes Leszczyński recens Poznaniensis Palatinus, inconcussi Vir pectoris, ac diuini humaniq; iuris scientissimus. Iste quoscunq; è nostratibus seu exteris nactus, in non desperandum de Repub: erigebat, meliora promittens, aut exemplis ostendens, (vt erat verbo potens) sæpiùs inculcando. *Ima permutat breuis hora summis.* Prodit memoriæ Ioachimus Pastorius, ex isto sæculi sui Catone, sæpius

inau-

1655. inaudiſſe. *Obruere nunc hoſtis nos poteſt, retinere aut ſubiugare non poteſt.* Nec Poetæ meliora ominantes defuêre (ij tamen, apum more, quæ ſereno vagantur, nubiloſo die intra aluearia latent) fluidiori inter proſpera quàm aduerſa enthuſiaſmo inflati, tunc iniquæ ſortis reuolutionem, & meliorum ſpem emiſſo Tetraſticho erigebant.

Es caſu mirus, ſic CASIMIRE *fatendum,*
Surgendo aſt iterum, tu mihi mirus eris,
Perfer & obdura, veniet victoria tandem:
Eſt bona cauſa Tibi, quam DEUS ipſe iuuet.

A. M. D. G.

AN-

ANNALIUM POLONIÆ CLIMACTERIS SECVNDI, REGNANTE IOANNE CASIMIRO, LIBER SECVNDVS.

Elenchus Contentorum.

An. CH. M.DC.LVI.

SVecorum fortuna ab irrita Montis Clari obsidione reuoluitur: ſimul Polonorum ſub titulo Protectionis oppreſſorum, recollectio inſurgit. IOANNES CASIMIRVS REX *in auxilium Patriæ, incolas Regni excitat; ac eo nomine cum Senatu init deliberationem. Subinde Tyſzouecenſis auſpicatò enata Confœderatio; cuius tenor de verbo ad verbum ponitur. Bellum atrox vtrinq; recrudeſcit. Haſsiæ Landgrauius Kościanæ interimitur. Caſimirus in Poloniam redit; qui idem Leopoli D: Virgini ſolenni voto Regnum deuouet. Ca-*

rolus Suecus milites Polonos sibi adhærentes suspectat; isti demum ab eo se recipiunt: ad Golab nostris dissipatis, Zamoscium, dein Præmisliam regressus, inde ad vsq; Sandomiriam propellitur. Czarnecius apud Warkam Sueticos profligat. Ad Gneznam cum Douglassio prælium. Gedanenses à Casimiro confirmantur. Carolus in Prussiam redux Electorem Elbingæ excipit, & hunc sibi strictiori nexu deuincit. Varsauia à Polonis obsidione cincta, à Wittembergo propugnata, tandem expugnanti Casimiro certis legibus deditur. Cæsaris Rom: Legati in complanandos Reges adsunt, etiam Christianissimi Regis, sed Suecus postponit; ac triduano apud Varsauiam prælio nostros superat. Casimirus Lublinum recedit; Ducibus Exercitûs dispersas cohortes recolligentibus. Compar per Cracouiensem tractum hostium fortuna, Wirtio Ensiferum Regni submouente. Quam graues Cracouiæ Sueci, etiam locis Deo dicatis fuerint, subiunctum. De Arenis, ac imagine D. Virginis inibi existente, aliqua. Sueci Regis illaudatum facinus, aggrestes, montanos, ac seruos, in cædes Dominorum incitantis. Apud Trzemeßno Sueci funduntur; Wrzeßouicius item ab aggrestibus trucidatus. Ad Imp: Fer: III. Legati nostri petitum auxilia missi Casimirus in Prussiam tendens, Lenciciam recipit. Ludouica Regina Gedanum itura sistitur. Anhaltinus Choynicios dedit. Gasieuius Sueticos apud Prostki clade afficit. Transyluaniæ Palatinus legatione prensatur. Moschus hostiliter Liuoniam inuadit. Conigsmarcum Gedanenses intercipiunt. Casimirus Rex Gedanum venit. Induciæ cum Moscho coalescunt. Lubomirius Cracouiam obsidet, quod demum obsidium, superuentu Ragocij solutum.

Anno Christi 1656. PRimus hostium fortunæ scopulus, ac existimationis reuolutio extitit, à Claustro Częstochouiensi irritò molimine reijci Suecos; qui se totius Poloniæ victores ferebant: quinimo Millero minus decorum, in opinionem militaris peritiæ tantum prouecto, vt Germanico Suecorum bello, in prima armorum imperia, post Dorstensonium vocaretur. Ast, cum cælo nemini bellè bellum successit, nè Gigantibus quidem: Hic olim Hussitas Bohemos, vltricem Dei manum. Anno Ch: 1430. expertos, Annales Monasterij memorant: dum, ab immisso diuinitùs percussore Angelo, visibili plaga ceduntur; sacra Icone

fundo

fundo suo abduci se haud passa, Idem planè contigit Suecis, bellantium fortunâ ab eius loci obsidionè, velut pilâ à pariete reiectâ, ac demum fracto impetu, donec in totum destitueret, elanguisse. Nihil mirum? nam, si pro populo Israëlis contra Pharaonem, euidenter pugnauit Devs; quidni Matrem suam, & reclinatorium Diuinitatis, à contemptu Hæreseos vindicaret? Præsentem Dei opem animaduertere licebat, quando superba illa Suecorum felicitas, ad solidam Mariani Montis petram allisa; & Poloni, vbi Mons Clarus intentata vi impetitus, demum velut nouiter recepta mente, ad se redire cæperunt; inualescente cunctorum fremitu, frustra Religioni Catholicæ tot pactionibus consuli, si locus Deo dilectus, vim heterodoxæ gentis pateretur. Hinc, in excutiendum iugum vnamitas, vt contra auitorum sacrorum violatores, supra humanum entheati Spiritu, acerrimè consurgerent; tum demum recognoscentes, sub velamine erigendæ à Protectore Rege libertatis, intolleranda seruitute premi Poloniam: *Religionem mulceri verbis, violari factis; speciosa ad nobilitatem scribi aut dici, indigna pati, & acerba exequi: Minus esse occupari Vrbes, nisi & Cænobia erepta Religiosis inuadantur, æquè altarium decore quàm popularium fortunis, raptori in spolium cedentibus: qui subiectis & vltro dedititijs ignauiam exprobrans, viriliter resistentibus crimen rebellionis imputaret. Esto sanè? armatos Ciues, dum pro Patria agunt, pro refractarijs summo iure nec minori iniuria cædi potuisse? ast inermia Sacerdotum capita, & sacratos ad incruenti holocausti vsum vertices, cur tam truculenter persequitur hostium rabies? Sic Ioannes Branecki Ennensis Episcopus, ac Suffraganeus Posnaniensis, vir in candelabro Ecclesiæ positus, Domi propriæ interimitur per nefas. Albertus Gowarczewski eiusdem Ecclesiæ Primicerius, (Archidiaconum vocant) in itinere apud Zbaßynum recisis manibus de ponte detrusus, fecit vt Sacerdotali cruore stagnum rubesceret, an erubesceret? aquis Suetica feritate humanioribus*

1656. Olßeuius Vindicijs

1656. *ribus. Nec memorare facilè minoris nominis Clerum, barbarè ab istis tractatum; vel solis Conuentualibus Franciscanis propè viginti ex ordine suo cæsos Præsbyteros numerantibus. Dein vbi sæuire in corpora satietas tenet, transit violentum ad conscientias imperium, rigorq; ille tyrannicus, etiam animos flagellat gentis liberrimæ: vbi prædicatione verbi diuini ad populum Catholicis inhibita, concionatoribus ora occluduntur, ac amotis confessariis, expiare auriculari confessione noxas capitale esset; prætextu tumultibus occurrendi; reuera concutiendæ Religioni formidolosa machina; autoribus Wirtio Cracouiæ, Erskieno in Viazd propè Sandomiriam conflata. Interea prostare expositos discrimini Lares, nullam pignorum securitatem, passim homicidia & cædes; non senibus quietem, non fragili sexui in tuto pudorem manere, rapinis & direptionibus cuncta miscentium; vt ferè auaritiæ crudelitatis origo est. Vacare Tribunalia, excesse Iudicem, aut qui populo sine capite existenti ius dicat; & compendium legis ac iuris haberi, quidquid Victoris ensis dictauerit.* Talia nondum oblitum libertatis populum altùm perstrinxêre, vt acerbam sub titulo Protectionis pacem, & dolosas absoluti Dominij artes sensim recognosceret; ac legitimi Principis iterata resumptione, ad primæuum statum, vnde nuper malignitate sortis exciderat, strenuè aspiraret. Sanè omnibus, etiam qui publicæ rei incuriosi, palam constabat, antiquum Regni statum passim interuersum, idq; in fundamentalibus; Religione scilicet, & Libertate. Quippe Suecus nihil immunitatem Ecclesiasticam moratus, (quam tamen sacrosanctè seruandam spondebat) Patrimonia Ecclesiarum, profanis hominibus in Feuda conferebat, obtendens Beneficiatorum absentiã, ob quam oues sine Pastoribus essent, & Regnum sine Senatu. In politicis similis procedendi ratio. Absolutè contra morem priscum imperatæ Contributiones, non vicatim tantùm quibus pendere mos Colonis graues, sed ex prædijs Nobilium exacti census, imo vt propioris alicuius

cuius arcis Gubernator iusserat, indicto pretio se famili- 1656.
amq; à direptione militari redimere necessum fuit. Etsi alicubi ad querimonias popularium, per tolerabiliora Edicta pensiones moderarentur, non ideo tamen de toto indulgebatur, armatis exactoribus, præsto comparentibus. In ea vertigine rerum, dum cuncti priuatis malis stupent, & in statu acephalo deest qui media succurrendi publico suggereret, vacauit tantisper Sueco, in vniuersali confusione, acsi in turbido piscari: quoad pollicita postponens, conuentiones infringens, imò omnia humani diuiniq; iuris, susq; deq; vertens; & pro plausibili Protectione apertè infinitam potestatem, velut in victos vsurpans; eo tandem Polonos gentem prosperis æq; aduersis simplicem adegerit, vt iniquissimum iugum, quod inconsultè suasi susceperant, ad se redeuntes, strenuè à ceruicibus amolirentur. Interea tamen Prouinciæ Nuntios ad Regem missitabant, diuisim & priuatim; qui deprecandis oneribus, aut iniurias Prouincialium deferendo venientes, prompto aditu ac benigno vultu plerumq; excepti; quandoq; nimiæ libertatis, (vt Sandomiriensibus accidit) redarguti, dimittebantur. Ac isti quidem vel præsentium respectu, vel fulgore illo prodigiosæ felicitatis perculsi, dum non pro veteri more commissa efferunt, & Regi, qui placatos abire existimabat imponebant; rursus popularium, dum noua dominatio fastuosè postulata accipit, ex contemptu acriora odia concitabantur. Maximè tamen indignitas permouebat, quasuis stipulationes verbo Regio firmatas, minus sincerè, nec in solidum ratas haberi; quod si aliqui non impleta promissa incusarent, vsitata respondendi formula eludebantur. *Regem verbi sui non esse mancipium.*

Non aliud Ioanni Casimiro in rem opportunius accidere poterat, quàm æmulum subdolis artibus exosum apud Polonos extitisse. Ergo omni possibili medio lacertos mouens, Glogouiam ad se potiores è Proceribus Regni euo-

cat, quibuſcum inſtituto conſilio, literas Vniuerſales ad
1656. Prouincias emittit, Duces militiæ Tribunoſq; veteres in excutiendum iugum ſtimulat; haud poſtremo Caſtellano Kijouienſi Czarnecio, qui, vbi patefacta opprimendi ſui à Suecis molimina expendit, eo ardentius in partes legitimi Regis conuolauit. Iam verò Ferdinandus III. Imp: ac vt quiſq; Vicinorum Principum amicior, ferendam ad opem ſolicitati. Et afflictos quidem iuuare præceptum charitatis eſt, indignè depreſſos Principes ex lege Politica erigere, neceſsitatis eſſe videtur. Quis enim adeo ſecurè hoc regnandi iter decurrit, vt non quandoq; in lubrico ceſpitet, aut eliſo pede prouoluatur. Verùm obiter tunc alios Commonarhas aduertit ærumnoſi Regis caſus, nec pauci ad præconceptum excidium Poloniæ intenti ſtetêre, præter Cæſarem, qui proximi ſanguinis connexione deuinctus, etiam nimios Caroli Regis ſucceſſus nō iniquè reputabat; niſi nuper initis Monaſterienſibus cum Suecia pactis prohiberetur. Danus etiam verba conſolationis per Legatum obtulit, tacitè innuens, haud ſe alienum à medijs ſuccurrendi, quibus increſcentis alieno vicini ſpes accideret, ſi occaſio daretur: ſimilem Bataui affectum teſtabantur, vtriq; pro libera nauigatione per Balthicum ſoliciti nimiùm; nè Suecus in Polonia rerum potitus, ac contiguum maris littus armatis claſsibus obtinens, commerciorum rationes interturbaret. Ita fermè comparatum eſt, vt in alieno caſu ſubleuando, amicitiæ aliquid, plus reſpectui, omnia priuato commodo, tribuamus. Ea ſubitò hoſtilitate circumfuſi, dum ſerus veſper tarda amicorum auxilia moratur, ſeipſos poſt Deum reſpicere cogebamur: illudq; omnino tempus fuit, quo elata Sueci Regis proſperitas in auge ſtetit; & Polonorum res deſperatæ, in melius ſenſim conuerti cæpêre. Quippe Caſimirus indignum Maieſtate Regia exilium ratus, ne vltra ſuorum deſertor, vel imbellis, è Regno eiectionis opprobria inter exteros audiret, viriliter reditum agitauit; æquanimis inter aduerſa Princeps, ac

vt præ-

vt præſentium tolerans, ita aduerſùm imminentia obfirmatus. Continua in ore eius vox manebat *Non nobis Domine non nobis, ſed Nomini tuo da gloriam.* Obſeruatus pluries cum pediſſequo ſolus, ad fores templi Głogouienſis integris noctibus in terram proſtratus peroraſſe; gnarus diuina auxilia illuc incipi, vbi humana deficerent. Igitur, primò datis in Poloniam literis, excitabat ingenuos, arguebat degeneres, ignoſcebat reſipiſcentibus, omnes in communis Patriæ opitulum ſtimulando. Cooperabatur ad idem heroici animi Regina Ludouica, & nè omnia in Maieſtatem fortunæ licerent, ſupra ſexum infracta Virago, egit animosè. Nec verbis tantùm aut votis, qui fæminarum mos, ſed tranſibat in opus mentis vigor, & conſilia in efficaciam. Quidquid in promptu æris, cimmelia, vniones, factum infectumuè aurum aut argentum, & quæ alia ad ſplendorem Regalis magnificentiæ pertinent, liberaliter in largitiones deſtinata impêſáq;, præcipuè in externarum Aularum Miniſtros, ob prenſandum auxilium; quos corrupto ſæculi more, prius emas neceſſe, vt Principes illorum quod petis tribuant. Nec poſtponebat Rex frui & præſto conſilia Vxoris, prompta & efficacia expertus, etiam qualiacunq; ferre ſuetus. Potiores è Senatu aderant, Andreas Leſzczyńſki Archiepiſcopus Gneznenſis; Petrus Gembicki Cracouienſis ſed is æger; Florianus Dux Czártoryſki Poznánienſis; Venceſlaus Leſzczyńſki Varmienſis; Epiſcopi: Ioannes Leſzczyńſki Poznanienſis Palatinus; Stephanus Koryćińſki Regni Cancellarius; Andreas Trzebicki Procancellarius; aliję; permulti, quibus fides & exilium legitimi Regis, gratiâ externi, aut laribus patrijs, erant potiora. Hi, pro officij quod gererent ratione, nouiſsimè periclitanti Patriæ media ſuccurrendi agitantes, omnes ſatagebant quàm maximè, nemo quidquam certi reperiebat, & cum multi ſpecioſa dictu in conſilio adferrent, ea mox re inania alij oſtendebant. Quadrifariam tamen quod compertum habeo, itum ſententijs. Vt Rex limi-

1656.

1656. limina Patriæ animosè repeteret, seq; præsens in recuperandam Patriam Ciuibus autor monstraret; id consilij Regina vrsit. Deprecabatur festinatum regressum Primas, inermem Maiestatem hosti omne nefas ausuro committi timens; inclinabant pleriq; vt media pacis offerente per Forguelum Sueco, si modo tolerabilia illa acceptarentur; insuper confuso animorum ac rationum æstu reperti suadentes, vt destinaret sibi Rex successorem, dum modo fidei Romanæ sequacem, & recuperandis ablatis parem, qui industriâ & potentiâ proprijs depulso inuasore, afflictum Casimiro Regnum, sibi mox certam successionem vindicaret. Enimuerò acre necessitatis ingenium est, & persæpè extremis per extrema mederi, desperabundi solent. Ast periculosum sanè remedium pupillam Libertatis tangere; quæ tot legibus, Regum iuramentis, vsu interrupto firmata, pro Basi Status nostri habetur, per Electionem regnari: imò, si euulgaretur arcanum, conturbandam eo commento gentem validius, moris patrij tenacissimam, quæ paucorum arbitrio in seruitutem se rapi dolens, satiùs iugum armati victoris, quàm extorris Senatus præiudiciosum libertati grauamen passura videretur. Etiam minùs congruens rebus Casimiri futurum, si substituto alio, vis & potestas imperij penes successorem, ipse titulotenùs Rex esset; neq; multum interesse saluari Regnum, si libera Electio, ab origine omnium Iuris & suffragij, nunc perperam paucorum arbitrio, indebitè conuelleretur. Equidem, non absimilis hic erigendæ Patriæ modus censeri potuit, medicamini, quale medici antimonium vocant, cuius acrior vis, vel fortius ad sanitatem agit, vel irritante morbum remedio, acriùs in mortem operatur.

De Forguelo attigi supra, nunc edissero. Venerat is Glogouiam cum Henrico Denhoff nostrate Tribuno, (quem Sueci captum ad Strazowa-Wola, data reditus fide in tempus dimiserant) magnifica à Carolo Rege verba ferens, & nisi fides orationi deesset, plausibilia. Summa

erat.

erat. *Patrem si Casimirus Rex agere vellet, Sueciæ Regem vices filij obiturum, quem prærogatiuâ ætatis, ac Sanguinis vinculo Seniorem, demisse veneraretur. Intulisse Carolum in Poloniam, non magis arma quàm Protectionem, tutamen genti contra exteros, præsidium Casimiro contra suos; vt tandem constaret debitum, non precarium veterano Regi in subditos regimen. In quoscunq; hostes, penes Casimirum imperium armorum esset, labor & cura penes Carolum, hic illum superiorem agnosceret, ille hunc designaret Successorem, Religione, Maiestate, Dominio, per omnia saluis.* Nimia hæc per Forguelum proposita peperêre suspicionem, ne blanditiæ traherent eò, quò fortunæ iniquitas impellere non posset. Aderat & Wolphius Dynemburgi Præfectus anxiè vrgens, quominus Casimirum Slipenbachus Comes, sub fide publica conuenire posset, à Rege Sueciæ deducendo in effectum reconciliandorum Regum negotio submissus. Multis id sua nouitate gratum, hostilitatem cupita vicissitudine in amicitiam subitò vertere: dolore, tædio, metu, pro diuerso cuiusq; affectu, reditum in Poloniam permutaturis; &, si pax coit, finem exilio imponentibus. Sed euenit, vt maturius discussa propositione, responsum Forguelo foret: *Casimirum demum per suos internuntios, clarius mentem Sueco Regi patefacturum:* vel maximè Reginâ suspectam vafri consilij machinam, per eiusmodi dilemma eludente: *Aut hosti blandienti fidendum; aut Polonorum expectanda resipiscentia. Tardius fortè isti ad se redibunt, sed remedio malis nostris securiore: citius exitium instat, si lubricæ hostium fidei te ô Rex committis. Præstat ergo differre succursum, nè præcipitemus discrimen. Nè verò per nos steterit, arrogantis Regis augere typhum, cuius superbia euidens argumentum est, nobis benefacere velle, postquam omnia eripuerit; id tribuendo, quod nullatenus eius sit. Egisse similiter Luciferum, Regna mundi Christo Domino pollicentem, nihil ad ipsum pertinentia. Interire præstat quàm sic viuere, ingratissima ea lucis vsura, quam inimici hominis beneficio trahimus.* 1656.

N

mus. Fateri par eſt, Reginam perſpicacitate, ac pra xi rationum validam, multum ad reijciendam Slipenbachi negotiationem cõtuliſſe; imò vt Rex ſeriò de regreſſu in Regnum cogitaret, peruiciſſe. Et diuinitùs omnia huc faciebant, vt tandem diſcuſſo torpore, artes hoſtium paleſcerent, perſtringeretq; in dies acrius immerita oppreſsio Polonos, vt quem hactenus Protectorem Carolum vocabant, tandem competenti titulo hoſtem appellarent. Primi, quod ſciam, Lublinenſis Palatinatus incolæ, ad imperatas contributiones reclamare auſi; placuit mox pluribus conſilium, vt dein in repellendam vim conſpirarent, omnes inſtitutâ Tyſzoueccijs, memorabili illa ad ſeram poſteritatem, Confœderatione. Primi Duces militiæ præiuêre, ſecuti exemplum è Senatu pleriq;, dein Nobilitas, in conceptas ſcripto leges ſe ſe obſtringentes. Cuius inſtrumenti formulam ſummatim attexo, ex vernaculo idiomate, tenoris eiuſmodi.

1656.

Haud credat Orbis, nec quiſquam adhibeat fidem, inclytam Polonorum gentem, blandis intruſoris Domini promiſſis faſcinatam, ab Electo liberis ſuffragijs Rege deſciuiſſe vnquam: etſi fatendum ſit, tàm Sereniſſimum Regem Caſimirum, quàm Equeſtrem Ordinem, iniquitate aduerſantis fortunæ oppreſſos, in eas recidiſſe rerum anguſtias, vt in exitium Poloniæ ingruentibus vndiq; hoſtium Exercitibus; & Regia Maieſtas finibus Regni excedere; & Nobilitas in Protectionem Regis Suetici concedere, neceſſum habuerit; cui, ſecundùm conuentionem initam, conueniebat fidem ſeruari; niſi prior ipſe datam fregiſſet. Iam verò reuocando in memoriam, vt nullâ penitus belli cauſâ, ne prætextu quidem, imò contra Inducias cum Vladiſlao IV. Stumdorfij ictas, iniuſtis Remp: armis oppreſſerit; & quamuis à maiore parte Regnicolarum Protector apellatus, Fidei Catholico-Romanæ conſeruationem ſpopondiſſet, mox eidem grauis & iniurius, omnia ſacra ritusq; auitos interuertere cæpit; ditiones Regni ab Exercitu ſuo deſolari, curias Nobilium in prædas dare, ſtatum E-

queſtrem

questrem exactionibus grauare, Magistratus & Iudicia tàm Ecclesiastica quàm sæcularia tollere, leges antiquas & consuetudines pessundari, ac Iurisdicundi normam ad extraneos legum expertes transferri; Sacerdotes ac Nobiles, nec delatos, nec conuictos, imò nec auditos carceribus mancipare, trucidare, globis discerpere permiserit; cultui Diuino dedicata Templa omni splendore & apparatu spoliari, Religiosos de auro & argento Ecclesiarum excruciari, campanas pulsare nisi grandi ære redimerentur prohiberi; Basilicam Czestochouiensem, non in tota modò Sarmatia, sed per vniuersum Christianum Orbem votis & miraculis celeberrimam, grandi Exercitu cinctam & oppugnatam, sacrilego in direptionem ausu destinari, (nempè, vt diruto hoc in Deum & eius Sanctissimam MATREM *pietatis Polonæ fundamento, mox ad extirpandam fidem Catholicam accingeretur, in eiusq; locum peregrinam aliam induceret) Bona Reip: emeritis Ciuibus collata, contra sponsionem fide Regia firmatam eripi; Patrimonia Ecclesiæ sæcularibus personis conferre, etiam ijs qui diuersæ sunt in sacris opinionis, præsumpserit; eo fine, vt interceptis Ecclesiarum reditibus, laudem Dei & cultum veterem, penitus in Regno hoc extirparet. Iam verò cum Principibus Regno amicis, pacta vetùs inita negligit; iuratos Poloniæ hostes, ad armorum societatem pertrahit; vt Remp: tot angustijs pressam, demum in extremum belli Turcici discrimen adducat. In summa quidquid Reip: ac Exercitui pollicitus est, ac literarijs stipulationibus, subscriptione manus, aut verbo Regio firmatis cauit, omne id incontinenti pessumdedit, mutauit, reuulsit. Immunitates Ecclesiæ, ac pristinum statum Reip:, libertatemq; Ordinum, imò cuiusuis sortis homines Regni nostri incolas, grauissimè oppressit. Antequam igitur actu durus, fide leuis, verbo inconstans Dominus, vlterius regimen suum producat, ac firmius constabiliat, Arces ac Fortalitia occupet, Gentem ac Exercitum sub iugum impellat, ambitiosæ huic dominandi libidini obsistendum esse totis viribus duximus; præsertim dum Ser:* IOANNES CASIMIRVS *liberis* 1656.

N 2 *vocibus*

1656. *vocibus Electus Rex noster, in vindictas Catholico Romanæ fidei ac Ecclesiæ, etiam Libertatum, ac status sui curâ insurgit; sitq; paratus pro incolumitate Patriæ, cuius discrimini Regium caput obijcere, ac non temnenda submittere auxilia polliceatur. His itaq; permoti rationibus, connatum ergà Reges amorem, & fidem gentis Polonæ resumendo, ne vlterior Templorum totiusq; Patriæ funestior desolatio consequatur, prospicientes; omni Protectioni memorati Caroli Sueciæ Regis renuntiamus, Protectionem abdicamus, acta eius vniuersa rescindimus, & quocunq; nomine emanata Priuilegia, aut diplomata, irrita & nullius roboris pronuntiamus, ipsumq; cum omnibus adhærentibus, quantumuis sint Regni Ciues, si resipiscere nolint, hostes communis Patriæ declaramus; contraq; illum aut illos, pro fide Catholica & Ecclesia Dei, pro tam atrocibus iniurijs, damnisq; Reip: illatis, pro Libertatibus conuulsis, tàm coniunctim omnes, quàm seorsim singuli, fide, honore, & conscientijs in eum hostem agere; nos obstringimus. Interea Exercitus Reipub: exolutionem stipendiorum non requiret, requisitione eiusmodi ad plenariam Reip: tranquillitatem tantisper dilatâ: ac bello durante vniuersi, constanter vsq; dum Patriam in solidum pacificari permittat Altissimus, mansuros nos in vnione submittimus & obligamus, omnesq; in hoc proposito conspiramus & coniuramus. Nemo nostrum quemquam in grauissimo casu deseret, multo mâgis in alias partes transibit; factiones, dissidia, segregationes, aut secreta cum hoste colloquia miscebit; nemo à signis discedet, aut perniciosa nexui nostro molietur, sed omnes vnitis animis, constanti voluntate & opera, succurrere laboranti Patriæ sacrosanctè pollicemur. Et quoniam eo Reip: statu, adhuc dum nonnulli ex incolis Regni Suecorum Regi adhærent, aut consilijs sese immiscent; omnibus ijs conciuibus, & eiusdem nobiscum Matris filiis, amorem fraternum adpromittimus, si modò Confæderationis huius certiores facti, antequam ad bellum perueniatur, Colligationi seu Nexui huic se adiungant, & nobiscum simul hoc addictum Diuino cultui Regnum, tum Patrias libertates tueantur:*

qui

qui verò contumaces renuerint, bona eorum Ducum ac Commissariorum Reipub: iudicio subsunto. Insuper, omnibus Iure victis, honore diminutis, ac cuiuscunque status etiam plebeiæ conditionis hominibus, imò & extraneis, non tantùm virtutis demonstrandæ occasionem inculcamus, ast & modum ad prærogatiuam, & ius Nobilitatis aspirandi offerimus, qui in præsenti Reip: obsequio pro virili rem præclarè gesserint, in nexu nostro permanentes &c. &c. 1656.

Subscripsêre dignum sæculorum memoriâ Instrumentum, Stanislaus Potocki Terrarum Kiiouiæ Palatinus, Generalis Exercituum Dux; Stanislaus Landzkorońſki Terrarum Russiæ Palatinus, Campestris Exercituum Dux; In adiuncto Commissarij Reip: tunc præsentes, Christophorus Tyszkiewicz Palatinus Czerniechouiensis; Andreas Potocki Metator Castrorum Regni, Stanislaus Służewski Horodelscensis Præfectus, Stanislaus Domaszewski Iudex Terræ Łucouiensis; &c. His mox accedebant è Palatinatibus Delegati, qui præuio Iuramento in numerum Commissariorum recepti, addebant valorem Edictis, subscriptione, manus quæ ad Palatinatus eorum mitterentur. Auspicatum hunc Poloniæ Actum, conclusêre Ordines Tyszouecijs congregati, sub finem Anni 1655. die XXIX Decembris, in quatriduo ferè post solutam Clari Montis obsidionem. Eius instrumenti (vt vocant) essentialia, quoad causas abdicandæ Protectionis Sueticæ, inserui obiter, cū prolixius scriptum contineat instituendæ militaris disciplinæ modos, Iuramenti formulas, pænarum in refragos descriptionem, tum alia instituti nostri rationem excedentia.

Taliter inita & conclusa Tyszouecijs Ordinum Confæderatione, mox damnosæ Protectionis odia in apertam hostilitatem prorupêre; adeo repentè mutatis animis, voluntatibusq;, vt quæ mala hactenus silenter passi Poloni, iam nunc minaces arma & vltionem iactarent. Itaq; vbi primò malum cæpit, ibidem in antecessum excuti iugum

 debuit,

1656. debuit, nempe in Maiori Polonia; Præfectis Suecorũ per oppida arcesq; violenter aut nimis imperiosè cum Nobilitate agentibus. Poznaniam Prouinciæ caput obtinebat Claudius Rholambus, Kościanã Hassiæ Landgrauius, Calisium Sadowski, Petricouiam Pyronus, Wielunium cum adsitis Fortalitijs Weyhardus Comes à Wrzesczewicz &c. Tribuni seu Generales: hinc quot Arces tot Domini erant, & quantò plures, eò insatiabiliores. Imperatus in alimoniam militi victus, vestitus, stipendium, Præfectis pensiones, Officialibus salaria, transeuntibus stationes, manentibus collectæ; etiam permuniendis arcibus operas redimere, aut exhibere necessum fuit. In ea onera, prout loci Præfecto libuit, contribuebat circumiectæ oræ Nobilitas, & quas exactiones ante, vno refragante statuere in Comitijs nefas, iam nunc nolentibus cunctis, sub Protectione extorquebantur. Asperauêre talia veteris status memores, primusq; Petrus Opaliński Podlachiæ Palatinus, prisci moris & militiâ clarus, non se amicum Suecis palam professus est, concita ad arma Nobilitate Maioris Poloniæ, hortamentis & exemplo. Post hunc Christophorus Zegocki Babimostensis Præfectus, maiore ausu quàm viribus, rem memorabilem aggreditur. Kościana oppidum septeno milliari Poznaniâ distat, Quadringentorum Suecorum præsidio insessa, vbi Fridericus Hassiæ Landgrauius domicilium fixerat; Caroli Regis per sororum connubia socer, etiam in attendendum Maioris Poloniæ Prouincijs, propè officium Viceregis substitutus: hunc cognito securè agere, ac sæpius inter venatorum greges circumiectâ plagâ vagari, incuriosum doli eo stratagemate aggreditur Zegocius. Compererat imperatas oppidanis arborum conuectiones, quæ demum in trabes concisæ, sudetum valli (Palisadas) constituerent; proin aliquot agrestium induxit, vt dum grandiorem pinum intra Vrbem deuehunt, de industria rotam currus luxando, occlusionem portæ morarentur. Factum dehinc, vt impeditis proiectu arboris valuis,

uis, & qui succolarent moram trahentibus, Poloni celerrimè aduolantes, subductitio ponte occupato, ac stationarijs ferro disiectis, sine sanguine ac tumultu oppido potirentur; iuuantibus oppidanis, qui, præsidiarios intra hospitia compulsos ac dedititios in potestate ac custodia retinuerant. Fortè in eam diem venatum abierat Landgrauius, serò sub vesperam redire solitus, vnde occupato Zegocius oppido, omnes solertiæ vires intendit, quominus Hessum, ignarum facti, in easdem casses pertraheret. Redibat iste sole cadente, tunc quidem successu venationis lætus, per præcursorem tubicinem imperans, pandi portam venienti. Consistebat in statione miles, sed iste Polonus, vestitu tantùm Suecos referens, qui, in propius suggressum, infesta arma confestim vertit, dein rei ignarum, & opem suorum inclamantem, à tergo Equites Poloni inuadunt, tantisper inter vicinas ædes occultati: corripit & ille ensem, subitamq; vim reprimere tentat, incertus, suisne qui nō succurrerent, an sibi aduersùs insidias nimis securo, indignaretur; cùm pluribus impar, primò impulsu plumbatæ equo deiectus, mox per femora lethali glande ictus occumbit. Is finis indole & natalibus claro Principi, sed, cui spolia Poloniæ nimis funesta contigêre. Ingens Sueco Regi ex cæso socero dolor, nec minor in Zegocium indignatio; cuius cæpisse oppidum audaciæ erat, prostrasse Landgrauium solertiæ opus. Oppidani dein subducto facti autore, cæde immani & fortunarum direptione, mulctam interempti Landgrauij subiêre. 1656.

Inter curas regressus ex Silesia, animum confirmauit Ioannes Służewski Horodlensis Præfectus, à Conuentu Tysżouecensi ad Regem Casimirum missus; qui iniquitate temporum incusata, vt rediret Rex, fidem & obsequium in Ciuibus redintegrata reperturus, precabatur. Eo lætus nuntio, demum maturauit iter, contrario omnium Senatorum, præter Reginam sensu. Venerat siquidem Franciscus Comes à Potyngen, Aulæ Cæsareæ Mareschalcus,

1656. cus, ad vtrosq; Reges in conciliandam pacem à Ferdinando Imp: destinatus, qui, dum vltro citroq; commeat, Casimirum Cæsar præstolari Opoliæ effectum Legationis volebat. Etsi verò nonnullorum metus discrimina extenderet; tum curas regressus, abiectas vel resumptas, haud leuis momenti considerationes morarentur; comitatusq; ituro Regi exilis esset; &, si Togatos excipias, nè in venationem quidem sufficiens; nihilominus occultior aliqua vis præualuit, ac, quod credibile, trahentis Dei manus, etiam mulier in fortiora impellens, magnorum sæpè molliminum autor & instrumentum. Nec vltra rationes eorum, qui in exilio sibi tutiores visi, Rex moratus; celantèr habito discessus tempore, solâ consciâ Reginâ, Opoliâ abijt IX Ianuarij in Sabbathum incidente; sibi vt crebrò expertus felice die, & magnis negotijs aggrediendis auspicato. Trecenti latus stipabant, plurium mox aggregandorum fiduciâ, vbi Patriam peti constaret; sed, quo itinere aut tractu adeunda, eâ nemini propalatum. Vix pedem extulit, cùm Ratiboriæ obuios habet ab Exercitu Nuntios reditum gratulantes, ac spondentes obsequium. In montana inde à Zywecio deflexit, per obsitas niuibus Alpes, ignoto & aspero itinere, limitem Hungaricum præterlegens; donec Duklæ Męciniorum oppido Mareschallus Regni Lubomirski occurreret, de itinere aduentantis Regis certior factus. Prima illic salutatio plus lachrymarum quàm verborum hausit, quas tamen generosa animorum vis, mox consumpsit, tempore & Heroibus indignas. Demum, salebrosum tractum eluctatus, Lancutum diuertit, à Mareschallo, splendidè acceptus: inde Leopoli stetit, æquè suis gratus, quàm hosti insperatus. Nihil hîc omissum, quidquid pro bello gerendo faceret; Prouinciæ per Edicta monitæ Regem adesse, etiam fautoribus aduersæ Partis significatum, patere gratiæ locum, si in quibus nuper malignitate Fati erratum esset, iam nunc fide & opportunâ resipiscentiâ diluerentur. Ad Aquilam alas expandentem conuola-

rent pulli, sequerenturq; Patrem filij, iustam vim in Tyrannum versuri, quibus ille infatuatis, arma, & ingenitos erga legitimum Regem affectus, subdolis artibus eripuisset: nisi degeneris animi improperium pati mauelint. Casimirum inter illos genitum, ab ipsis liberè Electum Regem, cum ipsis tot cruentis prælijs stetisse, neq; sine ipsis moriturum; excuterent fascinum, secum vnâ, & pro seipsis, iusto in fædifragum hostem odio, insuper amore libertatis, ferrum expedientes. Eiusmodi hortamenta multis reddidêre mentem, vt post publicam Confæderationem, iunctis priuatim dextris sese obstringerent, non diutius sub violenta Suecorũ dominatione miseri esse. Ergo Nobilitas remotioribus oris subitò armata insurgit, Cohortes quæ Sueci auspicia non secutæ accurrunt, delectus Tyronum instituuntur, & quæ alia surgenti bello præparamentum. Addidit subinde momentum rebus famâ, vt qui adhæserat hactenꝰ Carolo miles noster, paulatim ad se redire, defectiõis probrũ agnoscere, pauci primò, mox plures; ante alios Regia Phalanx, cui tum Vladislaus Wilczkowski, sub absentiam Czarnecij præerat, ex Rozanensibus hybernis, ad legitimum imperium redeundi, alijs exemplo præiuit. Ac, quò euidentiùs abdicasse partes monstrarent, apud Zakrzow tractus Radomiensis pagum, exploratorium Suecorum cum Aschembergo Tribuno agmen nacti, intra septa prædij compulsum oppugnauêre; non sine aliqua vtrorumq; cæde, donec maioris potentiæ superuentu, se se subducere discrimini cogerentur. Neq; per submontanum quâ Carpatiæ Alpes tractum, concitis in arma agrestibus feriatum; Michaële Woyniłowicz Tribuno nostrate cum ala Equestri huc allapso. Eiecti nouo Sadecio Sueci, operâ vel maximè Feliciani Kochowski Patrui mei, qui tum peditatum Nauoiouiensem ductabat; aliud agmen apud Zywiec oppressum; ad Częstochouiam Wrzesżowic Comes, quò Nobilitati Wielunensi conuentum quasiuerò indixerat, à Kulessæ Equitibus, sed maximè Pe- 1656.

O

1656. mè Petri Czarnecij operâ, turpiter fugatus est. Arnoldum Strumbilium Landzkoronæ Præfectum, ingenioso stratagemate ad experiundam donati equi pernicitatem, arce euocatum, Ioannes Zarzecki Vicecapitaneus Zebrzydouianus abduxerat; Lyndormium è Pilecensi arce Stanislaus Warszycki Castellanus Cracouiensis, continuo infestus exegit; idem Dancouianum fortalitium strenuè tutatus est, solus ferè ex maioris nominis Proceribus, qui eo rerum turbine intra Patriam hærens, solum non mutauerat.

Ac, nè non diuinæ potius opi, quàm humanis auxilijs restitutionem Regni sui deberet Casimirus, etiam cum cælitibus in fædera iuit, DEO MATRIQ; VIRGINI, Regnum Poloniæ, velut de nouo acquireret, solenni voto nuncupando. Vetùs ea piorum consuetudo, conceptis ritè votis Numini insinuare desideria, in voluntatem & beneplacitum eius quæ humanitùs euenirent resignando: Venerationem enim à nobis exigit, qui dat omnia DEVS, & huic fini creatus homo, vt superam illam recognosceret vim, interno & externo cultu. Volupe est in exemplum proferre Poloniam, iam tunc ab Orbe desperatam, à prouidentia Numinis conseruatam, modo ad posteros mirabili. Is actus taliter se habuit. Deductus in templum Cathedrale Leopoli Rex, sub Vranisco ad maius altare consedit, operante Sacris Petro Vidono Laudensi Episcopo, tunc Sedis Apostolicæ Nuntio; cùm circa incruentæ consecrationem Hostiæ, ad imum aræ scabellum humillimè prouolutus, ac post expiatam noxis conscientiam, mystico Pane refectus; Virgini DEIPARÆ Poloniæ Regnum deuouet, seq; in eius clientelam obstringit; eâ voti formulâ.

MAGNA DEI HOMINIS MATER, & VIRGO. *Ego Ioannes Casimirus, Tui Filij, Regis Regum, ac Domini mei, tuaq; miseratione Rex; Sanctissimis pedibus Tuis aduolutus, Te in Patronam meam, meorumq; Dominiorum Reginam hodie deligo:*

ligo: atq; me meumq; Regnum Poloniarum, Ducatus Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazouiæ Samogitiæ, Liuoniæ, Czerniechouiæ; Exercitus vtriusq; gentis, & Populos vniuersos, tuæ singulari tutellæ atq; Patrocinio recommendo: Tuam opem ac misericordiam, hoc in calamitoso ancipitiq; Regni mei statu, contra hostes Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, supplex imploro. Et quia maximis beneficijs tuis obligatus impellor, cum gente mea ad nouum, idq; feruidum tibi seruiendi desiderium, promitto deinceps, Meo, Satraparum, Populorumq; meorum nomine, Tuo Filio, Domino meo IESV *Christo, Tibiq; cultum & honorem, per ditiones Regni mei propagaturum. Voueo insuper, vbi Filij Tui miseratione, victoriam de hostibus, & præcipuè Suecis obtinuero, procuraturum, vt dies hic in perpetuum solennis & festus habeatur. Cum verò magno animi mei dolore luculenter aduertam, propter gemitum & oppressionem conditionis plebeiæ hominum, (considera Princeps, aduerte miles) in Regnum meum immissa à Supremo Iudice per hoc Septennium diuersa flagella, promitto pace constituta, me serio cum vniuersis Ordinibus rationes initurum, vt Populus Regni mei à grauaminibus, & oppressione tali eximatur. Fac ô misericordissima Regina & Domina, sicut mentem mihi ad concipienda hæc vota dedisti, etiam gratiam & fauorem ad implenda ea, apud Filium tuum impetrare digneris.* Talibus, Senatu, Clero, & populo frequentissimo astante, clarè enuntiatis, oboriebatur cunctis inusitatum intermixtis lachrymis gaudium, vel sola Regis pietate superabilem hostem fore credentibus. Deinde, quòd in rem præsentem faceret, Confœderatio Tyszouecensis approbata est, quippe salutare opus, acephalon prudentes censebāt, nisi Rex, qui caput Reip: esset, subscripsisset. Conquisitio pecuniarum planè impossibilis habita, negantibus mutuum eo rerum statu Creditoribus, & qui ampliore valebant opum congerie, occultabant nè commodarent, seruabant vt perderent. Ergo, è templis opes Ecclesiarum, cum sponsione restituendi in mutuum acceptæ; apertæ

1656.

1656. cudendis nummis officinæ, etsi nulla ad manum metalli copia; impositum præterea nouum vectigal (Acciza) vendibilibus, quin etiam dimissa ad Prouincias Edicta, publicā motionem seu Expeditionem imperantia; quæ ignaris, reditum Principis in Regnum, segnibus feruorem, secus affectis communis Patriæ inculcarent charitatem.

Rex Sueciæ Carolus, firmata recens cum Electore Brandeburgico amicitia, lætanter tunc in Prussia egit, Heduige Regina etsi hyemante mari, Holmiâ hùc nauibus transuecta, nè prosperorum consortio vxor deesset. Hæc inter, ab Erico Oxensterna Sueciæ Cancellario fit certior, (cui admodum solerti, & indagandis arcanis felici, vel in ipsa aula Polona non defuêre catascopi) redire in Poloniam Casimirum, cui Scytharum Hanus auxilia pollicitus, etiam Cosacos ad opem ferendam impulisset. Sed vel maxime Tyszouecensis Confæderatio percelluit, adeoq; bilem mouit, vt iræ impotentiâ vecors; ac vehementer in Nobilitatem Polonam ardescens, non iam vt hostibus vim & arma, sed magis vt desertoribus, probra & instantem perfidiæ pænam minaretur, defensionem Patriæ resumentes, Rebelles vocans, & excutientes seruitium, perfidos; subibat demum, quomodo contineret in fide reliquos, ingens animum solicitudo; præsertim suspecto iam militantium sibi Polonorum obsequio, qui deficiebant odisse, qui remanebant metuere cæpit, mutuâ vtrinq; diffidentiâ; cùm viceversa apud nostrates sensim vilesceret, modum ad felicitatem nouo Domino deesse aduertentes, qui, vt cum successu rerum immodicè blandus, ita si contra fortuna vertit, prima quaq; occasione sæuiturus crederetur. In confesso erat, insignem multo virtutum præsidio extitisse Regem; vt qui in discrimina promptus, actu viuidus, & bellici laboris indefessus esset; comis iuxta & liberalis, & quæ præcipua ars habebatur, crebrioribus conuiuijs velut mori nostrati tribueret, potiores militiæ deuinciebat: ast ea ipsa nimia comitas, vti simulationis partus fastidio erat;

manu-

manuum complosio, oculorum conniuentia, subita frontis contractio aut serenitas, indicium protheisantis animi faciebant; compar in factis leuitas, non laudibus iudicium, non promissis modus, quod vni dedisset pluribus conferendo. Demulcebat, pollicebatur, osculabatur, velut postulatis annuens; mox oculis ludibundus, diuersa sentire astantibus monstrauit; idq; apud imperitos humanitas vocabatur, cum mera prosopopæia esset. Vbi intelligi artes cæpêre, præsertim dum verba Regis prolixo distant à sensu pectoris diuortio, etiam æstimatio minuebatur. 1656.

Præsens rerum commotio, irritauit magis quàm perstrinxit præcipitem Sueci Regis animum, vt non mitior facto quam affectu, transtulerit indignationem in opus, & vlciscendi propositum in efficaciam. Siquidem nihil longinquitatem itinerum, ac hyemis incommoda moratus, relictâ curæ Steinboci Prussiâ, in qua adhuc Mariæburgum propugnante Iacobo Weyhero à Casimiri partibus stabat, vt medio fermè Ianuario quidquid in promptu Equestrium (sub Caualeriæ nomine) virium, ab ipso Balthici maris, quo Elbinga haud multum distat conterminio, in viscera Regni, acsi turbo aliquis violentus, citissimè raperet. Aderat Frater Regis Adolphus Dux Biponti, vicarium in militem obtinens imperium; Campi Mareschallus Arfridus Wittembergus, nè tunc quidem sat ex morbo validus; Robertus Douglas, Henricus Horn, Woldemarus Comes Danus; Millerus; Hammerschildus; Aschembergus; alijq; veterani Tribuni, Exercitu supra X. Millia computato. Pedes tunc nulli vsui, qui præfestinum iter moraretur, & si necessum foret, ex proximiorum arcium deductus præsidijs haberi poterat, quantum satis. Itaq; citissimis à Louicio passibus accelerato itinere Solecz versus tendit, vbi tunc Czarnecius, quo eius Prouinciæ Nobilitatem ad signa incitaret, huc illuc cohortes circumducens, & sueta celeritate hosti incommodaturus, morabatur. Tunc ille maiore potentia ingruente, in cer-

1656. tamen descendere haud sibi integrum iudicans, obliquè in latus superato Vistula deflexit, quo minus tergum hostilis agminis commodius carperet, ac longinquitate cursus fesso, & enixè festinanti Regi, iter præscinderet. Ast is, ex destinatò Czarnecium disiecturus ibat, antesignanum partium probè sciens, si transmitteret, validiorem contemptu, & consequenti Exercitui omnino noxium relicturus. Motis itaq; prima vigilia signis, ad Gołąb inter Vistulæ ac Vepri confluentes, in imparatos sub diluculum suos immittit, pepulitq; dubia adhuc luce excubitorum signa; donec stratis equis Poloni in aciem educti, acerrimè inuectum Douglassium reprimerent: qui recedens sinistrum suorũ cornu commouerat adeo, vt pleriq; ex abrupta ripa in flumen acti, ad præduram glaciem alliderentur, aut præcipitij metu relictis equis, inter virgulta ripæ se se abderent. Verùm excipiente prælium Rege ipso, ac è campestribus machinis iaculante, tandem loco submotum dissipatumq; agmen Czarnecij, triplo copijs suis minus, & cui cum Suecis decretorio certamine congredi haud animus esset. Victoria famâ solummodo constitit, quæ plerumq; ex primo successu multum trahit, notabiliore iacturâ eorum qui campo potiti erant: quippe Adolphus Regis frater à semінece equo prouolutus, tibiam pedis enormi casu fregerat; Voldemarus Comes Christiani IV Daniæ Regis nothus, lethali vulnere saucius, ex quo vitam mox cum morte Lublini commutauit; Wikilson Anglus vigiliarum Præfectus cæsus, præter complures ex vulgo militari. Nostrorum cædes minor, præter eos, qui in traiectu Vepri dehiscente glacie flumine absorpti interiêre; præcipuis Ioanne & Samuele Kawieccijs fratribus, Malawski, Rudawski cum alijs &c. cum agiles in regressum Polonos, tardigradis equis vbi semel propulêre hostes, haud vltra consequi valerent. Læti victoriâ Sueci rem non improsperè gestam, supra veri & possibilitatis confinia extendebant, nuntiando per impressa typis nouelia, Socijs aut exteris, Polonos de-

mum

mum irreparabili clade proſtratos, nec vnquam caput arrecturos, ingentem prædam captam, machinas bellicas numerabant, vtraq; relatione futili; cùm, tam curribus quã machinis carerent Poloni, expedito agmine prægreſsi, vt Suecorum aduentum explorarent. 1656.

Inde, rectâ Zamoſcium profectio inſtituta, quominus inſeſsis orâ illâ fortalitijs, vtramq; Viſtulæ ripam firmius poſsideret Carolus. Obhæſit tamen impetus tendentis apud Lublinum; vbi, donec à tergo Legiones ex præſidijs arcium euocatæ conſequuntur, neceſſaria mora diſtinuit feſtinantem. Demum, quò deſtinauerat Zamoſcium penetrans, obſidionalem apparatum oſtentare cæpit, vt citra ſanguinem loco potiretur, terrori ſpargendo. Inerat Ioannes Zamoyſki Pocillator Regni, auito hæredio tuendo; Nobilitas frequens, iuxta & aggreſtes recepti; nec annona defuit, Vrbi in præuiſum obſidium egregiè animatæ. Vbi primùm exploſa à Suecis tormenta, mox Zamoſcius mutuum ſalutationis officium rependi iuſsit: dein ſuccedebant literæ, in eum ſenſum. *Arfridus Wittembergus &c. Ioanni Zamoſcio &c. Vix credibile, Portas Zamoſcij occludi inuictiſſimo Sueciæ Regi, quem Protectorem, vniuerſum Sarmatiæ Regnum, fide & obſequo iuratis, acciuerit, colatq́; Regem ſibi mox imponendum. Itaneuerò laudata Zamoſci magnanimitas tua in pertinatiam tranſit? & quæ in hoſtem Patriæ, expeditæ fortitudinis titulum meruiſſet virtus, iam nunc contra beneuolentem Regem hoſtiliter inſurgens, mira metamorphoſi, in vitium degenerabit? Inuictiſſimumnè Suecorum Regem ſpernet priuata Ciuitas? quam Metropoles Prouinciarum, Cracouia, Poznania, Varſauia, Thorunium &c. cum plauſu recepêre? vnuſneCiuis omnium conſenſum morabitur, & præſumet, ſolus aſpernari conſilia, quæ vniuerſis placerent? Sed meliora de te Zamoſci, iam innata virtus tua, iam culta ciuiliori peregrinatione adoleſcentia, ſperare iubent; ſi tibi redditus, moroſa abdicas conſilia, omnia tibi in ſolatium, vbi tu Regi inuicto, ceſſura. Ergo occurre prudens diſcrimini,*

& du-

1656. *& durum nè irrita telum necessitatis. Si fidis verbo Regio, ingenuitatis erit, si committis te tuaq́, erit prudentiæ; nec extra vtilitatem, incolumi in præsens patrimonio, totius Poloniæ curam à Rege recepturus. Vale. Datum ex Castris 2da Martij Anno 1656.*

Ad ea Zamoscius generosè reposuit. *Gratiorem cunctis in eas oras Ser: Suecorum Regis aduentũ fore, si modo pacatus non armatus venisset; nam vbi hostilitas nulla, etiam apparatus & terror belli inutilis, cum Protectio operari debeat, in aduersos armis, in pacatos beneficijs. Cæterùm, pro auito suo hæredio, sanè exili oppido, vim deprecari, cùm restent tanto Regi, eximio bellatori, patratû maiora. Quod si sol Regum Symbolum, luce, motu, & tacitis influxibus, in se hominum oculos, & spem anni conuertit; etiam Reges ad benigni sideris modum se habeant necesse, quibus sua tribuere, quàm petere aliena conuenientius. Traditionem loci quod attinet, fide data Ser:* IOANNI CASIMIRO *Electo sibi Regi, & vncto Domini probiberi: quam in extrema tueri inuiolatam, non patrimonij modo, sed vitæ dispendio, fixum maneret. In reliquo, deuotum se cultui Ser: Suecorum Regis, cuius etiam nunc maneret seruitio promptus. Ioannes Zamoyski Pocill: Regni Præf: Kal:*

Ferunt, flagrante in oppugnandum Zamoscium Carolo, Wittembergum efflictim impressionem dissuasisse; seu irritum in Vrbem probè munitam conatum præuidentem; an fortè fatali torpore parcere loco volebat, in quo celebris bellator, in breui extremum vitæ diem clauderet. Quin etiam deterrebat ab obsidio diuturno, nec incruento, vasta & raris tunc commeatibus referta ora illa; cui rescindendo, etsi vel maximè auxilia Suecorum accurrerent, nihilominus gliscente inedia, vt ex voto succederet oppugnatio, pro impossibili planè iudicatum: cùm Poloni omni ex latere assiliendo, tùm commeatus ac pabulatores intercipiendo, non noctu, non interdiu, respirare Suecos paterentur. Hinc constrictis à tergo itineribus, ac alimento-

rum

rum inopia pressus Rex dolenter ferebat, impositam retro- 1656.
uertendi necessitatem, etsi notabilibus supplementis Exercitu aucto, vt XVIII. Millia Equitum peditumq;, & XXX. diuersi modi machinas numeraret: vnde illi præcipuum robur & tutamen, contra Polonos, qui ijs carerent, aperto campo, & manuali ferro tantùm agentes. Ergo prima intentione depulsus Iarosłauiam diuertere debuit, vt isthìc refecto per mappalia frugum feracia ad Sanum milite, tandem de summa rei periclitaturus, Leopolim excurreret. Primum opus regredientis fuit ponte Sanum fl: frænasse, vtraq; ripâ commeatui expeditiùs procurando. Mox Premysliam Douglassius missus, non pro opinione sua reperit obstinatam: quam mox vbi portas claudere ausa, in prædam militi deuouens, si conatus successisset, flumentana Porta inuadebat, cùm ab excurrentibus Ciuibus ac præsidiarijs, non ex destinatione tractatur, dum præter aliquot Cohortium ductores trucidatos, multos rapidum flumen haurit, vt retrusus secedere irrito conamine debuerit. Nec vltra institit, nuntijs allabentium vndiq; obsessis auxiliorum exterritus, anteuertendo per abitum discrimini: iam quippe Georgius Lubomirski Supremus Regni Mareschalcus, suis fratrumq; stipatus cohortibus, haud temnendum agmen à Przeworsko deducebat; Paulus Sapieha Palatinus Wilnensis, nulla vnquam Suetici fauoris, quin partes susciperet fascinatus illecebra, subductas Tykocino cohortes Lithuanorum eodem trahebat; insuper viciniot Nobilitas, Sandomiriensis præcipuè, tam Casimiri literis quàm sua spontè alacris, sub signis frequentissima confluebat, domos pignoraq; Sueticis præsidijs viciniora, relinquendò. Infesta vndiq; Suecis omnia, præcipuâ agrestium in conquisitores pabuli ferociâ, vt buccella panis aut manipulus fæni, non pauco istis sanguine constiterit. Vnum oberat disiunctos agere in hostem Polonos, qui vires suas in vnum corpus coactas, sparsim ingruentibus objiciebat. Carpebant magis quàm pugnabant, ille vbi collatis

1656. signis cõfligendum foret, sua vnitate & loco maximè tutus & inuincibilis: nec aliter castris constitit, nisi quâ abruptis ripis amnis tergum, frontem vallum, & machinæ tuerentur. Iarosłauiæ dum ponte Sanum consternit, Mille Equites dimittebat exploratum. inuestigandæ certitudini, an Casimirus Rex tantisper subsisteret Leopoli immotus? Negabat quippe fidem asserentibus eo loci manere; nec deerant qui Camenecum Podoliæ recessisse per adulationem referrent. quod speculatorium agmen vno milliari progressum, Ductore Kannebergo Tribuno, Czarnecius venire edoctus, commodè vicinâ syluâ insidias recipiente, primò per velites emissos in certamen prolicit; dein, in pugnam ruentes, sublatoq; Scythicum in morem clamore, Tartaros adesse supponentes, breui conflictu dispallat, profligatq; ; ad Sanum retrò, cæsorum cadaueribus constrata via: Vbi, æstu pugnæ abrepti, in trãsmittẽtes amnem currus inciderant Poloni, in quibus Caroli ipsius mensæ suppellex in prædam rapientibus cessit, Quinquaginta stipatoribus Regis præter currule famulitium obtruncatis. Duodecima Martij id contigit, ea Suecorum in Castris consternatione, vt qui deinceps explorandis rebus vltra flumen excurreret, tota die repertus fuerit nemo.

Carolus dehinc non iniquè reputans, quantùm periculi nimiâ audaciâ adierit, in longinqua progressus, multum ex pristina remittebat præsumptione; Hem! ille Rex est, qui nè in totum quidem euaginato ense Poloniam inuadens, felix Dominus & incruentus victor haberi volebat. Neq; infrænabilem vanæ gloriæ cupiditatem, intra limites Sarmatici Regni includi passus, per deserta Bessarabiæ, dein per Pontum Euxinum, quà terrâ quà mari Constantinopolim cursum victoriæ destinauit? iam nunc, nè iusto quidem prælio congressus & fusus, de securo reditu, ad mare Balthicum solicitus agit. Fortunæ inconstantiam aliqui damnabunt, ego iniquitatem causæ suspicio; nam ferè semper euenit, vt vnde ius & fas sit, eò inclinet Victo-

ria.

ria. Non tamen omnia cæco Numini, quam Fortunam vocant, in fortissimum Regem licuêre; qui, etsi secus inclinante successu, nè inter extrema quidem strenuus esse desiit. Etenim, postquam premente commeatuum inopiâ retrogredi deliberatum, præmisso in antecessum Douglasio, qui difficiliores traiectus, aut syluarum latebras, nè insidiæ laterent excuteret, subsequebatur ipse ordinata in conflictum acie; cuius frontem machinæ, tergum compaginata curuum series, latera firmissimæ excubitorum alæ tutarentur. Ita primis Castris apud Przeworsko pernoctatum, omni nisu ad Vistulam tendente Rege, ac in eo flumine reponente, nec vanè, portum securitatis. Imminebant interim Poloni abeunti vndiq; circumfusi, nec de die tantùm sed continuis noctibus assultando. Quod molestum & vix tolerabile, nam Finni Æstonesq; vt in pericula quæ campo occurrunt intrepidi, ita custodiæ segnes, & inter necessariæ quietis turbameta, somno ipso & fame debellandi apparebant: nec minus bilem mouit, quod alios se fingerent nostri truci clamore Scythas referendo. Sic inter continua pericula luctatus Rex, nullibi maius quàm apud Rudnik oppidum discrimen subijt. Fortissimos suorum extremo agmini tutando ordinauerat, quibus fisus in ædibus Parochi ientaturus discumbit, cùm vix primo delibato ferculo confestim nuntiatur, Polonos adesse. Prorumpunt collaterales, ac correptis armis equos expediunt, intrepidus ipse à cibo in discrimen prouolat, nescio animo suo, an quos à tergo reliquerat magis fidens. Vix se mensis euoluerat, cum Szandarowski Demetrij Wisnionecij Optio, cum cohortibus superueniens, eos, qui conglobati circumsteterant ædes, ignarus Regem intro existere, inuadit. Conatus eum habuit euentum; vt Rex acriter repugnans, bis in ingruẽtes exploso sclopo, virtute equi cuius pernicitate ad salutem vtebatur, præsentissimum vitæ periculum euaserit: Tænia è serico coccineo quis esset monstrante, etiam ex fusco colore vultus militi nostro dum sæpius cohortes circumspicit, haud ignotus. 1656.

P 2 Hæc

1656. Hæc inter militari recessu abibant Sueci, præter continua discrimina, fame, insomnijs, cænoso itinere, arduo fluminum traiectu, desperatis suorum auxilijs, animo vacillantes: cùm contra Rex infractos spiritus ostendens, cunctis in opere præiret, verbis hortator, sed magis exemplo spem intendens, & in pericula acerrimus. Equidem multum proderat dissimulata extremorum necessitas, prima discrimina occupante ipso; compertumq; fuit ea animi constantia ac robore irremissam vim assultantium Polonorum sustinuisse, vt donec Iarosłauiâ Sandomiriam ventum, idq; XVI dierum interuallo, non quiete necessaria membra solari, non interulam deponere, nè indusium quidem mutare vacauerit, continuis exagitato, nec se subducente, nisi retrahitur, impressionibus. Ac, quo per syluas, aut cænosa transiens expediret iter, currus, clitellas, pyrobolos, aliaq; impedimenta abiecit, etiam morbidis qui iactationem ferre non possent, passim per viam derelictis. Aliquoties nihilominus copiam pugnæ obtulit, potissimè inter Gorzyce & Zaleszany pagos.

Ast, è re nostra satius videbatur sanguinis prodigum, & sub extrema ferocem Regem, quo cæperant modo eludere; quoad traiectu fluminis impeditus, & fame pressus, in totum conficeretur. A tergo Vistula erat, cui Sanus ab leua decurrens miscetur (ab eo confluente nomen Sandomiriæ ciuitati inditum traditur) à dextra ex restagnantibus amnibus passim lacunæ, & nulla possibilis eluctandi ratio: Quid vltra? Quod nostris exitiabile recedenti creditum, id solers in periculo Rex ad conseruationem sui vertit; quippe eo bifurcato sinu apud Villam Zalesie consistens, castra prout re crepera datum munit, quidquid per viam commeatus contrahit, ac dum in fronte ad conserendam manum sequaces Polonos prouocat, à tergo interim Douglassius naues conquirit, amne recipiendis commodè auxilijs, quæ in extremis posito, à vicinarum

narum Arcium oppidorumq; Præfectis submittebantur. 1656.
Tuebatur tunc Sandomiriam sub Commendantis nomine, Synklerus Suecus, qui dum moliendo ponti incumbit, à nostris flumen trauectis in opere deprehensus funditur, receptaq; Sandomiria fuit, Tribuno suos in arcem raptim subducente. Vbi loco vasto & immunito haud securus, talem elabendi viam comminiscitur. Sub noctem arce erumpens contiguas D. Virginis templo domos succendit, interrupturus Polonis quietem, qui funestum diem complurium Suecorum cæde reddiderant. Czarnecius egregiam Ciuitatem igne absumptam dolens, nè impune autori incendium esset, in sequentem diem oppugnationem indicit, passim accurrente tam Castrensi vulgo, quàm plebe ciuica, quibus vtrisq; muscarum natura inest, inter dulcia perire. Ostentabatur quippe intra arcem grandis spoliorum congeries, è templis, oppidis, ac Nobilium domibus conuecta; tum in reditum Sueci Regis omnis generis huc comportata annona, atq; edulia. Itaq; inualidum se tuendo loco aduertens Synklerus, simul turbæ Castrensis concursu terrefactus, ne gratis, ac nullo virili ausu in potestatem Polonorum, planè spectante Rege Carolo veniret, insinuatis subter fundamenta murorum pulueris pyrij cadis, alijsq; sulphureis flammæ alimentis, demum & fomites subdidit: Vnde excitatum atrox incendium arcis mænia conuulsit; autore facti in antecessum cum suis ad paratos phasellos aliaq; nauigia, in flumine se recipiente, ac dum nostros horribilis fragor ad exitium reddit attonitos, incolumi euadente. vltra Quingentos ex Polonis ea strages inuoluit, quibus ab igne casus, in àère mors, sub ruderibus muri sepultura fuit. Idem ignis præter Arcem, archiuia Palatinatus (Acta publica vocant) simul deleuit, vnde iactura ingens, ac vix extricabiles posthàc litigiorum occasiones, vbi tabulæ ac dispositiones Terrigenarum interuersæ manent.

Cæterum vt interamnis ille situs tutior Sueco; ita pe-

1656. pedite, machinis, & in expugnationem necessarijs destituto Polono, haud licuit pro spe & voto bellum terminare; iamq; prono amne commeatus hosti subuehi Cracouiâ, imo & auxilia ex alijs Prouincijs cursim festinare, exploratores nuntiabant: Gustauo Steinbok, recepto die XII. Martij Mariæburgo ex Prussia cum non temnendo agmine; Duracensi item Marchione cum recentibus delectibus, & quidquid per Mazouiam præsidiorum quantocius conuolantibus. Vbi constitit rursus Carolum assurgere, & interim in Casimiri aduentu mora, inter militiæ Duces cõuenit, vt Quartianorum cohortes inclusum loci angustia Regem premerent, vel saltem distraherent; Mareschallus Regni Lubomirscius, quæ hosti in succursum copiæ ex minori Polonia ibant, distinendis expeditus; itidem Czarnecius, citeriore Vistulæ ripa in Mazouiam, qui præscinderet Electorali subsidio iter, etiam ex Prussia affuturo, Steinboko opponeretur. Ita diduci bellum cæpit, & velut reciprocante æstu, Sueci Polonos, isti rursus illos, variante fortuna circumagebant. Ac primò Czarnecius apud Kozienice Mazouiæ oppidum, octo Suecorum Equestria signa cum Tribuno Torneskild mira celeritate fudit, ne nuntio cladis emisso, etsi XXX. commilitonum iacturâ; inter præcipuos Stephano Stapkowski, Marchionis Myszkowij Loricatorum Optione desiderato. Dehinc cognito, haud procul imminere Durlacensem Badæ Marchionem, continuato die noctuq; itinere obuiam iuit, donec apud Warcam infestis vtrinq; signis concurreretur. Dirimebat acies Pilca fluuius, ex liquefactis vernante cælo niuibus affatim exundans, & quamuis ponte stratus, angustior tamen moles celerem traiectum impediebat. Hinc dirimente amne, hostis classicum cecinit, & velut aquarum interlapsu à committendo prælio inhiberetur, omnino vadũ quærere ostentauit. Sed ad apparentiam alacritas erat; cùm Czarnecius Desultoriorum Legione sub Christophoro Wasowicz Primipilo pontem inuadere iussâ, ipse vt erat

Tygri-

Tygridis exuuijs tectꝰ, ad principia Legionis suæ accurrens. 1656.
Superbus (inquit) hostis & fluminis interuentu ferox nobis insultat; sed faciam, vt qui superato mari in opprimendam Poloniam contendit, neq; Polonis in depellendum inuasorem flumina obstare experiatur. Sequimini praeuntem commilitones, fortibus viris in aduersam ripam, seu per pontem, seu per aquas tantundem via fuerit. Hæc effatus, adacto calcaribus equo, primus flumen nando superat, secutis mox mira alacritate cohortibus, vt sesquihoræ spatio Ter mille virûm in aduersa ripa constiterint. Ad improuisum traiectum stupet hostis & pauet, dum quod impedire poterat, suo malo spectare maluit. Nec minore animo in hostem quàm in aquas itum; potiore iam Victoriæ parte credita elementum superasse, quàm homines. Incurrentes cohortes dum Sueci ex disciplina militari circumagentes agmen, crebro fistularum iactu excipiunt, demum Czarnecius, acerrima impresſione in aduersos irruit, ac post bihorij certamen, primò in regressum adusq; confinia nemoris, deinde in effusisſimam fugam præcipites agit. Tum verò cedes sequitur, potisſimè Varsauiensi viæ insistentes, pernicitate equorum præuenti, capti aut mactati sunt; aliqui profundiori syluæ salutem commiserant, sed agrestium isti præda aut victima; Agminis Dux Fridericus Marchio senior, cum Slipenbachio Comite, ac Ebrensteynio Caroli Regis intimo Ministro, per obsoletas nemoris semitas, & vix feris trita vestigia, tandem Czerscum eluctatus, intra desolatæ arcis rudera, triduo ieiunus & pauens delituit, quoad resumpto spiritu Varsauiam noctu peruaderet. In manus venit Marchio iunior Adolphus, Falkosteynus Comes, Wegerus, Poterus Benzius Polemarchi, ac præter multos ordinum ductores, ferme CCCC capti, ex quibus complures Gallos fuisse memini.

Nedum ex nassa apud Sandomiriam eluctato Carolo adfertur, Exercitum Polonicum auspicia Suetica secutum, tantisper in hybernis per Mazouiam ac Prusiam

subsi-

1656. subsistentem, eius renunciasse obsequio. Subibat quippe animos pudor, ne patriæ desertores ac conciuium hostes, diutius manerent, infami probro in præsens execrabiles, in posterum maculosi: proin sua quemq; conscientia impellente factum, vt demum omnes essent, vnde plures fuêre. Itaq; primò seruitia dilabi, dein turmales signa deserere, tum præfecti cohortium haud dissimulauêre intentum, infrequentia militis incusata, cui non stipendium, non annona, nisi ex Prouincialium rapinis exhiberetur. Aliquandiu tamen inter abscedendi meditamenta, & militaris probri respectum, perstitêre, donec vicit Patriæ amor, vt in valedicendum Carolo vniuersi conspirarent. Itaq; ne temeraria discessio videretur, per scriptum ad acta publica porrectum, abscessus sui exponebant rationes, consilium à necessario ac honesto excusantes. Transmissum mox Instrumentum Carolo, in quo pleraq; pro more militari sincerius, sine vllis verborum circumstantijs exposita; eo tenore.

Poloniæ Regnum, anteacto septennio continuis bellorum motibus, atq; barbarorum irruptionibus penè conuulsum; tandem anno præterito, quâ parte maximè florens potensq; extitit, Caroli Gustaui Suecorum Regis armis petitum & distractum esse, omnibus constat. Qui incompetente ambitu, pro iustitia belli, opportunitatem aggrediendi, atq; deuastandi commodam occasionem sufficere ratus, durantibus adhuc aliquot annorum inducijs Poloniam ingressus, sub Protectionis titulo hostem acerbissimum egit. Eo prætextu Palatinatus Poznaniensem & Calissiensem paucorum subscriptionibus (quos non tam perfidia quàm incauta credulitas seduxit) recepit, ac post Mag: Duc: Lithaniæ, lupus iste ouina pelle tectus intrauit, instantibusq; Poloniæ ab Oriente Cosacis, à Septemtrione Moschis, Poznaniam, Varsauiam, Cracouiam, non tam vi aut armis, quàm placida loquendo possedit &c: Hinc Ser: Ioannes Casimirus Rex diuertere ad suos in Silesia Ducatus debuit imminentibus periculis, subducendus; ac Regni inco-

incolis dolosa Protectione fluctuantibus. Quo rerum turbine Exercitui efficacius non poterat occurrere consilium, quàm eidem Protectioni in tempus semet subijcere; Religioni, Patriæ, Iuribus, & libertatibus, eo modo conseruandis. Quis enim de Patria vno eodemq; tempore, à tot tamq; potentibus hostibus oppugnata, non desperasset? quis tam dulciter affricanti aculeum scorpioni non assentiretur? quis non adhibuisset sacrosanctè datis promissionibus omnem conseruationis patriæ certitudinem? quis negasset fidem tot diplomatibus fide Regia & manu firmatis? Sed Regnis vicinis inhians Natio, monstrauit breui subdolas artes, complicatisq; obtrusæ Protectionis vexillis, hostilia mox contra Orthodoxam Religionem, Iura, & libertates Regni, explicauit consilia. Quippe vt primum Cracouiâ potitus Carolus, conuentionem cum Castellano Kijouiensi, circa deditionem vrbis factam, ac speciali diplomate firmatam, maiori parte infregit; Ecclesias quâcunq; & cuiuscunq; valoris suppellectili spoliauit; Sacerdotes grauissimis carceribus pressit, igne etiam ac equuleo prodendis thesauris excruciauit; Nobilium Domos diripuit; Ciuibus Cracouiensibus sexaginta Mill: Imperialium contribuenda imposuit. Optimo ad explendam cupiditatem vsus instrumento, Arfredo Wittembergo, ex vltimis finibus terræ progenito Finlando, qui Magistratui Vrbis summam irrogatam deprecanti, ac Triginta Millia florenorum munus offerenti, munere illicò recepto, Senatum Ciuitatis carcere pressit, nec dimisit quousq; summam superius imperatam contulissent. Iam verò extra Vrbem Ecclesias, Monasteria, & Nosocomia solo æquauit. In alijs Ciuitatibus Templa Catholica militũ rapinis addixit; ita, quod è sacra supellectile, scorta Castrensia vestirentur, & Vngari Exercitum eius sequentes, in casulis & alijs sacris vestimentis, publicè ad ignominiam ritus Catholici comparauerint: Episcopatus, Abbatias, & alia bona Spiritualium inter suos distribuit; pias antecessorum fundationes ad profanos vsus conuertendo, redituśq; sacros Hæreticis addicendo &c. Insuper, Vniuersum Regnum ita 1656.

1656. *exinaniuit, vt cum nihil amplius quod acciperet superesset, marmora è Palatijs auferre, ipsamq; Regiam Varsauiæ, cælaturis, picturis, statuis, & alijs eiusmodi ornamentis spoliare, & in Sueciam transferre non erubuerit. Vnicum tandem Regni Poloniæ decus, Claromontanum Czestochouiense Cænobium, in quo per Orbem Christianum miraculis corruscans* B. VIRGINIS *Imago asseruatur, euertere voluit, ac quatuor Septimanarum obsidione pressit; vt hoc Catholicæ Religionis fundamentum, cultum nempe Sanctissimæ Matris è Poloniæ Regno aboleret &c. Tot itaq; tantisq; rationibus permoti, non possumus diutius sub eius Regis Protectione permanere, huicq; eius dolosæ tutelæ abrenuntiamus, & eandem eiuramus, ac ipsum Carolum Gustauum Sueciæ Regem, hostem Patriæ, ac Gentis nostræ, vnâ cum omnibus ei adhærentibus declaramus, & contra ipsum eiusq; sequaces, ad vltimum spiritum, pro aris & focis pugnaturos, sacrosanctè iuramus, nec ab eo nexu recedemus quousq; Patriam, Serenissimumq; Regem nostrum* IOANNEM CASIMIRVM, *pristino ac pacato statui imposuerimus. in quo proposito vt Maiestatis Diuinæ auxilium humiliter imploramus, ita coram eodem Supremo Numine, totaq; Curia cælesti, ac vniuerso Orbe, de his omnibus solenniter protestando, præsens scripti instrumentum ad perpetuam rei memoriam Actis publicis inseri volumus. Datum in Zembrow die XV. Februarij Anno Domini 1656.*

Ast primores Exercitus, quibus maior apud extraneos famæ ratio, etiam apud suos authoritas erat, moderatius egêre, præseferentes in tempus obsequium, donec secessus opportunitas saluâ existimatione maturesceret. Penes Alexandrum Koniecpolski Vexilliferum Regni, summa imperij militaris, qui etsi apud Carolum gratiosus, sed non vsq; deuinctum se credidit, vt Patriam omnino postponeret. Is cohortibus Lithuanicis Tykocinum, (vbi tunc Radiuillia defuncti Palatini Vilnensis vxor,) prementibus: viduæ, ipse consorte orbus, laturus opem, permissu Regis Sueci abierat, Carolo interim subitam expedi-

peditionem apparante: alijs Polonorum Legionibus, per extimam Mazoviæ oram locatis, & tempus in recessum operientibus. 1656. Vbi secedere deliberatum, & ad recolligendos animos elongatio Caroli facit, Vexillifer Regni Koniecpolius, literis Regem conueniebat, tenoris eiusmodi. *Intaminata Polonorum in Principes suos fides, vel ex eo Orbi vniuerso probata est, quod cum hæreditaria Regna conniuente nonnunquam oculo, tragicos Dominorum suorum spectassent exitus, Poloniæ Reges nullibi securius dormiant, quàm gremio excepti subditorum. Indignum quippe maioribus nostris videbatur, quos sibi libera voce, nec coactis suffragijs, constituissent Principes, vel minima infidelitatis labe violare. Hinc & nos, qui nuper inimica Fatorum conspiratione, externam Protectionem quærere cogebamur, nunc redeunte Ser: Rege* Ioanne Casimiro, *Dn: N: Cl: non tantum data Electo per nos, & coronato Principi fidei memores, verùm etiam grauioribus violatæ Religionis & libertatis iniurijs, tum maiorum Fratrum ac Conciuium nostrorum in desertores communis causæ Edicto compulsi, eadem manu ductrice fide, ad gremium Patriæ redire cogimur. Neq; id transfugarum more apparamus, palam facturi, non tam nobis animum ad obsequia Maiest: Vestræ defuisse, vt non magis vitâ carioris Patriæ causam amplecteremur. Proin Maiest: Vestram ex communi omnium assensu demissè precamur, quatenus liberè ad Regem suum redeuntes (Regio Maiest: Vestræ verbo hac in parte assecurati) in serum ad posteritatem Fidei nostræ testimonium, literis suis concomitari dignetur. Et dabit credimus M. V. veniam arma non contra se, sed pro Patria ferentibus, ac prosequetur hac nihil auferente gratia eos, qui excepta Patriæ causa, sumus sacræ Regiæ Maiestatis Vestræ (respectiuè) serui &c.* Ingens ad hæc Sueco Regi cordolium, ringitur & dira minatur, exequendi potens ac promptus, nisi lædere eos tunc intutum esset, quos perdere non adeo facilè fuit. Ergo submisit qui ad perseuerantiam suasu inducerent, ast sincera resipiscentia nequaquam expugnari potuit, ea pro finali data in scri-

1656. pto declaratione. Exercitum Polonicum non iustitia causæ, non mutua relatione status aut Religionis, non ex dato acceptoq;, deniq; nullis recti & æquj rationibus, teneri & obligari, quominus Regi Sueciæ vltra adhærere debeat. Imò apertè renuntiare partibus, redireq; ad legitimè Electum Regem, cui primo & vnanimitèr obedientiam iuramento adstrinxisset. Id exposcere intemeratam gentis fidem, obligari singulos conscientiâ, exigere demum Orthodoxam religionem, pro qua sibi more maiorum aut vincendum aut moriendum sit.

Labebatur interim Martius mensis, quo Carolus apud ripam Vistulæ castris obhærens, eo modo se indagine, multis pro ineluctabili credita, expedit. In subsidium illi propè tria Millia ex diuersis præsidijs, prono amne submissa aduenerant: quo auctus subsidio simulat adornare pugnam, è tormentis quam ante fulminatur crebrius, Castris fossam præducit, ac hinc inde agemmata effundens, opponit aciem nostris, velut in destinati conflictus præludium: etsi, vt attigi, Exercitus Duces, opportuno admodum consilio cauerent, nè in decretorium certamen inuitos traheret Suecus. Interea suspensis expectatione prælij nostris, summa celeritate ille peditem, machinas, aliaq; impedimenta nauibus imponit, tum decrescentium opportunè aquarum beneficio vsus, Equestres turmas per noctem educit, quoad in vlteriorem ripam securus emerserit. Inde fessum discriminibus agmen, flumini insistens deduxit, vt demum per Mazouiæ limitem Varsauiam eluctaretur. Abeunti haud institêre Poloni, viribus iam aucto impares, & præter gemini mensis continuo labore attritum militem, defectis vel maxime equis, pabuli inopiâ. Etiam ego hinc ad caput Regni calamum abstraho.

Metropolis Regni Cracouia in nomen Caroli obtinebatur, reducto ad Ter Mille præsidio; etiam ex nostratibus aliqui adhæsêre, commodi aut damni respectu, præcipuè quibus circa Vrbem possessiones, aut in Vrbe repositæ facul-

cultates habebantur. Vrbi Præfectus Paulus Wirtz ad omnia vigil ac solers, in morigeros attentus, in contumaces rigidus, nihil non egit animis demulcendis, ac omni arte retinendo populi obsequio, quem fidum indulgenter tractauit, refragum peracerbè: Oppida Zywiec, Zakliczyn, Pilcá, Sczekoćiny, Przyrow, aliaq; in fauillam iêre, eius mandato direpta exustaq; cæsi subita domuûm incursione Nobiles, aut carceri mancipati, qui in Suecos durius aliquid tentauerant; reliquis incussus timor, qui tamen sæpius cupiditatem vindictæ accendit, donec velata odia, vbi se dat occasio, in apertam vltionem ebullierint. Primus Craccouiensi tractu concitis in arma Prouincialibus, Franciscus Dembinski Neocorcinensis Præfectus, haud temnendam Nobilitatis manum euocauerat, magis direptiones & vagos Suecorum incursus prohibendo, quàm vt intra mænia cohibitos, aut Vrbe effusos, aperta vi aggredi valeret: Proin hinc inde circumducens agmen, intuta reddebat cõmeantibus itinera, importandis alimentis incommodando; donec comperto solutius apud Mogilam Castris agere, nocturno aggressu Wirtius agmen illud dissipauerat, sua vsus celeritate, & nostrorum incuriâ. 1656.

Vehementiore per Maiorem Poloniam motu insurgebat bellum, peregrè ab istis oris elongato Carolo, & Polonicis Ducibus Lubomirscio, ac Czarnecio, successu & famâ non temnendis, huc peruadentibus. Andreas Grudzinski Palatinus Calissiensis, charitate in Patriam, Protectionem abdicauerat; Petrus Opalinski Podlachiæ Palatinus, prisci moris & militiâ bonus, in resumenda arma Nobilitatem conuocabat, super odium hostis, priuatâ iniuriâ excitatus, cum filium eius Ioannem Opalinski, velut per officium conuenientes Sueci, licentia militari seruiliter læsissent. Aderant pari animo, Iacobus Rozrázowski Inowroclauiensis Palatinus, Ioannes Starkowiecki Calissiensis, Stanislaus Pogorzelski Krzywinensis Castellani, Christophorus Grzymułtowski, ac Ioannes Gninski, ille Calissiensis Suc-

——camerarius hic Gneznensis Præfectus, tum alij: à quibus
1656. per diuersa loca particularibus congressibus bello prælusum, quoad robustior irrequieta agitatione Mars, tandem collectis viribus, in generale experimentum adoleuisset. Leszno oppidum, cognominis familiæ hæredium, trino milliari Silesiam attingit, incolis conterminæ gentis refertum, ob recepta olim Caluini dogmata, augescente eius opinionis sequacium frequentia. Hoc, quia nuperis Germaniæ turbis, dum belli mala refugiunt Silesij, pro reclinatorio illis patebat, vicissim nunc Poloni ab istis recipiebantur; pessimo facto quod conductitius Suecorum miles vltro citroq; commeans, rapta ex Regno spolia, Lesznæ, tanquam tuto in asyllo reponeret. Ergo Palatinus Podlachiæ insinuato oppidanis, vt hostium abdicata familiaritate Regias partes, sequi vellent, ac renuentes imperata facere, primò ostentatione virium terret, mox & armis aggreditur. Ast inconcussi minis Lesznenses, vt quos obfirmatos Lintformius Tribunus cum CCC. Suecis præsidio accurrens, in sustinendam vim impelleret, armati extra oppidum procurrêre; commodo pro illis loco, struicibus lignorum exaggerato, post quos peditem cum tormentis occultauerant. Semel iterumq; mitiora ingerebat Palatinus, neu sibi posthac excidium oppidi imputaretur obtestatus; demum vbi peruicaces, ac per septa hortorum circumfusi Ciues, à latere Sueci Equites vim differenti insultant, non vltra tulit proteruiam, datoq; signo, feruidè illatus, retro in oppidum agit præcipites, adeo subita oppidani vulgi sub recessum consternatione, vt aggressor miles patente porta vna irrumperet; etsi nonnullis in ipso portæ limine cæsis (septemdecim è Nobilitate desiderati, Nowowieyski, Koźmiński, Czeski è præcipuis) vnde Palatinus inhibere vim ac reuocare suos, vel maximè quod serum diei esset, debuerit. Imminebat in crastinum repetenda impressio, cùm Ciues expenso sub noctem, quale maneret illos periculo, & quibus sera deditio intuta appareret,

reret, arripiunt medium salutem fugâ tutari: cum metu perculsis, solatium quoddam pereundi habeatur, tergo mortem excipere. Sed pessimus in extremis consul metus, qui dum in Silesiam receptum ostendit, periculum geminauit. Nam incolatu omni in fugam abrepto, suorum cædem Nobilitas vltura, consecutos per viam promiscuè mactat; dein oræ circumsitæ agrestes, irrumpunt ac diripiunt, & postquam notabili præda aucti, insolentissimũ hominum genus, peramplum & Vrbi suppar oppidum, subiecto igne cremauêre. Memorant hic Christophori Arciszowski cadauer (is non ita pridem Armamentario Regni Præfectus, multa militari laude, sed Arriana labe inglorius, vitam cum morte commutârat) dum dilato funerandi actu repositum manet, in exusti oppidi cineribus, rogum inuenisse. Adeo nè mortuis quidem parcit bellum. Sic deformatum miserabili incendio Leszno dein sumptuosius reædificatum est, quale nunc cernimus: vt iam non vanè aliquis, post flammas instauratæ domui inscripserit; *Mi hospes cogita, ardoris rogum, non consumi, sed solidari flammis.* Post Koscianam itum, quæ in paludosis Obræ fl: sita, commeantibus hinc inde Suecis pro diuersorio erat, etsi nuper Lantgrauij cæde abominabilis locus. Annuit successus, vt excurrente Iacobo Iaraczewski, adducti captiui nuntiarent, Suecorum agmen in procinctu adesse, quod à Wessemanio præfecto Poznaniæ expeditum, subita incursione obsessores Koscianæ de nocte aggredi moliretur. Igitur itum mox obuiam, ac intra querneam syluam deprehensi hostes, perq; angustias nemoris ordines explicare non valentes, disiecti ac fusi, continuata Mosinum vsq; fuga & cædibus. Cecidit hic è nostratibus Smuszewski animo & stirpe egregius, Dambrowski, Bronikowski, Przyśiecki &c: de gregarijs non constat. Repensa iactura Lintformij (is legatus Wessemannij) cæde, Deualius Tribunus, & Thossus Primipilus seu Maior capti, ast pro vita supplices effecêre, vt incolumes seruarentur. 1656.

Caro-

1656. Carolo Suecorum Rege in Prusſiam regreſſo, quominus belli tempeſtas, in præſens ripis Viſtulæ depulſa, vel vltra maria ſubmoueretur, Duces Poloni agitabant. Inuitati Maiores Poloni in conſortium armorum, crebris per oppida arceſq; Suecorum præſidijs, ac inde penatibus metuentes, ſeſe excuſauêre. Certè magni momenti erat, vtroſq; iunctim agere, ſingulis in Prusſiam tendenti Sueco imparibus. Aſt reſpectus pignorum, non iniuſtum bello gerendo ponere obicem viſus. Forma Dux militem, fidũ, ſtrenuum, diſciplinatum, quantumuis in hoſtem audacem; ſi domum reſpicit, ſi proli, ſi vxori ac penatibus timet, vel eripiendas facultates metuit, ægrè ordines ſeruabit, aut ſigna tuebitur, nunquam tutò vinces; eum ſatius quære, qui ne voto quidem opus habeat. Affertur ſub hæc Izràëlem Suecorum Tribunum, recens Louicio mouiſſe, & cum expedita ſuorum manu in Prusſiam tendere feſtinando. Abibat certè Mille ducentis Equitibus ſtipatus, ac vltra duo Millia curruum deducens, quibus raptæ ex circumſito tractu manubiæ, deuehebantur, nauibus in Sueciam tranſmittendæ. Pergentem primò leuioris armaturæ cohortes, plano campo aſſecutæ, ſtitêre: qui deinde militari receſſu egregiè vim ſuſtinens, retro Louicium vnde venerat abibat, mox in arcem receptus; currus tamen cum præda omnes, præcipuè argento & rebus pretioſis onuſti ab lixis intercepti: etiam Tribuni Izràëlis vxor carpento vecta, à famulitio Pauli Borzecki abducta eſt; Mulier formâ conſpicuâ gerebat vterum. cui dum aliquis ex Polonis ſuggerit, non alium liberationis modum ſupereſſe, niſi ſuaſor marito arcis dedendæ foret, animoſè reſponderat. *Non tanti vitã ſibi aut captiuitatẽ, vt alterutrius reſpectu eius probri marito autor eſſe velit, imò mortem eligere potius, quàm vt maculoſum deſciſcendi à fide nefas, ſuggerere auſit.* Dein tribuente fragilitati ſexûs Czarnecio, honorificè ad virum, & quotquot eo congreſſu Suecorum matronæ in poteſtatem venerant, gratuita libertate donatæ, ac remiſſæ ſunt,

par

par in hoste humanitatis officium excitaturæ. Exin instituta in Maiorem Poloniam profectio, sed damnosum nimis Prouincijs istic tendentis Exercitus iter, passim rapinæ & domûum expilationes, laxatâ per bellum militari disciplinâ; tum illud non magis inuisum quàm atrox, dũ iniurias passi acerbè querulantur, miles noster eius oræ Nobilitati, tanquam autor ad hostem desciscendi foret, notam leuitatis ac perfidiæ exprobrat. In Iudæos vel maximè lixarum insolentia sæuijt, quorum prægressi Exercitum globi, vbiq; miseros contrucidabant, hosti addictos, & suorum proditores appellando. Ac in tantum furor in eius farinæ homines inualuerat, vt necessum fuerit, quinq; cohortium agmen præmittere, rapinis & insontium cædibus cohibendis. Etsi Czarnecius suoptè ingenio seuerior, prædones illos vbiq; conquisitos, præsentissimis pænis afficeret, vbi non in promptu patibulariæ furcæ, per prominentia ædium colliquia, laqueo suspendi, aut pedibus ab helcio reuinctis, incitato equo trahere iubens, donec per saxa stipitesq; lacerato corpore, ac effusis visceribus, atroci morte interirent. 1656.

Ad Gneznam constiterat Exercitus cum affertur, Adolphum Ducem ac Douglassium cum Suecorum agmine quod Decem Millium esset superuenire: nec certamen moraturos. Res mira! manibus omnium terebatur vaticinium Astrologi alicuius, quo in diem octauam Maij, insignem Polonis ex hoste victoriam prædicebat; hinc varia animorum commotio, etsi aliud interueniens, prudentiorum considerationem aduerteret. In Metropolitana Ecclesia, ab aquilonari templi latere, existebat Saluatoris Crucifixi (vt solet in altari) effigies lignea, ex qua duobus ante aduentum Douglassij diebus, sanguis merus largiore stilicidio in stratum altaris profluxit. Sanè nihil fraudi aut imposturæ adscribi poterat, quomodo enim vbertim promanans liquor, in exili ligni fragmento occultaretur. Perstrinxit miraculum spectatores, rei nouitate

1656. attonitos; etiam ego qui hæc ſcribo, ſtupens & curioſus, cruoris decidui guttam attrectans digito, meri ſanguinis profluuium eſſe expertus cognoui. Haud procul hoſtem abeſſe nuntiantibus præcurſoribus, ſummo mane quod in diem Dominicum incidebat, obuiam ire à noſtris maturatum, alteroq; à Gnezna miliari acies ſibi inuicem occurrêre. Duces noſtri aderant Lubomirſki Mareſchallus, Czarnecki Kijouienſis, Stanislaus Witowſki Sandomirienſis Caſtellani: ac præter alios Andreas Grudzinſki Caliſsienſis Palatinus, abdicatis partibus, gnauiter Patriæ probaturus operam. Douglaſsius viciſsim comperto Polonorum occurſu, locum opportunum delegit, quo fretus inire & declinare pugnam, niſi cum vellet poſſet: deinde arbuſta contigua, occultatis inſidijs præoccupans, ſubiectum riuum lutulento meatu poſt recentem pluuiam exundantem, peditatu ac machinis in capite aggeris ſtagno cohærentis firmauerat, traiectum loci in ſua poteſtate retenturus. Sic loco tutus, ingruentes Polonos excipit, quorũ dextrum latus Mareſchallus è regione ſtagni; ſiniſtrum Czarnecius regebant, vter horum prior aggerem ſuperaſſet, ita certamen initurus. Sed acerrimè traiectus anguſtias tuebantur Sueci, neq; cænoſa lacunarum vorago vadari poterat, colotenùs dehiſcentibus equis; quoad Czarnecius, vt inferum vltra piſcinas tractum ſuperaret, ipſe cum parte ſuorum (quæ tunc Diuiſiones à Ductorum nominibus vocabantur) longo circuitu digreſſus, in dextrum Douglaſsij cornu inuehitur, ac identidem denſis ordinibus cõſiſtentes Suecos laceſsit, eo conſilio; quominus ardore pugnæ abreptis, ac cuſtodiæ aggeris detractis, traijcienti Mareſchallo viam apperiret; iamq; primo aſſultu alarios repreſſerat: aſt vbi inter arbuſta occultati Deſultorij, creberrimo pilarum iactu latera pugnantium impunè feriunt anceps diu prælium, & alterutrorum reciproca quædam conſectatio perdurauit: donec Douglaſsius huc omne ſuorum robur, (traiectum fortiſsimè Adolpho tutante) conuer-

conuertens, opportuneq; suos præaltam fossam quâ humida agri siccabantur subire iubens, certiori destinatione 1656.
nostros globis feriret, ipse aduersùm framearum ictus interueniente fossa securus: cùm interea Mareschallus, obiectu vliginosi traiectus, vt in pugnam descenderet, prohiberetur. Dato proinreceptui signo, Poloni retro oppidum flexêre, solutis in recessum militarem ordinibus, cũ modici milliaris ea die instituto itinere pernoctassent, ac permulti ex saucijs curandis vulneribus Gneznæ, in alterius diei diluculum intenti egerint. Interiêre ad XXXX. ex cõmilitio, Kiełczowski, Gosczczymiński, Burzyński &c. vulnerati plures, inter alios Vladislaus Wilczkowski Marchionis Myszkowij vetus Optio: etiam ego eiusdem turmæ, duplici globo brachium traiectus, pænam (vt suppono) curiosæ audaciæ tuli, purpureum rorem illum, quem ex effigie Crucifixi in Basilica Gneznensi stillasse memoraui, eadem attrectans manu.

Iam maiori ex parte Polonia (si vrbes firmatas præsidijs excipias) ad se redire videbatur, cùm subinde Moschus in breues Inducias cum Polonis assensus, bellum ex Lithuania in Liuoniam transferebat. Geminatis quidem Carolus per Gustauum Bielke Senatorem Sueciæ legationibus institit, M: Duci in amicitia retinendo, ast in causa Lithuania fuit, pro qua diuersi competitores, velut pro offa duo canes, fæderum obliti rixarentur. Familiare Principibus, nimiam aliorum felicitatem suspectare, & dũ prosperis ipsi efferuntur, eundem in alijs fortunæ cursum oderint, aut pertimescant. Irritabat Mag: Ducem, quòd veteri prætextu Liuoniam inter titulos numerans, incolas Prouinciæ in subiectione Caroli obstinatos aduerteret; non vnquam subiugandos totaliter censens, nisi distracta inter se & Polonos communis hostis potentia, demum armis aut tractatibus à Suecia auellendos. Ergo per Ioannem Obryński Decretorum Notarium, hostilitatem nobiscum dirimi passus, in æmulum Regem arma transfe-

rebat, vulgato prætextu, iniquè auulsa imperio Moscho-
1656. uitico, armis repetere velle: aliasq; causas bello assuendo, quæ dum ex iustitia haberi nequeunt, ex quæsito colore aut simulachro Iuris volenti elicere facile fuit.

Subinde Casimirus ineunte Aprili, refectis quantùm pro temporis & Ærarij angustiâ licuit rebus, Leopoli Sokalium mouerat, medioximo suorum accursu comitatus; qui demum superuentu Ducum militiæ, cum Quartianis cohortibus, augeretur. Primum reuiuiscentis Imperij facinus fuit, Gedanenses in fide confirmasse, quorum laudata per literas constantia, etiam præsenti alloquio firmabat animos, Nicolaus Ostrorog Drohouissensis Præfectus animi prõptus, nec minus hæreditaria Ostrorogeæ Domus facundia inclarescens. Gedanum insigne Balthici maris emporium, dum vniuersas Sarmatiæ merces, ac quæcunq; venalia prono Vistula recipit, rursus opportunitate maris contigui, res promercales ab exteris habens, Regno communicat; nec solum negotiandi commoditas & partæ ex mercatura opes ad famam vrbem protulêre; etiam à situs firmitudine, & stupendæ molis operibus, præcipuè quæ Laternam portui incubantem tuentur, cõmendatur. Hanc portu & maritimis viribus pollentem intererat Sueco, aliquo modo in fædus illectam, sibi adiungere; quæ dum contra pollicita & illecebras pertinax Protectionem penitùs abnuit, vi ad officium redigere destinabat. Ac primo Carolum Wrangelium Architalassum Sueciæ, obsidere sub præteritam hyemem iusserat, qui tamen etsi infesta classe adsita maria præteruectus, in summam profecerat nihil, turbulento sæuis Aquilonibus freto, & vrbe ad retundendam vim intenta parataq;: rursus Gustauus Steinbok post receptum Mariæburgum, iam suadere deditionem, iam minari excidium ausus, infra ponentes iram, nec vim metuentes in cassum territauerat. Demum Rex ipse, nihil per submissos proficiens, in communionem sortis velut socios vocare non erubuit:

quam

quàm requisitionem illi dum magnificè inuitati, mode- 1656.
stia mulcent, aut dilatione eludunt; tandem aliquis Boguslaus Dux Croiæ Mindensis Episcopatus administrator, susceperat negotium suasu perficiendi; quasiverò quæ non blanditijs, non minis extorquere alij potuissent, id homo externus, vel solo à Religione ducto argumento, quæ tam Sueco quàm Vrbi haud difformis esset, consequi niteretur. Ast admota machina, Gedanensium constantiam mouit nihil, inexpugnabilem Casimiro fidem seruantium. Ostrorogus quin etiam ex commisso percunctatus Magistratum; vtrum vim imminentis hostis tolerare suopte Marte pares essent? an verò succursu armatorum indigeant? paratum siquidem Regem, fidissimæ Vrbi si opus in præsens submisso Exercitu auxiliari? Responsum tulerat pro fide retinenda magnificè, pro succursus necessitate indifferenter; nè scilicet reposcendo auxilia, rationes annonæ deplerent, aucto consumentium numero; aliaq; prudenter & prouidè, dum & regias vires adhuc dum imbecillas penitus introspiciunt, & gloriam inconcussæ fidei, requisitione auxiliorum diminuere cauent.

Post Gneznensem conflictum, velut captando respirio Duces partium ab inuicem recessisse videbantur, nisi Czarnecius, cui æquè victori ac succumbenti, idem animi vigor, festinato Zninum excurrens, sparsim locatas Suecorum copias, subitarijs congressibus perturbabat. Fortè accidit vt Iacobus Weyher Mariæburgensis Palatinus, cum aliqua Borussæ Nobilitatis manu, huic iungendus tendens, in notabile Suecorum agmen per viam incideret. Carolus Dux Mechelburgicus erat, qui nulla à nobis prouocatus iniuria, per inferioris Saxoniæ circulū autorato milite, pari aliorum Germaniæ regulorum in Poloniam affectu, Sueticas copias aucturus, iam tunc Tucholiam in stationem sibi destinauerat; vnde acceptâ tendentis Weyheri notitiâ Choyniciam deflectens, illuc mæni-

1656. bus & ſua virtute ſe tuentem, oppugnare aggreditur. Sed faſtuoſus Theuto in virum ſtrenuum inciderat, namq; vt illicia dedendi ſic minas oppugnationis ſpernens, biduo vim admodum maſculè ſuſtinuit, quoad edoctus periculi huc citus aduolaret Czarnecius, ac à tergo inuadens Mechelburgicos, in fugam non ſine compluri-um cæde impelleret, liberaretq; Weyheranos. Tot tantisq; experimentis, Poloni militis virtus ſanè meruerat, vt feſsis quies aliqua, equis præcipuè continuo labore fatiſcentibus reſpirium ad tempus daretur: itaq; Culmenſi & Dobrinēſi tractu locatæ cohortes ſunt, ſub adultum ver herbida ora, pabulum iumentis ſuggerente. Vbi dum in breue reſpirium vix equos exſternunt, ecce ſubito de Caroli Regis Fato increbreſcit rumor; mox qui mortuum crederent reuixiſſe experti, dum in bella promptus, cohortes noſtras celerrimo incurſu apud Kcynam inuadit, & ſubitario certamine diſsipatas, opimis ſtatiuis deijcit conturbatq;. Quas demum recollectas à Czarnecio, & ab incæpto anno in eam diem XVI. vicibus cum Suecis uariante fortuna præliatas, tandem Caſimirus in obſidium Varſauiæ euocauit.

Varſauia Mazouiæ Metropolis, in ipſo Regni Sarmatici centro ſita, iam nunc poſt extinctos Prouinciæ Duces in domicilium Regibus Poloniæ ceſsit; quominus æquali locorum omni ex parte diſtantia, ad Generalia hic celebrari ſolita Comitia, Regnicolis tantundem viæ vndiq; eſſet. Hanc nullo negotio in ante occupatam Sueci permunierant, quòd in prominenti Viſtulæ ripâ, frenandæ aut ſoluendæ nauigationis potens, iniectum flumini capiſtrum manu tenere viderentur. Subſiſtebat hìc Arfridus Wittemberg armorum Sueticorum Generalis, tum alij nobilis famæ Tribuni, hìc ex vniuerſo Regno comportata ſpolia, conuecti theſauri, ac pretioſa quæq; repoſita manebant; per mare demum in Sueciam eæ manubiæ, commodiori tempore nauibus transmittendæ. Præſidi-

um

um duo millia superabat, præter XXX. maiorum naui- 1656.
giorum remiges, subtus arcem in anchoris destuitationi gazæ illius tempus operientes. Palatinus Wilnensis Paulus Sapieha cum Lithuanis, dirempta per Inducias Moschorum hostilitate, etiam Palatinatuum Mazouiæ Nobilitas, vndiq; Suecorum per oppida præsidijs constricta, ducentia in Vrbem itinera (Passus vocant) annonæ ac rebus necessarijs inuehendis præcluserat, solerti cura attendendo, ne amnis beneficio vsus hostis, congeriem illam spoliorum peregrè exportaret. Casimirus dein ad diem XXV. Maij aderat, prope XX. Millia bellatorum, trahes; nec diu cum Mareschallus ac Czarnecius; istos demum Maioris Poloniæ Nobilitas consecuta, Aquilâ ad volandum pullos prouocante, agminatim confluxêre. Statio Regi in Palatio Viazdouiensi; Castris vterq; Dux cum Quartianis; Nobilitas citeriore ripâ constitêre; Lithuani vltra flumen, quibus Czarnecius cum sua Diuisione accessit, per subiectum Pragensi municipio latifundium metati. Mox versis in opus animis, regulata obsidione stringebatur Vrbs, pedite in eggerendis fossis aggeribusuè occupato (Eques subinde statum hostium exploraturus procurrebat) eo impulsu sedulò & festinanter, ne semicæpto obsidio, vt fama erat, superueniret Carolus, cuius Præcursor Douglassius, iam tunc cum non temnendo Suecorum agmine, apud Kempam prope Zakroczymum consederat. Etiam in illa hominum multitudine, quæ Sexaginta Millia superare credita, si mora trahitur inopiam victus consequi necessario metuebat Rex; desolata passim per commeantes Exercitus Prouincia, & pluribus conuenis qui consumerent segetes, quam inferrent solo semina incolis, existentibus. Itaq; ab explosione machinarum, vt solet, oppugnatio cæpit, postquam verò iugi verberatione quassati muri, Tubicinem Casimirus ad Wittembergum amandauit, cum ea requisitione. Vti restitueret Vrbem, quæ sui iuris esset? quod si intra muros latitans,

titans, loci ruina fortis videri cupiat, ſciat oportet, non
1656. aliter cum adhærentibus incolumem euaſurum, niſi demùm integram Varſauiam, vt recepit autori ſuo, qui Rex eſt, conſignauerit. Ad hæc, nondum feruorem militis Poloni expertus reſpondit Suecus. *Non ſe colonum Regis Caſimiri, vt Vrbe emigret & abeat illo volente ac iubente: ſed Suecorum Ducem, qui cōmiſſam fidei ſuæ à Rege Carolo Varſauiam, armis in extrema tuendam ſuſceperit.* Dein à Polonis producta ſubtus Vrbem opera, ac pro circumuallatione militari, maceries deſolatarum ſuburbij ædium occupatæ, quas continenti foſſa iungebant Regij metatores, donec prætenturas hoſtiles & lignea clauſtra contingerēt. Quoniam inualuerat rumor, Carolum Regem, vlteriore fluminis ripâ in ſuccurſum obſeſſis venturire, gemino ponte inſtratus fuit amnis, grandioribus phaſellis molem ſuſtinentibus, in faciliorem cohortibus quâ parte opus traiectum. Interim recuperandæ Vrbis rationes ſolicita mēte expendebat Caſimirus, hinc ad deditionis mentionem Duce hoſtium crudo & imperſuaſibili; illinc ſi violentis medijs experitur, non ſine enormi ſtrage, ac dolendâ Chriſtiani ſanguinis iacturâ præuidens edomandam. Vnde reperti, qui dicterijs cunctationem Regis inceſſerent, velut noxiâ ſuis morâ, ferociâ obſeſſorum aleret: percuperetq; incruenta potius Varſauiæ recuperatione lætari, quàm vt famam & victoriæ æſtimationem, iactura aut ſtrage Suecorū poſteri metirentur. Quod tamen Chriſtianū intentum, aliter quàm zelotæ different, ex effectu apparuit. Quippe, vbi in concilio militari armis frangendam pertinaciam conluſum, ſepoſita lenitate generalem impreſsionē Rex indixit, per deſtinatas ſtationes, Duces militemq; ipſe in aſſultum diſponendo. Vbi datum impreſsioni ſignum, primò legionarij, dein Caſtrenſe famulitium (cui calonum aut lixarum dare nomen, propè iniuriam fuerit) impetu facto obiectas munitiones aggrediuntur, (propoſito ob rem ſtrenuè gerendam præmio) ac ſummo præſentis diſcri-

ſcri-

ſcriminis contemptu, externæ munitionis proiecturam, apud Palatium Kazanouij protinus irrumpunt: etſi propè portam quæ Senatoria dicitur, ab emiſſo Suecorum globo præcurſores retruſi, ac per ſpatioſam aream diſploſione machinarum noxia, eò inuecti confunderentur. Non tamen deſtitêre, Palatio Kazanouij propugnantibus erepto, niſi Rex protinus receptui ſignum dari iuſsiſſet: expectaturus ſcilicet tormenta grandiora, quæ à Zamoſcio ſubmiſſa, in ſuggeſtum tardius quàm pateretur dies reponebantur. 1656.

Obſeſſa Vrbe Douglaſsius apud Zakroczymum, inter Viſtulæ ac Bugi confluentes, excitatis munitionibus loco tutus conſederat; propediem venturi Regis Caroli aduentum præſtolando. Is, dum mænia Varſauiæ è tormētis quatiuntur, ad exauditum ſexto milliari fragorem, quatitur non minus Dux amore amens, quid ſi dicam, metu attonitus. Cordolium erat intra diſcrimina obſidij coniugem periclitari, (huc ſe illa cum præluſtribus matronis fiſa loco dederat) quod ſi reſiſtit & fortiter locum tuetur Wittembergus, pro fragilitate ſexus ſemiuiuam manſuram; ſi Poloni Varſauiam capiunt, poteſtati & ludibrio victorum relinquendam, & ſe maiore parte captiuum fore. Inter varia commenta liberandæ, quorum ingenioſus amor eſt, placuit literis experiri, vt ſi non gratuitò, ſaltem condicto lytro, ad virum vxor remitteretur, caro carni reddenda. Negotium ſuſceperat Radzieiouius, Buthlerum Regni Succamerarium, multa ſibi olim familiaritate deuinctum, eiusmodi ſcripto conueniendo. *Intermiſſa diuturnitate temporis cum vetteri amico reſumere officia, idq; in materia fauorabili, nec cuiquam nocitura; ſcilicet poſcere, vt expiſcari velit mentem Sereniſſimi Buthlerus, an ex vrbe obſeſſa, libera emiſſio Matronarum, ſeu (vt nomenclatura aulæ ſonat) Damarum Sueticarum conceſſibilis ſperari poſſet? interueniente per literas Sereniſſimo Principe Adolpho, Regis Sueciæ Fratre, eiusdemq; Exercituûm Gene-*

1656. *ralissimo. Id excelsæ indolis Principi ex commiseratione sexus fragilis prouenire, & virorum precibus tribuenti, vt quisq; pro dimidio animæ suæ solicitaret, Neq; suspicionem subesse, instrui ad exportandos thesauros decipulam, aut in perscrutandum coarctatæ Vrbis statum, commentum adornari: cum vanus ex vtroq; metus sit; nam præterquam quod pretiosa efferre vestigantium solertia non dabit, etiam intima quaq; de statu obsessorum, quotidianis nuntijs, aliunde certò certiùs ad Suecos perferantur. Quod si postulati æquitas, tum & requirentis Principis respectus. repulsam patiuntur, prorsus inhumanum factum, præter copiosam retaliationem, obsessos in contumaciam, Suecos in præsentissimam opem & vltionem, accendet & irritabit. Ex Castris apud Nowodwor, &c.* Ad ea Butlerus renuenti propior respondit, inter alia subiungens. Cùm Sueticæ Matronæ vt scribitur, tuto loco Varsauiæ habeantur, quid opus isthic eas in Castra abducere, apertum discriminibus campum, cum perfunctorium vallum murorum firmitudine, & consummatis munimentis debilius sit. Cæterùm se eiusmodi lenocinium deprecari, ne inter strepẽtia arma alienis amoribus cõciliandis, taliũ rudis, subuenire necessũ habeat. *Datũ* Viazdouiæ. Expeditur interim pars Exercitus aduersùs Douglassium, qui famâ succurrendi, quàm numero validior, à Zakroczymo in rescindendum obsidium, intendebat magis quàm subueniebat. Ast vbi is munitionibus clausus subsistit, Casimirus in persona progressus cunctantis animum experiri, & iam in colloquiũ, iam in pugnam prouocare constituit: ast bidui mora expectatus quin ex cauea prodiret, quia vires infra erant, multum ex pristino ardore remisit; qui se primò incursu Varsauiæ liberatorem iactauerat, ac inter confluentes fluminum, loco alioquin inaccessibili, videri maluit timidus, quàm infelix. Ita loci beneficio securum, ostentata acie reliquere Poloni, in nouissimum impetendæ Vrbis assultum, ab Rege reuocati.

Conti-

Continua quassatione tormentorum prostrato muro, 1656.
dum vasti hiatus (Bressam militares vocant) instituendo assultui sufficiunt, ad propositum prælij signum, rursus miro animorum ardore in oppugnationem itum, die vltima Iunij; sub adultam diem cæpta impresione. Ac primò Monasterium Bernardinorum inter densissimam globorum procellam nostri subière, quod trihorij spatio post complurium ab vtrinq; cædem, sed maximè euidenti Wittembergij, nisi se maturè subduxisset discrimine, Suecis ereptum; inde in exteriora arcis munimenta penetratum, tum demum ex pertinacissimo suggressu, quid sibi sperandum, quid timendum, obsessis conijcientibus. Altera Vrbis parte, ad aquilonarem Portam (Nowa) Dominicanorum cænobio contiguam, stationem tuebatur Weggerus; oppugnabat Ernestus Grothausé Tribunus noster: etiam Lithuani propè Paulinorum S: Spiritus templum, in valla, in fossas acerrimè nitebantur, hinc inde intermista peditibus Nobili cohortium iuuentute; sed maximè Castrensis illa lixarum turba, etiam hic, non numerosa magis quàm periculi insolens, succisis palorum ordinibus, exteriores munitiones inuadebat, repertis qui in summitate valli deiectis propugnatoribus, signa Lithuanica figerent. Plurimùm vtrinq; fusum sanguinis, notabiliore nostrorum strage, vt qui intectis pectoribus exciperent ictus, maximè è regione pyramidis Zigismundianæ, vbi ruinâ muri explanatam concauitatem valli putantes, in ima delabuntur, præcipiti casu afflicti, aut in abruptum fossæ labrum, ascensum molientes, telis hostium cum noxa deiecti. Non ideo tamen deferuescebat ardor; quoad rem seriò agi aduertens Wittembergus, qui nuper arroganter protulerat (*si dedere Varsauiam cogitur, abditis in sinum Vrbis clauibus, pulueris pyrij cado insessurum, & postquam is subiecto fomite succenditur, tum demum an dedenda ea deliberaturum*) iam nunc in diuersa animo inclinans, solicitudinem & curam salutis, per alia media retinendæ,

 agi-

1656. agitauit. Succumbente namq; quominus Vrbem retineret seu præsumptione seu fiduciâ, tumultus à Ciue, famis in milite metuens, incertumq; auxilium cum præsentissimo discrimine conferens, dum Suecus Rex in longinquo Douglassius non magis pro Vrbe quàm pro vxore audet nihil, iam deiectæ machinis operum loricæ, munitiones conuulsæ aut ereptæ, cominùsq; vallo iminent Poloni; insuper dolendam & ingloriam celebri famâ bellatoribus mortem subeundam considerat, vbi ab ignaua lixarum & seruitiorum manu intereũdum esset: hactenus contumax & in deditionem impersuasibilis esse desinebat expertus vim, & modestior castigatus. Ita demum metu spem superante, in prensãdam Regis Poloni clementiam inclinauit: cum ipsa dedendi aut pereundi necessitas eo plus adferet anxietatis, quò maius quod amitteret esset, Famam scilicet & opes. Illene palmaris Dux facinoribus belli tota Europa nobilis, tot coronis muralibus, obsidionalibus, tot victorijs & triumphis &c. clarus? iam nunc probrosam in formidinem mutatus vinctas manus daret? Quo nomine apud Polonos celeberrimi loci traditor audiet? aut qua fronte apud Regem Suecum comparebit? qui vtcunq; fidem & constantiam in tuendo loco absoluat, certè ingentis gazæ, & quæsitarum totâ Poloniâ opum, iacturam requiret. Sed vicit necessitas studium gloriæ, & huic iuncta Præfectorum militarium vota, vt non vltra obduratus Fata lacesseret Wittembergius; quanquam non statim eadem sentire prodẽs seu ostentando veteranus animo, seu vt rursum nouas in dedendum compellationes eâ morâ extorqueret. Vt verò elegit clementiâ victoris superstes esse, quàm pertinaciâ interire; emittitur occultiore portula Tubicen, qui amico clangore sisti vim ad sexhorium rogabat, quo temporis spatio, in deditionis leges conueniri posset, victoribus gloriosas, obsessis necessarias. Is, dum commissas preces exponit, non plus Ducibus cum hoste, quàm cum

tur-

turba Castrensi negotij erat, quominus ab assultu retrahe- 1656.
retur: cæcorum instar in muros ferebantur, non imperio retentantium Tribunorum parentes, non signo in receptũ dato morigeri; deniq; non ipso creberrimo telorum nimbo retardati, quominus per fossas æquè eminentia valli, in aduersos niterentur. Egrè tandem vi cohibita, haud prolixum Casimirus deliberationi tempus superesse aduertens, geminam Suecis horam in discutiendam deditionem concessibilem edixit. Censebant nonnulli vim vrgendam, ac desertos ab animo & fortuna hostes, continuata impressione in extrema adigere. Diuersa placebant Togatis, etiam Regi, famam clementiæ semper fortioribus consilijs præhabenti. Hinc breuiter suo more protulit; pro eliberanda Varsauia se agere velle, non vt euerteret Vrbem, aut innocui sanguinis profusionem intenderet? quid enim saluum intus, aut integrum manebit, semel permissa ferro licentia? casuros Suecos iuxta & Ciues, hostes & innoxios, dicatas Deo personas, profanosq; incolas, sexum imbellem, & ignaram nouissimæ calamitatis infantiam, promiscuo excidio inuolvendam. Idem furor loca sacra inuaderet, non templorum opes, non publici thesauri, non priuatorum substantiæ effugient rapaces manus, deniq; non sine iacturâ propriâ sæuituros victores, viriliter de Fato deliberaturis Suecis, nec invlto fine mortem oppetituris. Igitur armorum cessatione seriò indicta, ad discutiendas deditionis leges, intra præscriptum tempus bihorij (vbi diuturnior vetita mora) Sueci comparuêre: dumq; non vltra consultum videtur gladio ignem fodere, in tradendam Vrbem inclinarunt; emissis Adamo Weggero Gubernatore, & Georgio Forguel, qui conditiones dedendi in stipulatum deducerent. A nostris Andreas Trzebicki Præmisliensis Episcopus; Ioannes Leszczyński Palatinus Poznaniensis; Stephanus Koryciński Cancellarius delegati, qui demum cruentum recuperandæ Vrbis negotium, vna hora absoluêre, in eum modum definita

1656. paction, vel vt nunc vocant, capitulatione, quàm ob rei memoriam subiungo.

Illr: D: Campi Mareschallus Wittemberg, Legionum Præfecti Tribuni militares, ac reliqui Officiales &c. simulq; præsidium intro existens, ab Vrbe discedent, & tuto emittentur, hoc discrimine, vt natione Sueci, Thorunium deducantur; subditi Regis Poloniæ hactenus sub signis Sueticis merentes, sint in gratia prædicti Domini sui. Extraneis abire quo velint, aut seruitium mutare licebit. Post subsignationem articulorum, portæ Vrbis tradentur præsidio Polonico; simul Arx & munimenta omnia. Intra triduum Suecis commorari in Vrbe fas esto. Corpora defunctorum euehere, etiam res suas (seu habentiam) securè exportabunt. Quæ verò ex spolijs Regni quæsita, præcipuè ornamenta Ecclesiarum relinquentur. Vxores Suecorum dimittentur cum liberis: vice versa Polonas Matronas penes Suecos retentas, eliberandas spondet Ill: D. Campi Mareschallus. Tabulæ publicæ restituentur, captiui dimittentur, ac Varsauia ipsa omnis doli liberâ tradetur: insuper contra Regem Regnumq; Poloniæ neutiquam intra quadrimestre arma ferre cuiquam ex Suecis licebit. Talibus in stipulatum deductis, tradita Vrbs, cùm prius instrumentum firmassent sigillis ac subscriptionibus; Arfridus Wittemberg de Derben, Campi Mareschallus, ac Exercituum Regis Sueciæ Generalis, Comes in Nayburk, Liber Baro in Ilres, &c: Supremus Pomeraniæ Gubernator. Comes Ludouicus Louenhaupt, Senator Regni Sueciæ; Benedictus Comes Oxenstierna (hic morbo beneficium libertatis debuit) Ioannes Wrangel bellici consilij Præses; Adamus Weggerus Vrbis Gubernator, Alexander Erskien Excubiarum Præfectus, Laurentius Canterstein Secretarius status, Busius, Schlangfeldus, Forguelius Tribuni &c: Præsidium dehinc Mille Ducentorum sub signis in Palatium Ossolinianum, die prima Iulij deductum ex pacto fuit suppeditatis in triduum alimentis. Wittembergus Arce excedens, in Prætorio Vrbis hospitatus, Tribuni per diuersas

ſas Ciuium ædes diſtributi manſêre; interim Vrbis portæ acribus cuſtodijs firmatæ, etiam mænia, nec cuiquam ſine permiſſu ſpeciali, intro aut extra digredi licebat. Exacto triduo, præmoniti Sueci, itineri ſe accingunt: deducitur honorificè ad naues Douglaſsij vxor & filia; ſequuntur Matronarum præcipuæ cum pediſſequis & famulatu, mundum muliebrem deportante, tribuitur in viam pecuniæ quantum ſatis: reliquum fæminarum agmen, dum res vetitas ſurripit, aut contumaciter retentat, per appoſitā Portæ cuſtodiam excutiebatur: quoad Scaphæ ei oneri deſtinatæ, pronò amne Thorunium verſùs, turbam illam deuexerint. 1656.

Aſt Præfectis Suecorum excedendi negotium magis arduum fuit, quàm vnquam ſperari potuiſſet. In poteſtate vt manerent intercedebat Nobilitas, etiam Exercitus vtriusq; gentis, miſsis ad Regem delegatis, detinendos enixè poſtulantes, vnanimi vtrorumq; voto, etſi diſpari ratione. Nobilitas præmiſſa receptæ Vrbis gratulatione, deprecabatur grauamen, legibus fieri, ſine tertij Ordinis aſſenſu nihil ſtatuere permittentibus: nunc abſolutè tranſactum de emittendis Suecis, ſine ſcitu & aſſenſu eorum, qui ſanguinis prodigi, hoſtem in extrema vt Vrbem dederet, adegerint. *Iam verò expedire omnino Wittembergum partium caput in poteſtate retinendum, vt qui paci ſemper infeſtus, etiam ſublato Guſtauo Adolpho Rege, Prouincias Romani Imperij mirum in modum conturbauerit. Is, Varſauiam loco diſtortam, ſitu informem, muris inualidam, architecturæ militaris gnarus, breui tempore in regulatiſsimum extulit munimentum; quid, ſi in Pruſsiam elabitur, ſanè quamodo lateritia eſt, ſiliceam redditurum. Si detinetur faciliorem ad pacis tractus Moſchum reddi, vbi eius belli concitor & motiuum, in manu Polona hæret.* Hæc in ſpeciem; aſt pro maxima erat, quominus retenti Præfecti Suetici, vadimonium eſſent, pignoribus domibusq; Nobilitatis, à licentia militari & grauaminibus circa Vrbes præſidijs inſeſſas, ſecurius

curius

1656. curius habendis. Diuersa ab Exercitu missi allegabant: *Speciosam Regiæ Maiestati ex dedititijs clementiæ famam, sed prius securitati consulendum, ne emisso in caput angue, error cõmittatur peior priore. Quid si alieni inuasorem impunè dimittere nefas, & publicè noxio, ac innocui sanguinis reo parcere, contra iustitiam fuerit? Experiretur sanè hostium Dux misericordiam Regis victoris, sed finitò demum bello, & in solidum reinducta pace; nunc retenta stipendia, ex spolijs Prouinciarum exolueret militi, quæ rapinis & ferocia eius depauperata, soluendo non essent. Exonerarent in viam Sueci infarta auro marsupia, incompetenter raptores ditantia, iustius inter emeritum militem distribuenda. Iactasse equidem Wittembergum (referente Forguello) omnem prædæ congeriem, in profluentem Vistulæ deiecturum, ne Poloni potirentur: esto sanè? faciat quod dixit, vt nostra subtrahat nobis: etiam ex iure talionis eripere quod eius est, per iustitiam licebit, nempe libertatem. Sed omnia ille dederit, vt emissus iterum rapiat, eo violentior prædo, quia irritatus. Si verò Iuris in bello rationes valent, existimandum est, merè armis & violento aggressu subactam Varsauiam, inde defensores ex iure belli captiuos, censeri oportere: qui si ad requisitionem Regiam tertiò insinuatam Vrbem tradidissent, tum demum integrè omnia seruari dedititijs conueniebat. Insuper, si in potestate habitus Wittembergus fidem violatam queritur, refricet memoriam, quomodo in simili deditione Cracoviæ, & post in statiuis Seuerienfibus Wolphio eam seruauerit: & huic Castellano Kijouiensi, nisi dolum subodoratus elusisset.* Talibus Nobilitatis ac Exercitus postulatis, haud exile addebat momentum turbæ Castrensis importunitas, cùm fortè equitanti Regi frequentissimi occurrentes, operæ & sanguinis fusi pretium, quod incitando feruori daturum se Rex promiserat, molestissimè reposcerent. Precum summa erat, *exhiberetur pecunia ob rem bene gestam promissa, aut Duces hostium pignoris loco traderentur; qui si Lytrum exoluere detrectant, in pristinum statum & locum reponantur Varsauiam, iterum à*

se oppugnandi. Quod si iusta requirentibus negantur, sexaginta Millia virorum in promptu expectare, qui euolutos nassa Succos, resarcienda tot commilitonum iactura, intercipiant abeuntes. Nec in terrorem compositas minas apparebat, passim famulitio in globos coëunte, qui in emissos, Varsauia seu terra seu flumine, Succos durius aliquid decernerēt. Itaq; in crastinum Rex deliberauit, anxius planè, quæ promisisset rescindi: rursus infallibilem tumultum metuens, & alienandorum Exercitus animorum consequentiam. Etiam Sueci vbi denuntiata necessitas erat, ambiguam libertatem & euidentissimum discrimen perpendentes, sæuienti procellæ subduci haud ægrè tulêre; aduertente sub tempus impressionis Wittembergo, quàm infrænabilis cō. tra Ducum imperia multitudo esset, multo magis vniuerso Exercitu detentionem sui poscente. Itaq; securitatis obtentu, necessitas manendi Succis denuntiata; demum remissi Zamoscium, deducente Nicolao Ostrorog Drohouisensi Præfecto, vbi pro liberalis hospitij modo, accepti tractatiq; fuêre. 1656.

Recepta Vrbe, Rex in templo D. Ioannis, decantato Hymno Ambrosiano, supremo Numini grates egit, crebro tormentorum boatu lætam sibi recuperationem loci testatus. Præda interim quæ hic sanè ingens à Succis compilata, recensebatur; credita excedere gemini Millionis pretium, nisi vt malè parta solent, immensa illa mobilium cōgeries, inter manus recensentium, planè disparuerit. Prima cura iniuncta Commissarijs à Rege designatis, Ecclesiarum opes ac paramenta secernere, in primæuum diuini cultus vsum restituenda; quibus ab Exercitu legionatim adiuncti, qui simul pecuniæ paratæ rationes ineundo, metallorum valorem per æquipondia censendo, cimmeliorum aut automatum pretia æstimatione subducendo, immensæ gazæ summam constituerent; quominus manubiæ ex calculo subiectæ, iusta partitione in benè meritos distribuerentur. Quod dum segnius procedit, & miles certū

donatiuum exinde præstolatur, interim ab occulta aliqua
1656. arithmetices vi, farrago illa velut nix à sole inter manus recensentiũ contabuit; postea ob interuersam Gazam querelas militarium superuentus Sueci Regis abrupit. Vnde fortè euenit, vt famulitium Castrense ad vsq; tumultum peruicax, & promissam impensæ in oppugnatione operæ mercedem, ab Rege reposcens; vbi eludi aut differri postulata sua aduertit, in institores Castra sequi solitos, Armenos præcipuè vi facta, res venales mercesq; ingenti miserorum damno diripuerit, ex recepta Vrbe lætitiam, & deploratas negotiatorum fortunas conturbando: eâ rapientium proteruiâ, vt Campestrem Ducem Landzkoronium, sedando tumultui accurrentem, lapidum iactu impeterent, ac penè furibundi violarent. Nec diu cum aliquot Prouinciarum Nobilitas, pro abitu apud Regem institit; nonnullis iusto prætextu, aliquibus perperam domuitioonem tunc requirentibus, complures in perdurandum necessaria deserente constantia. Etsi in dies victus penuria præsertim in tanta hominum multitudine inualesceret, & Castrensibus morbis plurimi strati viserentur, cui malo in remedium, superfluo onere castra releuare Rex decreuit, ijs maximè Prouincijs in abitum dispensatis, quæ per fortalitia crebrioribus Suecorum præsidijs stringerentur.

Apprimè ad rem Romanus sapiens. *Plaga quæ languidos animo deijcit, stimulũ fortibus addit, ac plerumq; desperatio, spei causa est*; repercussa ab ictu pila potentius resilit, & validiores ictus habentur irritæ necessitatis. Etiam Rex Suecus quantum sibi esset, animi contra Protectionem excutientis Poloniæ consensum, infractus monstrauit. Nihil quippe moratus enixè pacem suadentium Cæsaris Ferdinandi, ac Galliæ Regis Oratorum rationes, ad curas prosequendi belli versus, quidquid ex Suecia aut Pomerania militum conquiri potuit, ad se euocauit; in vicinam Germaniam, quâ Balthico mari adhæret, etiam Scotiam ciendis subsidijs trãsmissâ pecuniâ. Oliuerius quin etiam Cromuell

muell Angliæ Protector, non modo certi succursus spem fecerat, sed insuper ne Fæderati Belgij Ordines, immiscerent se rebus nostris, eiusdem instinctu factum fuisse constitit. Solicitatus, quin etiam per legatum Bilkium in fædera Moschus, si modò inter elatos, ac aliena cupientes, sincera amicitia coalescere posset. Sed non aliunde præsentius auxilium, quàm ab Electore Brandeburgico, vt cui opes in promptu ac vires, quantùm bello opus, sufficerent: deniq; nihil quærendæ opi, intermissum; iam cælos flectendo, vel deniq; mouendo & acheronta: siquidem patuit (quod vix credibile, nisi euidentia documenta fidem facerent) eo iræ ac vindictæ impotentiâ magnanimum Regẽ prolapsum, vt subditorum Polonorum in dominos, seruorum in Heros, latronum in innoxios, cædes & homicidia publicatis edictis prouocaret, proposito seruilibus siccis præmio, & patratorum impunitate. Atrox consilium eo respiciebat, vt quæ afflicti Regni fortuna, per vniuersalem gentis concordiam assurgere visa, confusis per interna dissidia animis, exitiabili commento distraheretur. Quod tamen improbis suadentium suggestionibus, quàm generoso bellatori, adscribere par fuerit. Huius edicti nequaquam regij exemplar, Adolphus Tuldenus Germanus scriptor typis euulgauit, subscriptione manus Regiæ firmatum, ac datum ex Arce Mariæburgensi, die 8ua. Maij Anno 1656. sub sigillo Regni Sueciæ. Contraria istis Casimirus per Regnum publicari voluit; qui partes hostium secuti, singulis clementiam, omnibus amnestiam seu obliuionem præteritorum offerendo; nimirum, quantùm Carolus per extrema ferociæ à tramite æqui deuius, tantùm ille per media clemẽtiæ, & paterni in subditos affectus operaretur: vt iam palam esset quid inter benignum ac legitimum Principem, ac eum interesset, qui perfunctorius & titulotenùs Protector, in tantùm saluam Poloniam vellet, si modò occupatam, pari arte & quæsitis ex Machiauelis cerebro rationibus, possessor retineret violentus.

1656. Tuldenus Fol: 194.

Explorato in procinctu Suecum adesse, & quidem iam
1656. apud Pfonsko Electori Brandeburgico iunctum, nihil magis quàm in occursum tendere. & decretoriam belli aleam iacere velle; consultauêre protinus nostri, obviamne ire? & obiecto Equitatu per oram commeatu destitutam distinere ruentem? an verò, quod potius visum, intra Castra operiri: ne in victum & pabulum congesta temerè relinquerentur; etiam si campo depelli contingeret, exhiberi firmum intra valla & munitiones Castrorum receptum apparebat. Sub hæc, dum superueniunt vlteriore Vistulæ ripâ hostes, etiam Casimirus nihil moratus cum Exercitu trans flumen descendit, rebus ordinandis ac disponendæ aciei intentus ipse, & quanquam febri langueret, vbiq; pernici equo ad extensos ordines accurrens: vt cuiq; Tribunorum vultu, verbis, impetu, in viriliter agendum hortator egregius. Par Caroli ardor, vt qui conflictum destinans, instructa acie ingruebat: serie & ordine eiusmodi, Situs loci ad Pragam in protensam planiciem vergit, Vistulâ dextro latere prælabente: ab læua hinc inde cænosi traiectus, ex interuenientibus riuis, etiam arenarum cumulis assurgentibus. adhærebat planiciei rariore quidem pinu sylua, sed quæ humilibus arbustis impedita, tegendis insidijs planè commoda esset. In fronte substitit Rex ipse nescio fortuna an animo suo spectabilior; prodebant præsentem non solum rutilantia arma, & ab humero coccineus fluentis tæniæ color, sed vigor ille indolis vultusq;, quẽ in breui confinio summæ vel extremæ sortis, diuersi affectus incendebant. Adhærebant lateri Philippus Sulcbachus, ac Carolus Badensis Marchiones; Weymariensis & Anhaltinus Duces; Henricus Horn, Bannier, Millerusq; Tribuni Suecorum &c. sinistro cornu cum imperio præerat Adolphus Princeps, Exercitus Generalissimus; Robertus Douglas Equitum Magister, Mareschallum campi appellant; Boguslaus Dux Radiuillus, Rolambus, Engel, Tauffe, Izrael, Bullouius &c: A dextris per adsita flumini

Ele-

Elector processit, latâ nominis famâ, & grauior nobis ex amico hostis, qualiter generosius vinum, acrius acetum producere solet. Comes Waldeccus in Electorales summam imperij obtinebat, Ottone Sparrio, machinis Præfecto, Cannebergo, Erlero, Heylio, &c: Tribunis, præter subsidio missos à Carolo, Gustauum Wrangel, Tottum, Botycherum, ac permultos alios ordinum Ductores. Casimiri Exercitum in prima acie conspiciendi Duces regebant, Stanislaus Potocki Generalis, ac Landzkoroński Cāpi Dux, cum imperio Regis vbiq; præsentis: medio aciei locatus cum Quartianis Czarnecius, Regni Vexillifer, Sobieski, coronatum nunc Caput, Demetrius Dux Wisniowiecki, Ioānes Sapieha, Martinus Zamoyski Dapifer tunc Leopoliensis, alijq; multiplici linea alarum Ductores. Sinistrum cornu Campestris Lithuanorum Dux Gasieuius moderabatur, cum Hilario Połubinski, ac Michaële Pac: altero Duce Paulo Sapieha, dum ardentius in campum prosilit, lapsu equi crus pedis enormiter luxante: dolenda bellatoris eximij iacturâ, ac sinistri euentus præsagio planè considerabili. Sensim vt acies Suecorum in hæmicycli formam extensa procedebat, simul Casimirus oculis flagrans, & verbis, (*In nomine Domini*, vox ab ore assultum imperantis excepta) signa inferre præcepit; vbi post breuem velitationem, confestim incitant vtriq; equos, ac illato gradu aduersos premunt acerrimè; nostri cursu effuso, pedetentìm illi, & cum maioribus alis inueherentur Poloni, concisis solummodo ac particularibus cuneis, vim Sueci repellebant. Cognitum ex captis ea pugna, sub prælij exordium, Synklerum Tribunum Sueticum, è tormento primo globo percussum cecidisse; illum scilicet machinatorem, qui nuper subiectis pulueris pyrij cadis, arcem Sandomiriensem euertens, complures nostratium pro sepultura conuulsæ molis inuoluit ruderibus; vt ipse quoq; igne noxius ab igne perimeretur, neq; enim lex iustior vlla est, quàm necis artifices arte perire sua. 1656.

T 3 Landz-

1656. Landzkoronius læuo cornu conturbando, pediti qui ripæ admotus ſtabat, in Electorales illatus, primos aciei ordines in prælium traxerat, vbi non pauci ſcloporum iactu proſtrati aut ſaucij ex noſtris, quoad cominùs obiectu pectorum inuicem cohærentes, noxios à manuali ferro intentarent ictus, ac depulſi propellenteſuè, & diu neutri victores, ambiguo euentu colliderentur. Succedebant Haſtati (Huſſari) laxatis habenis ſariſſas contorquentes, qui dum præter ineuitabilem ſpiculi ictum, equorum impetu integros ordines Suecorum diſturbant, tum demum frons hoſtilis agminis commoueri, fluctuare ſigna, ac multorum miſerabili caſu turbari acies, dein tumultuario recurſu ad ſyluam ſe recipere cæpit; quæ haud denſis arboribus conſita, integros recedentium ordines intro admitteret. Sic retruſos rurſus Loricati vrgebant, breuioribus pilis, ſed maximè ancipiti ferro ſub ipſis ſignis concidendo, vnde tam validè inconcuſſa conſternatio Suecis, vt ferox ille & pugnandi auidus Rex, ſuſpectâ prælij fortunâ aciem ſubducens, breues dirimendo conflictui inducias (Quartier) per Tubicinem flagitauerit. Id verumne, an pro vſu præſenti vulgatum, haud affirmo; in extremis tamen ſecus inclinantis aleæ, vt ferro parceretur poſtulaſſe, multorum relatione firmabatur; vel ex ipſius neceſſitatis ingenio veriſimile, quominus præſentiſsimum diſcrimē ſi non eludi, ſaltem morâ differri poſſet. Nox quippe ingruebat, rebus deſperatis ſæpius non incommoda, Carolo tunc opportuna, quâ in ſequentem lucem reparatis tenebrarum beneficio animis, etiam ordinem aciei corrigeret, ac ita fauentiora aſtra experiretur. Quod & factum, veriti namq; Sueci ne Scythæ (quorum ſex Millia aderât) extrema aciei circumuecti à tergo pugnantes adorirentur, occupato in proximò arenario colle, mox de nocte ſubitarias excitauerant munitiones aliquot, firmius retinere campum peditum præſidio certi, & commodius in ſubeūtes ex machinis iaculaturi. Interim audire erat, quantum

per fre-

per fremitum acierum licuit psalmodiam Dauidicam con- 1656.
cinentes, ſub diluculum Sabbathi: cum ferè apud quos-
cunq; mortales, ibi præcipuus colendi Numinis affectus
exuberet, vbi ſalus nouiſsimè periclitatur. Inſecuta die
iterum Poloni Duces prælium adornabant, dicto ocyus,
dum ſigna proferuntur Rege deuolante. Quippe is ſuo
more à pietate orſurus certamen, ad Pragenſe Bernardino-
rum cænobium deſcenderat, vbi ſub tremendum miſſæ ſa-
crificium, ſalutari Chriſti corpore paſtus, mox ad opus
belli reuertebatur, ſuis ad rem ſtrenuè gerendam hortator,
& niſi collaterales inhiberent, periculi ſocius. Non vſ-
quam illuſtriori virtutis argumento certatum, non perui-
caciùs locum retinuêre partes, ſtataria pugna à manè in
poſt meridiem perdurante; iamq; iterum ſiniſtro Sueco-
rum cornu in paludes reiecto, haud ambiguè victoria ad
Polonos inclinare videbatur, cum Douglaſsius cum Hor-
nio Equeſtres alas ſenſim contrahendo, ac ad pedeſtrem
aciem vbi Electoralium potiſsimum robur, ſemet accli-
nantes, munimentum ponti qui in Vrbem duceret præ-
ſtructum, ſumma vi inuaſêre, Suecis interim cum Rege,
machinarum ictibus Equeſtrem procellam diſtinentibus.
Pontem binæ legiones peditum tuebantur, his ſubuentu-
rus Generalis Potocius occurrit Douglaſsio, & repellitur;
Prouolant in ſubſidium Quartianæ alæ; à latere imperen-
do hoſti deſtinatæ, ſed reijciuntur; deniq; ſubmotis legi-
onibus municio custo[illegible]ntis occupatur; cæduntur ſtati-
onarij, machinæ rapiuntur: inter quas fuit duplici boatu,
& raro caſsis ictibus famoſus Draco. Intellexit protinus
lancem fortunæ inclinari Suecus, ac nouiſsimas in con-
ſummandum opus vires exerens, pedetentim campo poti-
ebatur, ſiniſtrum latus ſuorum reſpectans & erigens, quod
etiam tunc à circumemiſsis Lithuanis, & Scythis permete-
tur. Ergo conſumandæ victoriæ properus huc Equi-
tum nucleum rapit, & contorto in obuium Signiferum
ſclopo, cuiuſuis contemptor diſcriminis in medias cohor-
tes.

1656. tes Polonas se se inijcit. Sequuntur Regem Sueci, dubium pro victoria acrius, an pro salute periclitantis Principis pugnaturi, nec tam in Polonos odio peruicaces, quàm pro sua ipsorum si Rex non euadit incolumitate, in subsidium prægresso ruebant. Quorum diu sustentato impetu Lithuani, demum dextro cornu euentum prælij nutare conspicientes, & ipsi gradum obuersis signis ad reliquum Exercitus corpus retulêre. Insigne hic strenuitatis specimen in oculis Exercituum exhibuit, Iacobus Kowalowski ex Regia Hastatorum cohorte miles, quàm Hilarius Polubiński Campestris Lith: Notàrius ducebat. Sub æstũ prælij designauerat inter primos ordines Carolũ pugnantem, cumq; ex fulgore armorum & signo præferri solito conspicuum, oculis sequebatur. Ergo dum cohors in aduersam aciem hastas vertit, suam iste subditis equo calcaribus in pectus Regium contorquet, acuminata teli cuspide, nullum non ferri obiecti munimen ruptura. Prope erat vt metam contingeret, nisi in ipso memorabilis ausus limine, sola morte quàm contempserat sisteretur. Quippe nobilem audaciam stupentibus Suecis, aliquis collateralium (multi factum Boguslao Radiuillo imputauêre) fortè tunc adequitans Regi, impacto in caput irruentis sclopo, generosum militem in procinctu quod destinauerat facinoris, haud fallente ictu prostrauit. iaculandi dexter, ne tunc quidem à meta aberrauerat; corruentem (vt vno tenore subiungam) alleuari Rex iussit, dumq; vulnus cerebro profluente in mortem sufficit, sciscitatus quis & cuius dignationis esset? ac hallucinantib⁹ qui astabant, tandem infit. *Quisquis ille fuerit, etsi de nomine non constat, certè fortissimi militis virtus, vel me teste gloriam sæculi meretur.* Mox contractis in speciem mirabundi humeris. *Quod si (inquit) mihi virorum eiusmodi vel X. Mill. forent, quàm non solùm Turcam, sed vniuersum Orbem facile sperarem subigendum.* Ac quominus etiam in hoste fautorem strenuitatis ostenderet, corpus

impo-

imponi vrnæ, vrnam ſerico villoſo inuolui, ac in cænobium Bernardinorum Pragenſe deportari, accitis quotquot haberi potuêre Sacerdotibus, inibiq; Catholico ritu tumulari mandauit. Haud iniquus virtutis, quàm ſuo malo propè expertus, æſtimator Rex. 1656.

Et Kowalouius quidem. Non poterat Fato nobiliore mori. Neq; Hiſtoria Suecana inſignem auſum reticet, impetiti haſta Caroli Regis diſcrimen referendo ijs verbis. *Cum Rex ab Huſſaro conto peteretur, cuius ictum gladio eluſiſſe, mox implicitum Regij equi frenis, ſclopo traiectum, equo deiecisse perhibetur.* Adeſte ex Arctoo Orbe Ariſtobuli, Magnus veſter Elephantem mactat! ſanè autor, ſi fulguritum ſe aliquando, & obiectu pilei ictum fulminis auertiſſe, magis verò ſimile ſcripserit; quàm haſtati militis cōtum, concitato equi curſu impulſum, enſe retundi potuiſſe: niſi fortè, quod Olaus Magnus prodit, foueri à Suecis pharædros, hinc auertendo fulmini credibile amuletum, inter hos, & turbatores illos âëris Spiritus facili Sympathiâ. Sed Loccenius eius Hiſtoriæ autor, intra Vpſalenſem Peripathum totâ vitâ degens, ſic de bellis vt Antiochi Phormio ille, quæ non vidit diſſerit; cùm tamen Salluſtius vt bellū Iugurtinum aptiùs deſcriberet, in Africam nauigaſſet. Et parcat velim, æs velut Dodonæum tinnit magis quàm narrat, mera inſerens paradoxa, aliquando & ſomnia Scipionis: dum pugnas non pugnatas confingit, ſequiore Marte ſuorum initas reticet, loca nominat quæ non nouimus, arces, montes, flumina appellat, quæ non extant; quod magis veritati diſſonum, Exercitus Suecorū raptat, vel centum vna die Milliaribus, tum demum infeſtiſsimo calamo proſternit & iugulat Polonos ſine numero; quibus ſi ad præſcriptum ſæuientis autoris Suecorum ferrum nocuiſſet, rariores hodie in Polonia viri, quàm in conclaui Domitiani muſcæ reperirentur. Sed hæc intra Parentheſim.

Loccenius Fol. 788.

Nox rurſus diremit partes, nouiſsimam decretorij certaminis aleam, in tertiam diem ſuſpendente fortuna, ac vel

1656. lut ideo differente, vt diuturniore pugna consummata victoria maturesceret. Ast iam (quod ingenuè fatendum) pridianus vigor remittebat in nostris, languescebatq; sensim fessus bidui prælio miles, vbi iugis periculi tædet, & suæ conscius celeritatis Eques, omnimodam præuidet ex recessu securitatem. Contra Sueci in continuandum certamen obduruerant, certo si retrouertunt pedem exitio, & nouissimam salutis in armis fiduciam reponentes. Itaq; vbi fluctuare aciem nostram animaduersum, sensim campo quo heri reiecti, ac in speciem mobilis valli seruatis ordinibus procedente acie, institêre; nisi quod in eiaculandum machinis locum & spatium dando, modico recessu agmina, per interualla diuiderentur. Sic, dum Okuniouum Poloni abeunt, incruenta obtigit Suecis victoria, famâ quàm fructu maiore: quæ eosdem nec cæde nec præda adeo extulit, maturè subductis Castrorum impedimẽtis; nec vltra Mille ex Equitatu nostro in acie desideratis: notabiliore peditis iactura, cuius tres cum signis simul legiones in potestatem hostium venêre; aliquo item apud pontem pugnantium, aut trans flumen eluctari contendentium discrimine, vbi ruentis turbæ onus ægrè sustinet moles, vel ob angustum tabulati spatium, se ipsos conferti in aquas protrudunt. Hìc, Generalis Potocius, quo fugam inhiberet accurrens, dum cohortes proximas hosti obijcit, grande vitæ periculum subijt, in ipso pontis aditu repulsus, & inter cæcam traijciendi festinationem, magis à premente turbà, quàm ab hoste periclitatus. Enituit hìc vt vbiq; semper laudabilis Sandomiriensis Nobilitatis strenuitas, quæ aliquot Palatinatibus post captam Varsauiam domos digressis, sola cum Lublinatibus, & Belzensibus remanens, eo prælio non obscuram Patriæ nauarat operam, Martino Dembicki Vexillifero, simul & Palatinatus Ductore; qui apud pontem Generali acerrimè pugnanti succurrens; & ipse casum ægrè euasit, desideratis è commilitio Ioanne Rogowski Signifero, ac Petro Piasecki Pocillatore

latore Nouogrodense, cum septemdecim commilitonibus. 1656.
Quin etiam caecidit ex praecipuis Palatinides Rauensis Olbrachtus Ładźic Lipsky; tum Ioannes Odrowąz Pięniązek Woynicensis Castellani Wielopolscij Optio, medio in aestu pugnae machinali globo calcem pedis atterente, enormiter saucius: qui tamen vitae discrimen quod sanè ingens fuerat, medentis peritia euasit. Specioso ad posteritatem vulnère nec officiente, quin ex commendatione virtutis & meritorum ad curulim Senatoriam Palatinatus Siradiensis perueniret. Suecorum vltra tria Millia caesa, iam partium asseclae Poloni narrabant, ne ipsi quidem hostes inficiabantur; Tribuni Horn Equestri funditus excisa legione, & arenario colle illo, quâ statio pediti cum Bullouio, tum pinea sylua quaqua versùs tumulis sepultorum exaggerata. Soluta demum in regressum acie, modicùm institère abeuntibus Sueci, in insequendum haud peruicaces; cum Quartianae cohortes, subinde, velut in receptum obuerterentur; & Scytharum globi vltra teli iactum circumcursantes, iterandi praelij, aut certè insidiarum, gnaris artium belli, metum inijcerent. Sub noctem praeteritam Casimirus ad Ludouicam in Vrbem miserat, quominus anteuertendo casum quantocius abscederet, suspecta belli alea: securiorem fore abitum praemonens, improuida mansione. Cui nuntio praesumptâ victoriâ, dimoueri indignata respondisse fertur Regina. *Si inquit Rex cum tanto exercitu, Varsauiam domicilium Regum deserit, ego locum cum imbelli Gynaecei caetu, vel prehenso pessulo retinebo.* Ægrè demum, Stephano Wydzga Cancellario, necessitatem abitus prolixè demonstrante, vt in viam se daret vix suaderi potuit, directo Czestochouiam itinere: cum Casimirus Okuniouiae in tertiam ab abitu diem subsistens, inde demum Lublinum versus pergeret, Ducibus sparsas cohortes recolligentibus. Neq; Suecis diu in loco haerere & victoria frui vacauit, non amplius triduo Varsauiae commoratis; & in Prussiam quantocius regredi de-

1656. ſtinante Carolo, vbi eum noua belli moles retraheret, à Moſchorum Exercitu Rigâ obſeſſâ, & tota Liuonia cum adiacentibus, inſperata hoſtilitate concuſſa.

Ludicrum eſt quod ſubiungo, quia tamen factum in conſpectu Regis contigit, pro plebeio cenſeri non debet; ac inſignes actus, nullo perſonarum delectu memoriam & laudes poſteritatis merentur, ideo haud inuitus ſubiunxi. Varſauiâ Cracouiā tendens Carolus, Radomiæ non ignobili oppido pernoctaturus in domo Adami Gaſka viri probi & Conſularis ſubſtiterat: vbi iam à cæna deambulatione, iam tepidiore aura ſub veſperam præuſtum ardore ſolis corpus refociſlaturus, extra ædes prodierat, amicis, Proceribusq; militiæ ſeptus: nec deerat recentibus à bello colloquendi materia, Poloniam velut cum Triumpho peragraturis. Fortè accidit vt mulieribus duabus grandiorem aquæ hydriam ſupportantibus, aliquis Succorum militari licentia tranſeuntem alteram minus honeſtè contrectaſſet. Quæ magis pudori ſuo quàm alienæ libidini amica, nihil cateruas militum, ne ipſius quidem Regis præſentiam morata, in tentatorem pudicitiæ ſuæ protinùs irruens, rotato validè vna manu vecte, repetitis plagis egregie mulctat, vt toto foro refugus, turbæ Regē circumſtanti ſe ſe immiſcere debuerit. Tum Rex conſpecto diſparis ſexus certamine. *Quid inquit Amazon iſta iterum in Succos pugnat?* Demum vbi cognoſcit læſum pudorem vlturā ire; quaſſato capite. *Ne hoc quidem ſub me, & poſt victoriam licet.* Itaq; ſeriò admonitis Præfectis, quominus modeſtè miles & ſub diſciplina haberetur; acceſſiri mulierem iuſſit, quàm robuſtam & lacertoſam aduertens, intermiſſo riſu ad familiares infit. *Si viros iſta parit, certè Succis hoſtes formidoloſos.* Simul aliquot vncialibus nummis donatam dimiſit. Speciosiore quidem Lucretiæ exemplo, quod violato corpore in ſe ipſam ferro ſæuierit: magis ingenuo Radomienſis animo, quæ temeratorem pudicitiæ ante factum, fuſte admodum maſculè vlta eſt.

Non

Non fauentiùs in Minore Polonia rebus nostris aspirauit fortuna. Gubernator Cracouiæ Wirtius exquisita pro retinendo loco agebat sedulitate & vigilantia; nec solùm Vrbi quâ muris includitur attendens, etiam circumiectam oram emissis suorum turmis in officio continere annisus. Insidebant Suecorum præsidia circa Cracouiam arces, Landzkoronam, Tęczynum, Wisnicz, Pilca, Ociec, Pieskowa Skała &c: quibus velut exterioribus munitionibus, circumdedisse Metropolim, pars securitatis censebatur: fræno in manu Gubernatoris existente, ne Nobilitas vicina calcitraret. Hinc angebat Prouinciales ijs arcibus ac si compedibus stringi, dein presso diu odio prouocabat in vindicias, interceptæ libertatis dolor. Et Dembinium quidem Neocorczynensem Præfectum, Wirtius, in omnia momenta & commenta intentus, dissipauerat ad Mogiłam, quod supra attigi, eo si dici meretur stratagemate. Impulerat Parthenum aliquem, delectus militares apud nos dudum cogere solitum, vt transfugio simulato, quid demum Prouinciali Nobilitati consilij & animi esset intimè scrutatus, Gubernatori referret. Annuit homo nequam, & in scelus facilis, imposueratq; aptè fallendo, vt crederet Dembinius, sincerè partes hostium abdicasse proditorē: cum subinde Decurio Vrbicus Karkutowicz, statum Vrbis secretis literis exponens, inter alia præscriberet. Mandato Casimiri Regis Hieronymum Wirzbowski Palat: Brestensem, apud lateritiam Zakrzow officinam, cum euocato ad colloquiū Wirtio, de tradenda Vrbe egisse, sed abnuere Præfectum; apprimè proin opportunum videri, si ab extra vis admoueatur, quippe deforis insonantibus armis, neq; Ciues sibi defuturos, ac geminatis spe metuq; deditionem promptiùs maturatum iri. Alacris talia accepit Dembinius, & iuuenta doli incuriosus, conuocata Nobilitate, iam proditoris assentantis, vt falleret, narrata retulit, iam Karkutouicij literas patefecit, demum quominus incitaret animos, inter hilaria mensæ ad strenuos 1656.

1656. pro Patria auſus in craſtinum inuitabat, promptus in ardua, ſi plus circumſpectionis in ea hoſtium vicinia adhibuiſſet. Quippe florentibus vino animis, raras aduertens excubias proditor, intempeſta nocte vnum è ſuis mittit Wirtio relaturum: Belli furto opus eſſe, dum immodica hilaritate ſolutos Nobiles altior crapula conſopijſſet. Oppreſſurum nullo negotio ſemiſomnes, & in partibus noctē illatos metus geminaturam. Nihilo ſegnius vtitur indicio Gubernator, eductiſq; cum expedito pedite Equitibus ac aliquot machinis, ſub mediam noctem ſuperuenit incautis. Tum verò quidquid ad augendum terrorem valet, Tubas & tympana ſtrepere, è ſclopetis detonare, caſtraq; inopino aſſultu inuadere aggreditur; cum inconditus clamor, & horrenda nocturnæ impreſsionis imago, in ſomno marcentes ſuffeciſſet. Inualeſcente tumultu, aliqui arma corripiebant, peditatus Muſinēſis præcipuè (hic iuſſu Gembicij Epiſcopi Cracouienſis ad tercentum aderat) primo aſſultui ſuſtinendo: aſt dum alij ſopore confuſi, alij ſemiermes ſe ipſos inconditè premunt, maximè quod deſtituti equis, ſub noctem ad paſchua dimiſsis, neq; pedes pugnare aſſueti, nullo negotio diſsipati ſunt, facili per tenebras ex ſemiſomni agmine victoriâ. Currus pleriq; cum ſuppellectili intercepti, etiam ipſius Dembinij cum graphiario argenteo, intra quod ſeruauerat epiſtolam Karkutouicij, de ſtatu Vrbis perſcribentis: hinc indicem, quod is arcana obſeſſorum enuntiaret, captum, ad torturaſq; conſcijs prodendis damnatum, admodum afflixêre Sueci; ſimulq; Wirtius pateſcere arcana indignatus, grandē mulctā Vrbi indixit, iterato Ciues iuramento in obſequium adegit, vltro citroq; à domo vagari inhibuit, arma abſtulit, ſuſpectos obſidium loco ad ſe euocauit, deniq; rigidus commiſsi muneris inſpector, penſionem in milites (Serwiſz) duplo maiorem quàm ante exegit; ac quo in terrorem, auctum Vrbis præſidium monſtraret, clam de nocte Equites emittens, eoſdem de die tanquam recens ſubmiſſos, per

pla-

plateas Vrbis circumduxit: quod ne figmentum ostentatione solùm cōstaret, alimoniā in aduētitios multiplicauit, intenditq; contributiones solitas, tanquam augescēte præsidij numero, necessariam auctionem annonæ requirens. Ac ad vsq; loca Deo sacrata, profani hominis extulit se animaduersio. Definitus templis Sacerdotum numerus, imperata pecuniarum collatio, vetitæ pulsari campanæ, impositumq; pretium, nisi redimuntur, in machinas reflandæ. 1656.

Quin etiam Vniuersitatē seu Academiā Cracouiensem communis calamitas perculit, nihil morantibus prærogatiuam literarum, & fidem Regis sui Suecis, quâ is omnem indemnitatem Nobilissimo Regni Gymnasio, cauens, etiam ab onere qualiumcunq; contributionum eximi voluerat. Præualuit demum pacto cupiditas, imperatumq; fuit lytrum Academicis, eius oneris per priuilegium immunibus: tum vt in nomen Caroli fidem iuramento astringerent. sub Rectoratu Adami Roszczewic Canonici Cracouiensis, imperioso Wirtij mandato adigebantur. Insolitum id, imò planè barbari moris, eiusmodi nexu obstringere ingenuos homines, præcipuè literatos: solenne apud Suecos, quoscunq; ad dicendum Sacramentum vocare, vt ne postremum ex gregarijs reperias, qui non Numine teste in militiam Sueticam iuratus nomen dederit. Importunam Gubernatoris requisitionem, aliquántò rationibus, etiam precibus dilatam, dum Resp: ista literatorum subterfugere nequit, consultis Rector facultatum Professoribus, vbi vnanimi omnes assensu, Peripathum suam ac scientiarum domicilium relinquendū decreuêre satius, quàm vt fidem Ecclesiæ & Regno debitam, noui Iuramenti nexu prostituerent, conuellerentq;. Itaq; Collegijs ac Contubernijs, in tutellam Magistratus Vrbis resignatis, exiuêre cateruatim Vrbe Academiæ alumni, à condito demum Gymnasio altera vice pulsis in exilium Musis: primò sub Augusto ob cæsos scholares disgratiatæ, iam nunc à Suecis indigna Iuris-iurandi extorsione, veteri sede

motæ

1656. moræ & expulſæ. Excellentiſsimum me herculè, & Ethicis perquàm correſpondens aphoriſmis factum; cum bonis literis pietatem in Deum, ſimul inconcuſſam tuendæ Patriæ conſtantiam, nobili exemplo Iuuentutem Polonam doceri.

Michaëli dein Zebrzydowſki Regni Enſifero, detulerat Rex Caſimirus munus attendendi Cracouiæ, in id vel maximè, ne prorumpentes Suecorum globi circumſitam ditionem popularentur. Fortè Eduardum Rokiebbi natione Anglum Zebrzydouij familiarem, Sueci interceperant, à quo vt edoctus Wirtius, Enſiferum ſibi antagoniſtã opponi, mox anteuertere recentis æmuli conatus decreuit, ac perfecit. Ad diem X. Auguſti Zebrzydouius cum pleraq; Nobilitate ad Tynecium Caſtris conſiſtens, quod ex morbo decumberet ipſe, Carolo Duci Czartoryſki Genero, donec conualeſcit regimen militare commiſerat: cum intempeſta nocte, vti prius apud Mogilam accidit, hoſtem adeſſe ſtationarius miles nuntiat, quem ſuperuenientem excubiarum cohors excipit, quoad rareſcentibus tenebris, in ſubiectum Kobierzyno campum euoluti Zebrzydouiani, ſtrenuo procurſu Suecos arcerent: præclarâ cum primis operâ Iacobi Wilkonſki Optionis fortiter impetum ſuſtinentis. Sic delibata breui præludio pugna, velut non vltra auſuri Sueci, recedebant: aſt receſſus ad ſtratagema referri debuit, nempe vt æſtu prælij, longius à Caſtris abductos Polonos, ad proximam ſyluam inſidias occultantem pertraherent. Inueteratus noſtratibus mos, vbi vincunt ad exitium inſiſtere fugientibus, rurſus ſi præualeat hoſtis, in irreuocabilem fugam præcipitari. Id tunc euenit, ſiquidem fallacem Suecorum receſſum pro conſummata victoria accipientes, dum inconſultè proruunt, primò ad oram ſyluæ ictibus machinarum confuſi, dein ab diſpoſitis inſidijs circumuenti, & diſsipati ſunt. Præcipua infelicis conflictus cauſâ, quod ſub primum manum conſerentium foruorem, neſcitur à quo imperatum eſſet cohor-

cohortibus vt retro in Castra diuerterent: in omni genere 1656.
pugnæ periculoso recessu, qui, dum ex arte militari instituitur, plerumq; fit, vt exsternati metu animi in fugam dispensari se perperam opinentur. Cæsi tunc ex Prouinciali Nobilitate, inter alios Andreas Misiowski militiæ veteranus, Alexander Czarnocki Oraczouij Signifer, Valerius Wilczogorski Italica origine, Polona rectitudine & animo, vt qui decennio apud Andreã Potocki Winnicensem Præfectum in ante Optionem Loricatæ cohortis egerat. Capti à Suecis Iacobus Wilkoński Zebrzydouij Optio & Protribunus, Constantinus Łyssakowski, Alexander Frezer, Stanislaus Zagorowsky, &c. ex quibus Frezerum annis maturum, in sextiduo liberum dimisit Wirtius; iam morum grauitate, iam ætatis veneratione permotus, ac valedicenti amicè ingerens, non se eum hostem habere velle, quem ex ratione ætatis Parentis loco colendum censeret.

Victor à Tynecio Suecus circumlatis nostrorũ signis ac spolijs, Vrbem ouans introijt, nimiũ imputans & monstrans quãta egisset; sed intermistus gaudio metus erat, vbi sub id tẽporis ad ferendã opem Poloniæ, Domũ Austriacam consensisse ab exploratoribus percipit: vnde arctius Vrbẽ & incolas tractãs, necessaria prouidens, muros & operas sarciens, etiã Templa munitionibꝰ cõtigua, ex quibus propè ad munimẽta positis discrimen inesset, euerti & solo æquari iussit. Ac primò Basilicã in Arenis PP. Carmelitarũ, demoliri statuit; nec quicquã Magistratu imò Vrbe tota, preces & pretiũ offerente, pro cõseruatione saltem Sacelli, in quo Imago D. VIRGINIS DEIPARÆ, antiquitate & miraculis clara, in murato Tẽpli pariete depicta manet. Eas vniuersorũ preces indeprecabilis Gubernator, in alijs non prosus inhumanus postulatis, penitꝰ reiecit, cum non exiguo bonorum dolore, ne Suecis quidẽ ipsis probãtibus, nisi quatenus Ariani nostrates impellerẽt; ac cõcidi fabricam imperauit, admotis in demoliendum operis. Res mira, imò de plano miraculũ, quod Monasterij acta referunt; Die X. Iulij An: 1655. quâ primùm

1656. Carolus Suecorum Rex Maioris Poloniæ Metropolim Posnaniam introijt, eadem ipsa horâ ante meridiem X. in facie huius Imaginis haud obscura euidentissimi mæroris signa cõparuisse; profuso ex diuinissimi vultus superficie adeo largo sudore, cuius guttæ ad mensuram nucis auellanæ, in mensam altaris stupendo stillicidio profluxerint; non sine aspicientiũ horrore, & imminẽtium calamitatum præsagio. Nec minus illud Dei opus credi necessum, dum admotis à Wirtio lapicidis fossoribusq; mænia Sacelli funditus diruuntur, eius loci parietem, quominus deiecto muro aboleretur Imago, demoliri nequiisse, occulta quadam vi, imò diuinitùs impeditis operarijs, nec mandata exequi valẽtibus. Quippe fragmenta lapidum ruderaq; è superno muro decidua, velut erudita aliqua manus componeret, efficiebant siparium seu tegumentum, quæ demum mirabilis lapidum cõgeries, acsi Iconetheca aliqua, superficiem imaginis absconderet. Talia ex rumore an vera essent, cognoscere pergens Gubernator, (solitâ heterodoxis duritie, videre & non credere, palpare cum Thoma & mente obdurari) obuium habet non ignotum sibi Pictorem, Chrisostomum Proszowski vocabulo, ex quo per viam suscitatus. *Iam ne (inquit) imago vestra sepulta est?* responsum *breui resurrecturam* tulit. Sanè resurrexit ex ruinis gloriosè, cum hostes Deiparæ perpetua consepelijsset obliuio: ipsam verò incarnati Verbi Matrem, *Beatam dicunt & dicent omnes generationes*. Ad hanc postea Imaginem, cumulis lapidum reiectis, ex fæce Ariana duo contumeliosè tractaturi accesserant, quorum indignus memorari vnus exerto ferro. *Experiar (inquit) num plena hîc fide miracula patrari contingat?* simul sacerrimæ faciei inflixit ense ictum, non nisi in crustam calcis deijciendam valiturum; & repetebat sceleratus vesana rabie plagas; cum in ipso nefandi ausus momento, aduolat nescitur vnde exploratoria Polonorum manus, & in siccarium equo per pomeria fugientem incidens, protinus adacto in os sclopo, quo ille augustissimã Dei Parentem

rentem sacrilegè violauerat, interimit. Dixisses cælo delapsam Nemesim, nam velut de industria vno trucidato, 1656.
alterum facinoris participem viuum capiunt, & abducunt, cursim loco abscedentes. Quæ Dei magnalia non minor impietas foret siluisse, quàm iconoclastis patrasse. Ruinam præterea Templa subiêre, præter Arenensem Carmelum, D. Floriani Collegiata Ædes, à Casimiro olim Iusto sub Annum CH- 1183 condita; SS. Philippi & Iacobi; SS. Simonis & Iudæ Apostolorum; S. Valentini hospitalis; Sanctæ Crucis; SS Petri & Pauli ad Coriarios; S. Casimiri cum Reformatorum Monasterio; Misericordiæ Dei in Smolensko; S. Nicolai Parochialis; Carmelitarũ Discalceatorum Claustrum in campo Iaculatorum; S. Mariæ in Grodek cum Cænobio Monialium; Bernardinorũ in Stradom cum Cænobio; S. Heduigis cum Xenodochio ad pontem Regium; S. Agnetis cum claustro Sanctimonialium; S. Sebastiani cum Nosocomio; S. Leonardi; tum alias sacras ædes, solo æquatas, doluit Cracouia, antiquæ Polonorum pietatis monumenta euerti.

Post Varsauiensem conflictum, Duces Poloni dispersas cohortes recolligebant; Potocius Generalis Lublinensi tractu; Landzkoronius per interamnem Bugi ac Naruiæ oram; Gasieuius ad vsq; limitem Ducalis Prussiæ Lithuanicas legiones, etiam Scytharum notabile agmen auxilio submissum, secum traxerat. Cracouiam Carolo Sueco subinde adire mens, vt scilicet victorem se exterritis populis ea parte monstraret; etiam affirmauêre multi, vt in Vrbe ea opibus Ecclesiarum quæ restarent, interceptorum Varsauiæ spoliorum, detrimentum pensaret: at propositum iter mutari debuit, consideratis quæ à Moscho imminerent discriminibus, conuersumq; Thorunium fuit, inde festinanter in vlteriorem Prussiam contendente Rege, quominus arctis Liuoniæ rebus, & constrictæ obsidione Rigæ succurreret. Czarnecius interim, nobili clade Suecos apud Strzemeszno concidit; fatale quoddam flagellum eorum,

1656. & qui non alias magis quàm inter proſpera timendus eſſet. In Maiorem Poloniam iturus, Petricouiam deflexit, quàm tunc Sradienſis Nobilitas Ductore Stephano Koniecpolſki Palatino, in eijciendum Vrbis præſidium obſederat. Hùc progreſſus, ex relatu præcurſorum cognoſcit, Suecos per territorium Rauenſe Thorunium pergere. Deducebat Fridericus Poter vetus legionis Wittembergij legatus, Mille Ducentos Equites, ex varijs ſubtractos præſidijs; alterùm tantùm Deſultorios, pedites; pariter ac permulti cum impedimentis currus, quibus Cracouienſi tractu congeſta ſpolia deuehebantur; tum vxores Præfectorum militiæ, Heduigem Reginam trans mare nauigaturam ſubodoratæ, quo reditum in Sueciam maturarent, itineri ſe commiſerant. In hos ad Strzemeſzno ſecuros nimiùm deuolat Czarnecius, nec tamen imparatos offendit, quippe nihil repentino ingruentis aduentu territi, pugnabant collatis ſignis acriter; pleriq; de meridie ſemipoti, poſt exploſos, ſclopos vaſa mero plena propinãtiũ in morẽ præbibebãt aduerſis; quæ proteruia ſobrium Ducem magis irritauit, vt colludi poculis ſtrepente ferro indignatus, oſtentata in fronte vi, latera cò acriùs adoriretur, vixq; vnius horæ ſpatio repugnantes, mox incurſu cohortium obrutos, planè ad internecionem deleuerit; die XXIIII. Auguſti: Sanè paucos fuga cædi eripuit, cum latiſsima planicies concitandis equis ſpatium inſequendi daret, & hoſtibus in fugam ruentibus, agger obiectæ piſcinæ facultatem traiectũ ſuperandi eriperet penitùs. Neq; minus alibi res Suecorũ inclinabant. Pyronus Petricouiæ Gubernator vt memoraui à Siradienſibus obſeſſus, in deditionem cogitur; Wielunium Boleſlawiec deduntur &c. Etiam Opalinius Podlachiæ Palatinus non vergenti ætati, non acciſis per bellum facultatibus parcens, haud quàm hoſtes reſpirare patiebatur; præter flagrantem Ductoris in arma inſtinctum, indignante Maioris Poloniæ Nobilitate; quod Rex Suecus, penſaturus Electori ex commodo ſuo tractatã apud Varſauiam

uiam armorũ ſocietatẽ, Prouincias iſtas Electori, ſibi Pruſſiam attribueret; ac totum Regnum velut cum cohærede partiretur. Rumorem haud futilem confirmabat, introductum Poſnaniam Electorale præſidium, in Vrbiũ Præfecturas ſubſtituti Prutheni, ſub nouo domino alendi militis innouatæ rationes, diuerſus ad Nobilitatem Edictorũ tenor & titulus, aliaq; recens inſtituta, quæ tranſcriptæ in Electorẽ poſſeſsionis exhiberent documentum. Sed nihil intolerabiliùs, quàm flagitioſæ Wrzeſzouicij rapinæ, quibus ille nullo ſacrorum aut profanorum diſcrimine ac ſatietate, eam oram exercuerat; nec templis parcens, quæ Goſtinij, Ponieczij, Gorcæ, Vniiouiæ &c: etiam Kobylnenſe Monaſterium, infamis prædo expilauerat. Cupiditatem hominis pſeudo Catholici incitabat, quod cum proprias facultates ſalisfodinarum Wielicẽſium locatione, magis prodigalitate ac luxu decoxiſſet, ex publica innocentium rapina, rei familiaris detrimenta reparare ſatagebat. Hinc nullibi quàm apud eum licentioſior miles, Ducis æmulabatur ingenium, cui ſacra profanis miſcere ludus, & tam ex ara quàm foco rapere, prolubium eſſet. In hunc Opalinius intendit ſolicitè, quominus graſſatorẽ, & quo non oneroſior Maiori Poloniæ alter, prædonis in morem vbiq; vagum, quantocius opprimeret. Inſiſtebat ille direptionibus circa Oſieczno, querelas Nobilitatis contemptu tranſmittens, ac vbicunq; trãſiret per conuiuia velut in otio diffluens: quoad Vartham propè, poſt impenſum epulis diem, iam in lectum compoſitum, implacidè diſcuſſo ſomno excitari fecit, Palatinus Caliſsienſis Grudzinius, celeriter cum armatis cohortibus ſuperueniens. Diſsimulauerat etiam iſte, illatas bonis ſuis iniurias, imò literis vt caueret ſibi præmonẽdo refouere amicitiam viſus quoad non amplius facinoroſi hominis impotẽtiam ferre valens, collecta clientium manu, in Lubrzâ pago de nocte inuadit, ac vt geminaret terrorẽ ſubiecto tugurijs igne, inter reſtinguendæ flãmæ & defendendi conatus diſtrictos 1656.

Suecos, faciliore per noctem confecit negotio. Vltra 1656. Octingenti tunc è Wrzeszouicianis cæsi aut submersi; ipse dum intra congeriem stramětorum se abdit, inuentus præhensusq;, miserrimè fustibus ab aggresti plebe trucidatur, nemine reperto qui profani hominis cadauer sepultura dignaretur, euidenti pæna sacrilegiorum, & infestum Ecclesijs caput, ne terra quidem recipiente. Bohemus natione erat, professione fidei Catholicum simulauit, impius Clari Montis oppugnator, & incongruenter Poloniæ hostis.

Ast Casimirus conuocato Lublini Senatu, de occurrentibus periculis consultauit: cum non minus belli mala quàm pacis meditaměta distraherent; Pricipibus Europæis per diuersos respectus & dissidia, mutuo in se intentis, vt vnius prensato auxilio, multorum irritaremus maleuolentiam, ac solùm aliquem in amicum destinantes, complurium secus affectorum odium prouocaremus: eâ sæculi præsentis versutiâ, vt honestissimum amicitiæ vocabulum & vsus, iam nunc ad præuisas commodi aut nocendi artes extendatur. Deliberationis materia erat, Gallica Mediatio: sed Austriæ irrequisita officiositas displicuit, suspectum in res Polonas æmulæ gentis arbitrium reijcienti. Moschum nonnisi inducijs antiquum in os odium refrænantē aliquomodo deliniuimus, vti dudum non amicū suspectando: tuetur veterem fæderatum Cæsar, & pacisci suadet; qualescunq; pactiones cum gente exosâ, Scythis indignanter ferětibus. Danus Sueco infesus, & in hunc æquè terrâ potentem quàm mari, obliqui Fæderati Belgij Ordines; vtrosq; hos præhensat Anglia, & à nocendi facultate auertit; cum rursus Hispanica potentia Angliæ formidolosa immineat. Suecus Poloniæ in præsens grauis, sed ob reuolutionem fortis, ne hic detumescente procella, tempestas ea Imperium exagitet, ex suspicione metus est Austriacis, ex metu prouidentia. Hinc Electorem Brandeburgicum detrahere illi, adiungere sibi, è re ac commodo Im-

perij

perij iudicatum. Equidem, vt ægri morbo creante fastidium, se huc illucue versant, ac ex loci mutatione imaginantur aliquod ægritudini leuamentũ: sic pressa ærumnis Polonia, ambigua respexit diuersos, conciliandæ pacis curã offerentes; ac incerta, quàm manum in medellam seligeret, solicitè expendit. Duo erant, qui res nostras in pacatum statum reponere volebant, & poterant; Cæsar nempe, & Rex Christianissimus: sed nescio quo malo sidere factum, vt ob veteres vtriusq; Monarchæ simultates, haud liceret Poloniæ ex lauris Imperialibus, simul & Gallicis Lilijs aureà pacis messe beari. In quàm cum simul conuenire non possent, diuisim in vtroq; grandia cõciliandæ pacis cõmoda recognoscebamus, aut ipsi suggerebant: Permouebat præcipuè, etsi Suecum autoritate Galli Regis niti summoperè constaret, eum tamen Primicerium Christianitatis Monarchã, ita æquanimè sopiendi belli Polonici arbitriũ susceptu-rum, vt ouem integram iuxta prouerbium & lupum satiatũ præstare posset; Christiana æquitate partes dirimendo. Rursus, vt Austriacæ domus interuentu stabiliremus pacẽ, summa ratio erat; quod licetsi inter hanc ac Coronam Sueciæ, Pacta Monasteriensia omne discordiarum semen sustulissent; ast in immensũ prouecta nunc Suecorũ Europam turbandi impotentia, adeo suspecta esset Imperio, vt Ferdinandus III. interim laboranti Poloniæ auxilia submittere decreuisset. Hinc, vt ad viciniores flecteremus, incitabat, præsentis succursus ratio. In eum itaq; finem nobilis legatio Viennam destinata, Ioanne Leszczynski Posnaniense Palatino, ac Ioanne Wielopolski Woynicense Castellano, munus obeundæ suscipientibus; (cum in ante Andreas Miaskowski. Internuntius vadum haud irritæ missionis pertentasset) & ne quæ mora negotium impediret, cum plenaria potestate iuerant tractãdi. Vbi in conspectum Cæsaris admissi, simpliciter grauatæ discriminib9 Poloniæ exponebant necessitatem, in quorum participiũ infallibiliter vocari Germaniam, ne Aula quidem illa pernegabat 1656.

negabat

1656. negabat. Aperuêre dein in pacificandas æmulas gentes, Christianissimi studium, ast in suspenso Regi Casimiro habitum, donec suscipiendum nec ne? consilio & assensu Cæsaris definiretur. Nucleus rei erat, in sociale amorum fædus Domum Austriacam contra Suecos impellere, considerabili motiuo, quominus exitiabilem belli flammam, ex vicina Polonia in Germaniā vno tenore & violentia quādoq; prorupturam; iunctis viribus, vtriq; comprimerent. Qua dein Cæsaris accepti gratia Legati, vtq; perductū negotiū in effectum fuit, ex rerum & temporis ordine memorabo. Similiter ad alios Monarchas itidem expediti legati, vrgendo bello vel procurandæ paci iuêre; Ad Ordines Imperij; Andreas Olszowski Decanus tum Cracouiensis ad Mag: Moschouiæ Ducem, Ignatius Bakowski Succamerarius Chełminensis; Nicolaus Prazmowski Maior Regni Secretarius: ad Principem Transiluaniæ Ragocium, Ioannes Gninski Præfectus Gneznensis: ad Regem Daniæ, Pinoccius in Angliam Belgiumq; alij alio: dixisses non ingrata quadam vicissitudine, sepositis Gradiui operibus, togata consilia resumi, vt sub clypeo, pertractato reconciliandorum animorum negotio, mox populis bello defessis desiderabilis pacis aurora illucesceret. Eiusmodi Aulicorum ministeria negotiationem vocant, à mercantium ingenio & moribus traducta metaphora; quibus licitari, nomina contrahere, permutare, mutuari fas, pro more aut quæstus obuentu: pari modo nostri negotiantes soliciti agunt, suadent, vrgent, conciliant, minantur, ex vsu Patriæ aut autorum ingenio solertes, & ambidextri: nonnunquam ab amussi & canone officij recedentes, seposito publico priuatum curant: nam & veri negotiatores decoquunt, aut cautiones soluendi plerumq; destituunt Creditoribus. Comperio ex Instructionibus præcisè vetitū, qui peregrè legationibus destinati, nè quàm spem adipiscendi Regni Poloni cuiquam facerent, adiecta clausula. *Nullo autem pacto in Tractatus alios se ingerant, vel spem aliquam*

quam

quā Regnādi in Polonia Electionis successionisq;, aut quod praetē- 1656.
sionem in Regnum sapiat, faciant scripto dictoq;. Cum contra anno vertente patesceret, multis vicinorum factam spem regnandi obiecto diadematis illicio, quicunq; pro exhibendo succursu exorari se paterentur: etsi pigrum in alleuationem proximi sæculum, oscitantiùs postulata nostra audiuit, postpositis necessitati precibus, nisi præsenti commodo subsidia emerentur. Quid enim omnium inopes, vastata Patria, nimiùm cupientibus daremus? Regnum alteri Regum possessū, alteri insessum, ingratū tulissem' donum succurrenti? hinc despecta procis virago nostra, cui miseria tantùm, & vastitas dotem constituerent. Ast, qui rem familiarem prouidè tractant, non desolatione in tempus, aut pessundato vicini agri statu mouentur, quin acquirant; inuenit Polonia etiam cum miserrima fuit, competitores: prouocauitq; auidius deuorata spes pluribus orexim, vt fortius menti credulæ imprimerent, Regnum, post orbum & inclinata ætate Principem, tanquam operæ pretium infallibiliter recepturos. Sed Dei munus est, pupillam libertatis in hanc diem illæsam manere: posteritas periculosæ ignosce temeritati, vt naufragos in discrimine, etiam nos necessitas in extremis, extrema tentare docuit. Pluribus tamen obiecta offa palatum excitauit, vnde animorum offensa suborta: nam, dum præcocia adipiscendi Regni desideria, mora aut repulsa destinet, conceptæ spes in implacabile odium degenerabant.

Prouisis quæ ab extra facerent, Rex apud inferiorem Casimiriam traiecto Vistula, adiunctis Exercitus Ducibus, se itineri commisit. Quippe, vt præsens in Prussiam iret, vel maximè coarctati Gedani res poscere videbantur; cuius in eam diem vt varia fortuna, sic laudatissima pro Casimiro constantia fuit. Non suasu impelli, non illecebris abstrahi, non minis terreri valuit sibi constās Vrbs: pro nihilo sumptus, discrimina, imò cædes suorum duxit, firmissimè tuita legitimi Regis partes; nec minus

1656. prudenter artium Protectionis Sueticæ intelligens. Territorium Vrbanum hostis inuaserat, Hauptum interceperat, apud Dirsauiam Winterum Tribunum septingentis propè cæsis clade affecit; interclusus defluitandis commercijs Vistula, classis Wrangelij infesta maria tenuit: attamen tot inter aduersa, rationum vt vocant Status, quàm fidei periculum facere maluit. Hinc, à Rege Casimiro festinandi in succursum causâ; qui per viam Lenciciam deflectens, reperit in partes Electoris transcriptam, eiusdem obtineri præsidio. Ergo, positis in adsito castris, requisitus per Fecialem Schonegus loco Præfectus, vt restitueret Vrbem Iuris Regij, autori & Domino; sacramento se, quo Electori obstrictus, excusauit, acrior in verbo, quàm mox in opere animosus. Productis itaq; in quassandos muros tormentis, vt alacri militaris multitudinis assultu, non amplius sesqui horæ spatio captum est oppidum, cõtinuo vis in arcē, in quàm se præsidiarij receperant versa, vbi breue interstitium armorum obsecrans Præfectus, mox clementiæ Regis se arcemq; permisit. Inde Choyniciam, celebre olim sub Crucigeris commissis prælijs & cladibus oppidũ ventum, quod IoannesGeorgius Anhaltinus Dux insederat, auspicia Suetica secutus, sed sinistra; namq; prius aduentum Polonorum sentiens, quàm venire posse credens, adhibita vi à regijs, gratiam demissius Casimiri requirere debuit, quàm superbè oblatã ante contēpserat: dediditq; protinus oppidum ea conditione in Pomeraniam emissus, neu tam ipse, quàm qui cum eo essent milites, intra geminos menses contra Regē Regnumq; Poloniæ militarent, nullâ noxâ finibus Regni excessuri: dehinc, ab ala Equestri in Marchiam deductus, extra limitem emigrauit. Sequitur mox Calissium in nomen Regis deditum, quod Venceslaus Sadowski Bohemus, pro Sueco Rege impositus tuebatur; qui itidem subsidij anceps, suasu & curâ Stanislai Starkowiecki Krzywinēsis Castellani, cum præsidio Thorunium deductus, Vrbem pro Casimiro consignauit.

Caro-

Carolum interea Suecorum robustum illud in omnem casum pectus, inclinantis potentiæ anxietas, & solicitudo, sensim exagitabant. Non desunt quippe felicibus suæ ærumnæ; mel in ipsa dulcedine inamarescit, ac virentes arbores teredo intro consumit. Heduigis Regina Frauenburgi victorem maritum non ita pridem salutauerat, non sine iacturæ & præcipitis abscessus à Zamoscio exprobratione, non omnis quippe mulier nec semper ad illecebras facta, sunt quæ consilio & prudentia valeant; Sueciæ Regni Senatus acriùs per literas absentem conueniebat, quominꝰ aliena relinquens curaret propria; Scaniam à Dano, Liuoniam à Moscho rapi, nec se sine Rege & Exercitu existentes sufficere, vi aut consilio in aduersos. Ericus, quin etiam Comes Oxensterna Cancellarius Sueciæ, salubris cuiusq; consilij autor, ambigui interpres, pessimi corrector, immatura morte extremum diem clauserat Elbingæ, Carolo desiderari cæptus, vbi esse desijsset. Elector vel consulturꝰ sibi, vel vires reparaturus, Regiomontẽ abscesserat; quippe Gasieuius cum Scythis Ducali Prussiæ imminebat, Opalinius in Marchiam intentus egit; præter sparsam non sine terrore de aduentu ingentis Exercitus cum Casimiro famã, & cuncta in deterius inclinabant. Hinc singula respectans omnibus impar, crebrius tamen non inutilem audaciam expertus, fortioribus consilijs animum aperire ostendit. Ac primò Douglassium in Curlandiã, Izráèlem in succursum Prussiæ submisit, ipse ab Oliuero Cromuello, vt tunc vocabant, Angliæ Protectore, solicitissimis precibus auxilia requirens: etiam licet distractus, Gedanum quâ pollicitis, quâ incursibꝰ vexare non destitit: ipse prope Liuoniæ fines progressus, belli gerẽdi, aut cõciliãdæ pacis media cũ Moscho speculabatur: Interea Vincentius Gasiewski Cãpidux Lithuaniæ, dũ per Prussiã vastationes spargit, obuiũ hostem habuit apud Prostki, Ducalis Prussiæ pagum. Sub Georgij Friderici Comitis de Waldek imperio, expedierat Exercitum Elector, ditiones suas miserrima desolatione 1656.

1656. vaſtari dolens, ac quantoci⁹ imminentem tempeſtatem obiectu armorum auerſurus. In ſubſidium Valdeco aderãt ſex legiones Suecorum, Ductore Izráële Tribuno, cui etiã Boguſlaus Radiuillus ſeſe adiunxerat, nec dum abdicatis Sueci partibus, & adhæſione indivulſus. Interfluebat acies Pis fluuius, modicus alueo, & pectore tenus vadabilis; quem Electorales feruore in conflictum, an contemptu paucitatis feſtinando transgreſsi, dato ſigno in certamen deſcendebãt; nec Lithuani detrectauêre prælium, ſed profuit recondere ferociam: quippe commoda valle & inſidiarum capace, prope mille è ſuis locauerat à tergo cum Wołouicio Gaſieuius, Scythas item, quorum non temnẽda aderat manus, infernè vadum tentare præcepit, ipſe cum robore ſuorum in præcurſores illatus. Facilis prima in aduerſos velitatio, quoad traductis per flumen machinis Electorales, vno tenore in procurrens agmen Lithuanum inuecti ſunt. Retentabat flagrantes Radiuillus, ſubodoratus inſidias, ac Scytharum ingenij gnarus, quibus moris à receſſu pugnam ordiri; ij tamen dum feruidiùs quàm conſultius in prælium ruunt, Gaſieuiani flexu habenarum giratis equis, etiam Scytharum cateruis, campos implẽtibus, primo hoſtium legiones ſuſtinent, mox propellunt, dein in ſubſidiarum agmen illati, omnem Electoralium aciem diſsiparunt. Diſiectis, fuga prælio nocentior fuit, nam cænoſo traiectu impediti, & lunati flexus indagine à Scythis circumcluſi, vndiq; ferro cõcidebantur, quod ſi aliquem benignior fortuna ex rete illo extraxerat, nihilominus tamen ſpes effugij irrita manſit, Scythicorum caballorum pernicitate, gradarios Germanicos præuenientе. Tria Millia extra dubium in acie cæſi; machinæ cum vndequadraginta Vexillis raptæ; Ductor Valdeccus ſagittâ latus transfixus, ægrè euaſit; Radiuillus captus; Izráël (ſub cuius ſignis Carolus Rex, tyrocinium militiæ deponens, Germanico bello meruerat, indeq; Magiſtrum ſuum appellare ſolitus) non iam in Ægyptum à Pharaone,

ſed

ſed à Sefer Caſiaga Scytharum Præfecto in Tauricam du-ctus; eandem ſortem Engelij duo fratres Angli, Generalis Walwrotus, Hornius, Scharfenbergus, Kochius, Brunellus Amerſteynus &c: ſubiêre; etiam Weymarienſi Duce captiuitatis ſocio, Cannebergus ac Bannierus Tribuni elapſi, Purdek, Heltz, Hemminger Legati legionũ, cum ſeptemdecim ordinum Præfectis interempti ſunt. Euenit victoria iſta die VIII. Octobris, non exiguo totius Pruſsiæ Ducalis luctu, iam ob amiſſum florem & robur Exercit9, iam ex præſenti clade, maiora mox diſcrimina imminere præuidente. Etſi Scythæ captiuis ac præda onuſti, ſocietatẽ armorum, (ob ſubtractum ſibi à Lithuanis Radiuillum,) violatam incuſantes, celeriori reditui obtentum quærere viderentur. Nihil tamen abitu rapacis turbæ permotus Gaſieuius, poſt victoriam in Varmienſem tractum mouit, vbi Ottonem Derflingum Electoris Tribunum, cum tribus legionibus Poſnaniâ remeantem, ſumma celeritate diſperſit. Aſt mox & ipſe fortunæ viciſsitudinem expertus, à ſuperueniẽte Guſtauo Steinboko, haud procul lacu Habo, ſubita aggreſsione diſiectus & victus fuit; eo notabiliori detrimento, quod diſpalatis Lithuanis, ac vti accidere neceſſe erat, confuſis, à prælio apud Proſtki in detentione exiſtẽtes Suecorum præcipui, ex cuſtodia elaberentur. 1656.

Vt armorum tædium ſæpe ad reſumenda pacis media impellit, ita rurſus non ſuccedentia publicæ tranquillitatis ſtudia, in flagrãtiores belli curas partes accẽdunt, crebriusq; illa quæ ſibi ineuitabilem caſum imminere pars præuidet, alteram in exitium trahere, pro ſolatio pereundi habet. Subolucrat Sueco, Mag: Moſchouiæ Ducem, quem hoſtem in Liuonia expertus, cum gente Polona, de reſtabilienda pace per Delegatos agere, ac propè eſſe vt cæpti tractatus concluderentur: hinc pupugit ſummoperè in partes noſtras potentis vicini conuerſio, cum non tantùm Liuoniæ & poſt eam Pomeraniæ, ſed ipſi quoq; Sueciæ Regno, non iniuſtum metum robuſtus Septemtrionis Dominator incu-

1656. teret. Ergo intelligens discriminis Carolus, quem suum facere non poterat Moschum, ne vicissim nos cum eo in fædus coalesceremus, omnem mouit lapidem, sepositaq; in temp⁹ nobili illa seu elatione, seu magnanimitate, præcursorem amandat Forguelum, recens à Scythis liberatum, qui abrupto cum Moschis paciscendi negotio, instanter Poloniæ Suecorum insinuaret amicitiã. Fecit vir ambidexter, ac publicato scripto (Proiectum appellant) ostendebat sine cuiusquã mediatione, inter vtrasq; gẽtes pacem perpetuam conciliari posse, non integrarum viginti quatuor horarum impẽdio: cuius pretium foret, Regni Poloniæ vt ante bellum totalis Casimiro restitutio, Regnicolis tranquillitas, fæderatis tuta commercia, hostibus metus, confinijs pax, & suum cuiq; redderetur. Vbi altius expensa propositio, huc se dare non visum, suspecta pacem flagitantis, qui oblatã aliquoties fastuosè spreuisset requisitione; tum quod apertè Carolus mediationem Cæsaris, in Gallum pronior auersaretur. Ideo re infecta redijt Forguellus, non sine mittentis Sueci indignatione, enatumq; consilium pleriq; censuêre, vt flagrantibus incitamentis persuaderetur Ragocius, quominus spe Regni Polonici illusus, honoris læsionem, armis vlcisceretur. Res ita se habet.

Georgius Ragoci Transyluaniæ Princeps, aliquot retro annis à Casimiro apud Szocauam, submisso in auxilium milite adiutus, formidolosam Valachorum cum Cosacis coniunctionem cæde Thymothæi Chmielnicij consopierat: vicissim bellanti contra eosdem Cosacos apud Zwaniec Regi, præstitæ gratus operæ, expedito Hungarorum subsidio, redhibebat officium. Hinc supposito constantem affectu, ac in amicitia perduraturum, nunc arctis Poloniæ rebus in exhibendum auxilium prensare Rex institit, misso in Transyluaniam Nicolao Prazmowski, Maiore Regni Secretario; qui promouendo negotio illicium daturus, adipiscendi Diadematis spes ita ostentare iussus, si exemplo Henrici IV. Regis Galliarum, repudiato quod nunc amplexus

Anno Christi 6154.

plexus Caluiniano dogmate Ragocius, ad Catholicæ Ecclesiæ gremium accederet, Regnumq; legitima Electione post sera moderni Regnantis fata quæsitum, obtineret, stabiliretq;. Nec quicquam vltra in præmissis conclusum, firmiter asserēte Prazmouio, in fundamento religionis Catholicæ radicatis Polonis, non alium in solium Regni admissuros, nisi qui eandem profiteretur. Hinc differendi materiam nactus Princeps, dum fortè cum Prazmouio in patentissima porticu sermones miscet, & Confessarium Legati ex frigore, quod tunc fortè intensius accidit, horrescere aduertit, *Quid (inquit) bone vir alges gratis, trade vestem, mox pellibus subsutam reddere iubebo, contra algorem remedium: nec quidquam pro beneficio debebis, nisi, vt quàm ego profitearis religionem.* Ad hæc improuiso pulsatus dicterio vir religiosus, ac renutu supercilij iocum detestatus. *Habeo (respondit) gratiam tantæ munificentiæ, sed operis exhibitioni intercedo; exuuijs vulpium haud indigeo, nec fidei vnquā vel pretio Orbis mutandæ desertor ero.* Tum Ragocius *Si vobis natiua religio adeo cordi est, vt subinde frigore emori, quàm illam mutare malitis? eccur meam in qua natus sum, vt abdicem, ob Regni vestri pollicita, boni suasores impellitis?* Et eum Prazmouij legatio exitum habuit, æquiore credito non reddito in res Polonas Ragocio, quoad spes magnas, & arduum finem subinde coquens, vrgendum satius diadema, quàm expectandum duxerit. 1656.

Adulto Nouembre, Casimirus Gedanum iter instituit, cum affertur reducem ex Liuonia Carolum celerrimè contendere Mariæburgum, vt traducto per recens fabricatum pontem milite, ac vtrâq; ripâ frænato Vistula, æmulo Regi vires in experimentum prælij objiceret. Proin exploratū dimissus Marius Iaskolski, Excubiarum Præfectus, apud Quidzynum, dubia adhuc dum luce, in Quingentorum Suecorum agmen incidit, quos per mappalia solutos securosq; nullo negotio dissipauit, multis ex abrupto margine in flumen aut restagnantes fluuij lacunas præcipitatis: etsi nostri

1656. noſtri pro recepto militiæ more,(ſimilia Suecis redhibētib9) dedititios ſub conditione (Quartier) incolumi vitâ ſeruarent. Eo tumultu Comes Konigſmarcus iunior, dum aquis ſe committit, & ſuperandis vorticibus impar equus ſuccumbit, flumine abſorptus interijt. Ille Konigſmarcus, qui in arce Thęczynenſi trecentos Polonos, cum Ioanne Dźiuli Centurione, datâ incolumitatis fide portas aperientes, fædè iugulari præceperat. Filij fatum, ne non naturæ ordo inuerteretur, tragicus patris caſus, triduo fermè anteceſsit. Ioannes Chriſtophorus Konigſmarcus Campi Mareſchallus Sueciæ, laude militari per Germaniam celebre nomen, tunc natu grandior, Vrbis Bremæ Gubernatorem agebat, eratq; in confinio iam ſuggerendi conſilia, iam militares delectus ſubmittendi, dexter Carolo miniſter: etiam in præſens accerſitus, Scotorum à Wiſmaria ſubſidium deducebat, portu Pilauienſi excipiendus. Aſt ſubinde vis ventorum obſtitit, vt diu tempeſtate iactatus, haud quaquam quò deſtinauerat adpellere poſſet: quin etiam militum diſcordia, aut remigum contumacia diſtractus, vicino mari oberrabat. Cognito Gedanenſes hoſtium claſſem circa proximum littus vagari, mox armata nauigia in occurſum emiſere, cum quibus poſtquā Konigſmarcus animo & vento adſpirantibus prælio experiri decernit, tandē impar ac circumuentus, Wintero ac Bomgarto Gedenenſium nauium Trierarchis, ſubmittere vela cogitur, ſeq; dedit. Tribus onerarijs præter armatas naues, diuerſū apparatum, vt pote ſcloporum, enſium, telorumq; omnis generis, ac pulueris pyrij copiam ſubuehebat, etiam non temnendam ſignatæ pecuniæ vim, quæ omnia in manubias venêre capientibus. Sed maior præda Dux ipſe, primò in Vrbem ductus, ac à Magiſtratu honorificè tractatus, dein in Pharo ſeu Laterna ſub honeſta detentione manſit; Reiggero loci Præfecto, curâ captiui demandatâ.

Thuldenus Fol: 893.

Quæ inter Caſimirus Gedanum peruaſerat, ſummo Ciuitatis plauſu acceptus, die XV. Nouembris. Comitabatur

batur introeuntem Polonæ militiæ flos selectissimus, iuuentute militari in assistendum Principi, feruida ornataq;. 1656.
Sed maximè lætum ad recessus maris degenti populo, Hastatorum vidisse militiam, tractu illo vix vnquam conspectam, nisi qui in Polonia negotiati, in commeantes lanceati militis turmas incidissent. Contra, ex incolatu Vrbis, numerosæ armatorum Ciuium phalanges, honoris causa occurrebant Regi, intra mænia deducturæ: ac ex omnibus machinis trina explosione fulminatum, solennitate pompæ ad multam noctem extracta. Magistratus demum in Prætorio salutauit Principem, cuius nomine Vincentius Fabricius Vrbis Syndicus, eo sensu peroravit. *Fama est in extremo Semptemtrionis recessu gentem reperiri, vbi elongato supra æquatorem Sole, menstrui spatio molesta perduraret nox, quæ omnia tenebris inuoluens, & eius climatis mortales triginta sex dierum luce orbatos, in continua tanti temporis cogeret versari caligine. Ubi verò sub magni luminaris reditum, longissima nocte damnatis noua illucescit dies, non diē modo ac solem, sed vitam tenebriones diuturni, præ desiderio lucis recepisse lætantur. Similiter Gedanum, cimmerijs obrutum tenebris obscurissimam noctem biennio egit, quâ artifex calamitatis nostræ Septemtrio, inclitū hoc Regnum ab anno præterito in huncusq; diem inuoluerat. Ast vt volentis erat, ob delicta populum castigare; ita miserentis Dei opus est, quod ex tam spissa caligine liberati, solem Patriæ nostræ, Te Rex Serenissime intuemur, redditumq; inclito Poloniæ Regno lucis iubar, simul & nobis, imo huic Vrbi, dum te sospitem & incolumem adesse, nobis gratulamur. Ad huius sideris ortum, vt aues oscines solent, diuturno mærore pressi leuamus capita nostra, prorumpimus in voces, conamur verba; quorum quandoq; in magna lætitia, minor prouentus esse solet. Sed iactent verba eorum prodigi Oratores, nobis defectus facundiæ rebus supplendus erit. En ecce habes Rex Serenissime Vrbem tuam Gedanū, ad exortum huius magni luminaris gestientem? en Venerabilis Senatus lacrymas excutiente lætitia, ad legitimi Domini ac*

Clemētiſſimi Regis pedes prouoluitur? en Vrbicæ militiæ Præ-
1656. *fecti, Ordinum Ductores, trierarchi nauium, cuſtodes portus, nautæ, milites, remiges, & quidquid ſub iurisdictione noſtra degit te Dominū ſalutant, te incolumem lætantur? Obliuiſcimur cuncti quæ præterijt miſeriæ, te præſente vulnera non dolent, calamitas non afficit, vis hoſtium non ſentitur, quia his omnibus Deo iuuante mederi vis & potes. Sed quorſum verba, ſi actu & re ipſa, vt tibi paternæ ſolicitudinis, ſic nobis debitæ fidei erga te documenta commonſtrare licet. Et ea quidem abunde, vbi deponis hoſpitem comperies exhibita iam nunc Magiſtratus Portarū Vrbis claues, Maieſtati tuæ tradit, palam vt ſit, Gedanum in ſola optimi Regis tutella & præſidio conquieſcere velle* &c. Ad hæc Cancellarius Regni Korycinius conuenienter reſpondit. *Vtcunq; moleſtæ noctis tædia, auidum lucis premant populum, dum luminare maius tetra inuoluit caligo, ſol tamen excuſſo tenebrarum inuolucro, beneficos lucis ſuæ radios expedit tātiſper occultatus, & ecclypticâ lineâ, inter multiformes ſignorum Zodiaci tropicos diuertens, lucet terris non exoratus, ac in ſublunaria vim productricem benignus inſpirat. Pari modo & ad ſimilitudinem ſolis Rex Sereniſſimus, optatū cūctis ſidus adeſt; Patriæ & veſtri cauſa huc veniēs; neq; enī ſol niſi in commoda mortalium oritur. Hoſtes infeſtiſſimos diſperſit aut abegit; conueniens quippe erat, vt ſplendor qui ex participatione diuinitatis oritur, omnino ſi illam Aquilonis tempeſtatem diſpelleret. Quare & fidem veſtram ſummè collaudat Sereniſſimus Rex & conſtantiæ gratulatur Ciues ſtrenui; ac quamuis conſciam recti mentem, æquiualentem factis heroicis mercedem eſſe ſciat, cura tamen erit Regi optimo & ſuopte ingenio meritum æſtimanti, vt id in memorem & gratum Principem inclinata Ciuitas, benè collocatum agnoſcat. Iam verò claues portarum Magiſtratui reddit, quas immotus pollicitis, infractus minis, vi inconcuſſus, in eam diē fidiſſimè conſeruaſſet; etiam ad manus Regiæ oſculum inuitat; ad illam inquam, manū, per quam digitus Dei in Vncto ſuo magnalia operatur. &c.* Seuerinus quoq; Karwath è Societate Ieſu Eccleſia-

ſtes,

ftes, publicè habita Rege coram concione, palam & diser- 1656.
tè constantiam Ciuitatis laudauerat, nihil obstante religio-
nis diuersitate aut respectu; ne dum vnum Gedanum ex
peruicaciter asserta fide extollit, totum Regnum remissio
seruatæ notâ resperger et.

Breue dein cum Moscho ac exitu anni expirans armistitium, nouis consilijs ianuam aperiebat. Translatis ille vt memoraui in Liuoniam armis, Rigam Prouinciæ caput, ingenti Exercitu circumsederat, aspirante sub primordia successu: quippe Suecorum Ductor Comes Turn, ad primum congressum Moschis obiecto Equitatu, actus in fugā, ac cum Tribuno Cronmanno cæsus, etiam plurium eo conflictu obeuntium notabili iactura, improspere dimicauerat: dehinc Gabriele della Garde Vrbem propugnante, vbi obsessos in defensionē obduratos, superq; promissū à Carolo succursū, ingruentis brumæ asperitas iuuat, re infecta Moschus obsidium soluere cogebatur. Vnde licet sine effectu imò cum probro reiectum se doleret, nequaquam tamen allaborantium Caroli Ministrorū suasū adduci potuit, quominus vel opimis propositis conditionibus, ad fœdus cum Suecia respiceret; seu abnuente cælo, duos longè potentissimos Poloniæ hostes, inter se conuenire: seu naturâ insociabilis: aut deniq; pinguiore offa à nobis inescatus. Quibꝰ verò conditionibꝰ Tractatꝰ ij nobiscū coaluerit, quamuis ex manuscripto Pauli Konoiadzki Nobilis Borussi copia suppetat, quia tamen Originale Pactorum videre non contigit, desino in incertis prolixus esse. Post alios tamen de eligēdo in Regem Poloniæ Magno Duce articulos, circumscripta fuit pactis belli Suetici continuatio; Liuoniæ Æstoniæque Polonis restitutio; Pecuniæ pro exoluendis militum stipendijs subministratio; aliaq; institutum breuitatis excedentia. Finita transactione in Niemieza die 5ta. Nouembris, Anno 1656. à parte nostra operantibus, Ioanne Casimiro Krasinski Palatino Plocensi; Christophoro Zawisza Mareschallo Lithuaniæ; Cypriano Brzostowski

1656. Referendario; ac Stanislao Sarbiewski Grabouecensi Præfecto. Nec sanè absurdum consilium quo bellum cruentissimum sistebatur, si modo sub duobus Regibus stare vnum Regnum, & indiuisibile Diadema gemina capita exornare posset: ast concordiam animorum non vspiam gentium reperies, ex diuisis inter binos Principes populi studijs: vt nec Orbis machinam, si duo soles, subsistituram. Sanè ab ijs pactis iterum se Polonia difficilimo bello implicuit, antidotum salutis rata, quod toxicum fuit: multi tamen factum extollebant, velut nihil à Fato rebus Poloniæ conducibiliùs suggeri potuisset, ex præsumpta istarum gentium coniūctione, exitium Portæ Ottomannicæ vaticinati: repertis, qui nouissimæ illi à Daniele prædictæ Orbis Monarchiæ, tandem in decursu sæculorum exoriendæ, substerni fundamenta, veracis Prophetæ falsi interpretes affirmarent.

Digressu Regum tracto cis maritima bello, netunc quidē in meditullio Regni ab armis feriatum, relinquente post se Carolo præsidijs insessas arces, quæ demum expugnandæ, illi tempus, nostris vires distraherent. Præcipuè in recuperandam Cracouiam vti Principem & Matricem Vrbem, vota omnium vertebantur: simul & mandata Casimiri, qui Ducem obsidendæ, Georgium Lubomirski Regni Mareschallum, in Prussiam abiens, destinauerat. Nec is segniter iniunctam fūnctionē suscepit, sexdecim Quartianis cohortibus secum adductis; Hijacintho Szembergio Bogusłauiense Præfecto, Michäele Stanisławski Vexillifero Haliciense, Andrea Sokolnicki Hastatorum Protribuno, Petro Sladkowski, Martino Dembicki, Vladislao Lubowiecki, alijsq; alarum turmarumuè Præfectis, associatus. Quippe supplebat vires Cracouiensis, Sandomiriēsis, ac Lublinensis Palatinatuum Nobilitas, quin etiam Montani & transIstulani aggrestes: vt propè octo Millium populare agmen numerari potuerit. Vbi compertum Mareschallum in obsidium adesse, idq; præcursorum volitantes globi planū

face-

facerent, nihil intermisit solertiæ Wirtius ad omnia inten- 1656.
tus, etsi ante firmissimis vndiq; operibus Vrbem circumdedisset. Apud Biezanow pagum castris Poloni constiterant, primò Wieliciam, locum quæstu salis perutilem recepturi, dein ab australi parte intercludendo passui, quominus præuiso à Trãsyluania discrimini iter præscinderet. Conuexerat in ante ex Fodinis Wielicensibus Præfectus ad depositorium Casimiriense, ingentem salis congeriem, venditioni destinatam, vnde illi facilis pecuniarum conquisitio: cum id natiuum mensarum condimentum, bello & pace, diuitum æquè pauperũ condire edulia soleat. Vnde frequenti redimentium salem concursu, licitatio mercis, compendium lucri Wirtio adferebat; dumq; ipse contributionibus Vrbem axhaurit, ac militem diuturna spe exhibendi stipendij differt, interim præsentissimo venundati salis prouentu, in immensum ditabatur; donec quæstum superuenientes Poloni intercepissent. Legionis primipilus (Maior) Szacht vocabulo, tuendi depositorij curam susceperat, in hunc cum tribus cohortibus deuolat Szembergius, ac obuium & certamen offerentem, reliquis dissipatis obtruncat, Depositorio in suam potestatem vendicato. Constricta dehinc Vrbs, non tam vallo & operibus, quod sanè ob vastam loci circumferentiam præstare haud possibile, sed per emissos armatorum globos, insessis vndiq; itineribus; eoque modo ingressu ac egressu vetitis omnis communicandi ratio Suecis præcludebatur. Iam verò in eminenti ad Casimiriam colle Rekawka, (hìc Cráci Conditoris Cracouiæ extare tumulum, vetus refert traditio) super excitatum suggestum, è cõpluribus machinis pulsata mænia, datiq; in Vrbem, vel Vrbe egressos hostes ictus, in circum pedite aggrestibusq;, vim aut assultum ostentantibus. Interea de deditione actum, promissis æquè minis pertentato Wirtij animo, aduersum vtraq; inexpugnabili: nam in omnes figuras se vertens, vel molliora respondit vt eluderet, vel minas iocis discussit, vt contemneret; Georgium

um Forguelum confidentèr admittens suasorem & parariũ,
1656. hominẽ qui tantùm ideo bipes esset, vt vno pede apud Suecos, altero apud Polonos consisteret. Non tamen quidquã colloquijs interuenientibus effectum, Gubernatore nihil ex officio intermittente, ac etiam tunc fortiter agẽte dum modestè loqueretur. Neq; dolis abstinuit; quippè Exercitu in conspectum Vrbis producto, duos nebulones pretio corruptos immiserat, qui tuguria Castrorum ad tolerandam cæli brumalis iniuriam constructa, tum in vsum pabuli fænum ac stramina conuecta, monachali alter, alter muliebri vestitu, subiecto igne incenderant, ausu impunito, nec minori cohortiũ damno, quàm confusione. Nam quidquid militi armorum, vestium, alimoniæ, vorax flamma, vbi restinguentibus caret sæuior, penitùs absumpsit. Continuis dehinc velitationibus actum, vt propè muros exporrecta planities, velut palæstra decursoria haberetur, in qua nobiles ab vtrinq; pugiles singulari plerumq; certamine depugnarent. Cadebant sæpenumero Sueci, aut capiebantur; etiam nostri pariter, & isti quidem notabiliore iactura, ostentandæ virtutis impulsu, aut equorum fiducia, subtus mænia temerè subeundo.

In tertium mensem protelata obsidione, vndequaq; afferebant nuntij Ragocium Trãsyluaniæ Palatinum, nouam & atrocẽ in Regnum Poloniæ irruptionem adornare: etsi ante cudi iniquam hostilitatem constaret Mareschallo, diu tamen tristi rumori negata fides. Rem dein indices ab exploratoribus intercepti patefaciebant, ij vel maximè qui ad Wirtium arcani conscium per Zipheris scriptos codicillos, ex Transyluania missitabantur. Insuper Ragocius ipse, quo animo in Poloniam esset non vltra occultandum ratus, datis ad Mareschallum literis haud diffidebatur; bello se accinctum, nec Polonis vsq; adeo amicum, adiecta disgratiæ causa: nempè ob perperam reiectum tractatum, nuper cum Prazmouio pro quærendo Diademate Polono institutum, quem interea abrumpi, an continuare Respu-

blica

blica vellet, quærebat? prætendens ex interueniente silentio, enormem sui læsionem. Proin dignitati ac securitati vindicandis, armorum remedio consultum iri. Datum Albæ Iuliæ, die XIV. Nouembris, Anno 1656. Amoliendo quod imminebat discrimini dum medio destituimur, & vires infra sunt, arripuit consiliũ Mareschallus, conueniendi per literas Transyluanum: moderaretur affectui neu insperata metamorphosi, pristinam cum Regno amicitiam exueret, stabilem semper nec rebus suis incommodam expertus. Aderat Michaël Sraniſſawſki Vexillifer Haliciensis, honorata è Roxolanis familia, non idoneũ dehortandi ab armis Ragocij instrumentum creditus, qui super mittentis commissa, iam Casimiri Regis ab deuincto mutuis officijs Principe alium affectum requireret, iam à Cæsare pro suo in Vasallum iure, hostilitati intercedente, ab vtrisq; literas ferret. Qui specie festinantis in Transyluaniam pergens, dum vel longinquo itinere moras trahit, vel industria à Ragocio distinetur, subinde iam Hungarici belli procella, submontanum tractũ repentina incursione inuoluebat. Cui malo impar Mareschall9, simul extra spem subsidij absente Rege positus, continuatam in eam diẽ Cracouiæ obsidionem, sumptu & labore ingentibus, soluere abducto Exercitu coactus fuit. 1656.

ANNA-

uendi; Rex Suecus Gedano incommodat, dein in Poloniam abit Ragocio iungendus. Casimirus Gedano Czestochouiam redit, vbi cum Senatu de imminentibus instituta deliberatio. Viennam pro submittendis auxilijs Legati abeunt. Ferdinandi III. Cæsaris obitus, simul Leopoldi Filij in Imp: Rom: Electio. Tandem auxilia Austriaca comparent; Ragocius Cracouiâ mouet; ac Sueco iunctus tendit versus Brzescie Lithuanorum. Mareschallus Lubomirski in Hungariam cum copijs Polonicis penetrat. Landzkoroński Campestris Dux moritur. Daniæ Rex Sueciam bello adoritur, vnde Carolus deserere coactus Transyluanum; qui in regressu apud Magierow à Polonis fusus; dein ad Nigrum Ostrouum affugiĕtibus ab eo Cosacis constrictus; tandem reprimendæ vi impar, dedit se verius quàm paciscitur. Interea Scythæ cum Hano adsunt, qui Transyluanos iniecta manu diripiunt, aut repugnantes trucidant. Kimeni Dux captus; ipse Ragocius vix euadit in Transyluaniam, quo redux, Principatu à Turca detruditur. Hungarico bello perfuncti Poloni, Poznaniam deditione recipiunt. Branicki succamerarius Cracouiensis in confinijs Silesiæ interemptus; Iaskolski ad Imp: Turcarum legationem obit; Chmielnicij itidem ad Regem Casimirum per Internuncios submissio, cui paululum superuiuens moritur, belli fax & perpetuu Poloniæ turbo. Bieniewus ad Cosacos missus; Cracouia obsidetur, quã demum in manus Regis Gubernator Vrbis Wirtius consignat. Gembicki Episcopus Cracouiensis; etiam Wittembergus Suecus, Fatis cedunt; Casimirus in Prussiam tendens occurrentem Bydgostiæ, Electorem Brandeburgicum, hospitem excipit; vbi amica vtrinq; compositione reconciliantur. Poloni, in Pomeraniam Suecorum, excurrunt hostiliter. &c.

HActenus inter Reges mutuis odijs & armis actum, demum & sequior sexus nullâ fragilitatis reminiscentiâ, in casus & discrimina belli veniebat: Heduige Suecorum Reginâ transmissâ nauibus mari Baltico in Poloniam adpellente; etiam Ludouica nostra ex Opoliensi secessu, dein Czestochouiâ vbi tunc commorata, offerre se discriminibus haud dubitáuit. Prior lætorum gustu, ne non sine consorte triumpharetur Polonia; hæc in viriles curas accincta, quominus marito qualiscunq; fortunæ socia adesset; ambæ Sarmatici Regni meditámenta diuerso fine agitantes. Sueca tamen, seu peregrini cæli áèrem fastidiens, seu in deterius vergente Ma- Anno christi 1657

1657. riti Regis ſucceſſu, pro innata ſexui timiditate, feſtinatò regreſſum in transmarina maturauit. Ludouica nihil ancipites belli caſus morata, inter infeſtas vtrinq; acies, Gedanum ad Regem Maritum ire decreuit; in eum finem complures è Senatu Czeſtochouiam euocans, quibus itineris rationibus & neceſsitate eundi expoſita, cunctorum aſſẽſum, magis, quòd ita vellet, quàm vt expedire cenſerent, extorſit. Permouebat ſiquidem mediationis Gallicæ conſideratio, Antonio de Lumbres operam quominus Regis ſui interuẽtu bellum Sueco-Polonum honeſtis conditionibus dirimeretur, prolixè offerente: etiam noſtra intererat, altiore inter Gallum & Suecum confidentiâ, adhiberi negotio Reginam penitiùs mentem Miniſtrorum Galliæ introſpecturam; ne arbiter Rex damno noſtrô Colligatæ & deuinctæ ſibi Sueciæ gratificaretur. Primas Regni Leſzczynius, etſi maximè neceſſariam cenſeret Reginæ præſentiam Gedani, dum tamen animo obuerſantur tendentis vndiq; pericula, & irreparabilis dato caſu iactura, propè diſuadebat iter, niſi dum obfirmatam in propoſito videt, vitandæ offenſæ aſſentiri cogebatur, præſertim, vbi ita Regem velle ex literis compertum fuit. Itaq; ſat exili à Wolborio comitatu mouit, quoad ſuperueniens Caſtellanus Kijouienſis Czarnecius, (nam huic munus deducendæ conſortis Rex iniunxerat) Mille CC. Equitũ ala, præſidium itineranti circumdaret. Vir enim in omni negotio agilis, & continuo motu exercitus, obſequentiorem militem inter opera belli experiebatur, eodem, vbi deſes agit, diſciplinam aſpernante. Quod etiam tunc euenerat. Habebantur apud Gedanum in Caſtris copiæ, ſemeſtri planè ab opere belli vacantes, niſi quod in Electoralis Marchiæ ditiones inuecti populatores, præter promiſcuam oræ direptionem, pecudum armentorumq; greges in Caſtra deducebant. Clauſa interim Vrbe intromitti Rex quemquam, (niſi ex ſpeciali permiſſu) vetuerat; ne gregarij per ganeas Vrbis diſtenti, caſtra vacua relinquerent; dein: aliquo caſu (vt inter multos & diuer-

ſos

ſos ſolet) excitatâ rixâ, in eo concurſu hominum tranquillitatem Vrbis turbarent. Vnde excludi aditu indignati, ac ſubinde per intemperiem âëris imbrium moleſtiam ægrè ſub dio ferentes, tum notabile equorum damnum paſsi, primò ſinguli, mox omnes incuſabant. Iniquè obſtrui portas Vrbis emorienti fame militi, nec fas eſſe buccellam panis depellendæ inediæ emere, cum interim ſatellites & aurigæ Regij delicijs diffluant, permutatis Ducum mandato militiæ munijs, vt intra muros Germani recepti, veſtphala dape ſaginentur; Eques interim Polonus, poſtquam ſexies ſupra decem eo anno collatis ſignis depugnaſſet, ſub Ioue frigido in ſtatione maneret, deſertus & ieiunus. Eò demum quærelis proceſſum eſt, vt triennio retenta ſtipendia in memoriam reuocarent, repeterentq;. Quæ poſtulata, vbi per Delegatos audacius apud Regem perurgent, opportuno conſilio in hyberna dimittere placuit, ſpe conceptâ, ſegregatos fore modeſtiores, ac dum ſuppetunt alimenta, moleſtam interim ſtipendiorum requiſitionem in aliud tempus differri poſſe. Itaq; cum venia Regis in hyberna (Conſiſtentiæ) abiêre cohortes, ſecutis Ducibus, vt aliqua Imperij & diſciplinæ militaris ſpecies eſſet. Quod vbi cognitum Suecis, intimas tunc vires in inſula Mariæburgenſi recolligentibus in ſparſim tendentes Ductore Steinboko prorupêre; alio agmine vacua iam apud Fulcinum Caſtra Botycherus Tribunus inuadebat. Et iſte, ex deſerto vallo, ac morticinis repleta Caſtrorum area triumphabundus, ridenda ſanè, de reportata ex Polonis victoria, quorum ad XX. Millia inuaſis caſtris trucidaſſet, nugigerus bellator typis euulgauit: magis viriliter egit Steinbokus, qui veſtigio abeuntium inſiſtens, legionem Wiſniouecij Ducis ſecurius tendentem, per Aſchembergum nobilis audaciæ Tribunum aliqua clade affecit. Eodem fermè tempore Ludouica Choynicios venit, cum ex refugis noſcitur, haud procul Polonos cum hoſte manum conſerere, qui iam ſparſâ in diuerſa carraginem cum impedimentis diripuiſſet. Nocte concubia Czarnecius

1657.

1657. cius, aditu ad Reginam imperato, in ſuccurſum laborātib. abire ſe nunciabat, ſimul vt tantillam moram Choynicijs ſecura traheret, obnixè rogauit; connijciens haudquaquam paſſuram deſtitui ſe præſidio armatorum, ac ſub ictu propinqui diſcriminis, intra inualidi oppidi mænia ſolam relinqui. Aſt illa nihil, implacido diſcuſſæ quietis horrore commota, Czarnecio ſomni interruptionem deprecanti, reſpondit. *Imò (inquit) cum Deo bono perge quantocius Czarneci, ac pro animo tuo & neceſſitate præſenti hoſti occurre. Ego interim hîc immota donec redis ſtationem tuebor.* Mox maturato abitu Czarnecius, ſub diluculum in Suecos incidens pugnauit proſperè, excuſsitq; prædam victoribus, quám quinq; cohortibus fuſis retulerant. Sic, ad ſatietatem Aſchembergum vltus, eadem die ſub veſperam actor & nuntius victoriæ Choynicios redit, pretium operæ captiuos vltra L. adducens, inter quos complures Gallos in gratiam Reginæ libertate donandos, offerebat. Simul affuêre ſalutandæ, vt quiſq; è Proceribus militiæ potior: quippe, vt abeuntem Exercitum ſequerentur Tribuni, Rex permiſerat, quominꝰ ſub ordinario imperio digreſſo milite, legitima diſceſsio & ex permiſſu facta videretur. Duces in conſpectū admiſſos Regina lætiore vultu accepit primò, ſed mox, vbi de Rege Caſimiro Gedani relicto, mētio incidit, propè dedecus in frontem exprobrauit. *Quæ hæc (inquit) animorum mutatio eſt? quæ furia lymphauit mentes veſtras Poloni? Probrumne dicam ex perfidia, an labem ex leuitate? nec ſcio an non philtrum aliquod Sueticum iterum vos faſcinauerit? Regem veſtrum deſeritis proh nefas! Iuſiurandum Tyſʒouecijs præſtitum conuellitis, piaculum eſt. Si in gratiam hoſtium Caſtra reliquiſtis, ecce ij è veſtigio inſtant abeuntibus: ſi præcipiti fuga euadere ſatagitis, mox alium hoſtem eumq; recentem à Tranſyluania habituri. Miſeret me veteris virtutis veſtræ, pluſquam pudet leuitatis. Sed exhibete vos per Deum Patriæ filios, ac Regi ſubditos, imò vobiſmet ipſis vos reddite. Date iſtum fœmina, Reginæ tamen veſtræ, honorem, vt velut officij cau-*

ſa

sa obuiam mihi datos sistam Regi, & ex obsequio promptos laudare possim, quos spreto redeundi suasu, culpare cogar obstinatos. Quæ iram inter ac renidentiam vultus effata, complurium pudorem & solicitudinem excitauit, pro muliebri affectu zelosius quàm consultius in salutantes inuecta: donec expositis abitus rationibus, maximè quod graui anni tempore, non milites, non equi, iniurias cæli famisq; amplius tolerare potuissent; insuper, voluntatem Regis digressum in hyberna permittentis, luculenter demonstrauerint. Post mulcendorum animorum perita, minis preces mutauit, in regressũ Cohortes incitans, etiam additis quantum in præsens licuit promissis, aut largitione. Itaq; pluribus vt cum Regina reuerterentur persuasum est: omnes vt redirent haud conducere visum, iam quod ora illa diuturnis pabulationibus exhausta, nequaquam in alimoniam famelicis suffecisset; sed magis, quod Ragocius transmissis Carpatijs montibus, Cracouiam cum ingenti Exercitu tendere nuntiaretur. Etiam Regina, ab eo itinere, quod cum extremo destinauerat discrimine, absistere debuit, omni Gedanũ versus via armatis à Steinboko infessa, & quo se tantæ manubiæ verterent, vigili & indefessa cura attendente. Quibus maturè perpensis, tandem iusta consideratio propositũ iter discussit, conuersoq; itinere Calissium, inde demum Czestochouiam redijt. 1657.

Demorante Gedani Rege Casimiro, rursum à meridie noua lues viscera Poloniæ inuasit; ne non tantùm pelagus agitari ventis sciremus, aut solum mare belluarum ferax esse, etiam per Carpatios montes à Transyluania, quale nec Africa habuit informe belli monstrum, in Regnum hoc impetu vehementi decucurrit. Monstrum sanè, contra veterrima nouaq; fædera, contra omne fas & iustitiam, Regno Poloniæ illatum bellum, ab Georgio Ragocio Transyluaniæ Principe; haud ita pridem Ius Nobilitatis Polonæ, efflictim ambitum consecuto. Is nupero Cosacorum bello, missis vltro citroq; auxilijs obstrictus, & amicitiæ Regiæ *Bellũ Transyluanicum.*

1657. illigatus, nulla repentinæ hostilitatis causâ, ne prætextu quidem, inuios montium nemorumq; saltus, ac obiectas separatis naturæ Alpes Carpatias emensus, acrior ex amico hostis, in Regnũ hoc veniebat. Scire expedit, quis ille & vnde? Transyluania, pars olim Daciæ, Romanorum Prouincia habita, maximè Traiani Imp: contra Decebalum bello gesto inclaruerat. Origo genti ab Hunnis Scythiæ populo deducitur, nec in hanc diem moribus discrepant. Claritudinem peperit Attilæ famosum nomen, adeò, vt flagellum Orbis dici meruerit. In illa demum transmigratione gentium, ac fatali Orbis decursu, dum Romana potentia fatiscit, Hunni cum Auaribus occupauêre Pannonias, dehinc inter se iuncti, etiam nominis ethymologiam miscuêre, ex Hunnis & Auaribus Hungari dicti. Cæterum Transyluania Moldauiæ Transalpinæ australi latere coheret, à meridie montib⁹ nemoribusq; distincta, tergo reliquæ Hungariæ iungitur. Mediam nobiles fluuij allunt Tibiscus, (Cissa) Marissus (Maroz) tum alij. Qui Regioni dominatur, Waywoda seu Palatinus dici consueuit, consimili Regulis Moldauicis titulo & dignatione; nunc supergressi istorum opes Transyluani vocabulum Principis vsurpant. Olim ditio ea sub imperio Regum Hungariæ manebat; primum Ioanni Hunniadi celeberrimo Duci in Feudum collata, sed ita, vt Comitis Bystrycensis dignatione contẽtus, titulo & insignibus Transyluaniæ parceret. Rursus, sub Annum MDXLI. Stephanus Maylatus, insessa Fogaras arce, ab Ioanne Zapolio Rege, fiduciario iure concedi sibi extorserat; quoad in viscera Hungariæ se se insinuãtes Turcæ, vasallos isthic suos constituerent. Quid Bathorij, Botschaij, demum Ragocij ei plagæ dominati, erga vel contra Christianitatem præstiterint, ex historijs & rerum moderno statu palam est. Nunc pacatis Turcarum cum Austria rebus, pertedere segnis otij Ragocium cæpit, dumq; ab amico putatitio requirimus auxilia Poloni, subita metamorphosi in hostem euasisse deprehendimus. Pridem inter Ragocium ac Georgium Lubomirski

mirſki Mareſchallum Regni interueniebant mutui affectûs 1657.
commercia, ſeu (vt fit inter conterminos) ciuili elegantia ac amicitiæ officijs Principibus viris certantibus, ſeu interuentu affinitatis, ſtrictiorem inter vtroſq; parante confidentiam. Adoleuerat iſta longiori tempore conſtans & ſtabilis & quàm vt innui, ſubmiſsis ad Zwaniec auxilijs, etiam Regno addictam mentem Tranſyluanus nuper probauerat. Magnam inde ſpem concepit Mareſchallus, non negaturũ iterum auxilia contra hoſtes Regni Principem, qui nuper eo beneficio à Rep: erectus, etiam talionem præſtiti officij laudabiliter exhibuiſſet. Dumq; in eo negotio, iã literæ, iam internuntij commeant crebriores, huc mutuis correſpondentijs deuentum, vt identidem inſinuaret Mareſchallus; ſi Ragocius opem quaſſatis Poloniæ rebus opportunè ſuggerit, indignè oppreſſos armis iuuando, non ingratam fore aliquando Reip: operám, & plurimùm valiturũ medium, ad præoccupandos eo beneficio Polonorum animos, vbi olim eluctata malis Polonia, poſt ſera ſterilis Maieſtatis fata, ſolio Sarmatico Regnaturum adſciſcit. Talia circumſpectus inſinuabat, ſupponens futurum, vt licitis & practicabilibus modis quærere Ragocius diadema, non violentus rapere vellet. Nec diſplicuêre ea Caſimiro vndecunq; præſidia conquirenti, vt Nicolaus Prazmowſki Maior Regni Secretarius in Tranſyluaniam iret, mentem Ragocij pertentaturus, ac explorando vado inijcere iuſſus mentionem; ſed mentionem tantùm, ſuſpenſo in totum negotio, donec prius in ſuſcipiendam religionem Catholicam, firmandaſq; Patrias libertates Ragocius diſponeretur: quod & factum obiter vt memoraui delibata negotij materia, nullaq; concluſione ab vtrinq; conſecuta. Aſt eiuſmodi inſtinctus, in cauſam ſolitæ Heroibus febris ſufficiebat, vt Ragocius, quæ mortalibus ab æuo ingenita regnandi cupido eſt, confeſtim aſſequi præſumens, diutius expectare diadema nollet. Accendebat & æmulatio, quod ad eiuſdem ſortis brauium, iam Domum Auſtriacam, etiam Moſchum vocari inaudiſſet.

1657. ſet. Non incommoda rebus Sueticis, ea Tranſyluani à nobis ſe alienantis ſideratio, quem immodico ambitu Regni deflagrare, vt comperit Carolus, per ſubmiſſos eò ardentiꝰ incitabat, quominus contẽptus & illuſus, vindicaret à contumelia honorem, ac quo imaginem aliquam Iuris faceret, titulo ſibi in Regnum Poloniæ armis quæſito, in ſpeciem Ciuilis Contractus decedebat: æquè transfundentis quàm acquirentis Iure nullo. Igitur Tranſyluanus ſeu aliena ſuggeſtione ſeu proprio occecatus affectu, palam decreuit contra Polonos Albæ Iuliæ bellum, quidquid militaris iuuentutis Prouincia aluit, in nos armans, quàm ſatius & ex ordine cõtra Chriſtianitatis hoſtem vertiſſet, vel in ſubſidiũ amicæ genti retinuiſſet, diutiùs Principatu & vitâ potiturus. Ad ſubitum inſperatæ hoſtilitatis nuntium, Mareſchallus Regni Cracouiam tunc obſidens, eximendis præoccupato animo ſcrupulis, per Michaëlem Staniſſawſki Halicienſem Vexilliferum conueniebat, iniuſta arma diſuadens, dubium belli euentum ob òculos ponens aſſequendi Diadematis modum & viam aliam explicans, deniq; ad veterem beneuolentiam tutioremq; gloriæ viam, familiarius hortabatur. Claudiopoli Ragociũ decreto iam bello adibat Staniſſawſcius, qui dum poſt exhibitum ſalutationis officium, exponendi quorum cauſa veniſſet, opportunum tempus captat, ex illo Ragocius ãticipatiuè quid noui in Polonia ageretur requirit? Cui ille, vtinam verò ad antiquam formam & modum, omnia hìc & ibi haberentur. *Iam verò (inquit) antequam quidquã proloquar, ſine me Princeps pro innato candore tuo, vt ſciam, ad amicum te Regno noſtro, ac contra venerim? ne interim ad nondum hoſtem verba facturus, in cõtrarium proemia formare cogar. Amicitiam ſiquidem tuam conſtanter obſeruando Poloni, hoſtilitatem neutiquam promeruimus.* Tum Ragocius. *Quandoquidem probè cognita tibi, ex me ipſo intelligere vis, ſcias oportet, vt propediem hoſtem me experiatur Polonia, quia amicum conſeruare neſciuit.* Demum accito Cancellario exponi iuſsit, vt ſibi, oblatione Regni, non ſine graui contume-

lia,

lia, illusum esset; velut crepundijs, quæ insinuata pueris, 1657.
mox surripi solent. Abunde sibi sine ærumnoso Regno dignitatis & fortunarum, nec afflictissimum dominatum ambire: id vnicè dolere, quod ostentata spe diadematis ludificatus, enormi contemptu læderetur; ab amicis edoctus, easdem spes Regni in Domum Austriacam transferre Polonis altiùs fixum manere. Proin iniuriam armis ex æquo reparandam. Excusauit Staniſlawſki ex nulla Contractus realis (vt vocant) interuenientia, qui demum consensu mutuò, verbis solennibus, aut scriptura authentica firmatus, partes obligare solet. Nihil horum intercessisse, ideo, ex nulla obligatione consequenter nullam iniuriam prætendendam; Dein, ex vi legum Poloniæ cardinalium, debuisse in antecessum statui de Religione Catholica Romana, & antiquissimis Regni libertatibus in solidum conseruandis. Ad hunc obicem tollendum, iniectam mentionem à Prazmouio, si à ritibus maiorum discedere Princeps nollet, vt Filium minorennem spei regnandi admotum, ac adoptionis iure habendum, in Aulam Casimiri mitteret, in sinu Regis, & oculis gentis educandum. Libertatem Polonorum in concordibus eligendi Regis suffragijs vel maximè cosistere: igitur indici prius Comitia, congregari Ordines, profiteri inter Candidatos nomen, concurrenti ad Solium Ragocio expediebat, demum vnanimi consensu Regem proclamandum. Insuper, nulla à Principe tam æris quàm armatorum subsidia indigenti Regno exhibita, vnde euanescente promissorum effectu, pro quibus deferendi Regni pretium petitur, etiam alteri parti proposita abrumpere fas fuerit; cùm, vt conditio contractum faciat, ita non impleta resoluat. Nec æquitati consentaneum, quod à bona voluntate offerentium processit, ad necessitatem trahere, ac prompti animi testificationem hostilitate pensare. Hæc legatus ex commisso, ego ex literis Instructorijs inserui. Etiam in eum finem cooperabatur Ferdinandus III. Cæsar, per Episcopum Nitriensem Hungariæ Cancellarium, ab iniqua vicini Regni impetiti-

1657. one dehortatus Ragocium; idem præstitit Franciscus Wesselini Palatinus Statuũ, Regni Hungariæ nomine, Mater insuper Principis, vbi benignioribus monitis non profecisset, diras imprecabatur; secus cessuræ expeditionis, vates magis quàm mora: at, frustra omnia, Fato suo obstinatum in præcipitium trahente. Vt enim phrænesi laborantes iacturam rationis nisi postquam conualuerint non sentiunt: ita temeritate dum in bella ferũtur Principes, magis spes ex cupiditate, quàm futuros casus & incertam Martis aleam apprehendere solent.

Dum infesto animo & agmine in ditiones Regni ingruit Ragocius, in antecessum euulgari fecerat literas Vniuersales, causas & rationes, cur Poloniam hostiliter intraret, exponentes: religionem, libertatem, clementiam ac omnia in integro pollicitus, se vt bello temporumq; malis mederetur venire professus, Eo tenore. *Georgius Ragocy D. G. Princeps Transyluaniæ, ac partium Regni Hungariæ Dominus, necnon Siculorum Comes &c: &c: Vniuersis & singulis, comprimis Statibus, Ordinibus, atq; incolis inclyti Regni Poloniæ, præsentes visuris lecturisq;. Cum fatiscentibus ac indies vergentibus in deterius Reip: Polonæ rebus, in præsenti suo statu, Ordines Regni nihil opis vltra, præsidijq; videntes, Coronam Regni, iam antea, tum recens mediante solenni Legatione nobis obtulissent; necnon pro veteri nostra in Nobilissimam hanc Gentem, animi propensione & benè merendi studio, Christianaq; insuper ducti pietate, Ipsi in persona cum copijs nostris, turbatum Reip: Statũ componere (Deo adiuuante) apud nos constituerimus. Proin operæ pretium facturi, beneuolè monere & adhortari omnes & singulos existimauimus, vt lectis præsentibus, qui incolumitatem suam suorumq; pignorum, tum bonorum conseruationem sartam tectam velint, propinquantibus nobis adfines Regni, tempestiuè occurrant; suamq; nobis hac vel alia ratione propensionem studiumq; testentur. Qui verò id facere abnuerint, atq; clementi oblationi nostræ sese opposuerint, non nobis optimæq; ac prorsus innocuæ intentioni nostræ adscribant necesse est, si quid malorum*

sors

fors belli & temporum iniquitas inuexerit. Nos omnes patrocinium nostrum amplexos, clementer & placidè suscepturos, à præsẽtibus belli temporumq; malis vindicaturos, afflictumq; statum quãtum licebit restauraturos, ac inprimis Libertatem conscientiarum conseruaturos, bona fide pollicemur. Daturi Deo iuuante operam, vt pax alma reflorescat & tranquillitas priuata ac publica, inclyto huic Regno postliminio restituatur. Quas literas ob maiorem certitudinem subscriptione manus nostra munitas, sigillo quoq; nostro firmari iussimus. Datum in Castro nostro Kolos Monastor, die vltima Decembris, Anno CH: 1656. 1657.

Evulgato per viciniores Prouincias Edicto, mox Mareschallus Lubomirius contrario scripto, vim immeritam Transyluano exprobrauit, futiles demonstrans inuadendæ Poloniæ causas, nec ex destinatione felicẽ iniquissimi belli exitum ominatus: reperto qui adiret Præmysliense Vexillifero Ioanne Woiakowski, viro prompto, & in efferendum, quæ vltra literas commissa animoso, sensus Epistolæ erat. *Quo animo in Remp: nostram Celsitudo Vestra feratur loquuntur Vniuersales eiusdem literæ &c: Sanè est quod mirer & doleam, Cel: Vestra potiora fuisse periculosa ac indecora, quàm tuta & laudabilia. Evulgato quippe scripto, speciosus asserendæ libertatis præfigitur titulus, interim hostili incursu, præcipua legum Regni basis, libera Electio præcipitanter tollitur; iubetur occurrere venienti seruitutis ignarus populus, sed nisi id faciat mancipiorum loco habendus, id est ferro igneq; puniendus; promittitur Senatui antiqua dignitas, quæ eadem in tam grandi negotio, inuasi nulla causa Regni, palam conuellitur. Illa ipsa auita, vera, sanctaq; Religio (pro qua Maioribus nostris tot fusum sanguinis) ad libertatem conscientiarum, & dogmatum credendi vt quisq; velit licentiam restringitur. Sed & in detentione D: Stanislawski legati, affinis mei, publicum negotium, priuatumq; amicitiæ ius violatum, quid aliud expectare iubet, nisi omnia diuina humanaq;, in uictimam recens enato ambitui destinari &c. &c: vocatum se Cel: Vestra ad Poloniæ sceptrum,*

1657. *& per abruptos tractatus, illusum quaeritur? Fateor legatum à Sereniſſimo Rege meo ad Cel: Veſtram miſſum, ſed non abrupto, ſuſpenſo tantummodò tractatu rediiſſe, quia religionis ratio, primos ab vtrinq; vt par erat habuit reſpectus; quid mirum, dilatum id ad Remp: fuiſſe, an Principem diuerſæ Religionis in Regem accipere expediret? Iam verò petendi regni viam ex forma ſtatus noſtri Cel: Veſtra monſtratam, vti legatos ad Comitia Generalia mitteret, probè ſciens, apud nos Regem, non niſi conſenſu gentis & liberis omnium vocibus deſignari. Ergo hoc non erat abrumpere tractatus, ſed ſuſpendere &c:* Demum poſt alia. *Neq; tantùm Cel: Veſtra in armis reponere ſpei debet, vt mente excidat cauſa iuſtitiæ; hac namq; vacillante vinci immoderatam potentiam liquet, bellaq; iniuſtè cœpta infauſtè finiri, creberrimi euentus oſtendunt. Tempus docebit magisnè ſalubria ſuaſerim ego, an Cel: Veſtra ſecuta ſit &c: Datum ex Caſtris ad Cracouiam die 27. Ianuarij Anno CH: 1657.* Detentionem an moram Staniſławſcij apud Ragocium in diuerſa tunc rumor trahebat. Pleriq; ob infeſta ſtrepentibarmis itinera, reditum diſtuliſſe; multi violenter retentum cenſebant, ne ſcilicet intima conſiliorum, & quæ alia cognita legato, dum redit pateſcerent; quidam ipſo volente, & dimiſſuro Ragocio, vltro adhæſiſſe; ſed quia Poloniam tot hoſtibus, acceſſu Tranſyluani imparem iudicaret, ſpecie retenti manſiſſe, incertum, an metu periculorum. Sanè fatiſcente poſthac Mareſchalli gratia, obiecta fuerat, procurata legati circa latus Ragocij mora.

Ipſo anni exordio Tranſyluanorum copiæ fines Regni intrauêre. Ne tamen Cæſaris Ferdinandi de non mouendo Polonis bello commonefactionem, in totum ſpreuiſſe ille videretur, per Franciſcum Riday neceſsitatem armorum excuſauit, accitum ſe in ſucceſsionem Regni Poloniæ quæſtus, & poſtquam in ſtipulatam deductæ conditiones eſſent, abruptum ſuâ contumeliâ tractatum; iam quod probè ſciret, eiuſdem diadematis oſtentatione Suecum, inſuper pari illicio Moſchum ludificari. Vnde non Regni ambitu, non

vlti-

vltionis accensum impotentiâ, sed honoris læsi vindicandi 1657.
causâ, bellum illudentibus mouisse, donec reparatur iniuria continuandum. Primum à Transyluania armatis iter, per inferam Pocucij oram, quâ Carpatij montes in decliuiora mitescunt; hic superato Pruto fl: (antiquis Hierassus) vltra vinginti Hungarorum Millia censa sunt; Moldauis præterea Valachisq; etiam Leuensis vtriusq; Tyræ ripæ accolis prædonibus, supra X. Millia in societatē belli pertractis. Penes Ianussium Kimeni Exercitus imperium; Gabor Bakossi Magister Equitum; Stephanus Gieroffi Excubiarum, Gabriel Bethlenus armamentarij curam obtinebant: Michäele Mikessij consiliorum & literarum Principis intima expediente. Vltra radices Alpium progressis, X. Millia Cosacorū Vkraijnensium, sub Antonio Zelenecki, ac Popenko Tribunis se se adiunxêre: & ij quidem nuper iurati Transyluaniæ hostes, iam nunc præpollente in Polonos odio, veteres offensas abdicabant, in obsequium Ragocij deuincti Iuramento. Ast, laterem lauat, quisquis iurisiurandi vinculo Cosacum fideliorem credit, naturam citiùs aut vitam deponet, quàm vt eo nexu adstrictus innatam peierādi leuitātem exuat. Sensêre mox limites Regni ingressum Hungarorum, non infesti modo, sed plusquàm hostilis agminis, cum reuixisset in Ragocio Attila, & gens Hunnicæ originis memor, supra humanam crudelitatem in innoxios sæuiret. Continenti incendio reluxit submontanus tractus, vbiq; cædes, flamma, desolatio, ostenditq; indiscretus à primo limine Princeps, alium in vniuersalibus literis, alium in factis præsentibus, sibi animum suppetere, nec tam ad Regnum, quàm in exitium Poloniæ deproperasse. Prima vis in Samboriam conuersa, oppidum non infrequens, at nullis operibus firmum, & agrestibus tantùm montanis, aut qui alij salis fossores hic existunt, insessum. Introgressus paulò ante Guldinus Centurio cum LXX. legionarijs, triduo ferè assiliētes Hungaros egregiè sustinuit oppidum defendendo: pari successu Premyslia, dein Iarosslauia tentata, nisi quod istæ præbito

 lytro

1657. lytro securitatem pecuniæ debere maluerunt. Omnium constans opinio erat, Ragocium iter destinare Leopolim, isthic sedem belli locaturum, subsidijs ex Hungaria & Vkrayna commodius recipiendis: iam quando vellet expeditum in viscera Regni iter habiturum, pro regula belli nullum à tergo hostem relinquendo. Sed omisit Cracouiam, vnde in cætera regimen festinans, nec magis in alias curas intent nisi vt Metropoli recepta, quantocius insignibus Regni potiretur. Eas nimiùm cupientis spes nonnihil remorata arx Lancutensis, Mareschalli hæredium, quàm ille nisi mox se dederet, admotis tormentis, quassari & solo æquari iusserat: sed plus in verbo furoris quàm in opere efficaciæ ostendit, præsidiarijs mentionem dedendi planè reijcientibus, & muris Fortalitij solidioribus, quàm vt perfunctorio iactu labefactárentur. Tuebatur locum Pniowski Nobilis Mazouita, Desultoriorum Lubomirij Ductor, quem in perferenda extrema promptum vbi constitit Ragocio, & maturandum iter Cracouiam vrget, nulla notabili edita opera, incensis tantùmmodo circumiectis mappalibus properanter Hungari abscessêre.

Conclamatæ penitus res nostræ, inq; desperato statu salus Reip: posita videbatur, quæ Suecorum vim ægrè sustinens, vbi huic Transyluanus iũgitur, ambobus omnino impar esset. Sed quid olim saluando Izràèli Deus, rubri maris aquas diuiserat, etiam tunc inter geminum coniuratorũ hostium Martem, nouissimè periclitantem Poloniam, non sine prodigio conseruatam voluit, per coniunctorum disiunctionem agendo. Cõstabat liquido malè affecto corpori Regni, ante omnia caput reddi oportere: Regem scilicet Casimirum, cui tantisper Gedani demoranti, interceptis ab hoste itineribus, in Regnum redire haud integrum erat. Ad illum, sub elapsi anni finem, diuertisse Ludouicam Reginam memoraui, quæ demum viarum difficultate per occurrentiam hostis absterrita, retro in Clarum Montem redierat. Hic subsistẽtem infallibiles conueniebant, de Transyluanici

belli

belli, & iam in viſcera Regni infeſta Ragocij irruptione nũtij 1657.
augebat anxietatem, ſolutum Cracouiæ obſidium, diſperſus & exhauſtus miles, incerta vndecunq; auxilia: ſed præcipua ſolicitudinis cauſa, abeſſe Regem, hoſpitem an detentum Gedani? lubricum ſanè in diſcretione Vrbis coronatum caput haberi? quæ quãtumuis fida & ſtabilis, non ideo tamen ex congruo prouiſum ſecuritati Maieſtatis, intra circumferentiam mæniorum peregrè ſubſiſtentis. At herculè maneret illic tantùm depoſitum in ſecuro? Quis intra Regnum improuiſo rerum turbini occurret? quis ſalubrium conſiliorum autor, graſſantem felici audacia Tranſyluanum auertet; aut ſuperuenienti Sueco inconcuſſum pectus obijciet? Talia Regina iam abſenti per literas Primati, iam præſenti multo ſuaſu Senatui ingerebat, donec omnibus conſultiſſimum videretur, omni poſſibili modo reducendum Gedano Regem, nec aliter, niſi ſoſpes redit, ſaluti Patriæ, & dignitati Maieſtatis prouideri. Itaq; reducendi negotium ſedulitati Czarnecij procurante Regina commiſſum fuit; quod eo modo executus, in adeunda pericula audaci confidentia veteranus, iuxta & circũſpecto conſilio. Abeunte ex Pruſſia Polonico Exercitu, adeo licenter vagabantur iſthic Sueci, vt præter abactas prædas, & miſerandam Prouinciæ direptionem, Carolus Rex, dum Gedanenſibus non vſq; adeo nocere armis; quâ terra, quâ mari valet, vel elemẽtis ipſis contra eos indignabundus pugnauerit. Exundauerat verno tepore auctus Viſtula, ſolitum alueum ſupergreſſus, cum ille operoſo commento, perfoſſis quibus violentia fluminis coërcetur aggeribus, ac deriuato curſu aquarũ, fertiles illos Zuławæ Gedanẽſis territorij agros repentino diluuio ſuperfudit. Paſcua, ſata, Domos, Palatia, amænaſq; hortorum delicias, & quidquid eâ plagâ manu factum, inundante elemento obrutum eſt, incolis ad primam increſcentis aquæ violentiam, periculum refugientibus, aut qui præuenti malo, culmina ac ſummitates ædium, ſed fruſtra, irrepẽtibus. Fidem ſuperat repentina calamitas; vbi modo arua, aut mapalia

1657. palia, ſubitò locus patiens nauigiorum fuit, & quâ pridie agreſtes ruſticabantur, iam nunc mira metamorphoſi rei nauticæ locus conceſsit, ac pro aratro, phaſelli, immenſum æquor ſulcabant. Pertigit ad vsq; mænia Vrbis eluuies, non ſine Mosłauæ periculo, quæ in depreſsioribus ſita, iam involui increſcente aqua cæperat.

Ad Suecos revertor: quorum Aſchēbergus apud Ghoynice; Steinbokus Swiecie verſùs, Douglaſſus circa Mæuum partitis ſtationibus, ſubſtiterant; in ſummam quo ſe verteret Rex Polonus intenti. In hos Czarnecius, ſparſa per præcurſores aduětus famâ, deuolat; ac Tucholiā in obliquum profectionem inſtituens, ſimulanſq; propinqui hoſtis ignorantiam, iter proſequitur, velut rectà Gedanum pergeret. Obijcit enimverò contra tendenti Aſchembergus legionem, Mille ducentis Steinboci Equitibus iunctam, ac in conſerendam manum prouocat, eò flagrantiùs, quod exacto anno apud Iarosłauiā à Czarnecio fuſus, par pari referre, ac militari talione cladē pēſare niteretur. Sed non ea mens & conſilium Czarnecio, vt ex beneplacito hoſtis pugnaret, ampliùs è re ſua ducenti, ſi præferocem & pugnæ auidum, protelato certamine differret. Itaq; declinando congreſſū per cōpendia viarum modo, concitato curſu abibat, rurſus in ſpeciem reſpirantis, de die ſubſiſtebat, parato in conflictū agmine, & ſeu eundum, ſeu pugnandum eſſet, pariter expedito. Senſit artem & ingenium Steinbokus; quid enim erat prælium deſtinare & progredi, pugnare velle & continuo curſu Jaſſari, in longinqua rapi & à ſuis abduci, niſi militare veterani ſtratagemma, quo elicere partem à toto contenderet, ac abreptis æſtu pugnæ promptioribus; diſpartitas Suecorum vires, omnibus impar, ſingulos diuiſim conciderer. Itaq; haud impediri abeuntis iter volebat; diuerſa Douglaſsij ac complurium Tribunorum opinione, omnino fugere aduerſarium iudicantibus, vbi ſupra vires ſuas potentiam Suecorū intellexiſſet. Nec ſanè tendentis celeritas, multum à fuga aberat, cum decem milliaria per diem conficere minus eſſet,

equis

equis Polonorum in pertinacem cursum assuefactis: mole- 1657.
stum imò arduum insequentibus Suecis, (nam praeualuerat consilium insequendi) apud quos grandiores equi, pedibus crassis, ac pernicitate nulla, in cōcitatiorem gressum impulsi, lassitudine protinus succumbebant; etiam denso frigore caenosa viarum congelante, per praedura terrae fragmina excussis soleis incedēdo, cespitabant aut prouoluebantur. Ad haec ex praecedendi ratione, quâ ibant nostri, repertos commeatus quos non absumpsissent corrumpebant, sequacibus conculcata tantum stramina, aut semesas fruges relinquendo. Obnixè tamen insequebātur Sueci, futurum fore iudicantes, vbi in traiectum, aut angustias loci, vel demum ad ripam Vistulae propulsum agmen deueniret, mox omnis effugij praeclusa possibilitate, velut aues visco haerentes circūueniendum. Ita consectatorio curriculo pererrata Prussia demum in Mazouiam vtriq; deuenēre. Płocko celebris sede Episcopali Ciuitas in ripa Vistulae iacet, diffusa in immensum alluentis amnis latitudine, nec minori profunditate, quae patet ex facili nauium frumento onustarum decursu, etiam siccissimo anni tempore. Hic, accensis quo species pernoctantium maneret in statione ignib9, maiorem noctis partē quietus substitit Czarnecius; ast primo diluculo non rapiditatem ac caecas profundi amnis voragines, non tepidas nocturnis frigoribus aquas moratus, cohortes flumen ingredi iubet: tertio iam tranandi amnes experimentum daturus (Pilcam apud Warkam Wieprum apud Gołąb equis transmiserat) iam nunc velut exercitâ nandi dexteritate palam ostendit, haudquaquam metui à se insequentes, qui obstantia elementa superaret. Plurimis horrori vndarum immensae latitudinis spatia, multi spem enatandi ob profunditatem aluei consumpserant, cum efficax incitamentum facinoris Dux ipse signis praeuius, impulsu calcarium equum in vastissimum flumen agit. Deerat hortamentis verborū tempus, suppleuit opere cunctos antegressus; cum non tam validè praecepta in bello trahant, quàm intrepidè discrimina

1657. in oculis militum occupantium Ducum exempla, ſtimulus audaciæ exiſtant. Inalbeſcebat cælum, cum ſecutis, Ductorem cohortibus, ac equorum beneficio in altum progreſſis, iam ſigniferi rotatis ſuper aquas vexillis militariter ludebant, Tubicines buccinis occinebant, alij pias cātiones modulabātur: complures remiſsis frænis, voce aut palpo manus, admonebant equos, pertinacis in vlteriorem ripam natatûs. Eo modo (quatuor nonniſi ex gregariis, imbecillioribus in enatandum equis, abſorpſêre vortices) ſuperatum flumen eſt. Vbi adulta dies, Sueci inuolutam rete prædam cenſentes, omni virium conniſu aſſultũ feſtinant, mox in aduerſa ripa conſpectis Polonorum ſignis, tam celerem amnis traiectum mirantur & fremunt; demum & ipſi conquiſitis pontonibus conſequi parant, non iniuſto metu, ne vlteriori Viſtulæ ripa ſubſiſtentes Suecos repentinus hoſtis inuolueret, aut noxia celeritate Pruſsiā Ducalē popularetur.

Per id temporis Paulus Sapieha Palatinus Wilnenſis, armorum per Lithuaniam Præfectus, Tykocinum arcem CC. CC. Suecis inſeſſam, & in qua tunc defuncti Radiuilli Vxor cum familia degeret, dum non ſuaſus, nec honeſtæ conditiones in dedēdum locum inclinant, ſumma vi oppugnauit. Hunc, vt ſecum iunctus occurreret Caſimiro, ſolicitauit Czarnecius, ſed is neutiquam Tykocinum, niſi deditum aut captum, relinquere conatus; in adultum vſq; Martium obſidionem cōtinuauit: eo demum fine terminatam, vt Tribunus Erſkienus retinendum fore locum diffidens, defoſſo ſubtus murorum fundamenta pyrio, (qui mos Suecis) arcē maiori parte euerteret. Fama erat diſperijſſe hîc pluribus ſæculis congeſtam Radiuillorum opulentiam; imo quòd mirēre, nuper defuncti Ianuſsij Ducis Palatini Vilnenſis corpus dilāto tantiſper funere flammis è pyrio in ſublime datum, rogũm inueniſſe in nubibus. At Czarnecius, dum Sueci amnē traijciunt, tridui morâ refecto milite, ad extimum vſq; Mazouiæ limitē deflectens, ſubitarijs congreſsibus iam ad Chorzele pagũ, iam ad Dzialdouũ oppidum Electorali milite qui

occur-

occurrerat disperso, eadem celeritate, rursus superato Vistula 1657.
tandem ad Dersauiam penetrauit, vt sic destinati cursus agonem Gedanum veniens, consummaret. Sanè non ingratus hospes sero diei Vrbē veniens, cum facibus ad fores Regiæ, ab effusa & lætante plebe Vrbica deductus. Demissè dum salutat Regem, in eum memorant sensum prolocutum. *A prima iuuenta ad hanc canitiem, sub Patris, Fratris, Tuiq́; Regum meorum auspicijs miles, iam nunc in censum publici cursoris transcriptus, ad Te Ser: Rex, vt quæ in visceribus Patriæ nostræ agerentur, relatum venio. Vtinam lætiora adferre, nondum malis Poloniæ satiatâ fortunâ permisisset, & tot aduersa perpessi, tandem aliquādo grata pacis vicissitudine recrearemur. Ast, nec dum sudum àëris horizonti nostro redit; & præter violentam Aquilonis tempestatem, recens à Carpatijs montibus procella Poloniam exagitat. Siquidem vomica & probrum Christianitatis Ragocius, nullâ causâ, nullo demerito, hostiliter Regnum inuadit, & perditissimam gentium colluuiem in rapinas & cædes trahens, omnem oram Poloniæ ferro & igne populatur. Quæ etsi referentibus alijs Tibi nota Rex, hùc me tamen Ludouica Regina, non magis salutis tuæ quàm Patriæ incolumitatis anxia, huc Primas alijq́; Proceres Regni delegauêre, quominus in nouissimo discrimine laboranti Patriæ in succursum adesse velis, rogaturum. Equidem modò sospes adsis, iniquiore astro transacta prælia virtute corrigemus, sicubi lapsi aut vacillauimus, resumptis animis iterato pensabimus, abolebimusq́; vel præsenti morte clades & dedecora: etsi quidquid hoc biennio deterius actum, magis id malignitate Fati, quàm ignauia nostra contigerit. Ergo Rex Ser: vt redeas, Regina coniunx & Senatus & vniuersa Patria à te impetrari æquum censet, vt te Duce & auspice, destinatam furori gentium Patriam viriliter vindicare, & fumantis Poloniæ bustum, sanguine hostili restinguere valeamus.* Hæc militariter, melior bellator quàm orator, prèsse suo more dixit; inerat quippe asperior pronuntiatio ex læsione palati à vulnere, quo per vtramq; genam globo olim traiectus fuerat. Sub noctem Rex adhibitis in consilium

1657. qui ad latus, in arcano decreuit abitum in Regnum, non vltra triduum differendum; sparso interim de industria per Vrbem rumore, Czarnecium Lithuanicis copijs iunctum, in citeriorem Pomeraniam ducturum. Ergo necessarijs in viam ordinatis, ac Christophoro Grodzicki tunc rei armamentariæ Præfecto, in Prussia relicto, Rex, confirmatis in fide Magistratu Populoq; Gedanensi, ab Vrbe discessit: præmisso in antecessum cum septem turmis Woyniłouicio, vt is versùs Hauptum progressus, Mariæburgensi Insulæ adiacentes pagos popularetur, velut subsequentis Exercitus præcursor. Consecutus frontem tenuit Czarnecius, cum nouem turmis Equestribus; medio agmine institit Rex binis hastatorum signis septus; postremum agmen in recessu Illustrissimo Vexillifero Regni moderante. Exiles sanè si aperto Marte depugnandum foret vix trium Millium copiæ: sed ex necessitate multum pro defensione tanti cōmissi ausuræ, & veteranorum Ducum ingenio & fortuna præualidæ. Ita, accelerato per Pomerelliam itinere, nulla cuiusquam impetitione, aut occursu: & quod mirum dormitantibus Suecorum Chiliarchis Calisium Rex penetrauit, donec inde Czestochouiæ, vbi tunc cum Senatu Regina sisteretur. Dei opus erat, inter tot laqueos incolumem euasisse; qui, etsi Gedani propria & fida Vrbe liber, at extra Vrbem, omni intercluso passu, velut in custodia à Suecis tenebatur: vtq; dici non ineptè posset, in libertate captiuum, & in captiuitate liberum extitisse. Czestochouiæ summo gaudio exceptus, quodq; desperatam aduentus famam sine noxa præuenisset, lætabundi omnes gratulabantur. Complures è Senatu hic compererat, nempe Ioannem Tarnowski Archiepiscopum Leopoliensem, Florianum Czartoryski Cuiauiensem, Ioannem Zawisza Vilnensem Episcopos; Vladislaum Myszkowski Cracouiensem, Ioannem Leszczynski Posnaniensem, Ioannem Tarło Lublinensem, Hieronimum Wierzbowski Brzestensem Palatinos: Castellanum præterea Woynicensem, Ioannem Wielopolski, ac Boguslaum Leszczynski Thesaurarium

rarium Regni, Legationi Viennensi destinatos; Primate, in 1657.
quo tum consiliorum vis, ob invaletitudinem ex podagra, absente. Cæpto dein consilio, superuenêre, Ioannes Warszycki Castellanus Crac:, ac Georgius Lubomirski Mareschallus Regni, præter sigillorum Præsides: proposita deliberationis Thesi. Spem pacificationis Sueco abrumpente, vt qui pro solita phrænesi nimiùm sibi fidens, adæquatis conditionib9 in deponenda arma flecti nolit; apud Moschum pro pace & præsentibus auxilijs agendum. Hunc quippe in dogmatibus religionis facilius conciliari posse Ecclesiæ Romanæ; tum plurimùm ad rem facere, si in Liuoniam auersione belli & Lithuaniæ euacuatione cooperatur. Assensu omnium excepta propositio; missusq; confestim Ioannes Szomowski Opocznensis Præfectus, explorando Ducis animo: quominus ineunte Majo Legatos mitteret, de conditionibus ponendorũ armorũ disceptaturos, sicq; concluso tractatu inter finitimas gentes non ingratum bello finem imposituros.

Vnum porro necessarium erat, vt promissis vndecunq; auxilijs, inopia publica aliquo modo subleuaretur, Ærario Regni cessantibus contributionibus vacuo omninò & æneruì; quia istæ sine Comitijs indici non solent: Comitia haberi nequibant, ac licetsi necessitate legem frangente indiceretur tributum, nullatenùs dum hostis vbiq; grassatur exigi poterat. Patrimonium Principis, quod apud exteros apennagium, nos Oèconomias ac bona mensæ Regiæ dicimus, planè auersum bello conciderat; Salis fodinæ, magna arcis Cracouiensis Procuratio, Præfecturæ Prussiæ, hostium in manu habitæ; officinæ nummulariæ, Telonea, ac vectigalia sublata; mercaturæ rationes interuersæ, agricultura squallentibus aruis rara, tum intercluso Vistulâ, nulla frugũ in Balthicum exportatio. Vnde depleta re nummaria, ne in nomen quidem mutui sumere afflicta permittebat fides, desperata solutione dare abnuentibus in mutuum Creditoribus; simul omnium indigos diuersa premebant mala, publicam egestatem communi causante calamitate: cum pe-

1657. cunia, non ſtimulus tantùm belli, ſed elementum quoddam habeatur. Inter ſubleuandi ærarij media, inſtituta contributio fuit, (Accyza) ab omnibus quæ in eſcam vertuntur, ac potabilibus liquoribus; vt Trigeſimum Floreni groſſum vltimus conſumens penderet. Prærogatiua generis ambientibus venum expoſita, ſcilicet qui à fundendo ſuo vel hoſtili ſanguine (mos maiorum erat virtute ea parare decora) abhorrerent, exhibito quod condictum eſſet pretio, vti ad Ius Nobilitatis admitterentur. Indicta quinetiam geminatis Reſtium literis publica Expeditio; ſtimulati ſubmontani agreſtes, quominꝰ arborum concedibus, viarum anguſtias per Carpathum obſepirent, hinc inde commeanti Transyluano clauſtra obiecturi, aliaq; ex vſu præſenti.

Eodem temporis, humanis exceſsit Staniſlaus Landzkoronſki Terrarum Rusſiæ Palatinus, Campeſtris Exercituum Dux, ſexageſimum prope ætatis annum attingens. Inclaruerat bello Vkraynēſi in quæuis pericula promptus, etſi variante vt ſolet fortunâ, animo ſemper idem. Tiſzouecenſis Confæderationis pro autore magna parte audijt, popularis ſæpe apud militē dum ſpe alliciens multa promittit, crebriùs ingratus, dum nihil præſtat. Zwanecenſi expeditione Regimen Exercitus adeptus, apud Caſimirum opinione virtutis, & gratiâ floruit; Seceſſus militaris ad Cracouiam, multum autoritati eius detraxiſſe viſus, tanquam coercendo militi impar eſſet; imo quod Tyrawſki ac Pracki cohortis eius commilitones, ſeditioſi cætus capita haberentur, conniuentiæ imputatum. In congreſſu cum Suecis apud Woynicium propè captus, ægrè manus hoſtium euaſit; Varſauienſi prælio animo magis ſuo, quàm priori in bellis fortunæ reſpondit. Campiducis, morte vacans munus, delatum Georgio Lubomirſki Regni Mareſchallo; Palatina Rusſiæ dignitas, cum Kowelenſi ac Ratnenſi amplo reditu Præfecturis, Czarnecio Kijouienſi Caſtellano ceſſêre: ſi recentia Heroum merita æſtimas, minus adæquatum excellentiſsimis vtriuſq; virtutibus præmium. Etiam Iacobus Weyher Palatinus

Mariæ-

Marieburgensis obijt, priscâ integritate & spectatæ inter arma industriæ Heros. 1657.

Finito Rex Senatus consilio Czestochouiæ, mutandi äëris causa Dankouiam profectus est, quod locus amœno situ & aurâ salubri placeret; vbi Stanislaus Warszycki Castellanus Cracouiensis loci Dominus, haud vulgari humanitate Regem excepit, & tractauit: necessarijs è penu priuato largè suppeditatis, etiam notabili pecuniæ summa tanto hospiti gratificatus. Debita eximio Senatori laus, ex liberaliter habito Rege, Regiq; eo gratior fuit, quòd Warszycius adhuc dum à Zigismundo III. Patre in Senatum adscitus, ne micâ quidem è pane Reip: in eam diem participauerat. Neq; illud extra encomium, toto Suecorum bello, non extra limitem Regni digressum, non in partes hostium vlla arte traductum, aut se Protectioni & oblatis fauoribus insinuantem, inter externorum ludibria, & Suecorũ iniurias circumspectè versando, probi Senatoris officium impleuisse, etsi notabili bonorum iacturâ.

Ragoci9 exinde magis destinata hostilitate quàm amicitia læsa ferox, superato apud Opatouecium Vistula, rectà Cracouiam, Hebdomade magnâ appulit; præmonito literis Wirtio Vrbis Gubernatore à Carolo Sueco, vt venientem intra Metropolim admittens, præsidio Hungarorum permitteret firmandam. Sed idem arcanis codicillis iubebatur, Arcem solicitè retinere, iam si volet intrare Princeps, velut hospitem, & cum tolerabili familiarium comitatu, intromittendum. In diem XXVIII. Martij ingressus in Vrbem Ragocy incidebat; is etsi pluuius ac nubiloso cælo fædus, solẽnem nihilomin9 pompã, Hungari eo modo instituêre. Præibant longo ordine cohortes, dein vt quisq; splendidior eques, penulatus incessit: post primores militiæ, Prĩceps ipse seiugi carpento vehebatur consessoribus Sueci Regis Legato, ac Stanislawscio Haliciense Vexillifero. Ab ortu præiacet Vrbi protensa planicies, quàm campum iaculatorium, (Strzelnica) vocant, quod hìc, pro Vrbica militia, ad colliman-

1657. mādam è sclopetis metam artis exercitium, ac publica quædam libratorum palæstra habeatur. Eius campi medium trasuectus Ragocius, occurrentem Wirtium excipere intendebat, cum repente horribili fragore immugit cælum & astra detonant, mox collisis vehementer nubibus vibratum fulmen, adequitantem rhedæ armigerum prosternit, exanimatq;: quo item cælesti igne consternati seiuges, non frænis regi aut cohiberi, imo excusso peruicaciter aurigarum moderamine, per abruptas viarum orbitas vagi, currū non sine insidentium periculo, præcipitabant in lapsum. Currui adstites, aut qui ponè in comitatu erant, haud ferebant auxilium, siue proprio metu attoniti, siue insperati atrocitas periculi, animum torpentibus eripuerat. Ragocius ex afflatu obsurdescens dum è curru in terram prosilit, adeo violenter ad terram allisus & concussus fuit, vt pollicem dexteræ manus luxaret. Sub hæc prodibat Vrbis Gubernator, dumq; in tempus ferocia equorum, & consternatio animorum componitur, officiosè in Vrbem inuitauit, molestissimo imbre, longa proëmia, etiam nouitate casus præcidente. Ita confusâ ingressus pompâ, Vrbem introijt Ragocius, vbi triduo hospitatus, in præsidium Ianussium Bethlenum cum binis Millibus Hungarorum relinquens, breui mora, ipso nempe Sabbatho magno Paschatis peruigilio Pinczouiam versùs cōtendit. Siquidem Carolus Sueciæ Rex, lustrato apud Kouicium Exercitu, in intima Regni acceleratis passibus deueniebat, nouissima vt existimauit ipse belli opera, defungi intēdens: taliq; socio, & qui vltra Decebali fortunam rei Polonæ malleus esset, confestim iungendus. Formidolosa sanè coniunctio, tergeminos hostes in Poloniam fœderari, ac velut Trigono Martis, ne vnius quidem impetitioni sufficientem percelli; vel ipsis Colligatis Principibus adeo properè triumphum canentibus, vt vbi excidium nostri ad inuicem condixissent, iam Regni Prouincias se velut cohæredes partirentur: in eum modum exdiuisione facta, vti Minor Polonia cum Rusia, Mazouia, Podlachia, in sorte Trāsylua-

ſyluano cederet, omni Vkraynâ appendicis loco eidem ad- 1657.
iectâ; Electori Maior Polonia, Breſtenſis, Siradienſis, Lanciçienſis Palatinatuûm latifundia; pro ſe diuiſor Rex retinebat Pruſsiam, Pomeraniam, Caſubios, & quidquid eo tractu ad ipſum Balthici maris littus extenditur. Lithuania velut Moſchi quoq; ratio haberetur extra ſortē poſita manſit, etſi ambigui qui non ſua partirentur eſſent, an corriualis iſte vniuerſo Regno inhians, aſsignata portione acquieſcere vellet. Ita tunc herciſcundæ Poloniæ rationes in diuiduū ibant, ſi modò vt ſortiri aliena, ita malè parta retinere, inuito Deo licuiſſet.

Sandomirienſi tractu propè Opatouiam Carolo Sueco & Tranſyluano congreſsis, binosq; Exercitus ad inuicē iungentibus, vtriq; exploſis pro more bellatorum machinis inuicem ſe ſalutauêre: gētes diſciplinâ, habitu, ingenio, inter ſe difformes, ne in Religione quidem vnius ſenſus aut cultus, niſi quatenus conſimili in Eccleſiam Catholicam odio conſpirarent. Tranato Iſtula per Lublinatem agrum, Leopolim verſus iter deſtinatum, ſubinde emergēte rumore Zamoſcium peti, Carolo in eliberationem Wittembergij, qui iſthic in cuſtodia teneretur, enixè contendente. Nec aberrabat à vero fama, ſiquidē haud multum à via deflectere iudicans Suecus, ſummo animi ardore Zamoſcium iter conuertit; arduam quidem expugnatu Vrbem, quod ſuperiori anno expertus, & nunc feſtinatas curas remoraturam; at ſaltem ciuilioribus medijs experiundo hæredis Zamoſcij animo, vt in eliberationem detentorum Polemarchorum aſſentiretur. Quem in anteceſſum per literas Georgius Niemierzyçz Kijouienſis Succamerarius, veteris familiaritatis fiducia in eum ſenſum conueniebat. *Excelſum animum, nec à Maiorum claritudine degenerem indolem tuam Zamoſci, ſi quis vnquam magni facit, certè Ser. Sueciæ Rex, eximijs Heroibus ſemper amicus Princeps, ac virtutem etiam in hoſte ſolitus æſtimare. Aucta tibi in immenſum gloria, ex liberali Præfectorum Sueticorū tractatione, qui contra omne fas intercepti Varſauiæ, apud te*

1657. *detinentur. Iniquitatem certè carceris, subleuas humanitatis officio, & dum in præsens calamitosis tractabilē te exhibes, abūdè gratitudinem mereris. Ac vt intelligas, meritum à munifico Rege rependi velle; vt omnis quæ tibi hæreditaria ditio est, à rapinis licentiaq; prætereuntium Exercitûum immunis existat, datis qui noxam auerruncent (salua Guardia) prospexisse. Iterum quippe Suecorum Hungarorumq; Exercitus, victoriarum cursu Regnum hoc peragrant, & nisi Poloni incolumitatem suā odisse desinunt, numerosarum gentium armis obruendi. Quippe Casimirus extorris Regno nusquā certo loco consistit, Exercitus Polonos victor præseagit, subsidia externorū nulla comparēt, resistendi possibilitas omnis præcisa manet, & nihil spei reliquum, nisi quātum ex victorum clementia obtineri liceat. Hæc & tibi Zamosci vtendum est, adi coram Seren: Regem, ac ei quos in detentione habes Suecorum Præfectos, maiori generositate siste, quàm eos Casimirus contra datam fidem intercepisset.* Responsum à Zamoscio. *Literæ, quas à te Niemierycz accepi, haud dissentiunt ab animo autoris, vt qui communis Patriæ desertor, in simile flagitium alios corrumpi velis. Illibatam tamen, nec vllis fauorū crepundijs, aut aduersorū terriculamentis conuellendam fidem meam scito. Etiam scribere mihi amplius desine, nisi meliori actu deserta Patria probrum eluis; non aliter responsi, vices obtenturus. Ex animo siquidem à talium consortio abhorreo, qui viscera Patriæ viperarum instar lacerant. Quantùm ad detentos Suecos, nonnisi ad arbitrium & mandatum solius Casimiri æquè sibi ac Niemiericio legitimi Regis teneri dimittendos sed iā istos pro vadimonio fore, si quæ patrimonio suo ab hostibꝰ īfertur noxa aut detrimētū, nō aliter posthac libertati nisi damno compensato restituendos &c.* Sic requisitionis spem vlteriorem animosum scriptum præcidit, vt omissis Vrbis, & intro existentis Heri tentamentis, in Lithuaniam hostiles Exercitus profectionem instituerint.

Cur autem Lithuania peteretur; ratio consilij posthac patuit. Suecus in cuiꝰ arbitriū totū se Ragocius dabat, nimia promittendo, & præsentia in suum commodum vertēs,

enixè metuebat Liuoniæ, quam exacto anno Moschus obsessâ Rigâ afflixerat; præuidebat nimirùm haudquaquam ex voto in Polonia se belligeraturum, si formidolosa potẽtis vicini impetitione, retro abstrahitur; ac inutiles lauros forẽ quos peregrè parauisset, si domi & in proprijs ditionibus periclitatur. Itaq; facilius trahendum in partes aduersarium existimans, vbi in eas vires eualuisse Colligatorum robur cerneret, in Lithuaniam tetendit, vel hostem inibi reperturus Moschum, vel amicum redditurus. Brestiæ (Brześćie) Lithuanorum aliqui conuenerant ex nostris, quò & Moschorum internuntios venire rumor tulit, & mox submittenda contra Suecum auxilia promittebantur. Id certis relationibus accipiens Carolus, præuenire consilia, consultoresq; dissipare desiderabat, cùm spes, subesset si primo occursu Colligati vires ostentarent & animos, facilius posthac Moschum ad ineundæ pacis leges descẽsurum: & Exercitus Polonus aperto certamini impar, obliquis per Podlachiam diuerticulis, congressum aut prælium, planè declinaret. Certè recedebat, sed identidem opportunitatem rei bene-gerendæ circumspiciens; ac ita subductis in longinqua Colligatorum armis, datum tempus Czarnecio fuit, quominus in Poloniam retro cum suis abiret, & Mareschallus cum Vexillifero Regni in Transyluaniam hostiliter incurrerent: prior vt Casimiro Regi vocatus assisteret; isti talionis iure iniuriam reposituri, grauem Poloniæ Transyluanũ ad defendenda propria auertendo, solito belli morè, quominus Carthaginem propugnaturus ab Italia Annibal detraheretur. 1657.

Brestia, inter Bugi ac Muchawiec amnium confluentes, loco admodum palustri sita est, nisi quod tunc nec operibus, nec à re frumentaria quantùm satis prouisa existeret. Frequens intro populus, ex municipibus conuenisq;, sed numero magis quàm præsidiũ, qui vbi fossæ exteriores primo incursu superatæ, & depresso situ oppidũ ad ictus machinarũ patescit, metu ne pyrobolarium globorum iactu incende-

1657. rentur ædificia, solùm ostentato assultu terrefacti incolæ in breui locum dedidêre, tantùm, vt vita & bona incolumia essent, quæ vtraq; promissa, mox abruptâ fide, seruatum nihil. Iam quippe á socijs Hungaris & Sueci condiscebant inconstantiam, & æmulabantur crudelitatem. Subinde Arci Præfectus in deditionem inclinauit, quamuis ab initio maiorem animi firmitudinem præsidiarij (quadringenti erant) ostendissent, triduo hostem sustinendo. Hinc Sueco indignatio, vt Præfecto Præsidij obnuntiari iusserit, nisi ineptus strenuitatis ostentator locum protinus tradit, mox tot mortalibus, quod arce clauderentur, extrema arcessiturum. Qui imperioso mandato fractus, huc flexit, vt arcem arbitrio hostis minantis permitteret, concessa Salua Guardia seu libero commeatu emissus, etsi præsidiarijs in abscessu ab Hungaris miserum in modum mactatis aut spoliatis. Hoc primum Colligatorum armorum facinus extitit, Brestiam subegisse; ad eam si dici meretur Ciuitatẽ, Hebraico vel maximè habitatam populo (nam hic priuilegiatũ Gymnasiũ Apellæ isti habent) obhæsit potentia Europæ formidolosa, Poloniæ terribilis; cæpitq; compaginata sensim dissolui machina, non humana aliqua arte aut ingenio, sed Primâ Causâ sic volente; vt velut Gyndes fluuius, à Cyro in complures riuos diductus euanuit deriuatus, ita illa gentiũ colluuies, Deo volente terreret coniuncta, diuisa interiret. Retinendæ in nomen suum Brestiæ Ragocius præsidium reliquit Hungarorum, Michäële Bakosy sub Gubernatoris nomine imposito: cætera tanti agminis colluuies circumcirca discursu facto, passim direptionibus & incendijs cuncta deformabat, etsi, quæ acerbior rapina exerceri potest, illâ, quæ in sepulchra & loculos mortuorum grassatur. Varsauiam inde repetendam iudicauêre Colligati ex eo, quod Austriacis auxilijs erectum Casimirum ac contra tendẽtẽ, nullibi securius excipere possent, quàm in omnem casum præhensa Vistulæ ripa, & promptiori ex fortalitijs Prussiæ, vbi opus, subsidiorum accursu. Interim per viam non vsq; læta no-

ualia

ualia ambobus nuntiabantur; Carolo quod Fridericus III. 1657.
Daniæ Rex veterum iniuriarum haud immemor, Suetici Iuris Prouincias bello aggrederetur, classe infesta Balthicum mare teneret, Bremæ & Mindensi ditioni immineret, ac propediem armati Exercitus Danorum in Pomeraniam excensuri sperarentur. Ragocio adferebant nuntij, Mareschallũ Lubomirscium in ditiones eius hostiliter irrupisse, & nisi succurrerit quantocius, in Prouincia exermi, ac præter senes imbellemq; sexum penitꝰ viris destituta, omnia ferro & igni concidenda. Turcas etiam ægrius ferre, inconsultâ Portâ Ottomanicâ Vasallũ, bello vicinæ gentis implicari. Quin iam ægrè inter socios Principes conueniebat, planè sui dissimiles, & diuersa volentes. Caroli quidem arbitrio circa belli progressum, duci se patiebatur Ragocius, quæ iussa, quæ indita pro oraculis accipiens: ast, non vnius genij & climatis mortales, ingens morum animorumq; dissidium exercebat, vt non modo segregari Castris, sed etiam dum proficiscuntur disiungi agmine expediret. Suecos pabulatum digressos excutiebant Hungari; iam verò Cosaci, si quid prædæ notabilioris penes istos, trucidabant eripiendo. Vnde in Castris rixæ, tumultus, cædes, sæpius vlciscendi aut repugnandi æstu eo delatis partibus, vt ex priuata offensa exitiabile certamen immineret. Varsauiam vbi ventum, facile Vrbs antecedentibus casibus eneruis in potestatem venit, similiter vt Brestia direptione militari mulctata. Fidei Hungarorum se commiserat (nimirum in sortem Transyluani ex pacto diuisorio transcripta) cum reclusis Portis vim patitur, qualem expugnata vix pertulisset. Violata templa, expilatæ Ciuium domus, paucis vitam ferrum indulsit, igni quoq; in suburbana sæuitum, vt ne Regio quidẽ Palatio flammæ pepercerint. Inhumanum planè facinus in dedititios sæuire, etsi ab insolenti milite extra scitum Ragocij patratum constiterit, imputatum tamen Principi nefas, cum etsi non iussisset, vetare tamẽ pro imperio debuerat.
Intereà mortalitatem expleuit Ferdinandus III Roma-

1657. norum Impe:, magno Christianitatis, nec minore populorũ sibi subiectorum desiderio. Ferdinando II. Patre viuente Diadema Imperij susceperat, Rex Romanorum Electus Anno CH: 1636. (quod mirêre) inter bella cum Suecis grauissima; obijcientibus Austriacæ domus æmulis, legitimæ Electioni ex præscripto Aureæ Bullæ, quæ Carolina dicitur, septimi Electoris defuisse suffragium. E Collegio namq; Electorali Treuirensis Præsul in detentione habitus, suffragio renuntiandi Imp: destituebatur: etsi plurium consensui in inaugurationibus Augustorum eiusmodi, obstare vnus nescio an ex iure potuerit? Initia imperij Ferdinando III. admodum turbulenta contingêre, Suetico Marte cuncta per Germaniam susq; deq; permiscente, quas inter bellorum turbas agitatus, pacem animitùs procurauit, nec tamen studio pacis, omninò à bello abhorrens. Sed præcipua ex pietate laus, quæ peculiaris Austriacorum virtus creditur; & cui plusquam Electorum suffragijs, fortè iam septemdecim Cæsarum laureas, domus ista debeat. Spatium imperandi vnus & viginti anni componebant, quibus vt deterrimo Imperij statu solium inijt, ita sublatus è viuis, tranquillas admodum res, & opima pace florentes reliquit. Ante mortem quadriennio, Ferdinandum IV Filium consortem Imperij præmaturo fato extinctum cum extulisset, iam tunc Leopoldum Iuniorem Hungariæ ac Bohemiæ sceptris admotum, quominus successorem se viuente conspiceret, id consilij agitantem mors intercepit. Ab eo auxilia Casimiro Regi promissa intra verba tantùm stetêre; seu solita vergenti ætati cunctatione, seu pactorum cum Suecis respectu; certè sub mortem indilatè præstanda Filio Leopoldo commendauerat. Qui demum cunctationem Parentis vtcunq; sarcijt; vbi Ioannes Leszczynski Palatinus Poznaniensis, ac Ioannes Wielopolski Castellanus Woynicensis Legati, primò dolorem Regis nomine ex obitu optimi Imp: testati, simul decreta ante auxilia, ex fœderum tabulis vt mitterentur, amputatis dilationibus effecêre. Igitur sexdecim Millia quà peditum

quà

quâ Equitũ militiæ Austriacæ, ab extimo Silesiæ limite in Poloniam ingressa sunt, sub titulo præstandorũ contra Ragocium Transyluaniæ Principem auxiliorum; nam hactenus Sueco parcere visum, obtentu pacis Osnaburgæ post Monasterij cum ea gente initæ, & in speciem retinendæ. 1657.

Marius Iaskolski Excubijs Castrorum Præfectus, aliquoties in Tauricam Legati perfunctus munere, ad Turcã tunc expeditus; qui dum limitem Hungaricum transit, ab immisso Prædonum globo ex itinere retractus, ad matrem Ragocij Potokum Hungariæ oppidum deductus fuit. Constabat ex inhumana Legati tractatione Iura gentium violata; eò magis, quod arcana literarum quæ Ottomano ferebat, contra omne fas latrones eripuissent. Vnde innotescente iniuriâ correptam à Bassa Silistriæ ob facinus Ragociam, subibat mox pænitentia, excusabatq; factum, à licentiosis hominibus patratum, quod sibi ignoranti nequaquam imputari posset. Res interceptæ prout conquiri potuêre redditæ, conciliatusq; Iaskolscius, á muliere inuidiam facti á se in totum amoliente, ne Turcam irritaret, iam haud occultè indignantem, sine scitu suo Poloniam oppugnari: non quod non volupe esset sanguinariæ genti, Christianos cognatis inuicem armis inter se collidentes spectare; ast illigari nolebant Transyluanum ingenio & opibus ferocem, hostibus nostris, Sueco præcipuè, qui palam iactaret, quantocius subacta Polonia, totius mox Europæ vires, in Turcam conuersurum. Verior coniectura suberat, ex metu coniunctionis Moschouiticæ, ad quam extrema necessitate adigi Polonos nequaquam optaret Turca. Sanè res consideratione non indigna. Extremis laborat Polonia, & tot procis inconciliandam amicitiam petitur; vbiq; opem, succursum, commiserationem quærit, nihilominus reperti, qui eneruẽ formidarẽt, & ad incitas redactæ ambirent confidentiã. Tot gentibus inuasa, tot arcium præsidijs grauata, abundat armis & milite, affluit sufficientia annonæ, vt medimnus siliginis exili admodum pretio venunderetur, sola premente rei nũ-

mariæ

mariæ difficultate. Quò altior indago Moſchouiticæ potentiæ cum Polono iungẽdæ, animo Turcæ inſidet, eò gratior Iaſkolſcij Conſtantinopolim aduentus fuit, & celerior ex mente mittentis expeditio. Auxilia ſi modo indiget Rex à Barbaris pollicita, Scythæ in rebelles Coſacos animaduertere iuſsi; Ragocio ni confeſtim reuocatorijs parens à bello Polonico abſiſtit, priuatio Dominatus interminatur: adeo æternæ Prouidentiæ eſt, naufragis portum, elatis caſum, depreſsis ſalutem, deniq; abiectis deſperatiſq; firmiſsimum præſtare aſyllum.

1657

Ad Coſacos quin etiam, quominus ad frugem & obſequium Maieſtatis reduci poſſent Reip: nomine miſſus Stanislaus Bieniewſki, cum Ludouico Iewłaſzowſki, ille Wolhyniæ, hic Smolenſcenſis Caſtellani, promptus ingenio prior & exercita facundia, neq; defuit alteri ſua dexteritas. Iam Chmielnicium ætate defectum vigor & robur, nondum natura & conſuetæ artes deſerebant; præſto lachrymæ, ſermo reſipiſcẽtiam ſpirans, vix verbum ſine aduocatione Numinis, vix colloquium ſine debita veneratione Maieſtatis, in Patriam zelus, in Conciues officium, palam & ſine modo iactata; Moſcho interim peruicax adhærebat; Scytharum amicitiam veterem, aut ſaltem odium recens præſenti penſione redimebat; nouiter Tranſyluano in nos bellum adornanti, XII Coſacorũ Millibus ſubmiſsis Exercitum auxerat: quæ omnia Bienieuius iam arguens vt conuiceret, iam dehortans vt pæniteret, iam ſtimulans vt in ſpem clementiæ adduceret, quantùm verbis valuit, eleuare non deſtitit. Ad quæ Chmielnicius reponebat. Precarium ſibi in Coſacos regimen, apud quos quot capita tot ſenſus eſſent; partes & obſequium Moſchi Plebem amplexam, huc conſenſu populari tractũ ſe, quia vnus cunctis reſiſtere non poſſet. Ragocio iungi nunquam ſibi placitum, veteri Coſacorum hoſti, & ſuo filicidæ. Quod Antonius ac Zelenecki exleges ac aduerſum ſua imperia contumaces, in cauſam apertè deſcenderint, improbrari à ſe factum, imò pro capitali crimine

ne puniturum, & reuocandos protinùs, si modo sceleratis 1657.
hominibus maneret aliqua imperij militaris reuerentia. Ad Moschi patrocinium quod attinet. Arcta iurisiurandi religione deuinctum se Mag: Duci, nec expedire vt vno pede in cymba Charontis stando, violatione Iuramenti cælites irritaret. *Ast tuear (inquit) ego in extrema vita integram fidem? Georgium autem Filium meum, si in hunc Rex transfert suo iure regimen Exercitus Zaporoscensis, nulla religio pro legitimo domino stare prohibebit: ac dum in obsequia Regis annis effætus senex non sufficio, ast hic (Filium monstrans) iuuenis, fide & meritis militaribus promerebitur Maiestatem. Idq; sine disgratia Moschi fieri poterit, vt quem ego stabili obsequio, etiā vos diademate Regio, vt publicus fert rumor ornandum, iudicastis.* Dein ad Antonium Cosacorum Tribunum reuocatorias dedit, nisi mandatis paret, spreti imperij nefas, capite expiaturum minitans.

Varsauiæ, quæ à geminis hostibus miserum in modum tractatâ, Carolus Rex cum Ragocio in concilium præcipuos vtriusq; militiæ Proceres vocauit, præfatus de rebus summi momenti acturum: mira indole Princeps, & nusquam in speciē lætior, nisi, cum aduersis pulsaretur. Arrecti omnes expectabant, renidenti ori conformia audire, cum ille obuersus ad Ragocium infit. *Iamverò debitam exdiuisæ Poloniæ sortem, communi nostrûm Marte euictam ac possessam, fausto omine cape, amice ac Princeps Celsissime. Aduersarios victricibus armis repulimus, Regnum Poloniæ infestis signis peragrauimus, Exercitus hostiles fracti aut dissipati, Vrbes captæ, aliæ præsidijs insessæ, nemine se vltra opponente cunctis imbellia fatentur; quid ni iure nostro vtimur, vsucaptione acquisita ineundo? cum ex infallibili regula iuris, quod nullius est, occupantis sit. Si ergo sciuimus vincere, neq; victoria vti ignoremus: His præmissis, tu quam places viam inibis Princeps Cel:, ego me in Prussiam dabo, maleuolis victoriarum mearum cursum iniquissimè obstruentibus, arma oppositurus. Steinbocus interea te, cum selecta Suetici Exercitus parte, comitabitur; facturus o-*

1657. *mnia quod è re & imperio tuo fuerit: sic licet disiuncti, pro communi societatis bono insimul agemus, vt rursus compositis à latere difficultatibus, validius ad inuicem coniungamur.* Accepit ea Ragocius (tàm sæuire promptus, quàm timere facilis) ne intima animi sensa proderet, ore inelaboratam firmitudinem composito, gratiasq; obiter egit tractatæ in eam diem societatis, etsi retinendæ in posterum anxius; vnde responsum formanti dum fluctuat animus, & verba in respondendum desunt, tractum curiosis omen, valedicere deinceps non salutaturum. Quippe, cor etsi fibrarum munimentis ac pectoris muro inclusum, commotio interna affligit vel maximè: hinc palpitando prodit intrinsecas passiones. Quo non sine cordolio Ragocius ægerrimè tulit, commilitonem Regem abstrahi repentino abitu in longinqua, serò vel nunquam rediturum: sibi interim à fronte Cæsaris militiam, & quadrifariam diuiso Exercitu Polono, Duces gentis vndiq; circumfundi. Hungariam quinetiam quâ sua est, incendijs fumare & desolari, non á Polonis modò quos læsisset, sed á Weselino quoq; Palatino populari & affine suo, spreti moniti Cæsarei iniuriam vlciscente. In relictô Suecorum subsidio exilem restare spem, quorum Steinbokus duo quidem millia numeraret, ij tamen ægrè vnum Mille in cãpo complerent, raro sub signis milite; quid si subsidium id euanescet, ac Germanus miles externi imperij fastidio, aut commilitij Hungarorum pertæsus, sensim dilabetur? actũ de se, & ex disiuncto periclitaturum velut nauem, quæ integra natat, diuisa mergitur: sanè vera sed sera, in considerationem veniebant, quæ tamen sub abitum ex Transyluania maturiùs perpendisset.

Subsistente Casimiro Dankouiæ, quod Warszyycciæ Familiæ fortalitium est, Austriacus miles limitem Regni intrauit: Hatsfeldius Comes, Montecuculi, Zuza, Sparrius, Bucchaymus, Heysterus, Succhius &c: Præfecti, sub Generalium aut Tribunorum nomine. Quos Rex salutatum admissos, dein conuiuio adhibitos, magnificè tractari voluit, etiam

am transeuntibus legionibus luculenter præbito commeatu, 1657.
quem proximioris tractus suppeditabat Nobilitas, data reponendi pretij post bellum cautione. Exhibitum id auxilium à Leopoldo recens inaugurato Hungariæ Rege, rem diu desideratam, pro peculiari officiositate multi accipiebant; etsi quibus penitior rerum intelligendarum sensus, plurimo cõstiturum succursum, in præsens gratum, mox grauaminosũ, prudenti coniectura dispungerent: ex eo vel maximè, quòd Salinæ Wielicenses, præcipuus mensæ Regiæ prouentus, ex nunc conuentionalitèr hypotecatæ seu pignori traditæ forent, quoad pro expẽsis belli parti auxiliãti satisfieret; quin etiam summæ Neapolitanæ in vadimonium eius Crediti cedebant, proueniente censu in fiscum Cæsareum tantisper inferendo. Constitit ad præduras conditiones Legatos nostros reclamasse Viennæ, dum Austriaci Ministri minus liberali pactione ad priuatum commodum velificati, nulla afflicti ac planè exsucci Regni cõmiseratione ducuntur. Ast Casimirus, animi etiam inter fortunæ angustias retinens, vt assentirentur perscripserat, identidem dictitans, satiùs partem pro toto dare, & in tempus cum indigentia conflictari, quàm pro semper miserum esse.

Bello gerendo accinctus Rex, in Clarum Montẽ primùm diuertit, (die IX Iunij) quassatæ fortunæ asyllum loco sacro quærens, & tot ærumnis solatium; etiam expertus humana subsidia tarda, & futilem in mortali ope confidentiam; recurritq; per preces ad DEIPARAM, in cuius manu Filius ille teneatur, per quem Reges regnant, & Regna de gente in gentem transferuntur. Vbi constitit Suecum ab Hungaris disiunctum, & Ragocium nihil magis quàm retrò abscessum meditari, iamq; non expectato donec pons construeretur, apud Zawichostum quà pontonibus quà nando in celeriorem abitum traijcere. Vistulam protinus ad insequendum hostem Casimirus Rex mouit; præmissis leuioris armaturæ cohortibus, quæ abeunti imminentes ac tergum carpentes, regressum Hungarorum donec ipse superuenit

1657. tantiſper diſtinerent. Ipſe mox cum graui Germanorum agmine ſubſecutus, copias ad Pinczouiã Marchionum ſedẽ, explicat, & in ſubigendam ex itinere contendit. Oppidũ in ripa Nidæ fluuij loco amæno iacet, Arcem in eminenti cliuo ſitam Nicolaus Gnoinſki haud obſcuris Patritius natalib⁹, ſed leue & turbulentum caput, Quingentis mixtim Suecis ac Hungaris tuebatur, ſubeunteſq; Germanos primò animoſè ſuſtinuit; aſt vbi ad D. Annæ ſacellum ſuggeſtus erigi, tormenta locari, & nihil quod impreſsionem moraretur intermitti videt, haud cunctãter locum dedidit, abijtq; emiſſus; etſi ſeueritatis exemplum in eo ſtatuere Czarnecius maximè vellet, cum in dimittendo præualeret Regis conniuentia; non tamen rigidior Dux impunè tulit populariũ contumaciâ illudi Regiæ benignitati: Siquidem interceptos qui occultas literas ad Wirtium ferebant, Szlichtyngum ac alterum Nobiles Arrianos, iudicio militari damnatos, apud Michałow pagum laqueo ſtrangulari iuſſerat, nulla paſſus interceſsione pænam mitigari, ex condigno diſciplinæ militaris retinens, & aduerſùs flagitia indeprecabilis. Traiecto interim Viſtula Hungari, omnia in præcipitem abitum maturabant, impedimenta caſtrenſia quæ recedentibus oneri cremata, machinæ lacunis merſæ, commeatus in aquas præcipitati, morbidi deſerti, captiui obtruncati, potiora tãtum quibus ex meliori metallo prætium ſpolia, clitellarijs iumentis, aut ſinu abdita, relictis paſsim curribus, in viam nullo ordine rapiebant. Horum cum Czarnecio cohortes Polonæ, apud Solec ſuperato flumine, tergo abeuntium inſiſtunt, vel à lateribus aſſultant, vt numero impares, ſic animo flagrantes, ac ſæpius expertæ, à metuente in viam tantũ quâ fugeret intendi oculos, non in eos qui inſequerentur. Acceſit dein Generalis Potocius à Sokalo veniens; tum Hilarius Połubinſki Notarius Campeſtris cum Lithuanorum Tribus Mill: ,ſiniſtrum latus iam fluctuãtis hoſtis vndiq; premendo: ſi flumen, ſylua, traiectus, aut loci anguſtiæ occurrerent in via, ſubitarijs incurſibus pugnatum, paſsim cædes,

& ve-

&vestigia retrouertentium cadaueribus constrata. Reficiendo ex via militi apud Magierow subsisterat Transyluanus, 1657.
cum ne dimidiæ horulæ spatio permissa quiete, ingruunt Poloni, resistere ausos dispellunt fugantq; reliquis subitum terrorem incutientes. Apparebat facilè hic fundi, ac semicinctos interneciuè deleri potuisse, nisi Kimenius cum Equite aggerem stagni prior occupasset, quem suis vt omni nisu hosti præriperent Czarnecius mandauerat. Quod dum acerrimè expediunt, in ipso capite molis, traiectus globo occumbit Ioachimus Łacki Myszkouianæ cohortis Loricatorum Optio, lethali vulnere, loco tamen haud decedens, donec animam efflasset: pensata iactura vltra Mille Hungarorum cæde; funesto experimento in diem XI. Iulij incidente, quo præda ingens Polonis recuperata, media parte impedimentorum multato Transyluano: ac tunc, si quando, verificato illo biblico ænigmate, de comedente exijsse cibū, vbi prædator hostis in rapinam venit.

Ostendebat nihilominus abiens ordinati agminis Ragocius speciem, cum iterum ad Rozwolence fusus, sensim animo concideret, Hungaris metu & ineidâ fatiscentibus, Cosacis tergum & effugium respectantibus; sed maximâ desperationis causâ, vbi Hanum Crimensem cum numerosis Scytharum copijs superuenire inaudisset, hinc nouissimo casu consternatus, in ipso periculi limine spem salutis omnē consumpserat, antequam periclitaretur. Erratum præterea ab illo, (vti accidit corrumpi cōsilia dum nouissima instāt) quod cum Montana versùs tutior regrēdienti tractus esset, planè læua mente in campestria Wołhyniæ abduci se pateretur, donec ad Nigrum Ostrouum deflecteret. Hic tandem quid de periturо Exercitu sequior constituisset fortuna, explicare decreuit. Ab læua Miedzybozum arx Sieniauiæ Domus erat, ex aduerso Deraznia flumen, vadis fallacibus impervium, & angusto ponte vix sextidui mora superandū, obtendebatur abeunti. Tribuni Cosacorū vti itineris gnari, frontem recedentis Exercitus ductare susceperant, quorum

præcipuus Antonius vt rem desperatam aduertit, traducto in
1657. aduersam fluminis ripam suorum agmine, pontem sublicijs deijciens, securum Cosacis abitum præstat, intercludit Hũgaris. Quæ vbi præ oculis nouissima ruentis fortunæ periodus à socijs deserto, Polonis impare, (nam Mareschalci Lubomirscij ex Hungaria reditus vires nostras notabiliter auxerat) id demum consilij occurrit, vt á clementia remedium perditis rebus quæreret Ragocius, per submissos apud Generalem Pocium Delegatos pro pace agendo: confestimq; aderant per Deum orantes, ne in exitium eorum arma verterent Poloni, qui addicerent victoriam causâ & fortunâ superioribus; neq; omnino Heroicum esse in vltionem obdurari, quam iam veteris beneuolentiæ argumenta, jam Christiani nominis fraternitas, in gẽtem vicinam mitigaret suaderetq;. Responsum. Si pax & incolumitas Principi Transyluano cordi est: exnunc gradum sisteret; non aliter ferro Polonorum quod protinùs stringitur retentando, nisi in vestigio victum se professus, pacem postulet, aliquin si recedit internecciuè delendus. Aduolat confestim Michesius perfunctoriè negotium componi posse sperans, sed dum speciosa tantum dictu, & magis laudes victorum quàm pacem conciliantia adfert, á Czarnecio interpellatur. *Pacem Hungari vultis, vobis apprimè necessariam; neq; auersamur Poloni, modò honesta ea & cum redhibitione illatorum damnorũ condici possit.* Tum ille in extemporaneam animositatem verba cogens. *Turpè inquit pacem Hungaris emere, quam nec Polonis vendere concessum: & donec ferrum in manu est, frustra pro auro licitamur.* Tetigit ardentem Czarnecium responsi promptitudò, eò magis quò Togatus armato talia diceret, proin promota intrepidè acie in hostem ingruebat. Jam ante Poloni suis Ordinibus instructi stabant, vnde læuo cornu cum Polubinscio Lithuani, ad datum signum oppositam Kimenij Ducis stationem adorti, horribile vndecunq; surgentis prælij exordium fecère, reuibratis ab exerto ferro fulgoribus, aduersam aciem perstringendo: cum Ragocius ioco procul extre-

extrema instare comperiens, misericordiam, fauorabilius 1657.
pace vocabulum, per submissum Druszkieuicium nostrum implorat, ac redhibitionem damnorum spōdet, modò Christiano in præsens sanguini parceretur. Vidisses ab equis semipendulos Hungarorum Præfectos, supplices manus tendere, lemniscatos illos auium pennis pileos ad terram demittere, & exercitam nuper ferociam precibus pro conseruanda vita mutari. Vnde statim Potocius in cohibendum assultum signum dare iussit; diuerso aliquorum sensu, vt qui nisi præsenti excidio hostium, victori Gradiuo litare intenderent. Verùm Generalis natura & annis in misericordiā pronior, vel quod mandata Casimiri Regis nuper accepisset quibus iniunctum; *si vindicta diuina Transyluanum afflixisset, vt subacto demum parceretur, incruentum bello finem imponendo. Ultionem priuati hominis passionem esse, regnorum in eo Status Maximam verti, vt prius securitati quàm affectui consulatur. Facilè edomandum hostem, suo fato ac causæ iniquitate prostratum, in id solùm vel maximè virtutem bellantium Ducū conniti oportere, quominus materiam infestam in commodum Reip: verterent, Medicorum morè, qui experimentalibus & venenatis, sanitati humanæ parare antidota solent. Sic Vologesis Parthorum Regis in melius societas Romanis, quam hostilitas cessit; Veneti Gonzagam ex infestissimo aduersario auxiliarem adiunxêre, pluribusq; doceri exemplis, ex acriore hoste ignoscendo stabiliorem amicum reddi.* Ex eo inhibentis arma Regis mandato, æstus animorum remittere debuit, ad mediaq; descensum, quibus cæptus iam conflictus dirimeretur. Quod conficiendum quantociùs negotium dum perurgent Hungari, neq; nostri protelauêre. Conuentionis ea series fuit. *Princeps Transyluaniæ Ragocius, missa solenni Legatione Regem Rempub. Polonam ob temere motum bellum, loco & tempore condicendis, deprecabitur. Pro spolijs ex Ecclesijs, Aulis, oppidisq; Regnicolarum actis, & quocunq; nomine prædis & direptionibus, XII. Centena Aureûm Nummûm Hungaricorum Mill: numerabit. Scytharum Hano Regni auxiliari, in-*

Pacta cum Transyluano

preti-

1657. *prætium operæ, dona largietur. Transfugas & proditores scriptaq; omnia quibus ad inuadendum Regnum solicitatus est tradet. Amicitiæ ac Colligationi cum Rege Sueciæ renuntiabit. Captiuos cuiuscunq; conditionis in libertatem asseret. Cracouiam ac Brestiam præsidijs euacuatas restituet. Partem Exercitus sui cum machinis ac apparatu, sub imperio Ducum Regni militaturam relinquet &c: Transacta & conclusa in Castris ad Miedzyboze die 23 Iulij Anno CH: 1657.* Verum non in hoc populus ille iustificatus est, etsi in manu tenenda pacta protinus obsides Ragocius traderet, Franciscum Abassi, ac Stephanum Gierosi, è Nobilitate Transyluanica præcipuos, ac vadimonio pares. Rigidior in fædifragos diuina Nemesis, acrioribus pænis innocuum sanguinem expiandum volebat. Superueniebat quippe Hanus Crimensis cũ sexaginta Scytharum Millibus, iræ cælestis (vt credi par est,) executor & instrumentum. Is visdum pactis in folium rescriptis, quâ extenduntur in latissimam planiciem prata cõfestim truci clamore, ac diductis alis in Hungarorum agmen suos immittit. Obtẽdunt nostri pacta & vim inhibẽt; Transyluanus suppliciter deprecatur, & lytrum offert; ostentatur vis & reconciliatæ gentis protectio; sed displicent verba, despicatui minæ sunt, ac contemptis serò exoluendi auri promissis, violenter in aduersam aciem incurrunt Barbari geminæq; horæ spatio nonnihil repugnantes Hungaros in totum concidunt, aut captiuant. Hærent nostri ad subitum impetum, accurrente interea ex Scythis Delmen Aga, ac breuiter Hani nomine quæsto, quod Poloni in hostem suum clementius quàm in amicos agerent, cui improuidè vitam concedentes, socijs belli manubias, sibi ipsis eriperent securitatem. Eum Ragocij expeditio finem sortita, vltra Nouem Mill: Hungarorum in acie cæsis, captiuatis reliquis: etiam Kimenio Exercitus Duce postquam egregiè se ferro tutatus, non inulto fine in potestatem capientium veniente. Cum Ragocio ipso fortuna benignius egisse visa, quem pridie Ioannes Sapieha Notarius Campestris, in montana abitũ

matu-

maturando discrimini subduxit: vti fermè fugæ infamia 1657.
sæpiùs est praui consilij pæna. Sic, bellum causâ iniustum, progressu inglorium, fine funestum autori extitit, ac velut ignis è stuppa ortus, in momento deflagrauit. Ad reditum in Transyluaniam Ragocij, in iniqui belli motorem Principem omnium diræ & execrationes inardescebant, dum matres filios, vxores maritos, & vt quisq; suas necessitudines requirit. Infausta deniq; coronide pessimo facinori annexa, vbi gratiâ Imperatoris Turcici diminutus, etiam Principatu Transyluaniæ exautoratus fuit.

Adnotare lubet, propè fatidica Casimiri Regis in literis tunc vniuersalibus, publicam expeditionem Nobilitati indicentibus, verba. *Quoniam voluntati Diuinæ placitum, hanc Remp: insultibus hostium vndiq; quassari, vt nulla parte pacata, alijs rursùm super alios hostium prematur incursibus, etiam nunc Principe Transyluano Regni ditiones inuadente. Proin superesse amplius nihil, nisi cum debita humilitate his flagellis è manu Paterna acceptis, in immensa Dei omnipotentia ac Iustitia spem reponere, quod Is Qui vno digito potestates mūdi versat, eam ex nouissimo discrimine eripere, cum volet, poterit.* Adfuit magnæ spei successus tragico Transyluani casu, qui sacris profanisq; infestus, nihil ex nobis tulit, præter iratos Deos. & sui perditionem. Neq; minus considerabile, vt vinceretur Ragocius, à quatuor Orbis partibus confestim Duces Polonos conuolasse. Czarnecius quippe abeuntem ab Occasu vrsit; Generalis Potocius in frontem occurrit; aquilonare latus Lithuani impetiere; demum Lubomirscius, casu ex Hungaria à meridie superuenit, quò cum expedito agmine per Carpatiorū montium claustra penetrauerat, eo consilio, vt in hosticum translato bello, ea in ditionibus proprijs pateretur inuasor, quæ in nostris licere sibi arbitratus est. Quidquid in Hungaria, illi aut Transyluania possessum, id omne talionis Iure ferrum & flamma corripuit, nisi quod in ampliore Regno vberior Hungaris sæuiendi materies, certè incursione nostrorum excusabili, cum ex ordine Iustitiæ &

Ff natu-

1657. naturæ lege vim vi repellere liceat. Et ne vt ab illo iniquè contra nos, ſic aduerſùm Ragocium à Polonis arma mota absq; cauſa legitima cenſerentur, euulgatum tunc Manifeſtum erat, ſiniſtris vicinarum gentium ſuſpicionibus amouendis. Id, quia ad cognoſcendas belli cauſas facit, haud grauatim inſerui, de tenore tali. *Nemo dubitat naturæ legibus cautum eſſe alteri non facere ea, quæ ſibi facienda quis minimè optet; prohibere tamen iniurias ac vim vi repellere licet, vel ex ipſo naturæ inſtinctu, quæ Leonibus vngues, equis vngulas, tauris cornua, canibus dentes dederit: etiam hominibus diuerſa armorum genera elargita, quibus propia defenderent, illatas iniurias vlciſcerentur. Notum Orbi, Polonos cum Tranſyluaniæ Principatu, nullum vnquam diſcrimen aut controuerſiam, vel amicitiæ, vel confinij, vel mutuæ correſpondentiæ, ab immemorabili tempore habuiſſe, quinimo cum inclyta gente Hungarica ſemper, ſed vel maximè à Ludouico, Alberto, Matthia, alijsq; DD: Pãnoniæ Regibus, ſacroſanctum pacis fædus, imo & vsq; nunc laudabilem coluiſſe amicitiam, vt Polonorum Hungarica, Hungarorum Polonica capitibus ſæpe diademata imponerentur. Quod ſi non vacat vetuſti temporis acta reſpicere, in Stephano Battoræo recentioris memoriæ documentum manet. Nec defuerunt genti, in bellis contra Turcam geſtis præſentiſſima Polonorum ſubſidia: Etiam in turbis domeſticis Boczkaij, Betlemi, Moſis Siculi, vel ipſius Stephani Ragocij Patris, mediationibus ac conſilijs fraternè Hungaros proſequuti Poloni, incolumitatem eorum ac ſi propriam animitùs reſpeximus. Nouiſſimè hoſtes profeſſis Valachis Coſacisq; Ragocio, quâ fide ac dexteritate res eius adiutùm noſtri iuère, nemo eſt qui ignoret. Hinc conſurgẽtibus in Regno Poloniæ bellis, à nemine prius quàm ipſomet Ragocio flagitatum auxilium. Compellatus quidem eo nomine D. Ferdinandus Imperator, aſt dum longiori deliberatione poſtulatum differt, neq; res noſtræ moram patiuntur, ad Principem Tranſiluaniæ deſideria Reip: conuerſa ſunt, oblataq; ei Coronæ ſpes, ſi opem ferre lacerata vndiq; Poloniæ dignaretur. Verùm vbi mel ſperabatur inuenta ſunt ſpicula, cùm vanus Prin-*

Manifeſtum Polonorum.

ceps

ceps requisita ope elatus, maiorem in animo locum ambitioni dederit quàm rationi; potiusq; duxit violenta Tyrannide occupare Regnum, quàm illud amicà Electione quærere: ignarus consequentiæ, quòd, qui libertatem alijs adimit, suam ipsius perdat necesse est &c: Nullis itaq; legitimè adipiscendi Regni admissis medijs & consilijs, fastu tumidus, Poloniæ Regnum scripto dictoq; suũ esse divulgans, infestis armis fines ñostros inuolat, Rom: Imperatore, ac beneuolentibus vicinis, frustra immeritam vim deprecantibus &c: Ingressus igitur Regnum Poloniæ Ragocius, cum Hungaris, Siculis, Moldauis, Valachis, Cosacis, aliaq; gentium colluuie, patentes vbiq; publicari fecit literas, Poloniam se protegere velle, ac restituta pace decennalem belli flammam extincturũ. Egregius sanè Pacificator si non magis mortuorũ hostis! dum cadauera ab impio eius eruũtur milite, obuia quæq; ferro & igne vastantur, exuruntur, pessunduntur! &c: Mactantur vti pecora homines, tormentis enecantur Christiani, hi ad veru alligãtur assandi, alij sera per medium scissi; illi in lebetibus coquuntur, isti pice & resina obliti ad ignem torquentur; plurimi detruncatis manibus pedibusq;, mortem per preces & suspiria desiderabant. Non decrepitæ senum ætati indultum, non imbelli sexui parcitum, infantes pede arrepti ad parietes alliduntur, stipem petentibus mendicis eruuntur oculi, detruncantur auriculæ, aut barbarum in morem à dorso cutis deglubitur: cui feræ truculentiæ etiam hostis ipse Suecus indoluerit, & eam exprobrauerit Ragocio. Nemini itaq; dubium, præsertim inclytæ genti Hungaricæ videatur, quod irruptionem Poloni in ditiones Ragocij instituerint, præter tot tantaq; scelera & inauditam Tyrannidem, immerito bello lacessiti. Nemo miretur, si oppida pagosq; exuri, si campos stratos cadaueribus viderit; nec moueatur horrida Ragocianæ ditionis vastatione, cum maiora in Polonia autor patrauerit &c: Hoc tibi sit inclyta Hungarorũ gens manifestum Polonorum, qui vltro citroq; illatam deplorant calamitatem, dum vicem pro vice reddunt, tibi Princeps inimice. Datum in Castris ad Mohacz die 6 Iulij. Anno CH 1657. 1657.

Poznania recepta.

Maiores Poloni sub hæc, in eliberandam Poznaniam, E-

1657. lectorali præsidio insessam (quippè ea Prouincia in sortem vt memoraui obuenerat Brandeburgico) animos arrexêre. Podlachiæ Palatinus Opalinius, cum Christophoro Grzymułtowski Succamerario Poznaniense, contractâ sub signa Prouinciæ Nobilitate, Præsidiarios coangustarũt ante; quoad Christophorus Grodzicki Armamentario Regni Præfectus (hunc Rex Gedano abiens, apud Hauptũ seu Głowã munitionem commorari voluit) superueniens, vastam illam & trino interluentis Warthæ alueo ambitam Vrbem, obsidione regulata cingeret. Inerat Wedige Boninus sub nomine Electoralis Commissarij, penes quem omnis iurisdictio in militem & Ciuem; Christian Kleyt Colonellus, Ioannes Raysfeldius excubijs Præfectus, Wilhelmus Hubertus, Thomas Brassius, tum alij duorum Mill: præsidij Ordinum Ductores. Ad primum congressum vt ferè principium belli hinc incipit, vtrinq; machinarum telis, aut subitarijs excursibus dimicatum; donec nostri Insulam quæ Cathedrali Basilicæ subest, compluribus è præsidio cæsis inuasêre, demum erepto equis ac iumentis pabulo, mitiora loqui obsessi incipiebant: liberum commeatum emissario requirentes, per quẽ consultus Elector, in necessariam deditionem assentiretur. Quo redeunte, & concessibilem Vrbis traditionem, (si modò honorificè abire militi liceat) afferẽte: in eas vt Vrbe educeretur præsidium leges, vtrinq; cõuentum. *Electorali præsidio Vrbs euacuabitur. Ecclesiarum apparatus omnis, libri Actorum publicorum, Metrica, Archiuia, Deposita Nobilium, mercimonia Ciuium, & bona incolarum, de toto & in solidum salua & integra existent. Debita per præsidium contracta dissoluentur, seu in parata, seu commutatione rerum: si alicui iniuria illata. D. Colonellus seu Commendans Poznaniensis compellatus, ante egressum præsidij, vnicuiq; iustitiam administrabit: Post egressum omnes prætensiones cessabunt.* Hæc pro Vrbe. In fauorem egredientium adijciebatur. *Præsidium cum suo præsenti statu Vrbe exibit expansis signis pulsatis, tympanis, accensis funiculis, quod Lanebergem seu Dresdam Marchiæ additis*

tis securitatis causa cohortibus deducetur. Machinas bellicas quæ sunt Electoris propriæ secum exportabit. quæ Suecorum fuêre, pro vsu Vrbis relinquentur. Præsidiarij Kurnicenses cum armis rebusq; suis, ante præsidij Poznaniensis discessum, præbito Saluo conductu incolumes dimittentur. Officialium ac militū Sueticorum vxores, filij, proles, cum omnibus eorum bonis eadē stipulatione comprehendentur &c: Transmitto minutiora capitulationibus eiusmodi per modum appendicis inseri solita, verbis magnifica, rerum vacua. Exiêre dehinc modo vt præmissum Electoralium bina propè Millia, è Kosciana, ac Kurniko in eum numerum adiuncto milite. Deducendis dati adstites, Ioannes Gninski Gneznensis Præfectus, cuius operæ multùm debita receptæ Vrbis gloria; Wilhelmus Butler Capitaneus Radzynensis, ac Franciscus Rydzinski Ensifer Calisiensis: recepto vicissim Colonello Muntzero, qui sine omni dolo consignatæ Vrbis obsidem ageret. Eo modo emancipata Poznania, seipsam in se quæsiuit, & postquā biennij soporem excussit, demum recognouit nudatam se decoribus, orbatam incolis, mercimoniorum vacuam, similemq; ijs qui ex letargo mentem recipiunt. Hoc tamen felicitati eius imputauerim, vt quæ prima hostem admisit, etiam ante alias Poloniæ Vrbes, seipsam sibi reddidisse gratulata est. 1657.

Poznaniam ex ordine Cracouia sequitur, Gentis Polonæ Matrix, & Regni Metropolis: conueniens quippe erat, vt belli Suetici ignis, qui ab Occidente cuncta incendijs suis populatus, minorem quoq; Poloniam quà Ortum respicit aduserat, iam nunc paribus spatijs vt cæpit, ita simili reuolutione extingueretur. Hîc in solida eminentis Cliui rupe, qui Wawel dicitur, extructam magnificè Arcem videre licet, in cuius subterraneo specu monstrant cauernam Draconis, vbi olim monstrum horrendum ac vorax amplo cubili receptū, armenta circumsitæ oræ depascebatur; idem nunc præstitit Sueticus Leo, eo magis noxius, quod ille subtùs terram, iste supernè pro nido domiciliū Regum occupauerat. Paulus *Cracouia obsidetur*

1657. lus Wirtz ſub Gubernatoris titulo, á Carolo Rege commiſſam cum Arce Vrbem tuebatur; ſub illo tria præſidiariorũ millia Phinnones pleriq;, etſi cætera deeſſent contumaci virtute, ac irremiſſâ bellorum diſciplinâ, duratûs miles. Nec defuit officio ſuo Præfectus, cui operum militarium ingenioſo, recentibus munitionibus circumdare Vrbem per biennium abundè temporis ſuperfuit. Res frumentaria, pecora in eſum carnium, molæ pneumaticæ ac truſatiles excitatæ, publici putei expurgati, aquæ fluuiatiles canalibus deriuatæ, ligna pro vſu, ſal pro neceſsitate, & omnia quæ humana vita ad vſum poſtulat, tempeſtiuè prouiſa: ſubiecta præterea areſto priuatorum promptuaria, ac quidquid alimoniæ potusq; in Ciuium reconditorijs eſſet, omne id in publicas tabulas Præfectus redigere iuſsit, occurrendo extremæ vbi obſidium premit inediæ. Quin etiam reliquerat Tranſyluanus Ianuſsium Bethlenum cum binis Hungarorum Mill: pro præſidio, quominus ad ſe pertinentis in Vrbẽ dominij ſpecies maneret: ac liquido conſtitit manutenendæ Cracouiæ in Principem Ragocium á Suecis Ius tranſcriptum fuiſſe, cùm die, XVI Maij Wirtius cõuocatis per edictũ tàm Magiſtratu quàm Tribuũm Præfectis, palam & diſertè Communitati denutiauerit, Ser: Sueciæ Regis voluntatem, quominus Cracouia in adminiſtrationem Iuri & armorum, Præfecto Hungarico traderetur. Cæperatq; officio fungi Bethlenus, ad iuſiuradum in nomen Ragocij incolas adigens, ſed impar cæptis deſtitit, maluitq; Collegam Suecum in munere pati, quàm ſolus committi diſcrimini. His viribus, in diſpoſitionem & gubernium Wirtius rurſus tuendam recepit Cracouiam, dum & Hungaros retinedo loco impares aduertit, & ipſe minus ſecurum cum Suecis egreſſum præuidet; tàm Germanico quàm Polono Exercitibus propediem in obſidium loci venturis, indeq; tutior in nido manens, Regem Polonum vireſq; hoſtium intra muros cenſuit opperiendas. Die XX Iunij Generalis Sparrius cum ſelecto Germanorum Equitatu, primus in conſpectum Vrbis

bis se dedit, superato flumine apud Krzemionkam non nihil 1657.
subsistens; qui mox per Tubicinem à Præfecto Vrbis salutatus, submissæ ex Vrbe annonæ viniq; honorarium tulit, etiam vtrosq; de nocte congressos, vti olim Germanico bello notos adinuicem, sermonesq; miscuisse, fama vulgauerat. Ineunte Iulio accessu legionum formali obsidio constricta Vrbs fuit, auxiliaribus Germanis alacriter admodum operas subeuntibus, seu quod omne principium feruet, seu dum Equitatus Polonicus consectandi Transyluani partes suscipit, ne interim noui hospites feriari viderentur. Summum eius militiæ imperium, penes Melchiorem in Hatsfelt & Gleychem Comitem, Cæsaris Ferdinandi Campi Mareschallum, per armorum studia haud obscuro nomine prouectum ad famam; secundas partes obtinebat, Franciscus della Baume Comes Zuza gente Gallus, sed dudum auspicia Austriaca secutus; tum Monte Cucullius Comes Italus; Otto Christophorus Sparrius; Là De Sonches; Buchaymus &c. &c. Varias Vrbis regiones metatione complexi (lineam circumuallationis dicunt) operi institêre. Casimirus interea Niepołomicijs per transennam venatione recreabat animum, quæ Heroibus inter labores aut discrimina, generosa quædã respiratio, ac animi laxamentum habetur. Detonuêre subinde à Cæsareanis machinæ, ea Vrbis parte quà S. Floriani templum portæ cognomini obijcitur; etiam suggestu ad Portam Sławkouiensem excitato, nam hìc situ humiliori terreum ingens extabat munimentum, militari vocabulo Kawalier Szanc dictum (nos Rauelinum aut exteriorem munitionem, quæ muro prætenditur intelligimus) quòd vicino molendino cohærens, cornuti operis mole, ac robusto præsidio insederant Sueci. Quippe rotundis in antiquam formam mænijs circumacta Vrbs, dum in summam protegi nequit, hasce externas operas, ingeniosus talium Gubernator circumposuerat, vnde primam ingruentibus vim obijciendo, rursus istas ex eminentibus murorum pinnis turrib9q; propugnaret. In harũ vnam continuata è machinis verberatione

ratione collimatum adeò violenter, vt fatiſcente in quo ma-
1657. chinæ tabulato, propè ruinam turris minaretur. Sub initium obſidij Togatis vel maximè conſtabat omnis Caſimiri comitatus, donec militares recentes à victoria venirent. Ex Senatu adfuêre Andreas Trzebicki Præmiſlienſis Epiſcopus; Ioannes Tarło Lublinenſis, Hieronimus Wierzbowſki Breſtenſis, Caſimirus Kraſinſki Płocenſis, Chriſtophorus Tyſzkiewic Czerniechouienſis Palatini: Ioannes Wielopolſki Woynicenſis, Alexander Sielſki Lancicienſis, Gratus Comes in Tarnow Kijouienſis, Caſtellani. Stephanus Koryćinſki Supremus Regni Cancellarius, Boguſlaus Leſzczynſki Theſaurarius, Lucas Opalinſki Mareſchallus Curiæ &c. Superueniebant demum complures alij, multis etiam poſtquam non opus prolixa ſtudia offerentibus. Ludouica inſuper Regina haud ſuſtinens recuperationi Vrbis deeſſe, die XX. Iulij Caſtra ingreſſa eſt, ſecutis è veſtigio binis peditum cum re tormentaria legionibus.

Deſtinabatur interea à Ducibus Germanis vertenda in muros impreſsio, (aſſalt) præcipuè è regione Portæ quæ profana (Swiecka) dicitur: illic enim humilior murus, acceſſuq; operum via militaris ad vſq; mœnia deducta fuit. Hinc crebra detonuêre tonitrua, verſùs Diuæ Annæ portulā, eiuſdemq; magnæ Matris Templo contiguæ ædes pyrobalaribus globis infeſtatæ, non ſine euidenti Collegiorum Academiæ diſcrimine: niſi diui Tutellares domicilium doctrinarum protexiſſent, quod in binis turribus inſcriptione literaria grata beneficij Vniuerſitas teſtatum reliquit. Ad hæc ſuggeſtus circumquaq; erigendis machinis conditi, excitata iaculatoribus opercula, obſidionales viæ ad vſq; mænia productæ, etiam pro recenti impugnantium more acti ſubtus terram Cuniculi, quibus Minarum vocabulum, præcipuè apud dirutum Diui Caſimiri templum, quominus eggeſta in cumulos rudera, latomos ſpecuumq; orificia cōmodè tegerent. Ad Caſimiriam rurſus per interiacentem ad ripam fluminis planiciem, Equeſtres tàm ſingulari quàm

plu-

plurium concursu experiebâtur, crebrioribus isthac Suecorum globis excurrentibus, in spem veniente Wirtio, diuturna propugnatione fatigandi obsessorum vires, donec superueniunt à Carolo suppetiæ. Sic inter ostentatam vim geminæ diffluxerant hebdomades, satius ducentibus nonnullis lenta obsidione & minore sanguinis dispendio, quàm superfluâ famâ & incerto successu recuperationem loci attentare; etiam ex Vrbe nuntiantibus profugis, non vsq; obduratum Præfectum, vt in deditionem persuaderi non posset; oblatis præsertim à Regina luculentis conditionibus, modò inconcussam vi Cracouiam consignaret obsessori Regi: alij in excutiendum iugum conspirare Ciues affirmabant, vbi ab extra vis insonat, aliquid pro libertate ausuros; Tribusq; opificum ac seruitia, quominus tumultum concitent, rei gerendæ occasionem præstolari, interno motu à defensione præsidiarijs auertendis: tum quæ alia intenta aut commenta suggerendo, quæ tamen omnia infra dexteritatem Præfecti fuêre. Siquidem ille, dudum præuiso casu, Ciues exarmauerat, Forum stationibus, muros præsidiarijs insedit, plateas vicosq; torquibus ferreis aut palis obsepijt, ædes publicas priuatasq; occlusit, nec tantùm viros exitu ædium, sed fæminas quoq; fenestarum prospectu arcens, totam Ciuitatem velut carcere clausam tenuit; insuper animos subtili explorabat artificio, cum flexanimum se in deditionem ostendens, quæ agerentur dicerenturuè in populo excerperet, Iudæis maximè Arrianisq; vsus delatoribus. Ne tamen aduersùs oblatam Regis benignitatem in totum obduruisse videretur; bis per Tubicinem temporis interstitium dari postulauit, quo cessantibus armis, de statu Vrbis Carolum Regem consulere posset. Etiam Palatinus Brestēsis Hieronymus Wierzbowski, iam ante aliquot colloquijs Wirtjo innotescens, familiariter per literas submonebat. *Non expectaret Præfectus armorum experimentum, quod propediem muris à tanto Exercitu admouendum esset: aliter qui modo in Vrbe velut carcere clausus teneatur, ibidem cum suis in intempestiuæ pertinaciæ pœ-*

1657.

nam ſepulchrum inuenturum. Conſumptam ſubſidij ſpem omnẽ
1657. *Rege Sueciæ per maritima diſtento, Ragocio profligato, ipſum tandem vi maiore nido alieno extrahendum, ſi modo adſpiranti Regiæ clementiæ vela non ſubmittit.* Simul per officium miſit præcocium fructuûm fiſcellam, ac aliquot perdices captiuo internuntio vſus. Ad hæc Wirtius, ad quamvis auram mobilis & verſutus, edulijs inſpectis ac ſtationario militi traditis, ad literas repoſuit. *Fidem & exiſtimationem vnicuiq; ſtudioſè conſeruandã; præcipuè Vrbium Præfectis, qui pro cõmiſſo loco conſcientiam committenti, famam toti Orbi obligare ſolent. Se quoq; hac gemina compede ſtringi, vt nolit gratus Regi ſuo perfidus eſſe, vel apud gentes quibus innotuit militando, traduci leuitatis. Cracouiam militie & operibus validam, eripi è manibus ſuis tardè nimis poſſe: eam tamen ſi ſecus alea cadit, non inglorium defendenti ſepulchrum fore; quod antequam eveniat non vnius Poloni exequijs ſe adfuturum. Oblatam Ser: Regis Poloniæ clementiam magni quidem facere, ſed protunc in vſum vertendam, dum ineuitabilis neceſſitas coget tentare extrema: nunc rebus integris deditione hiſcere abſit, Suecis ſatius ducentibus glorioſè in armis mori, quàm dedi tijs turpiter viuere: cum etiam Pactio Varſauienſis magnopere terreat, ſatiusq; muris Cracouienſibus quàm ergaſtulo Zamoſcenſi claudi omnibus deliberatum ſit.* Addidit præterea impreſſas Theutonicè nouellas, velut penſaturus oblatarum perdicũm miſſile, quæ ingentes armorum Sueticorum paratus contra Regem Danum referentes, propediem in Poloniam redituri Caroli ſpem facerent; mira in recipiendis ab extra nuntijs vſus ſolertia, vel fæminis tabellariorum imò exploratorum vicem obeuntibus. Quanquam & ſagarum præſtigijs vſũ ferunt, aliquot eius farinæ vetulis in contubernio habitis; obſeruatusq; ſæpius vel ipſe egreſſurus Vrbe, vel è ſuis aliquem emiſſurus, ſuſpectum aliquod Magicæ ſuperſtitionis ſpeculum contemplari, vnde in abſtruſos euentus inſpiceret, futurorum ſcrutator per illicita media. Hæc ex fama publica, in quam plurium relationes conſenſêre, retuli; alioquin

quin non imputaturus conuitiũ viro militari, nisi sæpè magnas virtutes non sine mistura vitiorum esse sciam, & Suecis eiusmodi genios fouere perquam familiare habeatur. 1657.

Deliberatum dehinc apud Regem, præsentine & indilãta vi? an lenioribus medijs & cunctatione, in subigendã Vrbem agendum foret? in alterutro discrepantibus Procerum sententijs, cum alijs placeret exclusa mora oppugnationem vrgere, alijs ex aduerso pectora ac mænia expugnatu ardua videbantur. Vnde Rex accitis vtriusq; militiæ Polemarchis, pro hospitum prærogatiuâ primo loco Tribunorum Austriacorum sensum exquirebat. Verum, sub dominatione nati, excusauère se militiæ regula, quæ præscriberet bellantium partes, agere & obsequi, Regum imperare: laudabilis certè modestia si in finem perdurasset. At nostrates, in biuio hærebant, repertis certare ingenio, qui manu nollent. Extollebant fortunam Regis, cui nihil arduum esset, nihil imperuium, imò ea propitiati cæli benignitas manifestò pateret, vt pro eo externi, vicarijs armis, Reges, in hostes Poloniæ depugnarent, ipso interim solo Nominis terrore reliquum belli profligante. *Semiuictam iam immisso terrore Vrbem, distractosq; bifariam Præsidij animos, vbi extra spem succursus positi Sueci, Caroli recessu consternantur; rursum Hungaros, animo planè deijceret præceps ex Regno Ragocij fuga. Inde sperandum in breui, qui demum solidæ gloriæ fructus censeri debet, citra vulnera & cædes vsurpata hosti recuperare, & Suecos sine sanguine vicisse. Respiraret interea bellatoris militis manus ferrumq;, dum victoriam conficit venter, corporis humani Imperator & Oeconomus. Cæterum auaros nimium famæ, quicunq; violento aggressu occupandæ Vrbis lauream concupiscunt. Nam si in irritum vis exeritur inglorium erit; si succedit impressio, sane tragicum & dolendum, Vrbem Regum Coronatricem, vniuersalem velut tumulum, tàm hosti quàm Ciuibus extitisse. Eo modo, in recuperatione Vrbis, Vrbem amittendam; notabiliori Ciuium iactura quàm Suecorum, vbi facilius erit prosternere inermem, quàm aggredi armatũ. Quan-*

1657. *tumcunque animi præseferat Wirtius, simulatum feruorem esse, & obtentu ferociæ magnificè tegi pauorem, cum inter incudem & malleum positus, tàm de foris hostes timere cogitur, quàm intrò Ciues. Certè non absimilis hærenti in fouea lupo, qui initio trusus perticas arrodit, dein subtus inuolutâ caudâ, silenter ictus sustinet aut laqueum. Neque conueniens fuerit violento aggressu deformare Metropolim, Regiam Sedem & Regni Caput, ac cui Carolus ipse hostis longiori obsidione receptæ pepercisset: insuper expedire, dum ad se Resp: redit, domicilium hoc Maiestatis præstare integrum, vbi euecta in tempus Regni insignia, iterum reponantur.* Hæc Togati, quibus omnis in cerebro vis. Diuersa alij prompsêre: *Et nos (inquit) si in vna Vrbe reliquum belli Suetici conficiendum esset, parcere tectis editioribus, & incruento in subigendam Cracouiam actu eniti censeremus, ast vbi tot Prouinciæ in manibus Suecorum hærent, tot Vrbes validis præsidijs insidentur, terra mariq; bellum feruet, pluris tempus cuius iactura irreparabilis, quàm murorum aut ædium Vrbis ad delicias factarum dispendium æstimabimus. Itane verò segnes & torpidæ animæ, oculos tantùm in hostium opera vertemus? manibus intereà flaccidis ac remissis; & non depulsis fumo apibus, melle potiri nos posse opinabimur. Quid, si Rex Suecus nihil agentibus à mari superueniet? celeritatem suam in exitium procrastinantium hic & nunc, vertens. Quem, si Fata sua & anceps cum Rege Dano fortuna tantisper distinet, patierisne Rex Ser: tot Exercituū impetū consenescere? vt subinde dum muris parcis, hæc inanima Te clementem vocent; & circumiectæ ditiones, quà à lixis, quà ab auxiliaribus, in extremam redigantur vastitatem. Indignum planè congeriem lapidum tanti esse, & è templis spolia, aut è domibus Nobilium abactas spectare rapinas. sanè perijmus, si contiguæ oræ desolatione Cracouiam lucramur. Nondumne agrestium gemitus insonuit auribus Maiti: Vræ:? nondumne liquet à licentiosis diripi agros, excuti mappalia, villanas opes & rusticam supellectilem raptam distrahi, distractam venundari; prostant ecce in Castris velut in nundinis vectorij equi bouesq;, ab aratro aut operis agrestibus auulsi,*

uulsi, pecora, armenta, greges, velut in foro boàrio veneunt, nobis interim summa ratio est, vbi per circumiectam oram solitudinem fecerimus, consumatum Triumphum appellare. Conuenit certè iam gloriæ Tuæ Rex, iam tantorum Exercituum famæ & existimationi, vt fractâ Cracouiæ temerarij capitis peruicaciâ, infra sitis hostibus pronus Vistula nuntiaret, quauis temeritate tutiorem esse Regiæ Maiestatis clementiam. Hæc illi, vt ferè nostratibus sentire quæ volunt, & quæ sentiunt liberè proferre mos: nec omiserim inter præcipuos militiæ, iacta discordiæ semina, Mareschallum nempe Lubomirium, ac Palatinum Russiæ Czarnecium, vt gliscente mox odio acre ad iurgium sub ipso latere Regis deuenerit, dudum obtectis iratum stimulis, iam nunc in verba prorumpentibus. Certè multùm Regina egit conciliandis, probè intelligens quantus ex vtroq; vsus, & nisi componit animos plures, velut contagio infici; cum eiusmodi dissidia, tineam agant publici consilij arrosiuam, ac grandē progressui belli obicē. 1657.

Inter oppugnandi aut trahendi obsidij curas, ambiguus nonnihil deliberabat Casimirus; illinc considerans, ne in suam ipse Regiam Ciuesq; sæuus esse cogeretur, hîc dilatione pernitiosâ, vbi tàm suus quàm auxiliaris miles miserum in modum diuexat agricolas, diripitq; eos, quos protegere debuisset. Vnde magis noxia cunctatione ad vim inclinans, generalem impressionem in diem V Augusti proclamari iusserat, armis in contumaces acturus, vbi oblata clementia despicatui esset. In quem vsum à promontorio quà S. Leonhardi ædicula, in muros Casimirienses, è maioris modi tormentis fulminatum, continua verberatione peramplum hiatum aperiente. Quod tamen parum permouit Suecos, intra Cracouiæ præcordia spiritus vitales refouentes, nisi manifesta propitiati cæli inclinatio, incruentam recuperationem Vrbis obtulisset. Quippe, dum totus Rex est in postridie instituēdæ oppugnationis apparatu, cum ecce spargi rumor cæpit de victoria ex Hungaris, incerto primùm autore vagus; dein, qui interfuēre firmantibus. Quoad Pauli Cibulski

1657. bulſki cohortis ductor, cum laureatis à Ducibus Regni literis ad Regẽ aduolaſſet, victum non ſolũ Ragocium nuntians, ſed omnem exinde belli Tranſyluanici metũ radicitus euulſum. Confeſtim, in auguſtali Prætorij, Rex Deo, Victori gratias, maximo militarium accurſu, egit: etiam publicam lætitiam conteſtari iubens, trina machinarum exploſione; quæ militaris Ouationis in præſens ſpecies eſt & cõſuetudo. Ijs ignium corruſcante nocte fulgoribus, ingens Suecis admiratio, cur tanto impendio & nulla noxa Regij iacularentur? donec pompam triumphalem inſtitui comperientes, ſuam in alieno caſu fragilitatem agnouêre: deponensq; elationis criſtas Wirtius, homo eſſe incipiebat, Fatis certare impar, & hactenus clementiæ importunè refragus. Poſtridie, aderant Commiſſarij Tranſyluani, à Ragocio deprecando Regi Caſimiro miſsi, vtq; ſecurum Cracouiâ egreſſum Bethlemo cum præſidiarijs Hungaris depoſcerent. De quo, vt conuenit, ante requiſitus, clementiam Victoris requirere debuit Wirtius, poſtulareq; emiſsionis beneficium, qui nuper moram biennij in tuendo loco ſibi præſcribere auſus fuerat. Certè expleuerat in eam diem gnaui Gubernatoris officium, diutius pro aliena Cracouia obſidio ſe premi paſſus, quàm Poloni pro ſua toleraſſent; contempſit ab extra vim, ab intra periculis obuiam ijt, promiſſa & minas iuxta hăbuit, biennio obſidium tolerans, ter cum Polonis aperto campo pugnauit & vicit, ingentium dehinc Exercituum ſtrenuè ſuſtinens impetum, donec in extremis honeſta ſuis conſuleret pactione. Neq; id incõſultò aut feſtinătèr egit, quouſq; eo deueniretur, vt non ſolum è muro videre hoſtẽ, ſed cum ſuggreſſo ad vſq; interiora opera colloqui liceret: deniq; vbi Sueciæ Rex æſtuoſo mari in longinqua abreptus, non auxilium modo ſed ne conſilium quidem exhibere valet, tădem ad mitiora ob conſeruationem militis inclinaſſe. Accedebat Ductorum militarium in idem conſenſus, vbi miteſcit primus ille ardor, quem ſuccumbens alieno caſu pertinacia, tum ſubmittẽdi auxilij deſperatio, infregiſſet. Dum

itaq;

itaq; Bethlenus cum suis egressum Vrbe adornat, etiam Wirtius pro se Suecisq; clementiam Regis Casimiri implorauit. 1657.
Nec spe sua duriorem expertus, datis ad condicendas deditionis leges Commissarijs: quæ donec in stipulatum deductæ, Hungari interea cum Ductore suo die XXI Augusti Vrbe exiêre: expeditius in prædas quàm præsidium agmen, & militaris animi plane expers, vt qui efflictim contenderint, quominus Magistratus Vrbis literis testimonialibus honestæ ac pacatæ incolarum tractationis abeuntes prosequeretur. Annuit Magistratus facilè, dumq; superfluæ requisitioni morem gerit, tacitus ingratos hospites minui gaudebat. Vix isti extra Casimiriam progressi, cum Bochnensis porta iam ante machinarum ictibus quassata, in conspectu Hungarorum corruit, velut dolore mota, quod acerbissimos Patriæ hostes emitteret impunè. Etsi raros admodum ex eo agmine in Transyluaniam incolumes euasisse fama fuerit.

Condicta Vrbis deditione, dum in Castris Regijs circa enuntiationem militaris tesseræ omnis hostilitatis cessatio imperatur; etiam Wirtius intra Vrbem imminentem Suecis egressũ ad pulsum tympani obnuntiari fecit, læta ab vtrinq; in vulgus nouella, quod citra sanguinem ardui loci restitutio, pacatis medijs conficeretur. Lubens adiungo, quominus constantis fidei ad posteritatem maneat memoria, Magistratum Vrbis, omni possibili conatu in excutiendum iugum pro modulo intendisse; iam oblato ex depletis Ciuium fortunis lytro, si Vrbi antequam armis deformaretur matura deditione consulit Præfectus; iam agitato intra mænia motu, vt à defensione alteram hosti manum abriperent. Aliquot ille honestos Ciues aresto prehenderat, mulctis pecuniarijs pressit, tormentis & equuleo (vt Karkutouicio factum) afflixit, Furcas, pegmata, vncos in propatulo statuit, insuper fortunarum pignorumq; excidium interminatus, quominus formidolosum molimen coniurantium aliquatenus comprimeret. Sic indomiti licet equi feruorem lupatum cohibet, & indito capistro vrsi mitescit ferocia. Is

corda

1657. corda hominum manu tenet, ac plenè in animos dominatur, quisquis vxores prolemq; incolarum in potestate sua retinet. Vnde plus interni tumultus metu, quàm ostentata deforis vi ad deditionis necessitatem impulsum Wirtium, plurium opinio fuit. Certè Vrbis recuperatio inciderat Proconsulatum obeunte Andrea Cieniewic, in subsellio illo Vrbici Senatus veterano, memorabili viri prosperitate, imò fatali obiti Magistratus sorte, vt quo regimen Vrbis obtinente Cracouia in manus Suecorum venerat, eodem ipso Proconsule à malæ fidei possessore recuperaretur. Nec id summopere requirenti Wirtio negari potuit, vt interuentu Germanicæ militiæ Generalium, tractatus concluderetur, quod vt permissum, simul præscriptæ deditioni leges certæ, indulgentiores quam ratio temporis postularet. Quarum series

Craco- uia re- cepta. eiusmodi. *Gubernatori Cracouiæ, Ductoribus Ordinum, Præsidiarijs, cæterisq; Suecorum adhærentibus, Vrbe excedere liberum esto. per Commissarios additos ad limitem Regni deducendus. Militari more Vrbe exibunt Sueci honorificè tractandi: Vicissim Gubernator administrationem Iustitiæ iniuriatis præstabit. Debita in Vrbe contracta, ante abitum exoluentur, satisfactione indilata & reali. Tormenta bellica (exceptis octo minoribus) relinquentur. Licitum erit Suecis res proprias (quas habentiam vocant) in omni qualitate diuendere, alienare, commutare, tum & salem à Ser: Rege præcipuis Officialibus concessum. Captiuis libertas exnunc ab vtrinq; dabitur, etiam infirmi atq; vulnerati, per Oderam Stetinum remittentur. Incolæ ac Subditi Regis Poloniæ, qui Sueticas secuti partes, Ser: Regis gratiæ restituuntur; emigrare tamen Regno volentibus, & cum præsidio abire, hîc & nunc licebit. Polonæ Cohortes securitatis causa abeuntes deducent. Vicissim Sueci obsides dabunt, tradita sine dolo Vrbis & omnium munitionum. Gubernator Wirtius ante egressum, poterit ad Regem Carolum mittere extremæ necessitatis nuntios, quibus Saluus Conductus dabitur. Ex parte Ser: Regis Poloniæ Commissarij deputabuntur, ad reuidendas lustrandasq; Sanctorum Reliquias, præcipuè D. Sta-*

nislai

nislai Præsulis, in aurea arcula conditas; tum & Archiua 1657.
Regni, Tabulas Ærarij, supellectilem Palatij, nec non recensenda tormenta bellica &c: Hinc & nunc Porta S. Floriani, tum & Casimiria altera in potestatem Regis tradetur: deditione Vrbis totali septem abhinc diebus subsecutura, quo tempore nemini portis aut muris appropinquare licebit, &c: His conditionibus rediijt ad Dominum Cracouia, postquam non sine molesta Aquilonarium geniorum vexa, in manibus hostium biennio mansisset. Quouè firmius robur obtineret pactio, speciali diplomate transactis caueri postulauit Wirtius, neq; negatum, cum simile quid exhibuisset in recipienda Cracouia Carolus. Instrumentum deditionis complures è Senatu Polono subscripsêre, præcipue penes quos sigillorum Regni cura. Ex Suecis Paulus Wirtz Excubiarum Generalis, ac Gubernator Stetini &c:; Sigismundus Fridericus Comes Von Getzen; Ioannes Frank Lib: Baro Colonellus; Otto Wilhelmus Von Derlips B: Coll:; Henricus Von Vihem ac Benedictus Wirtz Legionum Legati &c:. Salutatum venientem Præfectum cum Suecorum præcipuis Rex Casimirus ad osculum manus admisit, vt in obsessa Vrbe subsistenti aëris salubritas respõderit, comiter sciscitatus?. Post subscriptum tradendæ Vrbis instrumentum, sequenti mane Austriacus miles Portam S. Floriani occupat; simul Casimiriam ineunt Equestres cohortes, ac inibi assignatis viritim hospitijs distribuuntur: maiore in præsens hospitum numero quàm Patrumfamilias esset, vacuis ædibus dum bellum incolas domo exegit.

XXX Augusti exiêre Sueci, simul mixta hominum colluies, Arriani, transfugæ, proditores, & qui alij prædarum ac maleficiorum nocentes. Antecedebant seiuges trecenti currus, onusti nimis; sequebatur sub expansis signis peditatus, bona pars Phinnones, semilaceri veste, sed periculorum continuo vsu, Carolo Regi probatus miles; instabant legionarijs octo machinæ, quales Falconetas vocant, cum requisitis armamenti; pone istas mulierum turba incessit,

1657. nonnullis vel binas proles infasciatas tergo portantibus, nec deerant quæ grandiores sarcinas Polonicæ prædæ analecta succolarent. Demum Equestria vexilla (si bene memini) XXVII. prodiêre. Constitit ex aduerso Austriacum suis ordinibus agmen, altera parte Polonæ cohortes, donec abeunt Sueci, vtrisq; quos aggredi & quos timere poterant, recognoscentibus. Notabile hîc sub egressum incidit iurgium, tumultu haud procul quod attingo. Nobiles Wilkoszewscij Fratres, vt ferè in hostem publicum omnia licent; coadunata iam famulatûs, iam sponte accurrentium sociorum manu, quâ poterant circa Vrbem hosti incommodabant; si egressi pabulatum Sueci, vagos intercipiebant, prædas agêtes excutiebant, equos ex pascuis abigebant, deniq; ore habituq; dissimulatis Vrbem crebro ineuntes, consiliorum Wirtij intima, á fidis Ciuium incognitè rimabantur. Istorum vni famulus concepto in Dominum odio, ad Suecos transfugerat, ac ne desertio sine fructu foret, equum abduxit notabilis pretij & celeritatis. Quod transfugæ scelus, pro tempore dissimulare debuit Andreas, (id Wilkossouio nomen) probè intelligens, capitalem sibi inimicum Wirtium, donec tempus vindicandæ iniuriæ maturesceret. Itaq; sub egressum omnia contemplatus & singula dispiciens aduertit aliquem ex Officialibus Hospitiorũ dimensorem, (Quatermagister) equo suo insidere, quem species & pilorum lupinus color noscibilem, anxiè quærenti; ostendit. Ergo sessorem amicè requirit redderet equum qui sibi proprius esset, & qui ex vocatione Equestri, stipendia merere eodem teneatur. Ad modestum postulatum arroganter respondet Suecus, negatq; restitutionem equi, pridem sibi grandi pretio comparati. Hic Wilkoszeuius negatione incensus. Quod (inquit) rogatus abnuis, reddes inuitus: simul arreptum collari fascia sessorem, virum alioquin crassum & procerum, nisu valentioris brachij in terram deijcit, equumq; recuperat, & abducit. Ac vt Suetico ephippio instructus erat, illud dorso animalis de-

tra-

tractum, ante ordines relinquens, sæpius dictitat, recipere tantum quod suum esset. Audacia vnius Nobilis terno solummodo famulo stipati admirationi fuit, nisi quod animosior semper est qui repetit suum, quàm qui vsurpat alienum. Ad hæc Sueci immoti stetêre; etsi ex Cæsareanis non deessent, qui in vltionem impellentes, apud Regem patrocinium pro repetendo equo offerent. Dehinc compertum, ideo segnem in reparãdam iniuriam Wirtium extitisse, scilicet metuentem, ne ex composito ortum dissidium desineret in tumultum, ac post in currus ac sarcinas suas, in quibus spolia Polonica latebant, à lixis vis verteretur. Quinimò non vanè suspectabat Czarnecium, cuius rebus Cracouiæ in deposito existentibus, manum olim iniecisset expilandis: cum solitum sit humanæ naturæ, timere quem læseris. Verùm securus sub publica fide abijt, cui deducendo, Tribunus Austriacus Garnier, ac septenæ Polonorum cohortes, in viam adstites datæ: eoq; comitatu perrexêre directo Stettinum itinere Sueci, graui incolarum quà tractus euntibus noxa; solatio erat abire non redituros. 1657.

Dum recuperata Vrbs aliquantum repurgatur, Rex è Castris in suburbanum Bronowice pagum mansionem transtulit, vbi mox a Delegatis è Magistratu adibatur. Hyacinthus Lopacki Med: Doctor, Martinus Lochman, & Gaspar Celesta salutabant, seruatam in extrema fidem, & depressum diuturna obsidione statum Vrbis insinuantes; gratissimè à Principe accepti, verba solaminis tempori congruentia retulêre. IV demum Septembris Vrbem ingreditur Rex omni solennitate pompæ præcisa, quod pro posse Magistratu Vrbis satagente expresse vetauerat; nonnisi ab aliquot selectis Ciuium priuatim se passus salutari. Haud quippe sinebat dolenda Vrbis facies subito triumpho mutari, vbi tot morbidi per plateas, etiam cadauera telis aut morbis extinctorum viserentur: nec non valide conciuit dolorem, triste aspicienti spectaculum, Vrbis nuper florentissimæ desolatio, vbi ædiũ aliæ deformatæ, aliæ solo æqua- *Casimirus Vrbem ingreditur*

1657. tæ, contignationes tectorum in vsum foci versæ, forum operibus aut sudibus interseptum, vici fimo ac illuuie coangustati, vel in templis auito Deum colendi ritu constricto, ac propè Lutherani dogmatis exercitio inducendo, nisi recuperata Vrbe Rex eripuisset facultatem. Igitur in Arcis Basilicam progressus, DEO Victori sub Ambrosianum Hymnum gratias egit, veneratusq; humiliter Numen recognouit; quod --- *Finem potentiæ cœli.*

Non habet, & quidquid Superi voluêre peractum est.

Dehinc militis Austriaci præsidium Duorum Mill: & quadringentorum peditum, sub cura Baronis Ioannis Francisci à Kieyzersztein S. C. Mtis Colonelli, quem Rex Gubernatorẽ Vrbis esse voluit, inductum: Salisfodinarum Wielicensium ac Bochnensium reditibus, in sustentationem eius militiæ (Lenungi) addictis, datoq; administratore Barone à Iaroszyn Silesio, qui ex venundato sale luculentos prouentus in vsum Præsidij verteret. Arx Regni nidus, ac coronadorum Regum Capitolium, Priuilegiati Præfecti sui Mareschalci Lubomirscij Iurisdictioni reddità, cui præter solitum Trecentorum præsidium, accesit legio pedestris Pauli Celarij Tribuni, ac Stephanus Niemierycz Succamerarius Kijouiensis, cum Equitatu additus, tuendo in omnem casũ aduersus fortuita loco.

Acri inter Daniam Sueciamq; inardescente bello, expeditus erat ad Fridericum III. Ioannes Gninski Præfectus Gneznensis, quominus cum eo Rege contra vtriq; communem hostem Carolum, mutuò arma & consilia belli condictis legibus sociaret. Hunc in breui subsecutus, Thobias Morsztyn Dapifer Sandomiriensis, per quos conclusa ac subscriptionibus firmata Hafniæ pacta fuêre, die XVIII Iulij anno præsenti: numerum contendentium armis in Europa, seu aduersa Christianitati fortuna, seu malo aliquo genio incitante; dum interim Turca Christianorum dissidia otiosus spectat, & feriatur. Sanè non incommoda nobis vltionis ex Sueco occasio, si modo talis in fœdere per-

Fœdus cum Reg: Dano

seue-

ſeuerantia Dano, qualis in ſtipulatione promptitudo fuiſſet. 1657.
Eam tranſmarinorum Regum, quia ad Poloniam pertinuit, ſuo mari emergentem diſcordiam, altius repetam. Belligerante in Polonia Carolo, Fridericus III. Daniæ Rex bellum eidem denuntiauerat (eò acrior hoſtis quò inter conterminos populos, & breuis freti interſtitio tantùm diſcretos, connata antiquitùs antipathia, ac animorum diſſenſus manet) id quidem ſummo Suecorum incommodo, vt quorum vltra Polonicum bellum, Imperio ſuſpectorum, etiam Danico intempeſtiuè moto, vires diſtraherentur. Vtræq; hæ gentes antiquitatem originis ad prima Orbis incunabula referunt, primi Protoplaſti filios ſe pro certò ferentes; celebrius tamen Danorum nomen & vetuſtior memoria, quos olim terrâ mariq; potentes, præter tria quibus titulos incraſſant Regna, Anglis Saxonibusq; iura dediſſe conſtat. Æmulaturi claritudinem Sueci, etiam de primordijs geſtisq; Maiorum, per cæcam antiquitatis noctem obſcuris, magnalia produnt; peruicaci aſſertione ad Gottos ſtemma referendo, quod tamen compluribus autorum (Piaſecio noſtro maximè) pro apocrypho habetur, neq; mihi articulus de fide eſt. Nunc Danus ſeu veteres iniurias vlciſci occaſionem nactus, ſeu vicini augmenti impatientiâ & odio, bellum Sueco non citius indixit, quàm mouit; planè non abſimili prætextu ac motiuo, quali & Carolus in Poloniam biennio ante exarſerat. Quò tamen ex ordine & iure belli facere oſtenderet euulgauit ſcripto in anteceſſum cauſas, ſub titulo; *Ius Feciale armatæ Daniæ in bellum contra Suecos, inuicto neceſſitatis telo impulſæ. Anno 1657.* Hoſtilitatis rationes exponebantur. Archiepiſcopatum Bremenſem cum Verdenſi Epiſcopatu, ſummâ iniuriâ à Danorum dominio abſtractos, quæ Prouinciæ mediante Rege Chriſtianiſsimo reſtitui debuêre, ex pacto Brembröenſi Friderico. Quod Ierpenſe ad Angerhuſen territorium iniuriâ deoccupaſſent ijdem; Rationes maritimi vectigalis apud Iſtmum ſeu Zund, conturbaſſent; à Danicis nauibus, merces Gedano per

1657. Balthicum deportantibus vectigal exigerent; absolutum maris Dominium perperam vsurpando; Delectus militares per Holsatiam inuito Friderico contra amicas nationes instituerent; Cornificium Vlæfeldum transfugam Danum, qui læsiuo scripto subditus Regem suum violasset, ab ijsdem in patrocinium susceptũ, nec requisitione amicabili ad pænas aut palinodiam extradi voluisse. Insuper rem ipsam exprimebat Danus, cur alterum bello adoriretur ijs formalibus. *Quam periculoso enim proposito vndiq; vagarentur Sueci, designauerunt præcipuè in Polonia, vbi indulgentiori fortunâ quàm illi non capiunt, insolentiores facti, & quæstuosa audacia fines æquitatis transgressi, prædæ semper inhiant, & lucri causa omnia Diuina humanaq; postponunt, id vnice agentes, quominus occupata Borussia, maris Balthici, & nauigationis omnis potiantur, ibiq; radices altius agant, quàm vt à quopiam dimoueri maris dominio possent: ac ita inter vicinos rerum arbitrium obtinere, fortunas illorum versare, Regum diademata prehendere, demum Sac: Romanum Imp: vbi commodum infestare, ac lacerare valeant pro libitu.* Indicto ritè bello, læta Regi Friderico armorum principia; infesta classe maria insidet, vicinas littori arces recipit ac munit; dein relicto salo in solum exponit militem, vel maximè Bremam cum adiacentibus respiciendo. Dudum ea in Vrbe Archiepiscopalis sedes extitit, serpente demum per Germaniam sectaria labe, ex Feudo Spirituali profanam ditionem Reges Dani fecerant; donec Gustauus Adolphus Suecorũ Rex successu armorum per Imperium validus, quod nullo Iure retinebat alter, ille forti manu vsurpanti eripuisset. Eadem armorum procella Sueticam Pomeraniam inuoluebat, nisi vt memoratum, Carolus à societate Transyluani abscedens, ad tuendaq; propria ex ipso belli Polonici æstu regredi coactus, in maritima diuerteret. Hinc, per absentiam, eius arma Dani non improspere procedebant,, classe Suecorum in Balthico dissipata, cæsoq; Henrico Horn Comite de Amynne Architalasso maris, eodemq; Aulæ Sueticæ Mareschallo

ſchallo. Aſt vbi regreſſus in Pomeraniam Carolus, confe- 1657.
ſtim fortunam collabentem in melius reſtituiſſe videbatur:
quippe vt diligentiori agriculturæ opimior meſsis debetur,
ſic armorum ſucceſſus bellantium reſpõdent ingenio. Credo equidem vtriusq; regni eo bello res geſtas, natiui ſcriptores haud omittent fuſius tradere; attigi ego tantùm, ne id quidem iuris in externa vſurpaturus, ſi modo omiſsis iſtis patriæ hiſtoriæ contextum non mutilarem. Nunc ortiua Regni plaga calamum abſtrahit.

Vkraina priuilegium calamitatum Poloniæ dudum ſibi vendicans, rurſus turbãdis rebus oſtium latè pandebat. Ille namq; famoſus pacis veſpillo, Tauricæ, Moſchuæ, Daciæ, Tranſyluaniæ, imo Ottomanici Imperij aduerſum nos concitor Bohdanus Chmielnicki, tandem præſenti æſtate è viuis ſublatus, vti ſemper hoſtis Patriæ vixit, finire vitam, niſi malo noſtro vix poterat. Annis defectum ſenſim odium, & vir9 in Patriam deferebat, ſubibatq; patratorum pænitentia, cum iam facultas magis quam deſiderium nocendi defuiſſet. *Mors chmielnicij* Duorum Filiorum pater erat, quorum maior natu Tymothæus, ad Szoczuam in Valachia è tormento percuſſus interiit; minorennis alter Georgius, rebus per ætatem impar iulus, ſub oculis ſanguinarij ſenis ludebat. Itaq; dum imminent extrema, pupillo Tutores Kowaleuium ac Leſnicki Tribunos inſtituit; per multa propenſi animi experimẽta diu ſibi cognitos, & vſu rerum valentes. Sed in pretio apud Coſacos Ioannes Wyhowſki, à primis belli initijs indiuulſus Bohdano comes, ſolers idem nec bello inhabilis, & quod rei caput ex conſiliorum ſucceſſu ſummè plebi æſtimatus. Sed ea ipſa popularitas affectati imperij ſuſpectum reddebat, & quem Bohdanus ſecundum non priorem Filio cuperet, etſi ætatis ac experientiæ ſuffragio cenſeret potiorem. Itaq; altum recondito metu, accerſitum ſub extrema Wyhouium; ex ſpecimine quaſiverò fidei laudat, Coſacorum potentiæ fulcrum appellat, vtq; viro ætate ac conſilio maturo pareant, per modum vltimæ voluntatis indicit

1657. dicit; ſimul Georgium filium hominis fidiſsimi tutellæ, multis ſuſpirijs commendatum, vt annis immaturo Patrem agere vellet, impenſè obſecratur. Permulti è Coſacis credidêre verbis, eo temporis puncto prolatis, quo mentiri nefas eſſet; ſolus Wyhouius aſtus intelligens, ſimulq; collachrymans, diuerſa obtẽdit, ne intellexiſſe videretur. Moritur ſub hæc Chmielnicius decliui Iunio Czehryniæ, ſolito reſidentiæ ſuæ loco; quàm ex oppido ignobili in cêlebre emporium, operibus munitionibusq; circumdatum extulit, demum à Turca ſuo tempore euertendam. Ferunt, morti proximum, Caſimirum Regem deprecari iuſiſſe; quatenus exuto humano affectu, tot facinorum reo heroicè ignoſceret, ac qui viuo gratiam non negabat, veniam mortuo largiretur. Sic finijt Bohdanus Chmielnicki prauus & præceps, ac cuius fortuna exemplo magis, quam homine illuſtrior fuit. Potentiæ recens acquiſitæ anceps, inter Principes Europæos ſe verſauit, anxiè expendens, vnde ſpes maior ſubſidij aut certior, illuc ſe totum dabat, nulla fidei aut famæ reuerentia, Poloniæ grauis, Roxolaniæ exitium: de quo non ineptè illud Velleianum vſurpari poſsit. Auſum, quæ ante eum nemo bonus auderet; etiam perfeciſſe, quæ à nullo niſi conſummatæ malitiæ perfici queant. In conſultando temerarius, in exequendo peruicax, in morte felix, cum vltra quàm violentis ingenijs contingat, naturali & ſicca morte extingueretur. Aliquam in extremis erratorum pænitentiam oſtendiſſe fama fuit: impenetrabili ſupremi Iudicis arcano, qui vel miſericorditer condonat ſcelera vbi ſeriò pænitet; vel acrius caſtigat, vbi ſerò animaduertit.

Subinde Petrus Gembicki Epiſcopus Cracuienſis moritur, ac velut ante introitum in terram Promiſsionis Moyſes, ſic iſte ante reditũ in Patriam, maturata morte extremum diem clauſit. Memorabili illo pacis Polonæ conticinio, Iacobo Zadżik in Epiſcopatu ſucceſsit: ingenium illi mite, pietas placida, grauitas pro modo, cura rei familiaris circũ-

ſpecta

ſpecta, hinc augmentum opulentiæ; etſi grandior natu, vt publico vſui partæ opes ſubſeruirent, inſtructam armis viriſq; Haſtatorum cohortem, in Bellum Vkraynenſe expediuerat, non tàm laudis affectator Præſul, quàm iuvandæ Patriæ ſtudio. Senator prudens, arbiter æquanimis, erga quoſuis extra faſtum & faſtidium; Clero Diœceſis ſuæ quia lentus, charior; inter rigidam ſeueritatem, & culpabilem conniuentiam prudenter medium tenens. Synodum Prouincialem Paſtorum ſuæ Diœceſis, Cracouiæ celebrauit ministerio virorum grauium vſus, præcipuè Iuſti Słowikowſki & Alexandri Brzeſki Canonicorum Cracouień. Mortuus Ratibòriæ Sileſiorum, dum anxius Vrbis liberationem expectat, Pridie Idus Iulij, Ætatis anno ſeptuageſimo ſecundo. Succeſſorem nactus Andream Trzebicki ex Premiſlienſi Cathedra ad Cracouienſem tranſlatum. 1657.

Cracouiæ non vltra VIII Septembris commoratus Rex Varſauiam iter adòrnauit, vti antiquum Regum inuiſeret domicilium, inde in Pruſsiam moturus. In decliui quippe annus ac autumnale tempus, vix itineri nedum operi ſufficiebat, qui Thorunium confeſtim ante hyemem recuperandum deſtinaret. Et multa in accelerandum opus inuitabāt; præcipuè, vt inde exturbato Suecorum præſidio, exolueret fræno Viſtulam, quo omnis in Balthicum mercium defluitatio inhibita ab hoſte teneretur; dehinc Regi Dano opitulaturus ex condicto, in maritimas Sueci ditiones immittendo militem, ac ita non exiguum celeritati eius obicem poſiturus. Ad id accedebat conſuaſor Senatus ac omnes lateri adhærentes Miniſtri & Cōſiliarij Aulæ, diſſerentes. Non aliter commodiꝰ iniri poſſeſsionem amiſſorum quàm ſub Caroli abſentiam, dum Pruſsia patefacto in totum oſtio adiri facilis, proſtat Principi ingreſſuro. Si quantociùs pedem infert Rex, nullo periculo ſuum à Suecis recuperat, ac intromiſſus in Pruſsiam, iuuabit confeſtim Daniam, retaliabitq; Sueci hoſtilitatem, immiſſo in Pomeraniam populatore milite. Id quippe ratio belli poſcere videbatur, in ho-

1657. ſticum, ſedem belli transferre, explorando Sueciæ venam quæ ſe altùm intra præcordia Regni noſtri ingeſsiſſet. Sentiret belli mala domi, quibus foris alios affligeret; etiam ad præcludendum quantocius Carolo regreſſum, quem multato clade Friderico, retro iter flectere ſparſus rumor vulgabat. Electorem quin etiam Brandeburgicum non aliter à partibus auellendum, niſi ſub abſentiam ſocij Regis tandum ſuccurſum confert, cum impendenti diſcrimine. Is quidem à Leſzczynio Varmienſi Epiſcopo primùm ſolicitatus, dein à Cæſare ac Principibus Imp: ſuaſus in partes inclinare monſtrabat, non inefficaci motiuo, dum iam pacis commoda, iam pericula Martis exaggerantur: attamen vel ab aliquibus obſeruatum, quominus, condicto in bimeſtri armiſtitio, progreſſum tantùm armorum noſtrorum & ſucceſſum Danici belli circumſpectus ſpecularetur. Quippe Czarniecki ac Opalinſki Palatini, cum Quater Mill: expedito agmine ibant, retaliandæ hoſtilitati in Pomeraniam, quâ extimo maris littori prætenditur; noſcerent vt Sueci tantundem Polonis in illorum ditiones, quantùm & illis in Poloniam viæ ſupereſſe. Quò, motis ſub adultum Octobre ſignis, celerrimè in eum finem per Marchiam decurrunt, ne pigriore tranſitu, inclinantis ad amicitiam Electoris Prouinciæ grauarentur. Tranſeuntibus Francfordia ad Oderam præbuit liberaliter annonam, etiam Vrbis Oratore, publica panegyri Duces ſalutante; dumq; à Magiſtratu (nam libera Imp: Ciuitas eſt) quominus per pontem ſubiectum Vrbi traduceretur Exercitus rogarentur, Czarnecius Polonos non per Oderam modò, ſed per quæuis maiora flumina pontib⁹ haud indigere reſpondit: quodq; dixit probauit, in oculis ſpectantis Ciuitatis, nando ſuperato amne, ac die XXVIII. Octobris in aduerſi fluminis ripa caſtris conſiſtendo. Cohæret cum ipſo deſinentis Marchiæ limite Neoſtadium, vbi Fira fluuius depreſſo alueo tractum illum longè latèq; inuadabilem reddens, Sueticas ab Electoralibus ditiones ſeparat; vnde Stetinum Metropolis Prouinciæ quinq; leucis

Polonorum in Pomeraniam irruptio

non

non amplius distat, ex quo in cætera mari adsita Gubernatori loci regimen & iurisdictio. Cæterum Pomerania citerior & Prussia conterminæ sibi regiones sunt, ac nonnisi intercursu Vistulæ, qua in Occidentem prolabitur distinctæ; Prussia à dextris, Pomerania flexo sinistrorsum in meridiem tractu, ad vsq; Danicum littus, & Cimbricæ Hersonesi celebratos scriptoribus terminos sese extēdit. Quod maritimo littori contigua, inde Pomorze aut Pomorska, quasi iuxta mare sita Regio, à primis Cōditoribus dicta: vnde incolas locosq; Slauonici iuris generisq; fuisse, vel ex ipsa vocabuli nomenclatura probabile videtur. Diuiditur illa in citeriorem Regno Poloniæ annexam: & vlteriorem quæ subdiuisa, iam nunc partim Marchionibus Brandeburgicis, partim Suecis Regibus paret. Olim à Boleslao Audace Reg: Pol: armis domita, Præsides Polonos accipiebat; sed isti aut locorum distantia, aut finitimorum suasu obsequium dediscentes, etiam Regum incuriâ extemporaneum Magistratum in Ducum titulos commutantes, populos subiectos absolutè regere cæperunt; successuq; temporis prisco regimine abolito, in extraneos mores ac politiam degenerantes, pro Slauonico idiomate Saxonicum receperunt, extinctâ primæuæ originis morumq; suæ gentis memoriâ. Nunc vlterior Pomerania pro membro Romani Imperij censetur, in ius Suecorum iam pactis cum Imperio, iam extrema voluntate Boguslai Ducis Stetinensis transcripta. In hanc itaq; vti hostium Iuris, infesta Poloni signa intulêre. Primum aspexit Stetinum & inhorruit, non fulgores modò ignium tristi per noctem imagine sæuientium, sed signa Polonica ad exteriores Vrbis munitiones procurrentia, tum insultus Equestres, si qui cōtra prodirent Sueci institutos, Ductore Michaële Woyniłowicz animosè subeunte; plurium ex hostibus iacturâ, inter alios Maiore Lichstein capite truncato. Hinc, quod non se prouocantibus sisteret Wirtius summopere viro peracri tædiosum, nec minus ponens in oculis molas pneumaticas per suburbia incendi, velut in contemptū

1657.

Pomerania diuisio

 do-

1657. dolente. Sed maximè famæ & terrori fuit, Czarnecium ac Opalinſcium Duces adeſſe, laboris ac itineris indefeſſos, alterum profligato Transyluano, alterum poſt recuperatā Poznaniam depulſis Maiore Polonia Electoralibus, palma recentis victoriæ inſignes; vtroſq; velut ex deſtinato æmulos Wirtio obiectos, qui veterem hoſtem in extimo maris littore repertum, pro ingenio ſuo vlciſcerentur. Similis excurſus ad propugnaculum Dama inſtitutus à Polanouio, vbi itidē comparente nemine in intima Prouinciæ penetratum. Fæda interim circumſitæ oræ deſolatio: Vrbes inquantum validæ fugitiuis complentur, aliæ in mare diffugientibus incolis desertæ, multi in vicinam Ruggiam circumluente pelago tutam dilabebantur; aggreſtes latebris aut nemoribus abſconditi; quanquam iſti poſtquam compertum, direptis quæ ad eſum aut crumenam ſeruiunt, cæterum à populatore milite parci vitæ & cædibus; complures poſthabito ſuffugio ad mappalia redeūtes, incolumes manſêre; ac cum opulentiores exigeret metus, paupertas ſibi inter hoſtium manꝰ ſecura viſa eſt. Sed nihil æquè triſtius incendiorum licentia plusquàm ſexcentis præter oppida vicis deflagrantibus: etſi Czarnecius ſuo more ſeuerior non inhiberet modò, ſed ſeuerè puniret incendiarios, qui Gartzium oppidum ſuccenderant, quatuor protinus in furcam actis.

Hæc inter Duces Poloni, dum in reprimendam vim ex Suecis campo occurrit nemo, (adeo miles in hoſtico chalibe durior, qui in proprijs terris vitro fragilior eſt) etiam anni tempus rei gerendæ oportunitatem eripit, totam Regionem populati ad Paſſeualil peruenêre; quod oppidum ad fluuium Icier, ob toleratam Germanico bello obſidionem non incelebre, patuit vltro ingreſſum; vel ſolâ aduentantis Exercitus famâ conterritis Ciuibus, vt ne pro vita quidē ac incolumitate fortunarum conſeruandis, quemquam in anteceſſum petitum mitterent. Repertus hîc in Prætorio alijsq; publicis ædibus multiplex militaris apparatus, quo facilè vel tria Millia virorum armari poſſent: fuêre vexilla

cum

cum insignibus Sueciæ, sclopeta, sarissæ, gladij, fræna, 1657.
ephippia, machinæ; imò vestes, penulæ, thoraces, &c. ingens pulueris pirij copia, quæ mox vt quisq; incurrit prior inter rapientium manus disparuêre. Sed maior incolis dolor, dum aliquis ex postremo agmine, columbas è tubo longiore globis petens, domum succendit, vnde mox propagata flamma oppidum cum templo absumpsit, in quo olim Martinus Lutherus, ex Comitatu Mansfeldensi subductus, ac Passeuali receptus, sectarium dogma hîc primum prædicauit. Andam dehinc insigne Balthici maris emporium vt penetratum, ipsiusq; maris subiecta oculis vastitas fuit, retro signa Polona conuersa sunt; præmissis rursus Vladislao Skoraszewski ac Michaële Kozubski cum ala Loricatorum, qui iterum Stetino aduoluti, offuso delitescentis Præfecti oculis fumo, sicq; viro bellaci exprobratâ socordiâ, militariter valedicerent. Demum, XII. Nouembris. traiecto Odera, lætum agmen ad vsq; limitem Poloniæ reductum, ouans Patriæ fines introijt; ac quoniam de hoste non poterat, de cineribus hostilis Prouinciæ triumphauit.

Rege Casimiro in Prussiam se accingente, præsto aderat Exercitus Polonus; etiam Germanorum Legiones, ad respirandum in Maiore Polonia locatæ, Thorunium versùs iter destinabant. Ast fatalis aliqua cunctatio, rebus prudẽter ordinatis moram inijcere credita: præcipuè autumni tempus imbribus & tempestate fædum, indeq; militi graue; dein tardè Viennâ prolatæ in mouendum Austriacum militem ordinationes, seu mandata; etiam in necessarios sumptus Ærarij insufficientia, quo sine requisito, ac si succisis neruis, claudicat bellum. Hæc Crumenipotens Dea, iam nunc Bellonæ locum occupat, istam verna miles efflagitat, auxiliares affatim reposcunt, armamentarij impendia requirunt: quid si socijs donaria, externis honoraria, ministris principum largitiones, vnicuiq; præmia, pro vsu & temporis ratione distribuenda sunt, quibus destitutus Promus Cõdus, primò consilij inops, dein maximo promouendi belli

Obsidiũ Torunij differtur

damno ſuccumbit: cum ſimiles in præſens expenſæ non
1657. ærarium modò enerue & depletũ,ſed ipſum quoq; Fortunati marſupium exhauſiſſent. Gnarum cunctis neruos imperij, id eſt ærarium publicum, arbitrio Prouincialium in Polonia ſubijci ac inde libertatem populi æſtimari,quodRex nolentibus collectas (niſi ipſi annuant) imponere nequeat; optima pro populo exactionibus non grauando regula, ſi modò ſubſidia pecuniaria conferantur, non poſt, ſed ante neceſsitaté. Retinens moris Patrij Caſimirus, vt legem ſeruaret, pepercit neceſsitati, maluitq; indigus videri, quàm ſumptuûm extorſione, impelli in odium & querelas popularium. Quominus tamen ſubueniretur indigentiæ, ante laudata; in præſens reſumpta Exactio fuit,cui *Acciſa* vocabulũ, quod condicti pretij trigeſimam accideret. quale tributum apud Italos ſub Gabellæ nomine exigi ſolet. Aſt, quid inter tantos? ne multis quidem amnibus receptis exundat æquor, quid ſi torrentis vnius incurſu auctum ſperes? exile ex paruis ſubſidium, magna paribus ad proportionem egent adminiculis. Interea defectum publicum Ludouicæ Reginæ ſupplebat ſolertiâ, vt dum Rex quæ ſunt armorum pertractat, ipſa prouidam Matremfamilias bello ageret, neceſsitati occurrendo. Prodegerat continuis largitionibus priuatam Gazam, dein etiam mundum Reginalem dando impendit: parabilia minoris reputans crepundia, modò neceſsitati publicæ ſubueniret. Nonnemo Politicorum artem conquirendæ pecuniæ, Principibus tradere auſus, iactator ingenij & in imaginarijs ſpatijs deſideria habendi irritans; efficacior futili diſcurſu Reginæ ſedulitas; Præſulum Opulentiores de dando in mutuum requiſijt, minores gradu, deceſſu ſuperiorum ſpe conſequendorum opimorũ in Iſrael allexit; quos è Senatu diuitiarum opinio in famã protulerat, pro ingenio cuiuſq; futurarum dignitatum Priuilegia non rogantibus miſit; Plebeijs Nobilitatem, Nobilitati Senatorias Curules adipiſcendas propoſuit: Bona ad Fiſcum Regium deuoluta plus offerentibus addixit; mercato-

catores quibus opes in parato, pollicitis fauoribus ad danda in Fænus nomina induxit; vno verbo, tentauit intentata, obtinuit insperata. Tali namq; machina multorum vota & ingenia, quæ ære valerent expugnabantur; quod solertiæ haud otiantis Reginæ debitum, ad summam belli relicto Principe. 1657.

Marius Iaskolski è Turcia subinde redierat, expeditâ præter spem ardui muneris legatione. Innui supra apud Agriam contra publicam fidem violenter retentum, nec insciam facti Ragocij Matrem, vt quæ haud vano metu percelleretur, ideo vel maximè missum, vt apud Portam Ottomanicam, moti in Polonos belli accusaret Filium. Nec fefellit sagacem mulierem coniectura; quippe Præsidis Silistriæ compellatorijs vindicatus, primam indignæ tractationis suæ apud Turcas querelam obiecit, multa de violato iure gentiū questus: dein Legationis essentialia exponebat. *Ragocium Transyluaniæ Principem inconsulto Imperatore Turcarū bellum Polonis intulisse, nulla in apertum causa, aut prouocatione, imò maximâ Pactorum cum Turcis initorum, iniuriâ; dum impotens spei Vasallus & pace abusus, inclytam amicitiâ Ottomanicâ gentem nullo iusto prætextu lacesseret. Proin Turcis accuratius introspiciendum elati hominis genium, & ingenium, ne, dum Polonos Fœderum antiquorum tenaces immeritò prouocat, mox gradum sceleris faciendo, contra Feudi Dominum insurgat. Maturè itaq; vasti frænarentur spiritus, nimiumq; cristas attollens Ragocius, nimia sperare dedoceatur.* Ad quæ insolito Aulæ illi benignitatis exemplo responsum. Iudicare neminem posse altera parte inaudita; ac in Polonia feruentibus iam armis, parum mandata Imperij, apud efferatum Transyluanum valitura. Vbi tamen æstus belli resederit, diluendum crimen inquieto, cur inconsulto Imperatore hostem se Polonis, aut amicum Suecis professus fuerit &c: Plura tunc oretenus beneuolentiæ retulit Iaskolscius argumenta, barbaris more lupi agentibus, qui prædæ intenti, subter se caudam inuoluerent; etiam istis bello Candiæ

Legatus Iaskolski reaux.

1657. diæ diſtractis, pro tempore pſauſibilia loquentibus. Cognitum poſtea antecedētia cum euētú cōuenire; Ragocio Trāſyluaniæ Principatu abrogato, & e illo, quô eminebat faſtigio, Aulæ Turcicæ ingratijs deiecto.

Pricipatū iſtum, qui Hūgariæ Regni appendix eſt, & velut ſeparante naturâ, à cætero Pannonici Regni corpore ſitu & nemoribus auellitur; obtinebant dudum ſub nomine Palatinorum Præſides, directo Dominio ad Coronam Hungariæ ſpectante, donec Turca cum potiori Hungariæ parte pro ſe raperet. Auorum memoria præſedêre Battoræi, recentius Gabores, dein Botſchaij, quoad domui Ragociorum cederet Tranſyluaniæ dominium, Anno CH: 1629, *Piaſecius* Stephano Georgij Patri collatum. Sed is reuerenter fortunam, ſolerter Barbarorum ingenia tractauit, hoſtes aſtu, amicos ſimulatione diſtinens; vt tandem continuatæ gentis dominationi immoreretur. Non pro Patris modo filio Georgio indoles, ac obtuſa ad nouiſsima reſpiciendi prouidētia; niſi quem Fatum corruere decernit, prius rationis ac prudentiæ præſidijs deſtitutum proſtituat in caſum. Hinc Dynaſtæ proſperis elati ruinâ, qui nimia animo deſtinans, jam nunc Tranſyluaniâ à Turcis deiectus, etiam hæreditarijs in Hungaria ditionibus Iure Cæſareo proſcriptus exciderit; Mohacio vbi ſedes auita familiæ, venientem aditu prohibente, vtpote erga ſupremum Dominū, qui Hungariæ Rex eſt, Feloniæ damnatum. Hic ambitioni finis, & qui immenſæ cupiditatis mancipium quærebat, inuentus eſt nihil habens. Percurre ſæcula, excute Orbem, paſsim reperies elatos ad bruta vsq; degradari.

Mediatorum ſtudia Ad Thorunij obſidium reuertor, vt Regno conducibile, ſic Regi vnicè maturatum opus, niſi interuenientes difficultates obſtitiſſent. Attigi nonnullas vltra quas âcceſsit, quòd tendentem Caſimirum per viam adirent Chriſtianiſſimi, etiam Sueci Regis internuncij (Akakiá & Châmiers) compellatorias de pace ferentes, quominus reconciliatis animis redirent ambo Reges in gratiam, mediationemq;

vtriq;

vtriq; Coronæ æquanimem Gallus Rex polliceretur. Dudum pulullanti negotio attendebat operam insinuans, (Regina multum hac in parte satagente) Antonius de Lumbres vir non minoris facundiæ, quàm in agendo dexteritatis. Ast cõtra non defuêre suscepto cõsilio renitẽtes nostri, quòd aspirante Suecorum rebus fortuna frigesceret Mediatio, vbi contra successus euenit, tum demum paciscendi mentio flagrantiùs resumeretur. Maximè Austriacos Ministros pupugit studium pacis Sueco-Polonæ, in sui exclusionem à Gallis tractandæ; proin incusata æmulæ gentis inuidia, vt quæ occultè tantùm verbis & clandestinis factionibus ageret, cùm Hungariæ Rex præsenti auxilio, & nullo cuiusquam respectu rem Polonam armis iuuisset: volueruntq; ab Aula seponi Gallos, firmiter obsistendo, ne ijs autoribus coalescerent ineundæ pacis rationes: vbi id requisitioni eorum tribuitur, efficacem in abstrahendo Electore Brandeburgico à Sueci partibus, operam subinde polliciti. Ita vbi manus lassauerat ferrum, vicariâ operâ in certamen lingua descendebat. Ast Politicorum solertia inuestigauit facilè causas, quorsum ij in reuocando ad amicitiam Polonam Electore, nimis officiosi videri vellent; cùm interea ad obsidendum Thorunium segnius quàm par erat, animos & arma expedirent, varias differendi rationes, & incongrua Aulæ Viennensis mandata obtendentes. Explicabatq; aliquis subtilior Aulicus arcanum, ex Taciti Annalium lib: XV, de Corbulone legiones Romanas in subsidium Tygrani mittente; *occulto præcepto compositiùs cuncta quàm festinantiùs ageret, quippe bellum habere quàm gerere malebat.* Etiam isti multum suâ interesse existimauêre, si protracto apud nos bello, in alieno theatro feralem scænam spectarent; sopitis inter belligerantes gentes armis, calamitatum torrente Imperium aliquãdo inuolutum iri præuidentes, imò Austriacorum res pessum ituras, vacante in id temporis Cæsarum Solio: præsertim quod Philippus Casimirus Archiepiscopus Moguntinus, Electoralis Collegij Primas subinde 1657.

1657. diem ſuum obijſſet; ſine quo, non conuocari Electores, non proclamari Electus, aut còronari poſſet. Itaq; lucrifaciendo Brandeburgici ſuffragio, qui Romani Imperij ArchiCamerarius, diuellendiq; eius à Sueco ſtudium, propriâ cauſâ flagrantius perurgebant Auſtriaci, haud ex animo ad finiendum in Polonia bellum cooperando, ne Sueticorum armorum acceſſu, ſuſpecta Gallorum factio inualeſceret. Hinc lentioris operæ cauſa credita, & obſidendi Thorunij aperta cunctatio.

Elector Br: Regno conciliatus Fridericus Wilhelmus Marchio & Elector Brandeburgenſis, tantiſper ſeu blandiente ſucceſsibus Caroli fortuna, ſeu præuiſo ineuitabili ditionum ſuarum damno & vaſtatione, temporum neceſsitati ex præſenti vſu cedendo, Suecis ſe vt ſupra relatûm adiunxerat. cui ad priſtinam cum Regno confidentiam reducendo, non minus arduus quàm inſignis labor enituit Venceſlai Leſzczynſki Epiſcopi Varmienſis, vt demum plus æquo Sueticæ amicitiæ fauentem, partibus Reip: tandē reddiderit; cæpto primum Lubauiæ, dein Regiomonti colloquio; eam in rem cóöperante Vincentio Gaſiewſki Lithuaniæ Campeſtri Duce, qui iam tunc beneficium libertatis, ex captiuitate Suecorum interuentu Electoris præſtitum, mutuo conciliandi eius cum Rep: officio, compenſare ſtudebat. Accedebant Franciſcus Baro de Liſola, & Ioannes Owerbek, ille Auſtriacus, alter Electoralis Miniſtri: præcipuè poſterior non imprudens futurorum coniector, ne ex Pomerania Suetica redeuntes Poloni, citeriorem Electoris, ac contiguam Maiori Poloniæ Marchiam, pari vt hoſtium ditiones animo tractarent, diſceptato diu negotio tandem euicit, vt ad condicendam reconciliationem, tàm Rex Poloniæ, quàm Elector Brandeburgicus mutuò congreſsi, nouis fæderibus veterem confidentiam repararent. Itaq;, dum Thorunij obſidium varijs dilationibus protelatur, ne nonnihil agendo annus difflueret, Rex Caſimirus comitante Ludouica Regina, Bydgoſtiam ſe contulit; Electore Brandeburgico terreſtri itinere

Ber-

Berlino eodem veniente; quoue maiorem in regia amicitia monstraret fiduciam, Ludouicam à Nassaw ex Orangiorum Principum familia coniugem, secum adduxit, sincerioris abhinc affectus argumentum, vbi alterum sui dimidium exhibuisset. Oppido appropinquare Electorem ferentibus Nuntijs, Rex equo obuiam hospitibus ijt, consecuta carpēto Regina, vtrosq; florentissimo equitatu aulicorum militariumq;, etiam prætorianis ante aut ponè sequentibus. In Drobniæ amnis ripa congressi Principes mutuò se salutauêre; nisi quod prior cum vxore Elector datus in pedes, aliquantùm venientes Maiestates præstolabatur. Sic perfuncti officio, quod pluuium cælum esset, discessum ex loco maturant, Electore Reginam, Rege Brandeburgicam manu fulcientes, ac ad carpentum Reginale deducunt: vbi prolixum de loco consessus humanitatis certamen, Reginâ hospitem Marchionissam prius & à dextris, quæ honoratior sedes collocante: honorem illa deprecabatur, ac in antilena currus considens, ex condigno honorari voluit coronatam Maiestatem. Postquam ad Collegium PP. Societatis Iesv ventum, Rex vti hospitium tunc suum Electorem inuitauit, conclaue ingressis, eadem qua prius Heroinarum manuductione. Interuenit sub hæc, dum Ministri Electoris ad osculum manus Regiæ accedunt, vt cum alijs Boguslaus Radiuillus Stabulo Lithuaniæ Præfectus, peruicax eo bello partium Suecicarum assertor, Regis genibus aduolueretur, cui Rex haud celatâ offensâ manum illico subtraxerat: dissimulante velut non aduerteret Electore, priusq; se ipsum cōciliare Regi, dein in alios præocupato fonte, torrentem gratiæ deriuandum censente. Vbi semotis arbitris (Commētariorum fidem sequor) colloqui vacauit, prior Elector, recensitis in Poloniâ bonæ voluntatis speciminibꝰ, modestè præsentiâ & maxime tēporis necessitate excusauit; ne duorū Regū armis constrictus, victoris spoliū fieret, Neutralitate inconcessa. *Adhærere tibi (inter alia proferēs) Serenissime Rex enitebar impense, sed cogebat vis vehementior, vt inter di-*

1657.

stricti ferri minas, & stridentia à tuismet Polonis discrimina,
1657. *debuerim partes facere, ob conseruationem sui, satius belli socius Sueco, quàm materia vincendi. Iam ecce redeo, Tu, quod falli me à fortuna passus sum, si benignè transmittis; ego vicissim præsentis pacti & mutui officij haud immemor donec viuam fuero.* Ad hæc Casimirus peramanter amplexu vinciens, ex Principis Romani dicterio reposuit. *Regna à Fato dari, ac vt placuerit Numini, procellis bellorum agitari: illo adgubernãte prospera fluêre, euenire aduersa. Conditionem mortalium in eo stare, vt sorte versetur, ex amicis hostes, ex hostibus amicos faciendo; breues tamen amicorum iras, & ante solis occasum deponenda odia. Plus constantem tota vita Ser: Electoris amicitiam, quàm perfunctorium ex necessitate secessum æstimare, cui diluendo præsentis animorum redintegrationis victimam sufficere Numini, & sibi: vt qui transacta æquanimiter tulisset, iam meliora optet. Quæ dum boni Superi largiuntur, vicissim se cælo litare, ac cum affine Principe, mutuis vt ante officijs & charitate certaturum.* Hæc in congressu illo, Cõmentarij qui ad manũ sunt, reliqua abscondita, quia absorpsit arcanũ.

De ea Principum conciliatione diuersa, vt assolet, inter nostrates fama & sensus: multis optantibus quæ nondum erant, improbantibus quæ iam facta essent. Differebant aliqui. *Amicitiam præcipua constare lege, vt commune habeatur inter duos prosperorum & aduersorum participium, cum felicitate temporum parentur amici, probari constantiâ soleãt. Quorum sinceritatem si ad lydium affricas, melior is & magis fidus, qui non refugit aduersa; nam insitum deteriori cuiq; felicitatem sequi, vt mel muscis, cui auidè inhærent donec dispellas. Sic plerią; simulantes beneuolentiam, habent se vt Tritones ædium, qui flatu circumagi faciles, vno loco subsistere nequeunt nisi vehementiori vento caudâ blandiantur. Id conterminis Principibus olim & nunc solemne, vt flantibus Poloniæ tranquillitatis Fauonijs, erga nos se dent: reflante fatali à mare tempestate, in Aquilonem vertantur; & quos expediret vel semper Polonis amicos, vel nunquam hostes existere; vasal-*

los

los cumprimis Regni. Id palam fuisse anteriore cum Gustauo 1657.
bello, quorum nutantis amicitiæ, vtinam & nunc careremus exemplis. Sanè maturari oportebat Electoris Principis resipiscentiam, ampliore redintegratæ amicitiæ fructu, si ante desertum à fortuna Suecum, veterẽ cum Regno confidentiam, & Feudatario debitã fidem sarcijsset. Quid si, vt ad Polonos regrederetur, emptus magis nec sponte accessisse dicetur; nos verò, dum nimis officiosi videri volumus, dispendiosi in publicum existemus? Tantone pretio condonatæ Dependentiæ seu superioritatis, conciliari debuit Princeps vt faueret postliminio nobis? cuius nuper miles ad fundendum sanguinem Polonum hostibus commilitauit? etiam ipse transferendi belli in viscera Regni Suecis autor, elisato in Varsauiensibus campis eorundem robore, ad victoriam peruicax, iactura nostræ ruebat? ille è cineribus Poloniæ, suum nouus Phœnix meditabatur incrementum, vt in sortem hercisçundi Regni accedens, iniquissima pactione ex Vasallo cohæres, & citra Electionem Rex fieret &c: Expedire, vt sine dispendio Prouinciarum & Iuriũ Regni, Serenissimus noster posthac clemens sit; vel expectet saltem qui offendissent, vt benignitatis prius indigere ostendant, Ast qui alia sentirent, contraria loquebantur. *Euidens vitiati stomachi signum esse, innoxios cibos appetitu ferri, & ingestos concoquere non posse: hùc collimare quorundam male-sanum cerebrum, vt necessaria optẽt, euenientia fastidiant. Quid in votis, quid in familiaribus colloquijs, imò publicis consilijs flagrantius? nisi vt collapsa depressi Regni fortuna, retracto à societate Suetica Brandeburgico restabiliri posset? Id omnes Status Ordinesq; desiderauêre: exposcebat Clerus, precabatur plebs, quæ vocabuli Germanici parum intelligens, Electoralem titulum, Kurfirsta, per ignorantiam w Pana Chrysta transmutarit. Vbi auaro voto satisfactum, & in partes trahi se passus Princeps, bona nostra ipsimet incusamus, & modo expetitæ tædet felicitatis. Sed cur id tandem? inconstantia amicitiæ vitio vertitur? Quæ anterioribus bellis transacta, quia memoriam nostram excedunt, minus egent excusatione: ad præsentia respondendum. Electorem Sue-*

1657 *co associatum Remp: armis appetiisse, cuius ipse membrum sit? Disputant Iurisperiti, an lex de non resistendo nos obliget, in gravissimo & certissimo discrimine? vnanimiter tandem decidunt ex ratione summæ necessitatis, & euidentis ruinæ coactis, licere vti præsidijs vitæ: imo etiam ex iure naturæ, communis boni respectu. Bello Suetico antequã ad extrema deueniretur, quid non præstitit Elector Princeps? Cum Ordinibus Regalis Prussiæ arma iũxit, loca opportuna sũptu & milite proprio firmauit, cum hoste quauis commercia abrupit, ac decretoria pugna confligere obiectis copijs paratissimus erat, nisi pro Regno Poloniæ pugnaturus, numerosis Polonorum copijs apud Bartensteynum, ab impare & periculosa belli alea retraheretur; non modo desertus à socijs, sed proditus hosti. Dein ex natura Feudi, obligationem personalem oriri, quæ vt vni contrahẽtium fidem & operam, ita alteri præsidium & tutellam imponit. Postquam finibus Regni excesserat Rex, manifestè habitam Prussiam pro derelicta, vnde dum fortiorem imò amplissimi Regni Monarcham cedere fortunæ vidit, sibi subditorumq; saluti, pro quibus strictam Deo rationem redditurus esset, omni meliori modo Electorem consuluisse. Maiorẽ Poloniã non diuisione in hæreditatẽ vsurpasse, sed partitione in defendendũ suscepisse. Quod hostem Poloniæ egerit aliquando? & cur non deuinciendus beneficijs, ne rursum id faciat, cum vtilius multò sit ex hoste amicũ, quàm ex amico hostẽ facere.*

Ita tunc conducibilia optabamus, vbi voto satisfactũ vel ipsa rei optatæ satietas, in fastidiũ transibat. Ast Principes postquã per pacta quibus Bydgostiensium nomen, iureiurando amicitiã sanxêre, dicto vale ab inuicem digressi sunt: Elector quidem Berlinum, Rex Poznaniã, reliquum anni ibidẽ transacturus. Subsistendi hîc motiuum ob interueniẽtes belli casus, tum speratũ vel maximè Caroli Sueci ex Dania regressum, vt in reprimendũ cum fæderato iam Electore, consilia & vires facilius sociarentur. Quid verò ea Colligatorum Principum arma præstiterint, consequẽs annus debitam sibi materiam fusius explicabit.

A. M. D. G.

ANNALIUM POLONIÆ CLIMACTERIS SECVNDI, REGNANTE IOANNE CASIMIRO, LIBER QVARTVS.

Elenchus Contentorum

An. CH. M. DC.LVIII.

CAsimirus Rex Poznaniæ hyemem traducit, propter grauamina Germani militis anxius, & querelas incolarum. Hinc ob insalubrē äërem in pagum Bogoniouis secedit; Ludouica Regina vxorem Electoris visitandi causâ Berlinum proficiscente. In Vkraina motus rerum consurgit, Wyhouio à Moschis exacerbato: qui tamen ex ingenio suo obsequium simulans, Casimirum Regem ad suscipiendum Cosacorum patro-

patrocinium inuitat. Ragocius contra Turcas protectionem Austriacam suscipit, Transyluaniâ amotus. Rex Poznaniâ mouet Varsauiam, vbi indicta extra ordinem Comitia fuêre. Virorum Illustrium in Polonia mortes. Pestis Varsauiam inuadit, vnde Rex Louicium demigrare coactus. Ad quem Moschi Legatio. Daniæ Regni ac belli cum Suecis breuis mentio. Guinski ad transmarinos Reges iterum ablegatus. Comitia Varsauiæ celebrantur, magno Ordinum concursu. Mediatio Gallica tepescit, Caroli armis præualentibus. Danus cum Carolo paciscitur etsi fœdere minus durabili, quippe mox rupto iterum ad arma deuentū. Gasiewski obsidet Rigam: Suecosq; per Liuoniam vrget. Mors Koryciniȷ Regni Cancellarij. Grodzicki in Prussiam præmissus, quo tandem & Austriaci mouent. Electio ac Coronatio Leopoldi, in Imp: Rom: expedita. Exercitus nostri tendunt, vnus ad obsidenaum Thorunium cum Mareschallo Lubomirscio, alter cum Czarnecio in Holsatiam. Vilnæ Commissarij cum Moschis congrediuntur. Wyhouius in partes Regias apertè transiens in Moschos bello insurgit; Suecus oppugnat Kopenhagen; cum interea Douglassius Iacobum Curlandiæ Principem, cum Ducali familia abduceret captiuum. Subinde fusior Holsaticæ expeditionis narratio. A Moschis in Lithuaniam illata arma; Thorunij obsidium, assultus, impressiones &c: recensentur; etiam obsessorum constantia; donec inualescentibus obsiaij malis in deditionem inclinauêre. Quam deditionem Comes Oxensterna procurat, Rex clementer annuit. Sub quibus conditionibus deditur, insertum. Constitutiones anteactorum Comitiorum erroneè impressæ, iterum typis recuduntur. &c:

Anno Christi 1658.

ELectore Brandeburgico à sociali cum Suecis fædere, ad Polonos regresso, plurimum Caroli rebus decessisse creditum; etsi ille vltionem magis quàm dolorem iactans, pæniturum facti autorē protinus dictitaret, ac ex contumelioso recessu vindicias acerrimè minaretur. Nihilominus, vt solet ad subortas amicorum iras, prius literis vtrinq; donec arma expediuntur velitatum. Afferebant Sueci. *Indignè eiuratum fædus, à quo recessisse plus Electori opprobrij, quàm Sueco discriminis promanaret; præsertim nulla data disiunctionis causa, ac socij deserendi. Nam, seu minis Polonorum territus, seu promissis corruptus, etiam fortè Austriacæ Domui addictior, insuper, Status sui conseruationis respectu, ad id consiliȷ accessisset, certè vt à ternis pactis cum Carolo initis descisceret, iustā*

Brandeburg: à Sueco recessus

can-

causam non fuisse. Maiora in ipsum Suecorum exstare benefi- 1658.
cia, validiorem æmulis potentiam, nullum ab Imperio metum, & Regem mox ex Dania reducem, gloria & nouis subsidijs auctum, bellum & triumphos in Polonia continuaturum. Proin non planè Heroicum censeri, ab inito fœdere tàm facilè (cum tamen deceret magis Electorem extrema subire, quàm à semel pacta fidei religione, quæ non dextras solùm, sed etiam animos atq; conscientias colligaret), resilijsse. Sed exemplo illorum factum, qui plus rationi Status & vtilitati priuatæ, quàm obligationi fidei consulunt, & prout conducit ita amicitias licitantur. De his prolixius suo more Sueci. Ast Elector, cui obsimilem in maritima Caroli recessum, Ragocij casus euidens suggereret argumentum, quid metueret ipse, aut exprobraret Regi, ex præsenti vsu consilia se mutare coactum excusabat; quæ si ad veri lancem expenduntur, se potius à Rege, quàm Regem à se desertum ostendens. *Abijsse Carolum in Daniam, abduxisse Exercitus, & aliquot tantùm fortalitijs prehensa Prussia, in se omnem belli Polonici molem deriuasse. Quid faceret multiplicatis hostibus, & virium notabili diminutione periculo impar? non aliàm tutiorem ac expeditiorem conseruandi sui iniisse viam, aduersùs ingruentem Cæsareanorum ac Polonorum Exercituùm ditionibus suis intentatam hostilitatem, nisi eorum partes amplecteretur, quibus maior ipsi nocendi vis, quàm sibi se tuendi absente socio facultas esset. Quantum ad merita & beneficia, quæ sibi exprobrarent Sueci, ea tanti non esse, nisi satius mutua officia vocentur, quæ inter pares exhibita, reciproca humanitate pensata sunt. Si verò loca quædam in Prussia sibi attributa Rex Suecus beneficij loco poneret, iam tandem ex re ipsa Electorem assequi, non velut largitionem Caroli retinere ex dato, sed quæ ab illo accepisset ex alieno, donatiuum esse: imò vti Ecclesiæ Feudum Warmiam proprijs dominis restituendam quandoq;.* Talia, inter socios belli iam nunc ex disiuncto agentes ac æmulos, scriptis iactata. Cui verborum comminationi accedebat, sparsus propediem in Prussiam redeuntis Caroli rumor, quem dum vel Sueci in-

 ter-

1658. terrorem diuulgāt, vel nos ex famā credimus, opportunum Casimiro visum, si in omnem casum, his in oris consistens, discrimini propior ageret; vel sola præsentis Regis vmbra plurimum occurentibus malis remedij allatura. Posnaniæ itáq; hyemem traducere statuit, tam immittendis in Prussiam copijs loco viciniore, quàm miscēdis cum Electore consilijs loco ob cōtiguitatē percōmodo: cum Poznania XXIII. non amplius leucis Berlino distaret, vbi Electori residentia. Erat tunc Maior Polonia quædam calamitatum belli palæstra, ac velut gladiatoriū theatrū, in quod partiū pugiles, seu inciperent seu finirent scænam, decurrebant fataliter; Suecorum armis, eodèm tractu emigrare velle ex Regno monstrāntibus, quo ad nos illata fuêre: afflicto Prouinciæ statu, quò anteactis bellis intacta & florentior alijs extiterat; quippe DEVS, dum castigat neminem præterit, dum benefacit vniuersos propitiatus respicit. Quidquid post exáctos præsidijs Suecos remanserat in Prouinciā annonæ, consumebànt cohortes nostræ, simul auxiliáres Germanorum legiones hîc in hyberna locátæ, præcipuā agrestium vexā & desolatione. Neq; minus Regi molestum, á Ducibus Germanis eorumq; militia, quàm ipse vel detrāctis mensæ propriæ reditibus aleret, Ordinationes (vt vocant) suas si non sperni, at certè non audiri; nisi prius mandata Viennæ excussa probarentur; accedebat acerbitas pulsari aures cōtinuis Nobilium querelis, immodestiam imò violentiam hybernantis militis incusantium: cum intutam istis domi cum pignoribus mansionem redderet auxiliaris miles, per láxatam penitus disciplinam ād latrocinia versus, qui cum infesta vbiq; teneret itinera, ægrè à Præfectis impetrari potuit, vt vix aliquorum exemplari pæna, sanciretur incolarum securitas. Hinc aliquoties Nobilitas per Delegatos ex ordine suo, vt facinorosum coerceretur licentiā, Regem precabatur: dein effectu intra dilationes posito, dum è templo diuertit, vt leuior quisq; ita audacius circumsistendo compellabant. *Cur venisset Ser: Rex, nisi vt innoxij populi vexam-*

pro-

propius aspiceret? pacatam antea Prouinciam nunquam ingressum, nec ardescente bello vt propugnaret comparuisse: nunc vbi ope Numinis exactus aliquo modo hostis, inductos procurãte ipso Germanos, qui sub auxiliorum nomine, acerbius Suecis Maiorem Poloniam haberent, & deprædarentur. Quod si direptio Prouinciæ in commiserationem non traheret, saltem spectatorem agere desinat, donec intolerabilis oppressio armis excutiatur. Exacerbabat super hæc, ab incerto autore odiosè sparsa relatio, eâ per Maiorem Poloniam Austriaci militis locatione, expleri veteres Casimiri iras, vt qui primò Suecis adhæserant incolæ, ijdem, quàm externum iugum insuaue sit, vel in auxiliatibus experirentur. Ast Rex dissimulauit prudenter, omnem conatum impendens, vt alleuiaretur malum peccantium humorum euacuatione, nisi inter ægri patientiam & curantis lentitudinem, molesta quædam interueniat expectatio. Vnde occurrendum erat, ne iniurijs exagitata Nobilitas, durius quid in Germanos attentaret: vtrisq; per fortuitos congressus minas & probra iacientibus, & non raro tam in Vrbe quàm in via, infesis inter se ferrum stringentibus; facili consequentia vbi odia minæq;, quas cohiberet in tempus Principis reuerentia maturescunt, in cruentum propediem certamen erupturas. Sic Regem sui quoq; exercuêre: qui totus in eo vel maximè erat, vt exonerata auxilijs Maiore Polonia, ad opera belli quantocius iretur; nec minore consideratione; ob interturbandam rem rusticam, quominus horna semina, quæ in pabulum equis conuerteret miles, solo inferenda superessent: summa tunc per Prouinciam frugum penuriâ, & qui consumerent pluralitate. 1658.

Posnaniæ graui cælo, vtpote post nuperam obsidionẽ, ne dum probè repurgata Vrbe, cum ex Curiensi comitatu permulti morbo decumberent, etiam Ludouica Regina insalubrem auram experta, suasu medicorum mutare locum decreuit, Bogonicuum Castellani Calissiensis pagum; cum omni Aula Rege demigrante. Distat haud longè Berlinum,

1658 adſitæ Marchiæ oppidum, vbi tunc pro tempore & ex vſu domicilium Elector fixerat, conſilijs vti memoraui, pro re nata & occaſione, cum Rege communicandis. Ipſa loci vicinitas perſuaſit animi gratia iter, an quod excelſæ indolis proprium ſit aſsiduo gaudere motu; vnde Ludouicam Reginam ignobili pago otioſam agere dum piget, ſplendidiùs quàm ſecurius ſe itineri committens, Berlinũ perrexit; ſollicito primùm Rege ob viæ diſcrimina, mox permittente, quia ipſa volebat. Diſceſſus cauſa prætendebatur ſueta ſexui ciuilitas, nempe Aloyſiam Brandeburgicam Electoris conſortem viſitandi. Certè præſtitum officium, gratum admodum Electori Principi extitit, hoſpesq; excepta magnificè & tractata fuit; breui dein morâ officioſitatem expediens, ad Regem reuertit: occultis tunc quæ in arcano agitata conſilijs, in quæ inquirere arduum, vel ſi aſſequi daretur, minus ad Hiſtoriã pertinens; quæ ſubtiles iſtas ſcrutandorum arcanorum ſemitas deuitando, dum viriles actus refert, Regia via pergere debet. Nunc ortiua plaga calamum vendicat.

Ioannes Wyhowſki apud Coſacos Zaporoſcenſes Præfecturam adeptus erat; ſeu Chmielnicij iam morituri ſuaſu commendatus, ſeu ſuâ ipſius ſolertiâ, pridem in Exercitu illo habitus inter præcipuos, dignatione ac experiẽtia. Floruit equidem Bohdani ſtabili diu fauore, donec ſub extrema ne filio præponeretur ſuſpectus: demum mortuo, partim diuerſis artibus, quas ſub veteratore illo hauſerat, ſe in Præfectum Coſacis inſinuauit. Sanè promptus ac rebus tractandis agilis, vt qui foro olim ab adoleſcentia exercitus, dein conſilia & fortunam Coſacorum per decennium & vltra moderatus, ſub alieno didicit imperio, quomodo & ipſe eius militiæ habenas aliquando tractaret. Sobrietas quin etiam, ſimulatâ temulentiâ velata laudi fuit, peculiaris apud Coſacos virt9, ac aliæ ambidextri ingenij qualitates, magno inſuper ad conciliandum vulgum illicio vſus, conſiliorum ſucceſſu. Verùm quibus tunc in Vkraynam imperiũ, diu

tal-

fallere Moſchos non poterat, gentem acutam & ſuſpicacẽ, 1658.
& quæ non plebis modò ſtatum moresq;, ſed ipſiuſmet Præfecti in Coſacòs iuriſdictionem reſtringi in plerisq; cuperet. Dum itaq; diſsimulans amicũ Polonos improbat, aliquántum fidei apud Palatinum reperit Wyhouius, vbi patuit inclinare in partes, primò ſuſpici, poſt argui, tandem & perfidiæ incuſari cæpit. Equeſtri loco natus erat, hinc prim⁹ criminationi gradus; inſito ſeruilibus ingenijs næuo, ingenuos odiſſe; dein cum Proceribus Scytharum vetus reſumpta familiaritas nocuit, enatâ ſubito delatione, quâ Moſchuam traductus, non Polonos tantùm, ſed & capitales Mag. Ducis inimicos Scythas ab eo obſeruari, vbi matureſcit proditio, ſceleris patronos tutoresq; habiturum: vtq; his adiutoribus, totâ Vkraynâ Moſchouitico ſurrepta imperio, ad iugum Polonicum, quod iam propè decennio excuſſiſſet, reduceretur. Multi quippe ex Coſacis erant, qui veterem Vkraynæ ſtatum cum præſenti conferentes, legitimã Polono Regi ſubiectionem, illiberali Moſchorum dominationi præhaberent: repertis contra qui Moſcho fauentes quidem eſſent, ſed præ Georgij Chmielnicij minorennitate, ad Regimen Zaporoſcenſium minus apta, Wyhouium maturum annis ſpectatum bello, ac continua rerum gerendarũ imbutum praxi, Præfectura Exercitus potiri in ante deſiderantes perficerent. Nec ipſe abnuebat, iam quòd inclinatione naturali omnes dominari quàm ſubeſſe malumus, etiam ſub id tempus ſparſo rumore incitatus, Magnum Moſchouiæ Ducẽ, ſub cuius interim maneret Vkrayna patrocinio, ad Diadema Poloniæ aſpirare: hinc firmius apud Coſacos regimen ſibi manſurum exiſtimauit, vbi tam infeſtæ gentes in vnum imperij corpus coaleſcunt. Obtinebat Kijouiam Prætoris in modum pro Mag. Moſchouiæ Duce, Mattheiowicz Palatinus, in omnia dicta factaq; Wyhouij eiusq; factionis hominum ſolicitè intentus, expreſſo Aulæ illius mandato (vti fama fuit) ſi ad Polonos inclinare Wyhouium comperiſſet, eum quocunq; modo in caſſes perdu-

1658. ctum ſuæq; poteſtatis factum, demum Moſchuæ ſiſteret. Latere dolus cautum & metuentem non poterat diu, proin Palatinum vitare, ad conſilia bellica, ſeu conuiuiorum ſolennia vocatus, varias abſentiæ cauſas prætexere, donec ſtructas vitæ ſuæ inſidias, & patriotis aperire, & Palatino exprobrare cæpit. Hinc mutuum odium inter inuiſos diffidentesq;: etiam in populum querelæ, imò largitiones, peſsimè ab his collatæ, qui ideo importuni largitores tribuunt, vt alteri odium faciant. Et profecerat Moſchus dando, quippe Puſzkarenko legionis Legatus, (Aſſawuła) ex intima admiſsione Wyhouij, diem ipſi dicere auſus, quod Scythis cum in exitium Moſchorum coniurauerit; in Aula Polona Theodoſium hominem Græcum & ſummè verſipellem foueret, per quem ipſi à Caſimiro Rege ſubſidium armatorum promitteretur: inſuper producebat Edicta, quibus nuper vniuerſā Vkraynam arma reſumere iuſsiſſet Wyhouius, haud dubiè Moſchis Siculas veſperas apparaturus. Itaq; Moſchus circumſpectum ſciens, videnſq;, hinc telam proterendi orditur. Fortè, an altiore conſilio Wyhouius, penitius popularium inſpiciendis animis, per quendam Petronium Aſcetram, regimen Exercitus Zaporoſcenſis (vt cui muneri imparem ſe agnoſceret) vltro abdicans illud in manus Palatini reſignabat, cui placeret deferendum. Confeſtim Moſchus, non facilius, quàm eâ viâ lappas veſti hæreſcentes excuſſurus, Tranſboryſtenianos Coſacos quibus fideret magis Pereaſſauiam euocauit, præfatus de rebus magni momenti acturum, nimirum gentis Roxolanæ Poloniſcùm in vnum Imperij corpus ſub Mag: Duce iungendæ, vel ipſum Wyhouium ſeriò inuitans, & nihil non mouens vt fucum, ſecuræ amicitiæ inijceret. Verùm lupus foueā ſubodoratus, dum illicio abſtinet, dolum eluſit; imò infeſtiſsimi conſilij euentum in rem ſuam vertit, popularium adiutus fauore. Namq; frequenti Coſacorum concione Palatinus, ne antiquum morem in eligendo Præfecto infringeret, primum egit, quominus cunctorum ſuffragio Dux

armo-

armorum ſubrogaretur, vbi Wyhouius tum abſens vltro 1658.
muneri renuntiaſſet. Obſtupuêre ad inſperatam reſignationem turmales ſocij; aliqui immeritū degradari indignati, ſed magis veriti plurimi, ne depoſito populari & ſuæ gentis Duce, rigidior aliquis à Boreali axe barbiger præſes, populo licentiæ adſueto obtruderetur. Hinc diu inter primores ſilentium, cum gregariorum aliquis: *Quid inquit rei eſt vt Wyhouius abdicato regimine, ſine cauſa nos deſerere velit? neq; de te Palatine tam malè meriti ſumus, vt nobis Ducem, & nos Duci ereptum eas. Illo allaborante excuſſimus Tyrannidem Polonorum, nec ſuſtinebimus niſi ſub illius imperio viuere, aut pro eo mori: id pro me, id pro ſocijs ſi imperiū abrogatur, ſpondeo.* Quam in gregario libertatem affatim omnes æmulati, acclamationibus comprobauêre ſententiam: neq; Moſchus conſenſui multitudinis obniti auſus; ſciens ſæpius vt plebs quæ perficere ſe poſſe arbitretur, rogare non ſuſtineat. Quominus tamen ſua iterum inſtituentis Præfectum Zaporoſcēſem firmaretur authoritas, eas præſcripſit leges. Moſchuam quantocius iret Wyhouius, qui inibi dignatione & bene-placito Magni Ducis, ita regimen Coſacorum capeſſeret, vt Polonos, niſi Regnum tradunt, & quicunq; Moſchis non amici forēt, pro hoſtibus haberet; Scythas armis perſequeretur; aliaq; ſubiunxit, quæ iureiurando firmari ab amicis Wyhouij voluit, cum ſincerè intra terminos fidei Moſcho obſtrictæ conſtiturum. Sed arduæ propoſitioni vadem ſe præbere auſus nemo, horrentibus rigorem Palatini Coſacis, induſtria quidem viro ſingulari, ſed faſtu & aſperitáte morum odioſo. Minax idem ac cui ſemel iraſceretur indeprecabilis, & qui ſæpius dictitaret, inſolentiam Coſacorum rigore imperij frangendam, non indulgentia nutriendam, recidendosq; licentiæ ſtolones, ne proceritati arboris officiant. Nec facta verbis diſcrepabant, cum plebe ſeruiliter, cum ingenuis ſuperbè egit, pari in ſocordiam auſteritate, quám in virtutes liuore. Sic, dum intētiſsimè inſidias alter ſtruit, ſolerter alius euitat, ad extrema ambo reſpiciebāt:

Mo-

1658. ctum ſuæq; poteſtatis factum, demum Moſchuæ ſiſteret. Latere dolus cautum & metuentem non poterat diu, proin Palatinum vitare, ad conſilia bellica, ſeu conuiuiorum ſolennia vocatus, varias abſentiæ cauſas prætexere, donec ſtructas vitæ ſuæ inſidias, & patriotis aperire, & Palatino exprobrare cæpit. Hinc mutuum odium inter inuiſos diffidentesq;: etiam in populum querelæ, imò largitiones, peſsimè ab his collatæ, qui ideo importuni largitores tribuunt, vt alteri odium faciant. Et profecerat Moſchus dando, quippe Puſzkarenko legionis Legatus, (Aſſawuła) ex intima admiſsione Wyhouij, diem ipſi dicere auſus, quod Scythis cum in exitium Moſchorum coniurauerit; in Aula Polona Theodoſium hominem Græcum & ſummè verſipellem foueret, per quem ipſi à Caſimiro Rege ſubſidium armatorum promitteretur: inſuper producebat Edicta, quibus nuper vniuerſā Vkraynam arma reſumere iuſsiſſet Wyhouius, haud dubiè Moſchis Siculas veſperas apparaturus. Itaq; Moſchus circumſpectum ſciens videnſq;, hinc telam proterendi orditur. Fortè, an altiore conſilio Wyhouius, penitius popularium inſpiciendis animis, per quendam Petronium Aſcetram, regimen Exercitus Zaporoſcenſis (vt cui muneri imparem ſe agnoſceret) vltro abdicans illud in manus Palatini reſignabat, cui placeret deferendum. Confeſtim Moſchus, non facilius quàm eâ viâ lappas veſti hæreſcentes excuſſurus, Tranſboryſtenianos Coſacos quibus fideret magis Pereaſſauiam euocauit, præfatus de rebus magni momenti acturum, nimirum gentis Roxolanæ Poloniſcùm in vnum Imperij corpus ſub Mag: Duce iungendæ, vel ipſum Wyhouium seriò inuitans, & nihil non mouens, vt fucum ſecuræ amicitiæ inijceret. Verùm lupus foueā ſubodoratus, dum illicio abſtinet, dolum eluſit; imò infeſtiſsimi conſilij euentum in rem ſuam vertit, popularium adiutus fauore. Namq; frequenti Coſacorum concione Palatinus, ne antiquum morem in eligendo Præfecto infringeret, primum egit, quominus cunctorum ſuffragio Dux

armo-

armorum subrogaretur, vbi Wyhouius tum absens vltro muneri renuntiasset. 1658. Obstupuêre ad insperatam resignationem turmales socij; aliqui immeritũ degradari indignati, sed magis veriti plurimi, ne deposito populari & suæ gentis Duce, rigidior aliquis à Boreali axe barbiger præses, populo licentiæ adsueto obtruderetur. Hinc diu inter primores silentium, cum gregariorum aliquis: *Quid inquit rei est vt Wyhouius abdicato regimine, sine causa nos deserere velit? neq; de te Palatine tam malè meriti sumus, vt nobis Ducem, & nos Duci ereptum eas. Illo allaborante excussimus Tyrannidem Polonorum, nec sustinebimus nisi sub illius imperio viuere, aut pro eo mori: id pro me, id pro socijs si imperiũ abrogatur, spondeo.* Quam in gregario libertatem affatim omnes æmulati, acclamationibus comprobauêre sententiam: neq; Moschus consensui multitudinis obniti ausus; sciens sæpius vt plebs quæ perficere se posse arbitretur, rogare non sustineat. Quominus tamen sua iterum instituentis Præfectum Zaporoscẽsem firmaretur authoritas, eas præscripsit leges. Moschuam quantocius iret Wyhouius, qui inibi dignatione & bene-placito Magni Ducis, ita regimen Cosacorum capesseret, vt Polonos, nisi Regnum tradunt, & quicunq; Moschis non amici forẽt, pro hostibus haberet; Scythas armis persequeretur; aliaq; subiunxit, quæ iureiurando firmari ab amicis Wyhouij voluit, eum sincerè intra terminos fidei Moscho obstrictæ constiturum. Sed arduæ propositioni vadem se præbere ausus nemo, horrentibus rigorem Palatini Cosacis, industria quidem viro singulari, sed fastu & asperitáte morum odioso. Minax idem ac cui semel irasceretur indeprecabilis, & qui sæpius dictitaret, insolentiam Cosacorum rigore imperij frangendam, non indulgentia nutriendam, recidendosq; licentiæ stolones, ne proceritati arboris officiant. Nec facta verbis discrepabant, cum plebe seruiliter, cum ingenuis superbè egit, pari in socordiam austeritate, quám in virtutes liuore. Sic, dum intẽrissimè insidias alter struit, solerter alius euitat, ad extrema ambo respiciebãt:

Mo-

1658. Moſchus efficaciâ irretiendi aut capiendi deſtitutus, quoquo modo è medio tollere ſtatuit; Wyhouius nullatenus niſi patrocinio Polonorum protegeretur ſecurum ſe ratus, manifeſto à partibus receſſu conſulere rebus ſuis decreuit; pridem in ſchola Chmielnicij facinoribus eruditus, vel ſuoptè ingenio in omnes figuras prorſus verſatilis. Proin vbi ab Theodoſio quem in Aulam Polonam amandauerat, haud difficilem Coſacis ad Remp: regreſſum, pronumq; ad indulgentiam Regem cognouit, protinus Paulum Teteram fidum tunc ſibi, ſed poſthac huic Iulio Brutum, publico Zaporoſcenſium nomine ad Regem delegat, qui expoſito totius Vkraynæ deſiderio, in partes Reip:, ac legitimi Regis obſequium Coſacos propendere nuntiaret; ſi modo pacandis rebus primò ſubſidia armorum, dein Commiſſarij Reip: cum plena tractandi poteſtate mitterentur. Interea, ob loci diſtantiam tardè ex Polonia ſuppetias miſſum iri reputās Hanum Crimenſem vti viciniorem conuenit, qui irreconciliabilis ſemper Moſchorum hoſtis, Karaczbeium primò, dein Soltan Nuradinum cum viginti Scytharũ Millibus auxilio ſine mora ſubmiſit. Ergo Palatinus ſepoſita vi dolos agitans, Barabbam Centurionem inducit, qui ſtantes à partibus Wyhouij Coſacos ad obſequium Moſchi ſuaſione retraheret, iniectoq; diſsidij fomite, ſciſſos animis in Præfectum concitaret; ac quo maior inſtinctus negotio eſſet, nec largitionibus homo parcus pepercit. Aſt irritæ aduerſus ſolertem technæ, quippe comperto ex indicibus arcano, captum Barabbam, nec conceptam factionem diffitentem, laqueo ſtrangulari in eminenti patibulo iuſsit, palam facturus aliorum criminũ exactas pænas abſcondi, perfidiæ mõſtrari oportere. Verùm, ſublato vno, recepit alter tollendi Ducis negotium, eò fidentius patrandum, quòd in paucis Wyhouio familiaris eſſet. Dzedzaly erat veteranus, quem cum ſocijs à municipio Liſianka venientem exceperat Dux amicè, pro more gentis largiore meraco tota die ſtrenuè perpotando. Aderat & Karaczbeius è primoribus

Scy-

Scytha, uisitandi gratiâ, aut consiliorum causâ veniens; verùm isto post breue colloquium digresso, Wyhouius intra conopæum se in stratum composuerat, cum Dzedzaly temulenti in speciem, saluti Ducis præbibendo, locumq; decubitus ex stridore gutturis speculatus, protinus in somno oppressum irruit, & ancipiti spiculo quale venatores ferunt planè transadigit siccarius iacentem. feriens simul & inclamans. *Hui inquit canis cui sanguinem Cosacorum licitari prolubium esset, quid ni ad inferos abis exitij nostri causa aut instrumentum.* Multum sanè simulata ebrietas profuit, in ipso namq; discriminis articulo, agiliter intentatum ictum euitans, seu culcitis impedito spiculo, subtus laciniam Conopæi euolutus ad proximum Equile prorepsit, vbi equum nactus ad Karaczbegi statiua per obscurum noctis silenter euasit, seq; seruauit melioribus: haud implorans combibonum opem, qui & ipsi factionis conscij de industria protraxerant conuiuium, vt inter pocula mactato Duce, non insolitum apud populares crimen excusabile compotatione facerent. Quæ post, anxius meditatæ necis molitor Palatinus, vbi priuata vltio non succedit, publicè in odiosum caput grassari voluit, renuntiato palam Martino Puszkarenko Zaporoscensium Duce, vt is commissi Exercitus Regimen, tutius sibi quoquo modo æmulum tollens præstaret, quod si minore motu facinus perfici nequiret, vel aperta vi contra perfidum experiretur. Nam malis si nocendi facultatem impedias voluntatem intendis, neq; deerit facultas vbi præualet potentia. Quonam verò modo inter se æmuli concertauêre, ac vt superior armis Wyhouius notabili Moschorum clade iniuriam vltus est, infra exponam; nunc sufficit causas protulisse & motiuum, cur ad protectionem Polonorum postliminio Cosaci respexerint. 1658.

Initiũ Anni 1658. deiectione Ragocij ex Principatu Trãsyluaniæ famosum extitit: cùm naturæ nostræ insitum sit magis noua, quàm magna mirari. Suspiciebant enim depressum à fortuna Turcæ, ob agitatum in Polonos bellum;

1658. creditus, si non irrito conatu molimen finiuisset, nec ipsi Ottomano parsurus Vasallus, animo vastus & spei indefinitæ. A quo proinde Feudi Transyluanici inuestituram, ab eo & priuationem habuit, iactante Tyranno in gratiam Poloniæ factum, quam immeritam bello lacessijsset: adiuncta demerito appendix Iaskolscij Legati ad Aulam suam tendentis iniuria, quem vti memoraui, à Ragocia Matre ex itinere retractum, ac per suos satellites indignè ex commisso Filij tractatum arguebant. Sed formidatus formidansq; Dominator Orientis, noxiam materiã suspectabat, ne post Christianitati in offendendi aliquando instrumentum, bello exercitus Ragocius contra se verteretur. Deiectus, supplices preces, simul ingentia dona placando Imperatori miserat, haud tamen pristinum statum recuperare valuit, Præside Silistriæ Bassa cum sexaginta Turcarum Millibus, alium Transyluanis Palatinum, Ferensium seu Franciscum Ryday inducente; origine, religione, moribus, priori sympatriotam, etiam Dominationis tenore haud diuturnum. Ita Ragocius dum aliena appetit sua perdit, & qui modo inter Dynastas Europæos aliquo in pretio habitus, iam exul ac priuatus, ne auito quidem patrimonio in Hungaria, ob banni Cæsarei proscriptionem, frui permissus: tumdemum sortis suæ intelligens, vbi ad ima detrusus esset. Etsi Hungariæ Rex Leopoldus, iam vicissitudini indolens, iam supplici parcens, in spem erigeret; interuentuq; Wesselinij Palatini patrocinium adpromiserit, sex Millibus militum Germanicorum subsidio missis, cum quibus aliquoties Turcis congressus, & subitarijs prælijs victor, famam belli vtcunq; sustentauit: non tamen amissum Principatum recuperare valuit. Sapite Principes, ac discite fulciri Thronos iustitiã.

Operiebatur Germania destinatum Electioni Cæsaris Romani tempus, magna Principum Imperij expectatione, cum interea moritur Ioannes Philippus Archiepiscopus Moguntinus, Electoralis Imperij Primas ac Archicancellarius; cuius interueniente Fato differi actus Electionis debuit. Se-

ptem

ptem illis, quibus Imperatoris nominandi ex Aureæ Bullæ præſcripto, ſuffragium debetur Electoribus, additus haud pridem octauus eſt, bello nupero in Germania canonem Carolinum immutante, vt ferè neceſsitatas armorum planè eſt ineuitabilis. Cuius Electoratus gradum obtinuerat Ludouicus ex ſtirpe Rhenana, olim Comitis Palatini Friderici Filius, Princeps Heydelbergenſis, ſub Architheſaurarij Sac: Rom: Imperij nomine, poſtremum in conſeſſu Collegij locum ſortitus. 1658.

Adulto Februario conuocauerat Caſimirus è Senatu potiores, cum quibus conſultauit; quibus modis, ſi non in totum ſopiri, ſaltem proſequi, vel demũ alleuiari bellum poſſet? Maioribus Polonis vel maximè vrgẽtibus, ne vltra preſſurâ militis Auſtriaci grauarentur: frequentiſsimo Procerũ cætu tanquam ad reſumendam de nouo Senatoriam functionẽ conuolante. Præcipui aderant Andreas Trzebicki iam tunc Nominat9 Epiſcop9 Cracouiẽſis, Ioãnes Gembicki Ploċẽſis; Florianus Czartoryſki Cuiauienſis; Stephan9 Wierzbowski Poznaniẽſis, ac Nicolaus Prazmowski Luccorienſis deſtinatus Sigillo maiori Miniſter. Palatini; Poznanienſis, Calliſsienſis, Plocenſis, Lancicienſis, Terrarum Ruſsiæ &c: Mareſchalli, Theſaurarij, alijq; Status Miniſtri &c: Ducibus Exercitus ſerius comparentibus, qui vt mutuo infenſi conciliarentur, ægrè ac magno temporis impendio effectũ. Gallicorum Miniſtrorum ſubinde in lucem prodibant ſtudia curæq;, quibus compoſitioni belli Suetico-Polonici enixè allaborare monſtrabant. Quippe Lumbreſius, omni mora præciſa ad Regem Carolũ Viſmariam eo in negotio acturus iuerat; & Akakia alter ad latus Reginæ hærẽs, plurimis rationibus demonſtrabat, lacero & afflicto Regno expeditiorem ineundæ pacis viam fore, quæ mediante Rege Gallo, verborum tantum impendio conſtaret; quàm Auſtriaca auxilia, quæ & Suecum acrius irritarent, & Polonis carò admodum comparata, nec citò nec in totum ſatisfacerent. Nihil intereſſe cuius interuentu hoſtilitas dirimatur, modò

1658 belli mala cessarent, non quis, sed quid præstiterit? Dauus ille an Oedipus? Leopoldus siue Ludouicus fuerit? modo cum bono gentis Polonæ tranquillitas firma, pax sine discrimine, & reconciliatio animorum, sine iactura Regni haberi posset. Talia isti, longe plura nostri ex voto suadentium, aut excellentioris alicuius genij instinctu proferebāt: vt ferè Aulicis ingenijs solitum, explorato Principum sensu huc formatis rationibus collimare, proq; illorum beneplacito per discursus familiares, vulgum imbuere opinionibus.

Eo temporis clara & crebra virorum illustrium apud nos funera interuenêre, publicis malis additamentum faciendo. Ac vt Prophetarum aliquis conspexerat (permissus) Deum, cum trulla cæmentarij, lapides muri Israel deijcientem; certè eiusmodi visio in nobis expleta, quando eminētes de fastigio muri Polonici lapides, capita & ingenia potiorum è Senatu, de Terra viuentium exterminaret ille, qui murum huc Spartanum, secundi in Regno Ordinis, cōdiderat Deus. Moritur cum primis Andreas Leszczynski Archiepiscopus Gneznensis infracti vir animi, ac cui prospera & aduersa iuxta fuêre. Siquidem sub Vladislao IV. Regni Procancellarius, consummatam Patriæ felicitatem, ac in flore Poloniam vidit: qui idem sub Ioanne Casimiro Regni Primas, vndiq; calamitosam ac interneciuis bellis succumbentem doluit & expertus est: biennio ferè Nisæ in Silesia extorrē agens, donec podagricis affectionibus, quæ stirpi Leszczyniæ eo modo patrissanti hæreditariæ videntur, succubuit Louicij, Archiepiscoporū Gneznensium ordinaria sede: felicior vir, nisi quod ærumnæ senem probauêre infractum. Etiam fati legem subijt Vladislaus Marchio Myszkowski Palatinus Cracouiensis, Iuris Ordinati vltimus ex lūbis successor. Patrem habuit Sigismundum Regni Mareschallum, præter alias qualitates, externis eo vsq; æstimatum, vt Mantuanus Princeps Vincentius Gonzaga constemmatem sibi, imò participem Gonzagæi vocabuli esse voluerit. Hinc in stirpis eius titulos Marchionatus irrepsit, qui

Mortes Illustrium.

in

in toto Regno soli & vni Myszkouiorum Familiæ, amplissi- 1658.
mæ Ordinationis possestrici, ex lege competit atq; tribuitur. Namq; in libera Rep: similia externorum crepundia aut appendices, cane peius & angue odio sunt: sufficit Nobilem nasci, quod si in æqualitate nato bonæ artes adfuerint, virtute superantur æquales, aut excellentia qualitatũ. Dies ipsi feralis duodecima Martij, funus sortitus Pinczouiæ maximo Nobilitatis concursu Quoniam prolis exsors, bona Ordinationi subiecta ad collateralem deuenêre, Franciscum Myszkowski Tyszouecensem Præfectum, cum quo mihi triennale sub signis Patrui commilitium fuerat.

Finita Conuocatione Rex, vel quod vrgenter pestis Varsauiam inuadens abitum imponeret, vel profectione sua militem ad opus belli prouocaturus, Łouicium mouit: obuium in itinere nactus Moschi Legatum, Diadema Poloniæ pro Duce suo reposcentem, titulosq; Regni in antecessum præiudiciosè vsurpantem. Importunum patienter audiuit more suo Oratorem, & humaniter tractari voluit, expeditione in suspenso habita, quoad Ioannes Gołecki subinde Moschuam missus dilatum in eam diem expediendi Legati negotium, difficultate belli apud Mag: Ducem excusans, simul ad tractatus Commissarios Vilnam mittendos inuitârat: cùm interea moram omnem adeo impotenter abrumperet Legatus, vel cultro pectori adpresso vim sibi minatus, si modò per vlteriorem dilationem imperio Magni Ducis, intra bimestre regressum iniungentis, parere vetaretur. Ast paulatim emolita ferocia, exposito Comitia Generalia imminere, in eum finem Ordinibus Regni indicta, vt in ijs præcipuè negotium Electionis Statibus Regni propositum, in deliberationem veniret; interea non ex ordine, nec pro exigentia consulturum rebus Ducis sui Legatum, si quorum certitudinem breui morâ intelligere posset, iam indiscreta præcipitantia, effectum Legationis corrumperet. Equidem Generalia Comitia ad diem X. Iulij indicta fuêre: magna omnium expectatione, & non vltra remedia immi-

1658. nentibus differenda existimantium, præcipuè vt à plaga illa hyperborea, vel conditionato assensu pacem, vel legali denegatione apertum bellum haberemus. Cùm subinde Magnus Moschouiæ Dux, Regem se Poloniæ dici haberiq; vellet, nullo legum cardinalium, quibus circumscripta libera Electio respectu; exilem item in præsens regnantis Maiestatis rationem admittens aut cautellam; sed omnia ad statera voluntatis metitus, vt pote, qui supra leges natus, easdem in acquisito Regno infra se habere moliretur.

Maritimi interea Daniæ Sueciæq; Reges, non minus inter se odio quàm armis depugnauêre; summo vtriusq; alter quod prouocasset, vt depelleret alter, impetu & contentione. Siquidem reuerso in maritimá Carolo alia Suecorũ facies & sors fuit; reiecti Dani, patuit Holsatia, Slesuici Priceps obsidione liberatus, inuasa Fionia, in Seèlandiam penetratum, Danici Regni arces aliquæ vi, pleræq; spontanea deditione occupatæ: vno verbo mira successit euentuum varietas, vt qui bellum fecerat Fridericus Regno planè excideret, nisi quatenus muris vnius Haffniæ clauderetur. Iam quippe & Croneburgum clauem maris custodem, Wrangelius Admiralis Sueciæ, tradente Christophoro Bilde Præfecto, æmulo Regi eripuerat, vt ita traiectum Freti Oresundici manu tenens Carolus, nec nisi suo permissu Oceanum Balthicum claudens aut aperiens, dominiumq; maris vendicans, commeantes in enauigandum spatiosum æquor naues vectigales sibi faceret. Eæ freti angustiæ Danis Zundt, Latinis isthmus vocantur, Croneburgo ac Helsinburgo arcibus munitissimis per oppositum littus custodiam intermedij pelagi retinentibus. Hìc existunt eius Regni cornucopiæ, Danis Regibus coarctati maris ianuam tradente naturâ; vt quidquid ex septemtrionalibus oris, venum ad Europæos aliasq; Christianorum superi maris Prouincias adfertur, non nisi ipsis volentibus ac permittentibus importetur; rursus variarum gentium merces in Arctoum Orbem, quasi per lineam communicationis transeant. De Daniæ situ,

vt vicino colliminio Sueciæ adhæreat, ac quomodo multiplici maris intercursu scindatur; ex Geographicis Regni tabulis scire volentibus facilè patet. A meridie totum pene Oceani Balthici littus Pomerania occupat, quoad freto, seu sinu Codano terminatur, qui in varias distinctus insulas DanoMarchiam seu Regnum Daniæ constituit. Quam non illaudatus gentis scriptor Saxo, his terminis, imò verbis circumscribit. *Dania medijs pelagi fluctibus interscissa, paucas solidi continuiq; tractus partes habet, quas tanta vndarum interruptio, pro varia freti reflexioris obliquitate discriminat. Ex his Iuthia Regni principatum constituens, sicut positione prior, ita situ porrectior, Theutonicæ finibus admouetur. Post Iuthiam ad orientem versus Fionia est, quàm à continenti angusti æquoris interiectus abrumpit. Hæc sicut ab occasu Iuthiam, ita ab ortu Sialandiam (vsitate Seelandiam) prospectat, conspicua rerum necessariarum vbertate, & quæ cunctas Regionis Prouincias amænitate superans, medium Daniæ locum obtinere putatur, ab extimo limite, pari spatiorum intercapedine dispe. rata &c:* Addit quin etiam de maris eius natura. Tanta omnis generis piscium frequentia repleri, vt interim impacta nauigia, vix remigum conamen loco moueat, nec iam præda instrumento artis, sed simplici manus officio capiatur. Slesuici ac Holsatiæ Ducatus eiusdem Regni appendices sunt; Metropoli Haffnia, cum primitùs Londa pro capite sedeq; Regum haberetur. 1658.

Exinde Fridericus eius nominis III, tunc apud Danos rerum potitꝰ, dum fortuna stylum mutat, & ineuitabilis necessitas in dirimenda arma impellit, Hugone de Therlons Galliæ Ministro consuasore, in pacem, cui post Roëschildensis inditum nomen, etiam allaborante Angliæ Protectore (qui ea tempestate Carolo dextrum se exhiberet brachium) trahi se patitur in mitiora, stita inter infestos per condictam pactionem armorū ferocia: frustra Ioanne Gninski Casimiri Regis Legato breuem moram, & Oratoribus Batauis deprecantibus, ac modo in illo præcipitio immotus

tan.

maritima introgressi, in hostilibus terris belli sedem fige- 1655.
rent, inibi Suecorum vires distinendo, ac ita constricto per iniquam pactionem Friderico (cum inter Principes Contractus necessitatis pro inualido habeatur) iterum in resumēda arma manus resoluerent, bellumq; velut de nouo redordirentur. Certè Ludouica Regina, vt quantocius in succursum festinarent Exercitus flagrantissimè vrserat, eius consilij Regi Casimiro fomes & motiuum: dumq; oscitantèr negotium procedere aduertit, futurum fore prædicens, vt Austriacus miles, qui Suecorum ditiones inuadere tergiuersaretur, breui in visceribus Germaniæ Carolum Dano iunctum sit salutaturus, enormi florentis Imperij, imo Electionis Cæsareæ turbamento. Quæ itidem Baroni Lisolæ aliquādo in conclaui, quod conterraneis Gallis plus æquo addictior expostulanti, quàm Germanis imò Polonis quorum Regina esset; cum ex bona vicinitate Germanorum maius emolumentum, & in præsens succursus Reip: proueniret; Gallis verbosis tantùm factionibus Regnum distrahentibus. Respondisse ferunt. Quam exhiberent Germani auxiliorum operam Polonis, non absimilem videri pomo Paradisi, in quo lateret sciētia boni & mali.

Generalia interim Comitia Varsauiam traxêre Regem, quæ in eum vel maximè finem indicta sunt, vt Regnum efflictim ambiente Moscho, imo titulos iam vsurpante, immodestæ illi aspirationi in solium, vel maturè obuiam iretur, vel vt solita via & ex legum præscripto habere diadema vellet, suasionibus flectendo. Siquidem miserè dilaceratum Regnum respirio egebat non turbis, alta tunc consideratione, quomodo nouum bellū occiperemus, nedum finito altero. Omnia fessæ & eneruı Reip: deerant, præter causæ iustitiam; quâ tandem fulti, impares licet discrimini, superiores euasimus, quod Dei beneficium fuit: cuius Iudicia recta, estq; potens ille in paucis saluare innocentē. Subiungo vniuersales Regis pro Comitijs literas, ex his quid tunc Poloniæ animi & in Moschum affectus, si pari

certare voluisset, satis liquet. IOANNES CASIMIRVS D. G. REX POL: M. D. LITH: &c: Quam nihil in votis antiquius aut desiderijs optabilius habuerimus, præ amicâ cum Magno Moschouiæ Duce conciliatione, Imperijq; eius cum Poloniæ Regno coalitione, vel sola Vilnæ transacta Commissio boni affectus nostri, luculentum omnibus præbet testimonium. Etiam nunc ad retinendam cum eadem gente amicitiam, consummandumq; vtriusq; Imperij Vnionis opus stimulus & motiuum extitit, vt Comitia Ordinibus Regni nostri Generalia, Varsauiæ in præsens indiceremus; in quibus cum eodem Principe ac vicina Moschorum natione, ex vno eodemq; sanguine & originis Slauonici fonte nobiscū procedente, Religione, idiomate, moribus, vix in paucis difformibus, in confusionem inuidorum vniuerso Slauonico nomini vicinorum, perpetua pax, coniunctio, ac firmū Vnionis fædus, coalesceret instituereturq;. Sed cum nostræ potestatis non esset, rationabilem nec à pietate Christiana alienam intētionem, ob continua bella Suetica, Hungarica, Cosacica, ad optatum finem perducere: nunc per Dei gratiam memoratis hostibus ex dominijs nostris maiori ex parte depulsis, necessarium hoc ac latè diffuso Slauonico nomini gloriosum opus, exequi, Deo adiuuante intendimus. Prout de facto præstare cupientes, hisce literis nostris Comitia Generalia Ordinibus Regni, amputatis ex more solennitatibus, pro die X. Iulij anni præsentis indicimus celebranda. Quem actum &c. Datum Bogoniouiæ die XIX. Maij Anno CH: 1658.

Pragmatica sanctio in codice Patriarum Legum existit, quatenus Comitia Regni Generalia semel in spatio biennij celebrentur, nisi interueniens casus legem dispenset, aut necessitas aliter cogat. Ne tunc quidem, etsi incommodante bello præscriptum tempus transgressi, vno tantum mense vltra biennium dilatis Comitijs legi contrauenimus: cum Anno 1655. die XIX. Maij celebrata, iam nunc in X. Iulij reciderent indicta, fato an casu integram legem conser-

conſeruante, quod non nullisboni ominis loco acceptum. 1658.
Nec ea frequentia Senatus maiore, quàm publicâ cunctorum lætitiâ celebrata ſunt: gratulabantur adinuicem Conciues velut rediuiuū Reip: theatrum poſtliminio ineuntes, ſummeq; libebat intermortuæ reminiſci libertatis, vbi Rex in ſolio Maiorum conſidet, & vterq; tàm Senatorius quàm Equeſtris Ordo, ad incolumitatem Patriæ curas & conſilia vertunt. Vladiſlaus Lubowiecki Iudex Terræ Cracouienſis, Collegij Nuntiorum Terreſtrium Mareſchalcum ſeu Directorem agebat, ſtudia Ordinis ſui, ad maxima quæq; vſufactus moderando: cæpitq; Actus ab Arrianis regno pellēdis, peſtiferâ ſectâ, & ſi quæ alia intolerabili, vt quæ vnigenito DEI FILIO conſubſtantialitatem, quàm Græci Homouſion vocant, derogans, æqualem coæternæ Maieſtatis gloriam, blaſphemo ore laceraret. ô tempora! ô mores! Iam aliquis in ſole maculas quærat, quas tamen per teleſcopia aut inſtrumenta artis inueſtigare facilius fuerit; plus vltra humana temeritas audet, inſcrutabilia Sanctiſsimæ TRIADOS myſteria, rudi captu circumſcribendo; quæ non melius niſi credendo ſciuntur. Non quidem complures Prouinciæ Poloniæ (ſolâ exceptâ Mazouiâ) ab ea peſte immunes: ſed rarius in alijs aperto cælo, & ſincera luce noctuis nidificare auſis, maximè per ſubiectum Carpatijs montibus tractū, qui Podgorze dicitur, eius farinæ homines ſtabulabantur, Suecis per Poloniam addictiſsimi, & quibuſcunq; hoſtibus Regni mordicùs adhærentes, vt non alijs emiſſarijs aut exploratoribus vterentur aduerſarij. Legis ſcriptæ, quæ eo dogmate infectos Regno emigrare iubebat, tenor erat. Sub tit: de Arrianis. *Etſi Patriæ Leges, Arrianis ſeu Anabaptiſtis, nequaquam intra Orthodoxum Regnum ſubſiſtere permittant; nihilominus cum fatali aliquo errore in dominijs noſtris eius farinæ homines, qui vnigenito* DEI FILIO *blaſphemè derogant, figere domiciliū præſumpſerint, ex vnanimi omniū Ordinū conſenſu &c: ſtatuimus, vt peſtiferi dogmatis aſſertores, etiam eorum fautores legitimè conuicti, pœna capitis puniantur, adiecta in-*

1658. *negligentes Iudices officij priuatione*: cætera in contextu Legis videre licet. Hæc in ordine ad DEVM: ad proximum tamen, rigorem legis temperabat indulgentia; vt damnatum dogma eiurare abnuentibus, cum fides Dei donum sit, prorogatum tempus ad triennium fuerit, sub quo diuenditis immobilibus, extra fines Regni emigrarent: quo nihilominus tempore, omne illis religionis suæ exercitium lex abrogauit, incapaces publicorum munerum declarando. Post hæc, primum locum sortita confirmatio Pactorum legalis: vtpote cum Hungariæ & Daniæ Regibus, etiam Electore Brandeburgico; Tribunal Fisci generale Radomiæ indictum; exoluendis militum stipendijs designata Leopolis, vbi institutâ Comissione, Cohortium Legionumq; armilustria, tum & Exactorum rationes discuterentur. Quippe hìc saltus hìc Rhodus fuit, stipendiorum exolutio, in immensum debito excrescente; cùm interim desolatæ Prouinciæ contribuendi impotes, exhausti incolæ, si iubeas contumaces; si preceris, paupertate excusabiles forent: cõtra molestus ac grauis in repetendo miles, non omnino contra æquitatẽ debitum reposcere videretur; modò plus expectationis ac modestiæ abrupto postulati sui feruori, admiscuisset. Ergo quæcunq; media, consilia, inuentiones, insuper acumina conquirendæ pecuniæ haberi potuêre, nihil intermissum quod ad rem faceret. Constituta primò Summa debito correspondens, concessaq; Prouincijs optio, quo genere contribuendi quæq; vellet exolueret, dummodo proportionata quantitas XXIIII Agrarijs Fisco inferretur. Confirmata præterea à vendibilibus Acciza; Contributio Ducillaris (Czopowe); noua telonea aucta, vetera restituta, Thesaurus Regni reuisioni subiectus, Rationes cudendi monetam initæ; Ex bonis Regalibus pensio quadruplaris (Quarta) geminata; prærogatiua Nobilitatis qùi ære pararent, impertita; insuper, vt est acre necessitatis ingenium, tunc primùm beneficia Reip: (Vacantias vocant) ex empto conferri cæpêre: insigni Iustitiæ distributiuæ iactu-

iacturâ, quæ Panem benemerentibus, vt consequerentur virtute non pretio ordinauit. Ferunt diu Polyticum peccatum abhorruisse Casimirum, & auersatum tantisper velut Regio animo incompetens; nisi forices Aulæ præsenti necessitate excusabile, & dulce ex quacunq; re lucrum peruicissent; quin etiam fæmina vetitum pomi esum, suo Adam ex vsu fructu commendasset. Comparuêre dehinc Cosacorum Internuntij, etiam Scytharum: priores debitum vti subditorum in Regem Regnumq; obsequium testati: Scytha constantem Hani Crimensis erga Casimirum declarabat amicitiam, quàm submittens in instanti contra quemvis hostem auxilia, firmam & stabilem probare paratus foret. Affuit demum sub finem Moschus, non aliter contenta legationis expositurus, nisi prius Internuntius Cosacorũ Nosacz, quem Wyhouij Magno Duci suo rebellis emissarium vocabat, relegaretur. Itaq; Cosacis secessu extra Vrbem ad tempus indicto, Moschus à Rege admissus auditusq; fuit: nisi dum cunctos pestis Varsauia diggredi cogit, etiam Rex ob infestissimæ luis cõtagium inde abit, vt differri subinde desideria Moschorum debuerint. 1658.

Medio fermè Comitiorum cursu increbuerat rumor, armata classe Regem Succiæ in Prussiam redire, & iam nunc apud Pucensem portum hospitari. Turbauit multos in ipso consiliorum æstu relatio: etiam Gedanensium ad Comitia delegatis, vtpote, qui sibi cauentes suspectarent omnia, haud incertum rumorem firmantibus. Sed astus inerat, quippe exermes naues per altum æquor instructæ classis præbuêre tantùm speciem, mox emissis è portu Dãiscano speculatorijs celocibus, retro flectentes, ac ita oculorum solum, qui primi metum concipiunt, extitêre terriculamentum. Astum in terrorem compositum, & autori sumptuosum, adscripsêre naualium periti, Stetini Gubernatori Wirtio, vt cui è Vismariensi portu naues in perfunctorium discursum emittere vacaret; firmandis quin etiã Thoruniensibus commentum, quibus immediatè admouẽdũ obsidiũ Poloni minarẽtur.

 Per

1658. Per Curlandiam dehinc armis intactam, tandem belli calamitates insonabant; Bellum aliquis febricitantibus simile dixit, qui ipsi somni expertes, soporem alijs interpellat: nec dissimiliter arma, dum aduersarios vexant, nec amicos intentatos relinquunt. Prouincia ea Crucigerorum olim Theutonici Ordinis sedes, post ex Feudo Ecclesiæ, in dominium sæculare conuersa; Gottardo Kietler Magistro Ordinis, stirpi suæ sub Fiduciæ titulo, à Regibus Polonis impetrâte Clientelarem gubernationem. Præerat nunc Curlandis Iacobus, ex eadem stirpe successor, qui bellante apud nos Sueco, gaudebat Neutralitatis beneficio, neutri partiũ immistus, vtriq; intactus, ex eo, quòd gesto olim bello cum Gustauo Adolpho in Prussia, inter partes sexènnalium primò Induciarum, dein ad Annum 1661. duraturarum, (vt Piasecius refert) autor ac arbiter, seu mauis Pater Patratus extitisset; etiã nunc perpetuæ pacis pararius speraretur. Offendit Suecos, constans in eadem diem intermedij Dynastæ felicitas, immissusq; Douglassius, hostilis Equitatus Magister, qui astu & ficta amicitiæ simulatione, præsidentem Ducem circumueniens, in turbido alieni infortunij lucrosè piscaretur. Aiunt Neutrales illos, vbi bellum feruet, non absimiles videri in media ædium regione habitantibus, vt qui ab inferioribus fumo infestentur, à superioribus conspergantur aquâ deciduâ. Etiam Curlandus inter Polonorum odium, & Suecorum vexam constitutus aliquandiu mansit, indicto bello, quàm fictâ amicitiâ honestius opprimendus. Inde verò meditata oppressio cæpit. Douglassius in Samogitiám expeditionem simulabat, repensurus hostilia, quibus nuper Liuoniã exercuerat Gasieuius. Ergo itum & reditum pari impostura, velut Lithuanis non comparentibus, & Suecis lassitudine fessis, in diuersa mox abiturus Douglassius, respirium militi intenderet. In quem finem per præmissum Nitauiam (quæ Curlandiæ Ducum sedes) Spensium Tribunum poposcit, vt pro veteri in Suecones fauore, iam ægris, iam fatigatis militibus concederentur

tur nauigia, Promno amne in proximam Liuoniam deue- 1618.
hendis. Annuit postulato Dux, inter vtrumq; anceps, ne exhibito officio Polonos, denegato Suecos offenderet: præualuit tamen consideratio vt loco propiores demereretur; hinc quotquot in flumine reperiri nauigia poterant, confestim tradere Spensio iussit, etiam commeatus in victum, ac medicamina refouẽdis ægris impertiri; subornatæ decipulæ haud intelligens, imo debita circũspectione destitutus. Et accuratè procedebat dolus, cùm prima nauigia de die subtus arcem allapsa, morbidos tantùm ferentia, omnem insidiarum metum amouissent: ast intempesta nocte, quæ opportunior fallentibus quàm decipiendis, quadraginta naues maiores arcem subière, in quibus miles per diem occultatus, per tenebras arma capessens, subito vallum inferius raro custode inuasit, hærentesq; per suggestus machinas, dum nemo repugnat, in ipsam arcem Nitauiensem retro vertit. Mox ab armatis porta Arcis occupata, area stationario milite insessa, & postquam somnus implacido horrore Duci excussus, Tribunus Arnfeldius, expergefacto aduentum hospitum nuntians, simul Carolo Regi sistendi Principis necessitatem, citra omnem moram exponebat. Vix credibile strepentibus vndiq; armis, ac inter incudem & malleum positum, adeo in nimiam fiduciam resolui potuisse, vt non animo suo discrimen præsagiens, excubijs maioribus; vel saltem suetis stipatoribus, securitati proprij capitis familiæq; consuluisset. Ast seu exequentis dolum fortuna, seu damnati in eam calamitatem Principis fatum fuit, vt arce ac domicilio suo cum grauida coniuge abduceretur, quæ dum agitationem ferre nequit, festinato puerperio enixa filium, cum quo vix ergastulo vteri soluto; alijsq; liberis in captiuitatem concessit. Sic in potestatem redacto Duce Curlandiæ, mox iniectæ palatio manus, spoliata ædium intima, ac diuturna pace congestus splendor Aulæ & magnificentia, in momento disperijt. Patratum facinus pridie Calendas Octobris, quo eodem die ab Ixelio

Tri-

1658 Tribuno direpta Nitauia, vt hostilitati ignis nonnisi defuerit. Captiuus Dux cum familia quantocius Rigam raptus, inde in ipsa Moschouiæ confinia Iwangrodum deportatus fuit. Euulgarant subinde Sueci publico scripto causas, ob quas licere putarunt captiuandum, (vt ferè nullum crimen patrocinio & defensione destituitur): etiam Curlandus cur casum immeritum subijsset, apologiam innocentiæ suæ exhibebat; nimirum quod portus Oceano Suetico cõtiguos, tradere Regi Carolo abnuisset, pecuniaq; mutuo dãda, quàm non haberet gratificari importunè vrgenti nequiret. Nisi quod ingeniosiùs sæpè malus propugnat improbitatem, quàm oppressus defert iniuriam.

Leopoldus fit Rom: Imp: Conscendit tandem Romani Imperij apicem, Leopoldus Ferdinandi III. Filius, vnus superstes, in quem Domus Austriaca reclinaret: (nam Wilhelmus Leopoldus ex eadẽ stirpe Tyrolensi, Theutonicorum Ordinis per Germaniam Primicerius, cælibem vitam professus, iam ante obierat) dum tantæ fortunæ, intra pubertatis annos aptatur, confundendæ Imperatoris Electioni, ob minorennitatem subiecti, animos cristasq; æmulis attollentibus. Sed præcidit inuidiæ pennas, per quem Reges regnant DEVS, vt tandem omni sublato obice, tranquillum finem sortiretur Leopoldi Electio; & hanc consecuta Augustæ Vindelicorum Coronatio, ingenti vniuersæ Germaniæ consensu & applausu. Etiam Rex Casimirus pro peculiari solatio deuinctissimi Principis in trono Cæsarũm stabilimentum accipiens, (vt qui iam supra liuorem & æmulos euectus, non vltra indifferens Poloniæ amicus, aut perplexus Sueco hostis esse sustineret) palam ostendit fausto Coronationis Cæsareæ euẽtu lætari, instituta Varsauiæ triumphi in modum solenni pompa, spectaculisq;: ac quotquot Legatorum externorũ aderant, regali adhibitis conuiuio. Vtq; recentẽ inscensi paterni solij eminentiam gratularetur, missus Andreas Olszewski Decanus tunc Cracouiensis, qui idem ad Collegium Electorale, de prosequendo bello Suetico, simul iuuan-

do

do Dano suasorias tulit. Etiam Cæsareus Cracouiæ præsidij Præfectus, iam per Vrbis Basilicas Deo gratiarum actionem institui curauit, iam machinarum fragore ac militum festiuo plausu, signa exuberantis lætitiæ testabatur. Inter alia exhibitæ Scænæ drammata, spectabilior per tenebras ignium fulgor conspici meruit, vbi iactæ in sublime nobili artificio faces, quæ in äére velut charta, nominis Cæsaris Leopoldi literas exprimerent, aliaq; pyrotechnicorũ inuenta, non ingratum curiosæ plebi spectaculum; cui pastus oculorum solatio est. Cæterùm, crebri per eos dies fulminum iactus, manifestæ Numinis iræ testes extitisse credebantur. 1658.
Die tertia Iunij post meridiem, modicâ nube solem obscurante, fulmen Prætorij Turrim Cracouiæ ferijt, in angulari lapide exsculptã Aquilam cælesti igne decutiente; ac præter ruptum Prætorij vestibulum, quatuor stationarijs loquella & auditu in quatriduũ priuatis. Mox, sexta eiusdem, post horrendũ, turbinem ac subitis tenebris interceptũ pomeridiani luminis vsum, rursus foro imminentes Ædes in quibus Cæsareæ militiæ Præfectus consisteret, discissis funditùs muris, vehementer quassatæ sunt. Fulminum equidem iactus vti fortuitum quid, ac ardorem conflictu nubium expressum, casui vel exhalationi Meteororum facile imputauerim; nisi quatenus instrumenta sunt in manu Dei, & velut monitoria propitiandæ Maiestatis eius, qui vnius digiti potentiâ cælos fecit, etiam sublunaria versare potens. Dubitauerat nemo, geminatâ vno tempore plagâ, ac loco feriendi in considerationem veniente, planè præsagum fulmen extitisse, hinc omina futurorum sinistra; nam, quòd Prætorium Metropolis ictum, qui locus publici consilij & Magistratus Senaculũ, infaustum id Vrbi, cuius illud caput esset: etiam Aquila in lapide cõcussa, Regno, cuius insigne, minari: deniq; quod Gubernatoris statio in quâ consisteret violata, ne id quidem casui imputandum, dum transmissis tot publicis priuatisq; ædibus, in eam domum collimans cælũ feriret, in qua Laureatam Cæsaris imaginem Austriacus Mi-

1658. nister reposuisset, cum tamen naturalium rerum periti affirment, laurum fulmine omnino inuiolabilem esse.

Mors Canc: Koryćinij Memorauimus ante, multis Procerum Poloniæ, fatalem hunc annum extitisse; siquidem, die XVI. Iulij etiam Stephanus Koryćinski, Supremus Regni Cancellarius diem suum obijt, ante septennium hanc Maioris Sigilli curam, prius meruisse quàm ámbiisse visus, dum ex Equestri Ordine in Supremũ Cancellariatum vocatur, debito gradu ad dignationem euectus: certè ascensu laudabili & magis conueniente, quàm qui honoratiore in Senatu loco constituti, ob munus lucrosum infra se demittunt. Bello Suetico indiuulsus Casimiro adhæsit, integra semper fama & realitate, vnum vitæ tenorem seruans, quantùm licuit inter rerum discrimina & spinas Aulæ, nouiter crescenti Lilio. Natales illi ex veterrima Topororũ stirpe, à Pilca lineam domûs denotante; vnde & Comitis titulum vsurpauit, rarum nec carum Polonis appendicem, nisi quatenùs primarius Minister status, dum exotica tractat, etiam æstimatos externis titulos, in temps assuere solet, in cætero Patriæ æqualitati nihil derogaturus. Procuratio Sigilli, non infructuosa alioquin, in tempora illi obuenerat turbulentissima, vnde Rege in exilio agente, afflicta Ministri fortuna fuit. Non tamen de fortunæ iniquitate questus, donec agitata ærumnis tabesceret valetudo. Doloribus calculi conflictatus, valedictâ in tempus Aulâ Domum secesserat, vt quàm continui labores sanitatem labefactarant, necessariæ quietis vsu reficeret. Mors vitæ simillima contigit, sedili incumbens, acsi in soporem resolutus, in arce Oycouiensi, Cracouiam propè, excedit humanis: eleganti promptus facundiâ, & eruditis viris apprimè delectatus. In consilio, magis pondere rationum quàm inuentione certauit, nullius pænitẽdæ Sentẽtiæ spontè autor, & si necessitàs ingrueret, prudenter moderans, quiq; potius duceret ex sincero consilio æstimari, quàm placere ex gratioso. Sepultus apud D. Stephanum Cracouiæ, auito domus suæ sepulchro. In curam Sigilli successit Nicolaus Prazmowski,

wſki, nuperum Reginæ odium recenti fauore obliterans, 1658.
ac Præſulatu Luceorienſi, poſt Thomam Lezynſki opportunè auctus. Etiam poſt Trzebicium, cui tum Epiſcopatus Cracouienſis ceſsit, Sigillum minus Boguſlao Leſzczynſki Theſaurario Regni collatum, recenti conductorum à Domo Auſtriaca auxiliorum meritò commendabili.

Senatorio funeri, adiungam viri literis innutriti Fatum, vt inter quas notabili ſtudioſæ iuuentutis bono vitam traduxerat, ijs dolendo caſu immoreretur. Martinus Słomkowicz in Vniuerſitate Cracouienſi Sacrarum literarum trilinguis Profeſſor, dum ſpinoſæ Chaldæorum nomenclaturæ laborioſam noctem impendit, ad lucernam ſeu ceratam cādelam lucubrando, interea ſomno obrepente contigit, vt farraginem illam noctilucæ ceræ corripiens ignis, fumo & flammâ intercluſo ſpiritu, ſopore oppreſſū ſuffocaret. Dolendus ſanè finis, & eo maior iactura viri, dum exoticarum linguarum cognitionem, quæ diuinæ legi interpretandæ ſeruiunt, rari ſunt qui doceant, rariores qui addiſcant. Res monet vt breui diuerticulo connectam. Academiam Cracouienſem Generalem Regni noſtri Scholam, Maieſtatis alumnam, Reip: baſim, ac velut cælo delapſum Palladium haberi: quam à cauſa efficiente almam Matrem pleriq;, multi equum Troianum dixêre; vnde celeberrima ingenia omni doctrinarum cultu prodeant expolita. Primum fundandæ molimen, Heduigem Reginam Poloniæ, nouiſsimam Piaſtei ſanguinis guttam ſuſcepiſſe, Hiſtoriæ memorant: poſt hiſdem curis immortuam, Vladiſlaus Iagiello Rex cæptum vxori opus abſoluit, ijs auctam ac dotatam Immunitatibus, quale tribuere Regium eſſet, & Nobiliſsima Schola aliorum Regnorum Academijs dignitate æquaretur. Quo verò animo cæptum opus duxerit tantus Rex conſummandum, vel tenor in Statuto expreſsi Priuilegij indicat. *Videmus & certocertiùs experimur, qualiter Lutetia Paryſiorum, per congregationem prudentum Franciam irradiat; Patauium cum Bononia, totam Italiam clarificat; Pra-*

Academia Cracouienſis

1651. *ga Bohemiam illuminat, Almaniam Vxonia illustrat &c: Profectò ad hoc plurimorum & diuersorum Regnorum obtinuimus Principatum, ac Regni Poloniæ recepimus diadema, vt Regnũ hoc doctarum personarum studijs illustremus: quorum doctrina ignorantiæ cæcitate de medio sublatâ, Regnum nostrum cæteris Regionibus possemus exæquare &c:* O mentem posteritatis solicitam, & futuri prouidam: ô animum verè Regium, qui erigendæ virtuti, ac perpoliendis ingenijs literarum excitauit officinam, vt populus ad arma natus, & equitandi tantùm exercitio bonus, cruda illa pristinæ feritatis dedisceret studia, aboleretq; notam Barbarismi, tenacius campestri populo inhærentis. Non vltra valet sapientem in foro quærentis lucerna; in hoc Lycæo prudentiæ mystas reperias facilè, habeasq; reconditarum disciplinarum coryphæos, ac omnis eruditionis pænu. Hic abstrusa diuinarum scripturarum explanat; ille Disputator in sectarios acer, sacro eloquio valet; alius in spinosum legum codicẽ immersus, à studio & ingenio lucerna Iuris habetur; Personat illi Peripathus Stagyritæ dogmatibus; alius Galeni enodat aphorismos, ac ad vsq; vulgares Musas descensum, per quas velut gradus, ad supremum scibilium apicem eniti necessum. Hoc Dei beneficiũ est, hoc Regum Polonorum munus, iuuentutis nostratis indolem, in eo Gymnasio ad maiora Regni negotia leuigari: simulq; plebeiam pubem, (nam etiam à pastoritia placitum Deo vocare Reges) literarum beneficio, & studio cumulante Doctrinam, in Ecclesiæ ac Reip: vsum aptari. Reperio problematicam quæstionem apud primæ notæ Polyticos. *Qui fiat, quòd pluribus sapientibus floreant Regna, vbi rariores literatorum cætus? & sæpius insigniores doctrina viros produci, ex vniuersalibus gymnasijs, quàm vbi in omni triuio scholæ prostant?* Et ego quidem curioso literarum sæculo iniuriam non facio; cæterum magna Polyticorum nomina & rationes conuincunt, crebris eiusmodi ludorum literariorum erectionibus, non tantùm consummandis doctrinâ ingenijs derogari.

rogari, verùm primæuum Regnorum statum conuelli, eorum vel maximè, quæ armis ortum auspicatæ, iisdem vt cæpêre artibus conseruari debent. Iustus quidem Lipsius Iur: Con? Clar: & Polytices mastix, nec literis quæ sibi immortale nomen peperêre inimicus, disertè in notis ait. *Occultè noxij qui nimis effusè literas promouerunt. Nam otium & mollitiem, nulla re facilius aut honestius in animum irrepêre, quàm viâ hac literarum, omnino fatendum est. Nec robur, nec virtus vbi illa? vt catuli saltare & eiusmodi delicias docti, inepti sunt ad venandum, sic ad virilia exercitia Ciues nimis exculti.* Franciscum Galliæ Regem & Leonem X. Pontificem Romanum in exemplum adducit; quorũ alter Galliã alter Italiam, vt cultiorem, sic molliorem reddiderit. Suffragatur Lipsio Grammũdus, Germano-Gallus, qui, damnatâ scholarum pluralitate, enumerat incommoda, ex crebrescentibus gymnasiis Remp: afficientia, cuius rationes haud piget inserere. *Palam est, lethalem esse Reip: promiscuum scientiarum vsum; qua ex causa, arceri olim soliti profani à sacris, queis scientiarum arcana continentur. Ex quo strata in Parnassum cuilibet via facilis, paucis in summum apicem ascensus est: docet nos experientia sæculi sub quo viuimus, pauciores esse eruditos quo plura Collegia habentur. Triginta iam anni sunt ex quo scholis obruimur, vbi amabo augmenta literarum? vbi probati autores per hæc tempora? si qui meruêre in re literaria nomen, supra ætatem nostram sunt, apud veteres Magistros instituti. Obstat item ratio polytica quâ docemur, stare & augeri commerciis Regna, quæ ire in peius & minus certum est, vbi quilibet è populo sectatur literas: rarò mercatorem se ferat, qui ex literis gloriatur. Hinc litibus augmenta, dum Vasallus vana latinitatis imagine, quâ illuditur, litem feudi Domino mouet: hinc aduocatulis implentur oppida deterrimo hominum genere, cui velut hirundinibus sudor populi & sanguis vita sunt. Pernitiosus est Reip: contemptus armorum, quibus nisi exercentur primâ adolescentiâ iuuenes, spernunt bellica, aut spernuntur ipsi à bellicis. Pessimus inualuit*

1658. *vſus, vt qui imbuitur literis, procul habeatur armis; quoſit, vt rari militent, dum literis incumbunt ferme omnes &c:* Addã ego, diſsidia ſapientum immortalia, & ægrè vna Vrbe duos contineas, qui præſumptione ſcientifica inter ſe agitati, teneant in ſapientia modum. Quomodo verò plura ac diuerſa Collegia inter ſe commiſeris, aut qualiter cerebroſæ illi ludi-Magiſtrorum turbæ, vt in profeſsione literarum concordet, perſuaſeris: contraria facilius elementa iunges, quàm hos conciliabis. Præſertim ſcholarium dignitatum diſtributio angit, dum quiuis ſummum in re literaria iudicium, ſui Iuris beneficium facere conatur. Inde diſsidia & factioſæ lites, quæ demum ne tranquillitati Regni aut Eccleſiæ officiant, ſepoſitis alijs Remp: afficientibus, interuentu Ordinum ſopiendæ, metuendum eſt. Sanè, vt ſublunaria ab vno eoq; Principe luminari Sole illuſtrantur, ita in vno Regno, vna matrix ſchola exiſtat; reliquæ veluti luna cum numeroſo ſtellarum exercitu, ſciant cui debeant lumen, ac capiti ſuo membra ſubſeruiant & ſuffragentur.

Polonia vndiq; lacera. Aſt Caſimiri impertitas tranquillando Regno curas diſtinuit ſolicitudo, cum quadrifariam ante cæptis, aut de nouo obortis diſcriminibus, vires Reip: in totidem partes diſtrahi oporteret. Primam curam ac velut medentis manum poſcebat Pruſsia, dum Carolus ob bellum Danicum abeſt, facilius hoſtilibus præſidijs euacuanda: quæ ſi quã tocius eliberatur, reliquum Suetici belli ventis remiſq; promoueri poſſe palam erat, vbi aperto portu Gedanenſi reuiuiſceret mercatura ac immiſsis Viſtulâ, quarum tellus noſtra ferax in Oceanum frugibus, iam depletũm ærarium, iam priuatorum peculia, aduectitio argento reficerentur. Secundum hanc non iniuſtium merebatur reſpectum, pertinax Moſchi ambitus, quo vſurpando diademati contra inſtituta legesq; Patrias inhians, etiam ipſum Regnantis in præſens Maieſtatis Statum iugulare, crudus competitor volebat. Intenta verò bello proſequuturum nemo dubitabat, Vilnenſi Comiſsione diſsoluta, ob intolerandas Moſchorũ

illati-

illationes, in primo limine nihil tractandum admittere satagentium, nisi prius Magno Duci Titulum, Regis Poloniæ nostrates tribuissent. Dehinc turbulentus Vkraynæ Status, & haud obscura Cosacorum ad obsequium Reip: inclinatio, omnino auxiliatrice indigebat dexterâ, altius radicata per vtramq; Borysthenis ripam Moschorum potentiâ, & omnino imparibus Cosacis, vt istam suo Marte & ingenio euellere possent. Nec minus angebat geminorum Exercituûm consideratio; cum vernaculus miles dum pollicitis tantùm differtur, ob retenta stipendia minax & grauis esse incipit, plùs expectando consumens, quàm exoluendo debito imputari debuisset. Auxilia Austriaca vel in obsidia Vrbium, vel in hosticum expediri omnino expediebat, Prouincijs indisciplinati Militis eductionem adeo solicitè vrgentibus, vt prope vim minarentur. Equidem (cum bona venia inclytæ gentis protulerim) asperè nimis, & longè infra morē amicorū, vbicunq; legiones Germanicæ diuerterant incolas tractauêre: etsi etiam fateri necessum, & istos, pro alieno pugnantes, sine pane & tecto subsistere non potuisse. Repertæ tunc ab ijs mensalium redemptiones, (ego stipem pro victu militari vocauerim) Portiones, Stationes, honoraria, aliaq; odiosa vulgum exsugendi vocabula. Et cateruatim indies augebatur inutilis numerus, quippe præter gregarios, quibus gentili consuetudine fœminarum turbam circumducere solitum; (cum tamen Castra velut castrata haberi expediat) etiam Præfectorum pleriq; hùc ex Germania vxores accersebant, velut domicilio non hospitio excipiendas; quæ, cum superfluo famulatu veniendo, diuersitores alenti populo efficiebant onerosos. Et hic erat pomi Paradysi gustus, in quo scientiam boni & mali ante prædixerat Ludouica. Factum dehinc, vt dum miles incolas, incolæ Remp:, ista Regem acrius vrgent, auxiliares demum copiæ ad opus belli mandato Cæsaris Leopoldi disponerentur, bifariam expeditæ. Generalis Montecuculi cum Equitatu in maritima ablegatus est; Comes 1658.

1658. mes Zuza cum pedeſtribus Legionibus, in obſidendū Thorunium conuerſus. Vnde nonnihil Maiori Poloniæ leuaminis, & Pruſsia non magis ab hoſtium preſſurâ, quàm à metu reuerſuri Caroli reſpirauit.

Vkrayna Status Innui ſupra Vkraynam lentum ab obſequio Moſchi ſeceſſum meditatam, etſi non vſq; adeò vnanimis omnium Coſacorum, in regreſſum ad corpus Reip: ſenſus, & concordia fuerit; inconſtanti plebe nunc has, rurſum illas partes, prout metus ac diſcrimina verſant, vel ſpes indulgentioris Dominatûs alluceſceret, præoptante. Citerioris Boryſtenis accolæ, dum Scythæ ſedulo in Moſchouiam apparant & minantur arma, etiam ipſi infenſos pro tempore animos ituris accõmodabant; ſi renuunt ſubita populatione mulctandi; Transboryſtiani, & quantùm Vkraynæ ad Albam Ruſsiam vergit, magis in vicinam potentiam inclinantes, ab Wyhouij regimine dificiebant, in Georgiū Chmielnicium, qui tunc Kijouiæ ſtudijs humanioribus imbuebatur, memoria Patris Bohdani proniores. Et iſtorum inclinationi opportunè accedens, Waſilewicz pro Mag: Duc: Moſch: Præſes, inter nutantes aut ambiguos, donis ac largitionibus contraria excitabat ſtudia. maximè dum XXX. Mill: recentis Exercitus adducit, habere videbatur validū in manu continendis refractarijs capiſtrum, qui beneficio inflecti nequirent. Ac primò, in permuniendam Kijouiam, non magis anteactis ſæculis famoſam, quám præſenti bello afflictam, omnes tàm ingenij quám ſumptuum conatus vertebantur, rurſus in Wyhouium tempore ſubſidens odium flagrantiſsimè ſuſcitatur. Erat Wyhouio patruelis Stephanus, qui animi leuitate vitam odiſſet magis, quám heroica ſtrenuitate in periculo mortem contemneret: qui (conſtitit ignaro Duce factum) coadunato licentioſæ plebis agmine à Biała Cerkiew mouens, ſicubi per ſtatiua Moſchi, ſubitis incurſibus diſturbabat locatos, importandis Kijouiam victualibus obſiſtebat, iactanſq; in procinctu Scythas adeſſe, præcociter futuro bello inſanus turbo facem prætulit,

etſi

etsi temerarij cæpti, nec euentum nec vsum ex voto sortitus, 1658.
agmine illo dum solutius agit à Moschis celeritate vsis dispersò, & ægrè autore equi pernicitate ex periculo ad Scythas elapso. Requisitus eo nomine Cosacorum Dux an mandato vel instinctu suo factum autorasset? Non sine præfatione honoris responderat. *Omnino tumultus conciti inscium se, adeoq; facinus quod infectum gratularetur improbare, vt si autor viuus caperetur, daturum se vel manu propria in consobrino exemplum, quàm non amet eos, quibus publica tranquillitas vilis est, & qui cognitionis prætextu ad periculum suum abutantur.*

Hinc iterum recruduêre suspiciones, statusq; Vkraynæ indifferens mansit, pluribus Cosacorum eo propendentib9, dum Scythæ incunctantèr ferunt subsidium, & Poloni Cõmissarij in-dies adfuturi expectantur, vt satius in armis, & parata ad repellendam iniuriam vi securitatis suæ rationes locarent, quàm Palatini vafri & dolos coquentis discretioni inniterentur. Donec vacillantem tantisper, & cui se parti addiceret ambiguum populum, ad magis congruentia securitati, interueniens casus persuasit, impulitq;. Ijs fermè diebus interceptus in flumine Tabellio erat, literas Kijouiam ferens, quibus seriò iniunctum Palatino, vti Wyhouium cum complicibus initæ aduersùm Mag: Duc: conspirationis reum Moschuam mitteret, adiecto libello Tribunorum nomina continente, qui vel simul capi, vel saltem depelli Prouinciâ iubebantur. Allatis in concionem literis, vbi stylus, & consueta Ducalis Sigilli obsignatio autographo fidem faciunt, neq; lator inficiatur; enimuero timere quisq; sibi & in alieno periculo suum agnoscere, demum iunctis dextris, ac qui gentilis mos habetur, vnanimi eoq; truci clamore, mutuam condicunt defensionem, imo coniurant, indemnitatem Præfectorum vel suo ipsorum sanguine vitâq; tuituros. Neq; Wyhouius cum Tribunis sibi deest, tundendum chalybem dum ab igne candet existimans, exaggerat Tyrãnidem, sui quemq; periculi ac pigno-

Secessus Cosacorũ à Moscho.

Pp rum

1658. rum commonet, nihilq; omittit, vnde in fortiora impulsus multitudini est; Quantùm linguæ functio valeat patuit; sequitur mox aperta rerum & animorum conuersio, Wyhouio fidem vniuersi addicunt, singuli Patrocinium Casimiri Regis inclamant, abdicantur Imperia Mag: Duc: rescinduntur acta, insignia eraduntur, amotoq; Artemone ad latus tantisper existente Moscho, prolixè Wyhouius legionibus Cosacorum gratiâs agit, non alium tranquillandæ Vkraynæ modum ac medium ostendens, nisi quantùm ex inuitatis super maturando Tractatu Commissarijs, ac demum præstando à Serenissimo Rege Reqꝫpublica Polona succursu sperari posset. Nec tardauêre Commissarij in Vkraynam iter, super Regis monita crebris à Wyhouio requisitionibus, etiam compellatorijs Hani Crimensis inuitati. qui demum vbi Szarogrodum venêre isthinc ad Olszanicam, dein ad Castra Cosacorum deducti, exceptiq; non inhonorè sunt die Nona Septembris. Iam quippe totus Cosacorum Exercitus in procinctu stabat, & rectâ in hostem motis signis, armatæ Legiones procedebant. Ex Tribunis Tymothæus Nosacz Castris Præfectus, ingenio quidem rudior sed militiâ bonus, ac veteranorum solus qui pristinum militiæ Zaporoscẽsis statum nouisset. Post hunc Antonius, Zelenecki, Brzuchowiecki, Fesko, Kowalowski, Leśnicki, &c: in exequenda consilia nati obsequij promptitudine indolem supplebant, Wyhouio præter Cieciuram addicti omnes. Ast vel maximè eminebant eorum pro Rep: studia, qui ortu Nobiles, iam tunc in morem Cosacorum transgressi, hîc degebant; quorum potiores Daniel, Constantinus, & Theodorus, Wyhouij, Ducis patrueles, Chmielecki iunior, Hulanicki, Wereszczaka, Mrozowicki; etiam Georgius Niemierycz Succamerarius Kijouiensis, labascente Sueci Regis fortunâ, cuius partes peruicax asseruerat, demum ad Cosacos flexit Tribunatum isthic adeptus; ac quod mirêre, valedicto quo in hanc diem irretitus Arrianismo ad Græcos in Schysmate ritus transiens; Vir tam

Maio-

Maiorum Nobilitate quàm sua indole spectabilis. Etsi 1658.
fluxa hîc autoritas illi, cum ad Sacra Ruthenica itando sustinuerit sæpius probra & conuitia plebis, velut sacrorum cultum simulās, nec nisi ob recipiendos ex ditionibus suis census religionem vtilitati accōmodaret. Subinde, ex itinere respirantibus Commissarijs, Legatus Moschus non sine pompa militari acceptus in Castris fuit, priusq; vt super quibus missus expediret datum ei publicum, donec tridui moram obhærens, tandem nostris liberiorem tractandi locum & tempus abscessu suo aperuisset. Dum itaq; Wyhouius post prolixam addictæ mentis affectusq; testificationem, super tranquillandæ Vkraynæ modis Commissarios ad colloquium inuitat; Bienieuius tàm rationum promptus quàm pollens facundiâ, assistente Collega, in consessu Tribunorum, imò totius militaris multitudinis cōcione in eum sensum locutus memoratur. *Supremo adgubernante Numine,* Bienieuij ad Cosacos Oratio.
qui pro potestate sua constituit Regna aut tollit; etiam operātis naturæ ductu, quæ tàm natalis soli, quàm patriæ potestatis ingenerat mortalibus dulcedinem, factum crediderim; vt strenua Cosacorum Zaporoscensium militia, suo Ducisq; sui nomine ad Comitia Regni Generalia Nuntios Varsauiam miserit; quominus Serenissimo Regi Ioanni Casimiro Dn: N: Cl: ac Reip: contestata subiectione, pro se ac vniuersa Roxolana per Vkraynam gente, tutellam ac reale Patrocinium ditionibus istis exposceret. Id quidem optimè milites strenui factum: nam, seu innatæ Regis optimi clementiæ confisi, huc inclinastis, bonorum Ciuium indicium est; si laudabili resipiscentiâ vetus fermentum eijcitis, fidei specimen datis; si protectionis spe studioq; ducimini Prouidentiam sapit, nisi quod Patriæ respectus cuncta superat, & heroicum actum absoluit quisquis amore eius ducitur. Quod, vt iam communi Patriæ, iam vobis tuta & gloriosa secutis, felix faustumq; sit; humiliter æternum Numen implorandum censeo. Sic concussum vulnere membrum, admoto medicamine corpori suo rursus coalescit; quærit postliminio Patrem exhæres filius, reparatq; quam feruidiore iuuen-

Maiorum Nobilitate quàm sua indole spectabilis. Etsi 1658.
fluxa hîc autoritas illi, cum ad Sacra Ruthenica itando sustinuerit sæpius probra & conuitia plebis, velut sacrorum cultum simulās, nec nisi ob recipiendos ex ditionibus suis censsus religionem vtilitati accōmodaret. Subinde, ex itinere respirantibus Commissarijs, Legatus Moschus non sine pompa militari acceptus in Castris fuit, priusq; vt super quibus missus expediret datum ei publicum, donec tridui mora obhærens, tandem nostris liberiorem tractandi locum & tempus abscessu suo aperuisset. Dum itaq; Wyhouius post prolixam addictæ mentis affectusq; testificationem, super tranquillandæ Vkraynæ modis Commissarios ad colloquium inuitat, Bienieuius tàm rationum promptus quàm pollens facundiâ, asſistente Collega, in consessu Tribunorum, imò totius militaris multitudinis cōcione in eum sensum locutus memoratur. *Supremo adgubernante Numine, qui pro potestate sua constituit Regna aut tollit; etiam operātis natura ductu, qua tàm natalis soli, quàm patriæ potestatis ingenerat mortalibus dulcedinem, factum crediderim; vt strenua Cosacorum Zaporoscensium militia, suo Ducisq; sui nomine ad Comitia Regni Generalia Nuntios Varsauiam miserit; quominus Serenissimo Regi Ioanni Casimiro Dn: N: Cl: ac Reip: contestata subiectione, pro se ac vniuersa Roxolana per Vkraynam gente, tutellam ac reale Patrocinium ditionibus istis exposceret. Id quidem optimè milites strenui factum: nam, seu innatæ Regis optimi clementiæ confisi, hùc inclinastis, bonorum Ciuium indicium est; si laudabili resipiscentiâ vetus fermentum eijcitis, fidei specimen datis; si protectionis spe studioq; ducimini Prouidentiam sapit, nisi quod Patriæ respectus cuncta superat, & heroicum actum absoluit quisquis amore eius ducitur. Quod, vt iam communi Patriæ, iam vobis tuta & gloriosa secutis, felix faustumq; sit; humiliter æternum Numen implorandum censeo. Sic concussum vulnere membrum, admoto medicamine corpori suo rursus coalescit; quærit postliminio Patrem exhæres filius, reparatq; quam feruidiore iuuen-*

Bienieuij ad Cosacos Oratio.

1658 *ta violauerat beneuolentiam. Decennium propè, ex quo, pro hoc infante (Vkraynam intelligo) litigiosæ matres, vtrius esset contendunt; Poloni fœtum ac membrum, suum asserimus, Moschus contra rem alienam studio & armis vestris vsurpat vt propriam. Vnde indiuiduum hoc corpus dum scindimus, & contextam cælesti manu telam in fila diducimus, necessum erat Prouinciarum excidijs, terrarum vastitate, tot mortalium sanguine, alijsq; bellorum malis constantem sopire controuersiā. Verùm propitiati cæli indicium est, vbi & vos errorem agnoscentes, & nos ignoscentes lapsui, vtriq; ad mitiora inclinamus: Dum Rex Ser: affectu Patriæ Pater, omissa violentia & armis, litem clementiæ committens, tantisper, quod suum erat, passus esse alienum. Quo itaq; optimam Clementissimi Principis mentem intelligatis, imò sensu quæ sub sole placeret Dominatio magis perciperetis, idem benignus Parens agit, vt excusso crudæ seruitutis iugo, ad veterem libertatis orbitam, sponte & vltro reducamini. Quàm verò tenerrimo affectu, quàm pietate & lætitia incredibili Serenissimus meus æquè vester Rex, eam propositionem à Nuntijs acceptauerit Varsauiæ, & ego testis sum, & illi bona fide vobis credo retulerunt. Ac ne tanti molimen operis intra verba staret, hùc ex commisso à tota Rep: venimus, vt ad corpus Regni, ad coniunctionem Patriæ, ad cōmunem periculorum vtrosq; tangentium propulsationem, collapsæ gloriæ & insigni iacturâ pessundatæ pacis instaurationem, nec non ad promouendam Regis Regniq; gratiam, vos viri Zaporoscenses inuitaremus. Facimus sanè publica authoritate missi & instructi. Ad vos ecce communis Patria obuias expandit vlnas, in sinum currite; Optimus Rex cunctorum obliuionem offert, Aquilæ pullos conuocanti adeste; amplissimi deniq; Regni Ciues, vos in communionem & vnum corpus Reip: inuitant, eccur moramini? Nec operosa nimis tam salubris negotij conclusio timeri debet. Esto cunctis libertas pro modo, sed dissoluta licentia & effrenis furor exesto. floreant templa sacris, ciuitates mercatu, Vkrayna pace, pax frequentia populi: sed cædes, fraudes, iniustitia, aliaq; disordinis mala exulent penitùs*

nitùs. Colonorum conditio ad agriculturam ac rusticandùm restringitur, sed ad rigorem illiberalis seruitij nemo cogere præsumet, manebit Heris dominatus, sed & hi si nimis rigidi & graues, supra se leges & Magistratum agnoscent. Miles tractabit arma, opificia mechanicus, quisq; suum cum Diogenē dolium versabit: ac quia omnes hæ artes pace indigent, ab omnibus procuranti pacem militi contribuetur: verbo dicam, hæc est optimi Regis intentio, vt sui sitis, qui alieni arbitrij, si non seruitij habemini. Cur verò populo Roxolano præ ordinaria potestate magis Dominatus Moschi allubescat? assequi non valeo: si religio mouet? dissimilem certè profitetur ille, & quàm profitetur, indignè violat. Orientalem vos vocatis Ecclesiam, sed ille duri Septemtrionis Despotes, suam sibi fecit Aquilonarem, dùm vltra Apostolorum instituta, qui quatuor Patriarchales Sedes primitùs esse voluerūt, quintam Moschuæ instituit; & quod Cōcilia Oecumenica facere non ausa, hoc profanus iste arrogare præsumpsit: Summa apud vos Cleri veneratio, & separata Ecclesiæ Iurisdictio habetur; temporalis iste Dominus spiritualia pro libitu attrectat, Metropolitanos alios de Sede mouet, alios imponit; quod in præsens Niconi Patriarchæ Mōschuæ factum: Præsules captiuat, quod Venerabilis Senex Hyppatius, Cenobij Kijouiensis Hegumenus expertus; nihilq; non agit vt sacra altaria ac Ecclesiarum reditus quæstuosa nundinatione sibi in censum veniant, &c. Iam verò Ciuile Regimen & polyticas administrandæ Prouinciæ rationes introspicite, Pulcherrimè Regibus sua spontè parebat olim Exercitus Zaporoscensis; iam nunc austera tantùm ac de longe venientia Edicta audire cogitur; eligebat ante Præfectos militares, aut pro beneplacito deponebat; adest nunc aliquis qui intrudat obnoxios, aut qui placent vobis, per siccarios tollat. Sāguinis vestri dispendio externæ genti pugnatis, vitæ vestræ iacturâ triumphos infenso Domino comparatis, in eum tantùm vsum Vkraynam inter titulos recipienti, vt eius latifundijs ac virtute Cosacorum, plagam suam Borealem, ab incursu Scytharum protegat. Illi arant, illi metunt, agricolæ vestri, quas 1658.

1658. *florentissimæ Prouinciæ opes ex vobis raptas, vbi in melius metallum conflauit, Moschouiam quæ aurum non gignit, auro vestro reddit refertissimam. Posteaquam auarus æruscator, omne metallum ex vobis rapuit, ne tormentis quidem æneis parcit, quæ conuecta aduersò amne in Moschouiam remittit, ferri quoque vsum erepturus, maximè, quod lateri vestro appensum timet. Quid placet viri Zaporoscenses parsimonia gentis? vilis amictus gausape (vt vocant) Cosacorum tegmen esto? nec nisi ex corticibus arborum calciantor? At enim, cui bono tam rigida lex? vestium modum & nitorem pro facultate opum habemus, copia aut defectus regulam ornatus cuique præscribit. Sed sumptuariæ leges istæ, nimisquam lucrosæ Legislatori, vbi modum viuendi definit, & solitas genti vestræ comessationes anathemate damnat, compendium rei priuatæ facit, ac quæstuosè lucratur &c: Resp: verò Polona fidem tantùm in vobis Zaporoscenses ac obsequium stabile requirit; in mensa, in vestitu, antiquum morem seruate, non lautiorem victum, non frugalitatem damnamus, cum & ipsis nobis antiquæ consuetudines pro lege habeantur. Iam verò, ecquid sentitis, in quanto cōtemptu viuatis? lucis vobis vsuram si licebit adimet? quod spiratis, quod vocem mittitis, quod formas hominum habetis, indignatur: quin etiam vbi æstro percitus furit, locum in quo degitis, & Patriam hanc, maiorum vestrorum Sedem eripere intendit, assignata (si credere fas) trans Album Lacum vasta solitudine, quò vos cum pignoribus transferat, interim ab aurea Anu colonis Vkraynā impleturus. Obsecro, quæsoque vos Zaporoscenses, ne comparationem vtriusque Regnantis expectetis, tàm, qui vobis ascititius vel intrusus, quàm, qui Naturalis dominus est; cum, vt cælum à terra, sic isti Monarchæ qualitate ac indole Maiestatis inter se differant. Nec expedit diutius circumlocutione vagari in iis, quæ sensu percipiuntur. Vnum porrò subiungere necessum, quo deterreri etiam cordatos appares, afflicta nimirum Regni Polonici fortuna, nec ideo in caducum parietem inclinandum. Cunctis notum, à Deo flagella immitti, quæ tamen infligit manus, eadem releuat & consolatur;*

tur; quia non in æternum irascitur Dominus: erigitq; pater- 1658.
na manu castigatos, ac permittit non raro ex clade consurgere victoriam. Luculentum Cælestis patrocinij documentum Polonia; Ragocius alienis inhians sua perdit; Carolus Suecus efflictim pacem quærit, qui bellum fecerat, ac intra Cymbricæ Hersonesi Insulas deiectus, eluit suo damno, quod in Polonia peccauerat. Rex porro Casimirus iustæ causæ Promotore Deo, hostes suos quadripartito Exercitu premit inuictus. Cuius pars vna cum Czarnecio, per littora Balthidis aquilas Polonas circumfert; Lithuani cum Sapieha Palatino Vilnensi, eundem Moschum limitibus suis excutiunt; cum tertia Rex in persona Thorunium obsidet; quartâ parte vobis auxilium laturâ in parato manente. Vt omittam Nobilitatem feriari &c: Sed non vos vltra prolixiori sermone distinebo Zaporoscenses, cum apud eos verba me facere intelligam, quibus actu fortia, quàm dictu speciosa præplacent: finem itaq; imponens dictioni, Romani Herois effatum propositioni meæ attemperabo, quod nomine Patriæ proferre liceat. Ego vos milites Zaporescenses non Moscho contra Poloniam, sed Poloniæ contra quosquis hostes genui, foui, alui, tandem resipiscite, & veternum excutite:
Dicta Bienieuij placuisse promiscuo eoq; truci fremitu probauit multitudo, cumq; Tribuni assurgentes ex turmalibus socijs assensum requirerent, acclamauêre protinus cuncti (Harast Howorit) scilicet benè locutum Commissarium testati, patuitq; satius instinctu desuper immisso emollitos multitudinis animos, quàm, vt vis humana, aut orantis facundia, inflecteret duræ ceruicis populum: Vbi verò cōpositæ acclamationes silentio, subinde Wyhouius ex communi Cosacorum assensu, aliquantùm tamen meditabundus & hærens non infacundè (vti primis ab ânnis inter forensia exercitus) gratias agendo pro paterna solicitudine Ser: Regi perorauit, vti se, sic vniuersum Zâporoscensem Exercitum, erga Remp: Polonam in stabili fide & obsequio constanter mansurum crebrius pollicitus. Dein inspectis Fidei literis soluta Concio fuit, legionatim Deputa-

tis

1658. cis qui tendente licet Exercitu, circa Tractatus institutos disceptarent cum Commissarijs. Quibus demum conditionibus, ea, vt sic loquar Reincorporatio Vkraynæ, ad Corpus Regni coaluerit, vti rem posteritati non ingratam succinctè tradam, etsi post in Comitijs Varsauiensibus, aliqui articulorum reiecti aut moderati fuerint. *Primo*, Ducatus Russiæ ad instar Lithuaniæ, Mareschallo, Cancellario, ac Thesaurario alijsq; officialibus gaudebit; qui omnes Religionis Græcæ ex Nobilitate Palatinus Kijouiensis, aut Braclauiensis, more solito electi, à Rege per Priuilegia confirmabuntur. Metropolitanus Kijouiensis locum in Senatu Regni pone Archiepiscopum Leopoliensem obtinebit, cum sex ritûs Græci Episcopis. *Unio* tolletur, ac adempta Disunitis bona, tum & facultates Ecclesiarum Græco-Russis restituentur. Academia Kijouiensis eodem iure & immunitatibus quo Cracouiensis in Regno fruetur, eiurantibus nihilominus omnem Hæresim Professoribus. Comitia pro Ducatu Russiæ Leopoli, aut Luceoriæ celebrabuntur; Tribunal item ob idiomatis diuersitatem, aut itinerum longinqua, alio loco vbi commodius videbitur, instituetur. Sedes seu Cathedra Romani Episcopi Kijouiâ transferetur Chwastouiam, euitãdis inter diuersorum rituum sequaces, contentionibus. Moneta publica institutis officinis pro Ducatu Russiæ cudetur, Ser: Regis facie nummis imprimẽda. Numerus Exercitus Zaporoscensis ad Triginta Millia Cosacorum reducetur; Decem Millibus stipendiariorum supplendus. Miles Polonus nec statiua nec Hyberna intra Palatinatus Vkraynæ habebit, nisi fortè ab externo hoste impetita bello Russia auxilijs eguerit. Heri seu Domini possessiones repetendo, ditiones suas inibunt pauco comitatu, nec nisi qui ministerium redoleat. Dux Zaporoscensis Præfecturam Exercitus stante vita sua obtinebit, idem Regis gratia in Senatum cooptabitur: prout moderno Ioanni Wyhowski Rex confert Palatinatũ Kijouiensem; Czehryniam præterea, Czerkassiam, ac Peressauiam in Feudũ

Quibus conditionibus.

addi-

addicit; insuper in leuamen sumptuum militaris imperij, 1658.
Lubomlensem ac Barensem Præfecturas. In posterum creandi per suffragia Ducis penes Exercitum Zaporoscensem Electio manebit: quem, si ex plebeio ordine adlegi cōtigerit, vnde is, ex ratione generis, Senatoriæ curulis incapax foret; prætendere locum in Senatu non debebit; nisi prius editis fidei ac meritorum speciminibus, equestri prærogatiua abs Rege donaretur. Futuris Comitijs Ser: Rex benemeritos ex Cosacis ad insignia & Ius Nobilitatis admitti curabit, remittetq; noxam ijs, qui temeraria adhæsione partes externorum hostium secuti sunt, nominatim Georgio Niemierycz Succamerario Kijouiensi, quod à Suecis ad Cosacos, inter quos illi amplum patrimonium, transijsset. Iudæis vt volunt liber conceditur in Vkraynam regressus. Eius Pacis præcipuum & cardinale fundamentum habebitur, vt hostes Regni, pro hostibus Ducatus Russiæ, & è contra censeantur &c: Extorquere plura peruicaces satagebant, nisi, dum multa & diuersa volunt, ipsi inter se contrarij; quod modo efflictim poscebant, iam mutato proposito ad alia rursus relabebantur. Potissimè, vt Palatinatus Russiæ, Wolhyniæ, Podoliæ, ac Belzensis in massam eiusdem Ducatus iungerentur annisi; nec omittebant Lithuaniam, Pinskum, Owrucium, Starodubum &c: repetētes, quod Districtus isti ad Monarchiam Russorum veteri æuo pertinuerint. Sed discussa requirentium importunitas: iam Commissarijs postulati iniquitatem refutantibus, iam Wyhouio & qui alij authoritate ac rerum intelligentia præditi popularium peruicaciam mitigantibus. Præ cunctis egregia Pauli Teteræ opera, qui inter rudem turbam amusum se simulans & prudentem in actu ostendens, plura peruicit Simplicitatis specie, quàm alij philosophico supercilio, aut argumentorum subtilitate. quod tamen nonnulli modestiæ viri, subdolæ indoli alij adscripsêre. Id memorabile opus die XVI. Septembris apud Hadziacz oppidum in Castris in effectum, deductum, & conclusum fuit,

Qq quodq;

1658. quodq; iterum Wyhouius meditata Oratione Commissarijs sub abitum gratulatus est. demum (quæ hic summa ciuilitas habetur) castrensi epulo tractatos Commissarios, nec non pollicitis perseuerantiæ oneratos, non inhonorè dimisit, multis editis à militari vulgo lætitiæ signis, cum mos militiæ obtineat, ijsdem ignium fragoribus amicitiam, quibus & hostilitatem testari.

Prout breui in mari malatia durat, sæuis Aquilonibus subinde æquor turbantibus; sic inter maritimos Reges Danum Suecumq; momentanea ex pace Roschildensi concordia extitit, cum alter immodicis successibus elatus plus vltra cupit; alter depressi status intelligens, renouato iterum bello, res noxiâ pactione collapsas, ad pristinam orbitam reuocare nititur. Ex Sueco nihilominus arma resumendi enatam occasionem perhibent. Croneburgum ex pacto reddere Dano debebat, quod tamen velut duraturæ pacis pignus victor diutius retinuit; hinc controuersia, Carolo pro parte, Friderico pro toto, iterum litem suscitãtibus. Quippe Fæderati Belgij Ordines haud obscurè in partes Dani Regis se dabant, non modò crebris legationibus & neruo belli iuuantes, sed præsenti armátæ classis auxilio in fretum Oresundicum submisso. Etiam Leopoldus Cæsar, Rex Polonus, ac Elector Brandeburgicus, ad ferendas eidem suppetias concurrebant, quominus iniuria depressum Principem erigendo, aduersùs communem hostem simul iuncti, sæuientem feram in alterius tergo conficerent: vnus quisq; peculiari respectu, aut satius proprio metu; Imperiales ne illud belli fulmen quassata Dania à parte ad totũ, imo á membro ad caput (nam Dania pro appendice Rom: Imp: censetur) in ipsa Germaniæ penetralia inuolaret; Poloni item ac Brandeburgicus, nouissimam Scænæ Catastrophen in alieno theatro spectaturi. Quemadmodum verò illud Balthici maris littus, tot potentissimorum æmulorum armis imò vniuersa luctãte Europa insonuerit paucis aperio.

Demum, quod diu agitatum, & iam ante facere par erat,

Edi-

Edicta Cæsaris, auxiliari militiæ apud Polonos è statiuis digressum iniungentia allata fuêre: permissa Regi Casimiro optione, vt pro beneplacito suo eas copias partiretur, relictoq; penes se in obsidia Vrbium peditatu, Equitem hostico immitteret, in maritima aduersùs Suecos iturum. Conuolauêre ad opus incunctantèr sex Millia Equitatus Polonici sub Czarnecio Rusiæ, ac Opalinio Podlachiæ Palatinis in Holsatiam destinati, studio gloriæ secutis ex primaria Nobilitate Proceribus; quorum præcipui Adamus Działyński Bratianẽsis, Franciscus Czarnkowski Osiecensis, Casimirus Piasoczyński Ostroręcẽsis, Michaël Woyniłowicz Kroſnensis, Nicolaus Kozubski Litinẽsis &c: Præfecti; Vladislaus Skoraszowski, Hieronymus Pagowski, Ioannes Polanowski Paulus Borzecki, alijq; cohortium Optiones; cunctorum vt singulorũ laudabili virtute & opera; Eminebat phalanx Regia sub ductu ipsiusmet Czarnecij, binas cohortes hastati militis præter Loricatos continens, egregiè viris equisq; instructa, & quod famã augebat, inusitata inter eas gentes armatura spectabilis. Cæsareanæ copiæ X. Millibus constabant sub ductu Comitis Montecuculi, qui interim euocato in Germaniam Hatsfeldio regimen eius militiæ susceperat: Addiderat suorum ferè Nouem Millia Elector Brandeburgicus, cui præsenti in trinos Exercitus, Supremum sub nomine Generalissimi imperium: etiam in Suecum acrioris offensæ causæ suberant: quod, in Principem nuper socium acerbus, mox vbi bello Danico perfungitur, iam minas, mox vltionem prompturus crederetur. Reliquum viriũ Regni cum peditatu Germanico in recuperandam Prusiã trahebat Casimirus; etsi Prouincia ea annos planè requirebat singulis recipiendis Fortalitijs, quæ Sueticam Protectionem obiter & facilè secutæ, nequaquam tam cito sine sanguine & cædibus ab legitima potestate recipi potuêre. Ergo Thorunium primo loco vindicare placuit, in ipso Borusiæ vestibulo situm, ac velut clauem decurrentis Vistulæ, quominus iniectum flumini frænum excuteretur. Antegressus

1658. *Colligatorum arma in Holsatia.*

1658. greſſus itaq; Ioannes Sapieha Campeſtris Regni Notarius cum expedita Equitum ala, vndiq; vias ac omnem cõmunicandi rationem præcluſerat, nihilq; planè in Vrbem importari ſinens. Deinde Suchius apud Cæſareanos vigiliarum Mágiſter, ac Georgius Retzen Equitum Præfecti, admouerãt ſuos, etiam Heyſterus Generalis; fauentiori tunc aſtro carcerem Mariæburgenſem eludens, quàm nuper diſciplina militem per Varmienſem tractum continuerat. Subinde Caſimirus præcurſores ſequebatur; interea dum robur Exercitus Polonici conuenit, neceſſarium bello apparatum, diuerſi modi machinas, Pyrium, phalaricas, baliſtas, pyrobolos, mortaria, tum eius generis alia ex Cracouienſi armamentario deprompta, prono amne deuehi Thoruniũm iubens. Vladiſlaus olim IV. vt prælijs felix, ſic Oeconomicæ armorum ſtudioſus, varijs locis armaria (Arſenalia ſeu Cekauzy) etiam Cracouiæ omni Martia ſupellectile refertiſsimum excitauerat; nam cuiq; affectum inclinatio geſtis exprimitur, & latentis mẽtis indoles ſtudijs ſe prodit exterioribus. Principes præcipuè quales intro ſũt, tales ſuperficiali actu videri amãt. Literarũ fautores Parnaſſos & Lycæa condunt; religioni dediti templorum ſtructuris, & per eleëmoſynas munifici cælum mercantur; canes alios & moleſta feris venatio exercet; nec deſunt, qui auri auidi, conquirendo metallo intendunt, quod tamen nec tetigit nec vulnerat. aſt pugnaces, ante bellum habere arma quàm pugnando quærere malunt, ac impensè hac Gradiui Oeconomia delectantur, vt vel ſilente hiſtoria, ex inanimatis operibus, Vladiſlai vitam cognoſcas, dum per Poloniam complura armamentaria condit, Princeps bellicoſus. Aſt obiter ab obſidione Thorunij digreſſus, non nihil cum armis Colligatorum (ita ſocios belli nominabo) in maritima deflectere opus.

Marchiam intrant. A Miedzyrzecz propè limitem Regni oppido, tãm Cæſareani quàm Poloni in Marchiam vicinam ſigna intulêre, donec Electorales approperant, vnâ omnes verſùs Oderam ituri-

ituri. Cum verò tractui illi contiguas Saxoniæ Electoris 1658.
ditiones transire necessum foret, missus ex intima Casimiri admissione Bartoldus à Rautenfels Secretarius, qui ab amico Principe liberum transitum, simul permeanti militi concessibilia, quibus in victum opus, deposceret. Nec vsq; difficilem se postulato exhibuit Elector, concedendo gratiosè, quæ negando perdidisset. Tripartito proin agmine profectio instituta, tolerabiliore populis dum in plures diuiditur onere, ac minore Prouincijs damno, vbi subdiuisus in concisa agemmata transit Exercitus. Etiam Ductores seueris in modestiam edictis militem quisq; suum coercebant, admonitis incolis, vti inirent in antecessum rationes, quomodo sine graui ditionum vexa transeuntib9 Legionibus annona suppeditaretur. Sic, in ditiones Saxonicas penetratum, quippe istæ ad Austrum obuersæ, contigua vicinitate limitibus Daniæ cohærent; gloria belli gens ex antiquo celebris, etiam nunc armorum studiosa, præcipuè hospitalitate, vltra quàm alijs Germanis mos, cōmendabilis. Patuêre hîc militi Polono ad ingressum Vrbes, lautè accepti hospites, subministrata militi alimenta, equis pabulum; Neq; tantum promiscuum vulgus ex metu officiosum, eadem Principum in externam militiam comitas, duobus ex familia Ducali, Polonis Legionibus obuiam datis, qui Ductores ad oppiparas multa dape mensas sub dio inuitarent; cum prius Legiones, cohortiumq; Ordines & armaturam vt inspicerent petijssent. Gessêre morem Duces non solùm confertam suis Ordinibus aciem monstrando; verùm etiam Paruszewski ex hastatis vnus, vt equestris decursus specimen ederet iussus, concitato in cursum effusissimum equo, decempedali hasta vimineum circulum humo leuabat; dein flexu habenarum versatilis, in eum locum vbi Spectatores Principes essent directa cuspide cataphractus incurrebat, ac postquam præsentis periculi intulerat metum, cohibito demum frænis quadrupede, iam virilis manus robur, iam flexibile ex arbitrio sessoris obse-

1658 quium equi monſtrauit. In Holſatiam inde illata ſigna, quæ Danici Imperij membrum veteribus Herſoneſus Cimbrica, formidabilis nominis Cimbrorum patria; Syluis nunc horrida & paludibus, quamuis pro diuerſa poſitione loci, ſegetis non vbiq; ſterile ſolum habeatur: quod tamen ſterilitatis probrum venationibus & paſcuis natura rependiſſe videtur. Anteactis ſæculis Nortalbingiæ appellationem ſortita, vti à reliqua Germania Albi fluuio, verſùs Boream ſeparata: in quam olim Comitibus dominium, quoad Fridericus III. Imp:, Chriſtiano I. Daniæ Regi gratificaturus, in prærogatiuam Ducatus extuliſſet.

Apud Haderſleben Ripenſis Diœceſis oppidum, coacto in vnum qui tripartito inceſſerat Colligatorum Exercitu, dum commodum armis tempus adulto Nouembre expirat, moram ſarciens Elector, quantocius ad opus belli accingitur: licet attritis per nimiam laſsitudinem equis, vel ipſa viarum longinquitate. Inſula Alſen, modico æquoris interiectu à Ducatu Sleſuicenſi diſiuncta, aduerſùm Auſtralis Fioniæ littus reſpicit, breui iſthàc in intima Daniæ per canalem Belt in traijciendum ſpatio: quas in ſinu Codano freti anguſtias, Iſthmum ſeu Zundt, incolæ vocant. Latitudo Inſulæ ad quatuor leucas extenſa, Sondeburgum oppidum nominatius habet; vbi tunc Holſtinenſis vidua rebus commotis domicilium fixerat, Aſſembergo Inſulam & Prĩcipem tuente, qui non obſcuri nominis Suecorum Tribunus, infra poſita Colligati Exercitus famâ, cum Sexcentorũ manu, màiori potentiæ ſe opponere auſus. Ipſe Carolus Suecus Sèélandiam infeſtis ſignis tenebat, conſtrictum Hafniæ muris Fridericum, propediem oppugnaturus. Huic ferendi ſuccurſus conſtabat ratio, vti per Alſen in Fioniam, enauigato quod interiacet maris diuortio, auxiliator Exercitus in tergum bellantis Caroli eniſus, imminentem Dano caſum auerteret. Vnde Fridericus additurus momentum rebus & tempori bellicas naues ordinauerat, eum in vſum ſubmittendas, quominus Colligatorum copiæ ob rei

nauti-

nauticæ defectum in aduerso littore hærentes, quantociùs 1658.
in subsidium transfretarent. Non tamen procelloso nimium mari in tempore deductæ fuêre, vt Elector quæcunq; circa littus reperiri poterant, seu hostium illæ, seu Prouincialium essent, subducere repararæq; confestim debuerit. His demum in Koldingam mari adsitum oppidum vis cōuersa, eo consilio, vt depulsis aut auersis præsidijs Insulæ littora, facilius paterent inuadentibus; primì, Comes Stroszczy, ac Gulcz Generalis è Brandeburgicis, cum pedite lēbis imposito aquas Canalis ingressi sunt; hos mox tres naues armatæ sequebantur, tutiorem excensum pediti, præsenti explosione machinarum redditurae: traiectu nimis dum Succi littus tuentur, & ob iactus tormentorum exitiabili Quippe primo assultu nauium Electoris vna globo transuersim acta, ac remigum complures saucij ac lacerati sunt, nisi mox Ranzius, apud Cæsareanos Excubiarū Præfectus, opportuno austro in aduersum littus à latere delatus, prægresso Gulcio strenuè opitularetur: iam superstantes crepidini Suecos explosione machinarum loco submouens, iam binis eorundem armatis nauibus cum aliquot tormentis potitus. Restabat acrior pro littore quàm æquore pugna, in quo tres ex aduerso munitiones eminebāt pediti ac machinis receptaculum; tum vnde quadraginta Equestria Suecorum signa in vix cæptum exponi militem Ductore Knutho inuehebantur. Aderat præsto periculi spectator aut virtuti stimulus Elector ipse, crepidini obliqui Littoris insistens, cum ingenti balistarū fragore vtrinq; edito immugit mare, reboant eminentia sinuosi Canalis supercilia, & velut pugna elementorum esset, à mari in terram, rursus à terra in mare frequentes ignes iaciuntur. Interea nitentium, aut depellentiū confusa murmura, dumq; hortatu erigitur aut obiurgatur miles, promiscui clamores insurgebant, multo faciliore Colligatis negotio, si plures naues in vsum traiectas à Danis obtinuissent. Comparebat & Czarnecius, huc ab Electore accitus (reliquo agmine nostra,

1658 noſtratium apud Haderſleben cum Opalinio manente; cumq; vel anxietatem irriti conatus expendit Princeps, vel ſuccurſum laborantibus exhibere ſatagit, ad aſtantes ſe reclinans. *Videtis (inquit) militem noſtrum pro poſſeſſione aduerſi littoris acerrimè dimicantem, à Suecorum Equitatu interiectu æquoris reijci? quid ni ſuccurrimus modò naues adſint, audaculorum ferociam repreſſuri?* Quæ dicta velut explorando animo ſuo iacta accipiens Czarnecius, confeſtim ad cohortes littori inſiſtentes accurrens, ſuo more infit. *Me, me adſum Poloni, exerendæ virtutis non alibi luculentior dabit ſe occaſio & tempus, quid moramur? In Patria traijciendi flumina pertinaciam monſtratis, iam nunc, quid hercicus periculi contemptus in maris aquas poſſit, ſi viri ſumus, in Holſatia oſtendite.* Duodecim ſtipabant cohortes. Regia ſub Michaële Woyniłowicz; Czarnecij ipſius Haſta ſub Hieronymo Pagowſki, Loricatam ductabat Petrus Mężynſki; Leſzczynij Inciſoris Regni Vladiſlaus Skoraſzowſki; Branicij Dapiferi Caſimirus Kułakȝ Marchionis Myſzkouij Paulus Borzecki; Danielowicij item Parczouienſis, Domaſzewſki Łukouienſis; ac Rokitnicki Dobrzynenſis Præfectorum &c: quæ ad imperia fortiſsimi Ductoris aſuefactæ, quocunq; duceret, protinus antegreſſum ſequebantur. Protendebatur in vaſtam latitudinem canalis, ad vinginti ſex iugera ſtagnánte æquore, vel vt veriſimilius proferam, in quantum Viſtula noſter verna inundatione auctus apud Varſauiam, ſpatioſiſsimo defluere alueo ſolet; non item profunditas obſtitit, mira in tranandum pelagus terreſtris militiæ alacritate. Commodè Samuel Kobyłecki Semenorum cohortis Præfectus, aliquot lembos hyppaginesq;, in littore triduo ante conquiſitos prehenderat retinebatq; : in quorum vnum, non officij, non ætatis ratione feruorem diminuente, dum inſilit Ductor, confeſtim quidquid eiusmodi nauigiorum inſcendit miles, ſimul demptis ſellis Equeſtribus trahebantur frænis equi natatu æquor ſuperaturi, miro ſpectaculo; vt qui modo terræ in-

colæ

incolæ, artisq; nauticæ ignari, iam velut amphibia anima- 1658.
lia in medias vndas illapsi, remigio agerentur. Intendit alacritatem suorum & Elector, clangente tuba enauigationem cunctis edicens festinandam, tum ne deesset exemplũ, lembum & ipse submitti extemplò iussit, tanquam inscēsurus. Sequuti Germani pro exili copia nauigiorum; sed immoderatæ fortitudini irati, conuicijs incessebant Czarnecium, tanquam perperam præcipitantem discrimina; maximè iactura equorum permouente, vt qui crassiores, submersioni obnoxij & rara nandi peritia essent: cum Poloni suos in superanda flumina exercitos, peruicaciter æquori committerent. Vbi á Suecis animaduersum in traiectum ferri irremisso feruore Colligatos, iamq; ab Gultzio oppugnato acriter littore, miles in continentem audacter eluctaretur, haud expectatis hospitibus retro subducebant suos; Assembergus quidem Sondeburgum; Kmuthus cum parte peditatus Nortburgum, intra mænia oppidorum tutiores. Dum verò recedunt, interq; circumiectos cliuos, aut arenarum cumulos hærendo, vlteriorem traijcientis Exercitus progressum speculantur; in hos post enauigatum canalem instratis equis prorupit Czarnecius, scutulato notæ agilitatis equo, ac coccineo Turcicum in morem sago conspicuus, non amplius quadraginta ex turmalibus socijs stipatus commilitio. Et quamuis submissus ab Electore nonnemo, in imparem pugnam prouolantem retentarent, ást is in monitorem asper, primò velitari in cursu abeuntes lacessit, dein in conglobatos illatus Præfectum turmæ propria manu obtruncat; tribus alijs à commilitio captis, reliquis tutiorem per noctem fugam capessentibus. Ea quidem strenui Ducis virtus, eluctato freti angustias Electori solatio fuit, cum contra, interueniens casus dolori, & prosequendi belli moræ causam dedisset. Breidenus Danici maris Vicepræfectus, iussus à Friderico vt Colligatis naues suppeditaret, aliquantum procelloso mari distentus oberrabat littori, demum vbi innotuit, superato Canali inuasam

1658. ab Electore Insulam Alsen, futurum fore iudicans, vt mox Sondeburgum obsideretur vel caperetur; huc plenis velis cursum direxerat, casuq; in Suecorum classem incidens ac pugnans, medio in æstu prælij, post depressam vnám, alteram captam hostium nauem, glande tormenti traiectus occubuit; fide in Regem suum, & naualis pugnæ peritiâ Dux nobilis. Mox Sondeburgo, quæ primaria Insulæ Ciuitas, admota vis, arce & oppidi mænijs sanè firmissimis, nisi quod facilius subigendi spem faceret, fossas mæniorum quæ aquis implerentur solidiori glacie concretas existere, velut fortuito in transeundum ponte, densius gelu oppugnãtibus viam strauisset. Vnde Assembergus locum retinere diffisus, astu demum profecit, vt in tutamen receptam Ducissæ intro existentis securitatem, in plano sisteret. Non in Paradiso tantùm mulier blandè captiosa extitit, sunt, quæ etiam inter armorum fragores neutiquam versipele exuant ingenium. Per submissũ namq; caduceatorem Holstynensis vidua, mulier dolos versare perita, in speciem supplex ab Electore petijt, vti post transcensos montes ac flumina, calcata sicco pede palustria, ipsum quinimo mare tempestatibus scopulisq; infame, quod vidisset ipsa, quadrupedum adminiculo superatum, tot patratis operibus, satiùs ex clementia quam sui perditione trophæum statuere Princeps Elector vellet. Sanè, si miserrimam conseruat, monumentum ære perennius his in oris relicturum. Si vim parat? Sondeburgum ne expugnatum finem cruentissimo bello imponet? in quo tantùm mulier natalibus & dignitate clara, marito orba, oppugnanti sanguine iuncta, omnibus fortunæ bonis spoliata, & humiliter vim deprecans haberetur; Tribueret bellicosus Princeps, imploranti clementiam, imò ea quæ vim minarentur arma, in tutelam sexus fragilis verteret. Constitit permotum fœmineis postulatis vim distulisse Electorem, etiam à fine negotium despicientem, ne inuasum promiscua impressione oppidũ, nullo imperij, nullo probri respectu, vbi diuersæ gentes ardore pugnæ incaluerint,

fuerint, crudeliter habitum direptumq; maculam nominis 655.
suo ac victoriæ inureret. Interea dum vltro citroq; de deditione in tertiam diem agitur, Wrangelius cum expedita nauium classe, Sondeburgo aduolutus, applicatisq; arci sub noctem anchoris, primùm viduamDucissam cum præsidio, dein quæ pretium aut vsus commendabat in naues securè receptis, postremus ipse cum Aschembergo abscessit, misso sub diluculum Tubicine qui postularet. Quatenus pro innata clementia Elector parceret oppido, spontanea protinus deditione ad arbitrium victoris cessuro. Mox sublatis in altum velis, explosisq; pro militari vale tormẽtis abiens, per iocum deditionem oppidi insinuabat; cum iam Sondeburgum omnibus rebus vacuum, præter sexum fragilem, vel quos ætas aut vulnera inhabiles tractandis armis reddidissent, in se contineret nihil. Norburgum inde Poloni adiuncto Sparrio Electorali Tribuno, cum Desultorijs præmissi; quominus recepto oppido, tota Insula in potestate esset. Aduentantes obiectis signis excipiebat Knuthus, sed mox reiectus, ac inuasa suburbia sunt, vbi reperta liberalior annona refecerat militem, præter inediam molestissimo frigore, tum quadrinoctij insomnio afflictum. Vbi patuit equestri assultu haud moueri defensores, cum peditatu Elector adesse maturauit, dieq; XXI. Nouembris ex quatuor Regij modi machinis instituta in muros verberatio; quassatis demum illis & hiatu ad impressionem aperto, missus tubicen præcisè vt oppidum dederetur institit; addens, nisi Præfectus arbitrio Electoris protinus se tradit, mox aperta vi capto loco, in furca apud principiũ pontis (transierat ab Electore ad Suecos) pænas contumaciæ luiturum. Ad interminatam probrosæ mortis pænam abdicauit ille contumaciam, seq; ac locum Electoris gratiæ commisit; quo inductum confestim præsidium, à direptione immune oppidum præstitit; fremente ob ereptã è manu prædam milite adeo, vt Electoralis tubicen, tesseram recedendi à muris enuntians, parum abfuerit, quin à gre-

 garijs

1658. garijs violaretur. Sic intra octiduum insula Alsen in potestatem redacta, inaccessibilis ambiente freto credita; nisi quo nauibus transuehi non licuit, animosa penetraret virtus.

Suecorum cũ Polonis cõgressus. Hærebat interea apud Aderslaben Colligati Exercitus reliquũ Mõtecucullio cum Cæsareanis, ac Opalinio cum Polonis hic subsistentibus; cum affertur Sueticam classẽ proximo littori adnauigasse, expositoq; milite, in eos, quibus apud Coldingam statio (Quartierá) velle experiri. Marchio Szulcbachus cum Konigsmarco, in solutos vt putabant & torpentes ingruebant: sed ausu quàm successu maiore, etsi ad primum experimentum, non infaustè iecisse aleam Sueci viderentur. Excubabant proximo littore quatuor Polonæ cohortes, quæ dum haud supponentes discrimen remissius agunt, ab Equitibus Suecis subito coortis loco depulsæ, ac cæsis fere XVII. dispallatæ, raptim quà sors tulit ad suos regrediebantur. Nuntiato discrimine, dum promptꝰ in succursum Opalinius cohortes reliquas educit, Piaszoczynium ac Polanouium Legionum Tribunos in antecessum præmiserat, vti festinatò suos recolligerent, aut saltem distinerent Suecos, donec cum instructo agmine ipse superueniret. Quod impigrè ab istis præstitum, simul primo congressu reiecti Sueci, vt non præda modò ex stationario milite parta recuperaretur, sed ipsi præsumpti victores in fugam verterentur, sparsim per viam cæsi aut capti; præcipitanter id vnum agente Szulcbacho, vt sicut insperatus aduolauit, sic vix conspectus ne refluxu maris destitueretur, quantocius in naues se recipiebat. Quæ subita procella simul exorta & desidens, magis in præmonitionem nostris cautius agendi cessit, quàm vt ea, nullo effectu suscepta, & probrosa fuga finita, Sueci lætarentur. Elector interim præsidijs firmata Alsen, in Holsatiam Exercitum reduxit, iam quod intra exhaustam alimentis Insulam, diu immorari haud permitteret annonæ penuria: ast magis ob defectum nauium nullo vsui hic hæsurus, tum Flensburgo

ac

ac Fridericodæo in potestatem redigendis, quæ tractu Hol- 1658.
satico fortalitia, adhuc dum præsidijs Sueticis tenebantur.

Ingruente dehinc brumâ, bellum quidem desidebat, ast apertè gliscebat inter gentes sui dissimiles odium, familiaris militaribus animis tinea, & comes gloriæ, inuidiæ vmbra. Causæ dissidij in apertum plures, potiorem in Cõmentarijs eius belli reperio. Belligerãtes in Polonia Sueci, plerosq; nostratium secum abductos, Legionibus suis aut præsidijs Arcium miscuerant, in qualemuis militiam promptos & obsequentes experti. Isti vtcunq; externo in solo militabant coacti, ast Polonis Holsatiam ingressis, seruitiũ exoticum aspernantes, ad Sympatriotas se recipiebant, vel in deditis arcibus recipiebantur. Offendit Germanos rarescentibus Ordinibus suis detrahi supplementa cohortib9, debitosq; sibi captiuos imperiosè contendebãt, vt qui Theutonicæ militiæ more, Sacramentum in vexilla dixissent. Contra Poloni, populares vindicando, Germani vt Alemannos haberent sibi opponebant. Hinc controuersia, & aliquoties inter ipsas cohortes tumultus, dum recursus ad suos inhibetur; ægrè temperantibus vim Polonis, quominus conterraneos à seruili manus iniectione subducerent: eoq; immodestia militaris processit, vt Prætorium Electoris prope ex statione raperent vnum, qui violenter tractum se vt in stipendia externa nomen daret vernaculo sermone inclamauerat. Etiam ea de re in Castris Sacrorũ Curiones, quos Capellanos vocant, requisiti edixerant; *Peccare eos mortaliter in ordine contra proximum, qui tot animas communione fidelium priuatas, iam nunc Heterodoxis permissas, iacturæ salutis cum possint non eripiant.* Quis crederet deuota Marti pectora pastoritias animarum curas sedulò induisse. Quæ dum in causam dissensus transeunt, neq; celauerat offensam Elector odiosa apud externum Principem libertate, cui cæco obsequio suorum imperium constare solet: & quamuis non ingrata in quoduis discrimen promptissimæ militiæ opera esset, sed mox cumulatæ in solos Polonos

1658. laudes augebant, cum iam hoſtes Sueci, iam amici Dani, quidquid præclarè geſtum iſtis tribuerent. Vnde inter ſocios belli altior diffidentia, & velut antipathia quædam, vbi alter alienam gloriam in diminutionem ſui accipit, alter vero, quod egregiè ſolus patraſſet, arrogātibus, qui non meruêre, adſcribere recuſat. Exacerbabat præterea Polonos, quod exploratum, aut ad alia militiæ munia diggreſſis, currus ſuos inſolenter Germani in poſtremo agmine expilarent, famulos cum victu aut pabulo reduces excuterent, ſed maximè pungebant, quod vicos oppidaq; Danica diripientes, in crimen actorum ſpoliorum abſentes Polonos ſubſtituerent; in alijs vtcunq; diſsimulata iniuria, vbi cardo honoris militaris verteretur, apud Commiſſarios Danos conteſtati falſo imputatarum rapinarum innocentiam. Ad hæc Germani opimioribus ſtatiuis diſponi, opulentis in Vrbibus locari, tuto conſiſtere, lentè incedere, & ſuſpenſo gradu bellum moliri, non conficere; cum interim Poloni in ipſo hoſtium conſpectu, ac ſub ictu diſcriminis agētes, exploratum procurrerent, excubias obirent, frontem & latera Exercitus, aduerſùs oppoſitum hoſtem tuerentur, nec ardua quæq; pro innata generoſitate ſubire detrectarent, quod Theutones, velut debitum, ac leuioris militiæ officium, interpretarentur. Sic, commota bile, neq; ab iocis militaribus temperatum, obijcientibus noſtris, cunctationem eſſe originale peccatum Germanorum: contra iſtis omnia feſtinanter, & nihil ad rem agere Polonos, reponentibus. Vnde Ductores Poloni, poſtponi operam ſuam aduertentes, ſaluâ Electoris gratiâ petiêre: quominus ſuopte Marte, ad Regē Daniæ diſiunctis, iter aperire liceret: eoq; increuerat contentio, vt poſtpoſita hyemis aſperitate, relictiſq; per oppida ſtatiuis, ſub Ioue frigidiſsimo caſtris cōſiſterent; ſocios belli ad accelerandum in Fioniam traiectum prouocantes. Equidem Princeps Elector, raræ virtuti amicus, ſed autoritatem imperij enixè retinens, & ita alienæ ſtrenuitati fautor, vt non primas fortitudinis partes

popu-

popularibus suis tribuere mallet: multa solicitudine egit 1658. recessum disuadendo, neu tot rebus præclarè gestis, à se discederent efflagitans, insuper stabilius obsequium ex cõmisso Casimiri requirens. Sed responsum à Ducibus, pro se quidem modestè, pro iniuria Danorum ingenuè, in quorum terras auxilio se missos meminerint non grauamini, vtq; excuterent non augerent vastationis miserias.

Certè, non fucatæ virtutis testimonium ad posteritatem tulêre nostri, compellato, post insessam Insulam Alsen, à Rege Daniæ Czarnecio literis, in eum tenorem.

Fridericus III. D. G. Daniæ, Noruegiæ, Vandalorũ, Gottorumq; Rex, Dux Slesuici, Stormariæ, ac Dithmarsiæ, Comes in Oldẽburg ac Delmenhorst &c: *Singulari fauore ac beneuolentia nostra præmissis, Illustrissime Domine, sincerè grateq; Nobis dilecte, maxima cũ existimatione nobis relatũ est, quomodo Ill: Vestra diuersis conflictibus, nouissimè etiam in occupatione Insulæ Alsen, sitorumq; in ea Castellorum inter alias hostis copias numero militum, plusquam triplo suis fortiores præuius agmini profligando, virtutem suam verè Heroicam, cum clade & admiratione omnium exercuerit. Quemadmodum nobis semper de Ill: Vestra, vtpote Duce rebus gestis clarissimo, gratulati sumus, affectumq; Serenissimi Regis Vestri fraternũ, in auxilium armorum nostrorum Ill: Vrã: submittendo, abunde deprehendimus: ita beneuolentiam nostram Regiam, quam meritis suis etiam apud nos, Ill: Vr: acquisiuit, contestari hisce voluimus, ex animo optantes, vt felicissimis quibuscunq; successibus, fama Ill: Vr: non solùm Patriæ, sed exteris etiam cognita, vniuerso Orbi, præsertim huic Arctoo, magis magisq; innotescat. De cætero, certò sibi persuadeat Ill: Vra: Nos, quidquid officiorũ Nobis præstitum fuerit, grato animo, omniq; fauore Regio cum Deo & tẽpore agnituros. Dabantur in arce nostra Regia Hafsniæ die 24. Decembris Anno 1658.* In fronte literarum titulus. Illustrissimo sincerè grateq; Nobis dilecto D. D. Stephano in Czarnca Czarniecki, Terrarũ Rusiæ Palatino, Exercituum Regis Poloniæ Generali &c: &c: *Litteræ Regis Daniæ ad Czarnecium*

Col-

1658. Coldingam in prominente maris littore Daniæ Reges olim permuniuêre, adiecta oppido Ornsburgo arce, naturæ & artis adminiculo tutissima. Eius oppugnandæ copiam ab Electore Poloni obtinuerant, (quo perseuerantis obsequij species maneret) velut nuper fusarum illuc cohortium probrum amolituri; reuera, vt separatim virium experimentum faciendo, inuidis quid suopte Marte possēt monstrarent. Concessit haud grauatim Elector quod negare non poterat, dumq; peditū legiones in adiumentum operæ addit, excusauit haud opus esse Czarnecius, quatuor tantum tormenta in verberationem mæniorum recipiens. Sacer Christi Natalium dies erat, tranquilla deuotione Christianis transigi solitus, cum Sueci apud Arhusium in nostros adeo repente euoluti, vt sacris de mane intentus miles, ægrè tempus ad insternendos equos habuerit. Ast sustinētibus tantisper impetum excubijs, donec signa prouolant, ad primum accursum cohortium repulsi Sueci, dumq; per duo Milliaria retro abeunt, simul insistentes fugientibus Poloni Coldingam inuadebant, exterritis subito metu oppidanis, & defensionem omittentibus. Cognito in celeritate constare victoriam, nihil moræ quin cohortium iuuentus mænia subiret pedes, & post perfunctorium certamē ponte deserto, dum maior hominum turba in castellum refugit, quám vt loci angustia caperet, & ob coarctatam Castelli aream arma commodè defensor miles expedire nequit vrgentibus strenuè Polonis supra spem, loco alioquin commodissimo nec inualido potiebantur. Quo, vt irruptum, nihil obstitit, quin miles pro more victoriæ ferociret, maximè irritatus, vbi aliquot Commilitones parcentes dedititijs perfidè necati intereunt; tum, quod eo loci haberetur Suecis receptaculùm à mari furtiuis incursibus in nostros prorumpendi. Etsi loci occupatio funesta admodum extitit, dum reclusis in Arce fornicibus, inter aliā prædam pyrium quoq; diripit miles, ac gregarius aliquis scintillantem fomitem eadem manu tenens, quâ puluerem

Coldinga occupata.

rapit,

rapit, fortuito incendio quod luctuosum afflixit victores; 1658.
quorum XXX. in ipso promptuario, vehementia ignis derepente exanimati, complures effusè spatiatâ flammâ perniciosè afflati aut disiecti, etiam vnus vicino parieti illisus, feralem tragici exitus memoriam, cruore & cerebro excussis, in muro contiguo designauit.

Obsidium Thorunij sequitur, Casimiri Regis præsentiâ celebre, aperiendæ defluitationi amnis pernecessarium, & tàm actiuè quàm passiuè præclarè factis militaribus memorabile. *Obsidium Thoruniy.* In occupanda ante triennium ea Vrbe, Carolo Sueco nonnisi intra verba conatus steterat, sine cæde & sanguine transactâ deditione; in recipienda Casimiro immensus labor, sanguinis ac sumptuum iactura ingens; hinc emergente paradoxo, pluris quandoq; constare proprietatis vindicationem, quàm vsurpationem alieni. Vnde derivetur cognomen Vrbis, in obscuro latet; conditam sub Annum CH. 1235. refert Guagninus, à Crucigeris ea tēpestate rerum in Borussia potientibus: quod prisci æui structurâ vetustum in morem mænia, è solido lapide firma testantur. In aduersâ ripâ Dybouia hæret, intermedio tractu prominentibus longè latèq; paschuis, & præter mite cælum commendata agrorum fertilitate. Fama Vrbi nomēq; ex studio mercaturæ, vnde parta per longam pacem opulentia; olim sub Stephano Comitia Regni isthic celebrata sunt, sed maximè aucta gloria, quòd priore Suecorum in Prussia bello, armis & insidijs Gustaui Wrangelis petita, vim animosè eludens, æquè strenuam se quàm fidam Regibus Polonis exhibuerat: nunc fatali quodam turbine, Suecorū rationes & partes secuta, rigidum admiserat cum nouo Domino capistrum, inducto præsidio frænata, Ciuibusq; militari iurisdictioni traditis; cum antea semper ius dicente Magistratu Vrbico, lenissima legitimorum Regum imperia experiretur. Fratri Adolpho Bipontino Carolus Rex vicarium commiserat abiens in Daniam imperium; Benedictus Oxenstirna, Polyticis attendebat rationibus &

1658. regimini; in præsidiarium militem Vrbesq; Gubernatoribus omnimoda incumbente iurisdictione. Præerat sub Commendantis nomine Thorunio Stenon Bielke seu Bielcas (Ioachimus Pastorius Borealia nomina reducere ad latinā inflexionem solitus, Bullouium vocat) cui præsidiariorum supra Quingentos Tria Millia; Vrbs recentibus firma operibus, conuenæ obsequentes, addicti ob communia Sacra Ciues; Præfectus ipse pariter astu & dexteritate valens, vt obsidium id non perfunctorij actus negotium censeri debuerit. Superfluum arbitror Castrorum typum, ac militarem circumuallationis orthographiam, aliaq; particularia prolixius referre, ad architectonices præcepta magis, quàm historiæ seriem pertinentia; quæ, nec prudentes requirunt, nec explerent curiosos. Rem ipsam denarro. Medio ferè Septembre Rex Casimirus in Castra venerat, operibus quàquàversùm, ac protenso vallorum tractu egregiè permunita. In Exercitum summa imperij penes Georgium Lubomirski Mareschallum ac Campiducem; Illustrissimo Ioannes Sobieski Supremus Regni Vexillifer Equitatui præerat; quadrifariam tunc diuisis copijs: cum Potocius Generalis in Vkraynam intenderet; Holsatiâ detineret Czarnecium; Sapieha Moscho opponeretur; quarta demum parte cum Rege in recuperandum Thorunium conuersâ. Armamentarij cura penes Christophorum Grodzicki, Castellanum Leopoliensem; Andreas Potocki Castrametator; Stanislaus Iabłonowski Excubiarum Præfectus; Ioannes Sapieha Campestris Regni Notarius, Martinus Zámoyski Dapifer Leopoliensis, tum alij viri Illustres Equestrium alarū Ductores: Cæsareanis imperia dabat Franciscus Comes Zuza, Huldensternus, Kielmannus, Zuchmanus, Corona, Buchaymus &c: Generales. Heysterus Equitatui, Suchius vigilijs præerat, Hatsfeldij quoq; ac Marchionis Badensis Legiones alijs septem superaddebantur. Prætoriani, (corporis custodiam seu Guardiam vocant) sub Wolphio Dynemburgensi Præfecto, Mille CC. Desultoriorum phalanges

ges regebat Bokum, præclaræ Nobilitatis Liuo. Peditum 1658.
legiones duxêre, Wilhelmus Marchio Butlerus, Otto Ernestus Grothausen, Iosephus Łaczynski, Iacobus Gissa, Ioannes Paulus Celary &c. Lætum præsentia Regis agmen prope XX. Millia complebat: intenditq; sine mora Casimirus alacritatem, iam de die excitare opera iubens, ipse ad valla Tribunis misceri, gregarios præsentia erigere disponereq;, & promiscuis periculis præsto aduolui continuus. Eadem de nocte sedulitas, consilia peritorum exquirens, & indefessa animi sollicitudine totum publicis curis tribuendo, quidquid temporis priuatæ quieti ac necessario respirio detraxisset. Grata hæc in militem iniunctas operas quantocius exequi accelerantem. Subinde leuioris armaturæ cohortes circumiectam Borussiæ oram decurrebant, traiectus ac Syluarum indagines excutiendo, quominus non subsidia modò, sed omnem alimenta importandi possibilitatem, obsessis præcluderent: & rarò isti vacuis manibus redibant, complures captos adducendo, qui colloquio suorum oblati, nullam spem succursûs, ab hærente in Dania Rege Carolo, ex vero denarrabant: donec Præfectus sermonum commercia abrumperet, per eiusmodi rumores apertè militum animis labascentibus. Magni dehinc momenti nec minoris laboris opus fuit, ponte Vistulam insternere, sub autumnum increscentibus vndis, ac superstructā molem aliquoties excutientibus. Superior tamen humana industria elemento, postquam maiora nauigia rudentibus connexa immanes trabes sustinent supernè instratas; ac ita aquarum violentiâ domitâ, iniectoq; flumini ponte, velut terrestri itinere, immania plaustra supra dorsum Vistulæ commeabant. In militari dein consilio de modo prosequendi obsidij deliberatum, gemina via vt solet in recuperandum Thorunium ducente, vel aperta vi subigendo, vel sponte Suecis in honestam deditionem inclinantibus. Hinc periculi minus, plus temporis, illinc breui momento confici opus apparebat, nisi infallibile discrimen; & succes-

ſus incertitudinem plures ſuſpectarent; non iniquè expendendo obfirmatam in extrema præſidij conſtantiam, etiam ob eminentes operum moles Vrbi circumdatas, quibus triennio Suecorum labor inſudauerat, vt locum permuniret accuratiſsimè. Quin etiam Ciues induruerant animis, triuole illato, temere credito rumore, receptum quoquo modo Thorunium vti Cracouiam, tradendum fore Auſtriacis, non tantùm vt præſidio firmarent, verum donec Regnum exoluit impenſas in bellum retinendum. Vnde Thorunienſibus ob ſacrorum diſsidia metus, quæ ſeueriſsimis legibus Auſtriaca pietas coërcet, duo maximè pro arcano dominationi contrario tenens; libertatis vſurpationem, & religionis differentiam. Ea, hoſteſne ex aſtu? an ex inuidia æmuli ſparſerint, in medio relinquo? Certè manente obſidio patuit, nullas magis quàm Cæſareanorum ſtationes impetitas à Suecis erumpentibus, præcipuè quà Suchius Generalis, ac Baro Buchaimus metati conſiſtebant. Erigebat interim obſidentium ſtudia, proximiorum Palatinatuûm Nobilitas, in remedium inopiæ publicæ collatitiam annonam, in caſtra ad Thoruniũ Regia ſubmittendo. Ab vſq; Poſnaniâ, imo Sileſiæ finibus contiguo Wielunio, deuehebantur alimenta reſouendo pediti; qui nulla in excurſus pabulatorios facultate, ſi eſurit languet: & vbi inedia macerauit corpus, haud diu animum bello aptùm ſuſtentare valet. Interea è machinis in Vrbem dati ictus, primò à Cæſareanorum ſtatione, quæ eminentior ſitu non nihil proficiebat, quaſſatis murorum ſummitatibus, vel ipſa D. Ioannis turre vehementia ictuum conuulſa. Sed nihil viſu horribilius aut effectu nocentius, ſphæricis globis quos Granaty, iam nunc Bomby vocant; Grodzicio exquiſitos pyrotechnicæ artis ſtructores, opimis ſtipendijs conducente, vbi maximè vſus Patriæ poſtularet; inter quos eminebat ingenioſâ ſolertiâ Göetkant, nouus ſæculi Archimedes, ſtupendorum machinamentorum pararius & autor. Is, præter iactos diuerſi modi ignes, tectis incendia, hominibus ſtra-

stragem ferentes, molares lapides intra Vrbem aut adsita opera mirando sanè molimine inijciens, ædium summa intimaq; horrendis fulminibus concutiebat; quæ saxa vi ignis in sublime rotata, demum in fragmina dissilientia, non modo ineuitabiliter obuios proterebant, sed fumus ipse flammæ artificialis comes, secreta in nocendum arte corruptus vt quemq; inuoluens, tabifica lue inficiebat; ea maximè quam Medici Scælety rbe, seu affectionem Szkorboty vocāt. Par Germanorum industria circa latomicas suffosiones spectabatur, Vrbem cuniculis suggredi allaborantium; quá ingenti ab extra munimento in hæmicycli formam defendebatur. Excitauerant siquidem ab austro Sueci ad arcendam vim eximiæ molis Cornutum opus, seu terreum munimentum, in eam altitudinem exporrectum, vt non modo retro se Vrbis mænia, verùm circumiectas à latere munitiones eminentius cæteris tueretur, indito Kawalier Szanc nomine: loco in propugnandum nonnisi probatissimis militum concessibili, nec minus nomen & famam merituris, qui in occupandum niterentur. Huc itaq; primo per accessus operum eniti oportere vbi iudicatum, mox flagrantissimè via obsidionali in molem vis directa, præcipuè à Giziana statione, isthàc nostris cum Baron Suchio impigrè laborem subeuntibus. 1655.

Dum in opere feruent animi, Casimirus interim offerre clementiam tàm præsidio quàm Ciuibus non alienum ab ingenio suò censuit, misso ad Præfectum Vrbis prius Tubicine, dein Trabucco Secretario cum plenioribus mandatis, quominus vtriq; ad pacatiora conseruandæ Vrbis media concurrerent; sed maximè incolæ Vrbis, neu extremam accersendo famam hosti, & luctuosum sibi belli epilogum adornarent. Negauit Præfectus Ciuibus respondendi vices competere, quorum ipse pro capite esset; quem dum rursus pertentat Cancellarius Prazmouius, solicitatorijs in deditionem literis, ad vtramq; requisitionem negatiuè Sueco fastu respondit, animi peruicax, ac in tuendum locum au-

1658. dacia & prouidentia paribus. Neq; visũ vlteriori benignitate ferociam temnentis alere, proclamata generali impresſione; autore vel maximè Mareſchallo Regni, ac in conſilio Cæſareanum Ductorem vbi diuerſa ſuadet perſtringente; qui, etſi bellis à prima iuuentute innutritus, iam tunc (niſi aliquid ſecretioris conſilij lateret) annis ac laſsitudine grauis, multum de priſtino indolis vigore remiſiſſet. Vnde, ſubortis licet offenſionibus, quas tamen Regis præſentia mitigaret, confeſtim mandato Caſimiri omnium curæ in apparatum oppugnandi vertebantur. Die XVII. Nouembris, Peditum legiones ſub Tribunis quæq; ſuis prodire iuſſæ, horrida acies dum ſignum aſsiliendi expectat, continuò tympanorum fiſtularumq; concentu Martem ciebat. His permixti Deſultoriorũ manipuli, Equeſtres item alæ circumpoſitæ, quæ eminus prohibendæ aut reprimendæ eruptioni attenderent; Caſtrenſe quoq; famulitium ad opus concurrens, ex trabibus opercula, caſarumq; agreſtium dimidiatos parietes rotis impoſitos præſeagebat. Ad datum impreſsioni ſignum, prouolant vndiq; armatorum globi, ac in varias Vrbis regiones feruntur, Mareſchallo, cum Tribunis ſuos; Zuza Generali Cæſareanos in aſſultum diſponentibus. Primam Iacobus Giſſa legionis Tribunus noſtræ impreſsionem ſortitus, cum Quingentorum manu propugnaculum maius adoritur, ſigna infert & pugnat, reiectiſq; qui ſe in plano obiecerant Sueci, tractili ponte foſſam inſternit; dumq; vltra audens palorum ordinem (Paliſada) ſuccidit, amiſsis tredecim gregarijs ab ipſa molis radice retruditur: adeo denſo in ſuggreſſos incidente telorum nimbo, vt ſi vnaquaq; glande ſcopum tetigiſſent Sueci, ſingulis oppugnatoribus trucidandis ſuffeciſſent. Simul reſonuêre tàm horrenda quàm exitiabilia phalaricarum tonitrua, & continenter miſsiles dati ignes, quibus obuij quiq; nulla euitandi prouidentia flammarentur: etiam ipſa noctis obſcuritas, formidini & periculo fuit, ac confuſi pugnãtium clamores etſi non geminarent terrorem, certè corrum-

pebant

pebant imperia, vt non ardor modo remitti per tenebras, 1658.
verùm & ordo aciei labefactari, & signa retro verti cæperint: quoad Mareschallus irreuocabiliter primum agmen regredi aduertens, ad legionum stationes peruectus, orientale latus Vrbis, quo via obsidionalis pertingeret, adoriri imperasset; succumbentibus Gizianis, Butleri ac Grothausi signa in succursum destinando. Enimuero, recruduit iterum certamen, legionibus subtus propugnaculum animosè illatis, & postquam præiuêre, omne pedestris aciei robur in assultum nitebatur; pontes isti manuales fossis inijciebant, conuellebant vimineas crátes, & è solido cespite structa defensoribus opercula: admouebant scalas alij, palos succidebant, & omnes infernè in demoliendas hostium operas nitebantur. Nec segnius resistebant Sueci, adeo contumaciter repugnantes, vt protenso autumnalis noctis spatio, irritum ambigua sorte certamen in adultam diem distinuerint. Interea, remittente per interualla pugna & militari fremitu, audiebantur in summitate propugnaculi improperia & cauilli, imbelliam nostris exprobrantium, interq; alios vnus prægrandi machæra ambabus manibus rotata, vt quemq; ex Polonis sub diluculum ad conserendã manum prouocabat, supera statione tutus, & vltra quingentorum stipatus adiutorio. Non tulêre improperium nostri, ac velut ad capiendum locum inuitaret præfracta prouocantis audacia, resumpta tertium impresione, in molem feruntur, claustris quidem ac repagulis nudatam, sed ipsâ terrei parietis accliuitate & eminentiâ inaccessibilem. Hîc, Paulus Celary Tribunus ad radicem molis cum legione sua penetrans, dum accliui operi statura crassior & corpulentus adrepit, hastarum contis à superstantibus Suecis in ima fossæ detrusus prolabitur, casu propè lethali, nisi Iacobi Czarnowski, in legione primipili, priuigni sui, præsenti subsidio subleuaretur. Similis aliorum reiectis scalis depulsio; donec post pertinax trium horarum certamẽ, deserta recessu Suecorum moles, in potestatem nostrorum veni-

1658. veniret. In loco credidiſſes includi vitalia Thorunij, in eo namq; exaggerato terrâ Cliuo, antequam Vrbem, prius expugnauerant Poloni ſuperbam illam hoſtis contumaciã. Periêre eo experimento vltra Quadringenti ex noſtris Legionarij, Ductores Ordinum è Cæſareanis quinq;, Poloni duodecim, inter præcipuos Ioannes Berg Butleri Primipilus (Maior), tum Simon Klebek, ſclopigerorum equitantium Centurio, Delpacius, quin etiam Celarij Legionis Legatus notabiliter ſaucius, inſuper complures è Caſtrenſi famulitio, per noctem ac vallorum latebras irrequiſiti occidêre. Caſimirus Rex albeſcente die obequitauit Legiones, ex merito debitas iam Ductoribus, iam militi laudes tribuens: ac vt quisq; præclarius ſub aſpectum Maieſtatis rem geſſerat, decerptas ex regali veſtitu ligulas elargitus, in adiumentũ memoriæ, quas poſthac recognoſcens, benemeritos Regia proſequeretur minificentia.

Recepta munitione, ſeu Rauelino, protinus vena Thorunij explorata fuit, in qua Vrbe vt ante experimentum nihil non ferox, ita vbi viros pernouêre, ſenſim deſidebat ferocia; adeo in expugnationibus Vrbium plus vnciam mõſtratæ fortitudinis, quàm deuncem oſtentati terroris valere palam eſt. Statim municipes, & quæ pignoribus non iniuſtè metueret conuenarum turba, angi occipiebat; impendentis periculi ſolicitudine, etſi nec militares viri imò Ordinum Præfecti curas ſalutis abijcerent penitus, & manifeſtè priuatis neceſsitudinibus commoueri oſtenderent. Vnde primo à Ciuibus ad Bullouium poſtulatum miſsi, quatenus tutellam eorum non perniciem demandatam ſibi reminiſceretur; ſatisfactum iam famæ & fidei, imò commõſtrata ſat ſuperq; virtutis ſpecimina, acri exteriorum operum propugnatione, niſi maior vis præualeret. Ereptum à Polonis Rauelinum, qua mole velut brachij valentioris obiectu ſe in eam diem tuebantur, ademptâ eâ nihil reſtare amplius, quam vt prenſata victoris miſericordia, imminenti exitio ſubtraheret Vrbem Præfectus. Id non ſolùm

Ciues

Ciues incolasq; sed & militem velle, ex cuius conseruati- 1658.
one plùs Bullouium de Rege & gente sua meriturũ, quàm si ex ruderibus euersi Thorunij Mauzolæum tot capitibus struxisset. Dicta hæc, velut alia sentienti, sincerius animũ Oxenstiernæ Comitis promouêre, qui, (vti memoraui) à Carolo datus Prussiæ director vel Regens, supra Bullouium autoritate erat, ac iubendi potestate. Etsi is quoq; diffidentiam à Casimiro obtenderet, quod Varsauiensi deditione sub fide publica dimissus, conditionem redeundi haudquaquam expleuisset; vnde factum, vt errorem correcturus, eligeret cum reddita Vrbe notæ Regis clementiæ se permittere, quàm cum intercepta præhendi. Plus in Bullouio moræ, qui aduersùs insinuatam dedendi mentionem crudus, non solùm in sensum perdurandi plerosq; è militaribus traxerat, verùm intermisit carpendis per crebras eruptiones obsessoribus, magis noxius dum expectatione proximæ deditionis solutos adoritur. Notabilior die tertia Xbris accepta clades, quâ de nocte prorumpentes Sueci vnde XX. nostrorum strauerant. Proin irritats cædibus miles, rursus iterandæ impresſionis facultatem poscebat, in eos, qui toties ablatam Regis clementiam fauore abusi temerè spreuissent; præsertim castrensi famulitio in resumendum assultum spe prædæ cupido, imò cunctis, vbi prima occupauerant discrimina, contemnentibus instantia. Ast Casimirus ab indole sua abire indocilis, concessis VIII. dierum Inducijs, inhibere omnem hostilitatem mandauit, præsertim cum Oxenstierna in quo autoritatis cardo & momentum, tantillum nonnisi temporis interstitium requireret. quo fratrem Regis Adolphum aliunde subsistentẽ; de fortuna Thorunij requirere posset. Neq; Adolphus, cui neutiquam pro modo Caroli indoles, cognito ad incitas redactæ Vrbis statu, improbauit deditionis consilium, modò sine probro & præsidij intro existentis securitate pacisci fas esset: cum per vim subacto Thorunio, nè ipse quidem tuto consisteret Mariæburgi. Ita quar-

1658. to vertente obsidij mense, ab Oxenstierna delegati sunt, qui Vrbem permitti arbitrio Casimiri sub honestis conditionibus offerrent. Totum quippe rei negotium committebat Adolphus Comiti, viro elegantia ciuili, & vsu rerum gerẽdarum sub patruo nuper Sueciæ Cancellario apprimè instituto. Vbi patuit, municipes proprio metu, præsidiarios desperato succursu, seriò in tradendam Vrbem inclinare, excepta assensu propositio, ac visum, eadem via recuperare Thorunium, quo modo ante triennium in Suecorum potestatem transierat. Condictæ in tradendum locum Leges, quia ab aliarum Vrbium deditionibus non discrepant, vti tædiosum parergon adnectere supersedeo; etsi ad manum sit prolixior vt vocant capitulatio: eos tantùm qui supra receptos alijs Vrbibus articulos, conuentioni adiecti fuêre insero, nempe: Thoruniensibus Incolis data præteritorum amnestia, tum Religioni & immunitatibus à speciali Ser: Regis Poloniæ gratiâ cautum. Comes Oxenstierna ab obligatione datæ fidei liber pronuntiatus. Nummi in Prussia sub titulo Regis Sueciæ cusi, ad punctum vniuersalis pacis valorem obtinerent. Generalis Korycki tantisper penes Suecum hærentis vxori, saluus conductus quo volet emigrandi concessus. Instrumento deditionis, subscriptione manus Regiæ, pro maxima securitatis ratione, dein à delegatis Regijs firmando. Quod demum subscripsêre:

Ex Regijs.	Ex Suecis.
Andreas Morßtyn Reg: Pol: Referendarius.	*Ericus Brukaw Dray, Colonell: S. R. M. Sueciæ.*
Vladislaus Rey Neocorczynen: Præfectus &c:	*Benedictus ab Halsten, Colonell: S. R. M. Sueciæ.*
Bartholomæus à Rautenfels S. R. M. Secret:	*Fridericus Zunder Fraden, Colonell: & Auditor Causarum Sueticus.*

Statuto in consignandam Vrbem die, contulêre se ad XII. Desultoriorum signa sub Elia Lacki Legionis Legato.

Hunc

Hunc secutus Castellanus Camenecensis Grodzicki, pars 1658.
magna & ipse dediti Thorunij cum binis legionibus; loricatæ dein cohortes, quâ exeuntibus Suecis iter, superueniebant; lætum successu agmen, & à quo superari victis pro magnifico habebatur. Sub meridiem pro pridie Calendas Ianuarij præsidium ex Vrbe deductum; Exiêre simul Benedictus Comes Oxenstierna, Steno Bilkie seu Bullouius Præfectus,, Benedictus Skitte, Draco Anglus, Hamiltonus, Zoogius, Halten, Boko, Zunder, tum alij Trium Mill: & quadringentorum militum Officiales. Stetinum deducendorum (modò sine noxa ditionum Regni abirent) delato negotio Adamo Biskupski Wielunensi, ac Nicolao Ostrorog Garuolinensi Præfectis. Ciues demum in Castris adiêre Regem, quominus ante triennium traditæ, iam nunc contumaciter defensæ Vrbis noxam deprecarentur. Et fortasse iustum rigorem merebatur obstinata resistentia, vt seueritatis exemplum, coerceret procliues in lapsum munitarum Vrbium Ciues; at, satis fuit coarguisse supplices sic imbuto Regis animo, vt malis in constantiam suâ, prosperis pro Rep: vteretur. Aderant ex Magistratu Ioannes Preus an Prus, ac Strobandus Præconsules, quos humiliter genibus Regis aduolutos, dum excipit meditata oratione Syndicus Vrbis, in ipso exordio verba facturum destituit sermo, obstupuitq; seu fragilitate memoriæ, seu fulgore Maiestatis perstrictus, vt socij linguæ inopiam, supplere pro necessitate Prussus debuerit. Istis per Cancellarium Regni eo ferè sensu responsum. *Fatiscere ac deprauari in hoc sæculi decursu Orbem, vel hinc patet, quod laudata olim & in gradu excellentis virtutis posita Thorunensium constantia, iam nunc in vitium degeneret, & corrumpatur. Quis crederet eam Vrbem, vtraq; historia Polona pagina laudatã, ad tam absurda delabi potuisse, vt non modo criminosæ ad hostem defectionis, verùm contra mitissimum Regem, contumacium armorum oppositionis, rea agi & damnari possit, Gustauum Suecum olim, ex insidijs Vrbem aggredientem Patres ve-*

1658. *ſtri generoſè repulêre armatùm; cur degeneres filij intra mænia ne exerto quidem ferro Carolum ſponte admiſiſtis? vel ſi ſemel labi humanū eſt, cur commiſſum Vrbis traditione crimen ad legitima imperia ſpontè reduces non emaculaſtis? Tædium vos libertatis Patriæ capit, & interim frenum abſoluti Dominij admittitis? Si fatalem vniuerſi Regni caſum ſupino errori obtenditis? eccur non Gedani exemplum ſecuti eſtis, eiuſdem fluminis accolæ, immunitatum participes, etiam æmulatores gloriæ conſtantiaq́. Sed atrox vulnus ſuſpenſa manu tractari vult Rex Sereniſſimus, qui pænâ corrigere cum poſſit delinquentes, iam malit clementiâ facere bonos. Itaq; ſupplicibus parcit, ſi modò obligatam fidem, geminato iureiurando inſtauratis: quod tamen boni viri iterare non ſolent, niſi qui aliquando fefellerunt.* Ita Thorunates in gratiam recepti, & qui grauiora expectauerant, verbis correctionem debuêre. Diuo Ioanni Euangeliſtæ ſacro die, Rex Vrbem introijt, à Ioanne Koſs Epiſcopo Chełminenſe, rectâ ad primariam Baſilicam ductus, ob agendas Numini grates: E templò Regina comite, ac è Senatu præcipuis in Prætorium diuertit, læto acceptus populi plauſu & acclamatione; ſi modò ſincerâ multitudinis lætitiâ eſſe poſſet, templa, muros, ac ſuas ipſorum ædes deformatas conuulſasq; aſpicientis; coniectura tamen valuit non vsq; ſimulantèr lætari, vbi Auſtriaco præſidio liberos ſe intellexerunt. Quippe totius Pruſsiæ gubernationem committebat Rex Caſtellano Camenecenſi Grodżicio; Thorunij Gubernatore Ioanne Paulo Celary Tribuno renuntiato, cum præſidio duorum Millium peditatus, donec incolæ veternum excutiunt, ob formidoloſam Mariæburgi viciniam. Recuperatam Vrbem inſigni oratione gratulatus Regi, Ioachimus ab Hirtenberg Paſtorius, ſub titulo Calendæ Regiæ: de eo viro, quia ſe dat occaſio aliqua, interſerere libet. Is à puero inter Sectarios quos Reformatos ſeu Caluinos vocant, extera per gymnaſia humanioribus literis imbutus, quâ ſolutâ quà ligatâ eloquentiâ inter doctos inclaruerat. iunior Doctora-

tus

tûs Medicinæ Lugduni Batauorum lauream, ſimul exoti- 1658
carum linguarum cognitionem adeptus, perelegans conciſâ facundiâ, & breuitatem amanti ſæculo accomodatâ. Pleraq; ingenij eius monumenta habemus, vtpote Aulicum inculpatum ex Gallico in Latinum verſum; Bellum Scythico Coſacicum; Florum Poloniæ &c: Ioanni Leſzczynſki Palatino Poznanienſi poſt Cancellario Regni, varijs legationibus lateri comes ádhæſit: demum eiurato Caluini dogmate, ad gremium Eccleſiæ Catholicæ reuerſus, ac ſoluto morte coniugis matrimonio ſacris Ordinibus initiatus, dignus fuit, qui in inclyta Gedanenſium Vrbe, ad Orthodoxam animarum curam, ſub titulo Parochi admoueretur. tum alijs honoribus Eccleſiaſticis perfunctus, vt prope ad Infulas ſi prouixiſſet deſtinaretur, quod ei tempori, vel quod magis Principi literis inter arma fauenti debitum.

Receptæ Vrbis lætitiam, cumulauêre Bienieuij ad Coſacos Commiſſarij literæ, nuntiantis Regi duram incolatus Vkraynenſis ceruicem ad debitam Maieſtatis venerationẽ, iam tandem inclinari; vbi Coſaci abdicato in totum Moſchi patrocinio, ſe fidemq; ſuam, perpetuo & conſtanti Reip: obſequio addixiſſent. Literariam relationem oretenus confirmabat Daniel Wyhowſki Patruelis Ducis, ab vniuerſo Coſacorum Exercitu huc teſtandæ ſubiectionis miſſus: ſimul auxilia aduerſùs grauem Moſchorum potentiam Zaporoſcenſibus flagitatum. Lætanter internuntios accepit Rex, multùm ſibi gratulatus, quod tandem aliquando inueterata perduellio ad mænia eius Vrbis veniam ſupplex depoſceret, cui in alieno demerito exemplum clementiæ intueri perquam vtile eſſet. Is demum abeuntem Principem ſequi iuſſus, qui, vt ex voto Zaporozcenſium à Rege ſatisfactus & expeditus fuerat; verùm & ſubmittendo confeſtim auxilio erectus, ſequentia indicabunt.

Præterita in Iulio Comitia non conſenſus magis Ordinum, quàm noxiè Varſauiam corripiens peſtis finierat, cunctis luem vitantibus; ac dum quiſq; ſibi timet, ſinguli

1658. prouiſu ſalutis in diuerſa dilabebantur. Mos obtinet, in Comitialium actuum concluſionibus, delegari ex gentibus ſex viros Cenſorum ac inſtar, qui ſancitas leges cum Mareſchallo Equeſtri in ſolidum expendant, redactasq; in ordinem, demum prælo ſubdunt publicandas. Accedit aliquis Cancellariæ alumnus ſtylum operamq; commodans concinnandis. Mareſchalli munere, Vladiſlaus Lubowiecki Iudex Cracouienſis, vir omni exceptione maior, fungebatur, Collegas ad correcturam nactus, Chryzoſtomum Giżycki Iudicem Wielunenſem, Martinum Dębicki Vexilliferum Sandomirienſem, Ioannem Chrapowiecki Vexilliferum Smolenſcenſem, ac Martinum Limunt Iudicem Lidenſem, fide integra omnes & continuo vſu negotiorum exercitos; qui tamen, vrgente peſte, dum obiter expediũt functionem, alicui ex aſſeclis Aulæ manu ſcriptum legum codicem credidêre, futurum fore ſperantes, vt is, pari candore fidei commiſſum, prælo ad imprimendum de integro traderet. Sed fidem amico fallente, genuina ſinceritas Conſtitutionibus defuit. quippe intruſa multa, quæ anteriores Regni leges conuellerent; plurima inſinuata, quorũ ne mentio in Comitijs extiterat, & omnia inuerſa reperiebantur. Vbi in publicum codex euulgatus, damnatur praua editio ab omnibus, negat Senatus adulterinis paginis fidem, Nuntij Terrarum de falſitate proteſtantur, inſurgitq; querela cunctorum vehementiſsima: ac quod deterrimũ, dum autor mali aut latitat, aut à conſcijs occulitur, vapulat interim Comitiorum Mareſchallus, vir alioquin probus, nec niſi ex feſtinato itinere culpabilis. Lublini tunc Commiſsio expediri debebat, vbi diſpunctis nominibus, ſtipendiarium æs militi exolueretur: præſto expectabant cohortium Delegati, retenta æra numeraturi; comparebant Commiſſarij, aderant Exactores ad calculum vocati, etiam pleriq; publicis pecunijs exigendis delecti ſe exhibebant, ſed vacuis vt aiunt manibus omnes abire coacti; quod Prouinciæ ob adulteratas Conſtitutiones contribuere

omni-

omnino noluissent, excusantes. Hinc cordolium militi, 1658.
eam dilationem verius elusionem indignanter ferenti: vnde post motiuum exoriendæ Confœderationis militaris extitisse creditum, quæ, vt exitiabiliter coorta, demum & operosè sopiri debuit, in tempore tradam, bonorum malorumq; Patriæ, ex fide & ordine relator. Eum sanè deprauatarum Constitutionum errorem, plerique Aulæ imputauêre, illa correctores accusauit, istis in crimen Typographum quasiverò substituentibus. Certè in Lubouiecciũ culpa reijci nequibat, cum is manuscriptum seu autographon Constitutionum ab impresso diuersum produceret; idq; ipsum relectum sibi Rex testatur, & præsentium Nunciorũ asseueratio confirmaret. Ergo, noxia pagina piiaculari igni addicta subit pœnam, ac quod præuaricatoris manus peccauerat, innocens papyrus vindice flamma luit, medioq; foro publici ministri manu crematur: quominus exẽplari in chartam animaduersione sedatis odijs, probrum obliteraretur. Lubowieccij item innoxiæ famæ consulendo, Edictum Regis prodijt, quo imputatus pesti error, ob quam non sat probè plerisq; omissis, aut cõmissis erroribus, è Typo prodierint Constitutiones: simul omnia exemplaria cassata, & pro inualidis declarata: tum, quominus librarij diuulgare aut venum circumferre haud præsumerent, sub papyraceæ mercis confiscatione seuerè inhibitum: mulcta in contrauenientes per officia aut Magistratus locorum exequenda; diuersi modi interim substituto Codice, qui ab erroribus repurgatus, contineret sincerius impressas Constitutiones.

AN-

ANNALIUM POLONIÆ CLIMACTERIS SECVNDI, REGNANTE IOANNE CASIMIRO LIBER QVINTVS

Elenchus Contentorum

An. Ch. M. DC. LIX.

PRosequendi belli curas in Polonia militaris Nexus interrupit, irrita Lublini ob non comportatas Exactiones Commissione. De eo Confœderati Exercitus cætu, vt Magistratum sibi alium surrogauerint, legesq; nouas constituerint, adiunctum. Afflicta tunc si quando Regni facies, super belli mala vexatis militari licentia agricolis, imò cuiusvis Ordinis hominibus. Castellani Cracouiensis ab istis indigna tractatio: simul pro demerito pœna à violatore tranquillitatis publicæ exacta. Wirtius in Prussiam irrumpit,

pit, ac vel maximè Gedanum territat, in Curlandiam penetrando. Colligatorum armorum per Holsatiam status. Carolus Suecus hyemis beneficio Kopenhagen obsidet, ac oppugnat; demum reiectus irrito conamine abscedit. Colligati ex hybernis mouent, ac Friderichsburgum obsident; in Fioniam dum transfretare conantur, commissa apud Middelfartum nauali pugna ambigua recedunt vtriq; Victoria; nisi quod Dux Cæsareanus grauiter læsus prælio finem imposuerit. Moschi contra Poloniam animum hostilem produnt, Exercitibus in Lithuaniam immissis. Comitia Generalia Varsauiæ celebrata, in quibus belli Sueco-Polonici sopiendi, mediatorum studia feruent. Cosaci contra Moschos bello insurrexêre, insigni victoria ad Konotop, Ductore Wyhouio potiti. Opalinius, dein Czarnecius Ductores Poloni ex Holsatia in Patriam reuocantur; etiam Elector inde recedit in Pomeraniam, in proprijs terris bello Suecos aggressurus; quo itidem Generalis Zuza perrexit cum Cæsareanis. Mareschallus Lubomirius Mariaburgum in Prussia obsidet concurrentibus in opus Gedanensibus, qui Hauptum seu Glowa fortalitium Suecis à Polonis adiuti eripiunt. Douglassius in Curlandia armis Lithuanorum constrictus. Sueciæ ac Daniæ Reges iterum reparatis viribus bello experiuntur, nouissima clade succumbente Carolo. Mors Koniecpolij Palatini Sandomiriensis. Mariaburgi obsidium protelatur, condicto in geminos menses armistitio. Casimirus Rex Gedanum venit, cum iam eodem conuenissent cum Mediatore Lumbresio, vtriusq; partis Delegati Plenipotentiarij, seu Pacis Patratores; Loco futuris Tractatibus in Monasterio Oliuensi delecto, etsi minus probarent Sueci, Elbingám omnino transferri eam negotiationem contendentes. Simon Stárowolski Canonicus Cracouensis, multiplici diuersorum scriptarum editione celebris autor, diem suum obit. &c.

DIuturnum bellum quinquennio ante Prouincias Regni ex abrupto inuadens, iam nunc visceribus Prussiæ medullitùs inhærens, adeo lentè ac veluti per gradus, vt extingueretur, non leues curas, nec perfunctoria temporis spatia poscebat; insitâ rebus sublunaribus naturâ, vt non facilius reparari quám destrui, sanari quám ægrescere queant, dum semper tardiora sunt remedia quám mala. Hominem perimit in puncto mors, cuius generationi Nouem Menses impendi necessum, periclitatur repętè ållisa scopulo nauis, quæ fabricanda plusquam annum requirit, etiam Pax optima rerum breui momento bellis Anno Christi 1659.

1659 quassata fatiscit, in statum pristinum tardè & ægrè reponenda. Hanc iam armis, iam Tractatibus restabiliendam destinabat Casimirus, monitisq; Ducibus vti in Prussiam contraherent copias, in persona ipse adfuturum se bello denuntiauerat; cum solicitissimæ curæ ac desideria, enato recenter intra viscera Regni symptomate, intenti bono publico Principis sistuntur. Exercitus Regni, erigendæ in meliorem statum Patriæ magna parte autor & instrumentum, nulla præsentis temporis habita ratione, retenta stipendia repetere cæpit; non tàm indebitè quàm importunè; nimirum tunc, quando aut in totum leuari bello Poloniam, aut saltem vires resumere lassatam expediebat. Labebatur triennium supra, ex quo irritæ stipendij cohortes, inter lentam debiti requisitionem, & pollicita soluendi silenter egerant; iam nunc aduertentes, auctione in immensum retenti æris, possibilitatem satisfaciendi deperire, emeritam mercedem reposcentibus protelari, tacentibus surripi, vbi pecuniæ publicæ inter eos distrahantur qui non meruissent; Confœderationem seu Nexum conflauêre: odiosum quidem genti nostræ vocabulum, quæ nihil magis in Libertate amat, quám ordinariæ potestati constanter obsequi; cæterùm stipendia repetendi vsitatum iam ante militaribus commentum, vt vniuersi repetundarum agant, quod singuli impetrare nequirent. Nec debitum pernegabat Resp:, nisi ex succo ad contribuendum populo ac inde exoluendis nominibus impare ærario se excusans; velut studio quæsita morâ ac dilationibus illuderet, desideria expectantium irritauit: illis contra obtentu indigentiæ, interuersam fidem publicam damnantibus, & idcirco Ærariũ egere, quod ex eo impertinenter quibus debitũ nihil, decerperent. Ad diem secundã Ianuarij Lublini Cõmissio indicta erat, conuenerántq; Deputati Cohortium prouenientia æra numeraturi; ast, vbi vacuo Thesauro rem intra verba stare, & superficialiter tantùm defectu nummûum calculationibus occupari se comperiunt, in Nexum nomina

Nexus Militaris.

na dabant: primò, vt leuior quisq; & indigētia audax, dein consensu plurium tracti potiores, ac ad vsq; hastatorum 1659. cohortes pertigit contagium. Quæ de nouo emergens (si dicere fas) Resp: ne acephalon esset. Directorem cœtus seu Mareschallum vnanimiter elegerant, Marium Iaskolski Excubijs Castrensibus Præfectum, additis per suffragia manipularium, qui consilia Nexus moderarentur, aut exponerent Exercitûs desideria Adsessoribus: gliscente insuper motu obsequium Ducibus militiæ renuntiauêre, scripserantq; pro se ac Magistratu suo velut sub iusto imperio leges, modestiam & disciplinam spirantes, acri in facinorosos seueritate. Sic rebus commotis solatio erat, Exercitum è primaria Regni Nobilitate constantem, non vsq; perperam in exuti obsequij secessu perstiturum, Gordiumq; nodum facile dissoluendum, modò collatitiæ pecuniæ è Prouincijs conuectæ numerentur, quibus emolliretur requirentium importunitas. Quin etiam non postrema obiter defæuituræ procellæ spes apparebat, turbidum regendi militem facilè ad obsequium reuocandum, delata Iaskolscio cœtus directione, qui insigni fide veteranus ac equestri alæ Præfectus, tum pluries obitis Legationibus (etiam recēter Turcicâ) perfunctus, ex vsu Reip: & dictamine Aulæ, animos popularium inflectere posset, vel demum frangere pertinaciam. Vt innotuit coalitum Nexum, protinus Ducum alter Mareschallus Lubomirius Lublinum aduolat, ac primò pro imperio monitor, dein vbi latius malum serpere aduertit, & desunt adminicula seueritati; idem suasorem vt resipiscerent militares agit, obsecratq;: quominus seruatæ in eam diem Patriæ decus, maculoso ad posteritatem deserti obsequij probro, commaculare nollent. Curaturum se vbi morigeri ad obsequium redeunt, vt breui emeritum æs, vltra, quàm debiti nomine prætenderent, ad assem de toto recipiant, honorario ære quod Donatiuum vocarent à Rep: augendi. Quippe minus conuenire meritissimi Exercitûs famæ, priuignorum more extorta velle, quæ benigna

1659. gna Mater Patria cum fænore elargiri intendat, si modò iustum tempus comportandis pecunijs conceditur. Itaq; disceptatum ab vtrisq; diu & acriter, vt ferè semper prompt dissidio emergit fomes, inter tergiuersationē debētis. & impatientiam Creditoris; demum quâ Patriæ causâ, quâ Ducis nihil non tentantis reuerentiâ, ad mitiora inclinauêre; nimirum, vt quidquid in parato æris esset, Legionatim distribueretur, aliæ prætensiones ad futura Comitia differrentur; manente interim in cohortes Confæderationi innexas Directoris Iaskolscij imperio: etiam vt Commissio Lublino Leopolim transferretur assensi.

Quod verò in Nexu miles existens pro se plerasq; non illaudatas leges, simul & seueriores pro delinquentibus pænas tulerit, euenisse arbitror, vt exuti obsequij act9 per se minus probabilis, à circūstantijs saltem commendaretur, dum rigor nouus laxatam dudū disciplinam, & militarem quæuis patrandi licentiam (legitimis imperijs conniuentiam exprobrando) strictè cohibet. Non malæ alioquin leges, nisi incompetens legislator sanciuisset: De quibus aliquis protulit, eius boni testes & vindices quod ipsi maximè violarent: etiā isti quæ pessundederant, corrigere intendentes. Equidem bellum, ceu morbum, nequaquam de toto & radicitùs expelles, remanent mali semina, & domito licet hoste ægerrimè miles dediscit ferociam. Hinc in Regno tranquillitas publica vbiq, laborabat; itineribus ob rapinas infestis, neq; magis mansione in domibus secura, cum multi animo turbidi vel per bellum alienâ vexâ viuere sueti, etiam tunc imperfecta pace, diuersa per flagitia honestum militiæ nomen infamarent. Nec agrestibus solùm istorum furor grauis, in semetipsos quin etiam sæuiêre: Nicolaus Sieninski claris natalibus, Ioannem Gnoinski nuper pedestris Legionis Tribunum, Rakouiæ affinis sui oppido diuertentem, dum meridiano sopori indulget subitò comprehenderat; obiectoq; quod rursus ad Suecos pergeret, nullo iure villi iumento in proximum nemus abductum;

ductum; traiectumq; globis, mactauit; exemplo bonis 1659.
formidoloso, Res consideratione non indigna, Gnoinscius nuper in defensione Cracouiæ operam militarem adprobauerat, post ad hostem transiens Pinczouiam in nomen Sueci Regis contra Cæsareanos tutatus donec dederet; iam nunc nihil virile ausus, præuentus, in pœnam desertæ Patriæ crudeliter cæditur. Sed præcipua discinctæ licentiæ materies inhumana ruricolarum tractatio, vbi instituendis legionum delectibus peragrant diribitores mappalia, ac per damnosos circuitus erro miles rapaciter exsugit miserorum sanguinem. Forte Stanislaus Warszycki Castellanus Cracouiensis in pagum Kazimierza ditionis propriæ venerat, cum incolæ ex circumiecta ditione refugi conuolant ad Herum, intolerabilem grassantis militis licentiam incusantes, & nisi comprimantur rapinæ, domos & pignora relicturi. Misertus pessimæ tractationis Castellanus, mittit ad legionis Ductorem desolatis bonis nomine suo indulgeri postulans, ac super edicta Regia festinationem ad Castra iniungentia, bonorum Terrestrium immunitatē obtendens, quæ veteri lege à militum stationibus libera essent. Superbè ad hæc Teuto aliquis Centurio respondet, ac præmissum hospitiorum dimensorem è vestigio cum manipulis militaribus sequitur: non agrestes modo sed ipsum Villæ Dominum visitaturus. Eam proteruiam in contemptum sui verti intelligens Castellanus, conuocatis familiaribus vim vi repellere statuit. Paucis multa. Intrat violentus miles pagum, reprimunt intrantem agrestes, succurrente Hero audaciores, vnde concursu facto velut inter hostes pugnatum; donec vbi armati exermibus præualent, disiecta villana turba, Castellanus ipse indignum in modum tractatur, planeq; in humum prostrato imminebat exitium, nisi fidi alicuius ministri, super Herum se prouoluentis ope protegeretur. Accurrerat ipso tumultus initio Orzechouius (is Legionis Legatus) in totum felicior si abfuisset; quippe furenti militi retinendo impar, quem coërcere non

Licentia Manipulariums.

poterat tumultum, iuuisse præsentiâ creditus. Atrox sanè facinus, peiore loco suos à milite quàm hostem haberi? eccui verò amplius publica securitas constabit, si Senatus Princeps, ac tot in Patriam meritorum Heros, tale discrimen inaudito exemplo subit? Iam verò quis ferat, à mercenarijs Edicta Regia accelerandum iter in Castra vrgentia, temerè sperni? Leges Patrias quæ bona terrestria oneribus eiusmodi soluunt, violari? nullam disciplinæ, nullam modestiæ rationem haberi? Nec diu cum insolens contumeliæ Castellanus, pro violento aggressu Orzechouium actione in Tribunali pulsat, ac conuincit, captum, demum in pœna capitis condemnat. Vbi vitâ eluendum crimen reo, aderant validi Rex & Regina intercessores, vtq; Actor pro nocente profuturum vsibus Patriæ donaret, per submissos flagrantissimè vrgendo. Nec alienus in parcendum Castellanus, ita tamen gratiam vitæ faciebat, si ad gremium Ecclesiæ Catholicæ rediens Orzechouius, Arianā hæresim eiuraret. Ast viro obdurati cordis mors potior visa; nequaquam se commissurum respondente, vt vitæ ærumnosæ desiderio receptos ritus desereret. Itaq; erroris peruicax in area Arcis Cracouiæ repulsis Theologorum ad salutem animæ hortamentis, ac vnius aniculæ suggestione suam in perniciem obfirmatus globis sclopetarijs discerpitur. Semimiser, quòd temporalis vitæ, perpetuò infelix, quòd æternam animæ iacturam volens subierit.

1659.

Sic interrupto prosequendi belli studio, subinde hostes Regni inualescebant, dum Moschus in Lithuania varios locos arcesq; occupans, res suas inibi firmat; nec Suecus incommoda nostra suum in vsum vertere omittit. Vnde Adolphus Bipontinus explorato per emissarios Prussiæ statu, pari impetitione Regni Prouincias (vti nostri Holsatiam) exagitare instituit; Paulum Wirtium, nuper Cracouiæ, iam Stetino gubernando impositum, cum Quatuor Mill: ex Præsidijs Pomeraniæ coacto agmine accersendo: qui ipso anni exordio, dum concretis gelu aquis, per maiora

Wirtius in Prussiam irrumpit.

iora

ſora flumina eunti aut regredienti expeditius iter, pari celeritate & audacia in Pruſsiam irrupit, terrore & direptionibus metuendus. Contra omnium etiam prudentûm opinionem, vt oras iſtas in diſtanti ſitas impeteret, creditam ſibi Prouinciam, & tot Pomeraniæ fortalitia, Colligatorum armis propè inſonantibus, deſerendo. Spem & animos haud dubiè auxit, malè obſequentis Exercitus in longinqua diuerſio; vnde agendi celer, ac latè vaſtationis miſerias nomine prohibente ſpargens, non inermi tantùm plebi, ſed qui ſupra rumores poſiti, ac muris quoq; & præſidijs protecti, validè & ſubitò ingruens, terrorem incutiebat. Elbingam primò allapſus, feſtinatis itineribus Mariæburgum flexit, potiſsimam Suecis in Boruſsia belli ſedem; importatisq; validiſsimo loco quæ vſus poſceret, maximam iniuncti operis partem exequutus, abducto in tutiora Principe Adolpho; quod hìc ei non ſat ſecuram ſtationem frater Rex iudicaret: Quo ſucceſſu tumidus, meditullium Pruſsiæ impunè peruolauit, quidquid obuiū ferro & igni, maximè Chełminenſem tractum miſerum in modum populatus; Brodniciam lytro mulctauit; Culmam ſeu Chełmno deditione recepit; Starogardum, Czczeuum, Swiecie, aliaq; loca in poteſtatem redegit; parumq; aberat quin Boguſlaum Leſzczynſki Regni Vicecancellariū, Człuchouiæ agentem interciperet, niſi is re crepera familiarium comitatu & animo ſuo vim perfunctoriam egregiè ſuſtinens, ſe & oppidum defendiſſet. Creditus tunc Wirtius Thorunium reſpicere, vel addictorum Sueco nomini Ciuium tacitis votis illectus, vel transfugis ſpem inijcientibus, facilè recipiendam Vrbem, exinanito per famem morboſq; præſidio, & Ciuibus cum Præfecto malè concordibus: niſi arduùm opus vir ingenio valens intimius ſpeculatus, & incolumitatis propriæ rationem in celeritate vt venerat conſiſtere intelligens, quàm ocyſsime ſuperato amne, ſecurum regreſſum tentamentis Vrbis prætuliſſet. Retrogradus inde Gedàni conſtantiam experiri decreue-1659.

rat.

1659 rat, præmittens in Vrbem literas, quibus malam sortem imò oppreſsionem populi Gedanenſis Tribuûmq; Ciuitatis Conſulibus exprobraret, tanquam miſeraretur: dein præfractæ temeritatis obiurgauit Magiſtratum, aduerſùs Caroli Regis benignitatẽ, quem ſuo demerito cogeret eſſe immitem, ac in incolas ex merito offenſũ, vbi à Dania redux CCC. Nauium claſſe frænato mari, peruicaciæ flagellum adeſſet, Gedanenſium contumaciam, qui clementiâ emolliri nequirent, caſtigaturus. Ipſi viderint quid à terrâ ſperandum ipſis, quid metuendum à mari, eâ inuicti Regis vbiq; potentiâ; quantâ nec Alexander Tyrùm, nec Saguntum Annibal, nec Rex Gallus Rupellam nuper concluſiſſent. Complebat mox facto verborum ferociam territorium Gedanenſe, dum non ex voto reſpondent Ciues, præſenti direptione mulctando: conſtantiâ Vrbis immobili, vti quæ aſperitatem minarum obiter deflagraturam, velut è ſtipula ortum ignem, probè conijceret. Penes Caſtellanum Camenecenſem Grodzicium Pruſsiæ tunc cura & adminiſtratio manebat, neq; is in reprimendam vim ſegnior, niſi in ardua promptum defectus Equeſtrium viriũ diſtineret, quibus circumferentem belli mala Wirtium còercere poſſet. Aderant quidem Butleri & Grothauſi Legiones iſthac in hyberna locatæ, aſt inde parum opis, deiectis per morbos & famem legionarijs, nec ad inſequendum prompto pedite: Sapiechana verò Equeſtris ala, ad extimum Prouinciæ marginem ob faciliorem annonam ſubducta; adeo tunc deſolata ora illa, vt non tantùm militi à labore quies, ſed & afflictiſsimæ Prouinciæ à milite reſpiratio neceſſaria omnino videretur. Attamen Grodzicius ad Kłopotouij & Thelezenij velitares turmas, quidquid in promptu Equitatus habere potuit, etiam peditum nonnullis in equos receptis, retrogradi Wirtij veſtigia premere ſtatuit; nihil ambigens quin Ducalis Pruſsia in communem hoſtem vires iungeret. Nec incommodè iam ad iter accincto, ſubmiſerat CCCC. Equites Heyſterus Cæ-

Grodzicius inſequitur Wirtiũ

ſareanæ

ſareanæ militiæ Tribunus, cum quibus feſtinatis paſsibus 1659.
hoſtem inſecutus, primò apud Morungam CC. fermè Suecos concidit aut cæpit; aliud deinde agmen Quingentorum apud Lipſtadium onuſtum prædá excuſsit diſsipauitq;; plura auſurus, ſi celeritate præuertentem diſcrimen hoſtem aſſequi licuiſſet. Qui nullo in decretorium certamen auſu abibat, enimuero fugam propè; contento in Curlandiam curſu, Douglaſsio, quem tunc Lithuani Nitauiæ obſederant, opem laturus.

At verò Carolus Suecus, ſæpius infra ſucceſſum, nunquam extra animum poſitus; etſi expugnatâ Inſulâ Alſen, tranſportanda protinus erigendo Dano auxilia in Fioniam ſupponeret; verùm, vbi tum Batauorum claſſem, quàm & Colligatorum Exercitus certis nuntijs in reſpirium digreſſos cognoſcit, quieſcentibus iſtis, audere & agere aliquid otij inſolitus haud diſtulit. Sub finem anni, Colligati, Legiones iam continuo belli opere, iam inclementiâ brumæ attritas, per hyberna locauerant; Cæſareanis ſtatiua (Quartierás) ad Flensburgum Holſatiæ; Ripenſem Diœceſim Electoralibus ſortitis. Petrus Opalinſki cum Maioribus Polonis adſita freto Fionio apud Horſen obtinuit; Czarneccij cohortes circa Harhuſen conſtitère: Commiſſarijs Danis dimenſionem ſtatiuorum, quibus periculoſá laudantibus; excuſantibus, quibus bello exhauſta obtigiſſent. Erigebat ardua molientem Suecum, hyemis rara inter exempla numerandæ aſperitas, quæ, adeo ſæuis inhorreſceret frigoribus, vt non modo ampliſsimi amnes, quâ Bálthidem ſubeunt, ſed ipſum Codani ſinus fretum, vehementia tempeſtatum ſemper mobile, in immenſum gelu conſtringeretur, tam contumaci illo & inuſitato, vt immanibus plauſtris per glaciem velut ſolida tellure via eſſet ſecura: repertis maritimo tractu ſupra centeſimum ætatis annum ſenibus, qui nunquam tam craſſa glacie concreſcere eo loci maria, licet grande mortalis æui ſpatium ſuperuiuentes meminiſſent. Quæ áëris ſæuitia planè Colligatis incommodo e-

1659 rat, cum littorali glacie implicatis in transfretandum nauibus, securus in Sèëlandia Carolus ageret, nullo à tergo impetendi metu; rursus illi, congelato mari amnibusq;, in obsidium, quod tunc meditatus Haffniæ, apparatum machinasq; traducere promptius foret. Ita suppetias Dano vel ipsâ aduersantis cæli inclementiâ distinebat; qui idem hyemantis àëris rigor, in agendum quantocius inuitaret Suecos, vti imminens æquinoctium præuertendo, antequam clementrior plenilunij aura glaciem resoluit, occasionum non segnes, indagine armorum hostem circumcluderent. Hinc Carolus, velut inuitante cælo, Haffniam oppugnare decreuit: auem in nido compressurus, vbi æmulum Regē in propria Regia conficit; præter vetera odia ac reiectos nuper tractatus, ob recentèr initam cum Cæsare Polonisq; armorum societatem, eidem capitaliter offensus infestusq;. Nec solùm ille Dano indignabatur, aut in Polonos tantùm minas deprōpsit; verùm Domui Austriacæ, Cæsari, Imperio, Electoribus, Batauis, imò toti Europæ dira minari sustinuit. His fulminibus prima obijciebatur Haffnia, in qua tunc Fridericus III. & totius Regni Danici spes conclusæ stabát: Carolo pro vehementi naturæ suæ impetu, tumdemum, quà mari quà terrâ victorem se in antecessum imaginante, vbi in vna Vrbe coronidem atrocissimo bello imposuisset. Nec segnius alter, Regni ac dignitatis tuendæ curas agitauit, suscitantibus animum, præter veterem belli gloriam, breui interiectu æquoris fortissima sociorum auxilia; Classisq; Bataua propediem reditura, cum insuper bonæ causæ fiduciâ arigeretur; etiam, quod in proprio sterquilinio audacior gallus existat.

Haffnia seu Koppenhagen Daniæ Metropolis ac Regū sedes, in littore sinus Codàni, ad subsolanum loco palustri sita est. Conditā Annales referunt sub Annum C. H. 1168. primitus à percommodo remigum piscatorumq; congressu Axelhuse nuncupatam, quod isthic Absalon Episcopus domunculas pro Contubernio nautarum exædificasset. Portûs

tûs commoditas, & per adsitum mare commeantes totâ Europâ merces, in famam opesq; protulêre: quin etiam Gymnasium nomen celebre loco comparat, Christiani I. Regis opus, neq; minus Regiâ gymnasio confert; vt enim Metropoles sapientibus egent, ita vicissim sapientum ingenia, in Aulis Regum expoliuntur, ciuilitate ac morum elegantiâ. Ad huius conspectum Vrbis Suecus copias explicauit, attonitæ sanè ac obstupescentis, eo loci pedestria agmina prodire, machinasq; curribus per glaciem trahi, vbi nuper altissimum æquor nauigijs sulcatum nunc pedibus mortales in adeundum contenderent. Cum interim Commissarios Danos Magnum Hoge ac Skeelum pro pace missos detineret, dum extrema meditatur, mitiora obtendens, idq; vrgentibus Anglo & Batauis, in speciem præsetulit non auersari pactionem, vel in ipso procinctu oppugnandi. Ergo Claudio Todt cum Equitatu præmisso, Amagiam vicinam Hafniæ Insulam exturbato Alæfeldo Dano occupat; annonam coarctat, communicationem intercludit, demum impressionem adornat, per congelatum æquor velut solida tellure Legiones ducturus, idq; nocte concubia; vt qui pedes calcauerant maria Sueci, iam per obscurum tenebrarum agentes, velut altero prodigio ad victoriam vterentur. causa suberat, quo per tenebras emissis incerta destinatione telis, conspicuos ex flamma ictus, facilior oppugnantibus esset per obscurum noctis euitandi prouidentia. Sic impetita Vrbs, circumquâq; Ductoribus Suecis in destinatas stationes locatis; sed præcipuè apud Stabula Regia, tum Nauale Hafniense, quod in freto vnda nauigabili consistens, assilientis hostis latus ictibus machinarum pulsabat. Equidem prima & altera dies apparatui armorum data, donec consecuta XIX. Februarij nocte, atroci sanè & cruentissima impressione in oppugnandum itum est. Perhibent Carolum, vbi cum Vrbe validissima fortunam viresq; suas committere decreuisset, primò funes sclopetarios (Lonten) ne scintillantes subeuntem mi- 1659.

1659. litem proderent, vaginis ensium recondêre; tum vti oppugnaturi indusia seu interulas lineas, exterioribus vestibus supponerent iussisse libratoribus Danis coloris cum niue similitudine fallendis; etiam albicantis lini tessera inter suos hostesq; discrimen de nocte factura. Dehinc ipse in assultum acie ordinata equo desiliens, subtus valla præuius signis ingruebat, identidem apud principia legionum suis ingerens. *Seruate ordines Sueci, & animosè gradum inferte, in capta Haffnia domitores Orbis futuri; ad quam vel natura ipsa per mare viam glaciali ponte strauisset. Nec plus à quoquam suorum exigere, nisi quantum ipse in oculis sequacium præstitisset.* Patuit non vnquam alias aut Exercitum Duci, aut Ducem Exercitui pari respondisse feruore, memorabili per edita virtutis specimina aggressu ac certamine; apud nauale Regium maximè violento, vbi Danica nauigia statione depulsa, simul exteriores munitiones inuasæ, ipsa sub mænia admisêre Suecos: adeo pertinacitèr valescente nitentium impetu, vt post superatum ascensione vallum, in contiguæ turris summitate, tria Signa Suetica nisi nox esset, conspici potuerint. Non segnius resistebant Dani, in nouissimum conatum vim strenuè sustinetes, & qui per tenebras singulos hostium in scopum ictibus destinare non valebant, iam ad sublatum clamorem in confertos explodendo, plurimos ferirent. Per totam ferè noctem irremissa oppugnatio durauit; cui statariæ, dum obiectu pectorum vir in virum pugnat, trium horarum spatium Loccenius assignat, quibus Andabatarum more vtriq; congressi, vt rarus tàm ex aggressoribus, quàm defendentibus foret, qui non præsenti morte aut enormi vulnere, stationem locumuè consignauerit. Sub diluculum receptui signum à Suecis datum, enormia cruenti cõflictus documenta, quæ nox suppresserat exhibente die; ij tamen etsi retro pulsi integris Ordinibus recedebant, nondum ab animo & spe desertos se monstrantes; cum tamen miserabile visu esset, glaciem illam in qua pugnatum aceruis

uis

uis cadauerum exageratam mansisse, ac longè latèq; abe- 1619.
untium vestigia legionum, cruore vulneratorum respersa rubuisse, vbi albicans nix pro natiuo colore rubedinem, à sanguinis humani tinctura contraxisset. Inter cæsos fuit Henricus Stèènbok rei Armamentariæ apud Suecos Præfectus, caput bello isto nominatissimum; Gengell, Woietta, Westerwich, Feystein, Banner, Keuenhuller, Wawasor, Tribuni; præter alios LXXX. Ordinum nobilis famæ Ductores. Comes præterea Palatinus Homburgensis, consobrinus Regis, crus pedis diffractum machinali globo amisit, etiam ipso Rege nimisquam, dum prorumpunt Dani periclitato. Enimuero, adeo nimias spes occupandæ Hafsniæ præcepisse Sueci memorantur, vt ante impressionem Ordinum Præfecti plateas Vrbis inter se partiti, è vestigio consequi iuberent vxores seruitiaq; : quæ ne per noctem aberrando in recipienda spolia tardarent, quisq; suam vbi assignatâ plateâ maritum requireret, in spem opulentissimæ prædæ instruxit: cum ex memorialibus libris constet, non plus MDC. Danorum iacturâ incolumitatem Vrbis stetisse debito Friderico Regi seruatæ Patriæ encomio, vti fermè omnes sphæræ cursum primi mobilis sequuntur. Ex Proceribus Danis, laudabilem præstitêre operam, Ebrensteynius ac Schackius Generales; reliquorum præclarè gesta, patrij fasti credo non silebunt, debitum præconium agnitæ virtuti tribuendo.

Carolus instaurat vires.

Sic à spe deiectus Carolus, non magis recisis pennis imminutum robur Exercitus sui, quàm integram stare Haffniam doluit, æmulo Regi solatium, contumeliam repulso. Quod non plus ab oppugnatione reiectus iacturæ accepisset, imputauêre pleriq; Danis locum satius tueri, quàm abeunti insistere malentibus, vnde emerso licuit ad alias curas conuerti; reduxitq; nulla hostium impetitione agmen Croneburgum, isthic animum viresq; reparaturus, vbi angustias freti ac porthmum validissimum manu tenet, immensitatem illam marium constringentem. Nec diu hic

1619. conſtitutus deliberauit, vtram in partem ſe daret, intimis è Suecia viribus, & quidquid militis ex præſidijs contrahi poterat, ad inſtaurandum bellum euocatis; gnarus vim corporis vitalem, in ſuccurrendum cordi protinus exurgere, & principali membro à fibris neruisq; communicari ſanguinem. Sanè ad arma Princeps indole & aſſuetudine factꝰ omnemq; fortunæ vicisſitudinem infraponens; quod, ad Adolphum fratrem literis expreſſerat, inter alia ſcribens, *ſe confeſtim rediturum in Pruſſiam, vel, vt perdita reciperet, vel perderet reliqua.* Igitur, redeunte vere, Wrangelio Maris Præfecto cum claſſe in Fioniam dimiſſo, quominus Colligatorum in Holſatia arma diſtineret, nouum ipſe corpus Exercitus format, continuãdo an iterando Haffniæ obſidio, ſupplementa virium conquirit, Galliam Angliamq; præhenſat, quod ſi iuuando amici deſunt, etiam contra fortunam infracto animo extremá ſubiturus. In his curis ſolatio erat Anglicæ XL. Nauium Claſsis aduentus, quam Crõuellius ſub Architalaſſo Montacutio ſubmittens, officiũ præſtandi ſuccurſus ſpecie tenus domonſtrauerat: cæterum polyticum tantum auxilium (appellabo ego Chriſtianum) claſsis ea ferebat, aſsiſtentia & rationibus in promouendam pacem vniuerſalem impellere iuſſa: quam cum Rex in mitiora imperſuaſibilis voluntati ſuæ minimè obſecũdare aduertit, indignabundus ringebatur, ex immodicâ irâ in ſe ipſum ſæuiens, quod inter comparata auxilia otioſus, & inter armatos Exercitus exermis planè, ac velut complicatis manibus exiſteret. Ingenioſus tunc aliquis depinxerat piſcem marinum Salpam (cuius ea natura perhibetur, vt continua aquarum ingluuie aluum repleat, in eo tamen pabuli ſuperfluo, nunquam ſatur, & ſemper macilentus) ſubiuncta epigraphe. *Recipit vt eijciat.* Quo perſtringebat acuti lemmatis autor, gentem mari incubam, quæ, nulli viciniæ amica, (vt debiles ſtomacho ſolent) caperet quæ non conquereret, ac rurſus ingeſta gutturi alimẽta, ſui Oceani more eiectando reſorberet.

Dudum

Dudum ex fama ſuboleuerat, Succiam arcano fædere 1659. Galliæ Regno eo vſq; deuinctam, vt ad arbitrium iſtius delectum faceret hoſtium amicorumue: hinc ingens Carolo fiducia, florentiſsimum pace & armis Monarcham, nullatenus paſſurum, quin ſocij Regis ac fæderatæ gentis robur, opportunum quandoq; ſibi contra æmulos brachium, velut ipſo conniuente protereretur. Similis ab Anglia (vt ſupra retuli) exſpectatio; quin etiam, cum Moſcho, formidoloſa cœperat armorum coniunctio contra Poloniam tractari; ſi modo inter ambitioſos ſympathia animorum coaleſcere poſſet; Moſcho parem, Sueco ſuperiorem, neutiquam ferre valentibus. Quoad Galliam, ea licet non vſq; Suecorum res odiſſet, quominus á fortuna depreſsis ſuccurreret; ciuilibus tamen medijs erigendos putauit, pace arma componendi ſtudium offerens, vti æquis conditionibus ſublata inter infenſos Reges controuerſia, reconciliatione partium, cruentum bellum ſopiretur. Non enim fas videbatur, bella ex bellis ſerenti Carolo, Gallicam amicitiam obſtetricari; neq; credibile, contra inclytos Monarchas perperam laceſsitos, parum æquis armis immiſceri Chriſtianiſsimum, cui ab æuo ſolenne fuerit æquilibrio potentiam æmulorum Regum continere, elatis in depreſſionem, depreſsis in fulcrum poſito, ac ita ortus occaſibus æquare. Cromuellus quinetiam, ſub Protectoris nomine, Angliam ea tempeſtate moderatus, dum magnæ Britanniæ populos mutati ſtatus tædet, ac plures ad veterem Regiminis normam redire geſtiunt, agitatus factionibus, habuit quæ domi ageret, deforis in ſuccurſum inualidus. Ita, dum ambitioni fulcra, ſeu inſtrumenta belligerandi ſubtrahuntur, & Carolus ſenſim mitioribus conſilijs aptari cœpit, & negotio inuigilantibus Galliæ Miniſtris datum tempus fuit, vt feſsis bello populis tranquillitatem procurando, Chriſtianiſsimi Regis verè Chriſtianum beneficium facerent. Nec ab eiuſmodi conſilijs abhorrebat Caſimirus, præmiſeratq; Ioannem Leſzczynſki Palatinum Poznanienſem.

nienſem.

1659. nienſem, ac Nicolaum Prazmowſki Cancellarium Regni Thorunium, qui hic Suecorum Delegatos præſtolati; vbi illi ſuetâ arrogantiâ indictionem tractatuûm Elbingæ perperam contêdunt, ac pro ſolo Regno Poloniæ excluſis Colligatis (à quibus nobiſcum belligerantibus non ſine probro diſcedendum foret) proponendas conditiones pacis peruincunt; mox: vel in ipſo præliminarium aditu tractatus diſplicuit, vt in præſens faſtuoſus, ſic in poſterum haud durabilis. Quæ negotiatio (vt Aulæ paraphraſi vtar) ne clam habita ſocios belli offenderet, rationes initi conſilij Colligatis Principibus expoſitæ ſunt, inuitatiq; illi, vt communi cauſæ mutuis conſilijs adeſſent; expeditis protinus (vt ſupra attigi) Andreá Olſzowſki Decano tunc Cracouienſi Viennam; ac Staniſlao Woienſki Archidiacono Pilecenſi Francofurtum ad Mænum, vti prior Cæſari pacis Sueco-Polonæ exponeret rationes; alter in eadem conciliandа amicam Statuûm Sac: Rom: Imperij opem, & aſsiſtentiam expoſceret.

Colligati hyberna mouêt. Oppugnata Haffnia, hybernis exciuerat Colligatos, poſtquam per intenſa ſæuientis brumæ frigora, & continuos Suecorum incurſus, ſemeſtri in ſtatiuis hæſiſſent. Apud Coldyngam primò conuenêre, nam Wrangelius freto Midelfarto adpellens, vbi inſulâ Alſen vaſtatâ ſubſiſtere nequit, demum, apud Friderichsburgum exponebat militem, loco ac portu valido vires oſtentando, tanquam in longum retenturus. Oppidum id Fridericus II. Daniæ Rex ex priuato cenſu in apennagium Regium traduxerat, ac eximiè inſtauratum, à nomine ſuo Friderichsburgum (Friderſzode) nuncupari voluit, in receptum nauibus aut exſcenſum militi portu percommodo; vnde Suecis opportuna vtrûq; littus maris tuendi facultas, ex habita velut ſub fræno Fionia, ſimul expedito quò & quando vellent, tam in adſita maria, quàm vltra traiectu. Proin, ſuper vetera munimêta nouis operibus præſidioq; firmauerant locum, habebantq; pro receptaculo iam militem, iam annonam, libero

mari

mari immittendi. Spem fortè Electori Commissarij Dani 1659. fecerant, sub reditum Veris, vbi nauigiorum patiens mare, classem in vsum traiectus Colligatis subministrandam, quâ in Sèélandiam deuecti, ac Regi Friderico sine mora iuncti, inhærentem DanoMarchiæ visceribus hostem vnitis viribus aggrederentur: ast, nimis quàm verè prolatum; *Felix arma tenet, infelix parat*: quippe Suetica cum Wrángelio classis circumiecti littoris potens, submittendarũ nauiũ efficaciam, interceptis vbiq; littoribus impediebat, ne quidem à remotioribus oris nautici instrumenti quidquam traduci passa: vnde superandi sinus facultate destitutus Elector, ne tempus tereret, aut afflictis Prouincijs diutius grauis esset, hostem vbi mari nequit, terrâ aggredi decreuit, admotis in obsidendum Friderichsburgum copijs. Quod cæpturus opus, in circuitu Vrbis quà continentem respicit, hostium metationes ad teli iactũ circumuallatione complectitur; (iam Poloni transmissa offensa placati, ad munia militiæ laudabili obsequio redierant) in fronte vallum ac munitiones præducit, firmatisq; præsidio contigui maris littoribus, Suecis prælium offert. Apparebat, quippe Wrangeliũ parto maritimis bellis nomine famosum Ducem haud moraturum certamen, vt cui vltra septem Millia tam nauticæ quàm terrestris militiæ ad manum suppeterent, etiam non omnino noxium esset superari, securo si depulsus campo intra munitiones receptu, aut facili in mare effugio: si vinceret, vel saltem obiectis armis distineret Colligatos, tum demum geminaturum palmas, ac eum Ducem monstraturum se Carolo, qui in præcipiti rebus Suecorum positis nouissimum spiritum, velut in deliquio, sua dexteritate excitaret. Ast, fefellit expectatio, vulpe in cauo securiore: ne tamen non omnino congressum vitare ostenderet, à propinquo diuortiati freti sinu, Mille fere Equites dimisit, qui per proximum littus identidem decurrentes, post breue velitaris pugnæ experimentum, mox subtus valla oppidi, & illos iusto altius fastigiatos aggeres, tuto rece-

1659. ptu ſubducebantur. Elector interea ſpatioſiſsimo campo inſtruxerat aciem, idq; eo ordine. Frontem obtinebant Poloni, præeunte Excubitorum ala, quàm Petrus Mezynſki Loricatorum Czarnecij Optio ducebat. Sequebantur duæ Legiones, aliquo diuiſæ interuallo, ſub Piaſoczynio ac Polanouio Tribunis; Eques demum Germanus triplici linea, quem ponè peditatus Electoralis inceſsit; Electore ipſo mediam aciem deducente; cum ſubinde Cæſareani à latere littora obſeruarent, quo in ante, aliquot naues hoſtium appulerant; Cohortibus ſub Czarnecio extremam aciem claudentibus. Aſt Wrangelius conſideratior quàm flagrantior, intempeſtiuum feruorem in præſens abdicauerat; ac ſubtus vallo hærentes Sueci, in eum tantum vſum ſe cominùs effundebant, vt vires Colligatorum pernoſcentes, perfunctorio excurſu, intra teli iactum pertraherent ſequaces. Eo præludio vtriſq; in ſeditutius intentis, & ſingulari tantum certamine velitantibus, ſub meridiem rurſum erumpentes Succi, in ipſos ſubſiſtentis Electoris Ordines ingruebant, quos ille leni ſeceſſu vlterius à vallo abducere intendens, velut primo aſſultui impar, gradum retulerat, aſt mox obuerſis legionibus hoſtem excipiens, fortiſsimè repulit, mutua vtrinq; iactura: vbi Stephanus Czarnecki Præfectus Kaniouienſis, Palatini ex fratre Nepos globo per brachium ictus eſt; ante annos miles, & eo ætatis pro Patria ſanguinem fundere doctus, quo alijs etiam ſalutis cauſa phlebotomia interdicatur: etiam Euſtachius Wieſzczycki ac permulti è Polonis ſauciati, notabili equorum iacturâ, quos mira agilitas ac verſatilis ad flexum habenarum commendaret promptitudo.

Sub hæc aderat ab Haffniâ ſpeculator nuntians, Anglicam & Batauorum claſſes, propediem in freto Oreſundico exſpectari; vtraſq; ſuſcepto pacandorum Regum arbitrio venire, amica diſceptatione diremptura bellum; quod non ſolùm collidentibus ad inuicem Regnis exitioſum, ve-

rum

rùm etiam procul & iuxta mare sitis gentibus, non sine quà 1659.
publicæ, quà priuatæ rei incommodo pertinaciter gereretur, ac respectiuè cunctos affligeret. Proinde, Angliam, cum Fœderati Belgij Ordinibus, in nouum dirimendi belli medium conuenisse, quale, recenti vocabulo, Guarantiam vocant; dum inter duos armis contendentes, tertius aut plures intermedij accedunt, dirimendis armis, aut complanandis controuersijs inter æmulos se arbitros offerentes. Qui verò ex contendentibus æquam pacem recusaret, vel violaret stabilitam, is arbitro in hostem transformato, læsæq; parti iuncto, duplicatis viribus, conuulsæ tranquillitatis publicæ turbo premeretur. Eo consilio classem Anglicam huc appulsam, constitit, pari voto & alteram Batauorum, cui Michaël Ruiterus præerat, præclara naualibus prælijs fama. Et fortè pacificandorum Regum sementem, gentes mari validæ perduxissent in aristam, nisi commotis Magnæ Britanniæ rebus, ex subeunte Cromuellianæ dominationis fastidio, Angli demum reuerterentur: Batauis interim surgentem Dani fortunam, pro veteri fædere potius ducentibus erigere vt amicis, quàm vt arbitris disceptare. Quod vt cognitum, obsidium Friderichsburgi enixè censuit Elector vrgendum, nulla intermissione per contiguum littus operibus stringens, etiam circumfuso pelago, ne commeatus aut miles submitteretur; maioribus machinis receptum inhibendo. Ast, dum lentum obsidium diuturniorem moram poscere videtur, placuit generali assultu experiri, cunctisq; ad impressionem ordinatis, requisitus pro militiæ more loco Præfectus (iam ante vela in altum fecerat Wrangelius) quominus Vrbis Danicæ, suiq; præsidij nouissimo occurrens discrimini Electori oppidum traderet, alioquin breui, nisi extrema præuenit, exitium temeritate arcessiturus. Præerat loco Cox Anglus, qui primò, non tam repugnandi animo, quàm constituto in mare effugio ferox superbè Principi responderat, mox indictam oppugnationem anteuertens, subducto in naues milite, ac suc- Friderfode deserunt Sueci.

 censo

1659. censo oppido, operosas illas munitiones, trina hebdoma. de Colligatis oppugnatas, sub noctem deseruit: nequaquã supponente Electore abitum, donec splendescente per noctem flammâ, submissi retulissent, vacuum abitu hostium locum patere, nec vllum metum insidiarum subesse. Intrauit celeriter in valla miles, quæ, ne intueri quidem sine periculo pridie licebat; vbi, nonnihil commeatus etsi corrupti repertum, etiam complures maioris modi machinas impactis apud ignitabula clauis, pro inutilibus Sueci reliquêre.

Eo modo apertum in Fioniam iter, laudatam Danomarchiæ insulam, quam Suecus firmissimè prehensam, ceu scutum quoddam obijciebat distinendis Colligatis, donec interea, labefactatam fortunam belli, aliquantum instauraret. Subministrandã classem (vt supra retuli) Dani receperant, sed, dum copia non suppetit, vel Sueci mari infesso traiectũ impediunt, à Batauis Naues commodato accipi debuêre; interim, ab Electore, si quæ circa littus proximum repertæ, instanter reparabantur; & ferè tredecim diuersi generis in manus venerant, quas glacie littori adstrictas abducere Sueci non valentes, & longa reparatione egentes, tum rudentibus ac omni instrumento nautico destitutas reliquêre. In has miles in experimentum nauigandi inscendens, etiã non iussus, circa vicinum littus oberrabat, vlterius quandoq; progressus, vt quâ vigilantiâ ac numero Sueci aduersum littus tuerentur, exploraret. Etiam Czarnecium incessit cupido relaxandi perfunctoria nauigatione animi, vel quod satius credam, curiositate sciendi, quæ illa famosa maris pericula, terrestribus maiora vulgarentur, et, an liceret, æq; salo ac terrâ militari virtuti amphibiam esse. Itaq; nonnullis familiarium comitatus, etiam Michaële Kozubski Litinense Præfecto adscito, Quadraginta præterea Semenis Kobyłeccij (quorum pleriq; bellis maritimis apud Turcas exerciti) vnam ex reparatis inscendit, ac obiter circa littora velificatus, demum in altum nauem remigio agere

Czarnecij nauigantis discrimen.

præce-

præcepit, quâ postico vento celeriter maria sulcante, ac vl- 1659.
tra quàm expediret progressâ, cùm à supremo malo conspiciens nauclerus scaphas maiorum nauium prodromas, dein, ex aplustri seu banderijs hostium classem cognoscens, discrimen in procinctu nuntiabat. Nec fefellit narratio, Quinq; Suecorum naues armatæ velis pafsis in occursum veniebant, fretum circumiectum explorantes; tum, ne quidquam nauigabilis instrumenti illac ad Colligatos transiret impediturae. Re in vltimum discrimen adductâ, desiderio Czarnecij satisfactum credi potuit, æquoris pericula cum terrestribus expendere volentis. Certamen nullo modo declinare poterat, retrouertere posticus ventus non sinebat, virium imparitas, serus succursus, probrosa deditio, distrahebant; occurrebat tamen imperterrito Duci, sola in Deo & animo suo fiducia, vti eo casu non inultus periclitaretur: et si æquore occumbendum esset, etiam hic decoræ mortis adsciscerct solatium. Itaq;, in ipso discriminis articulo, vt quemque ex commilitio, Martios ignes scintillantibus oculis contuitus. *En inquit commilitones, terrâ quæsitus hostis, mari repertus comparet; non vallo, non manijs, non Castris clausus; sed in plano æquoris nec vsquam insidiarum capace plaga pugnam offert? Macte animo Poloni, quibus ipsa Oceani vastitas pro theatro exerendæ virtutis erit, ac, vtcunq; alea cadet, amplissimam gloriæ materiem habituri. Iam verò, vbi omnium salus in manibus singulorum sita, ita nos audere & agere expedit, vt & focij viros aduertant, & hostes in pugna experiantur.* Incaluêre cuncti animis, eo præsertim momento, quo etiam ignauis salus non extra curam esse solet: omnesq; (non amplius CXXX. viri ad pugnam apti reperiebantur, præter remiges libratoresq;) patrio sermone IN NOMINE DOMINI ad inuicem se cohortati, transtra nauis confestim occupant; vbi Dux in prora coccinea veste, ac strophiolo colum præcinctus constitisset, identidem nauclero præcipiens, vt quæ duæ naues prægressæ cæteras, strenuè in aduersas incitaret suam; sic primi congres-

1659. ſus fortunam occupaturus & ad imminentia interritus. Aduoluti propius Sueci, iam audaciam vnius nauis mirari, iam ſtratagema ſuſpectare; proin curſui moderari, donec alia nauigia adſunt, & interim circumactis in gyrum nauibus, è machinis impetebãt noſtram, futurum forè ſupponẽtes, vt impari pugna diſtentis, ex continente auxilia ſuperuenirent: ac ita vaſtiſsimo freto circumuenta claſsicula, effuſis à proximo littore Colligatorum nauibus, in diſcrimen præcipitaretur. Ad hæc, modo tranquillum mare vehementiſsimo vento attolli cæperat, vnde geminatus metus; qui demum diſcrimine vtrosq; abſoluit, dum & hoſtes ſtratagema &c. tempeſtatem cauentes, maturè abſcedunt, & noſtris incolumibus retro data facultas ad littus redeundi. Etſi, comperto diſcrimine, quod reboantium machinarum fragor planum faceret, ſubſidium periclitanti Polono haud tardatum, protinus circumiecto ſinu, auxiliarijs nauibus completo, & Germanis in ſuccurſum ruentibus. Littori reditum Czarnecium, ſolicita fronte excipiens Elector, ſaluti vt poſthac enixiùs conſuleret, monebat; interim exantlatum diſcrimen impenſè gratulatus. Mox in conſilium militare acciti Duces, vnanimiter in transfretandum ſinum aſſenſère, defectum nauium alacritate ſupplendum cenſentes, quæ ad manum eſſent ſuffecturas, per partes deportando Exercitui: et ſi, quæ in aduerſo littore hoſtium conſpicerentur, ſuas faciunt. Wrangelium non obſtinatius neq; diutius littus Fionicum propugnaturum quàm Friderichsburgum, quod, cum probro deſeruiſſet. Aduenerant ſubinde ſeptem Danicæ, ſatius Hollandorum, quæ mox cum reliquis milite ac machinis nullâ morâ cõpletæ in anchoris ſtetère: Imperio Claſsis ſex Mill: armatorum vehentis Comiti Montecucullio delato, vti rem auſpicijs Cæſareis gereret: ſoluitq; à littore die IX Maij, vt ferè primis cæptis fortuna blanditur, illuſtri cælo, ac mira omnium alacritate. Perſtrepebant receſſus maris tubarum tympanorumq; ſono, immugiebant quaſſatæ remis

vndæ

vndæ, ac præter gestientis militis promiscuos clamores, 1659.
euoluta à summitate malorum vexilla, sua leuitate perflati vento colludebant, donec recedentes in altum, iam faustæ expeditionis ergo, iam remanenti Electori vale dicturi, tormentorum fragore alacritatem testarentur. Vix medium interfluentis freti euecti, cum Gulcius Electoralis Tribunus cui primam frontem ductare contigerat, intercepto speculatorio lembo cognoscit, hostilem classem in occursum prodire. Superueniebat Wrangelius XVII. armatas naues trahens, sat luculentam pugnacitatis palmam relaturus, si Colligatis traiectum Freti intermedij impedisset. In ipsa littoris crepidine oppidum Middelfart hæret, eiusdem cum freto cognominis, præter naturalem situm ipso vndarum æstuario locus securus, vt pote qui vno latere Codani sinus fluctus recipiat, eosdem altero in Balthidem emittat. Hic in aduersum hostem directa vela eo flagrantius, quod spes subesset, depulsis maris possessione Suecis, vno tenore Middelfartum occupandi. Lunato classis ordine procedebant Germani, cum inclinante post meridiem sole, naues hostium comparent, itidem à portu in hæmicycli formam prodeuntes. Aliquantum vtriq; circumspiciebant sese deliberabundi, cum Germanus prior dato signo aduersas naues tormentorum ictibus ferit & lacerat, suopte ingenio in conserendam manũ feruidior; ac maiorem quæsiturus lauream, si bellum in Suecos, solius Cæsaris auspicijs, & Germanorum indiuisa cum socijs gloria cõfecisset. Ergo commonitis Trierarchis duas insignes ex præcipuis naues, in aduersos adigere imperat, ipse proximus cum reliqua classe prælium excepturus. Aura perflabat æquor lenissima, in neutrius partis fauorem inclinante vento, cum antegressæ Rostratæ, in totidem Suecas incurrunt, ac consimili pedestris pugnæ imagine, variant gyros, reuolutisq; per sulcatas vndas nauigijs, mutuis se ictibus verberant, horribilem fragoris ac fumi prælustri cælo incutientes caliginem. Succedit interim Prætoria vectus Mont-

Colligati Littus Fionicum oppugnant.

Cucul-

1659. Cucullius, hunc dein aliijs suo ordine consequentibus, cõseritur pugna memorabilis, adeoq; atrox, vt caligante in opaco fumi aspectu, ex die nox, & ex continuo igne pelagus ardere aut ignibus misceri vndæ viderentur. Cruentam collisionem secuta non modica strages, quippe, donec sol in occasum vergit pertinaciter ab vtrisq; pugnatum est, consummassentq; Germani victoriam strenuè decertantes, nisi & exspirans dies, & interueniens casus pugnæ ardorem restinxisset. Quippe, Montecuculli, dum in puppi nauis Prætoriæ militem imperio & hortamentis erigens, impigri Ducis munia implet, transuersali trabe à globo maiore quassata, ac inde dissilientibus ligni fragmentis, confracta tibia pedis, læditur enormi vulnere, & vitæ periculum propè. Titubant mox socij nauales Ducem prostratum rati, & quamuis subducto saucio, ij, quibus secundæ imperij partes delatæ, Gulcius ác Ranzius Tribuni, nihil de vigore cõsumandi prælij remitterent, nocte nihilominus & lassitudine partes dirimente, ab vtrinq; retrocessum est, Suecis portu receptis, Cæsareanorum classe ad diluculum vsq; in anchoris subsistente. Quæ eadem tali experimento sat egisse visa, de die in auersum littus vnde venerat recessit. Sed hæc aliaq; Germanicæ militiæ ea expeditione præclarè facta, haud omittent credo scriptores gentis, facundè pariter ac magnificè tradere: ij tamen, pro fauore aut respectu obnoxij popularibus, ego, extra partes & necessitatem, vt aliena, sine liuore attexo.

Necdum mensuram impleuerat calamitas Poloniæ, oportuitq; adhuc ærumnosi Regni fortunam, pluries in igne tribulationum probari. A Moschis siquidem ampla consurgebat belli moles, vbi ab impotenti diadematis affectatione, quodq; iniquum coarguit ambitum per vim assequendi, enorme armorum incendium excitatur. Gens ea contermina Poloniæ, sed veteribus nouisq; odiorum causis dudum infesta; non ita pridem Smolenscum vi receperat, Lithuaniam inuaserat, rebelles Cosacos patrocinio

refo-

refouebat, neq; nunc ſtabilem amicitiam profeſſa, niſi 1659.
quod præſenti bello nutans & incerta ageret, inter depreſ-
ſi Status noſtri commiſerationem, & aſſurgentis Sueticæ
fortunæ inuidiam. Imperio illi ſanè vaſto, & ſub extre-
mos Septemtrionis receſſus porrecto, præerat Alexius Mi-
chaëlis alias Michayłowicz, ex ſtirpe Philaretorum Mag.
Dux:, qui prætextum magis contendendi in tempus ſepo-
nens, quàm vt ſincerè auxiliaretur, ſuppetias contra Sue-
cum Caſimiro pollicebatur; nos viciſsim mutuæ retalian-
dæ beneuolentiæ ſuggeſsimus in Solium Poloniæ gradum,
ſi modo practicabili liberæ Electionis via, ac Pactis Con-
uentis mediantibus, ad conſequendum Diadema tendere
vellet: ſaluo in præſens Regnantis, cui maximè conſultũ
oportuit Caſimiri ſtatu, qui liberis orbus, ac ſpe prolis ab-
rupta, deſignari ſibi non abnueret ſucceſſorem, commo-
dum & dignum iudicans Moſchum, in quem fortuna Po-
loniæ reclinaret. Aſt, præualuit ambitus honeſto, vt ſic
inuitatus Regem ſe facere, quàm Rex fieri mallet. Quis
ſperaſſet ex laudabili bonæ voluntatis ſemente, exitiabilem
meſſem enaſci? ac, dum Vnionem polyticam cum ea gen-
te animis Regnisq; iungendi proponimus, vel ipſa ſinceri
affectus documenta in cauſam diſsidij tranſirent; inſitâ
mortalibus naturâ, vt habere quàm exſpectare imperia ma-
lint, ne oblata recipiendo beneficium oneri eſſet. Non a-
lia nobis mens, niſi, vt ea coniunctione, inter binas gentes,
imminens belli diluuium, primùm ſiſteretur; dein, vti olim
vocato ad Sceptrum Iagiellone pomeria Regni acceſſu Li-
thuaniæ amplificata fuêre, ſic in vnum corpus Moſchis
coaleſcentibus, priſtina illa Sarmatiæ Monarchia, ex robu-
ſtiſsimis gentibus conflata in augem exurgeret, cui in de-
curſu ſæculi, Imperium totius Orbis deberetur. Equi-
dem, vt minus ardua harum gentium coalitio credi poſ-
ſet, non vulgares cauſæ ſeu motiua impellebant; iam,
quod ex eodem Slauonicio fonte vtrisq; ſtirps & origo,
etiam mores, veſtitus, indoles haud perinde diſcreparent;

1659. & quamuis aliqua in capitibus Fidei scissura, seu difformitas, & in nonnullis tamen ritibus consonantiâ manet, et, si modo circa Petri Primatum dissidia tolluntur, faciles vniendi. Hinc fiducia conciliato Religionis obice, vtrosq; in vnum Imperium coalescere; ac, post complanatos in fide animos, etiam Regna posse concorporari. Ast malè habuit, Mag: Ducem ostentati Diadematis spes in longum differri, ambiguumq; faciebat Electio, quæ, tot suffragijs, quot capita Electorum essent, constaret: etiam Hadziacensis Tractatus exasperabat, vbi potior pars Cosacorum ad Remp: auulsa, obsequio eiusdem renuntiauerat. Cur quippe Vkrayna sibi detraheretur, quando & vniuersæ Poloniæ imperio suo subijci maneret deliberatum? ad quid Cosacos in duas factiones scindi oporteret, si & ipsi Regni Sarmatici incolæ, in vnam Reip: massam cum Moschis iûgi intendant? Hinc euenit disgratijs occasio, vt dum vnius belli agonem auidè præstolamur, altero nos improuidè Diadema ostentando inuolueremus.

Nec diu Moschi quam aliquantum dissimulauerant hostilitatem, differre passi, Prouincias Regni trifariam diuiso Exercitu aggrediendo. Primum agmen Triginta Mill: veteranus belli Trubecki in Vkraynam duxit; tantundem alterum in Lithuaniam Chowanski ac Dołhoruki; Tertium interamni Borysthenis ac Berezynæ ditione Ramadanowski continuit; vt, si emergens in adeundo Regno Poloniæ interueniret difficultas, Mag: Duci in persona progresso vnâ iuncti omnes, armis viam in solium patefacerent. Ita tamen inibatur Lithuania, vt licet si armis petita, pax nihilominus vafro consilio in speciem ostentaretur, dumq; Moschi Fortalitia & oppida occupant, agros vastant, omniaq; hostiliter confusa existunt, præmissis nihilominus Vniuersalibus literis, Exercitus suos amico ânimo, Prouincias Regni Polonici intrare vulgarent, ac vel maximè mutuum Vilnæ vtriusq; gentis Delegatorum congressum cupere simulantes, vt ita consentientibus Polonis, & applaudentibus

dentibus Moſchis, Magnus Dux vniuerſæ Sarmatiæ inau- 1659.
guratus Imperator, omnem belli apparatum, ác coniunctarum gentium robur, in ſaluificæ Crucis hoſtes confeſtim moueret debellandós. Neq; ab eiuſmodi conſilijs abhorrebant noſtri, vti memoraui bello per calamitates inamareſcente; iueratq; à Rege miſſus in Lithuaniam Ignatius Bąkowſki Chełminenſis Succamerarius, qui mox Commiſſarios Reip: omni meliori modo, pacis cum gente vicina conciliatores affore nuntiaret. Vnde gens ſtruendis dolis ingenioſa, nonnihil coercita armorum violentia obtentum tractandi præfetulit: Vilnâ Cõmiſſarios ſuos ſubmittens & noſtros inuitans: niſi Pálatinus Vilnenſis Sapieha idemq; Exercitus Dux Generalis, altius explorata conſiliorum indagine, quominus Commiſſarij Poloni inſtructam vitarent decipulam præmonuiſſet; etiam ipſe perpenſa virium imparitate maturè ſe cum legionibus diſcrimini ſubduceret. Quod idem vt Campeſtris quoq; Dux Gaſiewſki faceret, non præmonebat ſolum ſed obteſtabatur; aſt is, immortali odio à Collega diſsidens (gliſcente dudum æmulatione ob prælatum ſibi in militari Imperio Sapieham) non modo profutura monentem ſpreuit, verùm Commiſſarios, vt impauidi Vilnam adirent, cohortatus, & ipſe cum parte Exercitus, Caſtra Vrbem prope in ripa Viliæ amnis metatus eſt. Sanè Duces in exitium ducunt, qui diſiunctis animis copias hoſti obijciunt, exitiabili ſemper diſcordiæ ſemine. Namq; dum eæ animos diuortiant ſimultates, publica res, neq; minus priuata detrimentum cæpit; Chowanſcio acceleratis itineribus Vilnam occupánte, etiam Gaſieuium diſcordem Collegæ & hoſti imparem (generosè tamen cum XVI. cohortibus in Moſchos inuectum) in poteſtatem redigente; qui mox captiuus ad Mag. Ducem Moſchuam remiſſus fuit, cumq; eo potiores ex Ordinum Ductoribus, primæ auſpicatò cæpti belli manubiæ. Ita Vilna, Grodno, Troki, Minſko, &c: captæ Vrbes, ac impoſitis præſidijs firmatæ; Breſtiam Ramadanowſki cum Legionibus

 miſſus

1659. missus, sedem bello destinatam; vtpote prono hinc in citeriorem Poloniam tractu, simul facili Cosacorum ex Vkrayna, vbi edomiti vel conciliati, ad Moschum accessione.

Ipso ardescentis hostilitatis initio Mag: Ducis Moschouiæ Legatus, respirium ex via quæsiturus Cracouiam diuerterat, cum vigili Magistratus sedulitate detinetur in loco, donec sistendum an dimittendum Rex decerneret. Viennam ibat CC. Equitibus stipatus, etiam permultos mercibus onustos currus, in quæstum negotiandi trahens. Non abs re feruente iam bello expediebat eum sistere, quod hostis iret; iustiore forte detinendi causâ quàm Chowanski Tractatus simulans, Gasieuium captiuasset dolosè, ne dicam, iniquissimè. Cæsaris nihilominus amicitiæ tributum iri Rex voluit, vt liber mitteretur; quem retinendum multi censuêre, vt qui Legatus ad vicinos & vna explorator per Poloniam esse posset, ac fortè fuerat. Causam tamen offensionis Aulæ Cæsareæ ex detentione enatam constitit: quippe Andream Olszowski Decanum Cracouiensem ad Cæsarem ablegatum, non pro priore officiositate Austriaci Ministri acceperant, detentione illa Moschi Legati prima fronte exprobrata; etsi Olszouius artium Aulæ gnarus ac perspicaci ad indaganda arcana indole, minus se gratum ex eo intelligeret, quod in tribuendam Regi Gallo Mediationis palmam, à Polonis manibus pedibusq; iretur.

Prima Moschis belli præludia ab Vkrayna ordiri placuit, quâ tunc in geminas factiones scissâ, alteram edomare aut sopire in antecessum expediebat, vt integrum gentis robur contra Polonos verteretur. Retuli supra vastissimo vltra Borysthenem tractu, sub nomine Cosacorum plebem addictam Moschis extitisse, contra citeriore ripa ad nos inclinasse: iam Wyhouij ductu Moschorum rigorem perosa ac peiora metuens, iam Tractatu Hadziacensi in spem Regiæ clementiæ, ac ad gremium Patriæ obsequiumq; Reip: Commissarijs inuitantibus. Sed plurimùm eualuisse suasus & autoritatem Hani Crimensis palam fuit, impellentis

tis & minantis, nisi Cosaci infestissimæ gentis patrocinio 1659.
renuntiant, mox à Scythis plusquam hostium loco habendos. Equidem, aggredior bellum atrox, iniquum, detestabile, non quidem spatio temporis diuturnum, sed pertinacia odij & frequentatis cladibus cruentissimum. Quippe extra dubium fuit, si pars quæ lacessiuit exactè suorum iacturam ad calculum reuocat, ne toto quidem biennio Cẽtum Millia mortalium, bello impendisse cognoscet; integro sæculo vix sarciendam iacturam. Res, vt cæpit, obiter recensui; vt gesta, breuibus expono. Sub specie pacandæ ac regundæ plebis ingressus Vkraynam Trubetius, titulum Præfecturæ militaris in Georgium Chmielnicki, memoria Patris Cosacis gratissimum transferebat, verbo tenus Ducem vocari passus, cum interea ipse totius Prouinciæ clauum & frænum mordicus retineret. Ac vbi iste regiminis vel per ætatem incapax, vel per modestiam recusans existit, Martinum Cieciuram substituerat, pubescentis hirquitalli vice munia militaria obiturum, qualem apud illos Magistratum Nakazny vocare mos obtinet. Nec è contra deerat sibi Wyhouius, quidquid cis Borysthenem ex Cosacis integrum, & ferendis armis aptum exciuit, nemine partes facere renuente, cum æquè exitiabile foret, tam popularibus non iungi, quàm hostibus aduersari. Accedebant grandia auxiliorum nomina; ac primò Andream Potocki Castrorum, ac Stanislaũ Iabłonowski Excubiarum Præfectos, cum ter Mille Equitum agmine, submittebat Rex Casimirus in Vkraynam, adiuncto Iosepho Łaczynski cum Desultoriorum legiones. Crimensis Hanus XXX, Mill: Scytharum, Galga ac Noradyno Soltanis ducentibus addebat, vbi opus ipse cum omni Taurica na potentia opitulum laturus. Penes Wyhouium Sexdecim Millia Cosacorum è veteranis, virorum nucleus, cum citerioris Vkraynæ incolæ, continuis Scytharum irruptionib9 exerciti, armorum vsum probè caleant, indeq; pericula ad bellum promptos erudiant, obfirmentq;. Vnde Trubetius

 us

1659. us licetsi trans Borysthenianam ditionem egregiè in fide Magni Ducis confirmasset, comperto nihilominus ingentibus auxilijs subnixum contra tendere Wyhouium, firmatâ præsidio Kijouiâ, vltra flumen ad vsq; Nouogrodecum regrediebatur: donec inter Desznæ ac Semi amnium confluentes locatis Castris se se communiens, ac sic loci situ & sua industria tutus, insequentem magnis passibus Wyhouium animo confligendi exspectaret. Haud longè distat Konotop oppidum, (quod postea memorabili prælio nomen dedit) vbi velut inter partes de loco conuenisset, vtriq; se in conflictum comparabant. Moschis, in validissimo Exercitu, accessu Pozarscij cum XXX Mill: aucto spes ingens, expeditus è Calmucensibus Scythis Equitatus, peditum robustæ legiones, Cosaci in extrema fidem ostentantes, machinæ supra sexaginta; ad hæc, veteranus & multarum palmarum Dux, locus in omnem casum securus, insuper præsto contiguus Imperij Moschouitici limes, citra quem in promtu succursus, & auxilia requirenda aut submittenda, animos faciebant, Contra Wyhouium stimulabat iusta in insidiatorem vitæ & dignitatis vltio, stabilimentum per arma usurpatæ in populares Præfecturæ, tum pro legitimo Rege æquior causa, Scytharum in Moschos immortale odium: ac, quod credibile, non vsq; pertinax Transborysthenianorum Cosacorũ pro Moschis pereundi studium. Facilè itaq, vt decretorio certamine subirent aleam conuenit, adnitente Wyhouio, nec abnuente Moscho, vt qui partis ante trophæis animosus, iam nunc imperio Mag: Ducis armorum experimentum iubentis, incolumitatem Exercitus infra mandata herilia poneret. Et primum congressus præludium hosti successerat, vbi præcursores Scythas maiori numero Moschi fudissent, solito bellorum more, quæ vt primis auspicijs bellatores extollunt, sic rursus succumbentium confirmant audaciam, & ad corrigendum casum irritant aduersa. Reparandæ sorti, dum Nuradinus, suos erigens succurrit: contra Trubetius opponit aciem

em & pugnat, extimos ordines Calmucis tuentibus, qui à 1659. Scythis repreſsi, continuo machinarum iactu protegebantur: ſolito Barbaris præliandi more, vbi primo aſſultu ſubmouent hoſtem, inſtare acriter, ſi irrita vis aut retuſa, cōfundi & abſcedere. Diremptis ſub noctem partibus, in æquilibrio ſtetiſſe fortuna videbatur; niſi, quod Scythæ ad luculentum traiectum compulſi, fermè CC. ſuorum amiſerant. Et ſic in alteram diem ancipiti Marte pugnatū, creſcente Moſchis fiducia, quod permulti à Wyhouio deficientes Coſaci, in aduerſa Caſtra transfugerent: vnde, tantum ſpei oſtendit Trubetius, vt promotis in patentia camporum ordinibus, non ſuſtineret modò pugnam, ſed prouocaret. Cum interea pro variabili rerum bellicarum ſorte, non incelebri victoriæ interueniens caſus momentum addidit. Decurrentem a leua amnem ponte inſtrauerant Moſchi, quominus obtinentes traiectum, facilius ex auerſa ditione commeatus recipere poſſent, & auxilia: iam robuſtiſsimis Legionum cum Pozarſcio, iam terreis munimentis capite molis firmato. In hunc Hulanicki immiſſus vſum pontis erepturus, vel ſaltem ne Trubetio iungeretur, cum Quinq; Millibus Coſacorum perductâ ad amnem continuâ foſſâ attendebat. Suſtinebant pōtem craſsiores ſublicæ, properata contignatione inter ſe connexæ, ea tabulati latitudine, vt inter bina plauſtra hinc inde tranſeuntia, commeanti Equiti iter eſſet. Sed, vel operarum incuria ſublicis paliſq; perfunctoriè fundo infixis, vel firmitudini pontis prævalente onere, corruit grandior moles, tabulato verſus flumen provoluta, eoq;, velut catarractæ obiectu, curſum defluentis aquæ ſiſtebat. Quo animaduerſo Coſaci, ac fortuita in præſentem vſum vertētes, quidquid proximâ plagâ aridi aut cædui ligni repertum, etiam arbuſta adgnataſq; ripæ arundines exciſas in profluentem deiciebant, ſi inclinatam pontis molem in totum abrumpere nequirent, vel ita obſtructo fluminis alueo hoſtibus incommodaturi. Quod dum agunt, perficere

opus

1659. opus supra vota licuit. Siquidem lenè fluẽs amnis (Deszna) nec vehementi decursu in perrumpendum obicem luctatus, attollebat tantũ supergressa alueum aquas, quæ per depressa pratorum stagnantes, Castra Moschorũ sensim inuolvebant, summo incommodo, vbi primò fossæ increscentibus vndis repleri, dein opera labefactari, ac immadescente humo machinæ, in quibus ingens Moschis fiducia, tenaci limo implicarentur adeo, vt non deportari, aut seiugibus trahi, sed ne loco quidem moueri possent. In eam diem iactu machinarum Moschi Cosacis graues, igne in aduersos pugnare videbatur; iam nunc aquarum beneficio Moschis isti præualent; vt exinde facile credas, commilitare hominibus elementa, & prima illa corpora naturali dissensu sibi opposita, contendentibus sociari. Ita vno brachio mancus Trubetius, etiam altero mox destituebatur. Siquidem, vligine impeditum agmen, dum spatium campi ad explicandam aciem quærit, animaduersa Scythæ prementium se se confusione, vehementissimo assultu læuum cornu inuadebant: simul quidquid penes Wyhouium roboris in turbatos iam & cæno hærentes immisit, vt tandẽ eminentioribus locis depulsi in Castra, velut ad indubitatum Triumphum, ergastulo inclusi tenerentur. Non tamen in extremis animum abdicauerat, Moschus Dux, imo, quod contra sortis aduersitatem superfuit, aciem iterum atq; iterum instaurare conatus, vel vt se imminenti cladi aliquo modo eriperet, vel saltem non inulto fine casurus. Ast vtrumq; frustra fuit, dum, nec pugnare fortiter, nec mori generosè, tenacitas limi permittit. Etiam Cosaci, rarò in extrema fidi asseclæ, creberrimis transfugijs vacillantem nudabant aciem, vt nuper superiorem rati Moschum, ita nunc reuoluta sorte, passim perfugiebant ad victorem: non prius tamen soluta in abitum acies, donec gemino vulnere ex equo deiectus Dux, superstes quidem, non tamen competebat sibi vel à clade vel ab ægritudine emotus animo. Circa eum plura militaria signa, etiam

pecu-

peculiare Mag: Ducis Vexillum cum argenteis tympanis, 1659.
quæ ſupremi imperij inſignia ſunt, in poteſtatem venêre. Nec diu crudeſcente vulnere vita abijt, incertum maiori captiuitatis dolore, an pænæ metu, ob amiſſum Exercitum. Ampla hîc Moſchorum cædes, licet numerus iniri non poſſet, vbi iam aquis, iam ferro plurimi intereunt: minore Coſacorum iactura, qui inclinante alea ad Contribules tranſeundo, vitam perfidiâ ſeruarunt, compulſos ſe ad bellum neceſsitate excuſantes. Quod cladi ſuperfuit Akinhoffus ex præcipuis Tribunorum meliore cõſilio & ſucceſſu pontem verſùs ſubduxit, eadem ipſa limi tenacitate victoribus quin inſequerentur obſtaculo: qui idem eluctatus, in aridam ac Pozarſcio iunctus, reliquias diſperſi agminis transflumen reduxit, feſtinato traiectu ac altiore vado multos hauriente. Sic bellum volenti talio redditus eſt, & qui nuper Lithuaniam hoſtiliter exercuit, Gaſieuiumq; ſimulatione tractandi deluſum prehenderat, iam nunc ditiones ſuas iugi incendio ardere conſpexit, inſuper præclari Ducis ac ampliſsimi Exercitus iactura, ſatur belli quod nimium cupierat, credi potuit. Famoſum prælium iſtud (vt comperio ex manuſcriptis Commentarijs) diem XVII. Iulij Diuis Petro & Paulo Apoſtolis ſacrum, in iuxta vetus Calendarium incidit. quæ nouo ſtylo ſolennitas XXIX. Iunij celebrari ſolet. Profligato hoſte Scythæ, è veſtigio amnem ſuperantes ac Pozarſcium apud Putywlum aſſecuti, clade affecêre; ſimul continuato in intima Moſchouitici Imperij excurſu, vaſtationis miſerias latiſsimè ſpargebant, cædibus, igne, captiuatione mortalium feroces, ac ad ipſam vſq; Moſcopolim (quæ Magnorũ Ducum ſedes eſt,) infeſtiſsima populatione penetrantes. Wyhouius parare quàm vti victoriâ melior, dum importunè reditum maturat, ſucceſſum rerum corrupit, vel ipſa fama ac terrore armorũ facilè bellum profligaturus, ſi proſequeretur. Aſt, ſeu Transboryſthenianis fidebat minus, ne in ditiones Moſchi progreſſum deſererent,

1659. seu quod Kijouiam aliaq; Vkraynæ loca à Moschis insessa potius repetẽda duceret; án forte premi non opprimi Moschum intendens, in citeriorem Vkraynam legiones Cosacorum reduxit. Vnde, opportunitas prosequendi belli intermissa est, ac famosa illa ad Konotop victoria, famâ magis, quàm vsu constitit: adeo in palestra armorum plures ad parandam victoriam, quàm ad vsum eius aptos reperias.

Comitia Regni sub hæc extra ordinem indicta, ad diem XVII. Martij incidebant, in quibus præter interna mala, diuersorum bellorum grauissima occurrebat deliberatio. Alij Moschouiticum recens cæptum, alij Sueticum quinquennio gestum, sopiri flagitabant; miles ob retenta stipendia conflato Nexu, ad satisfaciendum sibi verti curas Ordinum requirebat; Nobilitas Contributionibus grauata, publicæ pecuniæ abusus accusabat, militares turbas administris Ærarij imputans, dum emeritum æs stipendij, ipsi vel retinent, vel vsurpant. Nec minor solicitudo, vbi Bienieuius nuper ex Vkrayna rediens, effectum Legationis suæ, nempe Cosacorum ad corpus Regni reditum, exponit, & quominus per legem publicam Pacta Hadziacensia firmarẽtur, in cõsessu frequentissimo Ordinũ perurget. Cætus Equestris Moderatorem agebat Ioannes Gninski, Succamerarius tunc Chełminensis, quem miro omnium consensu electum, vigor agendi, & subacta per negotia Reip: experientiæ vis, parem functioni monstrauerant: Mareschallum Nuntiorum vocant, pro quouis Comitiali actu, alium ex ternis gentibus eligi solitum, recidente tunc, in Maiorem Poloniam substituendi vice. Magna eæ functioni autoritas, ingens potentia & existimatio inest; quippe cum Ordo Equestris in Comitijs, prisco more iubendi vetandiq; ius retineat, id omne in manu & arbitrio Moderatoris repositum manet; præsertim, si dexteritate cæterisq; paribus animi facultatibus ad munus obeundum æquipolleat. Ille, per studia popularium, velificatur Maiestati, ac zelum publici ad normam legum contemperans, æstimatur

tur Senatui, inter sui Ordinis socios Publicola: ille disce- 1659.
ptantium rationes excipit, illationes distinguit, ferendæ sententiæ facultatem tribuit; intercedit ex lege, expostulat pro necessitate; ac vndosum hoc publicarum deliberationum mare inuectus, dum altercationum procella efferuescit, vel impotens animorum turbo insurgit, vtrisq; prudentia occurrit, controuersiarum æstum aut suadendo mitigans, aut autoritate componens. Revera Regem animorum agit, ac opportunâ in publica commoda operatur efficaciâ; contra, si discolus, aut muneri impar, haud parum disconuenit harmonia, ac plerumq; compages illa Comitiorum titubat aut resoluitur, per huius capitis intemperiem, vel insufficientiam. Ac, vt periculosiora semper sunt interna symptomata, placuit Ordinibus primo descendere, ad militaris Nexus media resoluendi; expeditiori in externum hostem consiliorum successu, postquam repertum vadum ciuili complanando dissidio foret. Comparebant Exercitus Nuntij ex præcipua Regni Nobilitate, Stanislaus Iordan, Palatini Sandomiriensis; Stephanus Bidzinski, Illustrissimi Vexilliferi Regni; Ioannes Pieniazek, Castellani Woynicensis; Michaël Czechanski, Iaskolscij Nexus Directoris, Cohortium Optiones: Ludouicus Przecławski, ac Ianussius Bieykowski è Commilitio: à Germanicis quin etiam legionibus, Stephanus Niemierycz, ac Ernestus Grothausen Tribuni, quos nunc recenti vocabulo appellant Colonellos. Exponebant isti scripto contenta (Instructionem vocant) pro quibus missi, sed præcipuè à quadriennio retentorum stipendiorum exolutionem præcisè vrgentes. Ac, ne solùm expostulatione debiti niterentur, damnabant publicarum Contributionum vel exigendi incuriam, vel expendendi abusum; requirebant in fidem Reip: mutuo datarum ab Ecclesijs pecuniarum rationes; tumdemum, post pleraq; Fisci errata, non incõgruè opprobrata, elusos se fusi sanguinis pretio querebãtur, non modo spe abrupta emeritos asses recipiendi, ve-

1679. rum etiam à Iustitia distributiua excludi, vbi ex pane benemeritorum confertur militi nihil, opimis vacantiũ munerum in immeritos collatis, aut qui nummis beneficia Reip: licitarentur. Peracris sanè (vt ferè semper inter meum & tuum) interueniebat controuersia; respondebaturq; à Throno pro Maiestate seuerius, rursus Patriæ amorem insinuando mitius: ac ita, dum & blandiri & ferociore consultũ videtur, diuersæ expugnandis animis machinæ admouebantur. Nec Duces Exercitus suas partes omisêre, indignãtes, aut miserentes errori, qui pluriũ esset, potioresq; è Senatu recentium liberatæ Patriæ decorum memoriam ingerebant, addentes, dilatam tantisper debiti æris exolutionem, temporum injuriæ non renitentiæ debentium adscribi oportere. Laudatas in eum finem præteritis Comitijs Contributiones, quæ dum infra debiti quantitatem existunt, alias in præsens scisci conclusum, & Remp: velle; quæ demum exoluendis nominibus sufficerent. Pro piaculo tamen habendum, in exigendo debito non planè solita praxi, nec ciuiliter agere milites, eiusdem Patriæ filios Conciuesq;, & ossa ex ossibus: quo facto iam Maiestatem Principis, iam Patriæ amorem, etiam venerationem Ducũ, minoris sibi præ debitis assibus cõstare ostenderent. Trahendis ad mitiora, maximè efficax Ludouicæ Reginæ opera enituit, dum in conclaue, vel omnes simul, vel seorsim singulos ad colloquium vocans, commonet & arguit, nihilq; omittit, quod pro Rep: faceret; tractandi animos perita præcipuè affabilitate, pollicitisq; fauoribus, vtroq; valido ad persuadendum stimulo. Demum, vbi Exercitus desideria in publico exponere iussi, Stephanus Bidzinski Dapifer tunc Sandomiriensis, frequentissimo Senatu in eum sensum verba fecit. *Palam est Serenissime Rex Domine Nr: Cl: rapidissimo cursu ad nos conuolare pericula, geminatis hostibus, & multiplicatis ærumnis vndiq; impendentia: quàm verò in remedium & occursum istis, consilia & auxilia publica gradu subrepant testudineo, luce meridiana clarius liquet.*

Equi-

Equidem, non aliud toto hoc Conuentu, imo frequenti Senatu 1659.
crebrius audire est, quàm fidem publicam, cui plurium annorum stipendio destitutus Exercitus innititur, fatiscentem succumbere; dum sancitæ Contributiones, non modo non inferuntur Ærario, sed varijs & legi publicæ aduersis declarationibus sanciendæ negantur. Hinc, abrupta spe emerita stipendia recipiendi, subit animum solicitudo, in illamq; necessariò deuenire cogimur quæstionem.

Conferet exanguis quo se post bella Senectus?
Quæ merces erit emeritis?

Dein, toties læsa & elusa patientia, consequenter vt enunciet, necessum erit: viribus vtendũ est, quas fecimus; arma tenenti omnia dat, qui iusta negat. &c: Optarem sanè ex communi bonorum voto, quominus compositis Patriæ rebus, truci non modo voce, quàm infesta acie hosti graues ageremus; ast cum pessimo Regni astro ea nunc voluantur tempora, vt in elegantiam verborum præposterè intenti, nonnulli debitas in stipendia Contributiones negando impediant; dumq; eget miles, ac interim retenta quatuor annorum stipendia exspectat, prolixis isti discursibus, quantum acumine valeant demonstrant, cur silebimus? cur cruentos asses sat leuidense fusi sanguinis pretium non repetemus ab ijs, qui post Deum dexteris nostris incolumitatem suam debent? eos tamen vel denarium ad commodum publicum conferre piget, ne restitutæ salutis Patriæ gratiam, nobis debere ostendant. &c: Principijs ergo obuiandum, exhibita incunctanter solutione, seris demum nec profuturis, quod Deus auertat curis, per exquisitas verborum circũstantias malis mederi velle, quando nefando sceleri nomen erit virtus, & irritata patientia, suum vt repetat, fortiori procurabit remedio. Iteratis proin vicibus, ad ima pedum subsellia Sac: Reg: Mttis D. N. Cl: nomine totius Exercitus preces humiliter deponere, quatenus præsentes Regni Ordines, meritissimo Exercitui in exoluendum efficaces ineant rationes: vel si æquanimè postulatum infra ponitur, fortem & indilatam solito iuris medio, exequutionem præstolentur. Hæc Rege co-

1659. ram, tanquam iniuncta, animosè protulit, nulla cuiusquam offensa, aut liberi sermonis vituperio, cum semper debitore Creditor, dum sua repetit audacior est. Et iam remittente sensim feruore apparebat prætensiones Exercitus pacatè sopiri potuisse, cum interim affunditur oleum igni, sparso per speciem arcani Proiecto. (scriptum vocant pluribus communicatum) constituisse Regem læsam ex contemptu vindicare Maiestatē, Nexumq; militarē qui resolui ciuilib9 medijs nequiret, seueritatis adminiculo ad orbitam reducendum; vbi reuocatus ex Holsatia Exercitus, ingratos istos & Patriæ minaces, ex dignitate Regnantis coërceret. Non stuppam admotus ignis facilius depascitur, non argillam promptius subitus torrens allambit, vt hic rursum æstus animorum recruduerat, in eos vel maximè, qui publicas pecunias tractassent, aut exigerent; iam voraginem deseruitorum asium, iam sanguisugas emeritæ stipis, immites verbis vocabant, vt quisq; in Aula gratiosus, pro obiecto militaris odij destinantes. Neq; minus Nuntij ipsi inter se clam commissi, velut delegationem Exercitus proprijs commodis posthaberent, per emissarios indigna suspicione onerabantur. Ac iam isti Varsauiā discessum apparabant; quod præcisè ab Exercitu in mandatis accepissent, vti non amplius ad exitum Aprilis in Vrbe moram trahentes, valedicto Rege redirent Leopolim. Actum verò Comitiorum omnino prolongari oportebat, vtq; protelaretur consenserant Ordines, ex magni momenti rationibus, in quibus salutis Patriæ cardo verteretur. Ægrè tandem impetrari potuit, vt manentibus reliquis Ianussius Bieykowski Leopolim abiens, Cœtui suo nuntiaret. *Curas Ordinū in eo vel maximè stare, vt exercitui benemerito (cuius impauido pectori & labori, iam Fides Catholica, iam Maiestas Regnantiū, integritasq; Patriæ innitatur) non ex merito solùm, sed etiam de congruo retenta stipendia exoluerentur. Huc & Regem Ser: enixè ferri, quominus præsenti satisfactione in actum deducatur rigor Iustitiæ, quæ iubet vnicuiq; reddere quod suum*

est

est. Non præteritis Comitijs, non præsentibus flagrantius actũ 1659.
quicquam, si modo laudatæ in antecessum Contributiones exolui potuissent, ob iniuriam temporũ, & pestis impedimentũ, quæ vtraq; eousq; non exoluti debiti genuina causa. Quare, Ser: Regem, vti Legionum Patrem & Principem, sperare sine dubio, emeritam militiam aliquâ morâ & exspectatione à Concursibus Patriæ condonata, æquanimiter, donec collatitium æs inferetur Ærario, præstolaturam. Ita demum satisfactum verbis Exercitui, res intra dilationes stetit: quàm verò inde fertilis consequentium in Rep: malorum occasio & seges pullulauerit, sequentes anni (si Deus vitam) planum facient.

Quoad afficientia ab extra mala, consistebat deliberatio in expediendis gemini belli rationibus, nempe Suetici ac Moschouitici; quorum gerendo alteri, alteri sopiendo Rep: accingi oportebat. Hinc velut in problema enata quæstio? *Vtrum cum Sueco, an cum Moscho satius pacisci expediret?* tum rursus *Cæsarinè an Regi Gallo, deferendum Mediationis arbitrium?* Ardua sanè optio, & eo magis anceps, quod altero in Pacis Conciliatorem prælato, alterum ex postpositione, non planè amicum facere, consequens esset. Ludouicus siquidem XIII. Galliæ Rex, tranquillitati Europæ intendens, dudum per Legatum Lumbresium curas offerebat, ad dirimendum æquis conditionibus inter nos & Suecos bellum: quod longius à nobis sepositus, & nullatenus rationibus alterutris partis immixtus, multi acceptandũ benè affecti Regis studiũ censebant; sanè cunctis diuturni belli tædio, in qualemqualem pacem se dantibus; quæ vt cum Suecis, præ Moscho, conciliãda tractaretur, maior Ordinum pars inclinabat: contra Lithuanis in renouanda cum Moscho fœdera enixè contendentibus; per eiusmodi rationes. *Vbi Suecorum arma ac Fortuna in deterius vergunt, consentaneum videri, fractos bello, exhaustos neruo, destitutos amicis, ac iam planè extremis laborantes conficere in finem; cum & canes allatrent macilentiorem. Ex iustitia esse, vt qui rupto Induciarum vinculo fœdifragus, non diuina,*

De Mediatore Controuersia.

non

1659. non humana Iura pensi habuisset, ne nunc quidem, vbi præcipitium prope hæret, sacrosancta pactorum ineundorum religione subleuaretur; vtq; arctis Poloniæ rebus pro pace requisitus superbè abnuerat, etiam nunc pacisci cupiens, in pœnam talionis reijceretur. Æquiorem in istum Polonis belli causam vti Inuasorem: neutiquam in Moschum ad diadema accersitum, & bellum tãtum vt existimationem tueatur ostentantem. Ingratitudinis notam incurrendam fore, dum vocatum vt regnaret, & auxiliantem vt demereretur, bello aggredimur; interim capitaliter infensum Suecum ad amicitiæ leges admittendo. Quod, si publici commodi rationes respicere expedit, satius fuerit Prussiam, cuius ex integro à Suecis recipiendæ nulla possibilitas, laceratam armis vindicare; quàm nondum conuulsã Lithuaniam, miserabili vastitati subdere, serò aut nunquam ad præsentem statum redituram &c: Contra alij. Sub belli Polono-Suetici nomine, totius propemodum Europæ, quà terra, quà mari tranquillitatem contineri, inde quod multos afficit, multi curant, & in opus efflictim deducere satagunt, Pax omnibus vniuersale votum, bellum perosi execrantur; cuius coniunctim sopiendi si nos occasionẽ nunc intermittimus, alias gentes commodis proprijs haud defuturas, permissa suæ sorti Polonia, quæ sic opprimenti facilior erit, vbi pro deserta censebitur. Regem Suecum extremis laborare non vsq; pro certò accipiendum; integrum ei Sueciæ Regnum, non temnenda à Protectore Angliæ subsidia, à Moscho coniunctionis armorum inuitamenta, etiam veteri Gallorum amicitia suffulto, superest inuictus ille animus; sicubi per bellum labefactatæ vires, maiores tamen opinione aliquorum in præsens esse constat, quibus prehensam Daniam retinet, mari classibus dominatur, Prussiam insessis arcibus premit, Cæsarem ac Brandeburgicum Colligatos distinet, easq; tot æmulis opponendo, manifestè haud exiles esse demonstrat. Quod prior Poloniam lacessiuerit, condonando offensam, Christianæ modestiæ specimen fore; si in extremam repugnandi necessitatem cogimus, in Polyticorum aphorismos peccabimus, desperatione in spem, & coactum resistere

stere in audaciam impellendo. Insuper rationem rationis esse, 1659.
exolutâ freno Vistulâ aperiendum Balthicum mare defluitationi, qua vtraq; tam amnis quàm mare in potestate Suecorum existentia, nonnisi beneficio pacis Suetica reserari possunt. Ita demum quietem Regno, Lithuania respirium, Moscho confusionem reddi; euacuari Poloniam auxilijs, augeri pecuniâ ac tributis, imo semetipsos sibi ac pristina libertati restitui, vbi nihil ex Prouincijs Regni pax Suetica decerperet; & detectus importuno ambitu Moschus, non Lithuaniâ modò, verùm interceptis ad Berezynam vsq; latifundijs extrudetur. Sed, quis ille desideratæ Pacis ex veteri formula Pater Patratus, ex recenti Conciliator? Iniecta siquidē Mediationis Gallicæ mentione, secessum à partibus, imo ingratitudinem Imperiales nobis exprobrabant, Lumbresium, quod importunus nec vocatus negotio se ingereret, simulati officij arguentes: nimirum, vt quos aperta vi non possent Succos Galli, eos solita subtilitate, & artificiosis in paciscendum formulis tuerentur. Consurgebat enimuero factio, Delegatis externis in Aula nostra residētibus, de suscipienda aut postponenda ea Mediatione, multâ solertiâ agentibus. Nihil isti intentatum reliquêre, suadendo, terrendo, etiam largiendo; repertis, qui probrosi quæstus causâ licitantibus se ingererent, donec Casimirus Burchacki Dapifer Czerniechouiènsis, compertus ex dato obstrinxisse fidem, quominus factioni se illigaret, criminisq; postulatus, metu pænæ resiluit, persuasitq; conscijs aliam induere pro Patria, ex vsu honesti mentem. Demum, ære sedato motu, ad tractandum asignati sunt Commissarij, in contextu operis specificè nominandi, qui, tàm cum Suecis quàm Moscho sufficientibus instructi mandatis, disceptarent pacem; vel saltem, cum altero non amicorum Principum stabiliendā, si cum vtrisq; haberi non posset: sincerè parata Rep:, vbi dirimunt hostilitatem pácta, veterem amicitiam Christianā concordiā sarcire. Sed verè Epictetus. *Quædam res in potestate nostra sunt, quædam non sunt.*

1659. Sub finem Actus Comitialis, Nuntij Cosacorum CC. ferè comitatu comparebant, in causam tardioris aduentus longinquum iter afferentes, cum pateret de industria motam traxisse; lætum nihilominus fuit vel sero venientes spectare, ac acerrimos perduelles reddi Patriæ postliminio, quiq; capitaliter infensi, toto Orbe nobis perniciem hostemq; quæsiuissent, repente mutatos, ac mira metamorphosi ad gremium communis Matris redire gestientes. Vt istos ad obsequium fidemq; Reip: nuper pertraxerint Cõmissarij, anteriore libro memoraui; nunc, quomodo Vicariam Numinis potestatem, & sibi legitimũ Regem Casimirum venerati, paucis trado. Primas Legationis obibant Constantinus ac Daniel Wyhowscy, Thymothæus Nosacz Castrorum Præfectus, Gregorius Hulanicki Tribunus; Oratoris partes susceperat Georgius Niemierycz Succamerarius Kijouiensis, natalibus & ingenio valens, recenter à latere Suecorum Regis, varijs affectuum procellis in Vkraynam reflatus. Hic, quem in finem Internuntij ab Zaporoscensium Exercitu missi forent, in consessu Senatus exponebat, formato eius tenoris proloquio. *Quod Dominatorum terra numerosi Exercitus, quod inuincibilis fortissimorum Heroum dextera, quod subtilia celeberrimorum sapientum ingenia vt perficerent, nequiuère; hoc, præsenti æuo deduci in effectum omnium oculi conspiciunt, & communis vox applaudit, & triumphat. Ad vocem hominis olim Luminare maius solarẽ cursum stiterat, non ingenio, non potentiâ alicuius creaturæ coercibilem: ad vocem Sac: Reg: Mai: Vræ, raræ & inuictæ clementiæ eius confidendo, ad vocem inclyti Regni Poloniæ & eius pristinæ virtutis memoria, miraculi instar magna pars bellatricis populi, & iam alieno Horizonti deuincti, Exercitus Zaporoscensis, cursu extraordinario & supernaturali, ad clementius hodie cælum rediens, in illo Serenissimum Solem, Sac: Reg: M: V: D: S: Cl: ac laudatissima astra amplissimum Senatus Ordinem, vniuersumq; Reip: Hemisphærium veneratur. Propè decennium voluitur, ex quo non tam culpâ nostra*

Cosacorum Legatio.

Et oratio Niemiericij.

nostrâ, quàm malo sidere aliquo alienigenæ ex Ciuibus facti, 1659. *hyperboreo nos tradideramus Monarchæ; quod, planè irato cælo factum crediderim, vt toto Orbe fauentiorem quærentes Dominum, à legitimo & benignissimo deerraremus Rege, ac cæcorum in morem, velut cataclysmo quodam obruti, quàquàversus vagaremur. Ast, vbi insani diluuij cessarunt vndæ, vbi reddita mens & oculi cæcutientibus, præfestinè ex arca tempestatibus iactata descendimus, alij in montes, in decliuia alij, currimusq; prius aut posterius, Matrem hanc Patriam salutaturi; vt, quod Fati malignitate transuersim actum est, per resipiscentiam corrigamus. Ea causa, vel vt clariùs proferam, voluntas miserentis Dei, hodie ante Thronum S. R. M. V. ac in facie Reip: sistit Exercitum Zaporoscensem cum Duce suo, & in his totius Roxolanæ gentis compendium, & vniuersitatem ad ima Solij Regalis subsellia deducit; vt S. R. M. V. liberrimarum nationum Dominatorem, pro Rege legitimo, Remp: pro benigna Matre, Poloniam pro natali solo, coram toto mundo, & secuturis sæculis profiteamur. Quippe, peculiare est Dominium S. R. M. V. toto Orbe inclytum, & Hierarchiæ cælesti perquam simile; quæ, vt æternis spiritibus, sic humano generi liberum arbitrium relinquens, per sæcula dominatur. Exultent tepidiori cælo gentes aliæ, opum congerie abũdent, affluant cornucopijs, alijsq; ad apparentiam vitæ præsentis commodis, certè, sine vera libertate seruiles animos in aurea cauea fouent, sine proprio arbitrio captiui, ac suarum opum mancipia. Libertas Poloniæ, tam pretium omne superat, vti similitudine caret &c. &c. Quæ eadem, nos, ad diu prægustatam natalis soli dulcedinem trahit, & illâ vti frui inuitat; imo planè cogit, vt in hac Rep: nati & educati, in eadem libertate disponentibus Fatis vitæ finem sortiamur; pro hac optima Matre, pro S. M. V. incolumitate, pro amplitudine Patriæ, sanguinem, imo vitam profusuri. Hoc est, cur errones Filij ad Matrem properamus? cur peregrè euagati ad Conciues festinemus? ad interruptam harum gentium, religione, idiomate, legibus, consonantem vnitatem aspirando,*

1659. *pristino statui unde malignitate Fati excidimus, concorporari petentes &c:* Concludebat dehinc patheticè. *Redit ecce perditionis Filius ad Patrem optimum, quid mirum, si illum osculo gratiæ exosculabitur? si annulo ornabit dexteram, cõuestietq; nouis vestimentis, & pinguibus armentorum cæsis, lætabitur vsq; ad inuidiam? Redit plusquam perditus ærumnosæ Matri denarius, quid mirum, si lætabunda gestiat Patria? si Conciues gratulentur? extorres sibi Patriotas reddi, & illis Patriam? Redit ad vigilem errabunda ouis pastorem, quam impositam humeris portat, & exultat gaudio magno. Quodsi, immortalium Spirituum phalanges, ob vnius peccatoris conuersionem ineffabiliter lætantur: quid, si plus quàm vnius, quid, si dicam Mille; imò Millia Millium animarum in subiectionem S. M. V. ac Reip: Matris gremium conuolare intendunt, cur non lætentur cælicolæ? cur superna illæ mentes vbi tot erronearum ouium greges ad ouile proprium regressa, non instruant tripudium &c: Etiam tu Ser: Rex, ex conuersione populi tui gaude, exulta ex tot Prouincijs sine sanguine receptis, vbi fertilem illum Ægyptum sponte ad orbitam obsequij redactã habes; illam inquam terram Promissionis lacte & melle fluentem, omnigenæ abundantiæ promptuarium, aureum à multis sæculis pomum, bellatricis quâ mari quâ terrâ Roxolanorum gentis domicilium. Vkraynam. Quâ in sinum protectionis Regiæ accurrente, vt certum est vel cælum ipsum ea rerum conuersione lætari; sic & nos summa ánimorum exultatione acclamamus. Viuat Ser: Ioan: CASIMIRVS REX, viuat æuiternè Regnum Poloniæ.* Hæc prolixius quidem, sed quis vetet fessum continua bellorum narratione legentis animum, aliquâ solatij misturâ releuare.

Grata cunctis resipiscentia plebis peruicacis, vbi auulsa pridem Vkrayna restituitur corpori Regni, simul Moschouiticæ in Poloniam hostilitati háud parum de viribus decedit; hinc, cum plausu accepta Legatio; si modò vel tantillum saltem durasset in Cosacorum animis perseuerantia obsequij, quàm diu in auribus Polonorum hæsit officiosus

ficiosus perorantium sermo. Certè, vt Hadziacensis Commissio effectum sortiretur, in duplici cardine instituta legesq; Patrias commoueri oportuit. In Spiritualibus; dum ritus Græco-Rußi Catholico-Romanæ Ecclesiæ æquiparantur; Vnio Schysmati odiosa exulate iubetur; Metropolitanus Kijouiensis cum Władicis in Senatum Regni cooptatur; geminæ studiorum Vniuersitates erigi conceduntur &c: In Polyticis. Ducatus Rußiæ in absoluti Dominij modum recusus, antiqua forma regiminis abolita, leges innouatæ, aliæ obliteratæ, indictum Nobilitati ex patrimonijs exilium, poßeßiones nouis Dominis attributæ, Regalia (vt vocant) permissa plebi, Magistratus in speciem aucti, simulachra tantum potestatis, vbi vis & robur penes Ducem Exercitus manet. Cuius imperio XXX. Millia Cosacorum, X. stipendiariorum suberunt, sufficiens sanè numerus, quo ex beneplacito suo afferat Regis Maiestatem, vbi nolit oppugnaret. Qui, ne non sine honore agat, collata in præsens infestißimo Patriæ capiti Palatina Kijouiensis dignitas, additis Senatoriæ Curuli Barij ac Lubomliæ amplo reditu Præfecturis. Ac, quo in plures Regiæ munificentiæ torrens deriuaretur, congesti in multitudinem honores & præmia, admißis ad prærogatiuam Nobilitatis Polonæ Cosacis; vt sic dispares, & diuersa volentes, æqualitas quæ concordiæ Mater, cum veterrimis Conciuium firmiore animorum nexu conciliaret. Hinc aliquis metum incutere ausus, quod Romæ contigit olim. *Ne nouorum Ciuium potentia & multitudo, veterum dignitatē infringeret; plusq; possent recepti in beneficium, quàm beneficij autores. Nec minus cordolium, antiqua gentis Sarmaticæ decora adeo euiluisse, vt ad postremos mortalium arrabo libertatis deferatur. Cum tamen, nemo adamantem inter quisquilias æstimet; & præmia virtutis, si ineptè locaueris obsordescunt. Miseram certè sæculi sortem, quo & sceleribus honor, & malefactis præmia tribuuntur. Quid, quod inconueniens fuerit, Maiorum decora properanter ne petentibus quidem ir-*

1659. Velleius.

1659. *buere ijs, qui internam amplissimi Characteris virtutem ignorantes, non pluris Equestris annuli communicationem, quàm pro puerilibus crepundijs reputabunt, donec Varsauiâ abeunt fastidituri: cùm apud illos more receptum maneat, si quis ob demerita proscriptus mulctam honoris patitur, per iocum quærere soleat, an publico Banno perculsis, cibo & potu vti permissum sit? leuipendiū pœnæ ostentando. Etiam nunc aliquis ex socio percunctatus est, nunquid vmbram suam maiorem vbi Nobilis factus, quàm ante ingressum Varsauiam aduertisset? Verùm æquentur Originarij cum aboriginibus immunitatum participio; quid, si non in totum obligauerimus Nobilitatos, & indubiè irritauerimus præteritos, quos odiosa hæc dignatio fefellit; & mehercule, omissi multo maius nobis facessituri sunt negotium, quàm relaturi gratiam ij, quos in communionem eius prærogatiuæ admisimus. At, sit sanè eo illicio, vel partem aliquam Cosacorum ad obsequium Reip: pertrahi posse. Ast, quæ indignitas compagem hanc Reip: ab æuo coalitam, alliciendæ plebis gratiâ dissoluere? Quæ iustitia, Ecclesijs fundationes, veteribus dominis patrimonia redituśq; detrahi, vt turbulentæ multitudini gratificemur? Quæ autoritas, erasâ ex insignibus Patrijs Russiâ, iuribus Maiestatis derogare? vt vnius Cosacorum Præfecti dignatio & potentia augeantur. Pomerania cauere docet, pars olim Regni, è Conciuibus vni Suatopelco Griphio in Feudum tradita, nostra esse desijt. Si cordi est Cosacis ad Remp: redire, sponte faciant; gratiori accessione, quia vltroneâ: non carniuorarum alitum more, quæ in manum venatoris deuolant, escam reperturæ; præmium scilicet obsequij.* Diuersus aliorum sensus, modò Cosaci à Moscho abstraherentur, omnia infra ponentium. *Ac, primò, bonū ex natura sui diffusiuum esse (aiebant,) cum & Sol radios luminis spargat, rerum sublunarium non sui causâ. Decus Nobilitatis pluris æstimandum, si opus virtutis non veteri habeatur, & beneficium sit tribuentis pro merito Principis, non cunarum: nam, qui genus & ceras Maiorum iactat, aliena laudat, velut simia Leonis tecta exuuijs. Verùm, frustra fumosæ auorum*

imagi-

imagines parieti affiguntur, si alieno pilo superbus hæres, claritudinem tantùm in astragallis gerit, & iners Eques Equestri censu exclusus, defluitando phaselos, aut nundinandis lucri causa bobus nomen dederit. Ad hæc, rarefacta per bellum Nobilitate Polona, cur non suppleant numeros Cosaci bello emeriti, ac recenti in partes Patriæ accessu commendabiles. Si, vti impares auersamur, & agresti populo gentilitia decora communicare piget, vel ad suam ipsorum respiciendum originem; de qua Poeta nostras ait. 1659.

Exule Patre sumus, sed plurima Regna per Orbem:
Principia exulibus dant sua, Roma Notho.

Nec vsq; dehonestamentum natalium metuendum, exolescet scrupulus hic cum tempore; etiam ipsi eadem cum plebe Damascena humo creati sumus, & in similia vtrisq; principia resoluendi. Bello certè præsenti cum Moscho expedire, vt quã maximè augeatur frequentia Nobilitatis, cum hæc gens seruitutis manceps, & statui Equestri è diametro infesta, validè oppugnet libertatem. Ducatus Russiæ, inq; eo Magistratus instituendi, ad ordinem & regulatam Prouinciæ administrationem tendunt, vti in Lithuania olim factum, etiam hîc: ne obsint inani metu, dum per dependentiam veluti brachia Regalia operabuntur. Quod rebellione aliquando Cosaci se commaculârint, transmissâ in iratum cælum causâ, oportere amnestiâ obliterandum delictum: cum etiam apud Deum distinctio valeat, inter peccatorem peccantem & peccatorẽ pænitentem &c.
Sic demum, non infelici exitu Comitia finiêre, vel sola contra legem prolongatione tædiosa, dum vltra trimestre protrahuntur. Vtq;, paci compaginandæ cum alterutro hostium dimissi Commissarij fuêre; sic, in casum belli, Duces armorum cõmoniti, viderent, ne quid vndecunq; Resp: detrimenti caperet. Potocius quidem Generalis in Vkraynam, Campestris Lubomirius in Prussiã intendere iussi; Sapieha Vilnensis Palatinus, aduersùs Moschos destinatus reuocato interim ex Holsatia Czarnecio, vbi propter ferendũ Dano subsidium Colligatorum armis iunctus morabatur.

Et

1659. Et Colligati quidem apud Codani sinus littora hærentes, aliam prosequendi belli viam inire debebant; nimirum, vt qui hactenus tanquam auxiliares Friderico in Prouincijs Daniæ substitère, iam nunc Cæsaris nomine obnuntiata Suecis hostilitate, in ditiones Pomeraniæ hostium Iuris immitterentur. Quippe Dania certorum Feudorum intuitu Romanum Imperium pro capite agnoscit; vel quia nondum absoluta Cæsaris Leopoldi Coronatione, Suecos velut suspensa manu tractare expediebat. Itaq;, reuocatis ex Holsatia Legionibus in Pomeraniam penetratū, iam vt in suismet ditionibus sentirent belli mala hostes, iam per Danicas oras summa victus penuria, quem tam hostiles delectus, quam etiam ipsi hærentes sesqui anno Colligati absūpsissent. Rarescebat enimuero militantiū isthic numerus, Germanis passim dilabentibus: solo quod fatendum Electore per se rebus intento, & rigore imperij legiones continente. Duces quinetiam Poloni inde abierant, Opalinius morbo, Czarnecius mandato Casimiri reuocatus: vti bello Moschouitico nauaret in Lithvania operam. Ergo versis in Suecos offensiuo modo Cæsareanorum armis, Generalis Zuza, postquam Griphenhagium ac Damum valida Pomeraniæ fortalitia cæpisset, Stetinum deniq; Prouinciæ Metropolim, sparso latè per maritima terrore circumsederat. Patrata isthic Germanici Martis facinora, transmitto, ego distantium incuriosus, & quem proprijs occupatum haud vacat in alieno vagari. Ne tamen Rex Danus in totum à socijs desertum se queri posset, IV. Germanorum Millia; etiam Polonorum Mille, sub ductu Casimiri Piaszoczynij in Holsatia remanserant, reuocato cum maiori copiarum parte (vt memoraui) Czarnecio. Equidem, haud exile eas inter gentes comparauerat sibi nomen Czarnecius, Principibus viris ob militarem indolem æstimatus, militi ex periculorum participio charus, illustri sanè gloria, non tamen inuidiæ expers, cum laudarent vt strenuum fortes, damnarent vt præcipitem ignaui, quâ magni-

tudine

tudine animi eminebat, temerariè prouocari discrimina obstrepentes. Certè abstrahi doluit Elector, etiam Rex Daniæ retentare conatus, nisi regressum præcisè imperanti Regi obsequi debuisset; cum bona Principum gratia, tractu Hamburgensi in Patriam remeando. Sub abitum flagrantissimè ab eo Commissarij Dani postulauêre, quominus oris vultusq; lineamenta in ectypum transferre pictoris penicillo pateretur, memoriam sui inter gentes amicas vel in imagine relicturus: quod diu abnuit fucatæ laudis contemptor ille, reponens, res si quæ in Cymbrica Hersoneso præclarè gestæ sunt, monumentum sibi forè ære perennius; donec tandem exoratus, obiter pingendi sui copiam fecit; sanguinis prodigentior quàm colorum 1659.

Absolutis Comitijs Posnaniam Casimirus perrexerat, isthic stabiliendæ pacis curâ, cum, ad eundem scopum collimantibus iam Mediatoris, iam partium sese indicentiũ studijs deducendi in effectum negotij, ratio constare maximè videretur, vti haud longè á loco Tractatuũm consisteret Rex, à quo velut fonte actui incipiendo autoritas, & illationibus partium promptius dispungendis, definitio petenda esset. Hic subsistentem salutabat exacto in Holsatia biennio Czarnecius, præclarâ suâ gentisq; famâ rediẽs, ac, quem præficere armis contra Moschum destinaret Casimirus, Gasieuij in captiuitate existentis vices obiturum. Sequebantur Ducem commilitones, dum ad osculum Regiæ manus admittuntur lacernosi, proq; veste Patria sagulis ocreisq; Sueticis induti: cultu sanè inopi, nisi parta præclarè factis gloria, sub peregrino cælo hospitantes, splendidè conuestijsset. Sub idem temporis Viennâ allatis Edictis, Germanicæ legiones ex Polonia reuocabantur; lætus in vulgum nuntius, ne ijs quidem ingratus, qui introducendi autores, velut ingens miserentis viciniæ beneficium iactauerant. Itaq; dum pedestres Zuzæ ac Densochij Legiones, in Silesiam Wielunensi tractu remeant, & qui alius sub signis Austriacis miles in Regno cõmoratus (Tribunus Hag-

Casimirus pergit Posnaniã.

 sterus

1659. sterus cum Equitatu remanserat, belli Suetici decursum præstolaturus) aliquem ex Tribunis delegauerant, qui abeuntium nomine per officium valediceret Casimiro; is verò quæ quantauè Germani in Regno Poloniæ patrauerint armati, memorans, dum verba latina indebitè corripit aut producit, misertus nostratium aliquis innocentes Syllabas torqueri, extemporaneo disticho in Oratorem lusit.

Quid prope Thorunium Dux auxiliarius egit
Quæritis? obsedit, sedit, & edit, & it.

Simul Cracouia præsidio euacuata fuit, redditaq; sibi Vrbs, cum duo Millia & sexcentos milites biennio aluisset. Recipiendæ, Vladislaus Rey Neocorczynensis Præfectus, ac Ioannes Mirozowski Delegati à Rege, qui ijdem abeuntes Cæsareanos sine noxa ditionum Regni, ad limitem Silesiæ deduxerunt. Exiêre Vrbe Germani die VII. Octobris, vigens agmen, & ægrius á contracta Vrbici populi familiaritate diuelli sustinens; consecuta fæminarum è vestigio infasciatas proles exportante turba, vt vel nescientibus palam esset, eius fæcunditatis agmen, ex otio & mæniorum vmbra prodire.

Marceschallus in Prussiam copias ducit. In Mariæburgo spes & vires potissimæ Suecis, loco natura validissimo, & diu ante operosè munito. Circumstabant Elbinga, Brodnicia, Graudentum, Czczeuum, Dirsauia, Hauptum, aliaq; munita præsidijs oppida, velut mēbra capiti suffragantia, & quæ velut à corde sanguinem reciperent, aut vicissim communicarent. Penes Adolphū Bipontinum Caroli fratrem vicaria administratio Prouinciæ, Principem gloriæ quàm arma faciunt háud segnem, nisi quod secus vergente fortuna è comissâ statione decedens, securitatem proprij capitis desiderio famæ præhabere ostendisset. Quod tamen prouidentiæ imputabant Sueci, vti dispertitis in loca munita præsidijs, omniq; cura in diuturnam propugnationem instructis, superesset extra discrimen ipse, qui periculis suorum & indigentiæ obuiam iret. Quocirca, vtramq; Vistulæ ripam complexus armis

Mare-

Mareſchallus Lubomirſcius, quantocius in ipſa Pruſsiæ pe- 1659.
netralia legiones duxit; magni moliminis ſocio Illuſtriſsimo Ioanne Sobieſki Supremo Regni Vexillifero, diuinitùs, vt ſuppono, ad occiduum Regni limitem pacandum deſtinato, vt olim Throni Sarmatici clauo admotus, demum in Orientem ſecurius contra Barbaros arma verteret. Penes Caſtellanum Camenecenſem Grodżicki rei armamentariæ cura, cui ſolerti eius Oeconomiæ adminiſtro, in promouēdis conſilijs belli, plurimùm Mareſchallus tribuebat. Gotofredus Hagſterus, & Retſchinius Baro Tribuni Germanorum, bis Mille Cæſareani Equitatus adduxerant; vt propè ad ſexdecim Mill: accederet Exercitus, non vltra maiori numero, ob quadrifariam diſpertitas, vt innui Regni, copias. Quæ longè infra deſtinatum molimen vires, etſi ſolicitum redderent Ducem, is tamen in ſummam belli intelligens, omnes, pro inſito agendi vigore moras abrumpebat; animo quod probè meminiſſet, tam ſibi belli munia, quàm pacis conſilia credita, ſi priore nequiret, futurum fore ſperans, vt altero lauream reportaret. Vbi contractæ legiones haud cunctatus, Graudentū (Grudziądz) in primum armorum experimentum deſtinauit. Id minoris quidem nominis Pruſsiæ municipium, aſt in ripa Viſtulæ ſitu percommodo. Quingenti Sueci Ductore Kuhno Tribuno inſederant, primam ingruentis Exercitus Poloni vim excepturi: eiuſmodi oppidis ex arte militari Mariæburgo circumpoſitis, quominus primo impetu elaſſato, in ea quæ pro cardine eſſent, reliqua vis exereretur languidiùs. Hic Caſtris in crepidine amnis poſitis, interim è machinis quaſſantur mænia, iaciuntur ignes, pulſanturq; interiora oppidi pilis granatis, iam mortalibus cædes, iam ineuitabile tectis incendium ferentibus. Etſi, in anteceſſum Mareſchallus, non inutile primis cæptis clementiæ famam ratus, obſeſſos obnuntiaret, ni ſe ſponte dedunt extrema arceſsituros? aſt reiecta præmonitio, ſeu ſperato ſuccurſu peruicacibus Suecis, ſeu coalituræ mox pacis fiducia: idq; adeo inurbanè, vt ſalu-

Graudentum aggreditur.

1619. tis nuntius Tubicen, ſub aditum abitumq; globis peteretur, quem diuerſa licet afferentem, tractari humaniùs expediebat. Frangendæ temeritati Mareſchallus exemplo opus aduertens, ne prima experimenta temnerentur, in diem ſequentem oppugnationem indicit, miſsilibusq; rurſum ignibus inquietam hoſti noctem eſſe voluit; quâ, dum artificioſa Pyrotechnitæ mala in oppidum iaciunt, fortè euenit, vt vnum fæno ſtraminibusq; incidens, materiam ardendi facilem ſuccenderet, à quo demum fomite eualeſcente, flamma totum oppidum in momento corripuerat. Ita, quæ natura ignis eſt, vt emolliat ferrum, etiam hîc infregit pertinaciam obſeſſorum, conſternatis fortuito caſu tam municipibus quàm milite; ſed diuerſa cura ſciſsis vtrorũq; animis, cum pro retinendo loco præſidiarij agerent, in reſtinguendam flammã Ciues allaborabant, ſæuienti elemẽto pignora opesq; erepturi: cum interea aggreſſor miles violentus irruit, vna manu excidium oppidi, altera direptionem fortunarum intentando. Vix bihorio repugnatum, obſcura inter tenebras defenſione, & dolentiore cæde, vbi, quibus flamma pepercerat ferro caderent, rurſus eludentes ferrum, igne abſumerentur. Indoluit Dux pereuntibus, ac per præconium tubæ ſeriò parci miſeris iuſsit, ſimul vehementiam irati militis Tribuni retentabant, vt non repugnantes ſeruarentur, monumentum victoriæ. Septingenti nihilominus ex oppidanis interiêre; CC. ex præſidio: qui vero conſeruandæ ſalutis rationem in flumine ſubiecto reponebant, celeri exitio deleti ſunt, ſubductis lembis, aut, ſi qui inſcenderant, protinus ab accurrente milite ſubmerſis. Re deſperata Præfectus in caſtellum ſe cum potiore parte præſidij ſubduxerat, faciliùs dedi quàm capi oſtendẽs; verùm vbi nec animus nec ſubſiſtendi ratio competit, Equitibus Hagſteri in manus venit; honeſtius & ſecurius in ante diem deditione exitium præuenturus, quàm vt nunc cum probro tot profuſi ſanguinis reus, caperetur. Ex Turri itaq; in quam ſe abdiderat protractus, cum vnde viginti

Ordi-

Ordinum Ductoribus Mareschallo sistitur; ac tantùm ideo 1659.
quod animosior verbo quàm opere fuisset increpitus, incolumis mansit: Quadringentis ex præsidio vitâ donatis, quorum ferè omnes inter legiones Polonas militaturi nomina dedêre.

Sic famâ & terrore latè sparsis, copiæ in citeriora Borussiæ processêre, etsi anxio Duce, vbi perpendit rei gerendæ obstacula, & difficultates. Quippe, præter graue autumnali intemperie cælum, iam annonæ per desolatam Prouinciam summa difficultas, iam perparcè suppeditati in belli impendia sumptus angebant: Cohortes pleræq; pigerrimè in Castra allabebantur, aliaq; incommoda, quæ prius Dux intelligit, antequam militare vulgus sentiat. Ast ille præsentibus par, futura curæ Numinis remittens, semper in promptu occurrentibus malis remedia habuit, sciens prudentiæ misturam, fortunæ belli opitulari. Ac primò, copias validissimo loco impugnando dum augere nequit, tripartito diuidendas existimauit. Wilhelmum Butlerum Supremum Vigiliarum Præfectum, cum Baronis Ratschinij Equitatu, in obsidendum Hauptum Gedanensibus adiũxit: Baronem ab Oedt cum Raytris suis, ac Stephanum Niemierycz cum legione pedestri, ad intercipiendam Elbingæ communicationem (passus vocant) ordinauit, vti Electoralibus iuncti ambo, omnem petendi aut submittendi auxilij spem præcluderent: ipse demum cum reliquis copijs versus Mariæburgum tetendit, quominus fertiles illas, in gemina diuortia scissi Vistulæ Insulas, suum in vsum vendicaret, ac sic oportunissimo loco hosti erepto, in ipsâ Vrbem armis experiretur.

Mariæburgum nobilis Borussiæ Ciuitas, Theutonicos *Mariæburgi situs.*
Fratres primos conditores agnoscit: Castrum præcipuè insigne munimentum habet, quod ad Hartmannum Comitem Heldringensem, Magistrum Ordinis initia sua, ac primam fabricæ designationem sub Annum 1281. refert. In *L. Guaguinus.*
ea postmodum Vrbe, tanquam primario Mystocraticæ dominati

 minati

1659. minationis membro, non solùm sedem, verùm & conditu-ram sepulchri, morientibus esse Magistri voluêre. Qua parte interamni situ iacet, longè latéq; prominet diffusi a-gri planicies; ab læua nobilissimus amnis Vistula decurrit, altera parte Nogato fluuio, minore quidem illo, sed placiditate influxus commodissimo, alluitur. Mira cæli benignitas salubrem locum facit, etiam præter nauigabilis fluminis quæstum, fertilis circumquaq; agri gleba, facilem æquè pro agricolis, quàm opificibus victus rationem exhibet, populosam ex antiquo reddens Coloniam: hinc olim præ alijs Prussiæ Vrbibus Magistri delegerant sedem, etiam sublatis istis, pro possessoribus Coronata capita, sub titulo Oeconomiæ, in hanc diem agnoscit. Infra Vrbem in gemina brachia diuortiatus Vistula, Insulas maiórem & minorem efficit, quarum vtræq; fæcundata illa Nili effluuijs Ægypti arua, si non laudibus æquant, certè opimiori messis affluentiâ superant. Ibi videas iam balantium pecudum numerosos greges ali, iam ex opima frugum messe cornucopias in vsus humanos suppeditari, haberiq; velut geminum Cereris vber, quorum altero panis abundante circumiecta ora reficiatur, altero lacticiniorum diuite ablactetur copiosè. Ante quadriennium, Palatino Weyhero in deditionem adacto, belli iure Mariæburgum Sueci retinebant, non sine Polonorum cordolio, alieno cauo lupum stabulari, & aliunde noceret. Vrbe se incluserat Nicolaus Danquartus cognomento Lilienstrom, domi inter Suecos Nobilis, præter exquisitam architectonicæ militaris peritiam, fidei experimentis, & quantiuis periculi contemptu Carolo æstimatus, quo vtroq; plura sæpe inter extrema belli, quàm prudentiæ artibus geruntur. Præsidiarij ad III. Mille, ex fortissimis Suecorum delectus miles, Ciues aut religionis aut Germanismi nexu deuincti, nec defuerant transfugæ aut legibus damnati, tutissimo asyllo isthic recepti, quorum semper publico hoste in patriam acerbius odium est. Monstrauit certè Danquartus haud

nutri-

nutritam otio indolem, erectis circa Vrbem operibus sanè stupendis, etsi iam ante vallorum mæniorumq; ductu sat firmam; ille tamen casui prouidens multa prioribus per quadriennium addiderat: post expugnatum Thorunium eo studiosius firmando loco incumbens, quo maius erat, imò plane Sueticæ fortunæ residuum, quod committebatur suæ fidei tuendum. In partem ardui laboris accurrerat & Bullouius (is nuper Thorunio Præfectus) etiam cõplures veterani Sueci Germaniq;; seu à Principe Adolpho vocati, seu stimulo gloriæ, huc se velut ad certam virtutis officinam contulerant. Par Præfecto in cæteris cura & prouidentia, cum non modo promptuaria Vrbis sufficienti annona copiosè instruxisset, sed crebris per maiorem Insulam horreis reconditas fruges, præsidio armatorum tueretur. quam diu licuisset vsurus, dum retinere nequit pessundaturus. Hinc forte spei nimius, Carolo in Daniam (vti fama fuit) scripserat; *conficeret auspicatò transmarinũ bellum Rex, omnino de Prussia securus, quam vtcunq; perflaret belli Polonici tempestas, se nihilominus vel sexennale Mariæburgi obsidium, donec sospes regreditur ipse, toleraturum.* Sed talia iactando magis dicuntur, quám fiunt. 1659.

Decreto obsidio, ante omnia subiectas Insulas hosti eripere visum, quarum maiorem Haupto Fortalitio frænatam, minorem ponte Vrbi deuinctam possessor Suecus tenebat. nequaquam creditus nutrices suas, & omnis alimenti pænu, sine conflictu & sanguine desertum iri. Ad Album montem, à petroso solo sic vocatum, Poloni Castris constiterant, vbi Stawecius cum binis velitum turmis transflumen peruadens, quale & quantum apud pontem Suecorum præsidium esset exploraturus, dum fidentius progreditur, & primitias periculi incautè spernit, à prorumpentibus Suecis nouem velitum iacturá retrusus est. Melius Samueli Czaplicki successit, qui comperto iusto præsidio pontem retineri, inobseruatus hosti continuit suos, donec maiore potentiâ patrandum opus significasset. *Insula Maior recepta*

Ergo

1659. Ergo ſtatim obnuntiato milite vt in certamen paratus adeſſet, vis in Inſulam directa fuit, ad primum fulgentium ſignorum conſpectum abſcedente hoſte, & nullo memorabili facinore depelli ſe paſſo, loco longè commodiſsimo. Quod vero adeo facilè decederet, ex metu inſidiarum pleriq; prouenisse iudicabant, ne ſcilicet Gedanenſiũ ab Haupto, aut Electoralis Chilij miles, manum conſerentibus retrò abitum præſcinderet. Sanè, ingens Dei beneficium fuit, facili negotio locum recepiſſe; cum mox & Derſauiam timidi in alieno periculo præſidiarij deſeruerint; pari flagitio Starogardum in aduerſa fluminis ripa igne ex uſſêre; perfunctoriæ tuitionis oppidorum ab hoſte ſpecimen, qui adeptis fortalitijs, vt alienis veſtibus vtitur, quas vbi cõducit induit, laceras aut inutiles abijcit.

Graudento, & Inſula receptis, demum vires & ingenium Dux cum Mariæburgo commiſſurus, vti nouiſsimum fortunæ Sueticæ nidum, ſtringere Vrbem operibus cæpit; aliquorum conſilio & voto vt aggrederetur perſuaſus, pluribus effectum infra ponentibus: quippe inſtans hyems, victus arctior, inſufficientia virium, præſidij obfirmata peruicacia, ſitus loci inexpugnabilis, non obiter vendicandum locum oſtendebant: etiam miles non exolutis ſtipendijs ſegnior, aut iniecta ſpe proximæ pactionis remiſſus, ad laborem vigiliasq; oſcitabat; ijs tamen malis à prudentia remedium quæſitum, reliqua ſuppleuit fortuna: namq; pro ſupplendis copijs requiſitus Caſimirus Rex, protinus Dyneburgenſem Præfectum Wolphium, cum Prætoria legione ſubmiſerat: commeatuûm ſubminiſtrationem viciniores Palatinus recepêre, (ſed actus hic voluntatis magis quàm efficaciæ fuit, annonæ vectura ob viarum longinquitatem impoſsibili) Inſtitores ac propolæ Caſtrenſes, ad mercandum auctu pretij inducti, publicas vias tueri iuſsis cohortibus, quo venalia ferentes, immunes à vexa & rapinis exiſterent. Interim iugi ſedulitate excitata opera, eggeſtæ foſſæ, ſuggeſtus, loricæ, aliaq; ex ingenio & arte machina-

chinamenta, quæ veteri Latio incognita nominibus ca- 1659.
rent, vsum præsenti sæculo inuenêre. Tum verò velites adsita Vrbis suggredi iussi, non modò humiliora Nogati fluenta, sed ipsum vastissimum Vistulæ alueum, vorticibus amnis aut autumnali frigore haud deterriti, sub aspectum Suecorum equis nando transmittebant. Inter quos Michaellus quidam (Michałek) Tucholiensis molitor, statura quidem infra virum, at animo interritus & industria pari, munitionibus hostium sæpius aduoluebatur; binos aliquando vigiles Suecos per obscura noctis suffuratus, ita, vt præhenderat, cum sclopetis & fomite igniro adduxit.

Solenne apud Rhetores, à minori ad maius argumenta Hauptũ
texere, etiam apud Medicos, à Capite sanandi totius corpo- receptũ.
ris rationes ordiri; hoc idem in concilio militari decisũ. Caput erat (Hauptum) Gedanensium ditionis, situ interamni Fortalitium, quod itidem obtinebatur à Suecis. Ab incepto siquidem bello, in eam Vrbem maximè vertebat vota appetitumq; Carolus, iam beneuolentiæ illicijs, iam armorum terriculamentis, in partes tracturus Gedanum; haud erubescens, quasi vero, in societatẽ belli vocare, aduersùs pares omnino insociabilis. Vt verò latentis doli illecebras, simul intentatas minas modestè eluserit, aut contempserit viriliter Vrbs ea, in anteactis retuli. Vnde ille sperni oblatam beneuolentiam indignatus, dum Vrbi nocere nequit, aut parcere simulat, vim furoris sui in Hauptum eorundem Iuris effundebat, quod à Præsidio Vrbico defensum aliquandiu, donec maiori vi cedens, tandem in potestatem eius veniret. Eo subacto, (cudendis fulminibus suis officinam appellare solitus) vti amnem Vrbi committeret, rem prodigiosi moliminis nouus Deucalion aggrediebatur, si modo fas esset, elementorum quàm Devs constituit naturam, mortalibus immutare. Quod ne interim furenti liceret, de manu vindicare Hauptum oportuit, enixè intentis Gedanensibus, vti depulso opprimente, illud seruitutis capistrum omni conatu excuterent. Aliquoties

1659. tamen tentata oppugnatio successu caruit, vel quod cauta Ciuitas quà terræ, quà mari cohærens, in diuersa exercere vires haud sibi integrum censeret; vel prudenter exspectans, vt vbi bellum in agone, securiori vindicatione, ac minore impendio receptura, quod suum esset. Ergo, vbi admotas Mariæburgo copias Regni aduertit, etiam ipsa protinus Valentinum Winterum Tribunum, cum bis Mille & octingentis Legionarijs submisit, regulata obsidione stringendo Haupto, futurum sperans, adiutum iri à Mareschallo conatum, vti sic recisis pennis etiam Mariæburgum ad mitiora consilia truderetur. Trudi namq; necessum fore apparebat, vbi inflexibilis Danquartus, saniores monitus respuens, in extrema obduratus vel fuit, vel videri voluit. Hauptum itaq; Butlerus Winterusq; ex Neringia; altera parte ex Insula Sibertus ac Brandesius Tribuni, viarum obsidionalium ductu se admouentes, strinxerant egregiè: non tamen præsidiarij animo aut spe concidebant, imo licet valescente fame ac continuis assultibus fatigati, adeo per eruptiones Wintero graues exstitêre, vt CCC. prope gregarijs mulctatus, & nisi extemplo succursus adfuisset, statione imo obsidione depellebatur. Vnde, iterum ab Vrbe copijs augeri vires oportuit, Salomone Brandesio, Nicolao de Linda, Fuchsio, Strakwicio, Wechelto submissis, etiam Ioanne Borbato Præsidij Mindani Præfecto, quà consilio, quà manu, simul cooperantibus. Octingenti Sueci propugnabant, animo certè robustiores quàm stomacho, cum Danquartus omnem vim in se prius versum iri reputans, perparcè suppeditasset victui seruientia, satius pro se maiori parte ducens reseruanda. Tentatus vt in deditionem assentiretur Præfectus, primò minax recusauit, dein vt mora eluderet, non àlio consignandum Hauptum respõdit, nisi ipso Rege Casimiro veniente, Capur Capiti suo redderetur.

Mors Koniecpolij. Interuenit eodem anno, Alexandri Koniecpolski Sandomiriensis Palatini obitus. Natus erat Patre Stanislao Koniec-

Koniecpolski Castellano Cracouiense, ac Supremo Exercituum Regni Duce, rebus gestis & gloria belli Imperatore clarissimo: qui nuper Vladislao IV. bellum in Ottomanos meditanti, crederetur fuisse eius molimınis fomes, & instrumentum. Par Filio ad bellica inclinatio, haud quaquam fortuna respondit; spectabilis sanè & qui rarò loricam deponeret Patriæ Ciuis, Gradiuum totus spirans, & indefesso vigore agendi. Aderat obuia in viros armis conspicuos liberalitas, etiam largiendi copia, concurrentia ad parandam bello famam media: quarum prima, sine altera, ægrè se per actus exhibitionis monstrare valet. Verum, vt benefaciendi promptitudo, si copia tribuendi affatim, suppetebat Koniecpolio, ea hæreditatis paternæ amplitudine, vt in sola Vkrayna amplius quam centum populosa oppida numerauerit, complura vltra mille Patrumfamilias incolatu referta, præter alias in Regno ac Russia possessiones. Hinc Aulæ eius ante bellum splendor, ac ministerij regalem prope caterua, vsq; adeo numerosa, vt recurrente solutionis tempore, ex grandiori Elencho per ordinem literarum Alphabeti confecto, de nomine minister quisq; salariandus vocari debuerit. Cuius tamen Patrimonij licet notabilem bello Vkraynensi iacturam subierit, non tamen vllam expeditionem præterlabi passus quin adesset, ac licet coarctato censu, prioris animi ac liberalitatis retinens, Pro paradoxo fuit, continua militia emeritum, haud ad Præfecturam Exercitus aspirare valuisse, crebriori promisso Regis, nullo effectu; fortè, quod nimium in priuato Ciue splendorem, & popularitatem, odiosè suspiciant Reges, munificosq; in vulgus, fauore & opibus publicis ægriùs iuuant, quibus cum multa acceperint, plerumq; iniuriæ loco est, plura accipere voluisse. Certè, vt bello vtilis Koniecpolius, sic eiusdem causâ existimatio vapulauit, vbi autorem rebellionis Chmielnicium feudo depulsum in arma agit, & postquam rabidam feram iniuria proritasset, improuidè ex custodia elabi patitur, Neq; minus iungi 1659.

1659. Sueco infra laudem fuit, nisi fortè à prouido consilio, vel ab ineuitabili necessitate facto excusabili. Coniunx illi Barbara de Zamoscio, Thomæ Zamoyski Cancellarij Regni filia, è qua natus Stanislaus, vnicus Patri superstes, quo demum steriliter excedente, Domus Koniecpoliæ ex recta linea ramum, arescere Fata voluerunt, translata ad collaterales hæreditate. Ductum funus in paternum oppidum Brodij, cui in hanc diem validissima inter Fortalitia Russiæ Arx, nomen loco comparat, autori gloriam.

Neq; per Curlandiam fauentior Suecorum sors fuit, vel destituente iam partes fortuna, vel ad consilia pacis impellente, quo humanitas & necessitas trahere non posset. Douglassius, vt memoraui, altiꝰ Prouinciæ vngues impresserat, iam iniquissimè tractato Duce Iacobo, iam pressurâ incolarum, quos immisericors diuersitor, in imperati æris contributionem, ferro & igni adigebat. Cohæret illa limite cum Samogitia, vnde non improuidè Lithuani viciniæ succursuri arma hùc intulerant, quominus amicis opitulando, à laribus proprijs hostem detraherent. Haud pridem Michaël Pac Castrorum Lith: Præfectus, Columbam, nominatissimum apud Suecos Tribunum, ad Bausko profligauerat, Ixellio ac Wrangelio iuniore cæsis. Etiam Lipnicki ac Komorowski Tribuni, subinde non ingratam Curlandis exhibuerant operam, commisso peracri prælio, in quo Aderkassus, ac Millerꝰ Generales Suetici, Octingentis amissis capti, ac Varsauiam remissi fuêre: insuper, Hilarius Połubinski Notarius Campestris, cum Mille Equitatus agmine insperatò veniens, non sine hostium cæde Mithauiam nuper receperát, egregiâ prædâ potitus, vbi ex ergastulis compedibusq; vltra CC. Nobiles Curlandos liberasset. Obsessa subinde Arx, in qua Mill: CC. præsidiarij defensionem agitabant, instituta nudis pectoribus oppugnatione, cum non pedes, non machinæ, non missilis artificij ignes, in promptu Lithuanis: adeo tàmen strenuè clausam indagine feram pressêre, vt sine necessario in arcis

muni

munitæ halosim apparatu, à Mille Equitibus, Mille & du- 1659. centi Sueci pedites, mænijs clausi, armis instructi, leuioris armaturæ agmini dedere se cum XXXX. tormentis cogerentur: Spensio Tribuno locum tradente, multisq; encomijs fidem & strenuitatem Lithuanorum efferente. Ea deditio contigit ineunte Decembre Anni præsentis 1659. Etiam Nuenburgum, Goldinga, Vindauia, Scronda, Libauia aliaq; Curlandiæ oppida de manu Suecorum vindicata sunt; insuper Douglassium, diuertendis Lithuanis in Samogitiam irrumpentem, Pacius in traiectu fluuij Iura, notabili clade dissipârat. Constitit posthac Carolum Suecum ereptam de manu sua Mitthauiã, adeo impotenter tulisse, vt Spensio ac Millero Tribunis, quibus traditæ Arcis crimen imputatum, in comparendum strictissimo Edicto diem dixerit, sine dubio noxam festinatæ deditionis capite luituris, nisi alter furori subductus, Millerus vulnere excusatus, militari infamiâ notarentur.

Pastorius in Floro.

Et plures iam atræ bilis causas inclinãs Fortuna suggerebat, vt subinde natura feruidior, ex insperata rerum conuersione vehementiam affectuũ impotentiùs solueret. Sanè peracerbum erat, subsidium Cromuelis nil tentato succursu euanuisse, vbi Anglica sub Montacutio classis domũ vrgentibus Edictis reuocatur; sincerius Batauis Dano assistentibus, qui, non incommodis brumæ, non tempestuoso mari deterriti, Socio Regi fidi in extrema perdurabant. Nec vsq; læta ex Pomerania, ingenium felicitate corruptũ offendebant, vbi Griphenhagiũ, Demminum, Anklamum, aliasq; maritimas Vrbes Cæsareani intercepissent, fædâ Prouinciæ vastatione consecuta, vt fumantis oræ calamitatem, nisi interiectum æquor impediret, conspicere Carolus, aut certè ex profugis & hostilia passis coram cognoscere posset. Prussia, iam illi pro desperata habebatur, non vltra dominum agnitura, nisi inquantum propugnans Mariæburgum Danquartus, exspirantis istic possessionis Sueticæ agonem protraheret. Equidem, validiùs ærumnæ premunt

Caroli fortuna inclinat.

1659. felices: ac magis aduersitas affligit animum, continuo prosperitatis vsu innutritum. Sic, in biuio doloris & vltionis, dum à se impetrare nequit, vti irrequietam mentem ad pacatiora consilia flecteret, rursus in obsidium Haffniæ accingebatur; seu tædio præsentium in extrema obduratus, seu Classis Batauæ recessu erectior, quæ tantisper pro fulcro Haffniæ stabat. Quippe Michaël Ruiter Thalassiarchus Hollandorum, in Fioniam subinde vela dederat, specie quidem vti Danicas copias Nauibus destitutas transueheret, reuera depellendis Prouincia Suecis, ac ita distractas Caroli vires debiliores redditurus. Cum is, vti Poloniam, sic Daniam præhensas tenens, alieno pane & ære aleret bellũ, saginaret militem, suppleret legiones, & nullâ Sueciæ iacturâ, aut impendio, nostris aut Danicis opibus, nobiscum belligerauit, glirium more, quibus ex alieno pænu esca est.

Pugna Danorũ cum Suecis. Itaq;, cognito Classis Hollandicæ in Fioniam abscessu, Szulcbachum Comitem submisit, vti is, confirmatis locorum præsidijs, negotium exscendenti in littus Dano facesseret. Ast, præualuêre Dani, apud Chartemundam disiecto ponte celeritatem Comitis occupantes, vnde compendio viarum exclusus, dum sinum maris circuire cogitur, ipsi interim Middelfardum versùs delati, iam Colligatis iungi, iam aciei instruendæ, opportunum tempus habuêre. Potior pars victoriæ fuit, hostium consilia in ipsos vertisse, vti factum; & qui interscindendos Danos satagebant Sueci, ne ipsi quidem, nisi bifariam partito agmine, in pugnã se expedire poterant. Vbi consultum haud detrectare certaminis aleam, summo feruore vtriq; in conflictum ferebantur: eo modo instructa acie. Præibat cum Mille Polonis Equitibus, Casimirus Piasoczynski Tribunus, pro Excubitorio munere frontem obtinere solitus; sequebantur per concisa agemmata Dani; ab læua Cæsareanus Eques, *Locce-nius.* ac Electorales legiones; & istæ quidem primum ad Odensam in Suecos fortuito vallo acclinantes inuectæ, initium peracri prælio fecerant, non segnius restitantibus Suecis,

donec

donec extractâ aliquantum pugnâ, viribus impares in abitum soluerentur. Consilium erat Nydborgum regredi, vbi submissa recenter à Carolo auxilia suos exspectarent, etiam triduanâ inediâ pressus miles, alimentis corpora reficere posset, relicta isthìc impedimentorum parte, dum Chartemundam præueniendam celeritate festinant. Ergo, composito in militarem recessum agmine, cōficiebánt iter, inter septa hastarum, continuosq; sclopetorum iactus pertinacissimè pugnantes; è vestigio consequentibus Danis, & mordicùs carpentibus abeuntes. Vbi cruentum iter Nydborgum emensi, iterum conuersis ab vtrinq; signis & odijs, fortissimè redintegrata dimicatio fuit, Suecos Sulcbacho ac Botychero, Danos Ebresteyno ac Schackio, partium Ducibus, salutis, famæ, victoriæ, commonentibus. Egregij hìc bellatoris nomen, simul & gloriosam mortem tulit, Casimirus Piasoczynski Ostrołęcensis Præfectus, Tribunus Polonorum, ex prima aciei linea animosè in Suecos inuectus, dumq; feruente prælio latiorem fossam equo superare contendit, triplici globo ictus, demum in ipsis victoriæ vlnis exspirauit, exemplum suis & incitamentum. Ortus illi vt simul adiungam, è Familia Roxolana Nobili Piaseczyniorum, animi corporisq; robore insignis, etiam ex præclarè oppetitâ morte militaribusq; qualitatibus non indignus encomio. Cæde Piasoczynij, Thelezynski ac Morzkowski Cohortium Ductores, consummandæ pugnæ haud defuêre, donec palmam victoriæ superioribus Danis concederent Sueci, cruento certamine victi prostratiq;. Comes Sulcbachus (Regi Sueco per sororis connubium socer) non instrenuè Ducis officio functus: demum, re desperata, fortuito lembo euadens, mari se commisit; sat prosperitatis nactus, quod manus Batauorum solicitè maris littora obseruantium effugisset. Plurimi Suecorum, vbi nec virtus, nec fuga salutis modum aperit, in acie cæsi, reliqui vitam clementiæ victorum debuêre. Quatuor Millia interijsse pro certò habitum, vel ex ipsius Loccenij Historici

1659

Sueci profligantur.

1659. ſtorici gentis relatione credibile: parcitumq; facile deditijs, vbi Dani non amplius ſui alieniq; ſanguinis prodigi, ſemet tradentium acceſſu augeri lætantur. Inter cæſos fuit Borycherus, Supremus Vigiliarum Præfectus, Kock, Laueran, Cranius &c: Tribuni emeriti militiâ. Inter captos eminebat Adolphus Vinarienſis, ac Darmſtadienſis Duces, &c: Waldecus, Konigſmarcus iunior, Brunaw &c: Comites; Henricus Horn rei tormentariæ Magiſter; Engel, Schondeben, Offner, Taube, Smith, Peterſon &c: Legionum Præfecti, vltra Septuaginta machinæ bellicæ, ſigna militaria CXXVI, aliaq; Caſtrenſis præda intercepta, cõſecuto protinus vſu fructu victoriæ, dum Fionia in totum pro Friderico recuperatur. Eſtq; ea clades ad Nydborgum Suecis admodum funeſta, temeritatis Caroli proles, operumq; eius nouiſsima. Ad hoc offendiculum impegit fortunæ rota pugnaciſsimi Regum, hic ſcopulus minacem toti pelago audaciam ſtitit, hîc decidit flos & ſpes vaſti illius Spiritus, vniuerſi Orbis imperium agitantis: quo demum afflicto (vt fermè finis ad alta leuatis, ruere) capite, non Dania modo Poloniaq; ſed & Rom: Imperium aliaq; infero mari contigua Regna, ac Reſp: in ſpem reſtabiliendæ pacis adduci cæpêre. Præcipuum tamen ſortita Dania laboris præmium, præter Fioniam liberatam, etiam ex Sèëlandia quantum virium reliquum, Croneburgum verſùs graui hoſpite ſubducente. Incidit ea victoria in diem XXV. Nouembris, eandem Friderico Regi natalẽ: fauſta ſanè & in æuum Danis lux memorabilis, quâ fracto præualentis hoſtis robore, Regnum illud Borealium nobiliſsimum, iterum renaſci videbatur. Non citra tamen iacturam victoria ſtetit, è Danorum parte vltra MCCC. occumbentibus, contumaci ab vtrinq; depugnantium virtute, ac prælio tam in loco, quàm per viam pluries geminato. Nunciata clades Carolum flagranti excandeſcentia commouit; fortè tunc cum Delegatis Hollandis, ſuper ineundis fæderibus colloquium inſtituentem. Ferunt inſperato nuncio attoni-

attonitum obmutuiſſe diu; dein, ſenſim emerſo ex ſubita ſi- 1659.
deratione animo, ad Delegatos prolocutum. *Haccine (inquit) viri boni officioſitas eſt, vt Iſcariotæ in modum, oſculo blādi, acerbiorem plagā ſimulatione veſtra infligatis? dum ſtridentes linguâ pacis melos, veſparum more caudâ pungitis? Aſt enixurum ſe vti fraudis protinus pæniteat.* Quos inter affectus inſcenſo equo abibat, cum interea Delegatorum ſarcinas ſequeſtro prehenſas inſpicere, & quidquid literarij inſtrumenti eſſet, per ſatellites ſubducere iuſsiſſet; non reſpectum Legationis, non rationes excuſantium admittens, qui ignaros ſe facti, nec conſiliorum belli participes, probáre offerebant.

Arctiſsimè preſſum Mariæburgum, dedendum demum aut expugnandum multi cenſuêre, vbi magna parte deiecti muri, imminutum præſidium, coarctata annona, adeoq; ſubtus mænia admotæ operum moles fuêre, vt lapidis iactu vtrinq; ſe impetere poſſent; ſed maximè noxius miſſilium è pyrobolis ſeu Granatarum proiectus, quæ comminuti ferri fragminibus obuios paſsim lacerarent, hinc plurimi è præſidio ſtrati ictibus, ſaucij corpore, truncati mēbris, etiam afflatu fumi noxio vigore membrorum deiecti, munijs militaribus maiori parte decedebant. Nec legionarijs ſolùm exitiabiles ictus, permultos ex Ordinum Ductoribus interemptos deſiderabat Præfectus, vti Kuchnium & Brandtium legionum Legatos, Littonum, Bulchium, Ahlefeldum, Bocklingium &c: emeritos Centuriones, qui telis maioribus confoſsi ceciderant; inſuper Danquartij Filius quadriluſtris, dum vallum inſcendit, comminuto ſub aſpectum patris pila machinali humero, inter ſummos cruciatus, die XIIII. Nouembris, vita ſimul & Mariæburgo abijt. Inter quæ tamen, propoſiti tenax Præfectus, omnē dedendi mentionem excludebat, nihilq; aliud monitus aut requiſitus reſpondebat, quàm, à tradendo loco prohiberi fidei & famæ reſpectu; ſic inter vim, famem, ac promiſcuas cædes, vtriſq; pro loco potiundo aut retentando

1659. certatum, non tantùm euitari potuit, quin interea Hauptū ad deditionem cogeretur. Quippe Gedanenses, commeatum ac recentes delectus ab Vrbe submittendo, irremisso conatu stringebant Caput, quà terrâ, quà flumine clausum; dumq; propediem spes est vi aut deditione recipiendi; etiam Winterus familiariter per literas Danquartum requirebat, vti exitium suorum quod immineret præuertens, tradi locum iuberet, tam diu ex more belli obstinatè defensum, donec amplius retineri nequiret; simul de clade in Fionia Suecis illata nuntiabat, spei auxiliorum præcidendæ. Oscitanter ad hæc respondebatur ab altero, ex strenuâ propugnatione periculosæ laudis affectatore, donec sub ipso ineuitabilis discriminis articulo suaderi se passus, duos Tribunorum super securo tractatu obsides dedit, pari numero parte ab altera recipiens: nempe Nicolaum de Linda, & Ioannem Bobartum egregia fama Ciues Dantiscanos. Quin etiam admissus intra Castellum Rosembergius Consul, pactionem in capita digessit, necessaria admittens, superflua expungens, & præcipuè tempori consulens, quominus aduentanti Casimiro, gratulabunda Vrbs exhiberet fidelis operæ documentum. Pari præsidio firmata Brodnicia, & simili deditionis successu in eam diem recepta fuit, ab Henrico Denhoff; huc, cum pedestri legione ac Equitum ala dimisso. vt tandem Sueci velut fumo apes, occupatis locis sensim depulsi, ac opinione illa debellatæ Poloniæ submoti, iam nonnisi caudâ Prussiam in Mariæburgo ac Elbinga prehenderent.

Hauptū deditur.

Sua interim Casimirum fortuna, in constabiliendam vniuersæ Europæ pacem Gedanum deducebat; non magis Castrensibus machinis Mariæburgi muros quatientibus, quam Ludouica coniuge Regis animum ad Generales tractatus efflictim solicitante. Patebat euidenter, Deo melioris causæ fautore, in finem Suecos armis vrgeri oportuisse, ac bello satiari gentem tranquillitati publicæ haud amicā, nisi procliuis in Rege ad mitiora animus, tum belli Moscho-

uitici

uitici recens in Lithuania consurgentis respectus, etiam mi- 1659.
nus heroica in depressum hostem vltio, feruidorum rationes mitigarent. Igitur Rex, sub ipsam Haupti deditionem castra ad Mariæburgum præteruectus, ac in Neringiam insulam descendens, Schiuenhorsti pago à Lindano Consule Gedanensi salutatur; vnde, sequenti die Castra Gedanensiũ lustrauit, ac ibidem militari mensa prandium sumpsit. Mareschallus interim, vbi inclinare Danquarti pertinaciam nequijt, frangere decreuerat, aduersùs cæli & belli mala inuictus, & nisi præsenti impressione locum extorquet, vel tota hyeme obsidium continuaturus. Hinc, per submissos egit, quatenus Gedanenses iam annonâ in victum, iam pannis in vestitum suppeditatis, castrensem inopiam, fide Reip: freti, subleuarẽt; adpromittens fore, vbi excussus hostis, & pax redit, ad assem contractum æs exoluendum. Super quibus Magistratus in Curia deliberauit, non vsq; à studio iuuandi auersus, & semel pro semper suspectos Vrbi suæ hostes amoliri necessarium ducens; nisi dum pacis via per Tractatus celeriorem bello finem, & spes lucri, resumpta terrâ mariq; negotiatione quæstum intendit: distulêre inpræsens officiosi esse Gedanenses, eiusmodi supplementum, quà priuatâ, quà publicâ Vrbis inopia, excusantes.

Adulto Decembre, celerauit aduentum in Vrbem Rex, plausu populi & lætitiâ acceptus. Etiam Lumbresius per officium visitans, luculenter Regis Christianissimi mẽtem explicabat, huc se dantis, vti inter infensos Reges æquanimis pax interuentu tanti Mediatoris coalesceret, ac in controuersiarum decisione, aut moderamine, omnia ad æquiponendij stateram, soli iustitiæ fauorabilem, expendenda fore. Nec Sueci Regis inpacata consilia procliuem animum reticuit, non alio argumento inclinationem persuadens, aut reconciliationis cupidum monstrans, quàm, quod Legatos suos ad Tractatus, plenaria potestate instructos, dudum ante miserit, qui Frauenburgi oppido Prussiæ, salutarem negotiationem præstolarentur. Collatis

1659 demum cum Senatu rationibus, Monasteriũ Oliuense non incommodus disceptando negotio locus designatus est, vbi tanquam consiliorum centro, susceptas arbitri partes Lumbresius obiret, Rege in Vrbe cum suis manente, per adsita verò Palatia pagosq;, diuersis pertinentium, seu (vt vocant) Interessatorum Principum) vel Legatis vel Internuntijs subsistentibus. Etsi aliquantum de loco rursus controuersiam mouerent Sueci, pro Elbinga aut portu Pilauiensi diu ac pertinaciter contendendo. Reliquæ eius Actus circumstantiæ, quia sub exordium ineuntis anni cæptæ, ac in finem optatum perductæ sunt; ideo, quidquid transactũ fuit, consequens liber fusius explicabit. Iam nunc super intensissimæ hyemis frigora, & morbos per contagium vulgatos, dum sic Rex vult & iubet, & cuncti ad exorientis Auroræ pacis iubar respiciunt, solui Mariæburgi obsidiũ debuit, dimissis in hyberna cohortibus.

Monetæ mutatio Nec omittam, tunc primùm conturbatas rei monetariæ rationes, Statum Regni enormiter afflixisse: omni bello grauiore peste, quod istud fœderibus post sexennium extingui potuisset: contra, depressus monetæ valor, ne septem quidem lustris instaurari queat. Olim nummulariæ officinæ Regibus vectigales in Polonia fuêre; labentibus dein sæculis, vbi res fungibiles sublato in maius pretio increscunt, quæstum & inuidiam in Remp: transcripsêre Regnãtes, cum ditari ex eo nollent, vnde plus publicæ querelæ, quàm emolumenti Fisco Regio accederet. Tantisper tamen tolerabilis nummi mutatio erat, dum is exoticæ monetæ conformis, iuxta auri argentiuè pretium æstimabatur, maiore nunc damno & serò reparabili iactura procusus, vbi, tam qualitas metalli, quàm valoris æstimatione apud exteros repudiatur. Subleuando in præsens ærario conducere visum, si minuti nummi, quos solidos vocant, ære cuderentur, vsualis monetæ defectum suppleturi: quæ ferax mãmona, bini Millionis per legem Comitiorum Anni 1658. concessum semen, adeo copiosè multiplicauit, vt primo

primò ab apertis officinis anno, ſupra viginti Miryades 1659.
eius æneæ prolis, intra Regnum prodijſſe credibile fuerit. Similis in argento labes, vigeſsibus nummis ad pretium floreni recuſis. Signabatur moneta inſcriptione metrica. *Dat pretium ſeruata ſalus, potiorq; metallo eſt*; altera parte inciſis principalibus Regij nominis literis CR quas demum aliquis non falſo interpretatus fuerat. *Incipit Calamitas Regni*. Et ſolidos quidem (maneat ex merito memoria) Titus Liuius Boratini Italus; argenteos nummos Thomas Timf Sileſius cudendi munus in ſe recepêre; ob publicum paracharagma in hanc diem diris populi deteſtabiles, & ex infami quæſtu tantùm lucri adepti, vt ab autorum vocabulis ſui nummi, in hanc diem nomenclaturam obtineant: etſi non facturi illi, niſi maioris poteſtatis permiſsio diſpenſaſſet. Ab initio malum vtcunq; tolerabile viſum, nonnullis veterū nummûm augem in lucro ponentibus. aſt vbi pretia rerum ſenſim duplicari, auri ac argenti valor in immenſum attolli; cōmerciorum rationes interuerti; meliore metallo omnes priuari, moleſto cupro pauci diteſcere, & omnia ſubita emptibilium confuſione inuolui, tum demum, vis mali ex effectu ſentiri cæpit, noxium conſilium damnantibus cunctis, conſulente nemine. Etſi, in Comitijs Anni præſentis, intentata lis Boratinio fuerit, quâ ſe is explicauerat, cum, XVIII. teſtibꝰ iureiurando peruincens, non vltra duos Milliones ſolidorum iuxta ſtipulatū cum Rep: procudiſſe: nec ſibi noxam imputandā, cum interea tam extra quàm intra Regnum, æruſcatorum feruerent officinæ, falſatos nummos elaborantium, plerisq; ea ſedulitate Boratinij exēplar imitatis, vt à genuinis diſcerni nequirēt: alijs præcipuè exteris per incuriam accipientium eo prolapſis, vt ignotam Caſimiri faciem, cum barba effingerent. Et hæc erat plaga Ægyptia, paracharagmate Regnum inuolui, debita ſubtilibus conſilijs, publicæ paupertatis cauſa.

Circa id temporis, eximium par virorum, per diuerſa

1659. illuſtrium, mortalitatem expleuit; Grodzicki, & Starowolſki, vtraq; Pallade memorabiles: quippe, vt notabilior virtus per qualitates ſubiecti eluceſcit, ita maiore cum cura ad poſteritatem tradi debet, ex raritate æſtimanda, vel imitãda ex æmulatione. Chriſtophorus Grodzicki Caſtellanus Camenecenſis, Rei armamentariæ per Regnum Præfectus, prope belli Suetici finem, cuius ipſe pars magna fuerat, viuere deſijt. Stirps ei Equeſtris, dotes animi inter arma ſpectatæ, famam & claritudinem auxêre. Apud exteros militiæ rudimenta depoſuit, præcipuè Hollandos, Orangiæ domus contubernio æſtimatus, vbi Archimedeæ facultatis, quam architectonicam militarem vocant, arcana percaluit. Suetico in Pruſsia bello, ex præſtãti ingenio Duci Exercituũm Koniecpolio carus, indeq; ad conſummandas Codacenſis Fortalitij munitiones, iuſſu Vladiſlai IV. amandatus, præſidio præfuit; donec Coſacorum rebellantium perfidia, euerſo Codaco, Carcerẽ biennio apud Chmielnicium ſubiret; Stephano Czarnecio captiuitatis ſocio, vtrisq;, ergaſtulo & cuſtodiâ eluſis, indigna detentione ſe expedientibus; Grodzicio ad Scythas refugo, & captiuitatem apud Barbaros, detentioni Coſacorum præferente. Hinc reuerſus, ad Barouum occumbenti Przyiemſcio ſuperſtes, iterum in manus Scytharum venit, vnusq; penè conciſo omni Exercitu, ob veterem notitiam ſeruatus, tandem opera Patris Hilarij Carmelitæ, ex Taurica na ſeruitute redemptus, egregiam Patriæ operam continuatâ militiâ nauauit. Obſeſſam decem Hebdomadis Leopolim ſtrenuè contra Coſacos defendit; Hanum Crimenſem in amicitia Caſimiri confirmauit; Pruſsiam delata ſibi adminiſtratione egregiè tutatus eſt; Rem armamentariam ex fide procurauit, in conquirendis ingenijs ea in arte excellentibus, & requiſitis ad rem, nullis parcens ſumptibus, & ſedulitati. Summa laudum fuerit, armis natum, bello innutritum, vtraq; fortunâ exercitatiſsimum, inter Regum fauores, Patriæ vota, Ducumq; encomia, demum in ipſo Gradiui

Deceſſus Grodzicij

diui

diui ſinu vitam poſuiſſe, ac quod, pro coronide felicitatis 1659.
cenſeri debet, in ipſo Suetici belli agone expiraſſe.

Etiam Staro-uolſcij.

Quidni & literato viro, literæ in cenſum veniant. Etiam Simon Starowolſki Canonicus Cathedralis Cracouienſis, vir in tantum laudandus, inquantum virtus intelligi poteſt, circa ea tempora humanis exceſsit. Natus erat Patre Baſilio Starowolſki familia Nobili pro teſſera gentilitia deferente, Matre N. Zaránkowna, quinq; fratrum minimus, quos ex vocatione Equeſtri Pater in bellum expeditos abſumptosq; dolens, hunc Beniamin in ſortem Domini deſtinauit, literis erudiendum; vti quod iam quatuor filij ſanguine ſcribere deſignauerant, ſuperſtes iſte, atramento & verbo efficacius ad poſteritatem loqueretur. In Vniuerſitate Cracouienſi humanioribus literis imbutus, etiam per externa gymnaſia, recondita doctrinarum præcipuè Iurisprudentiæ ſcrutatus eſt: poſt, ad miniſterium Altaris tranſiens, in Collegiata Tarnouienſi Eccleſia, Primicerium (Cantorem) egit: dein, à Petro Gębicio Præſule Cracouienſe, ad Canonicam Cathedralis Baſilicæ dignitatem vocatus. Quo in candelabro, non vt fatuus ignis fulſit; capite, linguá, manu, Eccleſiæ proficuus: neq; minus literis vacauit, plurium editionum autor aut ſcriptor, eruditione celebris, iudicio maturus. Inter alios ingenij partus, quos ſupra viginti legiſſe memini, eidem Monumenta Sarmatiæ noſtræ debemus, non minore ſtudio collecta, quàm ſumptu. Hic igitur vbi vniuerſæ carnis viã ingreſſus, Monumentũ ſibi ex literis ære perennius poſuit, exſtante veſtigio, STAROVOLSCIVM extinctum, non poſſe mori.

A. M. D. G.

ANNA-

ANNALIUM POLONIÆ CLIMACTERIS SECVNDI, REGNANTE IOANNE CASIMIRO LIBER SEXTVS

Elenchus Contentorum

An. Ch. M. DC. LX.

SVb Anni initium, pax cum Suecis tractari incipit, in Monasterio Oliuensi. Mediator Lumbresius Tractatibus præsidet; cooperantur Principum Interessatorum Delegati, de nominibus specificati. Partium vt vocant principalium propositiones, responsa, & controuersiæ; tum diuersorum ad pacem se indicentium disceptationes; præcipuâ Lisolæ aduersus Mediationem Gallicam obnitentiâ. Mors Caroli Gustaui Suecorum Regis;

gis; nec diu cum complanatis aut sublatis difficultatibus, tandem Tractatus vniuersalis concluditur. Rex Casimirus Gedano abit Varsauiam, Ordines Regni ad ratificandam pacem vocaturus. Subinde arma in Moschum expediuntur, Czarnecio cum Holsaticis cohortibus Lithuanico Exercitui se iungente. Chowanski Moschorum Dux ad Polonkam profligatus, etiam arx Lachowicze diffugientibus ab obsidione Moschis, liberata fuit. Varsauiæ Ordinum Conuocatio peracta, vbi obtentæ victoriæ nuntius adest, demum & consilia prosequendi belli agitantur. Exercitus Regni stipendia feruentius requirit, cuius causam dum Campestris Dux sedulo promouet maleuolorum odia incurrit. Casimirus, vbi bello in persona se adfuturum declarasset, finita Conuocatione ad vsq; Samboriam progreditur. Pestis diuersis in locis grassatur. Exercitus Regni ex statiuis Prussiæ, in Vkraynam tendit. Lithuani post breue respirium iterum arma resumunt; Sapieha Sklouum, Czarnecio Mohilouiam subigendas destinantibus. Quibus Dolhoruki auxilium laturus ad fl: Basiam cum nostris experitur, exin campo depulsus, ac inter valla Castrorum abditus, obsidetur. Liberando Cosaci intēaunt; etiam Chowanski instauratis viribus rursus Lithuaniam citeriorem premit. Hinc cis Borysthenem regredi Lithuani debuêre, prohibituri fœdā Prouinciæ vastationem. Cum Chowanscio rursus subitarijs prælijs certatum, quoad dissipatus, ac Castris exutus, tandem se intra Polociam reciperet. Status in præsens Vkraynæ; Moschorum vires, Chmielnicij regimen, & Wyhouij secessus, exponuntur. Szeremeth Moschorum Dux in viscera Regni expeditionem decernit. Huic occurrunt Poloni. Scythæ iunguntur nostris, Lubomirio totius Exercitus regimine incumbente, ob ægritudinem Potocij. Ad Lubartouiam primus cum Moschis congressus: hic dum retrocedunt commissa per viam pugna cruentissima fuit. Apud Cudnouiam vallo inclusi obsidentur, & oppugnantur fortissimè. Istis Chmielnicki in succursum tendens, à Mareschallo distinetur. Pugna cum Cosacis ad Slobodysczę, quoad misericordiam serio implorantes, in gratiam recepti forent sub conditione: quod idem Moschis non negatum; etsi Scythæ pactioni intercedunt, captiuando Moschos aut cædendo. Vis subita frigoris imbriumq;, fœdè Exercitum affligit. Casimirus Rex cum Reginâ Cracouiam veniens, supremo Numini pro victoria grates agit, & triumphat. &c.

PAx in meta, pax vna triumphis innumeris potior; brauium nobile, arrhabo salutis, hæredissa cæli, vota omnium, & gaudia felicium. Vbi panditur hyppodromum, multi decurrendo stadio se accingunt, & cursum expediunt; sunt qui per plana viarum effusè prouolent, alij per obliqua Annus Christi 1660.

 incita-

1660. incitatiſsimè feruntur, repertis qui pedibus diffiſi, vel aureo pomo celeritatem Atalantæ diſtineánt, vel conſtrata clauis orbita, palmā primi accurſus ferre cum Leſcone moliantur. Rem clarius aperio. Statum Europæ in tranquillum reducere, non modo è re Poloniæ Sueciæq; bello contendentium erat, ſed complura Regna & Prouincias, prout ſe ad belligerantes partes indicebant, non ad beneficium tantum Pacis, ſed ad Tractatus etiam admittere expediebat: præſertim cauſæ aut armis innexos: ne dum in particulari paciſcimur, ſocios belli prodere, & à ſe Martem in vicinorum iugulos depellere videremur. Hinc Pax ea vniuerſalis dicta, ac generale quoddam armiſtitium. Ergo Prætendentes, ſeu Intereſſati, ad partes Principales ſeſe referunt, arma deteſtantur, bello preſsis indolent, ſanguinis, cædiumq; miſerentur; reſpirium terris, libertatem mari, ſecuritatem commercijs, de verbo ſatagentes, intimiore ſenſu altiùs recondito. cum interea quiſq; ſibi prouidet, rationes pacis ad priuati commodi regulam ſubigit, alleuari proximum niſi ipſe ſuperemineat non vult: hi planá diuerſo colore implicant, alij confuſa obtrudunt, adſperguntq; ſcrupulos, ac formulas amphibologicas, quæ vel ſalutaris negotij telam diſſuant, vel deſideratæ rei efficaciam morentur. Ita, dum quiſq; pro ſe agit, vix poſsibilis primo in limine credita, deducendæ in effectum Pacis concluſio: vel humani ingenij more ob fragilitatem ſibi diffidentis, quod ſoli Deo competat productio Entis ex nihilo; etiam quod vniri mortales animis, ægrèferat veterator ille, qui ab æuo ſeminans zizania, habetur ſpiritus diſſenſionis.

Sub recurrentis Anni 1660. exordium, aderat quinta Ianuarij, poſteris candido notanda lapillo dies, partium aſſenſu ad tractandam pacem determinata, de qua verè dici potuit. *Hæc eſt dies quam fecit Dominus.* De loco poſtquam diſceptatum, tandem conuenerat, vti tractaretur Oliuæ, qvod eſt peruetuſtum, Sacri Ciſtercienſium Ordinis, leuca Gedano diſtans, Monaſterium; vbi tamen Tractan-

Pax tractatur Oliuæ.

tibus

tibus, ad mutua colloquia non visum congregari, sed per 1660.
scriptas schædulas, vt partium desideria proferent conclusêre: seu vitandis verborum offensionibus, vt fit inter suspicaces, ac, nec dum, amicos; seu, quod effata oris interpretando eludi, aut retractari negando possint; quæ verò stylus paginæ innarasset, inficiari nequeunt, manetq; indubitatum semel placiti documentum. Ardui operis Patratores, ex merito, ad posteritatem memorare lubet, & debeo. Ac primo, quia delatæ Mediationis partes Christianissimo Regi, (cui à multis sæculis solenne est in res Europæ arbitrium) locum & officium tanti Mediatoris sustinebat, Antonius de Lumbres Dominus, de Herbingen, Loos, & la Cloye, Ordinis Regij S. Spiritus Liliatus Eques. Ab Augusto Romanorũ Imp: vti primo Orbis Christiani Principe, ac Colligato Poloniæ, Franciscus Carolus Lipsteinski Comes à Collowrath, Dominus in Richennau, Sac: Cæsareæ Maiestatis Consiliarius, Regiarumq; appellationũ in Arce Pragensi Præses, tum Francisc. Baro de Lisola à Thyse, & Marienfedl, itidem Cæs: Maiestatis Consiliarius. Pro Polonia ac M. D. Lith:, Ioannes Comes à Leszno Palatinus Posnaniensis, Reginal: Maiestatis Mareschallus, Maioris Poloniæ Generalis, Mariæburgeń, Corsuneń Præf:; Georgius Comes in Wisnicz Lubomirski, Supremus Marêschallus idemq;, Campidux Regni, Minoris Poloniæ Generalis, Chmielniceń, Olstineń, Casimirień Præf: Nicolaus in Prazmow Prazmowski, Supremus Regni Cancellarius, Episcopus Luceorień: Abbatiæ Sieciechouiensis Administrator; Christophorus Pac Supremus Mag: Duc: Lith: Cancellarius, Wilkouiceń, Kozieniceń Præf:; Andreas Morsztyn, Referendarius Regni, Kowalień, Zawichosteń, Præf:; Vladislaus in Nagłowice Rey, Curiæ Regni Thesaurarius, Neocorcineń, Libusień, Præf:; Ioannes in Gnin Gninski Succamerarius Pomeraniæ, Gneznen: &c: Præf:. A parte Suecorum interfuêre. Magnus Gabriel della Garde, Comes in Leckoo & Arensburg, Sueciæ Senator & Thesaurarius, Li-

1660. uoniæ Gubernator, nec non Academiæ Vpsaliensis Cancellarius. Benedictus Oxenstierna, Comes in Korsholm & Vasa, Liber Baro in Moreb, Regni Sueciæ Senator, & Cãcellariæ Consiliarius. Christophorus Carolus Slipenbach, Comes in Schouede, Sueciæ Senator, & Consilij bellici Præses. Andreas Guldenklaw, Baro in Hulterstad, Consiliarius Status, ac per Pomeraniam Iustitiæ Præses. Elector Brandeburgicus Colligatus itidem noster submiserat, Ioannem ab Owerbeck in Euchmedien Baronē, Electoratus Dapiferum ac Consiliarium, Hohensteynen Præf., Laurentiū Christophorum à Somnicz in Grumzdorf Hæredem, Consiliarium Status, Lauenburgen ac Bitouien Præf.; Albertum ab Ostaw in Narpkien, Appellationum Ducalis Prussiæ Assessorem. Aderat quinetiam Paasbergius à Rege Daniæ cum Delegati facultate hic missus, qui tamen acerrimè reclamantibus Suecis, nullas in concilio partes obtinere potuit, etsi, vt reciperetur, vehementius Cæsareani contenderent. Bataui quinetiam, seu vt vocant Hollandorum comparebant, Fridericus Dorpius in Curia Hollandiæ Consiliarius, ac Ioannes Isbrand Fæderati Belgij Aduocatus, tum alij diuersorum Principum ac Rerumpub: Delegati, quos, vt tunc de nominibus cognoscere difficile fuit, sic nunc prolixam inserere nomenclaturam paginæ onerosum foret.

Cæpto Actu, vbi instrumenta Delegationum visa, & ad inuicem lecta sunt, partes Principales offerebant Lumbresio, arbitrij iure & modo Iudici, conceptas in scripto Propositiones, seu puncta paciscendi; quæ obiter adnotabo. Requirebant in primo capite Poloni, *vti Decreta in Suecia contra religionem Catholicam ac Sigismundum III. prolemq; Regiam lata, abrogarentur. Regni Sueciæ veris hæredibus interceptio, cum vsu fructu compensaretur. Liuonia Regno Poloniæ redderetur. Dux Curlādiæ cum omni satisfactione in pristinum statū reduceretur; Damna Regno Poloniæ & Mag: Duc: Lith: per bellum illata, sarcirentur. Loca in Prussia*

præsi-

præsidijs insessa euacuaretur. &c: Contra Sueci reposcebant. 1660. *Prætextum iuris hæreditarij in Sueciam penitus aboleri, cum plenaria quarumcunq; prætensionum abrenuntiatione. Liuoniæ totius iuxta suos limites abscessum. Sumptuum in bellum expensorum compensationem; adhærentibus Suecorum vniuersalem amnestiam, tum Patriæ, honoribus, bonisq; suis restitutionem &c.* Sanè cruda vix possibilium materiarum congeries, fatiscentis in primo limine Mediationis tormentum. Alacer tamen recipiebat Lumbresius, magnarum rerum praxi imbutus, gnarusq; id demum in concilianda pace, quod in mercium licitatione euenire, vt primò intendatur, dein instante emptore remittat pretium, donec in condictos asses venditio definita maneat. Vnde æquabili vultu, nec improbabat quod Poloni offerrent, nec arguebat quod Sueci postularent, ne præiudicio offenderet. Ac, quia ab inexhausto bonorum fonte Deo procedant omnia, pax vel maximè, quàm migraturus è terris fidelibus testamento legauerat Christus; hinc eo nomine per omnes Basilicas solennes indictæ supplicationes, feruebantq; votis templa Vrbis, & pulpita, tam Catholicorum, quàm, quæ sibi Augustana Confessio vendicat. Etiam Ioachimus Pastorius pro pace dicere iussus, in frequenti Legatorum consessu verba fecit, nescio, vtrum nobilius Auditoriũ nactus, an materiam dicendi? Exstat viri facundi Oratio, sub Titulo Avrora Pacis typis Gedanensibus impressa, quâ faustum vt *Aurora Pacis.* Patribus Patratis congressum, sic negotio finem apprecatus, plerasq; eius belli circumstantias exposuit, cum plenioris Historiæ promisso, nisi scriptorem vita destituisset.

Vbi ad essentialia ventum, Sedis Apostolicæ Nuntius, sanè veritus, ne pacis Monasteriensis in Germania exemplo etiam hîc Religioni Catholicæ ac Romanæ Sedi aliquod præiudicium emerget, aliquoties Regem adiens obnixè precabatur, vti pro recepto nuper Orthodoxi Regis titulo, *Immunitas Ecclesiæ.* eum se præstaret Monarcham, qui quærere quæ Dei sunt, quàm quæ sua malit: nec pateretur vt in Regno Poloniæ,

 ferus

1660. ferus aper deuastaret Vineam Christi, quod consequi necessum foret, si Serenissimus cum heterodoxis Principibus paciscens, Catholicæ Ecclesiæ dignitatem, Iura, & incrementum, temporali paci posthabuerit. Pontifici quidem optimo, qui se etiam erronearum Ouium pastorem meminisset, nimiùm quàm dolere, tantùm Christiani Sanguinis intra Europam fundi, ac pro paterna mansuetudine id vnicè exoptare, vt tranquillatis dissidijs, satius in gentes quæ Deum non nouerunt, hic furor armorum verteretur: quo tamen zelo domus Dei agitur prouisum Religioni cupit, ne commissæ bellis partes, iniuria & damno Ecclesiæ inter se paciscantur. nempe Prouincias in aliena dominia transcribendo, hæreticam prauitatem de Religione Orthodoxa triumphare permittant. Ferunt Casimirum ducto ex imo pectoris suspirio, respondisse. *Bis se Regem, primò Electione Ciuium, iam nunc restitutione armorum; vtroq; modo Supremi Numinis ope, & Dei gratia verissimè. Ergone immemor accepti, pro tot tantisq; beneficijs, nouam cum cælo Gigãtomachiam inibo? & dum allisus eleuor, contra omnis boni autorem ingratijs pugnabo? Absit, vnquam mihi cogitatum nefas! imo vero & Regnum, & vitam, & quæ vtrisq; potior famam, Sanctæ Matris Ecclesiæ dignitati ac integritati, infra ponere æquum censeo, idq; re ipsa ostendam.* Sed talia magis tuendis Ecclesiæ Iuribus, aut in præcauendum, quam vt diffideret Nuntius Summæ Sedis ingerebat; cum & Casimirum tenerrimè erga Religionem Catholicam affectum sciret, & Ecclesia semper abhorrens à sanguine, quæuis dissidia inter fideles conciliare solita sit. Quæ enim vera mater, non prius viscera eripi, quàm infantem suum scindi patiatur? quis, nisi bonus pastor creditarum Ouium incolumitatem, vel propriæ salutis redimat impendio?

Acrior inter profanos disceptatio, prorumpentibus velut ex Eolico vtre controuersijs: dum vnus quisq; ad metam priuati cõmodi tendit: humano more, vt nemo lupum non ex aliena caula saturari, quàm ex sua malit. Notabilis ex

lis ex Suecis difficultas præter alia, dum Sectæ Arrianorũ per legem publicam, è Regno Poloniæ proscriptæ, peruicaciter suscepto patrocinio, instant, quominus concesso reditu, ignominia exilij aboleretur. Deposcebant item grandem æris summam, in compensationem reddendorum in Prussia fortalitiorum, dudum eiusmodi extorsionibus per externa bella, ac respondente successu, asuefacti. Ast responsum. *Conciliandæ pacis non licitandæ iniri media, cum durabilior semper amicitia sit, quæ ex æquo & honesto, quam quæ ex empto comparatur. Iam dedecere Suecos illiberalis stipis facere mentionem, quam Polonis integrum non esse per eas largitiones se macerare, quos iniquissimum bellum depauperasset.* Verùm solers semper in quæstum cupiditas est, & auaritia, in alienas crumenas se vel odoratu immittit. Quadriennio ante Ragocius ad Nigrum Ostrouum armis inferior, condictam pecuniæ summã, pro damnis Regno illatis depensurum se receperat, nec præstitit; iam à Scythis malè mulctatus, iam à Turcis Principatu Transyluaniæ detrusus. Manet pro debito Syngrapha nobis, etiam duo ex Transyluanis in Lancutensi (si benè memini) Fortalitio, obsides attinebantur. Transcribi in se postulant debitum Sueci; negant enixè Cæsareani, bello indubitatam occasionẽ quæri metuentes, vbi molestus Creditor repetundarum agit, resq; pacatas Hungariæ interturbat, transcripta nomina in ditionibus Ragocij requirendo. Etiam nostri, quamuis irrepetibile debitum censerent, ingenuè tamen imaginarij pretij mentionem recusauêre. Tum plura alia distrahebant. Hollandorum Delegatì, vt pro Daniæ causa nuper armis, sic nunc rationibus, ne tractatu pacis excluderetur Fridericus, efflictim institêre: pro Maxima adferentes, fauces maris Zundt dictas, ante omnia recuperari oportere; deinceps Prussiæ consulendum. Cui ingrato problemati reponebant nostri, Primam creandi hominis Deo fuisse curam, dein creato prouidendi. Prussiam ante omnia & Vistulam fræno exoluendas, tum demum vt liberetur Croneburgum,

1660.

Sueci Arianis patrocinantur.

1660 burgum, facilè Polonos assensuros, quod ipsis inutile foret nisi in antecessum haud impedita commerciorum defluitatio aperiatur.

Consurgebat enimuerò permolesta illationum tempestas; Eurippo alicui non absimilis, qui immensitatem vndarum hauriens, iam sorbet vt emittat, iam emittit vt resorbeat. Neq; minus Socij belli negotiũ facessebant, haud occultantibus Cæsareanis Gallicæ Mediationis displicentiam, præsertim, vbi pro explorato fuit, Casimirum in gratiam pacis, quibuscunq; in Sueciam prætensionibus haud grauatim abscessurũ, solo regio titulo ad vitæ tempora contentum; quo demum sublato obice, ex facili cæptos Tractatus concludi posse conijciebant. Ad hæc, rumor incerto autore perstrinxit, fortè de industria vulgatus, Gallorum Regem Austriacas Prouincias, præcipuè Alsatiam, cum ingentibus copijs ingressum, terrore armorum extorquendis, quæ suasio non posset. Quæ famæ inania maleuolis spargentibus, etiam credentibus ignaris, Ludouicam Reginam pro scopo publici odij obijciebant, velut ipsa studia pacis Sueco-Polonicæ flagrantius agitans, nouo bello Regem Francorum, cum Domo Austriaca committere vellet. Vnde Lisola passim obloquebatur, seu ad morem nostrum liberius meditata proferendi compositus, seu quo Ministris Imperialibus non segnem operam iactaret, aliquando in consessu Commissariorum Poloniæ grauiter questus. *Quid Imperium Rom: Regno Poloniæ præstiterit, quoue merito Augustissimus Cæsar Leopoldus, Regem vestrum lata ope iuuerit Poloni, neq; mihi memorare conuenit, neq; vobis credo contigit obliuisci. Perdit enim beneficium qui iactat, nisi, quod aduersus immemorem accepti, exprobratione vti liceat. Sed transmitto, vos videritis. an tam gloriosæ libertati vestræ, non paria pro acceptis referre consentaneum fuerit? Sed, quid dico paria, contraria exhibetis, malum pro bono reddendo. Nos iuratam cum Suecia pacem, causâ vestri postposuimus? Vos, socios belli à quibus adiuti deserentes, depulsam à ceruicibus Re-*

gni

gni hostilitatem, in Sac: Rom: Imp: Prouincias reuoluere co- 1660.
namini? Vobis ab extremo pracipitio subleuandis, non sangui-ni Germanico, non vita pepercimus; Polonia contra scriptorio atramento in nos pugnat, Leges nescio cuius pacis sibi formās, quas cerebrosus aliquis, & in nomen Austriacum malignus advocatulus dictauerit. Equidem, vt irasceremur Germani Suecis, efficere Poloni potuistis? neutiquam nos, vt Poloni Mediationem gentis amulæ abdicetis, eualebimus? Sanè, piget officij, quod amico haud rependenti exhibueris, pungitq; animum reminiscentia, sponte malum accersiuisse, ingratis opitulando. Sed Rom: Imperium Suâ Maiestas, ac Germana inuictissimi Imperatoris virtus propugnabit; certè Polonis eius Mediationis penitus introspicienda arcana, ne hæc Galliæ officiositas, quanto impensiùs obruditur, eo nocētiòr existat. Vnde verò irrequisita illi in dissitum Septemtrionem beneficia serere? nisi ex impensa semente multiplicem colligere messem intendat? cur elaborata in tempus modestia pro concilianda pace desudat adeo Gēs, assuetudine ad id solùm facta, vt nec ipsa possit, nec quemquam pacatè agere permittat? nisi vt, quod nec Sueci protectione, nec Moschi inuasione, nec Ragocius impotenti furore peruicēre, subdolis isti artibus, & verborum lenocinijs assequantur. Falsus sim vtinam vates, plus ab hac mediatione negotij vobis, quam ab armatis Caroli Sueci exercitibus periculi obuenturū; cum illis etenim acie tantùm, ac aperto campo congressi, ab istis tacito, & ex insidijs, imò suismet viribus oppugnabimini. Succedent classico atroces factiones, inquieti motus, tranquillitatis propriæ indigentia, alienæ ruptura, in contendendū cum innocuis impulsus, & nihil vspiam pacatum. Pax erit sine quiete, turba sine respirio, amici & hostes sine delectu, libertas gentis non sine capistro, ac restrictione. Implicabimini necessitate sentiendi ea quæ Gallia velit, & faciendi, quæ Francis expediant. Quid, si Poloniam rursus inter titulos adnumerare volent? quod negando spondere non ausim: solers quippe est circa destinata ambitio, & irrequieta cupiditas. Insubriam Alpes, Liguriam mare, Nauarram Pyrenæi intercludunt; Ar-

1660. *ragones virtute Hiſpanica tuti ſunt; Sicilia ac Neapolis Regna ob funeſtas veſperas faſtidiuntur: quidni in protenſum Sarmatiæ clima tranſplantentur Lilia, ardorem gentis tepore ſeptemtrionali mitigatura? Eccur tamen ſedulus nimiū, nunc amicum vobis præſtare oſtendit? cur non prius, vti patrator Pacis Stumdorfienſis, ab inuaſione Regni veſtri Suecum dehortatus eſt? cur Poloniam de immerita hoſtilitate non obnuntiauit? cur bello iniquo armis non obſtitit? cum poſſet & debuit pro Guarātia modo, & officio Mediatoris. Quia meliore Statu veſtro, lapſum amici tractatibus iuuare intendit, poſtquam eum diu pecunijs & auxilijs contra vos refouiſſet. Sed eſto tractetur pax? quam tamen non omni caſu bello potiorem eſſe, pronuntiandum: aſt, ſi reſtabilienda ea, cur non Summi Pontificis vti Oecumenici Chriſtianitatis Paſtoris, & cuius eſt inter lepram ac lepram diſcernere, ſtandum ſententia foret? vel, cur non magis Aug: Imperatori Rom: arbitrium competeret, qui Coronatis capitibus eminentior, primum inter Monarchas Europæos locum obtinet; ſimile quid præſtiturum Regem Catholicum; Electores Imperij; aut Principes Italiæ; ſi modò præoccupatus in Galliam animus, tam imminentia mala, quàm emerſura bona, prouida conſideratione diſcuteret. Sed, quia ſic vobis deliberatum, fiat ſanè? iterum tamen ſe edicere, eam Mediationem non minus negotij Poloniæ, quàm nuper Protectionem Sueticam, faceſſituram.* Hæc, ex præmeditato, aliquantò poſt, & ſcriptum obtulerat, quo in capita redacto, dum noſtris exprobrat ſeceſſum à partibus, pathos ſuum amplificabat, Polonos, non modò priſtinam amplitudinē Regni, moderna pactione notabiliter concidere, ſed quod magis Religioni Catholicæ, Iuribusq; Eccleſiæ derogare nimium: vt qui Liuoniam Suecis tranſcribentes, Rigenſem Archiepiſcopatum, Curonienſem, Oſælienſem, ac alios Orthodoxos Præſulatus, ac Eccleſiæ feuda, admodum malignè Heterodoxis manciparent, non minore ſcandalo, ac Romanæ Sedis præiudicio. Ad ea reſponſum, vt ſæpè alias, à noſtris. *Pacis ac belli diſtinctos Actus eſſe quorum altero Re-*

tero Regna agrescere, altero acceptas plagas persanari. Statum Regni Poloniæ ad incitas bello redactum, nonnisi pace reualescere posse, quominus surgentibus aliunde hostibus sufficere possit. De auxilijs latis admodum honorifice sentire, nisi quod eo solo euilescat meritum, dum præstiti nimium autor meminit nam beneficia vti minerales spiritus euaporant, nisi obtundas: non magis tamen ex vsu Poloniæ fuit accepisse auxilia, quàm cõmodo Imperij submisisse; etenim nisi iungerentur Germani Polonis, Polonos Suecis iungi necessum fuerat. Cur sic Mediatio Gallica perstringat Imperiales, haud conijcere, certè Casimirum æquissimo animo laturum arbitrium consanguinei Cæsaris, si modo ex ordine & forma Iuris competeret, vt qui causæ immixtus partem constituit, legitimè Iudicem agere posset. Neque minus in Pontificem Rom:, & quisquis ille patratorem negotij se offerat compromissurum, dum modo Pars altera, sacrorum opinionibus à nobis dissidens, Catholicorum Principum arbitria subire vellet. De imminutis finibus Regni, ne nimium solicitetur Isolanus, neminem quippe rebus Poloniæ diligentius satagere, quàm se ipsos. Quod Ecclesiæ consultum vellent Austriaci laudauêre pietatem nostri, certè zelum imitaturi, nisi in pari argumento similia aliquis suggessisset exempla: nempe Caroli V. in Comitijs Spiræ Anno CH: 1544. Ferdinandi I. transactione Passauiensi Anno CH: 1552. Ferdinandi II. Pace Pragensi Anno CH: 1635. Ferdinandi III. amnestia Ratisbonensi Anno CH: 1641; ac compositione Monasteriensi Anno CH: 1648. &c: Imperatorum Romanorum, ob bonum pacis in Principes Sæculares Feuda Ecclesiæ transcribentium. Neque Hispaniam destitui similibus. Insuper, esse aliquid terrenis potestatibus sublimius & potentius, quod robustissima Monarchiarum corpora premat, & ad extrema adigat. 1660.

Figit adamantinos: Summis verticibus dura Necessitas. Clauos.

Et quoniam Reginam Ludouicam pro obice statuminandæ pacis rumor publicus substituebat, proin, etsi dolenter acciperet Regina eiusmodi traductiones, ne tamen

1660. omnia inuidiæ licerent, apud Ministros Cæsareos prolixè per Stephanum Wydzga, Cancellarium suum, suspiciones illas confutauit, palamq; rumoris falsitatem conuicit, vbi Christianissimus Rex firmitudini pacis consulens, obseruandæ ac exequendæ Fideiussorem se professus, non modo ab omni hostilitate alienus foret, verùm in euincendam Principum quos Tractatus comprehenderent securitatem, sub Guarantiæ nomine, se posterosq; Galliæ Reges innecteret. Equidem, vt mel non habetur sine apum aculeis, sic nec pax sine controuersia.

Subinde, velut diutius rationes pacis propitium cælum protelari nollet, CAROLVS Gustauus Suecorum Rex, ille Martis pullus, & subitò emergens Europæ terriculamentũ, climacterico mortalis Scenæ expleto curriculo, diem extremum obijt; die XXIII. Februarij Gotteburgi in Schonia. quò de rationibus belli consultaturus, Ordinibus Sueciæ Conuentum indixerat. Pugnacem, actu viuidum, magnanimum exstitisse in confesso est; si, aut gloriam cum modo, aut iustitiam armorum cum cura respexisset. A prima iuuenta armis innutritus, Imperatorias artes percalluerat, neq; segnius militis munia obiuit, facto pariter & cõsulto promptus, & tam in curia, quàm acie haud otiosus. Affirmant aliqui non vsq; cædibus & sanguine delectatum, donec corrumperet fortuna ingenium, efficiens aduersis ferocem, secundis intractabilem. Sanè vt duritia chalibis satiùs frangi quàm inflecti valet, sic bellax indoles rumpi potuit, quàm subigi facilius. Hinc ex secus vergente rerum successu, ægritudo animi seu apprehensio incessit, deinde languor Febrem quàm malignam vocant accersijt, quæ per momenta ardentior, sensim tabescens corpusculum in extrema impulit: termino vitæ immaturo magis, quàm dolendo: consimili ferè talium decessu, quibus, non ex æquo fructus armorum spargere lubet, vt in æstu curarum moriantur. Sic finijt Carolus, adhuc dum æstuans angusto limite mundi: qui, vt ex fine vitæ, in totum vituperati

nequit;

nequit; sic, neq; ex initio belli à quoquam iustè laudari potest, cum prouidè admodum contingenti morte paci prælusisset, & victorias, si quæ dici merentur, causæ iniquitate corrupisset. Fortunam inito blandam, medio belli ancipitem, in fine deserentem expertus; opinione multorum retenturum fortunam, si disciplinam retinuisset. Eius gesta Sueci ad Alexandri Macedonis, ac Iulij Cæsaris hyperbolas extendunt, tanquam prisci æui Imperatorum gloriam præclarè factis transcenderit. Certè, parentatum ei per Sueciam luctu maximo, dumq; conditur tumulo, iacti ob memoriam nummi, in quibus diuersi enses visebantur excusi, cum Inscriptione. *Indomitus pro pace quieui.* 1660.

Vt non viuere Carolum constans rumor tulit, sensim obortæ tractantium controuersiæ subsidebant, persanabatq; opportunè (postquam esse desierat à quo metuebatur) animos inualescens confidentia, vt sincerius pro communi bono agere cuncti occiperent. Iam mollius audijt Mediatio, præsertim exhibito per Lumbresium publico Diplomate, quo Christianissimus Rex, vt autorem se eius Fæderis, sic rumpendi vindicem professus, verè Christiano zelo, in procurandam Europæ tranquillitatem se dabat. Etiam Sueci, dum amissi Regis iactura plus afficit, vel exstincti mandata cessant, nuper obstinati decedebant illatis propositionibus; eadem Imperialium ac Electoralium inclinatio, & qui alij ad actum paciscendi pertinuêre, mitescebat; vt breui inter tot fluctuantis negotij Acroceraunia, superatisq; Deo sic volente scopulis, ad felicem Conclusionis Portum, Pax desiderata perduceretur: non vano Oliuæ nomine, quæ semper pro Hieroglifico pacis audijt. Quod salutare opus, vltrò citròq; condictis articulis, (Capitulationes) cum ipsa solennitate Paschatis coincidebat, non sine euidenti mysterio, vt, quando vniuerso Orbi Deus pacis trophæa Redemptionis inferret, eodem ipso tempore sublatis contendentium bello populorum dissidijs, infensi ad vnitatem animorum reuocarentur. Etsi rei transactæ publicatio- *Oliuæ Pax conclusa.*

1660. blicatio, ad Majum differri debuerit, donec cooperatores negotij, à suis quisq; Principalibus, assensum (Ratificationem) requirunt, & obtinent.

Postquam coalita Pax primùm ex fama, dein ex publicatis ad diem III. Maij Edictis innotuit, vbiq; ouantis populi plausus, festiui ignes, nolarum machinarumq; boatus, ac alia publicæ lætitiæ signa resonabant; communis boni sensu nulla ætate conditioneuè destituta, quin ob cumulatam grandi Pacis bono Patriam, vti primæ causæ, tribuenti DEO, grates ageret. Creditum expugnari afflicti populi votis cælum, clamantis. *O Mucro Domini quousq; non requiesces? ingredere invaginam tuam, refrigerare, & sile.* Etiam manifestè singularem Numinis prouidentiam aduertere licebat, Tractatuûm interuentu, dum ferocit Moschus, Suetica arma diremisse; ac, ne duo tam grauissimi hostes in Poloniam iungerentur, propè diuinitùs diuortiatos. Tum, ne quid vltra post decessum Caroli inter, Borealia Regna bellici turbinis maneret, etiam Danus Rex cum Suecia, condicta pace arma posuit, eidem Majo laureata messe debita, qui semper hilaritatis mensis habitus; etiam nùnc diuturno armorum tædio fessas gentes, gratissimo Euangelio Pacis, ad diem 27. Maij componebat. Eiusdem Christianissimæ Maiestatis studio & Mediatione, Hugonē à Terlons Hierosolimitanum Equitem, ad patrandum inter infestissima Regna armistitium submittentis.

Varsauiæ Ordinum Conuocatio. Casimirus actis Gedani Paschatis solennibus, dehinc Varsauiam contendit, quo die XI. Iunij veniens, in primaria Basilica solennes gratiarum actiones institui voluit, itidem prospera Supremæ Maiestati in acceptis ferens, cuius adiutorio in aduersis, muro velut ahenæo, protegebatur. Accurrebat protinùs euocatus per Edicta Senatus; vniuersa Curia gratulationibus personante; nisi Lithuani, vt ab vsu pacis Sueticæ remotiores, ita propius belli Moschouitici iniurijs admoti, haud inanes querelas iacerent: *ereptos sibi ab hoste Penates & pignora, Chowanscio Moschorum Duce*

Lithua-

Lithuaniam qua latè patet armis complexo, cui omni ſpe deſti- 1660.
tuti in victimam traderentur; miſereretur proin populi ſui Rex Sereniſſimus indilatè, ne ſub malleo extremæ neceſſitatis conſtitui, quam à ſuis non poſſent, ab hoſte miſericordiam implorare cogerentur. Ad quæ reſponſum. *Vt principia bellorum permittente Deo oriri, ſic finem eodem adiuuante imponi: eius beneficium, eſſe quod graues Regno Sueci, iàm hoſtes eſſe deſijsſent, neq; deſperandum, quin ſimili exitu Moſchi, vel fæderibus conciliati ex Lithuania abibunt, vel armis domiti extrudentur.*

Sic finijt Sueticum in Polonia bellum, æterno Numine, post elapſum ſexennium ſanguinolento torrenti, catarractam Pacis obijciente. Cæterùm, ſi altius expendas, quæ tam atrocis belli cauſa, haud alia occurret, niſi prætenſum Ius in Regnum Sueciæ Caſimiri, quod illi paterna hæreditate obueniſſet, tituli tantùm craſſamentum, imaginaria Maieſtas, & Sereniſsimum nihil. Ferunt, præter elatam Caroli indolem, titulum Sueciæ inter duos exdiuidi ægrè ferentem, etiam occulto metu perſtrictum, ne graueſcens ætate ac prolis exſors æmulus, tranſcriberet in potentiorē aliquem vicinum, Sueticæ hæreditatis iura: vel gratiâ Patriæ melioris reſignaret Polonis, non ſine colore litigium. Hinc anſam bello, Carolo adnitente vt extorqueret, Caſimiro differente vt rogaretur. Quanti hæc ambitio ſtetit? quot mortalium ſtrage vtraq; Regna literarum apices redemêre? quouè ſanguinis diluuio aliquot atramenti guttæ penſatæ ſunt? ſed plurimos memores teſteſq; habens tranſmitto; vel ipſam ſentire Sueciam credens, acceptaq; vulnera adhuc perſanantem, dum quieſcit. Et Sueonas quidem gentē Ciuiliorem experti, poſitis ſimul cum armis odijs, in amicitiam Poloni admiſimus: neutiquam Gottos, qui olim vniuerſi generis humani hoſtes, ac gens Orbis prædatrix appellari meruêre, etiam nuper Poloniæ infeſtiſsimi. Etſi, cur ſine his Sueci ſincerum germen eſſe non malint, cauſam non video; niſi aſcititiam vetuſtatem arceſſendo, pa-

Quæ cauſa belli Suetici.

radoxo

1660. rádoxo locum faciant, Succine à Gotthis? an Gotthi à Suecis originem trahentes, prius ex Equo Troiano prodierint? Certè Historici, Romani Imp: à Barbaris gentibus inundationem describentes, Gotthos Scythiæ Sarmaticæ populos censent; qui à Tanai & maritima Ponti Euxini ora euoluti, ac in Græciam Asiamq; populando penetrantes, demũ more ignis obuia quæq; depascente, in Italiam primò, post in Hispaniam, Galliasq; hostili animo illati, flagellum Orbis habiti sunt. Scythiam verò finibus Sarmatiæ includi, ex Geographorum tabulis liquet, cuius itidem Slauonia maximam partem occupat, credo Gotthis antiquis vicinior & magis contermina, quàm aliquis Scandinauiæ vltra mare angulus. Vicinitatē probat Ethimologia cognominis, ex Slauonico idiomate, cuius tota Sarmatia vsus est deducta: Gottowie, quasi paratos dicas; vt etenim à Sława seu gloria Słowacij, à Pole id est cāpo, Polacy, ab inquietudine Capræ Cosacy, sic animo manuq; prompti Gotowie; ac si parati: qui rursus in diuersas Prouincias sparsi, alij se Wyższy Gotowie, seu superiores Gotthi; alij Ostrogotowie, hoc est, acuti Gotthi, nuncuparũt ob differentiā: quæ nomenclatura non omnino Borealem originem Gotthorum conuincit. Ad hæc, Gotthis habitus Sarmaticus, ad talos demissæ Togæ, pellita capitum tegmina, zona substrictum femur &c: arma, arcus, sagittæ, pila missilia, mucro cæsim feriens &c: qualem cultum gentis picturæ, adhuc, dum in Hispania exstantes, fuisse ostendunt. Apud veteres Sueonas literæ Runes in vsu; apud Gotthos Bulgarorum scribendi forma fuit, qualis adhuc, dum in pharmacopæis character Gotthicus dicitur. Insuper, pro insigni Vrsam Gotthi in vexillis deferebant, D. Methodio teste: Sueci Leone ex antiquo gloriantur, aut post Gotthos vsurpant recenter Coronarum trigam. Ast gratulamur ab originum vetustatem, neq; animus est, vt illi nobiscum, pro competentia tituli litigare; imò hoc ipsum clades nostras eleuat, sensumq; iniuriæ abolet, à reliquijs Gotthorum aliquādo malè habuisse Poloniam.

Altera

Altera manu à Suecis libera, vtramq; in Moſchum cō- 1660.
uertere promptiùs fuit. Quæ Martis natura? inquies, *Bellum*
noxius, erraticus in cælo Planeta, ne in terra quidem natu- *Moſcho*
ram mutat, turbulentus, ſanguinarius, vagus, vt qui vix *uiucū.*
dum à Balthicis littoribus expunctus, iam per adſita Ponto Euxino latifundia, aut Septemtrionis receſſus, explicat ſigna, intonat claſsicum, exerit ferociam. In alterum annū Lithuaniam premebant Moſchi, Vilnâ præſidio inſeſſâ, aliiſq; oppidis; & quamuis Konotopenſi pugna nonnihil labefactaræ gentis vires, quia tamen proſequi victoriam neglexerat Wyhouius, iam annuo reſpirio cladem ſarcientes, iam Coſacorum in Magni Ducis protectionem relapſu, iterum res ſuas confirmauerant. De Vkrayna infra ediſſerā, vbi prius in Lithuania armorum progreſſum expoſuero; Hìc penes Chowanſcium imperij ſumma, lecti Exercitus XXX. Mill: computantem; & cui tantùm Mag: Dux tribueret, vt velut præcurſorem, & viam in Regnum armis aperientem, ad bellum Polonicum è veſtigio ſequi decreuiſſet: huic militares Collegæ Zmiijow, & Sczerba, ac vnde quadraginta Proceres (Woiewoduſzki) in id belli iungebantur. Ipſe inter ſuos Sagi meritis clarus, celer, interritus, ſi modo qui præſidentis animi næuus eſt, temeritas abfuiſſet. Ferunt, ad ſparſum deſtinati in Lithuaniam Czarnecij rumorem, enixè apud Mag: Ducem inſtitiſſe Chowanſcium, quominus in experiendam Martis aleam huic æmulo opponeretur; nimis quam victoriam præſumens, & palmâ ex viro armis nominatiſsimo relatâ, in immenſum gloriam auctum iri reputans: cui auaro deſiderio, non nimium diu fortuna dilationibus obſtitit. Caſimirus ſiquidem in reſtabilienda fædera irritis aliquoties inuitámentis, & graviori in dies Lithuaniæ preſſura commotus, bellum defenſiuûm ordiri conſtituit, iam Vilnenſi Palatino Sapieha, penes quem tunc armorum Præfectura, Legiones hoſti opponendas contrahere iuſſo; iam Czarnecio (quem ſub Palatini Ruſsiæ titulo intelligi velim) tantiſper cum Holſa-

1660. tico Exercitu in hybernis per Podlachiam morato, dehinc primo Vere in Lithuaniam penetrante. Sex Millia Sapiehanæ copiæ, Tria Holsaticæ complebant, quæ, dum intra Lithuaniam tendunt, præmissus in antecessum cum VII. cohortibus Ioannes Polanowski Działynij Optio, Quingentorum Moschorum agmen apud Słonimum fuderat, cæsis aut captis non paucis. Vnde præter prima boni ominis præludia, edocebant captiui, certaminis cupidum Chowanscium confestim nostris occursurum, vt qui intra valla castrorum includi, ac præ aggeribus delitescere, inglorium putet. Obsidebat is Sapiehanam Arcem Lachowicze, validis quidem muris, ac strenuo præsidio firmatam, sed cui tolerata per medium annum obsidione, ob depleta annonæ promptuaria, ac pyrij defectum, identidem Præfectus succursum loco, aut cõmeatum militi, crebrius à Duce flagitauerat; dum victus deficit, fatiscente ab inedia fortitudine. Ibant itaq; rescindendo obsidio nostri, cum primo Kmicic, Excubias Lithuanicas ducens, dein Skoraszeuius Leszczynij Optio, in procinctu hostem, nihil minus quàm aperto campo confligere paratum, imminere nuntiant. Ergo tractu syluestri & admodum arduo properatum, donec emensi nemus Lithuani, Chowanscium instructa iam acie apud pagum Połonka conspexêre subsistentem; cautè admodum is præceperat campum, ab læua interluente palude tutus, atq; adeo in pugnam flagrans, vt donec subsidet nebula, vix manibus temperaret. Nec nostri distulêre, partitis aciem Ducibus, vti à dextro Czarnecius, à sinistro latere Sapieha cohortes inueherent: ratione tamen feruorem temperantes, dum quatuor turmis in antecessum prælium auspicari iubent, quo de successu reliquo præiudicium haberi posset. Istæ erant; Wyszelij Palatini Płocensis sub Bartnicio; Marchionis Myszkouij sub Borzęccio; *Incisoris* Regni sub Skoraszeuio; & Branicij Dapiferi sub Kułako; à quibus, quà velitatione, quà strenuo procursu, primò Equestres turmæ Moschorum campo depulsæ sunt, dein binæ legi-

næ legiones peditum, ad præcipiendum lacus aggerem 1660 destinatæ, ferro penitus disjecerētur. Iniquior primi successsors extollit ferocem Chowanscij animum, quantociusq; Equitem, á confinio nemoris reuocatum obijcit aduersis; donec cum machinis accelerarer peditatus: adsunt impigrè isti, & cæptum à mane prælium ad meridiem sustinent, maximè apud aggerem & paludis extima, nostris grandine telorum noxij. Planè in suspenso exstabat victoria, donec Lithuani vliginosum traiectum superantes, illatis à latere signis, peditem eo loci subsistentem ádoriūtur, & fundunt; simul Equitem Czarnecius conturbat. atq; ita virtute numerum superante, fortissimè loco propellunt. Omnis Moscho in pedite fiducia; vnde animo firmus, dum dispallatū recolligit equitem, pedestrem interea cum machinis aciem ferociter immittit, ac non sine spe victoriæ rursus manum conferit; vnde miscetur prælium atrox, ob dispar militiæ genus, grauiter in aduersos hoste incumbente. Quippe vix aliqua nostris peditum Legio, septem non nisi campestres machinæ, vna aut altera Desultoriorum phalanx: cum contra omne robur Moschis in ignita sclopetariorum acie, prætorianorum densi ordines, sarissophori pedites, & qui præter solita arma, latas secures ab humero pensiles vibrādo, ac notabilem sessorum equorumq; stragem edentes, diu ancipitem victoriam facerent: donec pertinaci nostrorum nisu, fuso rursum Equitatu, nec vltra reuocabili, destitutus succursu pedes, interneciua clade succumbit. Qui vt in acie steterat, eosdem Ordines moriendo seruauit, supra Octo Millia deletus; ac, ne in vicini nemoris latebras refugum agmen se reciperet, protinus submissæ cohortes asyllum excutiebant, vt peditum planè nemo vitam seruare posset. Sczerba penes quem secundæ imperandi partes, viuus in potestatem venit; Zmijow peditatui Præfectus veteranis fisus Legionibus, etiam Chowanscium rursus in prælium rediturum sperans, diu victoriam moratus, vbi Legionarij latis securib⁹ (Berdysze) iam sessores, iam equos cōcidunt,

De Chowāscio victoria.

1660. dunt, vel ipſo vibrati ferri fulgore quadrupedes perſtringente; demũ & ipſe inter confertos intereptus cadit. Chowanſki inclinante ſorte ferociam non curam vitæ abdicans, primò Lachowicze verſùs cum duobus filijs curſum intenderat, aſt illùc & ſuos verti, & inſequi victores aduertens, Vilnam à prodromo duci voluit, dein tortuoſo viarum tractu, nullibi reſpiciens aut conſiſtens, donec intra Smolenſcij mænia tutum ſe arbitraretur. multiplicis erroris reus Dux; iam quod intra valla hoſtem non expectaſſet, omnino inuictus; iam liberationem obſeſſæ Arcis & cladem ſuorum, exercitum partiendo, cauſauiſſet: vtrobiq; temerarius & infelix, amiſsis ſupra XV. ſuorum Millibus. Cauſa enormis ſtragis, ex ingenio gentis, quod Moſchi in exitium obſtinati, cæco Andabatarũ more vt ineãt, ſic finiant, prælia, nihil medium inter victoriam aut cladem admittentes; vtq; ipſi pro vita ſupplicibus parcere neſcij, ſic inclinante alea vltro in ferrum ruentes, mori pugnando malunt, quam in vltionem ſequioris euentus ſeruari. Transacta pugna die XXVII. Iunij, in peruigilium SS. Petri & Pauli incidente, auſpicata ſanè Polonis ſæpiꝰ SS. Apoſtolorum ſolennitate, ac plurium triumphorum, ſub recurrens ſolſtitium, memorabile anniuerſarium. XL. diuerſi modi machinæ, CXLVI. ſigna militaria capta; ac quidquid vel circa Ducem publici æris, vel miles priuati peculij apud ſe habuit, omnium ex aſſe hæredem victorem reliquit, niſi peſsima ex diuidundi ratio foret, dum fortes pugnant, ignaui ſpolia rapiunt. Neq; noſtris ſine ſanguine vincere contigit, cæſis propè CCC, gregarijs; ex inſignioribꝰ intercmpto Caſimiro Kuſhak, Dapiferi Regni Branicij Optione, tum Iaraczeuio Czarnkouij Oſiecenſis Præfecti Signifero &c: Andreas Pełczynſki è Regia Cohorte, Samuel Kobyłecki Semenorum Ductor, Vladiſlaus Kruſzewſki, Kałowſki, Roſtoiowſki &c: enormibus bipennium vulneribus ſauciati: pari propè Lithuanorum vt opera, ſic iactura.

A Połan-

A Połonka demum sub concubiam noctem in rescin- 1660.
dendum Lachouiciorum obsidium properatum, tenebris Lachowicze liberantur.
& nemore festinationem demorante: etsi iam Moschi seu
præsaga infortunij mente, seu allapso transactæ cladis nun-
tio, insomnes ac trepidi agitarint; quouè periculum præ-
uerterent, sese in casum expediebant, machinas subducen-
do, conopæa amouendo, aliaq; impedimenta conuasan-
do, haud quaquam vltra diluculum in loco hæsuri; cum
interim celeritas victoris occupat hæsitantes, ad prima sur-
gentis lucis cunabula, cohortibus nostris subtus Castra ob-
sidentium allapsis. Quas, vbi venisse ex Arce conspiciunt,
summo feruore clamoreq; prorumpunt obsessi, inq; semi-
uacua valla incurrunt, quod dum Equites altera parte præ-
stant, vndecũq; Moschi præsenti periculo attoniti, qua quis
potuit in fugam se coniecêre. Dehinc, ad cædem ac præ-
dam decursum, donec reliquus superueniret Exercitus. Sic
Chowanscius campo fusus, & Lachowicze Sapiehanum
fortalitium diuturna obsidione liberatum fuit; vbi vltra
sex menses contemptis hostium assultibus integrum, & ni-
si fames premeret, defensum mansit. Loco præerat Mi-
chaël Iudycky Tribunus Rzeczycẽsis, cuius iam tunc Duces
egregium inter ardua animum & manum, ex merito lau-
dauêre; ille vicissim palmam Triumphi Ducibus, & sibi li-
bertatem gratulatus est. Mox locatus per circumiectam
oram in breue respirium miles, præcipuè per hæreditarias
Sapiehæ ditiones, ipso inuitante; etiam Christianæ pie-
tatis haud exile specimen exhibente, dum quà subditos, quà
conuenas aggregans, sepulturam cæsorum hostium ex con-
ducto procurat, terram terrâ contegens; etiam ne ex ea
cadauerum congerie, noxia Mephitis aërem corrumperet.

Victoriæ nuntium, dum protinus transmittere Regi a-
gitant Duces, nonnihil interuenerat controuersiæ, adniten-
te Sapieha vti signa, captiui, ac alia militaris supellex sibi
penes quem summa Imperij, redderentur: renuit Czarne-
cius, auxiliarem se non stipendiarium Lithuaniæ asserens,

1660. ac dum cunctatur alter, Skoraszeuium sine morà expedit, qui in quatriduo Varsauiam deuolans, lætam congregatis isthic Ordinibus nouellam attulerat. Apud Moniales Gallas sacris intentus Rex agebat, cum ab anhelo nũtio salutatus haud resignatis literis, coram altari in genua prouoluitur, ac, ne transmissæ quidem ad intima cordis lætitiæ primitias, autori Deo venerabũdus offert: similes pro victoria gratiarum actiones, in potioribus templis institui præcipiens. Finijt dehinc Conuocatio Ordinum, in qua Pacis Sueticæ Capita lecta, & assensu Ordinum firmata sunt, cuius Instrumenti formula in calce operis adnectitur; ac protinus Vladislaus Rey, Curiæ Regni Thesaurarius, exhibendæ Ratificationi Gedanũ; vtq; tam Mariæburgũ quàm Elbingam præsidijs Suecorum euacuatas reciperet, quantociùs ablegatus iuit.

Nuntius victoriæ.

Varsauiæ Consilium bellicũ.

Reperio Mareschallum Lubomirium, tantisper in Prussia, donec Sueci fortalitijs decederent præstolatum, tandem à Rege accitum Varsauiam venisse: quo cum, (per ægritudinem absente Generali Potocio), de belli rationibus conferri posset. Eximiam huic autoritatem strenuè administrati belli, simul confectæ pacis meritum conciliabant, idem apud militem ex moderato imperio, inter Nobilitatem insita popularitate venerabilis, (quæ duæ, vt raræ virtutes, ita sæpius obliquè perstringunt inuidos) etiam præter multipliciter probatam fidem, consiliorum maturitate præcipuus: is in Sen. consilio de prosequendo bello sententiam promere iussus, posteaquam non improsperè profligatum Chowanscium Regi gratulatus esset, vt sequentia ad eundem modũ prouenirent, grauiter disseruit; voto Regis planè assensus, vti Vkrayna primò ac potissimè in sedẽ belli destinaretur: dein ad media & circumstantias promouendorum armorum delatus, dum sincerius mala Rep: afficientia tangit, aut modos obuiandi ingenuè demonstrat, in lapidem offensionis impegit, velut militem in requirenda stipendia impelleret: eo sensu in Sen: Con: differendo.

Minus

Minus quidem expedire Ducem, pro militum desiderijs verba facere, ast pro Senatorio munere haud reticendũ arbitror, inter primas curas ponendam satisfactionem Exercitus, ne retentos asses extraordinario medio importunè repetens, surgentis belli progressum improuidè moretur. Sed vtique Dux sum, tam particeps meriti, quàm sanguinis eorum dispensator, nec donatiuum pro illis, aut extraordinariam largitionem flagito, sed vt debitum stipis, imo cruentissima merces exoluatur, ex ordine Iustitiæ reposco: iterum edicens faciendum, priusquam famelica multitudo extorquere præsumat, quæ exorari posse diffidet. Quippe enatum petimen hoc persanari aliter, nisi parato ære non potest, & omnino persanare expedit, vt noxium Patriæ scopulum, ac belli promouendi obicem; quod infaustus præteriti Anni Nexus ostendit, cui me præstandæ satisfactionis vadem obtuli; & nisi hic & nunc Resp: fidem exoluit, vadimonio irretitus hæreo: non autoritate suadendi, non rigore imperij, non fascibus lictoris, suum repetentes coerciturus, quousque pecunia reponitur. Et idem, vt ex ordine Iustitiæ fiat, alterum ex necessitate facere omnino expedit. Bello Moschouitico accinctis, in Vkraynam tendendum est? Digna mehercule animo Regio cogitatio, neque indecorum nobis pacandæ Patriæ studium laborque, hinc pacem promouere, vnde bellum influere capit. Ast prudens à fine incipit, & præposterè ad victoriam aspirat, quisquis non prius tam suas, quàm hostium vires pernouerit. Respice Ser: Rex Legiones, et, si vacat, singulos reuide gregarios; hunc truncà manu, illum amisso brachio, istum priuatum oculo, aut mutilatũ pede comperies; alij vulneribus confossi, enecti morbis, ægrimoniâ languidi, in Te tamen fidem integram, in Patriam merendi studium, in hostem fortes animos ferunt: sed nescio quomodo militaris vigor fatiscit, vbi humani corporis Paterfamilias venter, & excitabilis dando feruor, fame & indigentia premuntur. Quomodo vero & ego Ducem ijs, & illi mihi exhibeant se milites, simulachra tantùm & vmbra hominum, ægrè in longinquam expeditionem trahendi. Nè vero ita nudos hosti obijciamus, respirio & stipendio confouendi sunt.

1660. Campiductor pro milite agit.

1660. *di ſunt. Conquiſitio pecuniarum ad Ærariũ pertinet; probent enimuero induſtriam Fiſcales, quid in multiplicãdi rationibus profecerint. Sed, quid auctione opus, ſi publicæ Contributiones ex fide conſeruatæ in integro manent? in quem Reſp: vſum ordinauit expendendæ &c: Hæc prò fide mea, ac coram eo Rege proferre æquum cenſeo, qui non ex feneſtra, aut pagina, ſimulachra bellorum ſpeculari, ſed in Caſtris & acie præſens, vt diſcrimina ſubire, ſic incõmoda militiæ tolerare conſueſſet: quidni intelligat militis ſui miſeriam, qui laudauit ſemper conſtantiam? & munificus largitor vt exegit exemplo fortitudinem, ita præmijs indilatè ſoletur virtutem.* Haud omnibus ſermo js gratus, maximè quo errata Fiſci perſtringebantur, reuelari arcana Status, ſubdiq; popularium odijs Miniſtros Principis, vt quiſq; conſcius ſibi, haud occultè fremebant, differentes, nimium imputare Mareſchallum, vt qui Poloniam ſibi vni Patriam, & ſe ſolùm eiuſdem Filium videri vellet. Et hîc iam liuoris ſemen in herbam pullulare cæpit, arrectis in virum ſummum odijs, quæ dein in ariſtam matureſcent: interim diſsimulatione offenſam velari oportuit, in tempus aliud ſeponendam. Nunc, cum & pecunias expedire árduum, & miſsionem (hanc etenim flagitabat miles) concedere bello inſtante haud integrum eſſet, rurſus priora ad remedia recurere viſum, ac mulcere militem verbis oportuit, quem præſenti pecunia non poſſent. Itaq; rationibus Ærarij in ſpeciem ventilatis, dum intertrimenta Fiſci accuratius quibus intereſt premunt, aduocatis in conclaue Legionum Deputatis reſponſum fuit. *Nouum id penitus S: R: Maieſtati accidiſſe, quod meritiſſimam militiam, in ipſa penè capiendi brauij meta deficere aduertat, miſſionem vbi bellum ingruit flagitantem. Verùm abſit! indolem Sarmaticam aliquando virtutis deliquium pati, & poſt fuſos Scythas, præfocatos Rebelles, deletam Hunnicam in Trãſyluano ferociam, edomitos per Sexennium Suecos, inſtantis Moſchouiticæ potentiæ vano metu terreri, Itane aduerſus Barbarorum ſpicula, ignitam Coſacorum grandinem, Hungarorum*

Reſponſum Deputatis.

mache-

macharas, Gottorum robur inuicti, ad mentionem hyperboreæ turbæ animis flaccescunt, quorum recenter XXX. Mill: vel soli Lithuanorum rorarij ad internecionem profligassent. Ast, meliora de meritissimo Exercitu, non sperat modò sed credit Rex: Ser:, quod post tot labores ac reportatas palmas, expãdentẽ alas Aquilam Sarmaticam, eiusdem alitis pulli sequentur alacres, & victricia signa à Balthici maris littoribus, in extremo Aquilonaris plagæ termino refigent auspicatò. Quoad stipendia; hæc non solum militiam professis, verum etiam qui iam baltheo soluti, non exoluere propè iniuriam fuerit. Proin, quidquid in parato Contributionum, protinus dinumerandum; residuum exoluent Palatinatus, seuerissimis in retentores interpositis pœnis, militari executione vindicandis. Et hoc quidem debiti nomine; cæterum, vt munifici in militem Regis maneat documentum; quidquid post Fato exstinctos bonorum Reip: possessores, ad dispositionem Regiam venit, id omne in sago emeritos distribuendum; quod si, nec publicæ opes munerandis benemeritis sufficiunt, ne mensario quidem argento Optimũ Principẽ passurum, modo indigentiam militis sui soletur. In eum modum verbis magnifica Deputatos tenuêre: non quidem ignaros rerum vacua dici; quia tamen, vel vmbra Regum suorum venerabilis est Polonis, ac lenitas Maiestatis inijcit compedes animorum, finem requisitioni gratias agendo imponebant; probrum censentes, pro dilatis assibus litigare, in quorum certitudinem, se Rex vadem planè constitueret. 1660.

Continuatũ sub hæc in Lithuania cum Moschis bellũ fuit, ex ante parta victoria resũpto feruore. Refectas perfũctoria quiete cohortes exciuerant Sapieha Czarneciusq; ; quo in præsens vim verterent nonnihil variantes sententijs: cum insequendum Chowanscium censeret Polonus, quominus refugi insistendo vestigijs, populator miles viscera hostilis terræ vno tenore incursaret, ac retractus ab impetitione alieni hostis, pateretur in proprio, quod peccauerat in alieno: Contra Lithuanus peruincebat, non esse quærendũ *Lithuani arma resumũt*

 hostem

1660. hostem qui præsto haberetur; abducere in longinqua Exercitum plenum discriminis, & vti alter Moschorum Dux Dolhoruki, vacuam patente ostio Prouinciam ingrederetur, ei tantùm vsui futurum. Primò liberandis popularibus, dein affligendo in suis terris hosti, insisti oportere. Ergo in Dolhorukium ire assensi, bifariam copias quo expeditius iter foret diuisêre: Lithuanis Skłow versùs, Czarnecio Mohiłouiam contendentibus. Populosa municipia ista, in defluentis Borysthenis ripa consistunt, diu ante Moschis, præter indacta valida præsidia, sacrorum ac cõmerciorum rationibus innexæ; quæ vtraq; subito incursu tentata, mox necessario abscessu transmitti debuit, festinante hùc acceleratis itineribus Dolhorukio, vel sanè nostris gemini loci obsidio imparibus. Copiæ proin in vnum apud Mohiłouiam contráctæ sunt, cui impositus cum præsidio

Mohilouia obsessa. Morozow iunior, circumspectè primam vim excipiebat, ab initiò conniuens, vti perampla pomeria succẽderentur, ac ita vni Ciuitati robustior foret propugnandæ: dein instituta eruptione nostris congressus, apud pontem dimicauit, Moschis in excursus pedestres promptioribus. Nulla dehinc abibat sine experimento, etiam non extra iacturam dies; præcipuè XXIX. Augusti, quâ vnde triginta Lithuani in excubijs obtruncati aut capti, dum solutiùs agunt. Equidẽ supra militiæ imò humanitatis morem, diuersis Moschi truculentiæ exẽplis in nostrates sæuiêre. Acprimò, aliquem Ciuium Winek dictum, ex non obscuro mercaturæ quæstu notiorem, velut proderet hosti arcana Vrbis, ante munitiones extractis rota visceribus exanimarûnt: captiuos diris modis torserunt, equuleo, reste, flumine, perimẽtes; detruncatos artus, abscissa capita, diffisa in quadrũ corpora contis infigentes, etiam in cadauera sepulturam negándo inhumani: ne in suos quidẽ mitiore indole. Vltra centenòs Moschos compedibus solutos dimiserat Sapicha, seu clementiæ exemplo ad paria prouocaturus, seu ne dispendiosam annonæ turbam frustra aleret; quos Præfe-

ctus

ctus Vrbis Zmienniki vocans, ne ſubtus quidem munimen- 1660.
tis pernoctari paſſus, reiecit immiſericors, exiliq; panis ſportula, quæ in vnum diem vix ſufficeret impertita, faceſſere ex conſpectu iuſsit.

Multum iam non ſolùm operæ, ſed ſanguinis Mohilouiæ impenſum erat, cum nouis ſubinde relationibus confirmatus rumor, oppugnatores alio diuertere còëgit: Iwano Doſhoruki Albæ Ruſsiæ tutandæ impoſito, quominus Mohilouiæ opitularetur, ſuperueniente. Præſenti non carebat periculo, in Vrbis validæ hærentes obſidio deprehēdi noſtros, ſi præter locū per effluuia Boryſthenis iniquum vna parte munimentis, altera ſuperueniente Exercitu premerentur. Et commodè futura præuidens Dux Lithuanus, ponte amnem in omnem caſum conſtrauerat, interceptis ſub obſidium in flumine nauigijs, & accita ex mappalibus vicinis in opus agreſtium turba. Poſtquam in poteſtate traiectus, ac conſenſu Ducum ſuperatum flumen eſt, inceſsit non vana fiducia quærendū ſatius hoſtem, quàm exſpectandum in loco, tum ſubinde facilius quæuis Fortalitia ſubigi poſſe, ſi modò occurrentem campo potentiam infregiſſent. Verùm non vſq, Doſhorukium ſolicitè quæri oportebat, ſua ſponte obuium & accelerātem; etſi is poſtquam tranaſſe flumen noſtros intellexerat, accurratè & circumſpectè, in congreſſum omnia diſponeret. Vnde occurſus Lithuanorum non improuiſus illi, ingrata feſtinatio fuit; vt pote quos magis in homines quam valla pugnaces ſciens, aggeratæ telluris glebâ, aut mæniorum obiectu, diſtineri maluiſſet. Baſia modicus amnis, aſt limoſo nimium alueo Boryſtheni influit, vtrâq; ripâ denſis conſita arbuſtis, & cæco paſsim vado profundis voraginibus ſcatente. Planè conueniebat loci ſitus cum ingenio Moſchi, qui in totum exuta peruicacia, viam circumſpectione, & fortunā caliditate præmunierat: à Chowanſcij indole & progreſſu bellandi longè diuerſus, illo in extremis audaciæ, hoc tergiuerſationis hærente, & qui cunctatoris ſpeciem

Lithuani contra Dolhoruki.

 ad amuſ-

1660 ad amuſsim induiſſet. Præterfluente leuorſùm amne ſex ferè à Boryſthene leucis, tergum Caſtrorum in denſum nemus obuertens, grandium arborum concedibus ſtrictè implicuerat, fronte vallo operibusq; præmunitâ, et ſic ingruentem hoſtem exſpectans, vt ſi vincere nequiret, ſaltem ſine ingruentium damno vinci non poſſet. Altera fluminis ripâ conſiſtebant noſtri, loci ſitum diſpicientes diu, ac traiectum morati, præſertim omnibus quæ eſui aut pabulo eſſent, ea parte circumcirca corruptis. Interea ſubibant crebrius emiſſa agemmata, ac ſubtus Moſchorum Caſtris inſperato comparentes particularibus experimentis, aduerſæ partis vires & animum pernoſcebant. Idem viciſsim à Moſchis factitatum, euentu ſub initium ſecundiore, vbi geminas Lithuanorum cohortes, quibus excubiæ obtigerant, depuliſſent; capto inter alios Hilario Czyſz, Nobili Sapiehanæ turmæ commilitone. Sic bina hebdomade in mutua virium recognitione cònſumpta, Ducibus demum noſtris ſedit conſilium differentem certamen hoſtem ſine mora aggredi, ne interim per dilationes ac inediam vigore animorum defluente, opportunitas rei gerēdæ intermitteretur. Ad præconium itaq; tubæ obnuntiatâ profectione, imperatum curulli famulitio fuit, vti dolabras ſecuresq; in promptu haberent, vbi vſus monſtraret protinus expediendas; ſimul interminata capitis pæna, ſi quis vel excuſſo ſclopo, vel voce elatiore ſilentium incedentis Exercitus violaſſet. Ita, primo conticinio transuadatum flumen, Deſultorijs è ceſpite aliquot munitiones retro eggerentibus, ſecurius firmando tergo, tum quominus flumen in poteſtate haberetur. Vix in vlteriore ripa conſtitêre noſtri, cum dubia adhuc dum luce Moſchorum vigilum agmen comparet, & nihil minus quam hoſtem in proximo ſupponens, ac iocis dicterijsq; per viam colludēs, propius ſuggreditur; ſuborta è paluſtribus nebula proſpectum adimente, an fatali aliqua obſurdeſcentia attonitis, vt nec concuſſæ telluris ſono, nec hinnientium equorum fremitu,

fremitu, præſentire aciem poſſent, donec læuo cornu in 1660.
Metatoris Lithuaniæ Pacij alam incurrerent. Hic enimuero immotis ſignis promptior quiſq; prouolat, tergiuerſantur Moſchi, & planè citra omne experimentum fuſi, duce agminis amiſſo, ad valla retro ſe recipiebant, inſperato tumultu & trepidatione Caſtra implentes. Quippe multi à ſomno recentes oſcitabant adhuc, niſi Dux ipſe vigil, futurum fore ſupponens quod acciderat, præfeſtinè excitis extra vallum legionibus, aciem obieciſſet. Triginta illi Moſchorum & Coſacorum Millia, igni & ferro armatæ legiones, quibus fideret maximè; etſi ab ingenio ſuo, & extra omnem poſitus properantiam, tutior exiſteret. Apud noſtros idem qui anteacto prælio aciei ordo; Czarnecius à dextra, ab læua Pacius, medium Dux ipſe tuebatur, immota ſubinde acie, niſi quod præmiſſæ Equeſtres turmæ, hoſtem vt prolicerent incurſabant, attentiſsimâ Ducum curâ, ne præcepto loco, ſummè ad victoriam commodo abſcederent. Sic in conſpectum vtriq; dati ſigna expediũt, tubis claſsicum concinentibus. Præludium conflictus à denſiſsima telorum grandine cæpit, confuderatq; nonnihil primos noſtrorum ordines, è quadraginta machinis iaculatus hoſtis: vnde in cornua retrahi acies debuit, ſcopũ ictibus ſubducendo, Et commodè iam concita pulueris nubes, iam caligo fumi proſpectum libratoribus impediebat, ne explodendo anxiè obiectos deſtinarent. Vbi nonnihil deſederat tormentorum fragor, cum ſeptem cohortibus Lithuanicis Vladiſlaus Chalecki, ac Kmicic in hoſtem inuecti ſunt, qui ſe pertinaciter primo aſſultui obiecit; quod diutius Poloni immoti hærerent pauorem interpretando, ac victoriam in multitudine conſiſtere ratus: retẽtantibus impetum ſuorum eouſq; Ducibus noſtris, donec æſtu prælij, abreptus ille, vniuerſam aciem in conflictum traxiſſet. Quod, vt euenit, confeſtim illatis vtroq; cornu ſignis aduerſos premunt, telis & gladijs res geritur, vir in virum, equus in equum incumbit, quoad primorum Ordi-

Præliũ cum Moſchis

1660. num pertinacia fracta, Equitatus hostilis fluctuare animo, mox ne peditem prælio succedentem recessu confunderet, vagus, demum vela fugæ committit, cui intra pedestrem aciem se recipere conueniebat; sed malè prodromum agit metus, potiori fugientium parte à Lithuanis in lutulento traiectu oppressa. Ast Dux, etsi ita Equestri præsidio nudatus, nihilosecius tamen pedestrem aciem in aduersos dirigebat, pugnam creberrima machinarum explosione vrgens, sortemq; iterato prælio reparaturus. Idem nostris qui supra animus, & præcepta iam ex primo successu vincendi fiducia. Ergo in resumendum certamen dato signo, Czarnecius, vt moris illi, Tygridis pelle conspicuus, ad Regiam hastatorum turmam peruadens, & prensans Signiferum. *Domanieui (inquit) multus labor restat, & inclinat dies; præcipiti sole ad victoriam properandum est. Præeuntem me sequere, te socij comitabuntur, vtiq; inaniter verbis stimulandi, si præeuntis Ducis exemplum efficacius mouet.* Simul in aduersos incitato equo proruit. Pari & Lithuani feruore in oppositam aciem signa intulêre, ea conflictus specie, vt à multitudine pauci velut rete vndiq; inuoluerentur, donec disiectis obstantium cateruis, ferro viam aperirent. Tali impressione redintegrata aliquoties, nostri Moschis graues, qui præter sæpimentum hastarum, quo se aduersùs Equestrem procellam vallauerant, etiam obiectu claustrorum, ericijsq; aculeatis, diu vim sustinebant; præsenti impetentium discrimine, dum in præacutas sudes pectore impingunt equis, (vnde crebra non quadrupedummodò, sed sessorum noxa) donec Hilarius Połubinski Campestris Notarius Lith:, cum fortissima Hastatorum turma hostium latus perfringens, reliquo Exercitui animos adderet; in iteratum assultum ruentibus signis, tantoq; rursus impetu Moschos adortis, vt si in procinctu subsidia adfuissent, simili Posonscensi clade Dołhoruki delebatur. Verùm iam æstu prælij, iam fremitu ac fumi caligine, officia aurium oculorumq; turbantibus, aduerti in puncto non potuit

uit fatiſcentis hoſtium lateris ruptura: etiã Ducibus, dum 1660
pugnam in fronte ſuſtinent, remittere vim ob impetendum latus, haud ex vſu conflictus cenſentibus. Hoſtis ſubinde creberrimis in noſtros telis grandinatus, & iam cladem prope ſentiens, adeo dextrè inſtituebat receſſum, vti integris lateribus mediam aciem pedetentim ſubtrahens, alis dein frontem vertentibus, intermediæ legiones ordines retinebant; et ſic conſequenter, dum primi ſecedunt, ſecundi primorum locum occupant, donec ſine confuſione intra valla reliquum Exercitum reduceret: prælio circa octauam de mane cæpto, ad ſerum vsq; diei perdurante. Victoriam noſtris ceſsiſſe haud ambiguum fuit, vel ob ſolam campi poſſeſsionem, quâ fortuna belli nititur. Vltrà quatuor Millia Moſchorum deſiderata, etſi apud vadum notabilis rurſum ſtrages appareret, ſic conſtrato cadaueribus amne, vti defluens alueus gemino palmo aquas attolleret obſtructus. Ferè Quingenti ex noſtris deſiderati, Ioannes *Zukowſki*, Gninſcij Gneſnenſis Præfecti; Stephanus Mankowſki Opalinſcij; ac Ioannes Podhorecki Wielohurſcij Optiones. Michaël Rzewuſki globo ſaucius, ac Thomas Ciecilzowſki enormibus confoſſus vulneribus, demum, poſt rem ſtrenuè actam, conualuêre. Nec Lithuani extra iacturam; Sapieha Palatino, dum grandi vulnere ſuccumbit equus diſcrimen vitæ ſubeunte; tum alijs memorari dignisſimis, ſi modò de cognomine ſanguinem fudentium patuiſſet. Hîc, inter alios in manus venit, Adamus Koſzanſki Nobilis Lithuanus, ab Equitibus Pacij interceptus, qui ſub initia belli ad hoſtes transfuga, turpi proditione patriam deſeruerat; & quamuis reſipiſcentiam ſimulanti, non modo ignouiſſet Rex, verùm & aliquod pagorum feudo hominem nequam obſtrinxerit, iterum tamen in priorem perfidiam relapſus, damnabili probro Moſchis adhæſit; iam tunc captus, ac militari iudicio palo infigendus, mitigata per ſententiam Ducis pœna, globis ſclopetarijs proditor diſcerptus finijt.

Pugna

1660. Pugna ea inter Basiæ ac Prussæ amnium confluentes, die XVIII. Octobris interuenit; coincidente, tàm compressi Dolhorukij, quàm debellati ad Cudnouiã Szeremethi Moschorum Ducum tempore, armorum iniquitate, etiam successu belli sibi conformium.

Dolhoruki obsidetur. Vbi se Castris Dolhoruki inclusit, & validissima munimenta supra spem expugnandi exstant, lenta obsidij morâ & sensim irrepturæ famis beneficio, ad extrema adigendũ spes erat: is tamen ante casum prouiderat futuris, conuexeratq; pro necessitate annonam, tum alia quæ alendo militi faciunt. Contra nostri, circumiecta ora vastata, ac corruptis quæ vsus postulat, commeatu penitus destituebantur; cum plerumq; bellantibus eueniat, vt quam hosti iniuriam inferunt, ipsi sentiunt, & priores fame premuntur, qui famis causa existunt. Ad spatium mensis nihilominus continuatum fuit obsidium, à vallo & fossa pertinaciter pugnantibus Moschis, etiam crebrius minutis ijsq; improuisis eruptionibus, carpere nostros ausis; donec copias abducere Duces statuerent. Quippe, qui pugnando vicerant, sedentario belli genere vincebantur, multis nostrorum per morbos & inediam stratis, sed potissimum pabuli inopiâ enectis equis, quos in eam diem cespites tantùm, & arborum frondes sustentauerant. Et bifariam allati rumores, consilia Ducum distrahebant. Alij Złotarenkum Tribunum viginti Cosacorum Millia in succursum trahere nuntiabant: rursus Sapiehani velites adtulerant, Chowanscium collectis fugati Exercitus reliquijs, per citeriorem Lithuaniam suppleuisse ad iustum numerum copias, easq; propediem intercipiendo in Borysthene ponti ducturum: vtraq; relatione considerabili. Quippe attrito Exercitui, superuenientibus Cosacorum auxilijs, quàm improuidè pauci aduersùs plures dismembrarentur, tàm periculosè vnum agmen duobus opponi posse videbatur. Ast Złotarenkij succursu sensim euanescente, & de Moschi per Lithuaniam grassantis famâ certiore, in soluendum obsidium

assensi

assensi Duces, superato Borysthene in intima Prouinciæ co- 1660.
pias reduxêre; euulsuri ex vulnere telum, quod rursum Chowanski in visceribus Lithuaniæ grassatus infigeret, circumquaq; populabundus. In hunc itaq; fuêre diuisim, iam annonæ facilius habendæ causâ, iam viæ ob creberrimos traiectus accelerandæ; etiam, quominus à gemino latere aggressi hostem, semel perterrefactum faciliùs conficerent. Dum in eo sunt, interim à Lithuanis improsperè dimicatum, fugato exploratorio agmine, quod Protaszowic ducebat, laudabiliore ausu quàm consilio, in maiorem impigens potentiam (bina Millia Moschorum erant) & loco inter duos lacus iniquissimo. Quo successu Moschi elati pergebant vltra, cum rursus in sex Polonas incidunt cohortes, nihilq; hærent, quin in has quoq; priore animo & fortuna experirentur. Traiectum protensum ac difficilem superabat Czarnecius, præmiseratq; in ante custodiæ causa, donec pontem cum copijs eluctatur; cum istas Moschi numero præualentes vrgêt, & ád radices pōtis repellūt, quoad submissum cum Michaële Kozubski auxilium fortem correxisset, infregissetq; pertinaciam, cōspectus in procinctu Exercitus; vnde subito signis & animis retrouersis, in effusissimam fugam se Moschi coniecêre. Insecuti gemino Milliari Poloni ad satietatem vlti sunt, nonullis pridie captiuis ab hoste in libertatem vindicatis, ac vnde quadraginta Moschorum captis. Ex nostris interiêre Lusczewski, Skorupski, Pałuski, Wołk: &c: Czeski ac Marchocki atrocibus vulneribus semineces, à quibus dein vitam posuerunt.

Lithuani rursus in Chowanscium.

Nec defuit vlteriori successui Czarnecius, obnuntiatis confestim Lithuanis, vti copias in hostem sociarent, ipse sine mora subtus Moschorum Castra primo diluculo suggressus. Vrebat iugiter Chowanscium accepta apud Połonkam plaga, vnde abolendæ ignominiæ cupidus, iterandi certaminis consilia acerrimè agitabat; nisi rursum iam præterita cum præsentibus conferens, iam pridiana Equitatus sui depulsione terrefactus, maluisset videri retrocessū

 timidus,

1660 timidus, quàm infelix experimento. Attamen quò ſupereſſe animum oſtentaret, Equitatum primò, etiam machinas in aduerſos eduxit, oppoſuitq; velut pugnaturus: dein ſerò diei in Caſtra cum copijs ſecedens, & traiectum pedite, & campum firmiſsimis in noctem retinebat excubijs. Itidem, ſub dio noſtris traducta nox, aduentum Lithuanorum præſtolantibus, cum interea luculenti in Caſtris hoſtium ignes, ſuſpicionem haud quietam agitantium fecêre: dein creditum, ex concuſſæ telluris ſtrepitu educi in pugnam copias, maiori victoriæ ſpe manum cum paucis conferturas, dum Lithuaui abſunt, & expeditiore per noctem actu, vbi dies tempus confligendi negauiſſet. Cum interim Moſchus diffidentiâ reſiſtendi, auerſâ viâ & ſilenter, qua potuit feſtinatione, ſubducto Exercitu, Poſociam verſùs tetendit. Perſenſerant inſomnes noſtri abſceſſum, ſed quoniam nox amica dolis eſt, diſtulêre in diem conſilium inſequendi, vel pontem (iuxta prouerbium,) fugienti inſternendum cenſentes. Vbi illuxit, & præmiſsi, hoſte & inſidijs vacua omnia renuntiant, tum demum Palatinus accurratè ordinatas Legiones Caſtris admouet; commonito ſeuerè per edictum milite, neù quis iniuſſu Ducis Caſtra intraret, ſtationes niſi quæ ſortitò obuenirent vſurparet, captiuis cædes, ignemuè caſis intentaret, in transgreſſos interminata ſuſpendij pæna. Legionem intereà Deſultoriorum ſub Tetwino, ac Kobyłeccij Semenos prægredi, ac portas ſtationibus firmare iubet; dehinc Albertum Strzałkowſki, Dimenſoris (Quater Magiſter) officio fungentem immittit; qui, poſtquam ex dimenſo conſiſtentias, acſi in oppido aliquo, per vicos ac compita diſtribuiſſet, tum demum præeunte Duce cohortes Caſtra ingreſſæ ſunt, ac vnaquæq; in ſtationibus locatæ, victui pabuloq; neceſſaria iſthic reperêre; cum Chowanſcius, vulgato Mag: Ducis eas in oras aduentu, vel ſola ex conquiſitis cômeatibus prouidentiæ laude, noxam amiſsi Exercitus concupijſſet. Quod verò abiens non corrupiſſet ſubiecto igne vt deſti-

Moſchus Caſtra fugax deſerit.

vt destinauerat, coorta sub noctem imbrium vis vetuit; eadem Moschis salutaris existens, dum militem ab insecutione, nimium immadescente humo auertit. Ita nostri, admodum commodè sub tentoria casasq; hosti structas diuertentes, continuo sex mensium labore attriti, molestias grauescentis autumni aliquantum solati sunt; post octidui moram, Polocko versùs signa mouente Palatino, cui Chowanscius vti natura munitissimo loco sisus, se suosq; commiserat. Aderant in breui & Lithuani, vltra tria peditum Mill: in obsidium admouente Sapièha, & laudabili exemplo impensas belli è priuato peculio sustinente: nisi irremisso actu lassatus miles, & eadem in hyemem defluẽtis temporis ratio, à diuturno & vix possibili opere aggressores dehortaretur. Itaq; per adsita flum: Dzwinæ locatæ legiones sunt: eminus cõstringendo hosti intentæ, dum Equestres alæ, per viarum compendia circumquaq; incursantes, passus præscindunt, & omnem spem tam commeatuûm, quàm auxiliorum obsessis importandorum, attentissima curâ excludunt. 1660.

Ea sorte, vti memoraui, retusâ in Lithuania Moschorũ potentia, iam nunc recensendis Poloni Martis operibus per Vkraynam accingor; cuius status in præsens exstitit eiusmodi. Malè habuit Moschum plebis Vkraynensis in partes Reip: abstractio; sed peiùs plebem collata recenter Cosacis Nobilitatis Polonæ decora, nimisq; mouebant inuidiam impertita æqualibus à Rege Feuda, tituli, possessiones, ac in paginis relucentes concessorum stemmatum picturæ; dolebantq; supra se Comitiorum placito, attolli eiusdem sortis homines, vti dominarentur contribulibus, priuilegia Regis iactantes. E re id Moschorum, aliena dissidia in sua commoda vertentium, eò magis, quòd Scythæ sepositâ interim alieni curâ, desides agerent; & Wyhouij inter Cosacos autoritas, sine armis propemodum euilesceret. Ergo istum, postquam à partibus Reip: seducere Moschi nequeunt, neq; is latum vnguem diuelli haud in- *In Vkrayna cum Moschis bellum.*

 tegrum

1660 tegrum ſibi exiſtimat, amouendum à regimine Exercitus Zaporoſcenſis cenſuêre; exiſtente ad manum æmulo Georgio Chmielnicki, ex ratione ætatis ad placitum gentis flexibili, & ſi diſpliceret, facilè deponendum. Hunc igitur velut ſucceſsiuo Iure, in regimen Coſacorum, & hoſtilitatē Poloniæ ſubſtituunt, Ducemq; creatum, donis, illicijs, fauoribus extollunt, iuuenta rudem, & quæ inſinuarentur per ſimplicitatem obnoxium. Quem inter Coſacos rebus potiri ſummo plebis applauſu accepta res; quodque iuuenem clariſsimum, Patre orbum, à fortuna deſertum, in priſtinum ſtatum Magnus Dux attolleret, haud vulgaris beneficentiæ loco erat, in populo cuncta extrinſecè æſtimante. Amotis proin ex veteri familiaritate iuuenis adſtitibus, formando imbuendoq; datus Cieciura, homo inſulſus & turbidus, ac ſtolida quadam ferocia pro Moſchis obſtinatus. Is verò, quo animo partes aſſereret monſtraturus, Georgium Niemierycz Kijouienſem Succamerariū, (qui ſe, vbi peramplum illi patrimoniū, in Vkraynam contulerat, ac nuper in Comitijs Varſauiæ à Coſacis fidē Reip: amplexis Orator dixiſſet,) de induſtria obiecta diſsidij cauſa, enormiter per complices ſceleris trucidauit: cæde viri Nobilis nefaria, niſi quod iuſta Nemeſis ſceleribus breues treugas concedat, vt dilationem pœnæ grauitate compenſet. Perpetratum facinus ſiccario impunè fuit, non modo ad ſimilia cōniuentib9 Moſchis, verùm è priſtino dominationis rigore plurium remittentib9, tàm vt demulcerent plebē per indulgentiā, quàm ineſcarent potiores per impunitatem, modò à partibus noſtris & obſequio auerterent. Et paulo ante eodèm Cieciurâ anteſignano, ſupra XXX. Mill: plebis armatæ, bellum in Wyhouium apertè depoſcebant, qui, re deſperata, fidiſsimis ſuorum nudatus, ac per Scytharum abſentiam æmulo impar, relicta Czehryni vxore, Barium, quominùs iſthac cieret ex Polonia auxilium, prouidens futuris ſeceſſerat. Interim, quid ſperandum ipſi, quid metuendum patuit, vbi Daniel Patruelis, per inſidias captus,

ac enormi

ac enormi truculentia, eliquato argento in os auresq; infu- 1660.
so, eminenti demum palo suffixus fuit; suo casu commonens Ducem, vti faciendis consuleret cautior, qui sic ob leuidense scriptum vapulasset. Cædem, iubenti Chmielnicio imputauêre aliqui, palam fuit ab exlege Cieciurá patratam ; cum Chmielnicius, in partes Moschorum, tantùm quòd validiores in præsens essent inclinaret, multis indicijs non vsq; à Rep: auersum ostendens, maximè vbi aliquot cohortes Polonas, Wyhouio tantisper assistentes, ex Vkrayna præbito commeatu liberas digredi permittit. Etsi sequentia discreparent; siquidem molitus Wyhouio exitium, simulauit omnimodè diuortiatum se à Moschis, inq; Regias partes propendere, vsq; adeo bellè prosopopæia functus, vti ficti recessus imagine Wyhouiæ imponeret, quominus fraudi obnoxia mulier, tanquam mariti amicum admitteret Czehryniam, reciperetq; serpentem sinu: qui mox noxius hospes, laruam deponens, post oppidum, arcem, vti patrimonium proprium tradi sibi imperauit, relictas Patris opes isthìc requirens, quæ tutor sibi Wyhouius in depositum recepisset. In eum modum adornato dolo, Czehrynia cum præsidio, & decennali bello conflatæ opes in manus venêre, deniq; & Wyhouius maiore sui parte captiuus exstitit, vxore in detentione manente.

Sic, quâ recenti Zaporoscensium Duce, quà tota Vkrayna sibi deuinctis, eo gnauiùs Moschi apparabant in Poloniam bellum, susceptas in Lithuania clades, & perfunctoriam quæ mox sarciri posset plagam, minoris æstimando. Dux belli Iwanus Szeremeth, maioribus fago præclaris, & qui diuersis expeditionibus ipse, non obscuro nomine Imperatoriarum artium specimen exhibuerat. Aderant lateri & consilio adiuncti, Ioannes Pawłowicz Akinhoff, Gregorius Kozłowski, Duces & Palatini, Alexim Sczerbaty, Welikogagin, ac Morozow Castellani ; præter innumeros Tribunos militiæ ac Dapiferos, quibus sub diuersis officiorum vocabulis, viginti septem Millia Moschorum pare-

 bant:

1660. bant: Cosacorũ in duos Duces legiones diuidebantur; citerioris Vkraynæ ducebat (vti memoraui) Chmielnicis, sed qui distinendis Scythis obiectus remansit; vlterioris Cieciura, vltra Triginta Millia Transborysthenianæ plebis armauerat. Quæ copiæ, acto apud Kijouiam armilustrio, vt á Seremetho recensitæ sunt, protinus in consilium vocatis primoribus, de prosequendo bello incunctanter deliberauit; etsi cum absoluta potestate ac imperio, in eam expeditionem à Mag: Duc: missus esset; additis insuper mandatis, vti occasionum non segnis, arma expediendo quantociùs Polonos præueniret. Quo tam excellenti de se iudicio alacer, qualemcunq; suorum sententiam experiri decreuit, rem per se ex destinatò conclusurus. Ac primò ad Cieciuram versus, quid sentiret promere iussit, vti dignatione suum in hominem animum monstraret. *Penes te (inquit) carum Cæsari meo caput, aperiendi sensus de bello Polonis inferendo initium esto? cuius virtute vt gerendum fortiter, sic consummandum feliciter, ominari licet. Expone prudens meditati consilij rationes, quas nunc suasor, mox & actor ferro intrepidè exequaris?* Ad ea Cosacus, iam delato honore tumens, rursus quæ proferret rudis ac stolidus, moroso identidem risu differebat responsum, donec tacentibus cunctis, se recolligens. *Lachi (inquit) meticulosis fortes videntur, at frontem contra vertentibus pusillanimes sunt, & quæ Crocodili natura, discrimen intentant, non resistenti. Istos iam inuincibilis Mag: Cæsaris nostri potentia, iam insuperabilis fortuna, in sero reparandam, erepta Lithuania, protrusit iacturam: Nos dominatu Vkraynæ, & quidquid sub nomine Russiæ audit, planè excussimus; Suecus Prussia præcisis pennis mulctauit, nec iam quid vltra fractis & excordibus superest nisi vt veteres plagas lingẽtes, aduersũ cõsurgẽtia bella animo & viribus existant mutilati &c. Ad hæc, quod pro cõperto est, vrgẽt interna mala miseros; Nobilitas discordijs miscetur, miles ferro retẽta exigit stipendia, plebs exactionibus grauata succumbit: quidni exsuccam sine nummis, sine consilio, Regionem, sed omni-*

ſed omnigenæ frugis locupletem, inuolamus quantocius? velut 1660
in ædes Patrefamilias ſoporato, & patulis foribus vndecunq;
introitum permiſſuris. Enimuero audendum & agendum cen-
ſeo, quæ dixi opere comprobaturus; interim ſummi Ducis im-
peria attentè auſcultando. Saliuam mouit Seremetho Cie-
ciuræ oratio, vti deſtinatis ſuis conformis; cui haud ob-
ſcuro nutu arridens, etiam permulti plauſum addidêre. V-
nus erat Kniaź Kozłowſki recens ab Humanio accitus, qui
ſingula conſiderans, quam vt omnia laudaret, rectitudinem
conſilij vſu & ratione meritus, in propoſita materia taliter Contrarius ſenſus Kozłouij.
diſſeruit. *Verba (inquit) & promptioris linguæ exuberan-*
tiam, ne pro opere computaueris Dux inclite: multum quippe
diſtant, prolixè loqui, & ſtrenuè agere; is demum boni mili-
tis perfunctus officio cenſebitur, qui ante diſcrimen ſermonem
rationi contemperans, manus in decretorium momentum para-
tas ſeruat. Quantum Poloni viribus valeant, nulli magis
quàm tibi apprimè notum ſcio; mihi in ſingula inquirendi cu-
rioſitatem non vſurpo, ſat ſub imperio tuo præſtiturus, ſi quem
in pugna locum aſſignaueris, vel viuus fixa ſtatione tuear, vel
cæſus cadauere occupem?. Iam verò Inuictiſſimi Cæſaris no-
ſtri felicitati imputandum cenſeo, quod Poloni in recuperatio-
nem Vkraynæ, quam illi lacte & melle fluentem terram vocant,
turbis fortè domeſticis diſtenti, nondum compareant. Non ta-
men deſidiam omnino, aut metum interpretari fas eſt, quando
compoſita cum Suecis pace de induſtria fortè moras trahunt,
quominus recollectis viribus occurrentes nobis, itinerum longin-
quitate feſſos, firmius adoriantur. Quo ſuppoſito, Vkrayna
nobis manibus pedibusq; retinenda eſt; hic viuere & vincere
tutius, & propior in debellandum hoſtem gradus, prouiſa ne
vinci contingat ſecuritate. Nam locis munitis inexpugnabi-
les, cui bono in patentia camporum feſtinamus, patulum peri-
culis & fami theatrum &c. Aſt exequendis imperijs natus,
prudentiam Tuam & circumſpectionem appello Dux, vti ſic Po-
loniam impetere velis, ne omnino excedere Vkrayna adducaris.
Ingratè ea Seremethus accepit, mox abrumpens colloqui-
um, ne

1660. um, ne diuersitas opinionum imperio in omnes derogaret; optioq; sentiendi quæ quisq; vellet, pluribus communicata, minueret autoritatem. Produnt eius belli Commentarij, increpito acrioribus verbis Kozłouio, tanquam imbelli effato Maiestatem Mag. Ducis violasset, ac indictâ Cracouiâ versùs profectione consilium Ducem soluisse; simul in detestabilem, & si liceret reticendam blasphemiam nefario ore impegisse. *Ne tu inquit (ad imaginem Christi conuersus) vltra mihi habeberis loco & nomine Saluatoris dignandus, nisi Regnum Regemq; Poloniæ, protinus mihi in manum tradis, magno Czaro meo exhibendum.* Cohorruêre qui aderant ad proiectissimæ impietatis verba, repertis qui prolati inconsideratè sermonis admonerent; js tamen nefarium effatum aut Sardonicho risu interpunxit, aut graui in monitores supercilio suppresfit; insita Moschis contra sacra acerbitate: cum & Chowanscius in Lithuania similiter, dereptam collo D. Nicolai imaginem, in pænam sequioris prælij insanienti propior fustigauerit. Itaq; Seremethus vltra sexaginta Milliùm Exercitus Ductor, compari reliquo apparatu Kijouiâ mouit; cum interea Chmielniczenko concitam vbiq; plebem armaret, huic iungendus; crebriusq; vocanti propediem socianda arma promitteret.

Poloni Moschis occurrunt. Nec segnius Duces Poloni comparabant se in occursũ: licet manifestè constaret, impares hostili potentiæ vires obijci: vnde multorum opinio fuit, Casimirum Regem, vel ob solam copiarum exilitatem, ex via Varsauiam retrouertisse, qui nuper enuntiata ad bellum præsentia sua, ad vsq; Samboriam penetrauerat. Nunc Stanislaus Potocki Palatinus Cracouiensis, ac Generalis Exercituum Dux, Diuisione sua statiuis Pocucianis excita, in plebis circa Tyram disturbia intendebat; prædatorum globis Podoliam & Wolhyniam, (aliquo extrema è fece populi Oleszcone antesignano) ferro & flamma persultantibus, qui tamen Ostrogiæ ab Christophoro Lasko cum ala Equestri immisso, tempestiuè oppresfi turbarum pænas dedêre. Subinde à dis-

sita

ſita Pruſsia, proſerpebant Mareſchalli legiones, in quibus a- 1660.
gendi robur & fiducia, planè ad flatum venti mobiles, non corporibus, non armis, non veſtitu refectus pro neceſsitate miles. Vt his inclementia Ærarij deſeruitos aſſes retentauerit, attigi ſupra, futili Aſsignationum commento eluſis; & niſi aliqui Tribunorum è priuato peculio indigentiam ſuorum refouiſſent, carituram omnino Remp: ea militia pálam erat. Nunc Mareſchallus per longinqua ductos, in breue reſpirium per Wołhyniam diſpertierat; ipſe interim apud Kryłow Equitem contrahens, maximè rem armamentariā in loco præſtolatus, quæ penuria ſumptuûm ſat tardè, nec pro tanti belli exigentia procedebat. Generalis ſub hæc ad Tarnopolim auxilia Scytharum operiebatur, etſi regreſſus Caſimiri, non iuxta placitum Hani accideret; js tamen Nuradin Sułtan fratrē, cum XX. Mill: Scytharum ſubmittebat, ethnicum quidem ſubſidium, nec ſanè ex decoro Orthodoxis accerſendū; aſt, inter aduerſa Poloniæ ſinceriùs amicū, dumq; Chriſtiani oppugnant, ex ratione neceſsitatis acceptabile. Etiam quantociùs expediri arma perurgebat Ioannes Wyhowſki, regimine Zaporoſcenſium ſimul & vxore priuatus, iam tum Barij intima quæq; hoſtium conſilia ſpeculando, cum Exercitum à ſuis deſertus, viribus augere non poſſet, ſuaſu in opus impellebat. Quoniā verò ea magni momēti expeditio, & extraneis ſciri, & poſteritati tradi ſingillatim meretur, quantitatem virium, quiuè Proceres bello memorabili interfuerint, adieciſſe pretium operi puto: præcipuo Annalium munenere, vt dum præclarè factis memoriam tribuunt, æmulationem incendant poſterorum. Præter Duces Potocium, ac Lubomirſcium, eminebant magni nominis Heroes, Illuſtriſsimus Ioannes Sobieſki Supremus Regni Vexillifer; Ioannes Zamoyſki Palatinus Sandomirienſis, cui in Legiones Germanicum ad morem militantes directio; Demetrius Dux Wiſniowiecki, Bełzenſis; Michaël Dux Czartoryſki, Bracłauienſis, Ioannes Wyhowſki Kijouienſis; Caſimirus

LII Bieniew-

1660. Bieniewſki Czerniechouienſis, Palatini. Staniſlaus Iabłonowſki Excubiarum; Andreas Potocki Caſtrorum Præfecti; Ioannes Sapieha Notarius Campeſtris Regni; Staniſlaus Lubomirſki Scepuſienſis Gubernator; tum Andreas Halicienſis, Felix Craſnoſtauẽſis Præfecti, Iacobus, Dominicus, Carolus, Franciſcus, Potocij fratres; vltra quam Equo Troiano, fæcundiore in bellum Pilauitarum ſtirpe; etiam Martinus Zamoyſki Dapifer Leopoliẽſis; Samuel Leſzczynſki Luceorienſis, Adamus Działynſki Bratianenſis, Daniełowicz Pracouienſis, Præfecti; Conſtantinus Dux Wiſniowiecki, Ballabanus &c. alarum Equeſtrium Ductores. Geminas item Equitum Germanicorum phalanges Stephanus Baro de Oedt Mareſchalci Regni; alteram Henricus Gordan Marchio Hantilæi, Zamoſcij Palatini ductauẽre. Deſultorijs imperia dabant, Bokun Nobilis Liuo; Ioſephus Łaczynſki vetus eius militiæ Colonellus, ac Iacobus Giſſa, præter aliorum eius generis turmas. Peditatus conſtabat XII. legionibus. Prima Erneſti Grothauſen vt vocant Infanteriæ Generalis Maioris; Alberti Korycki Succamerarij Chełminenſis; Stephani Niemierycz Succamerarij Kijouienſis; Ioannis Pauli Celarij; ac Deboij Tribunorum; Zamoſcij Palatini ſub Dawizono; Campiducis Lubomirſcij ſub Ochabo; Stabulo Præfecti Lubomirſcij ſub Wolraben; Sapiehæ Notarij ſub Linkauzo; Palatini Caliſsienſis ſub Erlero; Ducis item Radiuilli Pincernæ Lithuaniæ ſub N. locum tenentibus. Duodecima conſequebatur machinas, & quæ huc ſpectant, ſub Frõholdo à Ludinghauſen Wolff Dynemburgenſi Præfecto, iam nunc poſt deceſſum Grodzicij (quem in ipſo belli Suetici decurſu morte interceptum memoraui) in curam rei armamentariæ ſubſtituto. Aderant præter in ſynopſi poſitos, famæ excellentis & meritorum plurimi, quos ſingulos ad inſigne cuiusq; facinus, haud omiſſurus ſum de nomine & opere ponendos.

In procinctu Moſchos adeſſe, præter crebras ſpeculatorum relationes, etiam ſagacior aliquis explorator (à trimeſtri

mestri inter Cosacos animi morumq; simulatione fallens, 1660.
& postquam aptè imposuerat, cuncta intimiùs sub Deyneki nomine scrutatus) hostilibus apud Kotelniam Castris elapsus, adferebat. Ad propinqui hostis nuntium, summa mox Exercitus promptitudo, & insolitus animorũ feruor conspiciebatur, vt qui modo incommodis & laborib9 fracti, morbis aut itinere languentes, etiam ex indigentia queruli, iam nunc in certamen flagrantes lætiq;, quod hostis non quærendus compareret, compendium laborũ sibi ex occursu gratulabantur. Vnum tardabat, Generalem Potocium pertinaci febre in ante correptum; periculosiore Symptomate, vbi frigescens annis corpusculum, irremisso morbi ardore vehementius inflammaretur: vnde plurium suasus, vti æger domum se reciperet, confirmata demum valetudine Patriæ operam nauaturus. Neq; id tantùm Medicorum peritissimi, verùm & fidissimi amicorum ingerebant; parceret sanitati tot palmarum bellator, neu placitis cæli, vnde in hominem bona aut aduersa valetudo influit obluctaretur: iamverò non tam victoriæ quàm Patriæ plurimùm interesse, pristinæ eum valetitudini reddi, qui plus ad omnem casum erigendum præstabit incolumis, quàm æger ad vincendum conferre posset. Quod retrouertendi mentionem abnueret, id etiam Moschos enixè velle, vti diuturna ægritudine presso Duci obijciantur. Ast quando morbus grauescit, necessario reditu sanitatem repararet, demum refecto corpore; ad Exercitum & triumphum, vti autor reuersurus, Quæ à potioribus etiam Mareschallo dicta, non prorsus ad placitum Generalis erant; itaq; dum nec equo insidere, nec stare pedibus morbus permittit, victâ in tempus languoris pertinaciâ, medium se in ferculo erigens, ad circumstantes infit. *Absit precari Commilitones, vt Senator Ciues, Dux Exercitũ, & sanguinis vestri promus, creditam mihi Spartam deseram; idq; eo tempore quando & occini classicum audio, & collatis signis in hostem eundum est. Egone à decimo septimo ætatis anno in militiam*

1660. *tranſcriptus? & per omnia bella Patriæ præſens, in hoc ætatis vltra ſexageſimum tropico, in Supremo Imperij militaris gradu, tam tenaciter vitæ meæ conſulam? vt dum conſulo, inter parietinas domus inglorie moriar? Auertant eam boni Superi mentem, vt in decurſu dierũ adeò ſolicitè parcam tranſitoriæ vitæ, qui ex bellatrici domus meæ diſciplina, per vulnera & diſcrimina, ad ſcopum veræ gloriæ aſpirare didici. Equidem, malè tranſactam ætatem poſuerim, non vacillantis modo animi à Poſteris, verùm & degeneris à Maioribus indolis, probrum laturus. Sat naturæ vixi, eccur honori & Imperatoriæ morti annorum plenus non occurram? Eat hic mecum animus, & quia defectæ vires arma adimunt, vel extremo halitu in hoſtē pugnabo, iuſtam in fœdifragum Nemeſim prouocaturus. Deſinite proin Commilitones cogere, vt quod ſuadetis, etiam fortè Moſchus vult, faciam; ne dum ego regredior, fugam ille inſtituiſſe Ducem Polonum arbitretur.* His dictis, ſtrato iterum recumbens, ante principia legionum deferri ſe lecticarijs iuſsit; exorato in anteceſſum Mareſchallo, quominus totale dirigendi Exercitus regimen, vti Collega Imperij laborumq; ſocius, conſilijs ſuis moderaretur.

Ad Lubarum congreſſus. Lubarum ſeu Lubartouia Wolhyniæ oppidum, primò conditori nomen debet, à Lubarto Regis Iagiellonis fratre conditum, qui Prouinciam amplam & fertilem Nouenis fratribus incolendam permiſerat: fortè, vt ab ambitu poſſidendæ Lithuaniæ eminùs amoueret. Hìc Moſchorum copijs peruadentibus in præcurſores primò inciderant Scythæ; mox non ſegnius noſtri occurſum inſtituebant, haud ambigentes fortunæ aleam protinus indilato conflictu iaciendam; cum cenſeatur apud militares inconueniens, pugnam detrectare eum, qui prior aggreditur. Et id quidem animi Seremetho erat, niſi vel inſperato noſtrorum occurſu terrefactus, vel alicuius transfugæ relatione admonitus propoſitũ mutaſſet, vti non acie, ſed vallo, carraginiſq; præſidio in decretorium certamen deſcenderet. Subinde Cãpeſtris Notarius Sapieha, cum bis Mill: Scythis prægreſſus,

primò

primò disiecerat strenuè Moschorum Excubias, dein situm 1660
loci commodamq; circumiectâ plagâ locandis Castris planiciem comperiens, Mareschallo retulerat. XVII. Septēbris inclusum vallo hostem, campo diffidere compertum fuit, vnde molestum nostris cauo vulpem extrahere; summo tamen feruore ordinata Polonorum acies, Castris hostium admota est, cunctis, si Moschi detrectarent pugnam, primò impetu ac totis viribus adoriendos censentibus: in quem vsum Legiones peditum in campum eductæ, ac machinæ è vestigio alarum Equestrium procedebant. Nihil ad hæc Moschi, à summitate tantùm valli prospectantes; cum interim velites nostri in singulares excursus prouocarent, eo subtus Castra inuecti, vnde, non clamores modò pugnam poscentium, verùm etiam metum exprobrantium improperia audirentur. Sub hæc Generalis, magnitudine animi haud dubiè vim morbi profligāte, in equum translatus, duorumq; familiarium valentiore brachio fultus, non citra prodigium, incurrere alas in obiectum hostem disponebat, curas prælij cum Mareschallo partiendo: qui in eum ordinem disposuerat aciem. Palatinus Belzensis Wisniouiecius, cum Constantino eiusdem sanguinis Duce, tum Kijouiense Palatino Wyhouio, additis Bokuni ac Gissæ Desultoriorum manipulis, dextram alam tenuêre in campestria intenti, vnde Cosacos in succursum tendere, diuersæ relationes afferebant. Medio aciei pedití robur processit; ab læua Equitatu incūbente Moschis, quos vti videre erat, summa cōtentione Præfecti in conferendam manum extra vallū impellebant. Et tunc quidē perfunctorio certamine res transacta fuit, hoste ad primum cohortium assultum, intra valla se recipiente, non tamen vt aleam detrectaret, sed differret. Vbi verò nostri vallum obijci, in quod impetum exererent vident, etiam hùc summo feruore illati transuersalem, fossam portæ contiguam occuparunt, facili intra Castra irruptione, si modo subsidia adessent. Sic ea die ad vesperam vsq; protracta, licet im-

1660. pari Marte, dimicatio fuit: resq; egregiè gesta compluribus in laudem vertit; reprehensionem meruit præceps Grothausi Tribuni assultus, quod iniussus in pugnam descēdens, vltra imperia Ducum non sine periculo aliorum, fortis videri voluerit. Flagrante jš prælio, in euolutos à latere Cosacos legionem verterat, pellebatq; maiorem turbam animosè, etiam tribus æneis tormentis potitus, sed quia extra ordinem, & post datum recessus signum ardore pugnæ abripi se passus, grauiter à Mareschallo redargutus fuit; non sine pænæ militaris interminatione: quam tamen ob insignia in ante merita, ac quod tunc neminem è suis pugnans amisisset, opportunè seuerus Dux indulsit. Dein in Castra reductus Exercitus fuit, non vltra teli iactum è regione hostilium, à Metatoribus locata.

Niemieryeij ad Cosacos litera. Auellendorum dein à Moschis Cosacorum, transfugæ iniecerant posibilitatem, ac hinc disiunctis viribus facilè consummandam victoriam pleriq; iudicauêre. Itaq; Stephanus Niemierycz Succamerarius Kijouiensis, quod ex Russia oriundus, Czernichouiaq; oppidum in ipso Vkraynæ vestibulo situm, patrimonium ei foret, ad Cosacos Ducum mandato scripsit, eo sensu. *Quis sim, & quam sanguini Roxolano innexus, haud ignorare Cosacos, à multa annorum serie, Stirpe, domoq; Niemieryciorum, in ipso meditullio Vkraynæ existente & radicata. Fratrem sibi Georgium, itidem Succamerarium Kijouiensem, plurimis beneuolentiæ indicijs Cosacis deuinctum, neq; se in eosdem affectu germano inferiorem. Hinc commonendi susceptas partes, ne dum Moscho contra omne fas adhærent peruicaciter Cosaci, indubitatum sibi accersserent exitium. Itaq; defugerent resipiscendo extrema, & clementiâ Regis Poloni viuere malint, quàm sua ipsorum obstinatione interire. In extremo quippe præcipitio hærere palam est, iam Scytharum, iam Polonorum Exercitibus instantibus, & amplius superesse nihil, nisi seiuncti ab hostibus, in partes Patriæ & victoris Exercitus protinus transeunt; aliter perituri.* Literas vix vlla consecuta efficacia, Cosacis quidem cuilibet

mutati-

mutationi obnoxijs, aſt tunc dum vnusquisq; incipere ne- 1660.
ceſſum metuit, cuncti in partibus perſeuerauêre. Etſi in momenta ad noſtros viritim transfugerent, vnde veritus Moſchus, ne quod ſinguli facerent, vniuerſi aggrederentur, prææalto aggere foſſaq; Caſtra Coſacorum à ſuis diſcriminauit, iam vt intimas vires à contagione perfidorum ſecerneret, iam quominus arcana conſilia, quæ clam hoſte haberi expedit, promptiùs celarentur.

Diuerſos interea modos de manu Polonorum ſe ſe vindicandi Moſchus comminiſcitur, primum vti Scythas pollicitis, ac ſubmiſsis in præſens donis conciliaret; ac ita instructa Carragine in receſſum militarem ſe expediens, tendenti in ſuppetias Chmielnicio iungeretur. Aſt in hoc fefellit euentus, Scythis haud pro Barbarorum more, in magis fida inclinantibus, (præueniebat largitione corruptionem Mareſchallus, ſocialibus donarijs Noradinum præoccupans, vti hoſtium excuteret) & Chmielnicio longius diſtante, quàm vt adpreſſum ſociorum iugulo ferrum, tardo ſuccurſu depelleret. Alterum occurrit, vti nocte concubia eaq; obſcuriſsima, Polonos ſomno laboreq; ſolutos aggrederetur, ſicq; viam de die arduam, vel dolo & tenebris ſuffragantibus, noctu expediret. Dum in eo eſt, ac iam haud perfunctorio diſcrimine in noſtros mouet, cum in ſtatione campeſtri excubitor, pro more militæ exploſione ſclopi hoſtem adeſſe nuntiat, confeſtimq; in ſuccurſum propiores cohortes euocat, ad quarum accurſum conſternati Moſchi diffugiunt, planè diuinitùs immiſſo terrore, dum vnius exploſi tubi ſono, in fugam tot capita vertuntur. Supererat ſolum, in regreſſum iterum ſe dare, ad quod nouiſsimum ſalutis medium ſe componens Seremethus, vaſa colligit, carraginem multiplici curruum ſerie inſtruit, equitem in fronte, legiones à lateribus locat, machinisq; firmat: ſic demum ad iter accinctus ſub ortũ ſolis progreditur. Obſtabat progreſſuro ſylua, denſis dumetis impedita, in hanc præmiſsi cum ſecuribus Moſchi, exſcindunt

Moſchi retrocedunt.

1660. ſcindunt arbores, dumeta euellunt, deijciunt truncos, acſi quæ obſtacula viæ ligonibus amoliuntur, etiam proximum traiectum, vbi ſarmentis virgultisq; exaggerare nequeunt, vel curribus aliaq; caſtrenſi ſuppellectile inſternebant. Mos eſt venatoribus, vti fugientem lupum ſiſterent, opitulum ferre laboranti canum vi, venabulis alijsuè telis feram conficiendo: haud diſsimilis hìc belli imago; in progredientem hoſtem inuolat Eques, incurſat latera, carpit tergum, & præuertens celeritate ſiſtit curſum abeuntis; donec iniecta itineri mora, progreſſus in exagitandum peditatus conſequeretur. Eluctata traiectũ hoſtilis carrago, ac pro campi ſpatio latius frontem exporrigens, æquabili quadro in ſeptemdecim ordines compoſita ibat: contra Duces Poloni copias in quicuncem prouido conſilio partiuntur, vti quaterna latera totidem impugnantibus, quintum ſupereſſet agmen, quod vbi opus, vel ad caſum, vel ad victoriam ſubſidio maneret. Vnum morabatur laſſari inſequendo peditem, aut diſiunctas in hoſtem incurrere legiones, dumq; vna aliam præuenire contendit, non ſuo ordine, vt inſtructæ aut iuſſæ, in pugnam deſcendere. Animáduerſa proin confuſione Mareſchallus, protinus edicit, vti Equites ad ſua quisq; ſigna redirent; tum pedeſtrē aciem in ordines condenſatam, Tribunis è veſtigio deducendam committit, dein ipſe apud principia Legionum oculis à neceſſaria auſteritate flagrantibus, pro ratione temporis locutus memoratur. *Conſenſum hunc & ardorem in pugnam veſtrum milites, haberi par eſt, certiſſimum delabentis cælo victoriæ preſagium; ſi modo auitum Maiorum veſtrorum morem ſeruatis, qui in certamine feroces, ante diſcrimen modeſtiſſimi exiſtebant. namq; vagi diſcurſus, ac inconditi clamores iſti non refringent hoſtilis Carraginis clauſtra, niſi generoſus ad inuadendum animus, & à forti dextera impreſſum ferrum eadem reuulſerit. Timet quidem iam cuti ſuæ Moſchus, ſed lupi non leporis more, dum obuertit frontem, exerit dentes, & recedens, accuratam aliquam fugam munimentis obuallatus inſti-*

Mareſchallus ſuos ad hortatur.

tus instituere videtur. Quare vbi attentè signis adhæretis, or- 1660.
dines seruatis, pectora manusq; in aduersos iungitis, facilè sanè hanc curruum compagem, pauidæ turbæ latibulum reuelletis, neq; diu in sinum delabentem victoriam morabimini. Nec vltra vos animum meum, ego ardorem vestrum distineam; ij protinus Tubicen, & classicum legionibus in certamen præcine? Eo stimulo incitati, vt quisq; ad signa recurrentes, prælium acerrimè capessunt. Ante alios Vladislaus Wilczkowski Lubomirij Comestabilis Protribunus, permissu Ducis, vti cum sua Hastatorum turma præludium pugnæ ordiretur, sat strenuè hastis in læuum latus incurrit, & diu fortissimè dimicat, donec alterius turmæ, Lubomirscianæ Præfecti Scepusiensis subsidio erigeretur; istos rursus excipiebant alij, vndiq; peracri coorto prælio, quo ab Equitatu gemini hostilis Carraginis ordines reuulsi, & septem machinæ interceptæ sunt, etsi notabili equorum detrimento, in obiectam Carraginem pectoribus impingentium. Datur interea pediti spatium prælio succedendi, qui prius telorum nimbo, mox oblongis lanceis, in densos hostium cuneos experiebatur. Omne quippe tam Moschorũ quàm Cosacorum robur, circa aut intra Carraginem consistens, peruicaciter in aduersos depugnabat; ipsa verò Carrago ea industria texebatur, vt sicut Vrbs cincta muris, supra mænia ac valla defensores admittit, fortissimo verò præsidio intra viscera defenditur, ita hîc circumquaq; curruum seriem dispositi assultum excipiebant, repulsi demum ab extra in latera, vel his laborântibus in meditullium Carraginis reciperentur. Et iam nostrorum paucitas sub numero ea parte fatiscere visa, donec rursus aliquot hastatorum cohortes, Campiducis sub Sokolnicio; Zamoscij sub Sielnicio; Præfecti Scepusiensis sub Wyzycio Optionibus, nec non loricatæ plures, etiam Germanicus Eques diuersis cuneis in hostem illati, & cuspidibus hastarum quidquid obuium proterentes, primò turbant, dein propellunt aduersos, quâquâ versùs humum strage mortalium in-

1660. uoluentes, quoad admonitus clade hostis, cum mutila iam Carragine rursus abscessum moliretur. Ac ferè tetrante milliaris abibat, cum denuo, Generalis Potocij cohortes vehementissimè consecutæ, consimili vt prius pertinacia & fortuna concidūt vtrumq, latuas, notabili Carraginis parte auulsa. Ad bis mille hostium interière; transactumq; de summa rei fuisset, nisi eadem limosi traiectus difficultas, destinatum in præuertendam Carraginem Equitem nostrũ cohibuisset. Ex nostris Gaszynski Legionis Raytrûm Campiducis locum tenens; Wierzchowski Legionis Deboij primipilus è tormento percussus; Markowski Generalis Ducis Loricatorum Optio; Andreas Cikowski Legionis Niemierycij Signifer, ac supra CCC. cæsi &c. Niemierycz Tribunus, Stakurski Legionis Legatus; Wolphius Prætorianorum Centurio; Ozga Succamerarij Leopoliensis Filius globis sauciati &c: Tum Michaël Prusinowski ex Campiducis commilitio, non sine prodigio enormem à pila machinali ictum tulit, quo violentia teli incidentis ferreus torax in pectore rumperetur, corpore nihilominus illæso, & quamuis concusso sessore equus planè corrueret lapsabundus, istum tamen à casu trepidum, in firmiore vestigio fræna retinuêre. Sanè non fallò vetus paræmia habet; bello non gigni sed perdi homines, & qui de vincendo hoste deliberat, suam ipsius salutem vt casui imputet necesse est.

Moschi Cudnouiam elunctantur. Seremethus eo modo tractatus, ne quicquam tamen lassitudine aut noctis obscuritate abitum demorante, cõtinuò Cudnouiam contendit appulitq;. Prælabitur oppido Tetereo fl:, humilior quidem, ast in aquandum non insufficienti alueo, iuxta quem spaciosior cliuus protenso in longum ambitu eminebat, quem raptim occupantes Moschi, dum se rursus in defensionem comparant, & spe submittendi à Chmielnicio subsidij eriguntur, Castris insedere: incenso per transennam oppido, & neglecta præoccupari arce; desolata quidem illa, sed ad retinendam aquationem apprimè opportuna: in vtroq; errantes, vti sæpe accidit, e-

tiam

tiam benè consulta malè cedere apud perituros. Comperto elapsam è manu prædam, primi Scythæ ad Cudnouiam consequuntur, & abire nuntiant, dehinc Poloni albescente cælo superueniunt, Arcemq; hosti neglectam occupantes, velut parato suggestu potiuntur, vnde in Castra hostium in plano posita, liberior prospectus, & tela immittendi opportunitas. Suppudebat in eam diem Noradin Sołtanū, nullo notabili specimine adprobasse nostris socialem operam; proin Mareschallum adiens, facilè impetrauerat, vti in conquirentes ligna Moschos vim paranti, legionem peditum adiungeret, cum quaternis ferè machinis campestribus; præmonito à Campiduce Niemierycio (js additus Scythis) quominus ex ingenio suo rem gereret, pomerijs hostes exigens, etiam vi maiore ingruentes sustinens; sibi interim in articulo discriminis non extra curam fore, vti confestim pugnantes subsidio erigerentur. Ergo pergunt vtriq;, Scythæ raptim, composita in quadrum legione Polonus, ad gressū Martialem concinentibus tibijs, simùlq; hostem lignationi intentum per pomeria adoriuntur. Pupugit non noxa magis quàm ignominia, ab vna legione lacessi, adeoq; Polonos arroganter præsumere victoriam, vt altera manu in sinum recondita, perfunctoriè vinci aut deleri Moschos opinarentur. Crebris igitur agminibus prouolantes, scloporum iactu conturbant Scythas, & exigunt; dein omnem vim plusquam sex Millium virorum in vnam legionē vertunt vrgentissimè. Excipit aduersos immota legio, ac reciproco fistularum iactu, aut cuspides lancearum obijciens, egregiè se tuetur; Scythæ sub hæc minus interesse rati, si socij perirent, modò creditas machinas subducerent, eas quātocius suggestu dereptas tollunt, desperatam legionem suæ sorti relinquendo. Ast, in omnia intentus Mareschallus, promissi succursus memor, protinùs inuolutam discrimine manum vindicauit, submissis auxilio cohortibus, simul oppugnatum Castra Moschorum effuso pedite. Et sanè vindicasset egregiè suos, nisi Kozłouius, præmoneret Sere-

1660.

Nobile certamen vnius legionis.

1660 methum, ita alienum appetendum iugulum, vti suus maneat in securo; cautiusq; irruendum in prouocantes, quod Poloni instruendo dolo tanquam illicium auibus, in Castra Moschorum intenti, obiecissent. Quod demum præualuit, vti in recessum dato signo. protinus Moschi abscederent, & Niemierycio cum Legione ad suos eluctari integrum esset.

Abhinc vt spes effugij Moschis, sic & animus resistendi minuebatur; ambigua iam inter pauentes consilia, attonitæ mentes, fluxa arma, segnes manus, & languidus per inediam corporum vigor existebat. Res tamen desperatæ refoueri videbantur expectatione, apparari à Chmielnicio succursum; qui dum ab incertis autoribus rumor vulgatur; rem optabilem illi facilè credebant, vt ferè mens humana maximè in miserijs imaginatrix est: interea defectu annonæ laboratū, supponente ante experimentum Seremetho, quocunq; victricia arma conuertisset, abunde sibi commeatuûm forè. Et famem in coarctata multitudine grassari facilè erat, hinc consilium nostris non tam assultibus, quæ iactura mutua constarent, quàm lento obsidio edomandos constringendosq; operibus hostes, donec se dederet. Quin etiam vt constrictis extremam inijcerent necessitatem, solitum amnis cursum, vnde aquatio illis, diuertere molitus fuit Notarius Campestris Sapieha, exercitatam apud exteros solertiam, in vsum præsentium sedulò vertens: & perfecisset obstructo supernè alueo, nisi superuenientibus interim auxilijs, præsentem operā ad alia reducere oportuerit.

Chmielnicius succurrit Moschis. Quippe Chmielniczenko opem laturus, cum XXXX. Millibus Cosacorum superueniebat, robur gentis & exercitos Marte viros deducens, cum penes Cieciuram, fex tantùm plebis, & superflua oppidorum purgamenta existerent. Contigerat enimuerò, vt procurrentes Scythæ aliquot Cosacos Chmielnicij abducerent captiuos, qui fassi; auxilia Seremetho mox affore, obstrictis iureiurando primoribus militiæ, ad extremum vsq; spiritum Moschis opitulari, nec

longè

longè festinantes abesse. Multos insperatum nuntium per- 1660. culit, iam quod trino conflictu lassus miles, iam penuria pabuli afflictis equis, quibus alendis herbarum radices, aut arborum frondes decerpere oportebat: etiam hostium vires duplicarentur, ac recenter emergens labor, post tot luctas & sanguinis impendia, velut de nouo consurgeret. Ast supra periculi molem placita cæli fuêre; Ducibus per eiusmodi consilium se discrimine expedientibus, vti Seremethi obsidium Generalis Potocius cum pedestri militia continuaret; quouè validior in prorumpentes esset, translata in locum commodiorem Castra, quæ non plus vallum aut operum moles firmabant, quàm fortissimi Ducis animus, vltra sanitatem corporis feruore supplentis, quod de viribus abitu Collegæ decerptum esset: Exercitus parte alterâ in occursum Chmielnicio expedita; concordi opinione omnium, dispertiendas satiùs vires, ac securiùs contra singulos, quàm aduersùs coniunctos experiundum. Quod memorabile opus, velut de integro laboris bellici initium fuit. Itaq; Mareschallus binis peditum legionibus, ac potiori Equitátus parte succinctus, etiam Noradin Softano comitate, itineri obscuram noctem impendit, quâ apud Piatek per præmissos Desultorios, Cosacis traiectum seruantibus disiectis, sub ipsum diluculum ad Słobodyscze oppidũ, quinq; à Cudnouia Milliaribus, nihil tale opinanti hosti superuenit. In assurgente colle consederant Castris, angustiore quidem ambitu, ast accessu planè arduo & difficili, cum locum vna parte ambirent diducta circum prata, profundo limo scatentia; altera quà in plana descensus, exusti olim oppidi rudera aut maceries impedirent; ob subteraneos specus, ac celaria sub onere transeuntium hiscentia, ineuitabili discrimine. Iuxta oppidum via in iugum ducebat angusta; vix tres simul equitantes recipiens, ordinatæ aciei nonnisi per prata patente accessu, si modò altissimæ voragines calcari securè, vel tempus exaggerando traiectui suppetere posset. Suadebant itaq; periti vno tenore ingruen-

 dum in

1660. dum in aduerſos, ac eo ipſo præiudicari victoriam, ſi inſperato confuſos aggreſſu præoccuparent. Liquidiore quinetiam luce patuit omnem cunctationem excludi oportere, vbi Coſaci re crepera tumultuari, attollere valla, condenſare currus, implicare ſarcinas, aliaq; ad indubium certamen, aut fugam agitare oſtenderent. Quibus compertis tantiſper ſubſequentem peditem præſtolatus Campidux, vbi js cum machinis greſſum accelerat, confeſtim cum Illuſtriſsimo Regni Vexillifero partitus regimen, eidem ſiniſtrum cornu committit, ſubſidiarium agmen Kijouienſe Palatino ductante. A dextra Legionem Prætoriam ſub Andrea Sokolnicki Protribuno ordinat; additis Zamoſcij Palatini, ac Fraterna Comeſtabilis, Scepuſienſisq; Præfecti è veſtigio Haſtatorum cohortibus, quarum rurſus complures loricatæ tergũ tueri iuſſæ; retrorſũ aliquo interuallo diſiũcti ſtabant, Baro cum Equitum Germanicorum phalange, tum Bokuni ac Laczynſcy Deſultorij: quominus oborto altera parte prælio, latè diffuſa prata circumuecti, tergum hoſtium carperent. Quidquid peditum ſupererat medio locati ſunt, vti dum nitentem in ardua collis Equitè acceſſus difficilis arcet, iſti in conciſas rupes pedum adminiculo enitenrentur. Sic inſtructa acie, Mareſchallus vt quemq; ex Ductoribus ante ſigna comperit; *En (inquit rebellium contumaciſſimi germen deteſtabile, & quâ nil terra alit deterius, progenies viperarum. Ab his ſi uiri eſtis Poloni Equeſtrem repetite annulum, demetite ferro ſocordis turbæ iugulos, eluat ſanguine beneficium, dum grata eſſe neſcit, impertiti decorũ natalium.* Ad hæc, vt quiſq; iuſſus, protinus in aduerſos ſigna inferunt, concitatisq; equis in abrupta æquè, aut cænoſa feruntur: non ſepes, non ſpecus, non deſolatarum ædium maceries morantur, imo nec ictus ac vulnera; Coſacis contumaci pariter occurſu aſſultum excipientibus. Ab læuo cornu primùm conflictus cæpit, quò vndiq; abruptus licet in prominentia acceſſus, ac moleſtis dumetis intricatus foret, via tamen in ſuperum iugum reperta, quæ

Pugna ad Slobodyſcze.

ternos

ternos simul Equites in summitatem collis vtcunq; admitteret. Itaq; fractis licet ordinibus, Ductores sursum contendere, attolli vexilla, & in summitatem eniti miles cæpit, dein contento nisu per abrupta scandere, vel disiliens equis in superum iugum manibus pedibusq; adrepere, donec contumaci impressione reiectis obstantibus, perpetim signa Castris intulerint: eo primi assultus successu, vt in meditullium hostium pleriq; illapsi, vel Ducale ipsius Chmielnicij Prætorium, deoccuparent, inardesceretq; sũmo feruore prælium, hinc primo impetu, illinc exitij metu, necessariam fortitudinem acuentibus. Nam veterrimi quiq; è Tribunis adhærebant Georgio, Thymothæus Nosacz Præfectus Castrorum; Gregorius Hulanicki, Federowicz, Lesnicki, Zelenecki, Macherzynski &c: adhæc vndequadraginta Millium Cosacorum robur, disciplina militari imbutæ legiones, probatusq, olim Bohdano miles, iam tunc Filium, deuoluti post Patrem in Poloniam odij hæredem, sequebantur. Qui dum irruere in valla Polonos aduertunt, mutuis hortamentis se se incitantes, iam creberrimo pilarum nimbo, iam à curruum latebris prorumpentes, falcibus securibusq; equorum suffragines concidebant; vnde isti vel metu exsternati, vel vulneribus feroces, fræna excutiunt, aut affligunt sessores, dein inter subsidia ruentes permiscent importunè ordines, ac loco submouent iam victores. Ea tamen parte sedulitate & præsentia Ductorum, faciliùs pugna instaurari potuit; alterâ, discrimine & iactura grauioribus. Campiducis Protribunus Sokolnicius concitatis in patentia pratorum equis, pari feruore legiones à dextra inuehebat, cum palustris & vestigij impatiens locus assultum interrumpit, & distinet, præcipitatis in imam vliginem, ac si in baratrum, quicunq; præcurrere ausi; quos verò equorum pertinacia cæno explicauerat, subtus crepidinem collis eluctati, noxiè telis è superno iugo petebantur. Etiam Cosaci obliquè digressi, paucos & lassos sternebant, & quidem superante iacturam ignominia; 1660.

dum

1660. dum non modo cedunt indefensos, sed & probrosè insultant circumuentis. Inter primos pugnans Sokolnicius equo deiectus pro cæso reputatur; Signifer Hastatorum Ioannes Hynek abreptum hastili signum, subtus fortuiti vlmi radices, ne hostis potiretur, abscōderat, captus ipse; (emissus dein, sub fidâ custodia terræ seruatum vexillum reperiens) Balinski, Marczynski, Oswiecim, Rybinski, tum alij ad Triginta è solis hastatis Commilitones, eo congressu interiêre. Etiam Stephanus Baro de Oedt Equitum Germanicorum Ductor, dum subsidio accurrens laborantibus opem fert animosè: prostrato è tubo manuali inter primos pugnante Cosacorum Tribuno, feruidiùs signa antegressus vi Germanicæ originis memor, enormiter falce fænaria vulneratus sternitur. Idem Fatum subiêre, Albertus Klebek Maior Legionis, Mautnerus Turmæ ductor, dum exangui Baroni opem ferre satagit, in vestigio cæsus: sauciati ferro aut plumbo, Elias Lacki locum tenens, Felkierzon, ac Brunaw Rothmagistri, Marchio Gordanus, Gralewski, Legionibus Præfecti, &c. etiam Ioanne Liniewski, præter florem ætatis generosa pugnacitate insigni, tunc transuersum acto per pectus globo, occumbente. In ea nihilominùs hæsitantis fortunæ mora, solatio erat, meliùs alia parte succedere certamen, vbi illatis Poloni in Castra hostium signis, velut oblato exerendæ virtutis theatro, pertinacissimè dimicabant. Quid virtus, robur, ac viri possent enimuerò hîc patuit: immistus equiti pedes in vestigio hærens tela regerebat, ingruebant turmatim alæ, si qui loco pulsi, vel ab equis excussi, pediti se iungendo, in aduersos, aut valla nitebantur. Neq; solùm militem, stipendiario ære in pugnam obstrictum, implicabat certamen, etiam qui natalium aut dignitatis ratione supra alios positi, haud subducebantur à discrimine, in quemuis euentum ante signa primi, ac dum gregarijs immiscentur, notabilior ex cultu corporis feriendi scopus adeò, vt Illustrissimum Regni Vexilliferum (parce precor candori

Histo-

Historico iam nunc Coronata Maiestas, qui, dum te reuera pugnatorem exhibet, encomijs onerare veretur) Optio eiusdem Stephanus Bidzinski, vir acer & cautus, ab æstu pugnandi retrahere debuerit, aliquoties ingerens. *Desine(inquit) in plebeio sanguine Heros fortis esse, alijs & maioribus destinatus, ecce ferrum habes, iam torpet, & agrestis turba clementiam appellat.* Similis Zamoscij, Wisniouiecij, Wyhouij per tela per ignes ad victoriam nisus, donec tandem vbi peditum legiones, vndiq; valla occupant, stationes inuadunt, retrouersas machinas in Cosacos explodunt, frangi visa resistentium peruicacia; nisi superueniens nox partes dirimeret, non sine Numinis permissu, vti præsenti plaga commonefacto hosti resipiscendi spatium esset; & Poloni similiter recollecti ita vincere vellēt, ne pæniteret victoriæ. 1660.

Non semper Mars irreligiosus est & ferox; pluries mitiora vitæ studia inculcat, pacatiores Status rationes ingerit, strepitum & vanitatem mundi demonstrat, præsertim vbi pauor aut desperatio imprimit menti idæas, primam curam salutis deinceps gloriæ habendam. In quæ tunc meditamēta ambigua sors belli Georgium protrusit, vti Martialis modo palæstræ alumnus, in anachoretam transcribi protinus cuperet. Quippe casum præuidens, & ne vnus lueret quod multi peccassent, monasticam vitam conceptis votis destinasse ferunt, si modo exemptum periculo DEVS voluerit; vt ferè præcipuus votorum locus est, vbi spei nullus. Commonent interea fortioris consilij Ducem Tribuni, Lesnicki præcipuè, adhuc dum à Patre adstes Georgio datus, non alia ratione securitatis viam monstrabat inquiens. *Licuerit posthac Dux tibi pium esse, certè præsenti tempori, & nostrûm omnium incolumitati competit, ad constantiam & firmitudinē animum reuocare. Alia nunc consilia amplectere, quando saniora sequi contempsisti. Solitudinem nactus de ascetica vita deliberabis, iam rebus in præcipitio positis, non per imbellia vota occurrendum est. Poloni præualent, vbi Deus periuriorū vindex, sextuplo maiores copias nostras à paucis confundi per-* Georgius vacillat.

1660. *mittit. Age Dux & beneficio noctis vtere, nisi acceleras cum omnibus nobis de die periturus? appella victorum clementiam, quorum fortitudinem sustinere nequis, & violati Iurisiurandi nefas, stabiliore in posterum fide reparaturum promitte. Sat præstas, si interpositis verbis extrema differs aut auertis; Moschi interim suo Marte consulant sibi, quibus interitus noster nulli vsui, vitâ prodesse poterit.* Comprobauêre consilium potiores; ast incõditis clamoribus fremebat multitudo, nullatenus conciliatis licet Polonis fidere sustinens, & immaniùs sæuituros imaginata, vbi antiqua odia recẽs armorum successus exasperaret. Satius parabili ære, quod capitàtim omnes conferrent, occupandos Scythas, vti veteris amicitiæ memores periclitantibus adessent, desperatæ causæ suscipiendo præsidium. Factum patuit, (si rumori credere fas) solicitatusq; oblatâ offâ Noradinus, vt in partes descenderet; vel saltem ad Cieciuram peruadentes Cosacos, ab impetitione Polonorum immunes præstare vellet: sed maior in Barbaro fides reperta, quàm vnquam credi posset, etsi nec aurum quod offerebatur despicatui fuerat. Siquidem literas quibus solicitabatur protinùs cum latore ad Mareschallum remittens illibatam amicitiam testatur, quam perduelles indigna suspicione temeratæ fidei onerassent.

Cosaci pacem petunt. Polonis ferro, Scythis auro infractis, ad tractandum dein inclinauêre Cosaci, gens fallax sæpius verba conducibilia sibi experta, quibus etiam nunc auertendo discrimini agere visum. Petrus itaq; Dorosz Tribunus, ad Mareschallum data fide missus, nomine sociorum vim sisti postulabat, nunquam periculosius exerendam, quàm vbi innoxij armis lacessiti, in necessariam defensionem coguntur. Cosacos neutiquam Polonis hostes comparere aiebat; sed tantùm vt Cieciuram à Moscho abstraherent venisse; nunc vbi in obsequium casus & necessitas impellit, vltro & beneuolè partibus accedere velle, si modò Poloni veteribus expunctis odij causis, ignoscunt ad gremium Patriæ redituris; sin secus, superesse innocentiam sibi & ferrum; quo ad silicem

extremæ

extremæ necessitatis alliso, scintillam spei elici posse, quæ 1660.
præsumptam victoriam vel flamma adurat, vel saltem obfuscet fumo. Et plura superbus homo dicturiebat, cum subinde Noradinus colloquentibus superueniens, pararium se reconciliationis vel ex eo validiorem monstrauit, postquam ingenuè rebellis turbæ patrocinium nuper abnuisset. Non sine honore introductus, requisito obiter de sanitate Mareschallo, protinus colloquij thesim sueto genti laconismo conficiebat. *Parce Dux (inquit) Cosacis, quia reijcere supplices haud quaquam decet; parce rursus subditis Regis, inter quos non sine iacturâ propriâ sæuiendum sit; deniq; ignoscere belli ratio suadet, quia non in totum à fortuna deserti petunt? & acerrimi morsus esse solent irritatæ necessitatis. Regis subditis parcens conseruabis apes, ex quibus mel redituûm colligitis; habebitisq; integras ouês, vnde lactè & vellere ditemini; & quos nisi incolumes præstas, Regnum vestrum detrimentum capit. En amplior materia gloriæ Moschus, quem pro modo non inuitati hospitis, tractari par est.* Ad hæc Mareschallus, non sibi eam mentem respondit, vti Cosacos omnino perditum eat, etsi nouissima exempla meritos; imò verò considerare, quid clementiæ Regis sui, ac intercessioni Sultani tribuere æquum sit, ac ideo inhibendam vim seriò mandasse; modo ipse eo loci Cosacos reponi oportere intelligat, ne amplius facultas nocendi, & Rebellioni assuetis occasio mali, suppetere posit. Spondentis in modum pectori adpressa manu Scytha, vadem se præbebat retinendorum in officio, rursus in Dorosium capulo acinacis minax, ferro vlturum perfidiam ostendebat, nisi Cosaci de plano Regis Poloni obsequio subijciuntur. Ergo Mareschallus recôciliationis factâ fiduciâ, ac permissis curæ Mediantis Noradini apud Słobodyszcze rebus, ipse retro Cudnouiam mouit, tanta celeritate ac secreto abitu, vt non modo Cosaci & Scythæ digressum Ducem, verùm & sui Poloni quo ducerentur ignorarent: vt planè exemplum illud Consulis Romani, bello Punico ad Metauri ripas cum Asdrubale confligen-

Pro quibus Scytha intercedit.

 tis, obuia

1660. tis, obuia in plerisq; similitudine ad amussim expresserit.

Moschi extremis laborant. Pertædebat interim Seremethum Castrorum ergastulo claudi, non alia possibili via ab exitio sese vindicandi, nisi quoquo modo indagine euolutus, Chmielnicio iungeretur. Pulueris pyrij laborabat penuriâ, premebat fames, ac loco omnino moueri, cogebant cadauerum acerui, in saniem tabúmq; resolutorum, unde grauis odoratui mephitis, & aéris infectio fæda prouenirer. Proin ex pridiano tormentorum fragore, aliquid bellici operis apud Słobodyszcze intercesisse suspicatus, rursus ad diem XIV. Octobris in viam se accingit, vel laborantibus socijs succursum laturus, vel mutuò recepturus. Vix mota Carrago fuit, simili vt pri⁹ ordine & serie, cum è vestigio tripartito agmine Polonus in abscedentes inuolat, resonat tormentorum fragor, nictant è machinis ignes, vtrinq; clamor & vis, cædes & vulnera, ac horrenda in caligine fumi, & strepitu congredientium, prælij exstat imago. Progresso obijciebatur desertum villagium, in quo solutis piscinis stagnantes aquæ sistere gradum abeuntis videbantur; ob deiectum pontem, ac profundissimum cænum vix vno curru peruium ne dum vltra decem plaustrorum ordines trahenti. Hic rursus, clausulam bello adornante fortuna, in implicatam visco auem nouissima vis exeritur. Vno latere Felix Potocki Crasnostauiensis Præfectus, Patris Generalis vicem obiens, generosissimo incursu nobile hastifragium edit; altero Ill: Vexillifer, ac Lubomirscianæ legiones, summo nisu impingunt in Carraginem: reboat iterato phalaricis aér, ingemit pressa vestigio tellus, sæuitq; per promiscuas cædes ferrum, nullo respectu cadentium vel cædentium. Nec dum tamen Moschus virum abdicat, vltimam licet necessitatem eo animo accipiens, vti non inultus caderet, more gentis circa extrema obstinatæ, perimentem perdendo. Post cruentum demum trihorij certamen, elassatis vtrinq; animis (præcipua pyrij inopiâ) semiuictos Moschos iudicare facilius erat, quàm vt ipsi faterentur: quippe diffractæ Carraginis

raginis rupturam, perducta confestim fossa & aggere sarci- 1660.
entes, donec sol in occasum vergit, pertinacitèr restitabant: & densissimo pilarum nimbo molesti, pluribus nostrorum funestam actus Catastrophen reddidêre. Etsi Carraginis parte, tum XVII. insignis formæ mulctati machinis; quibus ij vt fidebant maximè, sic amissis, velut abraso Samsonis capillitio vacillabant. Plurimo id nostris sanguine experimentum stetit: occumbente præ alijs Adamo Dziaľynski Bratyanense Præfecto, Familia dudum Senatorijs perfuncta honoribus, nec minus ab indole & magnis qualitatibus desiderato Heroe. Constantinus Wyhowski Palatini Frater, Kłopotowski Turmæ Ductor, globis traiecti; Elzberg, Grothausi Tribuni; Ochab Campiducis, Legionum Legati; Debrou, ac Talau peditum Centuriones &c: Andreas Kawecki Loric: Campid: Optio, septem è cōmilitio amissis, enorme vulnus in manu tulit: sub Ill: Vexillifero Regni duo Equi telis confossi, sessore per Dei gratiam incolumi; intra laciniam vestis Palatini Zamoscij plures globi reperti &c: Claruêre præterea Potocij Fratres, quos in ante de nominibus specificè posui; Wisniouecio-rum par, Stanislaus Iabłonowski Excubiarum Generalis, Samuel Leszczynski Luceoriensis Præfectus, Martinus Zamoyski Dapifer Leopoliensis, Adamus Sladkowski Vexillifer Rauensis, vetusq; militiæ assecla Ballabanus; Tum Stephanus Bidżinski Sobiescij; Lasko Wyhouij, Zbrozek Wisniouecij; Szandarowski Mareschalci; Polanowski Dziaľynii; Modrzewski Lubomirscij &c: insignes animo Protribuni: etiam Hieronimus Komornicki pedestris Legionis Legatus; eò magis cum cura mihi nominandus, quòd mundana gloriosè perfunctus militia, post in Sacro Benedictinorum Ordine nomen Christo dederit: sæcularis agminis Ductor; iam nunc ascetico choro vt præesset, in veterrimo ad sanctam Crucem Calui Montis Monasterio Abbas creatus, regularis vitæ odorem spargit.

XVII. Octobris in epilogum desinebat Scæna, ac velut

1660. ſcruporum ludi clauſula fuit; conſtrictis vndecunq; Moſchis, & iam tenuem ſpiritum, ac ſi in nouiſsimo agone, trahentibus. Ceſſauerant è machinis ictus, raræ ante vallaſtationes, excurſus planè nulli, aut eruptiones; nonniſi aquam aut ligna conquirentes, fortuitò aut neceſſariò cum noſtris congreſsi, quodq; ſignum animo ſuccumbentium erat, ſecuribus tantum aut manuali ferro decertabant. Subinde à Chmielnicio, ſuam in alieno diſcrimine incolumitatem ſtabilituro, Internuntij aderant, qui deducti ad Potocium, demiſſè ſalutato Duce, frigidas ſanè inſulſi Oratores iteratæ defectionis adferebant rationes: nimirum ex præteritis Comitijs, turbarum inter Coſacos originem emerſiſſe, dum nonnullos ex ijs Reſp:, prærogatiuâ Nobilitatis dignatur, reliquos, & quidem melius meritos præterit, ac ita veterem Vkráynæ ſtatum, ſublatâ inter pares æqualitate confundit. Vnde Cieciuræ, tum alijs turbidis ſeceſſus ad Moſchum occaſio extitiſſet. Vbi diſcuſſum in militari concilio poſtulatum, dein acceptata præſens ſubmiſsio fuit, ſtabiliorem fidem ac immutabile obſequium pollicentium. Conditiones ſub quibus ea ſtipulatio coaluit præcipuæ fuêre. *Tàm à Ducibus quàm ab vniuerſa Ukrayna, Commiſſio Hadžiacenſis manu tenenda reaſſumeretur; Ducatu Ruſſiæ abolito, vti immunitatibus Coſacorum præiudicioſo. Georgius Chmielnicki, totius Exercitus Zaporoſcenſis nomine, fidem ac obſequium Sac: Reg: Maieſtati ac Reipublicæ iureiurando aſtringeret; idem præſtarent Tribuni: etiam hic & nunc partibus Moſchorum, ac patrocinio renuntiantes, quò à Sereniſſimo Rege iubebuntur protinus arma verſuri. Coſacos cum Cieciura à Moſchis abſtrahent, ac vti in poſterum fideles Reipublicæ maneant, attendent &c:* Vix ea in paginam relata, cùm Chmielniczenko ſuperueniens, de genu ſalutabat Duces, (præmiſsis in Caſtra Coſacorum, Conſtantino Wiſniouecio, ac Ioanne Szomowſki Opocznenſe Præfecto, ſecuri reditûs vadimonio). Vigeſimum ferè complebat annum, faciē & cultu non illiberali, niſi quòd, ſeu verecundiâ, ſeu

diâ, seu metu, minus animo competeret, donec collatera- 1660.
lium instinctu, ijs Duces verbis compellasset. *Si pridie eo* Chmiel
loci quo nunc sum stetissem, nec mihi multum in probanda in nicius
nocentia, nec vobis Proceres an vera afferrem, diu deliberan- Duces
dum foret. Ast quoniam destinationem meam aduersa sors deprecatur.
prauenit, vt non prius fari quàm armari, manus in ictus, non verba in preces tendere, vulneribusq; ante quàm rationibus locus fuerit, ideo in præposteram excusationem, id tantùm adferam; quod coacti, ac modo inculpatæ tutelæ stringere arma debuimus Cosaci, in defensionem salutis nostræ, quam Martis furor alia ratione tueri negabat. Testis DEVS, Exercitum Zaporoscen: mihi contraditum, cui se parti addiceret diu ante solicitè expendentem, demum vobis iungi voluisse, si modò præuia requisitione in partes vocaretur, antequam pro hoste Patriæ iudicatus foret. Inter Moschos namq; ac Polonos ambigui neutrarum partium esse intendebamus; cum hinc Fas & legitimi Imperij reuerentia; illinc vis & constrictum præsenti metu arbitrium, scissos inter se distraherent, donec pridiano conflictu iacta alea decerneret, vti causâ & armis potiorem sequeremur. Eo animo, à Moschis nos seiunximus, Ciecīuræ prauaricanti aliam mentem ingessimus, Commissionem Hadiiacensem amplexi studiosè, ex militia Polona ne minimum quidem per Vkraynam violari permisimus; quod ne iactare beneficiū videar, Illustrissimorū Potocij ac Iablonouij Tribunorū hîc præsentium, testimonium appello, imploroq; &c. Iam nunc benignitatem Vestram Inclyti Duces venerari silentio, quàm lingua mulcere satiùs duco: adiecto non nisi, prodigijs vos vincere, & quemuis hostem superare armis, qui iniquam bellandi causam contra vos attulerit. Vicistis sanè cælestibus auspicijs; credat posteritas eam victoriam non nisi ex DEO fuisse, vbi quaternos geminarum Nationum Exercitus, Centenis propè armatorum Millibus constantes, à viginti non in totum computatis Millibus, fundi, victosq; in Triumphum ducere constabit. Verùm ipso Triumpho excelsior palma erit, secundas res mensura moderationis complecti, & affectus animi, in victoria

moderari.

1660. *moderari, Hæc certè Humanitatis medulla, immortale Trophaum erigit, tribuentibus quidem vobis gloriosum, accipientibus nobis inutile. Eius beneficij memoriam Exercitui Zaporoscensi auiternam fore; pro incolumitate S. R. M. D. Cl: ac Reip:, vita fortunarumq; profusione aliquando redhibendam.* Tædebat aliquos prolixè dictionis, auscultauêre multi patienter, non ingrata oratione, vbi modò hostis non indebitis victores oneraret encomijs. Iussus ad Cieciuram scribere sine mora expediuit literas, minitans pro imperio, nisi protinus Moschos abdicat & secedit, iunctis cum Polonis viribus, armis persequendum. Simul grates victori Deo actæ sunt; voce quidem humana in prætorio Generalis, per compita Castrorum machinæ resonuêre, eo planè temporis articulo, vbi condicta reconciliationis capita, Chmielnicius cum Tribunis iuramento firmaret.

Res memoratu non indigna, etsi sæpius accidere in eiusmodi casibus obseruata. Imminentem cladem prænuntiabat Aquila, nota his in locis ales, grandior illa, nisi quod pectore implumis & macilenta, à Castris Moschorum se proripiens, ad nos primùm diuerterat, dein obliquo volatu super globos Scytharum supernè gyrans, ab ijs capitur; pedibus & vnguibus crassis, etiam pennis in volatum robustis, nisi vigorem amisisset fatiscens inediâ. Boni ominis loco acceptum eius alitis augurium, & omen, cui mox in totum euentus præsagij respondit. Quippe prænuntiam auem confestim sequebantur duo, ex Castris hostium emissi, paci & misericordiæ implorandis: simul Cosaci Cieciura Duce, vti à Chmielnicio iniunctum fuerat, catervatim instituto abitu, ad Castra Polona transituri prodibāt; cum Scytha tàm ad Słobodyszcze indulgens, quàm hic ferox, ac se ignaro parci rebellibus indignatus, vim in dediticios exerit, confusosq; & sine ordine ruentes, hostili animo mactat, aut captiuat; vti posterius agmen ad Moschos retrouertere debuerit. Cieciura tamen cum plerisq; strenuè vim sustinens, inter circumfusos Scytharum globos, viam sibi ad

ſibi ad Polonos armis aperuit: noſtris interim, vnde ſubiti tumultus occaſio, vix conijcientibus. Cognitum poſt, Noradinum ideo in Chmielnicij aſſeclas mitiorem, quòd Cudnouienſes obſeſſos in manubias ſibi deſtinaſſet, ingenij non planè barbari ſubtilitate, vti & Coſacorum vires mediotenùs preſſas concideret, & vetera in Moſchos odia ſatiando, in perdendis ijs opera Chmielnicij poſthac vteretur. At verò Duces Poloni, ad poſtulata Moſchorum, rerum momentis ac circumſtantijs vndecunq; perpenſis, facilè ab ingenio ſuo impetrauêre, vti vindictâ in commiſerationem verſâ, iterum Moſchis parcendo vincerent, quos aliquoties iam armis ſuperaſſent. Etſi miles à recenti ſanguine calens, dolensq; protelari ſuo incommodo victoriam, haud manibus temperaturus videretur, niſi prudenti occurſu Præfectorum mitigandum ſpes eſſet; etiam cælo ad clementiam cooperante, quod intenſo gelu de nocte inhorreſcens, in moleſtiſsimum imbrem de die ſoluebatur; vt planè vel ipſa àëris intemperies flagrantem vindictæ affectum ſubigeret. Certè inſolita eo tempore vis frigoris obſeruari meruit, qua præter mortalium innumeros, vltra XII. Mill: Equorum vnius noctis interſtitio ſternerentur. Aderant ſub hæc deprecatores à Moſchis, Akinhoff, Kozłowſki & Szczerbaty; viciſsim à noſtris prodibant, Demetrius Wiſniowiecki Bełzēſis, Bieniewſki Czerniechouienſis Palatini; Andreas Potocki Halicienſis, ac Szomowſki Opocznenſis Præfecti, qui vbi mutuo congreſsi; multùm diſtabant vltima primis, anteriore Moſchorum typho in immodicam demiſsionem mutato; niſi quod Kozłowſki triſti ſilentio aſper, non tàm petiturus pacem, quàm victoribus iraſci veniſſe videretur. Nec altius exorſi poſtulatorias, quàm vt non repugnantibus, & clementiam victorum requirentibus Chriſtianis, parceretur. Noſtri viciſsim, belli iniuſti cauſâ obiter exprobratâ, tum ſupremo Numine violati Fœderis vltore appellato, ſolabantur humano more; dein ſcire volentibus, quo pacto liberam miſsionem ſperare poſſent? reſpondit Bienieuius; *Moſchos*

1660.

Moſchi victorē deprecantur.

1660. *qui ante diſcrimen felices eſſe neſcierunt, iam nunc cum maximè vellent non poſſe, niſi abſolutè & ſine exceptione arbitrio victorum ſe permitterent.* Ex ſchæda dein prælecti deditionis articuli, eo tenore. *Victis & in poteſtatem venientibus Moſchis, pro ſolita Sereniſſimi Regis Poloniæ clementia, à Ducibus Exercitus vitam condonari: qui prius omnis generis arma & quemuis militarem apparatum, cum requiſitis armamentarij, bona fide tradent. Vkraynâ penitus excedent non reuerſuri. Coſacorum Protectioni pro ſemper renuntiabunt. Arces præſidijs inſeſſas ſine mora Delegatis Regijs conſignabunt. Extra limites Regni regredientur, nullo ditionum nocumento &c:* Quæ vt lecta, ſimul acceptata ſunt; niſi pro retinendis ſecuribus aliquantum diſceptarent, quæ adiecta diſtinctione permiſſæ, vti bipennes lato ferro, ac oblongo manubrio traderentur, trecentis duntaxat vſitatis ſecuribus conceſsis ad lignorum cæſuram.

Sub cōditione vita donati

Moſchi coſacos tradunt

In ante diem Cieciura, vt memoraui, ad nos perfugerat, potiori Coſacorum parte in ſua Caſtra, Scytharũ metu reuerſis. Iſtos requirente Noradino vt traderentur, paruêre Moſchi, interim, quid in alieno diſcrimine ſperandũ ipſis aut metuendũ foret haud conſideratis. Quippe Nuradinꝰ pactũ cum noſtris vt incolumes manerent, pro iniuria reputãs, imperioſius Duces per Dedyſz Agam conueniebat, neu fædifragis indulgendo, in hoſtem mitiores, quàm in ſocios belli forent: ſimul ad Sultan Galgam (is tum cum XXX. Millibus Scytharum, apud Codemum euentum rerum operiebatur) citum equo nuntium mittit, de interuerſa ſociali fide queſtùs, & opitulum poſtulans. Sub hæc Moſchi de vita ex pacto ſecuri, ac tempori & neceſsitati cedentes, vt exarmarentur, extra valla prodibant, Legionibus noſtris circumquaq; aream occupantibus. Aderat cum pleriſq; inſignium Equitum; albicanti inſidens cantherio Niemiericius Kijouienſis Succamerarius, victoris Caſimiri Regis perſonam iuſſu Ducum ſuſtinens; cum ecce (dolendam rerum cõuerſionem) Faſces, Clauas, tympana, vexilla, haſtas, enſes, ſclopos, bipẽnes, & quid quid ferri geſtat miles,

& exarmantur

ſubtus

ſubtus pedes ſeſe circumagentis proijciũt dedititij, tradũtq; 1660.
infelicia arma, quibus vltra vitam tueri nequijſſent. Protinùs machinæ ac omnis armamentaria ſupellex recenſetur à Delegatis, Szeremethus ipſe nuper cælo minax, Duces Polonos ſubmiſſe veneratur cum præcipuis Tribunorũ, manetq; retentus. Nox interim triſte victis ſpectaculum ſoluit, aſt diſcrimen geminauit. Frendebant Scythæ ob ſubductas ſibi manubias, neq; minus legionarios noſtros malè habuit, nullo ſanguinis fuſi pretio bellum finiri; *ad minimum (inquiebant) Caſtra Moſchorum in prædam permitterentur, vti pro exantlato labore, ſi non zebellinas, ſaltem agninas pelles, frigore enectus miles acquirere poſſet.* Hinc anxij Duces, dum remotiorem Scytham ſpatio noctis mitigari poſſe autumant; Legiones interim Caſtris continere viſum, vix Quingentis Legionarijs, ad peragendas in Caſtris Moſchorum Excubias, ſubmiſsis. Interim ſub noctẽ quomodo & Scytha in amicitia retineri, & Moſchi incolumes conſeruari poſſent? deliberatum. Recenti memoriâ hærebat Barbaræ ſocietatis exemplum, apud Nigrum Oſtrouum in Tranſyluanis practicatum, quos ſupplices & fidem Polonam ſecutos, admodum inhumanè tractauerant. Non aliud in præſens exſpectandum, velut nouum hoſtem obijciente fortuna. Iam verò quantum dedecus diſarmatam turbam, velut in macellum tradere? quale famæ probrum, alieno arbitrio circumagi victores? & tot Chriſtianorum capitibus, vt in cataſta veneant, inhumanæ genti litare? Eo deteſtabili facto palmam victoriæ deflorari, manſuramq; in æuum propudij notam, diſcriminib⁹ ac ſanguine Polonorũ parari victorias, quas Scythæ in commodum ſuum vertant fruanturq;. Alij contra, amicitiam Scytharum extollebant, arctis Poloniæ rebus adeo oportunam, vt in præcipitio exiſtenti, primi ad deſperatam cauſam contulerint, ſinceram compaſsionem, & præſens auxilium. Toto Suetici belli ſexennio, ſine pane, ſine tecto, ſine ſtatiuis ac ſtipendio, conſtantiſsimè in hoſtes Poloniæ militaſſe, non longinquitate itinerum, non aſperita-

 te mon-

1660. *qui ante discrimen felices esse nescierunt, iam nunc cum maximè vellent non posse, nisi absolutè & sine exceptione arbitrio victorum se permitterent.* Ex schæda dein prælecti deditionis articuli, eo tenore. *Victis & in potestatem venientibus Moschis, pro solita Serenissimi Regis Poloniæ clementia, à Ducibus Exercitus vitam condonari: qui prius omnis generis arma & quemuis militarem apparatum, cum requisitis armamentarij, bona fide tradent. Vkraynâ penitus excedent non reuersuri. Cosacorum Protectioni pro semper renuntiabunt. Arces præsidijs insessas sine mora Delegatis Regijs consignabunt. Extra limites Regni regredientur, nullo ditionum nocumento &c:* Quæ vt lecta, simul acceptata sunt; nisi pro retinendis securibus aliquantum disceptarent, quæ adiecta distinctione permissæ, vti bipennes lato ferro, ac oblongo manubrio traderentur, trecentis duntaxat vsitatis securibus concessis ad lignorum cæsuram.

Sub cōditione vita donati

In ante diem Cieciura, vt memoraui, ad nos perfugerat, potiori Cosacorum parte in sua Castra, Scytharũ metu reuersis. Istos requirente Noradino vt traderentur, paruêre Moschi, interim, quid in alieno discrimine sperandũ ipsis aut metuendũ foret haud consideratis. Quippe Nuradinus pactũ cum nostris vt incolumes manerent, pro iniuria reputãs, imperiosius Duces per Dedysz Agam conueniebat, neu fædifragis indulgendo, in hostem mitiores, quàm in socios belli forent: simul ad Sultan Galgam (is tum cum XXX. Millibus Scytharum, apud Codemum euentum rerum operiebatur) citum equo nuntium mittit, de interuersa sociali fide questus, & opitulum postulans. Sub hæc Moschi de vita ex pacto securi, ac tempori & necessitati cedentes, vt exarmarentur, extra valla prodibant, Legionibus nostris circumquaq; aream occupantibus. Aderat cum plerisq; insignium Equitum, albicanti insidens cantherio Niemiericius Kijouiensis Succamerarius, victoris Casimiri Regis personam iussu Ducum sustinens; cum ecce (dolendam rerum cõuersionem) Fasces, Clauas, tympana, vexilla, hastas, enses, sclopos, bipẽnes, & quid quid ferri gestat miles,

Moschi cosacos tradunt

& exarmantur

subtus

ſubtus pedes ſeſe circumagentis proijciũt dedititij, tradũtq; 1660.
infelicia arma, quibus vltra vitam tueri nequijſſent. Protinùs machinæ ac omnis armamentaria ſupellex recenſetur à Delegatis, Szeremethus ipſe nuper cælo minax, Duces Polonos ſubmiſſe veneratur cum præcipuis Tribunorũ, manetq; retentus. Nox interim triſte victis ſpectaculum ſoluit, aſt diſcrimen geminauit. Frendebant Scythæ ob ſubductas ſibi manubias, neq; minus legionarios noſtros malè habuit, nullo ſanguinis fuſi pretio bellum finiri; *ad minimum (inquiebant) Caſtra Moſchorum in prædam permitterentur, vti pro exantlato labore, ſi non zebellinas, ſaltem agninas pelles, frigore enectus miles acquirere poſſet.* Hinc anxij Duces, dum remotiorem Scytham ſpatio noctis mitigari poſſe autumant; Legiones interim Caſtris continere viſum, vix Quingentis Legionarijs, ad peragendas in Caſtris Moſchorum Excubias, ſubmiſsis. Interim ſub noctẽ quomodo & Scytha in amicitia retineri, & Moſchi incolumes conſeruari poſſent? deliberatum. Recenti memoriâ hærebat Barbaræ ſocietatis exemplum, apud Nigrum Oſtrouum in Tranſyluanis practicatum, quos ſupplices & fidem Polonam ſecutos, admodum inhumanè tractauerant. Non aliud in præſens exſpectandum, velut nouum hoſtem obijciente fortuna. Iam verò quantum dedecus diſarmatam turbam, velut in macellum tradere? quale famæ probrum, alieno arbitrio circumagi victores? & tot Chriſtianorum capitibus, vt in cataſta veneant, inhumanæ genti litare? Eo deteſtabili facto palmam victoriæ deflorari, manſuramq; in æuum propudij notam, diſcriminib⁹ ac ſanguine Polonorũ parari victorias, quas Scythæ in commodum ſuum vertant fruanturq;. Alij contra, amicitiam Scytharum extollebant, arctis Poloniæ rebus adeo oportunam, vt in præcipitio exiſtenti, primi ad deſperatam cauſam contulerint, ſinceram compaſsionem, & præſens auxilium. Toto Suetici belli ſexennio, ſine pane, ſine tecto, ſine ſtatiuis ac ſtipendio, conſtantiſsimè in hoſtes Poloniæ militaſſe, non longinquitate itinerum, non aſperita-

1660. te montium, aut bellorum casibus incommodisuè absterritos; etiam donatiuũ à Republica dari solitum, ad feliciora Patriæ tempora differendo: iam nunc in bellum euocatos arcere prædà, sanè durũ ex bello viuentibus. Quid, si superuenit Galga, & vi rapiet quæ petentibus negantur, ac improficuam amicitiam, viribus ac numero fretus, in hostilitatẽ mutabit? Cederent hostes paulò melioribus socijs lucro, vel sanè libertatem quam gratuitò à Polonis habent, à Scythis ære mercarentur. Placuit conditio, vti auertendis extremis, demulcerent donis gentem auri auidissimam, quòd vt præstarent planè assensi, cum dubia adhuc dum luce creberrimis globis suggressi Castra (famelici in more lupi qui caulam circumiens sedulo introitum curiosus hospes rimatur) etiam isti portis aduoluti, ingressum moliebantur. Obijcit se strenuè stationarius miles, & postquã moniti, à vallo non absistunt, iussu Kierembrochi ac Piotrouicij Centurionũm, quibus excubiæ obtigerant, iactu sclopetorum excepti, ab aditu excluduntur prima impressione. Verùm vndiq; circumfusi, & raras nec nisi exermium stationes aduertentes, in cuneum conglobati, vallũ superant, obstantes reijciunt, demum peruicaci assultu Moschos inuadunt, supplices captiuant, restitantes obtruncãt, dolentibus nostris, & factum prius quàm fieri posse crederent, haud sanè demirantibus. Seremethus anticipato digressu euasisse casum videbatur, sed & iste fatale capræ auis præsagium implere debuit, Noradino pro extradendo efflictim instante adeo, vt præter alia dona, CC. Millia Imperialium exnunc numeranda, auaram indolem haud quaquam mitigarent, exindeq; dedendum sibi importuna flagitatione extorserit. Adeo supera illa Prouidentiæ vis, etsi in minimis magna & efficax, in magnis tamen manifesta & validior, consilia mortalium versat aut confundit; insigni in præsens documento, vt qui Cracouiam instituendo Triumpho victor destinabat, iam nunc victus, diuersa via in Tauricam abiret. Etsi humanorum casuum reminiscentia, ingenuè fatendum sit, nonnibil ex insignis

Scythæ Castra Moschorum inuadunt.

belli

belli gloria decerptum fuiſſe, vbi partam multo ſãguine vi- 1660.
ctoriam, ſubductis à Barbaro manubijs denigrare patimur: quamuis immunes à noxa excuſet bona mens, & proprij periculi ratio. Tres nihilominus Palatini, in poteſtate retenti, præcipuus Kniaz Kozłowſki, cuius ſi conſilijs obtemperaſſet Seremethus, haud tam triſti Epilogo ſcænam finijſſet. Arma omnis generis recepta, ſexaginta ſeptem maioris modi machinæ, ſigna militaria quotquot reperiebantur, ſclopetorum, lancearum, enſium, bipennium &c: grãdes cumuli; vti conſpicuum rei tranſactæ, ſic conſiderabile viciſsitudinis rerum humanarum monumentum. Eo fine Cudnouienſis prælij ſucceſſus Moſchis conſtitit, ſæpe meliori parti fauente Numine, à quo ſunt omnes cauſæ cauſarum. Triginta ſex Millia hoſtium cæſa aut capta, grandis iniqui belli victima, vt ne nuntius quidem cladis ſuperfuiſſet. Aſt, vt in mellis dulcore, ſi guſtu exploras amarorem ſenties, conſimili natura victoriæ, quæ extrinſecus læta, non caret intro triſtium miſtura. Hinc Cato tolli omnino Carthaginem nolebat, vti æmulæ Vrbis metu, populi Romani vires bello occupatæ, otio haud ſoluerentur. Etiam de bello Punico Liuius ait. *Statum quoq; noſtrum ea victoria mouit: vt iam inde haud ſecus quàm in pace res inter ſe contrahere, vendendo, emendo &c: auderent.* Idẽ ferè apud nos, vt maiori parte metu externorum bellorũ ſolutis, iam inde vacaret ad eos contractus verti, qui tot coniuratorum hoſtium armis, pernicioſiores Reipublicæ exſtitêre.

Poſtquam res tranſacta, cuncti ſe in propria recipiebant, Scythæ in Tauricam, Coſaci in Vkraynam, noſtri in Patriam: feſtinatum digreſſum vrgentibus belli incommodis, præcipuè frigoris vi intenſa, cui accederet pabuli inopia, quâ plus quàm media pars equorum enecta interijt. Idem malum in homines, peditem præcipuè graſſatum: hinc videre erat reduci nonnullas legiones, in totum rarefactis ordinibus, cohorteſq; met tertias incedere, nuper ducentos turmales complexas. Nec magis commiſeratione dignũ, Nobiles Equites pedibus iter decurrere, *Digreſſus Exercituum à bello.*

Ooo 3 ægros

1660. ægros ſine cura haberi, ac circa viam emori, nullo deuehẽdorum prouiſu, aut victus ſubminiſtratione: certè ſub bonis Ducibus illudato exemplo, negligi poſt meſſem operarium: dumq; potiores regreſſum maturant, proijci in ſtatiua legiones, velut non amplius neceſſariæ Reip: videretur.

Czarnecij eo Anno acta. Etiam Czarnecius exactâ cum Lithuanis æſtate, Regẽ in Vkraynam tendere comperiens, huc ſe dederat, vti cum Holſaticis Legionibus Kijouiam verſus penetraret. Itaq; apud Loiouum ſuperato flumine, quidquid in partes Moſchorum procliue, ferro & igni vaſtat, globos cóeuntis plebis diſsipat, ac latè patentem ditionem terrore armorum permiſcens; nihil intactum ſinit; donec ad primam ingruentis famam, cuncti ſe locis munitioribus committerent. Præcipua tunc Coſacis transboryſthenem receptacula habebãtur, Nizynum, Pereaſlauia, Oſtrze, Dziewica, Nowogrodek, &c: tum cõplura alia, quibus ferro & metu offuſis, multiplici palma inclitus, expeditioni finem ingruente bruma impoſuit: continuis belli experimentis laſſũ agmen, per adiacẽtia Pripecio amni circa Bobroyſcũ locans: impiger Dux & conſultis facta cõiungens, ſi quãta illi meriti & famæ ratio, par in refouendũ cooperatorem militẽ reſpectu haberetur: cum tamen vel currus res licet in animis minus itinerãtibus cõmodus exiſtat, niſi polos axungia illeueris.

Regis Cracouiam aduentus Die XXV. Octobris Rex Caſimirus cum Regina Cracouiã venit, à Metropoli Vrbe lætanter acceptus, occulto aliquo ſubſecuturæ victoriæ ſenſu, alacritatem animorum incitante. Quippe vix hîc depoſuerat hoſpitem, cum vbere lætorum prouentu adſunt à Ducibus literæ, tám deleti Moſchi, quàm redditi Reip: Chmielnicij ſignificatoriæ, vtræq; trophæum ex proſtrato funditus hoſte gratulantes. Accepit eas Chriſtiano vti ſemper animo Rex, ac quo conſummatior Triumphi ſpecies eſſet, in Arcis Baſilica ſupplicationibus Æternæ Maieſtati conſtare pompam voluit, plauſu populi, ignium iactu, ac fragore machinarũ, vniuerſos publicæ lætitiæ admonentibus. Vtq; debitam externo cultu monſtraret, in Ter Max: gratitudinem, è tholis templi ſigna hoſtium refigere iuſsit; præcipuè illud multo auro illitum, effigiem D. Georgij præferens, prælio ad Polonkam receptum, quod è regione ſarcophagi D. Staniſlai Præſulis hodieq; exſtare cernimus.

A. M. D. G.

ANNALIUM POLONIÆ CLIMACTERIS SECVNDI, REGNANTE IOANNE CASIMIRO LIBER SEPTIMVS

Elenchus Contentorum

An. Ch. M. DC. LXI.

Novi in Regno consurgunt motus, recenter suscitato eligendi ad Diadema Successoris consilio. Quod diu clam habitum, dehinc aliud agendo in plures dimanare cæpit, Rege ac Regina Cracouiæ, inter suscepti negotii præparamenta hyemem traducentibus. Hic Casimirum diuersorum legationes adeunt, etiam suorum officiosis salutationibus conuenitur, obuia vtriusq; Maiestatis comitate, & in familiarem cum suis conuictum propensione. Salisfodinas Wielicenses Rex inuisit, satagente Ludouica, vti inferius delata, subterraneas specus recognosceret.

1661. *ret. Inde Czestochouiam ventum, datumq; deuotioni aliquid, plus negotio præconcepto; multis rem nouam & vetitam assensu, aut scripto firmantibus. Particulares in breui Conuentus celebrantur; post & Comitia Generalia Varsauiæ. In his Duces Poloni de victoria Cudnouiensi referunt; idem præstat Sapieha, ac Czarnecius, ob rem in Lithuania prosperè gestam; & quisq; parati operis testimonium, spolia hostis exhibet. Grates ex merito cunctis dictæ & habitæ; sed præcipuè Czarnecio. Materiarum diuersitas Comitia distinet. Demum Electio in apricum prodit, ad deliberandum Ordinibus proposita. Regis Casimirì sermo, id negotij ore proprio commẽdantis. Magno animorũ motu res capta & tractata, multis se opponentibus contra. Hanus Crimensis Mediatorem se pacis Moschouiticæ ingerit; quæ si conciliari nequeat, socium belli offert. Pacta Oliuensia cum Suecis, etiam Hadziacensia cum Cosacis, approbantur. Czarnecio Tykocinum hæreditario Iure confertur &c: Contributiones in bellum sancitæ, demum & finita Comitia. Exercitus interim ob exilitatem hybernorum fremit, cui in obsequio retinendo Wilczkouius impar, dum subitos motus Varsauiam significat, interim à milite Nexus conflatur. Id malum, in primo limine cõtemptui Aulæ; ast incrementum & progressus Reip: mox formidolosus; regrediente in viscera Regni Exercitu, & legitima Imperia abdicante. Rex in bellum Moschouiticum mouet; Oppidani Mobilouiâ præsidium Moschorũ exturbant. Lithuaniæ Exercitus in similem itidem Nexum conspirant. Hanus Crimensis in bellum contra Moschos, Confæderatum militem literis inuitat. Grodno recuperatur; etiam Wilno, arce ab hoste retenta. Chowanski ad Dolhinum cum Lithuanis pugnat, quibus Rex in succursum accelerat, dehinc re transacta ex deuicto hoste triumphat. Wilnam regressus arcem obsidio premit & recipit. Iterum à Regijs apud Glembokie prosperè pugnatum. Nexus militares tàm Regni quàm Lithuaniæ in vnum coalescunt &c: &c.*

STatus Poloniæ quà armis quà pactionibus videbatur ex parte restabiliri, ac lacerata diuturnis bellis Reip: tranquillitas sensim in melius attolli; cum sperati euentus desiderium, emergentibus de nouo consilijs concuti cæpit; vti stante vita Principis, & saluâ Electione Populi successor destinaretur ad Coronam. Quo in puncto, vt fatear ingenuè, multum anxius hæsi, proferremne ista, an transmitterem? tum legine Historiæ, an pietati in Patriam (cuius nuditatem retegere pijaculum) silendo consulerem? ast vicit verita-

tis ra-

tis ratio, cum non vſq; gentem noſtram pudefieri ſciam hi- 1661.
ſce factionibus, ſub Principis & legum nomine agitatis, vt non magis palam ſit, Electionem in Polonia ſolius Dei, per quem Reges regnant, beneficium eſſe. Sed nemo à me conſiliorum arcana, aut inter paucos condicti ſecreti abſtruſiora hac in parte requiret; quod pluribus cognitũ, quod palam in omnes emanauit, vel intelligentes rerum memorant, ex fide conſignabo; amnem hunc conſiliorũ per ſuperficiem tranare, non mergum agere intendens. Tranſigebat Caſimirus Rex hyberni temporis curriculum Cracouiæ, inter nouellarum hilaria, aut gratulantium panegyres, ab adulto Octobre, ad vltimos Ianuarij dies hoſpitatus: euulgata diuturnioris in loco moræ cauſa, iam quod uictorem Regem tot bellis perfunctum, in principe Vrbe ſpectare pro magnifico eſſet; quinetiam expediret, efferueſcente inter Leopoldum Imp., ac Turcam in Hungaria bello, à proximo limite vicinorum motus obſeruare; raro igne ubi oritur deflagrante, niſi & contiguis ædibus communicet incendium. Et primi armorum ſucceſſus pro Turcis erant, capto in finibus Tranſyluaniæ Varadino, depulſiſq; maiore parte Hungariæ Cæſareanis, vt vix apud nouas Arces, quas Germani Neyhuſel vocant, vehemẽtia Ottomãni ſiſteretur. Hîc, ſubſiſtens Rex, diuerſis legationib⁹ adibatur; ante alios à Crimenſi Hano, qui verſicolore caballo muneris loco Regem dignatus, ad proſequendum cõtra Moſchos bellum ſeriò inuitabat, vel centena pugnatorum Millia ſub initium Veris educere pollicitus. Dehinc complurium Vicinorum Legati gratulatorias ferebant; inter alios, Curlandiæ Duce Iacobo, qui talionem repenſurus à Suecis vindicatus, ſedulò pro pace cum Moſcho concilianda allaborabat, æquanimes pacis conditiones laturũ ſpõdẽs: quem tamen, pro inſito faſtu, ita exiſtimationi ſuæ conſulere velle apparebat, vti non per ſe, ſed alterius interpoſitione victorem precaretur. Sub hæc maxima cuiuſuis Ordinis hominum freqẽtia ad Regem confluebat; è Clero

Cracouia Caſimirus reſidet.

1661. præcipui, Senatores, Equeſtres, alij vocati, alij ſponte venientes, comi paſsim in omnes ac beneuolo Rege: ac, ſi quidquam aliquis poſceret, nihil petentibus negante. Nec diu Mareſchallus Regni Lubomirius, confecti belli magna parte autor, Cracouiæ Regem ſalutabat, ex merito acceptus ab vtraq; Mageſtate gratioſè, Supremo Cancellario dū ſalutanti Regis nomine reſpondet, adeo in encomia effuſo, vti præcipuum Pacis pararium, imo Patrem Patriæ diceret; etſi energiam laudantis probè intelligens laudatus, haud ignoraret, contrario ſenſu accipi debere, quæ nimia dicerentur. Cieciura quinetiam acerrimus ille Moſchorum aſſertor, Coſaciſq; in excutiendum obſequium fax & tuba, ſiſtebatur Regi captiui ſpecie: meritus equidem non impunè abire toties læſæ Maieſtatis crimen; quia tamen ſpontanea tranſitione in partes, ſpeciem reſipiſcentiæ prætulerat, tum ambo Duces exoratores pro reo intercederent, etiam huic clemens ſine delectu Princeps impertijt veniam: noxio ſanè benefacto: ac quod in facinoroſo deterius, rurſus ad nocendi facultatem, á metu pœnæ liberato. Idem

Legatio Vkrania. præſtabat Georgius Chmielnicki Exercitus Zaporoſcenſis nomine, conſtantiam fidei illibatè in poſterum ſeruandæ ingerens, & ad quæuis mandata Regia prōptum ſpondens obſequium. Cuius Internuntij, vt fauorabili aditu excepti, ſic cum ſpe clementiæ dimiſsi ſunt: centenis ex ſodalitio iuſſu Regis panno Anglico conueſtitis, vt ſi benignitātem Regiam animo rudes concipere non poſſent, ſaltem ſplendidior veſtitus tribuentis munificentiam teſtaretur.

& occupationes. Quod reſiduum temporis, honeſtis oblectamentis datum. Strepebant Palatij Epiſcopalis conclauia in hoſpitium Maieſtati delecta, abeuntium aut venientium concurſu, implebanturq; capaciſsima triclinia conuenarum turba, non vt aſſolet ieiuna in atrio ſtatione, verùm ad inſtructas multa dape menſas, aſsidere ac conueſci cuiq; licuit, adhibitis vltra morem Aulæ, qui ad hilaritatem prouocarent: poſtea quam ſapuit bolus, & ſine delectu conuiuæ admiſsi, multis

ſuppa-

ſupparaſitantibus. Etiam Rex nonnullos Proceres hilaris ſub noctem conueniebat, inuitatusq; ad ſolennes nuptias Franciſci Korycinſki, quas cum Iacobi Michałowſki Caſtellani Biecenſis Filia Virgine lectiſsima contrahebat; in ædes Kazanouij foro imminentes, quibus à S. Chriſtophoro nomen, ſimul cum Regina deſcendit; iocis feſtiuioribus ac choreis indulſit, etiam pro more donis Neoſponſos dignatus. Grata hæc in vulgus, præſertim gente noſtra ad eiusmodi illicia facili, quæ nimiam auſteritatem peroſa, in officia humanitatis reſolui amat. 1661.

Wieliciam inde itum, viſendo fama celebri loco, vt qui non immeritò inter admiranda Poloniæ ponatur. Vnanimi traditione Hiſtoricorum conſtat, tâm hîc quàm Bochniæ foſsilem ſalem, exiſtere beneficiũ D. Cunegundis, Boleſlai Pudici Principis Pol. vxoris, quæ eas ſalis fodinarũ cornucopias à Parente Bela Hungariæ Rege, pro dotali Gaza impetratas, vt in Poloniam tranſportarentur, miraculosè à Deo obtinuiſſet. Sed de his in anteriore Climactere fuſius, neq; nunc iterabo. Hoſpitem Maieſtatem excepit magnificè, tractauitq; Ioannes Wielopolſki, Caſtellanus Woynicenſis, Vir ſplendore & humanitate præcipuus; iam nunc adminiſtrationi eius Oeconomiæ admotus, decedente Barone de Iaroſzyn Sileſio, qui in eam diem, per aliquot annos redituûm locationẽ redemerat. Inceſsit hîc cupido Ludouicam Reginam ſubterraneas ſpecus adire, vti proprijs oculis videre poſſet, quomodo euiſcerata tellus ſalem parturiret, & vt vacua antra cumulis ruinarum opplerentur. Diſſuadebant multi in ima terræ deſcenſum, non ſine faſtidio futurũ, etiam Rex ob varios caſus anxius retinebat, aſt firmiter in propoſito illa perſtitit, ac ſic demitti infra mundi limitem oſtendit, vt nuper extra Regnũ animosè bello exacta iuerat. Anguſto deforis orificio panditur in profundum ſpecus, quo deſcẽdit foſſor helcio rudenti annexus, ac pauco ſeuo ignem refouens, cuius lumine, in illa perpetuæ noctis opacitate, quæ non ſolem, non ſidera admittit, in opus *Wieliciam itum.*

in fidem publicam supererogatas summas, tum suppedita- 1661.
tam in vsum Castrensem annonam, in rationibus erga alias Prouincias suscipiendam. *Quoad primum.* Vigore Pacti Bydgostiẽsis, quo à partibus Sueci abstracto; necessum erat Electori certam pecuniæ summam numerari, vel certè dimittere hypotecæ loco Elbingã, donec nummos reponimus. Vladislaus Rey Curiæ Regni Thesaurarius fungebatur Cõmissarij munere, qui repositione summæ in præsens difficili, sic locum consignare volebat, vti veteribus Vrbis immunitatibus, ne nouo sub Domino premerentur consuleret; an forte in executione Pacti lentior ideo, vti ea protractione, velut nouo beneficio illigaret Principem, recenti Electionis nostræ materiæ non vsq; fauentem. Ægrè fert cunctationem Elector, & haud celata offensa literis ad Regem datis, acerbius in protelantem Commissarium inuehitur, etiam pro mittendis ad bellum Moschouiticũ subsidijs requisitus, nihil præstitit: plus à Rep: gratitudinis requirens ipse, quòd hostes eius exarmasset. Ad stipendia militum vbi ventum, affectus magis quàm effectus erat: apparebatq; pecunias faciliùs distribui verbo, quàm numerari manu, præsertim inter illos, qui prodigerent non sua, vt promouerẽt aliena. Ast superficie tenùs ista, & occupandis tã- *Electio*
tum animis tractabantur, reuera feruebat sub operculo E- *pullulat*
lectionis materia, iam in alterum annum Aula Polona inauspicatum fætum parturiente: &, dum in id consilij suasus Princeps trahitur, donec euulgari expediret, tantisper silentio premente. Et præsissent diutius, nisi dum Austriaci Ministri inuidiosè propalant,, visum promotoribus tempus maturuisse, ac magis ingenuum duxerunt non silere. Itaq; prensati, ut quisq; Ciuium in assensum, monstrando rationibus, post Suecum, Moschum, Transyluanumq; violentos Regni competitores, iam nunc securius, de eligendo Successore, sine libertatis præiudicio tractari posse. Traxit multos, res sola nouitate plausibilis: vnde, quia plerumq; mens humana ambulatoria est, visum placita scripto firma-

1661.

vtero parere Polonis Regem non poterat, capite daret. Hinc curiositati occasio, & Regi, qui Vxori plurimùm tribueret, stimulus. Hactenus Czestochouiæ inter deuotionis miscellas actum. Inde Kielcios itum, Præsule Cracouiense Trzebicio, pro liberalis hospitij modo excipiente Maiestates. Etiam hìc Sandomiriensis Palatinatus in considerationem veniebat, non aliunde quàm hinc aduersos cæpto negotio ventos consurgere, supponente Aula; Terræ eius Nobilitate Patriarum legum & auiti moris tenace, & quæ, ne quidem sub iugo Suetico & Caroli armis, pro insinuata Electione fortiter loqui omiserat; vnde tunc, acsi per viam vocari tractariq; placuit potiores: repertis qui assentirêtur & subscriberent, pluribus silentio aut præcipiti abscessu rem Fato committentibus. Inter hæc, Varsauiam Casimirus redibat, impletis anxia exspectatione Prouincijs, quis ille tandem successor, & quomodo Polonum diadema vni semper impositum, geminis aptari posset capitibus. Præludebatur interim negotio emissarijs scriptis, aderantque interpretes, qui per familiares discursus vtriusq; Maiestatis pro Republica studia extollerent, propter subiectos populos se se Pellicani in morem euiscerantis; iam ad commoda futuræ Electionis transgressi, dilaudabant hyperbolen propè antidotum salutis, recentium bellorum malis terrendo, aut mulcendo spe meliorum: vt ferè nihil facilius persuadeas, quàm ea quæ sunt in audientium votis. Conuentus interea Particulares magno concursu Nobilitatis per Prouincias acti, in quibus offendit nonnihil Ministrorum Aulæ confidentia, quâ protulerant, in negotio Electionis rem omnem, se vino & epulis perfecturos. Vnde læsiuum scomma, alicui horum exprobratum Opatouiæ fuit, vt is, ne offensos animos irritaret, subducere se à consilio debuerit. Ast vna hirundo non facit Ver, præsto intêdentibus multis, quæq; aucupia populi sunt, omittentibus nihil. Ignosce Nobilitas mea, liberè suggerenti; flante Austro impellimur, aspirantibus Fauonijs trahimur, affectu, respectu, passione, velut

ventris

Præferebantur signa de Moschis rapta, ducebantur vincti 1661. post currus captiui, dein ante Tronum Regis exhibiti: quorum primarius Kniaz Kozłowski, dum in adorationem Maiestatis contumax collum inflectere renuit, valentiori brachio trusus, ante solium Victoris sternitur, genu flectere nolens. Simili pompa Præfectus armorum Lithuaniæ Sapieha, rerũ à se gestarũ exhibebat spectaculũ, quodq; triumphi speciem auxerat, sine socio palmam meruisse visus, vbi Gasievius Campidux, in Moschouia detentus hæret; nisi Palatinus Rusiæ Czarnecius, cum Holsatico Exercitu in Lithuania cooperatus, in consortium eius laureæ veniret; redderetq; singillatim Regi CXV. signa militaria, ac præter alias manubias, viginti sex captiuos Moschos, serico vestitos; idq; die VII. Iunij; latiore nominis famâ ac populi plausu in pari merito acceptus, potiorq; Maiestati visus, cuius manus labascente iam aliorum fauore, successoris promotio respiceret. Quod patuit, dum à Trono actæ quidem omnibus ex merito gratiæ, debitæ & competentes, quid amplius tamen & seorsiuè Czarnecio præstitum, quem pleno Senatu Cancellarius Regni Prazmowski à Rege iussus, in eum sensum compellauit.

Czarnecio Gratiarum actoria.

Rectè factorum conscientia amplissima quidẽ virtuti merces est, & excelsa Heroũ indoles, fortiter egisse contenta, maximi præmij loco cẽset, silente licet publico encomio, promeritâ famâ laudari: at hæ ipsæ virtutes tuæ, quibus præsenti tempestate Dux Fortissime refulsisti, inuidum rumpunt silentium, neq; nobis, quibus fortitudo tua profuit, tacendo ingratis esse licebit. Implesti præclarè factis Orbem, neq; solùm apud huius Patriæ Ciues & conterraneos Magnus, nec tantùm apud vicinas gentes gloriosus; verùm etiam apud ipsos in exitium nostri coniuratos hostes, non solùm timeris armatus & victor, sed etiam celebraris præconijs pacatus & absens. Protulisti ad famam, per dissita transmarinarum gentium climata, robur nomenq; Polonum; simul auitam bellicæ virtutis gloriam, dudum his in oris obliteratam, infatigabili pro honore gentis strenuitate, suscitasti. Non extat vel ex remotissimis Re-

1661. *gni huius Prouincijs angulus, nec vel vnã reperiri facile, incursu hostium occupatam Poloniæ particulam; quò tu cum Legionibus non eluctareris Victor; iam super Leone Suetico, iam Moschorũ alite immortalia spectatore Orbe erigens trophæa, in præsens Patriæ præsidium, posteritati prodigium. Nec solùm Carpatijs Montibus fortiter gesta tua circumscribi pateris, sed cælo proxima Alpium iuga, fortitudinis tuæ gloria iam transcendit. Parum est Europam quà latè patet victricibus lauris impleße, nisi vltra Caspium mare, & admotam Orienti soli Indiam, Magnumq; Mogolem, & dites contemptu auri Chinas, latâ nominis & victoriarum famâ, transuolares. Ne iactet amplius Roma Fabios, Vnus homo nobis restituit rem; quodq; eidem agitato turbis imperio adscripsit aliquis: nisi Marius exstitißet actum de Romanis fuißet; id iustius tibi à Rep: nostra tribui par est. Militarem disciplinam, seu temporum iniquitate, seu nociua conniuentia laxatam, iusto rigore ad normam reduxisti, præcidisti licentiæ neruos, fibras modestiæ & obsequij instaurasti, ita, vt in immensum prouecta Patriæ latifundia; licentiosis vbiq; vexata delectibus, adorent nomen Sospitatoris; quiq; ante ad mentionem militis diras imprecaretur, iam nunc benedicat populus, modestæ tractationis conscius: fatendo, quà singuli quà vniuersi: quod, cum maxima facias, minima exigas: & cũ promerueris immẽsa, præmio pro laboribus, solâ contẽtus agis gloriâ. Legiones Tuas & stipendijs & hibernis per externas gentes hosti ereptis, sustentas & alis; tàm extra Patriam proficuus, quàm ab intra nullatenùs onerosus. Hinc nomen eius Ducis est nobis Legio fortißima, verbo comprehendam, vnus pro mille, & numerosis Exercitibus potior solus &c. Nunc Ordinum nomine pro hisdem belli laboribus, & indefesso circa bonum cõmune studio, qui Minister Troni sit, idem & publicæ gratitudinis interpres, gratias agere &c. Etiam Regiæ Maiestatis singulari voto, vt à propitio cælo tot annorum auxesim recipias, quot nobis ab hoste eripi vetuisti.* Hæc ex vernaculo, vt dicta, ad verbum retuli, constare vt poßit, quantũ tunc vni subiecto Aula tribueret, certè ex merito, at non sine inuidia; cuius plerumq; in

æquali-

æqualitate præcipua ſeges, dum à paribus vel inuidis aliena encomia in diminutionem ſui trahuntur: etiam aſſerturus ſupra ſcriptorum fidem, quæ de tanto bellatore inſerui; ſufficiet credo publicum teſtimonium, quod in facie totius Reip: ea ſibi dici meruerit. 1661.

Neq; tantùm de verbo actum, vt non magis operis exhibitione virtus præmiaretur. Tykocin oppidum in conterminio Mazouiæ ac Podlachiæ iacet, Arce firma adiunctà, quam immortalis memoriæ D. Auguſtus Rex excitarat, placito ob amænitatem loco, interq; paluſtrìa reſtagnantis Narew fl: hìc delecta ſede. In eam diem amplo reditu Præfectura manſit, quam à Suecis recuperatam in ante Czarnecio Rex ſub Capitaneatus nomine contulerat; in præſens meritorum intuitu, vt in hæreditatem à Rep: verteretur, authoritate Regia anniſus, non ſolùm vt laboris præmium, ſed etiam emeritæ virtutis ad poſteritatem honeſtamentum. Certè meruerat, niſi conſequendi ſpes in arduo eſſet, vbi in æquali Rep: conſenſui plurium vnus intercedere poteſt, maximè in conferendis præmijs, aut largitionibus, quæ dũ aliqui nec præſtare nec petere queunt, inuident. Etiam hìc complures è Nuntijs ſe oppoſuerant, extraordinariam præmiandi viam, ad alios Regiæ munificentiæ modos reſtringentes, ne dum in fonte intercipitur aqua, promanans benefaciendi riuus exareſceret: ita tamen, vt tribuendæ hæreditati aduerſi, in Emphiteuſim conſentire oſtenderent: cùm conſurgens è Trono Caſimirus. *Si (inquit) Virtus & labores emeriti Ductoris infra vobis videntur, vt Tykocinum obtineat Czarnecius hæreditate; at quidquid meorum in hanc Remp: exſtat, meritorum, lanci vt æquiualeant infero; ſi parum eſt, Auita mihi Iagellonicæ domus collata in vos beneficia, cumulo ſuperaddo? Par pari reddite.* Principis vox ſilentium diſceptationi impoſuit, & extorſit aſſenſum, vt demum tribuendum Czarnecio Iure hæreditatis Tykocinum, lege publica tranſcriberetur.

Tykocinũ confertur Czarnecio.

Cõmiſſio indicta Leopoli.

De exoluendo quin etiam militari ſtipẽdio ſedulò actũ,

 velut

1661 velut à ſoluere volentibus, Conſtitutionibus inſertâ prolixâ lege, pro die XXV, Septembris Leopoli Commiſsionem inſtituente. Locus equidem, & qui negotium pertractarent Commiſsarij condici facilè potuêre: aſt, quod illud Amaltheæ cornu, aut Fortunati marſupium, vnde pro immenſo debito ſatisfieret, præſertim in tam larga publici æris diſpenſatione. Hinc militares Nuntij, dum palam conſtat prodigi non congregari, mulceriq; ſuperficietenus verbis, & expendi in extraordinarios ſumptus pecunias, haud in abſcondito denuntiabant; Exercitum toties nullo effectu ac irritis Comitiorum promiſsis dilatum, & eluſum, ad ea demum media repetendi debiti deſcenſurum, quæ læſa coget tentare patientia. Itaq;, vti iſti rem ſeriò agi aduerterent, ad Contributiones publicas propoſitiones à Trono vertebantur; huc deducto negotio, quominus Agrariæ Quinquaginta ſex Fumales Exactiones ſancirentur: in tardè ſoluentium negligentiam, Exactorum incuriam, Ærarij peculatum deſcriptis pœnis, & omnia quatenus Nuntij militares voluerant.

Publica Proceſſio. Nec omittam, per ſolemnes Corporis Chriſti Ferias, in publica Proceſsione Regem cum Regina, frequentiſsimo Ordinum comitatu, intecto per ardentiſsimum ſolem capite, ac ne baccillo quidem fulciri gradum ſuſtinente, ſacram pompam deduxiſſe. Et contigit, uti ad quadrifariam excitata per forum altaria, deferenti Sacram Thecam Præſuli, ſubſternerētur pedibus vexilla Moſchorum, in trophæum Numini, qui ſolus DEVS exercituûm eſt, offerenda. Quæ legatus Moſchus ex imminentibus foro ædibus in terram prouolui calcariq; conſpiciens, adeo altùm ingemuiſſe fertur, vt inter crebra ſuſpiria, barbam præ dolore vellicaret, vultumq; laceraret. Etiam Anabaptiſtarum ſecta, quos ſub Arianorum nomine è Regno proſcriptos anterioribus Comitijs memoraui, indictum exilium impotēter forens, patrocinium & fauores multorum deteſtabili

cauſæ

causæ solertèr conquirebat. Ac primò supplicem libellum 1661.
Regi obtulerant, commiserationem apud promptum indulgendi Principem ciendo, quatenus tot vetustis stirpibus optimè de Patria meritis consulens, irrogatam exilij pænā reuocare clementer dignaretur; etiam publica Disputatione experimentum sui dare offerentes, quam modicum in dogmatibus fidei discreparent, & si meliora docentur, erronea deserturos: petebant insuper vti inuidioso Arianorum vocabulo per legem abolito, liceret ad receptam in Regno Euangelicorum doctrinam transire. Ast, minus gratè acceptis, responsum est. Legem iubere non disputare, & nisi protinus ad Ecclesiam, quæ sola Catholica Mater est, redeunt, mutandum solum peruicacibus, qui errorem nollent. Et plus æquo Dissidentes, tunc in Rep: iuris vsurpare sibi videbantur. Etsi Lublini in Tribunali Stanislaus Witkowski, dum deferente Salutis mysteria ad infirmum Sacerdote, Creatori Deo in Sacra Eucharistia præsentialiter existenti, in cuius Nomine omne genu flectitur, debitā adorationem ingeniculando negat, nec pilei depositione Dominum vniuersi veneratur, ad pænam capitis cōdemnatus esset: quâ tamen ex benignitate Iudicij reo indultâ, sessione annua turris, stupidam illam temeritatem aduersus Numen æternum, quod etiam maligni Spiritus cum tremore adorant, dediscere præsenti mulcta iussus est.

Alijs Triumphi spectaculo emollitis, alijs per diuersa contendentium æstu lassatis, tum demum intermedium actum dare placuit, materia eligendi successoris in publicū prodeunte. Considebat in Trono Rex Ministrorum turba septus, Regina prælustribus circumfusa Matronis, è regione Troni fenestram in perystilio ampliorem occupauerat, vnde videre & aspici posset; frequens in statione miles locatus, & firmata vbiq; Prætorianis Palatij atria: cum pleno Senatus equestriumq; cætu, die XVII. Iulij, non iam pro recepto more, ex sigillorum Præsidibus aliquis Regiæ mentis interpretem agit, verùm ipsemet Princeps, quæ sibi in-

Materia Electionis

1661. bi intentio esset, ore proprio explicare aggreditur. Tribuam Optimi Regis memoriæ, qui Paterno in Poloniam affectu huc se dedit, vti vel cum diminutione sui in Successore viueret, genuina sermonis eius verba, ne intercidant ex fide inserendo. Itaq; , semotâ impertinente turbâ, ac imperato per Mareschallos silentio, in eum modum Rex proloquitur. *Extra dubium est, Propositionem meam ad Conuentus particulares, de Electione Successoris, stante vita mea, instituendâ, per Prouincias dimissam, apud Fidelitates Vestras alicui admirationi motiuum exstitisse: quod insueta Regnantibus solicitudine, Successorem mihi viuenti designari cupiam, quem naturali modo & ordine Fata mihi negauerunt. Neq; minus ambigo quin res hæc, vt rara, sic insperata, diuersos sensus & consilij mei repererit interpretes. Quibus opinionibus vt explicita Declaratione occurram, de sincera & candida intentione mea, Fid: VV: oretenus edocere visum. Inprimis nemo existimet, velut repentè ac minus consideratè âd id consilij accesserim; cum ab Anno 1655. fatis cedente Fratre meo Carolo Ferdinando, iam grauescentem annis ætatem considerans, iam habendæ prolis exspes, & proinde Domus meæ nouissimus, æquũ censui, imo ex officio duxi, id amoris carissimæ Patriæ exhibere documentũ, ac velut præmonitionem: vt, si humanitus mors accideret mihi, in casum & discrimen Interregnorum sese committere nollet. Sed hæc intentio aut cogitata mea, vbi diuersi hostes Regnum exagitant, seponi aut differri debuêre: resumpta demum & penitius trutinata, post quam Resp: à cladibus respirare cæpit. Ergo altiùs considerando Domum meam, à Trecentis propè annis ex linea materna, ex paterna à Septuaginta amplius, liberis suffragijs vestris in solio Sarmatico collocatam, me hîc inter vos eductum, & à vobis electum in præsens regnare: desiderans desideraui hoc gratitudinis monumentum in animis vestris relinquere, vt beneficiorum auitorum, simul exhibiti amoris mei memoria, ipsis Fatis superstes, non cum expirante vita mea extingueretur: sed apud bonos Ciues & Subditos grata recordatione, ex eo perennaret, quod instinctu & per-*

Regis ad Ordines sermo.

missu

missu meo, ad liberam Electionem viam aperuerim, quæ nonnisi me viuente libera esse, ac dici meretur. Quippe iam consilijs eiusmodi, iam viribus meis ad examen reuocatis, quonam facinore huic Reip: solus & vnicus Familiæ Iagiellonis superstes, continuatum in Stirpe mêa Imperium regratificari valerem, hac præsenti propositione, nihil efficacius reperi: ad quam vti salutis antidotum, vobis commendandam, verba Prophetæ aptare liceat. Popule mî, quid amplius tibi facere potui, & non feci. *Testis cordium scrutator* DEVS, *me non sanguinis, non fauoris, non commodi, aut alicuius passionis respectu duci impelliue; qui iam per legem mortalitatis omnia mea domusq; meæ Fata in agonem traho; nec quenquam reperiri posse arbitror, qui secus eam intentionem meam interpretetur; vbi attentiùs perpendit, quod seposita diuersorum Casuûm Regnãtibus accidentium vicissitudine, Status & dignitatis propriæ immemor, soli virtuti Polonæ, meæq; in Patriam amoris sinceritati fisus* Ius Maiestatis *cum Rep, à qua accepi diuidam. Credite eodem Teste Numine, me nullum Libertati vestræ præiudicium velle aut intendere, imò bona conscientia sic sentire, immunitates vestras, non aliter nec validius firmaturum, nisi concessâ viuente & regnante me Electione. A parte sua in totum præcauens, ac sacrosanctè spondens, nullatenus immiscere, se Actui Electionis, eundemq; vobis placitum approbare, quemcunq; prius voluntas Altissimi, dein vnanimi suffragiorum calculo, Elector Populus dignum Solio iudicauerit. Modo sit à stirpe Catholicus; ex antiqua Principum prosapia oriundus; neq; vicinorum Monarcharum vasallus; aut recenter creatus Princeps; nen ditiones suæ ab arbitrio alicuius minus Christianis fauente Monarcha dependeant; quiuè belli Turci molem secum traheret; insuper, vt benè iunior annis ætatem meam subsequatur. Neq; magis optauerim, non ex ijs eligendum, qui vel ipsi Patriam istam armis oppugnauêre; aut filij eorum, qui per vim & potentiam, aliquando eandem occupare satagebant. Prolixius haud è re duco exponere talis Electionis commoda, aut euidentia pericula Interregnorum; eo solū* 1661.

adiecto

1661. *adiecto, quod licet plura Interregna olim eluctata Polonia fuerit, iam in præsenti non sine discrimine illi succumbendum foret. Quippe antiquo & simpliciore sæculo, sincerus candor, studium & amor recti apud Maiores nostros, non commodis, non respectibus Vicinis cogniti fuimus, etiam impermisti factionibus, distinuimus ignorantes, in quem vsum nos ambirent exteri: opes nostras illi non nouerant, amicitiam infra ponebant, indolem ac virtutis studia non intelligentes, pro simplicitate contemptim accipiebant. Nos ipsi stipendiario exercitu caruimus, Castrensis seruitij turbas, & hinc enatas Confœderationes militares ignorauimus. Inauditum olim, vti perperàm, ac per vim parte altera renuente, intruderetur Regnaturus; nullus supererat metus, ne discordem Poloniã vicini inter se partirentur: quæ nunc mala certò certiùs (vtinam sim falsus vates) imminent, ac metuendum sit, ne sine Electione tali deueniat Resp: in direptionem gentium. Moschus Cosacusq; ad sui idiomatis gentes sese indicent, quin & Mag: Lith: Ducatũ sibi destinabunt. Maioris Poloniæ confinia Brandeburgico patebunt, imò ne de Prussia quoq;, vel pactis, vel armis, in theatro nostro digladiari præsumat, metuendum. Neq; domus Austriaca in ea direptione oportunitatem intermissura videtur, Cracouiam respiciens: mallente vno quoq; Vicinorũ armis quæsitam obtinere Poloniæ partem, quàm integrũ expectare Regnum, antiquis immunitatibus contra Principes tutum. Etiam quis spõsor, Exercitus nostros, aut alias partes in Rep: facturos, aut potioribus accessuros, vt rapientibus possessio Regni addicatur. Accedit nouus in Rep: status Cosacorum, quibus vt nullus me Regnante ad Remp: accessus, sic in turbido Interregni licerent omnia. Perpendite itaq; Poloni altiùs, Electionem hanc nisi me viuente liberam institui posse, nec sibi imponatis antiqui moris amore, stylum & genium Orbe vniuerso mutante. Accipitote grati, nouissimum hunc Paterni affectus mei conatũ, vobisq; & posteris vestris consulite, eam Electionem ad meliora tempora haud differendo; nam felicitas hæc temporum deriuatur ab ipso actu eligendi, protinùs expedito: Labascet eo facto animus,*

mus, & nocendi vis omnibus Patriæ huius minus amicis, vbi viderint firmissimis aduersùm imminētia fulcris & munimentis circūdatos. Si differtis, periculum ex mora imminet, quippe ego ne pro vna hora vitæ meæ in post trahenda spondere ausim; exilis valetudinis conscius, & annis in nouissima inclinantibus. Finio Ter Opt: Max: precatus, vti eam det Fidd: Vris: mentem vt sincera hæc & ab omni respectu semota intentio mea, in cordibus bonorum Ciuium reperire valeat debitæ gratitudinis fundamētum, vnde mox emanaret publicæ vtilitatis fructus: pro certissimo tenens, quod affectus is corroborabit erga me animos Gētis fidissimæ, in obsequio ac fide ad extrema vitæ meæ, exemplo Maiorum suorum constantissimè retinendæ. 1661. Talia meliori animo quàm suggestione dum profert Rex, imbui opinionibus facilis, miro Ordines defixi hæsēre silentio, seu dicētis Maiestatis reuerentiâ, seu consideratione finiti non sine lachrymis sermonis, velut miseraretur. Multos vicissim affectu moueri constitit; cur enim substitui, in regimen alium vellet, ipse vigens & valens? & tunc melior, vbi vtriusq; fortunæ experimētis animū obfirmasset, etiā fortibus cōsilijs & regnandi usu? cur adeo, non tam consortem Regnandi quàm æmulum dari cuperet, insociabili duorum imperio? nec aduertens, minus expedire scindi in diuersum populi studia, qui pro innata mobilitate, satius ad Orientem quàm Occidentem Solem verteretur. Alij Legum reuerentiam, & Principis desiderium expendebant; credebant alij proposito decessurum, si modo animos suorum non vsq; obstinatos cerneret; complures Principis voluntati obsequendum clamitabant, inutili legum adiutorio, quæ simul cum totâ Rep: Interregni mala inuoluerent. Sequenti luce vbi sessio cæpit, iterum Cancellarius Regni sat prolixè ad propositam materiam argumentatus, adijciebat in scripto pluribus communicato, Canones seu Regulas, quibus Electoris populi circumscribens arbitrium, non tam optimum quemq; aut Regno vtilem, quàm hunc solum, & non aliū, sibi placitum monstraret. Vnde cauilli & scommata pro- Circumscriptio Candidati.

1661. manabant, in exhibentes Candidatum sic circumscriptum, velut prius ictu parietem ferirent, dehinc metam, à scopo nunquam deuij, designarent. Inseram memoriæ causâ. Pro primo requisito positum; *vt nonnisi Catholicus eligeretur;* quasi vero in Regno Orthodoxo diadema exlex per cuiusuis Religionis capita volitaret, aut metus subesset, ne à decrescente per Regnum hæresi, heterodoxus vi intruderetur. *Ne caput coronatum esset.* Quis ille tandem? Imp: Rom: in eam spem vocatus fastidit? Rex Catholicus xiii. Regnorum Dominus, haud ambit: Christianissimus neutiquam aspirat? Moschum ipsi reiecimus, Anglum, Danum, Suecum difformis religio è tabula submouet; plures Coronatos Europa non habet, nisi transcendere in Asiam aut Africam mauis, isthic coronatum vti requiris caput reperturus. *Ne formidolosus nobis sua, aut vicina potentia existat.* Ergo non Regem quæris dum arma amoues, sed trossulum aliquem paranymphum, aut exermem optas Maiestatem, qualis apum Rex sine aculeo. *Ne ex ea stirpe descendat, quæ vnquam nobiscum belligerauit.* Euolue historias, nullam gentem in circuitu reperies, quæ non vnquã manum nobiscum conseruerit, aut nos cum illa. *Ex gente amica eligendum, cum detur genti in gentem naturale odium.* Imò magis introspice, ne antipathia status præualeat, quippe in absoluto dominio natus, ægrè potest ad amandam libertatem asuefieri. *Eum adoptare expedit, quem nos, non qui nos vult.* Non ambientem vocare superfluum, reluctantem trahere, non ex dignitate. *Artes belli callentem aut saltem ad eas inclinatum.* Si ad bellum vocamus, tardè eas addiscet: si ad pacē, nimiū cito: at, si legibus armatus ad Remp: accesserit. *Non senem, non puerum, ne tamen patiatur socium.* Væ Regno, cuius Rex in cunis vagit, aut de ponte deiectus plorat, hunc sodes de nomine propone, cuius in consilio valeat sensus, in certamine dextra. *Vicinis Principibus concordem & nummosum,* benè iunxisti concordiam & opulentiam, nam & Fæderati Belgij Ordines vnciali-

cialibus nummis prudenter imprimunt. *Concordiâ res* 1661.
paruæ crescunt; vtilis gnome, opes tranquillitati publicæ iungere. *Uti maris potens, in commodum Reip: nauigatione vtatur.* Cygnum aratro illigas, Campestris Populi Regem nauigationi. Flumina retrorsum conuerti necesse est, vbi Poloni fabricant Naues, sulcant æquora, & ab equestri vocatione ad nauticam transeunt. Euxini ab Oriente potentes, ab Occidente Balthici littoris, prospiciunt tantùm in maria nec adeunt, & commercia mittunt per alios, ne solùm salo permutare videantur. Ast de his sat.

Sermone Regis expenso, maxima inter cunctos solicitudo oriebatur, nouitatem rei & proponentis placita, anxiè expendentes. Sacer Ordo pro primatu quem obtinet, sententiam ante alios requisitus, haut discrepanter dixit, Electionem sibi probari: seu, quod posterorum exsors, collati à quo accepisset beneficij, videri malit in præsens gratus, quam in futurum Libertati solicitus; seu, quòd immunitates Ecclesiæ in nonnullis cum Libertate Politica controuertant, filialiter tamen & modo tolerabili. Eadem sæcularium è Senatu per absentiam aut silentium conniuentia, donec Andreas Maximilianus Fredro Castellanus Leopoliensis, dudum non minus eruditione ac facundiâ, quàm nunc notabili in Patriam amore memorandus, ex ordine sensum aperiens. Dolere sibi dixit, Regem Serenissimum partiri id velle, quod ab æuo inseparabile foret, scilicet diadema Polonum vni capiti à Rep: collatum. Quippe, vt cælum geminos Soles, sic Regnum duos Reges non capit, nec aliter imperandi constare rationem, nisi vni reddatur. Indiuidua singularitas hæc, consortem adeò non recipit, vt etiam inter Patrem Filiumq; Iura naturæ scindat, infallibili diuortio. Quòd præter vetera, ab exemplo Philippi III. Hispaniarũ Regis deducebat: cui, cum Cancellarius refricaret memoriâ diem, quâ Carolus V. ipsi tot Regnorũ regimine decessisset, respondit Rex, cras ipsum pænituisse. Multa addebat demissè præcatus Regem, ne his nouitatibus con-

Castell: Leopoliensis se opponit.

1661. consarcinatam vtcunq; Patriæ tranquillitatem conuellere pateretur: deniq; conclusit. *Legum iudicio standum, quibus integris errare se malle, quàm conuulsis sapuisse.* Sequebantur Equestris Ordinis vota, quas Declarationes vocant, mira item uti inter præoccupatos hæsitatione: hinc aliqui, declinare suffragium visi, nè, dum ex commisso mittentium loquuntur, alterius partis offensam incurrerent. Reperti nihilominus, qui pro veteri more pro Rep: sententiam dicerent. Ante alios Stephanus Ledichowski Cremenecensis Succamerarius, reproducto Instructionis suæ ex Comitijs Particularibus Instrumento, propositæ materiæ intercessit, pluribus demonstrans, Electionem viuente Principe instituendam, confusionis ac Schysmatum in Rep: fontem fore, imò libertatis ac æqualitatis perniciem, vbi scissis Eligentiū animis, inferior suffragijs pars, seu deterior votis, meliores superabit, ad quam se authoritas in præsens Regnantis acclinauerit. Aderat secundarius Leualt Powalski Podoliensis Nuntius, Legum peritiâ & eloquio valens, (quod patuit in nobili illo cum Patronis Causarum in Tribunali litigio, cæpto nec finito) inferebatq; eiusmodi Electione fundamentales Regni Leges conuelli, Statum Regium eneruari, æqualitatem labefactari, confidentiam inter Status tolli, populum contra optimum Principem ingratitudinis argui, aliaq; dum non infacundè memorat, auditus attentissimè: ast dum transactionem Częstochoviensem exprobrans, autographum subscribentium tanquam legi præiudiciosum exhibere in publico vrget, eiusq; criminis conscios ad pœnas deposcit, interpellatus ab acclamantibus fuit, velut extra orbitam actiuitatis suæ ad impertinentia delaberetur. Satis pro causa erat vel duos reperiri, qui verū efferrēt, quippe fracta sic glacie apparebat, plures negare silendo. Sic negotium fiduciâ cooperantium pro semiperfecto creditum, nullo effectu euanescere cæpit: dolenter accipiente Aula, Principis autoritatem optima volentis sperni, paucis ab extrema Tribu salutaria consilia interuertentibus.

Etiam pleriq; Nunciorū

Versa

Versa dein ad alias materias Ordinum studia; Pacta cum Regno Sueciæ, Oliuæ inita vnanimi consensu approbata, ac legum codici inserta fuêre; quæ ad calcem ponere percuperem, si modo excrescentis operis moles pateretur. Etiam Hadziacensia cum Cosacis compositio confirmatur. Radomiensis Præfectus Podlodowski, ad Portam Ottomanicam; Szmelingus item Szmeltinensis ad Crimensem Hanum, iuêre legati: Commissarij in pleniore numero, ad tractatus Moschouiticos, id requirente Mag: Duce assignati, &c. Sic demum finiêre Comitia, non in totum expuncta, interni dissidij causâ, ac consepulta sub cinere scintilla, in atrox mox incendium eruptura. 1661.

Quippe vix perfunctum curis Comitialibus Regem, haud minor excepit solicitudo, acceptis subinde à Vladislao Wilczkowski Wisnensè Præfecto (is tantisper regendo Exercitui impositus erat) significatorijs literis; palam & passim fremere milites, quod nulla sui in Comitijs ratio habita foret, ac propè esse, vt excusso obsequio, rursus cohortes in Nexuũ seu Confæderationẽ coalescerent: iretur proin obuiã, monebat, numerarenturq; pecuniæ, quâ non nisi machinâ, cõsurgens factio disijci posset. In leui primò habita nouella, adscriptaq; præmonitio ostentanti sedulitatem Wilczkouio; cum ecce in continenti adsunt alij, & insperato omnium cohortium consensu coalitum Nexum nuntiant. electo cætus directore Samuele Swiderski, Constantini Ducis Wisniowecij Optione, repudiatisq; Tribunis ac vetere Magistratu Castrorum, quos priore Nexu rebus priuatis studuisse compererant, alios per suffragia manipularium præficiebant, nempe selectos XII. ex cohortium potioribus Consiliarios: additi his Iudices, Causarum auditores, expediendis reuisionibus Commissarij; haud in longum durabili officio, cum & Ioannem Broniowski in secundas regiminis militaris partes vocatum, ob aliquam suspicionem aut displicentiam, loco amouissent; suffecto Paulo Borzecki Marchionis Myszkouij Signifero, Substitutum appellantes; Militei turbant Nexum conflãdo.

1661. tamq; mira celeritate res illaudati exempli succedebat, vti vniversus Exercitus iunctim nomina daret, imò strictissimo Iureiurando in manu tenendũ Nexum, donec satisfit, colligaretur. Erigebat sine dubio animos, anteactorum memoriâ, similes turbas sub directione Iaskolscij, partim solutione, partim Ordinum conniuentiâ sopitas, impunè abijsse: imò verò præmiatis qui concitarant secessum capitibus. ac ita dum occurrit impunitatis exemplum, etiam respondere euentum ominati, noxio fædere Remp: inuoluebant. Regijs moniti literis, vt resipiscerent, per Euaristum Bełzecki Wyszogrodensem Præfectum, modestè in primo limine responderant, susceptum à se Nexum tantùm ideo excusantes, quod Ducibus, stipendio, hybernis destituti essent; ac ne pacem à bellis externis nactæ Reip: fortè iam inutiles, cum iniuria sine solutione exautorarentur, dum adhuc vulnera in bellis accepta persanant sarciuntq; oblata missione: proin eo modo consulere sibi ad recipienda facilius stipendia, efficacioribus in vnum corpus congregatorum precibus, quàm illæ erant, quas Cohortium Deputati per quadriennium ad aures suæ Maiestatis nullo effectu detulissent. Quòd, si in retento debito satisfit, etiam obsequium in integro mansurum, ac ingruente vndecunq; necessitate expedire arma iussi, alacriter communis Patriæ incolumitati ex mandato Serenissimi inuigilaturos. Hinc facilè sopiendum motum credidêre pleriq;, vbi pro solis stipendijs contumaces, non in totum aduersum imperia obduruisse simulant: imo verò, vt Nexus insurgeret, nonnullis in Aula censentibus, quo demum emergente quarto Ordine, inflexibilitas contradicentium Electioni inclinari posset. Nec inutilis Fæderi sub initium modestia fuit, donec adolescunt consilia, aut confirmantur vires; à principio in tantùm contemptui habita glíscente seditione, vti in Aula dicterium enasceretur. *Parùm aut nihil ea terebra* (ad Swiderscij vocabulum alludendo) *perforari posse.* Verùm prudentiores, non perfunctorij motus indicium censebant, dum isti lentè incipientes,

entes, valida causæ præsidia circumdarent, duobus vel maximè fulcris innixi; nempe persuasione æquitatis, & sua multitudine securi. Ac primò, Lublinum ex gremio sui delegauerant, qui, in Tribunali Regni, fidem in Patriam ac Principem integerrimam contestati, pro suscepto Nexu modestè, & intuitu solius debiti, pro iniurijs Fisci acerbius querebantur; à quo, velut parum esset deseruitis stipendijs priuari, etiam recens emanasse ex Cancellaria Maiori literas Vniuersales, quibus sancitæ in Comitijs Exactiones, cum præiudicio aliter disponentis legis, nouis Delectibus addicerentur &c. &c. Talia vti æquitati consona Iudicibus in Tribunali haud reijcere visum, non infimam laudē eius subsellij fore existimantibus, si quod in priuatarum litium decisione exercerent officium, ad sedandum perniciosum in Rep: Nexum, ampliori merito transtulissent. Itaq;, missi, Paulinus Vszyński Archidiaconus Luceoriensis, ac Christophorus Rupniowski Tribunus Cracouiensis è gremio Iudicij, pergentem iam in Lithuaniam Regem consecuti, haud pro dignitate, & spe mittentium accepti sunt; exprobrato inconuenienti, à Tribunali Regni, amplissimo æquitatis Areopago perduellibus patrocinari, & Iustitiæ Præsides delinquentium causam agere. 1661.

His interim dilationibus inualescebat Nexus, cum non modo Velites, & militarium vt quisq; de tribu leui, sed Flos & robur Exercitus, illudq; belli fulmen Hastatorum cohortes se se illigarent, pertingente ad vsq; Ducum signa contagio. Accesserat & Holsaticus miles, quem anteriori bruma circa Pripecium ac Horynium sub curâ Francisci Czarnkouij Osiecensis Præfecti, locauerat in hybernis Czarnecius. Nec aliorum consensum moratæ pedestres legiones, & quidquid sub diuersis vocabulis habitu ac more Germanico apud nos militat; vt qui Cudnouiensi bello planè disparuerant ordines, iam nunc Cadmæa seges suppleretur copiosè. Sed nihil magis vires ac fiduciam Confæderati militis auxit, quàm eo ipso tempore, paribus momentis & consilijs, nec *Nexus insurgit.*

appel-

1661. appellatione dissimili, Lithanicum Exercitum fæderari: non imperia rigorq; Sapiehæ Ducis, non admonitiones Regiæ ac pollicita, etiam opportuna largitio, quæq; aliæ militare vulgus mulcendi artes, valuêre; renuntiato obsequio, inter se horribilis carminis iuramento nectuntur, deliguntq;, ne sine capite essent Mareschallum, Casimirum Chwalibog Zyromski, sub Hastatorum signis diu ante meritum; adiunctis, qui consilijs non tantùm adessent, sed intima quæq; animorum scrutarentur. Vt verò huius Nexus cruenta ligamina exstiterant, vt cæsi Ducis sui Gasieuij sanguine imbuissent manus, eundemq; ipsum Zyromscium caput & cætus Directorem, globis discerptum necassent, nunc per transennam attingens, consequenti annorum seriei relinquo: vtinam verò & stylus & pagina deesset, ne talia ex ordine referens, maculosum exuti obsequij nefas, sæculo & genti exprobrare videar.

Casimirus in Lithuaniâ. At verò Regi, tàm anterius odium quàm recentem motum, non facilius sedare posse visum, quam si in expeditionem protinus mouens, exutumq; obsequium præsentiâ Maiestatis ad veterem orbitam reducens, à diuturno abstractum otio militem, desuescere turbis opere belli adigeret: sperans futurum vel ipsa propudij nota, vbi videre & aspici datur, Exercitum ab eo Nexu revocandum: vt, qui tanto temporis interuallo, vel sola promittentis satisfactionem Principis voce, deliniri potuisset. Iam verò flagrantis disgratiæ æstus in Duces recidebat, velut ipsorum incuriâ stetisset, dum hymenæi tædas importunè agitant, è contempta motus militaris scintilla, Patriam aduri; si non instinctu, certè conniuentiâ. Proin, mandabat per literas, tàm ex omisso quàm commisso, res pessimè inclinatas emendarent, disruptisq; inauspicati Nexus ligaminibus, tendenti sibi contra Moschos, non sine Exercitu, se Duces sisterent. Breuis dehinc mora, cum absoluto Varsauiæ bellico consilio, Rex Casimirus profectionem in Lithuaniam instituit; etiam per Vniuersales literas ad Exercitum

Con-

Confœderatum datas, digreſſum ſuum contra Moſchos 1661.
nuntiabat, iubens vti exemplo Maiorum, expoſitam caſibus belli Maieſtatem deſerere milites nollent, ſuadenti propior, aliaq; ſubiungendo quæ ſimul exprobrarent delictum, & emollirent ferociam.

Ipſi interea ad latus Stephanus Czárnecki Ruſsiæ, Sapieha Wilnenſis &c. Palatini, ex militaribus trium Mill: commilitio ſepti; etſi adeſſent complures veterani Tribuni, Ordinumq; Ductores, inter alios Ludouicus Niezabytowſki Præfectus Lublinenſis, olim Palatini commilito, iam nunc æmulus, dum egregiam Haſtatorũ cohortem ſub titulo Regis merentem conducit, quando vetus altera dudum ſub regimine Czarnecij exiſtens, ad operationes belli ſequi Principem omiſiſſet. Reliquus comitatus Togatis ferè conſtabat; ægrè ferentibus iſtis, veterana conſilia ſua, & tot annorum effectu probatam experientiam, à leui militarium turbâ ſuperari, imò irritam reddi, & euaneſcere. Hinc, quo non otioſos ſpectatores eius ſe belli monſtrarent, ſeptem fermè cohortes ex nouis delectibus conſarcinarânt, nuditaticirca latus tantorum nuper Exercitûum Imperatoris, obtegendæ. Non tamen Rex ſpem abiècit, aut propoſitum mutauit, vti viribus impar greſſum ſiſteret, imoverò accelerato itinere Grodnam veniens, eandem à dedentibus Moſchis recepit, qui haud exſpectato Exercitus Regij aduentu, ſolâ nominis famâ exterriti, commodo ſitu arcem, ad Niemen fl: ripas Denhoffio tradiderant. Admodum reſiſtendo impares tunc hoſti vires, ac fractum Moſchorum robur apparebat, niſi interna Poloniæ mala in opitulum perituræ gentis iratum cælum vertiſſet. Et in horas aſſecuti Regem ex Polonia Nuntij, nihil ſolatij adferebant: cum Colligatus Swiderſcij Exercitus, exhibere ſe ad opus belli apertè renueret, donec ſtipendia in totum exoluta manent; imoverò, vti Leopolim ad numerandas pecunias Deputatos mitterent, à Rege moniti: tranato Viſtula in meditulliũ Regni retrò flexerunt, ac in totum neglecto, vti Principem ſe-

Cuius Virium exilitas.

1661 querentur, Reſcripto; condendis interea pro ſe legibus, aut inſtituendis conciliabulis ſatiùs intendebant; vt, quibus iam circa Boryſthenis ripas, aut Smolenſcij mænia conſiſtere ex militaris officij ratione competeret, ij, proh nefas! recenſendis tàm Regalium quàm Spiritualium bonorum reditibus, per populoſiora oppida deſides agerent; imoverò profani hoſpites, deſtinata Præſulum habitationi Palatia (vti Kielcijs factum) ſcandaloſo exemplo inuolarent.

Moſchi ſe recolligunt. Moſchi, ſub hæc, turbis noſtris reualeſcebant, inſurgebatq; tot cladibus depreſſa audacia, vti Regias vires acciſas comperientes, vndecunq; copias in occurſum expedirent: præcipuè Chowanſki non obſcurum tot acceptis plagis nomen, ſuos apud Smolenſcum recolligebat, nactus in conſortium imperij laboriſq; Naſzczokinum, qui vti Palatij alumnus, flexibilior promptam in extrema Collegæ ferociam, opportuna lentitudine cohiberet. Viginti Millia computabantur, etſi ex numeroſis arcium præſidijs Exercitum vndecunq; augere poſſent, loco in omnem caſum ſecuri. Apud Lithuanos, donec obſequium durauit, Michael Iudicki Tribunus Rzeczycenſis, ex mandato Sapiehæ cohortibus præerat, vbi conflato Nexu, in Zyromſcium translata imperij authoritas, abſceſſerat cum honore relegatus; vel ob characteris militaris venerationem, quod Melitenſis Eques, & nuper Lachowicze arcem ſtrenuè defenderat; vel quia virum inſignem obligare beneuolentia, quàm inhonora miſsione inimicum facere mallent. Crimenſis quinetiam Hanus, expeditis ſuorum cum Sultan Galga, in Vkraynam Quadraginta Millibus, per crebros Regem Nuntios, vti Moſchum quantocius aggrederetur, ſolicitabat: etiam literis Suiderſcium ad opus belli compellans, & pro ingenio ſuo militaribus viris exprobrans deſidiam. Quod *idem* Chmielnicius, non ſine manifeſta, quòd Coſacus *ſolicitaret*, ignominiâ præſtitit. Ad tantorum certè Exercitûum ſtrepitum, quis non actum de Moſcho exiſtimaret, in excidium gentis inuiſæ Tauricæ ac Vkraynæ viribus coniuratis, & ſi

modo

modo Polonus simile quid præstaret, ad vasti Septemtrionis exequias properantibus. Ast ludit in humanis consilijs æternum Numen, multi in scopulo portum, in naufragio vitam, in clade inuenêre præsidium: nisi victi fuissent Moschi, perijssent; quia ijsdem viribus subigi Poloniam fatale erat, dum externum hostem domestico mutamus, & inhibitam à peregrino ferro plagam, à propria manu patimur. Consternatio hostis ex multis indicijs patuit, ex eo vel maximè, quòd Mohilouiæ (quæ populosa ad Borysthenem Lithuaniæ Ciuitas est) seu hostile iugum municipibus perosis, seu laudabili facinore veniam præteritorum conciliare volentibus, bis mille capitum Præsidium, partim exclusêre vrbe per industriam, partim vi insperata concidêre, ea vltionis acerbitate, vt ne sequiori quidē sexui pepercerint. Idq; eo modo. Eam Vrbem præsidio insessam, vti mercatui opportunam extulerant Moschi, hìc instituto commerciorum emporio: simul afflixerunt inopiâ, dum sensim melioris notæ nummos subducentes, cupreos in vsum præsentem substituunt; inaduertenter noxij, dum res promercales intrò currenti moneta veneunt, & inhibetur efferri aurum, vbi cum extraneis negotiandum esset. Ad hæc considerantes, nondiu se potituros loco, ex delubris pretiosa quæq; ad se transtulerant, velut conseruaturi: quæ demum sacrarum rerum subductio, alijs prætensa iniurijs, vindicias commouit, vti in vltionem inflammati Ciues, delendos Moschos coniurauerint, quorum violentas manus, ne templa quidem secura effugere possent. Vt patrando facinori condictum tempus, enimuerò municipes in diuersa extra Vrbem ad conuehendos commeatus digresi, insperato recurrebant, tumultu & clamoribus complentes omnia, sociosq; cæsos vel captos simulantes, dum in prædijs securi, à benè magno Polonorum agmine inermes deprehenduntur. Ad quæ Moschi, supra præsentem fortunam veteribus amicis fidentes, portis in hostem prorumpunt, ast reductis mox portarum claustris, à vallo impetiti, hostiliter tractantur: reliqui,

1661.

Mohilouia exacta Moschis.

1661. præcluſo exitu, in vicis aut compitis confodiuntur, aut per ſingulas ædes conquiſiti captiuantur, detinenturq; ; Nongentis Octuaginta ſex viuis in poteſtatem venientibus, cum Præſidij Præfecto, ac altero non obſcuri nominis Palatino. Quod vti in gratiam Patriæ factum, Vrbi in gloriam ceſsit; laudatiſq; ex memorabili facto Ciuibus, confirmatæ in Comitijs municipales prærogatiuæ, addita veteribus noua Priuilegia, quouè gratitudinis exemplum illiceret alios, ab omni Contributionum genere ad Sexennium exempti ſunt.

Vilnam Caſimirus pergit. Poſt receptam Arcem Grodnẽſem, Vilnam à Rege directum iter, quam ferè duo Millia Moſchorum ſeruabant, demum ſpatioſæ Vrbi ac longè lateq; diffuſæ, haud pares propugnandæ, in arcem ſe, delatâ aduentus regij notitiâ recepere: vnde accelerandæ profectionis ſtudium Caſimiro inarſit, conſtanti tàm transfugarum quàm captiuorum relatione, præſidia ex cunctis Arcibus in vnum à Chowanſcio deduci, vti comperta in præſens regiarum virium exilitatè, de ſumma rei commiſſo prælio decerneret. Vbi in concilium militare res deducta, plùs animi & alacritatis ſupereſſe apparuit, quàm virium; vnde inſtanter per delegatos Proceres, cum Confæderato milite actum, quominus imparem hoſtium viribus Maieſtatem in bellum comitarentur, tunc enimuerò Orbi mõſtraturus fidem Lithuanis erga Principem inconcuſſam manere, & dum aſsiſtunt indiuulſi, vel ipſis qui eandem iactarent Polonis, potiorem eſſe. Talibus nonnihil ſuaſi inclinauêre quidem, vt quantociùs ſub ductu *Zyromſcij* viam armis ſubſequenti Regi aperientes prægrederentur; aſt dum in concione militari Hołdakowſki Turmæ Ductor, recenti indignatione flagrantes animos, commonens irritat, vt eiurato Nexu, legitima Regis Duciſq; reſumerent imperia, concitato à multitudine tumultu interimitur, nonnullis alijs, qui inhiberent vel exprobrarent factum, eadem vehementia violatis. Res peſsimi exempli viſa, antequam hoſtili ſuorum reſpergi ſanguine, aſt temporis ratio diſsimulandum crimen coëgit, quando vana ſeueritatis

Inter milites turba.

tenta-

tentamenta, & ſub latere hoſtis neceſſaria conniuentia foret. Itaq; laudabiliore actu atrox facinus reparaturi, ſub Ductu Mareſchalci ſui, ſigna Połockum verſùs expediuêre; quippe iſthuc Chowanſcius acceleratis itineribus penetrauerat, recipiendis promptiùs à Seueria Czerniechouiaq; auxilijs. Quæ, dum ſibi adiungit, præmiſerat inante ſex Millium agmen, Ductore Połwichtow, quominus occupato Dzieſznæ amnis traiectu, dum tutiorem pergentibus auxilijs viam aperit, in accelerandum iter impelleret. Quod, vt Lithuanis cognitum, per nota viarum compendia apud Dołhinum hoſtes aſſecuti, ac egregio ab vtrinq; feruore congreſsi, fractos diſsipant, & vincunt: cum Moſchi rem obiter tranſigendam rati, fortiter primò pugnam capeſſerent, dein comperto robur Equitatus Lithuanici adeſſe, & ſequi peditem cum machinis, animum deſpondentes, in fugam ſparſim abirent; alij vorticoſo flumini vitam committentes, alij in ſaltus ac vicina nemora illapſi, ab inedia mox aut agreſtibus enecati, potior pars ferro Lithuanorum occubuerit: adeo immiti victorum genio, vt in cæſorum cõmilitonum vltionem, etiam dedititios vel captiuos, vt conſecuti, paſsim iugularent. Ductor agminis, fortuitum lintrem nactus, amne euaſit; qui dein Bychouiæ à Præfecto Præſidij ſtrictiore ſequeſtro prehenſus, ac ob rem malè geſtam in compedes datus fuerat. 1661. Moſchi funduntur.

Nuntiata Victoria, extulit animum Regis maiora ſatagentis, vnde iam feruore ſuorum, iam hoſtium confuſione vſurus, quidquid circa latus cohortium, cum Palatino Ruſsiæ hoſtē verſùs expedit; ipſe, ne non in loco maneret, diu reluctatus, & vix rationibus Czarnecij ſuaſus, aſſerentis, non modò duplicari eo modo vires Regias, vbi abſente eo alterius Exercitus ſpecies manet, verùm etiam augeri in hoſte formidinem, ægrè acquieuit: cum reuera non inanis ſubeſſet metus, potentiâ Moſchorum increſcente, imparem viribus Regem diſcrimini ſubſtituere, & ad detrectantes imperium venire milites, vilipendium eſſet Maieſtatis. Czar- Rex proſequitur victoriã.

1661. necius itaq; cum nocturno itinere ad Lithuanos peruasisset, æquè delictum initi Nexus, quàm obtentæ victoriæ meritū subticens, protinus bipartito agmine in hostem terendit, iam tunc coactis in vnum viribus, apud Glembokie, tractus Polocensis oppidum, subsistentem. Impiger sæpè alias Dux, etiam tunc ingruente brumâ in opus incitatior egit, quippe ineunte Nouembre, sævum pruinis ac frigoribus cælum, quantocius defungi bello vrgebat, commeatuûm defectu haud mitiore, per oram penitus exhaustam, & quâ concursu Exercituum exacto anno vexata, in hyemem inferre semina solo non licuerat. Die sexta Nouembris, præmoniti à transfuga nostri consilium Chowanscio sedisse, vbi Regem in persona adesse cognoscit, retrò se Polockum recipere velle, ibiq; veteribus Castris tutum, in experimentum tantum vires oppositurum, quas emittere vel reducere intra valla ex præsenti vsu posset, nec aliter iussum, allatis recens Moscopoli mandatis: proin Lithuani tamdiu morati, donec Czarnecius adest, veniente illo aciem Castris hostium admouent, cuius lævum cornu Zyromscius cum Confæderato milite, lævum Wiazenia Præfecti Samogitiæ Optio, cum Sapiehanis, Corpus (vt vocant) seu aciei mediū, Rusiæ Palatinus ipse disponendum susceperat. Contra viginti (alij XVIII.) millia Moschorum extra valla effusi, grandi lacu in hemicycli formam tergum Castrorum ambiente, & præter operum moles circumpositas, facilis ex flumine subtus Castra prolabente aquatio habebatur. Itaq; Chowanscius districtum in iugulo hærere Lithuanum conspiciens, casumq; satiùs quàm moram pati docilis, in certamen disponit suos, frequentibusq; machinis fidens, robur legionum producit in occursum. Pertædebat credo vicissitudinis rerum Ducem sæpius infelicem, vt qui ob tot acceptas clades, perditosq; Exercitus, tàm ingratijs Mag. Ducis, quā populi Moschouitici, necessitudines suas infaustis prælijs deletas requirentis, palam & passim diris deuoueretur. Ergo in prælium ardens, fortis mutabilitatem animo voluit,

Ad Glembokie acies occurrunt.

mot-

mortem fugâ potiorem ſuis demonſtrat, & comperto ex captiuis abeſſe Caſimirum, tàm animum reſumit ipſe, quàm addit alijs; præſertim fauente primis cæptis fortunâ, vbi ſub initium certaminis dextrum Lithuanorum cornu, acriter inuecti Moſchi conturbaſſent. Siquidem ab exhalatione paluſtri ſudum àëris obfuſcans nebula, dum proſpectũ in oppoſita impedit, cauſauerat, vt accelerantes noſtri, in Moſchorum Legiones prælio iam accinctas impingerent, & priùs ſuſtinere vim, præcipuè iactu telorum turbati, quàm exerere ferrum potuerint. Vnde confuſis ordinibus, alæ eius extrema, in receſſum conuertere oportuit, non ſine omnium periculo, & aliquorum cæde: quippè primò congreſſu non inſtrenui Ductoris functus officio Wiazenia, veteranus belli ſternitur, etiam Sczygielſki Radivilli Ducis Caſtellani Vilnenſis Optio, cum pleriſq; commilitonum cecidêre. Aſt melior ſors leuo cornu Zyromſcij fuit, qui nactus antagoniſtam Naſzczokinum, facilè ſub Togato Duce pepulit Equitem, protinus tergum donec ſuccurrit pedes, reſpicientem. Tumdemum & Czarnecius cum intermedia acie ingruit, ac poſt reciprocatos aliquandiù è machinis ictus, infeſtis legiones cuſpidibus ſe petunt, globiſq; ordine excuſsis in aduerſos iaculantur, in neutram partem diu inclinante victoriâ: ac, vt militari vocabulo proferam, donec primus elaſſatur ignis, Moſchis pertinaciter reſtitantibus. Aſt, poſtquam maiore vi fracti ſuccumbunt, vt quiſq; in fugam ſigna deſerendo ruit, ante alios Eques, quadrupedis ſui celeritati fiſus, pedeſtres legiones, certiſsimæ internecioni ſparſim abiens, deſerebat. Quorum ſex Millia in veſtigio cæſa ſunt, intercidente cum inſignioribus Polemarchis Douglaſsio Anglo, Roberti Douglaſsi apud Suecos Equitum Magiſtri ex fratre Nepote, qui & ipſe exoticam militiam ſectatus, à Rigenſi expeditione, auſpicia Magni Moſchouiæ Ducis ſequebatur. Septemdecem grandes æreæ, complures è corio machinæ, pulueris nitrati copia, vltra ſex millia curruum omnigena annona refertorum, tum diuerſimodi manubiæ, ac ſpo-

1661.

Conflictus pertinax.

Demum Victoria ex Moſchis.

1661. ac ſpolia recepta ſunt. Chowański gemino vulnere ſaucius, amiſſo filiorum altero, ægrè euaſit; quem adeo propè caſum fuiſſe conſtitit, vti crux è collo pendula, manu capientis ipſo elapſo tolleretur. Naſzczokinus cladem præſentiens maturè ſe ſubduxit, quibus vtriſq; (vti rumor increbuerat) ſtricti Iuris Termino, dies dicta ad Mag: Ducem fuit, ob reddendas tot cauſatarum cladium rationes. Quotquot verò Moſchorū ex fuga ſuperſtites, Połoczkam repetiêre citiſsimè, etſi vix tria Millia incolumes euaſiſſe, conſtans aſſeueratio captiuorum fuerit.

Vbi ad Regem de fuſo hoſte peruenit notitia, mox maturato itinere accurrit, non in totum autoribus conſilij fauens, qui ſe, à tam præclari operis conſortio, tutiora ſuadendo, ſeiunxiſſent. Nobilis ſanè victoria, & quæ typho hoſtium pennas recidere, ac in intima Moſchouiæ penetralia pandere oſtium videretur. Hoc mirum, quod poſt tot fugatos Duces, Exercitúvm ſtrages, mortalium excidia, Prouinciarum vaſtitates, Moſchi tamen eludunt Tractatus, faſtidiuntq; Pacem, cui non ſine iniuria ſuccumbentis, à victore lex ſcribenda eſſet; maluntq; in tempus bello affligi, quàm pactione conſtringi; & poſtquam proprijs viribus in erigendam ſortem deſtituuntur, malis noſtris reualeſcunt, ac conſurgunt à caſu, in ipſa præcipitij meta hærentes. Creditum quippè, ſi vna parte Exercitus Poloni apertas ditiones hoſtium incurſaſſent, alterâ Scythæ ac Coſaci vltra Boryſthenem penetrarent, ad radicem arboris ſecurim infallibiliter poni: nec tantùm auulſas Regno Prouincias, & inuaſam nullo iure Vkraynam, Poloniæ hæreditatem recuperari; verùm & de toto Septemtrionis Imperio non infauſtū ſenionem iaci potuiſſe. Aſt conſilia æternæ Prouidentiæ abyſſus multa? imo Euripus incomprehenſibilis: qui nos ſatiùs immenſitate ſua capit, quàm nos illum; quid ſibi parabola velit, olim expendet poſteritas. Deficiunt Moſcho vires, aſt quæ nobis ſuperſunt, inutiles excuſſum obſequium reddit, hoſtem premit imminentis exitij metus, nos victo-

riarum

riarum successu afficimur, illum strages bello cæsorum torquent, nos à proprio ferro fundi sanguinem dolemus, distrahiq; Patriam Filiorum manibus, cui tot coniuratorum hostium vis haud nocuisset. 1661.

Neq; tantùm militares motus pro securitate Moschi faciebant, etiam apud Scythas subita rerum conuersio, ad idem cooperari visa. Turca siquidem concepto in Hanum Crimensem odio, velut Ottomanici imperij res, in Hungaria, non sat ex fide promouisset, Tauricano Principatu deturbârat, submisso altero, qui continendis in officio gentibus istis, frænum, in Cypro aut Rhodo, sæpiùs Constantinopoli pro obside fidei, immediatus successor retinetur. Vnde commotis in Taurica rebus, ac in exilium Mechmet Gierey Han acto, famosa illa Scytharum cum Cosacis in Moschouiam expeditio, intermitti ac euanescere debuit; exauctorato interea Hano rebus suis consulente, donec constanti subditorum fultus affectu, amissum recuperaret imperium, conciliato vtcunq; Turca, ac rursus permittente regimen, quod de plano adimere non posset. *Etiam in Taurica rerum mutatio.*

Venienti ad Exercitum Regi consuetæ gratulationes occurrebant, certaminis pertinaciam, ac tardè inclinantis Victoriæ palmam extollente milite, vti iactaret meritum; & quæ alia in similibus vsurpari solent. Rex, vicissim Ductorum quemq; militumuè prompto aditu excipiebat, verbis ac gestu gratum animum testatus; vbiprimùm Triumphorum autori Deo debita gratitudine semet exoluisset. Proin in genua cernuus, adgeniculantibus cunctis, *Te Deum laudamus* decantari voluit, Adriano Pikarski è Societate IESV Ecclesiaste Regio, de obtenta victoria verba faciente; demum geminatus machinarum fragor solennitati triumphali adsonabat. Etiam *Zyromscius* cum Confæderato milite Regem salutauit, signa hostium captiuosq; reddens; ac velut pro separato membro ageret, muneris loco obtulit Regi, Imaginem D. Virginis Matris, Filiũ gremio gestantis, non ex subtili tantùm artificis penicillo perinsignẽ, sed etiã *Aduentus Regis & Triumphus.*

1661. diuersis è meliore metallo anathematis exornatam: solitis Moschis non domi tantùm & in pace, verùm etiã sub transactiones belli, eiusmodi pios Icones circũferre. Alacer donum accepit Casimirus, plenus ex inde fiducia, mox ab ijs animos recepturum conciliatos, qui sibi Regem animorum, cum benignissima Matre traderent. Hinc diuersos nomine suo delegauerat, media conciliãdorum pertentaturos; dein, ipse Castra ingressus, in tentorio *Zyromscij* prandium sumpsit, ac se credere, mediumq; inserere militi Confæderato haud dubitauit, vti fidem habens, confidentiam extorqueret. Ast, nihil tunc effectum, prolixarum tractationum ambages milite auersante, ac se ad Nexũ Exercituûm Poloniæ referẽte, mox defectũ cõmeatus causati abscessêre; etiam Rex inde *Militaris pervicacia.* mouit, solicitus nimium, quòd tot documentis Regiæ benignitatis à cõtumaci milite spretis, nihil impetrari potuisset; cum motũ sedare omninò expediret, tàm in præsens securitatis, quàm in posterum exempli causâ: Eamq; iam sedandi motus præceperat fiduciam, vt cursum victoriæ prosequi volens, cohortes alias ad irrumpendum in ditiones Moschi ordinaret, alijs sequi iussis Mohilouiam versùs profectionem destinaret: eo consilio, vti tranato Borysthene, Cosacorum Scytharumq; agminibus se iungeret, quos apud Pereaslauiam bello accinctos consistere, crebri nuntij adferebant. Ast, dum Lithanicus Nexus dispersisse hostem contentus, in citeriora Prouinciæ se recipit, vocatis Rex in consilium fidissimis, quid eo in passu agendum esset, mentem suorum explorat; vbi omnes quotquot aderant vnanimiter cõcludebant; reuerteretur in Patriam, neu in casum daret destitutam Exercitu Maiestatem: sæpiùs in venatione plurium comitatu septus, quàm nunc ad bellum traheret. Interea, infessas per Lithuaniam arces ab hoste recuperandas, dein quoquo modo, vel indictis extra ordinem Comitijs, internos motus sopiendos. Sic demùm suasus, retrò mouit, non- *Casimiri regressus.* nihil per viam lætus, vbi traditum sponte Homelium accepisset. Præmissus dein vilnam Czarnecius, etiam hic non

malè

malè inclinatas res reperit, constrictis vndecunq; Moschis, 1661.
& postquam Præfectus arcem tradendam abnueret, vinctus tandem deditusq nostris, simul cum arce fuit: stipulato Præsidiarijs securo ad propria abitu, ac concessa exportatione rerum, quas tergo tollere possent. Præfectus (qui hîc cum capite simul nomen amisit) iudicio militari ad pænam colli damnatus, ob intolerabilem sæuitiam rapinasq;, quibus circumiectam oram exercuerat: non modo in quemuis sexum promiscuè ferox, sed etiam in capulares senes infantesq; inhumanè truculētus. Is, dum ad supplicium ducitur, medio foro plectendus, vbi tot innocui sanguinis fuderat, breuem moram à lictoribus præcabatur, quâ concessâ, ad lapideam in quâ Rex Casimirus constiterat versûs, terna capitis inclinatione vacuas hospite ædes venerabatur; & postquam innotuit abesse Rem, *Quid (inquit) obstat, venerari locum, quem tantus Rex præsentiâ suâ consecrasset.*

Iam nonnisi Bychouia ac Kowno insessis, præhendebant Lithuaniam Moschi, cum exeunte anno Casimirus regressum in Regnum maturauit: solicitus nimiùm ob perpetim invalescentem militarem Nexum, qui Gordio nodo intricatior, tranquillitatem publicam, imò rationes Statûs, veteremq; Reip: formam plurimùm conturbabat. Tanti mali originem indagando, vnam censebant omnes, ex materia Electionis enatam cæpisse luem: ab ea quippe angor Regi, proposito eligendi Successoris indignè frustrari; Reginæ, desideria sua elusa impotenter ferentis, indignatio; Ciuium libertati metuentium suspitiones, Statûum inter se ex diffidentia collisio, Ærarij publici abusus & dispendiū; ob depressum monetæ valorem, in publicum detrimentum, vnde Exercitus satisfactionis exspes, quòd postulando recipere desperauit, fortiori medio duxit repetendum. Hinc in Nexum consensus, vti omnes simul exigerent, quod nuper Deputati cohortium sigillatim obtinere nequiissent. Itaq; conglobati in vnum, vt memoraui, aliquantum ad Vistulæ ripas velut hæsitabundi substiterant; ast breui in meditul-

De Nexu subiunctū

1661. lium Patriæ ſigna vertentes, conſiliorum & Magiſtratus bellici ſedem conſtituebant Kielcijs, vbi olim ad Paſtorales curas Epiſcopis Cracouienſibus habitum domicilium, iam tunc, poſt Traſimenum & Cannas, delecta Annibali noſtro Capua fuit. Hîc enimuerò circumſpicere ſe ſe iſti, ac vbi ad juſtum molimen maturuiſſe vires cognoſcunt, audacius per ſpatia temporis obloqui incipiebant, vltra retenta æra, præſentis Reip: Status, velut correcturi, apertè diſplicentiam prodentes. Certè Triginta Millia Virorum excedebant, gliſcente per momenta numero, vnde eſſet delicto ſecuritas, & tardior ex malo opere etiam bonorum pænitentiâ.

Colligatu Sedes Kielcijs.

Nexu ambo ad inuicem colligantur.

Nec leue virium additamentum Lithuanici Exercitus acceſsio, qui à latere Regis properanter ſubductus, per mutuos internuntios tranſegit, vti Regno cum Mag: Duc: Lithuaniæ, ita ſimili modo vtriq; Exercitui maneret conformis ſenſus, & militarium prætenſionum vnio: in eumq; finem inſtituerant in oppido Końſka Wola Lublinum propè congreſſum, vbi de aſſerenda mutua ſecuritate, ac reciproco ſi diſcrimen immineret exhibēdo auxilio agitatum; ſub tremendum Miſſæ ſacrificium, horribili eam ſocietatem Iuramento firmantibus: hinc Paulo Borzęcki Polonici, illinc Caſimiro Nowacki Lithuanici Nexûum Subſtitutis, & qui alij ad id negotium ab vtroq; Exercitu in præſens, ex commiſſo adfuerant. Dein, ne noua (ſi Dijs placet) Reſp: inanima eſſet, militari lecto Senatu, aperiunt Comitia (ſatius conciliabula) condunt leges, in facinoroſos pænas, in præuaricantes ſupplicia decernunt, ea ſedulitate agendo, vti nō in tempus aliquod, ſed in perpetuū, noui Legislatores Nexui ſuo cōſulere viderentur. Neq; tantùm retinendæ diſciplinæ intenti formulas deſcribebant, aut toto Regnò municipia in ſtatiua ac alimenta Militi diſtribuebant, verùm vltra ſphæram vocationis militaris, Iura Maieſtatis ac Reip: attrectare auſi, dum quoſuis reditus tàm Regalium quàm Spiritualium bonorum, ſeu illi ad priuatorum poſſeſsionem, ſeu ad menſam Regiam ſpectarent, ſtricto areſto prehenden-

dentes, nimirum Oeconomijs, Salisfodinis, Theloneis, 1661.
Portorijs, Inuectis, ac quocunq; nomine publicis vectigalibus manum inijciunt; non quidem vsurpando vt distraherent, sed retinendo, donec satisfit in prætensionibus. Dolenda sanè rerum confusio, & nocti illi Pharaonicæ non absimile chaos, in quo ima summis, & summa imis collidebantur; quiuè nuper pro emeritis assibus postulata adferebant, iam nunc velut supra Remp: positi, à magnis Nominibus, vti reditus liberos facerent, rogari sustinebant. Ast non est animus eius Nexus sigillatim acta referre, nec Historiæ conuenit in ijs momentis occupari, in quæ satiùs Thymantis velum explicandum esset: nisi quatenus præsentium malorum memoria, sequentibus sæculis medicina esse poterit.

Rex Casimirus interea nihil intentatum omisit, reducendo ad meliorem frugem militi, iam Maiestatis & iusti rigoris retinens, vbi opus, rursùs clementiâ & blandimentis molliens, vbi necessitas cogeret: aduersùm vtraq; durioribus istis, cum æquè minas sine viribus spernerent, quàm & promissa sine rebus despicatui haberentur. Sed potissima militaris odij vis in Nicolaum Prazmowski, ac Christophorum Pac, illum Regni, hunc Lithuaniæ Cancellarios: quod prior feruidior verbo & calamo, inueheretur in Nexũ acerbius, scommatibusq; irritaret; maximè offendens, vbi in certo Rescripto directè Nexum pungebat, desumptis ex Sacra Scriptura verbis. *Populus hic labijs me adorat, cor autem eorum longe est à me.* Alter quod fratri Metatori Castrorum Lithu: author esse crederetur, vti inuitatis per speciem amicitiæ Lithuanici Nexus primoribus, suæ potestatis factos vinctosq; reduceret Varsauiam, pro modo delicti puniendos. Etiam aliquis, dum isti alimentum militare distribuunt, quod panis hybernus dicitur, & eo onere nullo cuiusquã respectu bona Regalia æquè ac Spiritualia grauarentur, non inconcinnè ex Euangelio protulerat, sensu ad Swiderscium directo. *Et cognouerunt eum in fractione panis.*

Odium militare in Ministros Regis.

1661. nis. Sed hæc missa facio; tunc reperto contendendi more, acerbioribus in aduersarios scriptis pugnare, & in officiũ teli adsumere literas. Equidem Rex sæcularium missitationibus parum proficiens, delegandos in opus Præsules cẽsuit, valida semper Religionis ad flectendos animos machina, etiam Ecclesiarum reditibus vindicandis, quos miles interea sequestro prehenderat. Ac post alios, Sigismundus Czyzowski Camenecensis, dein Thomas Vieyski Kijoviensis Episcopi, diuisim ex commisso Regis, ad Swiderscium profecti, & expostulantes egerant, quominus Patriæ, ac obsequio se se restituerent; verùm, vbi tam Czyzouij subtili elegãtiâ, quàm Vieyscij verecundâ commissorum insinuatione parùm apud militares profectum, post hos dein Florianus Dux Czartoryski Cuiauiensis Episcopus iuit, qui pro innata rectitudine, ac sine circumstantijs, mandata Regis efferens, vti ab armato cætu non ingratus hospes acciperetur obtinuerat. Diu quidem audiri dilátus, donec Conuentu militari indicto, qualem illis Rotam Equestrem vocari mos, frequentissimam ex Delegatis legionum concionem, in hunc modum allocutus memoratur. *Diuorum olim Poloniæ Regum, Monarcharum nostrorum, liberæ genti dominantium, suprema pro semper lex fuerat, subiecti populi salus; non alia solicitudinum Regiarum meta, nisi, vt creditis sibi à Deo Regnis, Pacem, salutem, ac bonum commune procurarent, ac dominarentur vt prodessent; vti qui non priuatis commodis bonum publicum, sed huic priuata commoda subesse volentes, curas laboresq́; Regnandi emolumento Patriæ animitùs deuouerent, impenderentq́;. Equidem, quisquis inconniuis oculis diuersos casus ac vicissitudines Patriæ nostræ introspicit, præcipuè regnante Ioanne Casimiro Rege ac Domino Nostro Clementissimo, fateatur necesse est, sicut liberi populi suffragijs, Electio eius conclusa ac publicata, non nisi dextera Excelsi opus erat compactum desuper: sic per hæc annorum curricula, tot nationum ac ditionum regendarum onus, non aliud quidquã contulisse Principi, quàm grauem curarum & vigiliarum molem,*

Cuiauiensis Ep: ad Milites Oratio.

lem,

lem, ac irremissæ solicitudinis sarcinam: cum plus hostium ope 1661.
diuinâ, ac vestra, milites fortissimi, operâ domuisset, quàm anno-rum regiminis computaret. In hoc tamen curarum æstu, in ea continui laboris mole, vti ad solam boni Publici metam tetendit, sic nunc, vnicum dat menti Regiæ pabulum, spem infallibilem concipiens, quominus, post tot discrimina rerum, vindicata ab interitu Patria, eam aliquando florentem & tranquillam videre possit, efficaci tantisper in exilium pulsæ Pacis reinductione. Adfui nuper pleno Senatu præsens, ac hisce auribus regio ore prolata excepi verba. Non aliæ *(inquit Rex)* curæ, acrius de die vigilem, de nocte insomnem exercent me, quam vt vobis Poloni benè sit, etiam post Fata meâ. Patriâ quippe hâc, in qua natus & educatus sum, nihil post Deum carius habeo. *Regia certè vox, & Diuorum Regum nostrorum, ac in omnem posteritatem memorandorum Iagiellonum veri successoris genuinus affectus, qui amore nostri vt dilatarent Terminos & pomeria Patriæ, hæreditarias ditiones suas, amplitudine iustis Regnis suppares Regno vniendas, gratiosè concedebant &c: &c. Horum sanguinis successor & amoris in Poloniam Hæres, Ioannes Casimirus Rex & Dominus Nostr: Clem:, Maiorum suorum exemplo, nonmodo splendores & domus Regiæ decora in hanc Remp: larga manu profudit, verùm & auitorum Regnorum dispendiū subiens, communis boni, maximè pacis causâ, liberaliter decessit, semetipsum euiscerans; de constantia gentis nostræ persuasus, quod fide & gratitudine beneficium haud dubiè rependemus, nec plus vltra requirens, hisce affatur cunctos. Memores sitis & grati estote. Neq; minus clementiæ regiæ documentum exhiberi vobis milites fortissimi cernitis: dum, vbi modo per curas bellicas, ac superata ope Numinis in Magno Ducatu Lithuaniæ pericula licuit, deducendis in effectum desiderijs & prætensionibus Vestris, celebranda mox Generalia Comitia Varsauiæ indixerit: vt quippe præ oculis fuêre, sic in recenti memoria hærent, emeriti Exercitus, Fides integerrima, periculorum contemptus, indefessus labor, ac haud parcè fusus sanguis; dum veri Ciues Patriam ab ex-*

tremo

1661. *tremo præcipitio subleuastis; Maiestatem & integritatem Principis in oculis Christiani Orbis, vti Fideles subditos decuit vindicastis; & ne latum vnguem à Maioribus suis degeneres, duraturo per sæcula fortitudinis vestigio, æternitati vestra consecrastis nomina, tot trophæis ac victoriarum monumentis ex diuersa gentium colluuie reportatis, quot in circuitu vicinos numeramus; nempe Scythis, Cosacis, Suecis, Hũgaris, Moschis, &c. Hæc merita & quibusuis præconijs eminentiora opera vestra, acceptat grato animo Patria, cordi habet Serenissimus, etiam Ecclesia Catholica summas Deo Exercituum habet dicitq; gratias, tamq; eadem Ecclesia Mater fidelium vniuersalis, quàm Patria omnium in se charitates complexa, etiam Rex Serenissimus, confidunt sine dubio, quòd gloriæ gentis & integritati, quæ tanto stetit parta labore consulentes, per priuata dissidia, & nullo veri fundamento innixas suspiciones, fatiscere ac distrahi Remp: haud permittetis, eo facto Orbi monstraturi & vincere & victoria vti scire vos: cum, omnino expediat, sinceræ Maiorum nostrorum præmonitionis meminisse;* ob violenta consilia, interna odia, priuata commoda, perijt Hungaria, caue tibi Polonia: *Res est vobis cum Patria charissima, cum Rege, Parente omnium benignissimo, satiùs quàm Domino, cum Conciuibus generali fraternitate constrictis; vnde cauendum anxiè, ne hæc interna dissidia, exteris ac hostibus nostris, diu desiderato cedant solatio, vt, quos vi superare nequiuerant Polonos, iam internis motibus fractos & enerues, flocci faciant. Optat igitur cumprimis Sac: Reg: Ma: vti in futuro Generali totius Regni Conuentu, ad primos Februarij dies in anno subsequenti celebrando, expeditiùs promouendis desiderijs vestris, pro Scopo destinantes, Patriæ integritatem, ac boni publici conseruationẽ, prætensiones Exercitus pacatè & modestè Nuntij vestri efferant, nouis commentis ac suggestionibus abstinendo; præterquam, quòd omnis nouitas nociua sit, sed præcipuè ad euitandam animorum scissuram, ac in Rep: schysmata; cum infallibile maneat æternæ veritatis effatum, Omne Regnum in se diuisum desolari, ac domum*

mum

mum super domum cadere &c: Tumverò ad cætera dele- 1661.
gationis suæ contenta digressus, præcipuè ad sequestratos Oeconomiarum reditus, palam ac sincerè indignitatem rei demonstrauit, si Princeps, qui supremus Dominus esset, egeat; quamq; absurdum requirere illi de manu subditorum necessaria ad mensam suam alimenta, qui panis benè meritorum supremus Promus Condus, seu distributor esset. Inferebat dein pro Ecclesiarum subiectis arresto militari rebus, instantiam. Hic enimuerò priora pressè elocutus, zelo & eloquio ardentiore inuehebatur in attrectantem patrimonium Christi militiam, quæ præterquam grāde committeret piiaculum, Diuino cultui destinatas opes intercipiens, verùm etiam ad conuellendum Statum Patriæ strueret gradum; cum immunitatûm Ecclesiæ violatio, per consequens Leges ac libertates Polyticas, in ineuitabilem protrahat ruinam. *Laudo (aiebat) pietatem, quod in patrocinium & protectionē vestram indigentiorem Clerum ac Mendicantium Ordines susceperitis? ast, quo iure Præsules à Clero, Pastores ab ouibus, & capita à corpore membrisq; secernitis? non Cælum sine sole, nec Exercitus sine Duce, imò nec vos ipsi sine delecto Magistratu agere potestis? quomodo verò Iurisdictio Ecclesiæ sine Præsulibus, ac Prælatis, subsistere poterit? Corruet eo modo (credite mihi) Ecclesiarum disciplina, dissoluetur harmonia hæc Christianæ pietatis, pessum ibit tot sæculorum opus, tantiq; laboris pretium intercidet, vbi deperditas oues, sine pastore facietis errantes & vagabundas. Auertat nefas Deus! nè quod interlapsu sæculorum, coniuratis animis viribusq; hostes Ecclesiæ Christi perficere nequiuerunt, iam nunc per milites Christianos ac Orthodoxum Exercitum, ex Fidei defensoribus, in Orci instrumenta mutatum, corruere debeat &c: Pro finali Præsul & Minister Ecclesiæ, ad gregem Christi, Ciuis ad eiusdem Reip: Filios, Nobilisq; in eadem æqualitate natus ad Fratres apello; imò per omnia Sacra, per Natalis soli amorem, perq; venerabile ab æuo genti nostræ Maiestatis nomen, Vicariā Dei potestatem, quæsò obtestorq; vos: ne hanc almam Ma-*

 trem

1661 *trem Patriam, tot insultibus hostium quassatam, vndecunq; laceram & exanimem, Nexu hoc vestro in telum parricidij verso, in extrema priuignorum more adigere persistatis. Ac, ne forte olim dicatis defuisse qui vobis verum diceret. Ecce dico & amplius dico. Non licet vobis milites tranquillitatem Patriæ, tantâ iacturâ ac sanguine mortalium, tanto opum imò Prouinciarum detrimento, vtcunq; consarcinatam, perperam ac nullo æquitatis prætextu conuellere? Non licet Ecclesiarum reditus attrectare, inconsutilem Christi tunicam profanis manibus discerpendo, & quæ alia superius memorata, iterare supersedeo. Quæcunq; nunc dixi, etiam coram tremendo Supremi Iudicis* Dei *Tribunali recogniturus. Moueamini igitur strenui milites iustissimo respectu, quem Deo, Conscientiæ, Ecclesiæ, Regi Serenissimo, vno verbo, Patriæ debetis, quæ in se omnium charitates complectitur. Nec tantùm satisfactioni in præsens, securitati in futurum, verùm etiam integræ famæ ad posteritatē consulite. Applicate desideria vestra ad intentionem S. R. Maiestatis Principis optimi, ad Fidei San: Catholicæ propugnationem, non oppressionem, legum Patriarum præsidium non grauamen, amplitudinem & decus gentis non opprobrium, hostium terrorem, insuper nominis vestri immortalem gloriam. Demonstrate non vsq; fauentibus Exteris, quod licet si prætensiones vestras promoueatis, non alium tamen consiliorum scopum, nisi bonum commune ac integritatem Patriæ habuistis, ac pro semper habere intenditis &c.* Dixerat Senatoria grauitate Præsul, ex feruentiore zelo lachrymis finem dictioni imponens, cum vicissim vniuersa militaris Concio orantem attentissimè auscultaret, ac quod commotorum animorum indicium esset, diutius ac si attoniti alto defixi egêre silentio: adeo valida est ad flectendos animos, tam opinio virtutis, quàm religionis machina. Tum verò vt quisq; ex militaribus circumspectare primores, aut requirere responsum; isti verò formare rationes, aut rogitare Præsulem insistunt, vti porrectis in scripto requisitorum capitibus, præstolari dignaretur, donec expedita deliberatione, depromptum

per

per ſuffragia Legionum reſponſum, conficerent. Interea 1661.
Mareſchallus pro fide & obſequio Exercitus in Sereniſsimũ Regem, illibato illo nec vnquam conuellendo, ſuccinctè dixit; neq; minus in Sanctam Rom: Eccleſiam debitum affectum teſtatus; ſimul medianti Præſuli gratias egit, vt qui, tam nunc ſincerè Regia commiſſa efferret, quàm ſemper antea commoda Exercitus & iuſtas prætenſiones, integerrimus Senator promouiſſet. Sic tractatus Concione exceſsit, qui dum honoris gratiâ à potioribus deducitur ad hoſpitium, enimuerò etiam tunc multa ſolertia, maculoſum exuti obſequij nefas, reſumptione legitimi imperij obliterandum ſuadebat; Patriam præ oculis, Patriam in mente haberent, cauendo filialiter, ne ex calido recens ſopitorum bellorum cinere, atrocem rurſus calamitatis ſcintillam excutientes, nouo Patriæ incendio facem admouerent: ſatiuſq; ac maiori cum emolumento & gloria, ad Optimi Regis intentionem ſe applicarent, præuia ſatisfactione, eiuſmodi Nexum, vti legibus Regni damnatum, diſſoluentes. Aſt calci ſementẽ mandabat, cum nec quidquam verborum ſuaſus aut hortamenta valerent, præſignis licet Antiſtitis prudentia nihil intactum omiſerit; etſi multum ſpei ſupereſſet etiam, dum identidem mollius reſponſant, ad ſaniora inclinandos. Cum apud illos, vbi conueniuntur, ſermo comis, ſed conſideratus; debita in Delegatos præſertim Regis honorificentia, quorum illationibus ſi annuunt, promptè expediunt; ſi non, modeſtè negant; repulſam tamen vel dilatione vel amphibologia verborum inuoluendo. De Nexu ſi mentionem inijcis, non tantùm ingenuum ſenſum produnt, verum & laudes ſi adhibeas non admittunt. Inter ſe mutuo metu anxij, & ad inuicem ſuſpicaces. Non vetus confidentia familiares nectit, non amici ad participium ſecreti admittuntur, ambigua verba, reconditi ſenſus, ac obſerata pectora manent, haud occulta formidine, vbi præ licentia dicendi tutius ſilentium eſt. Etiam exterior geſtus motuſq; corporis, ad grauitatem aliquam compoſitus

De Nexu ſubiunctũ

 appa-

1661. apparet; velut Nexus alios silentio, alios austeritate, in Stoicorum aut Pitagoræ Sectas, iam nunc transcriberet. Certè morum species non improbanda, nisi in malo opere boni videri voluissent. Rursus in publico, grauiter sententias dicere, legum obseruantiam profiteri, æquitatis rationes magni ducere, & nihil extra orbitam iustitiæ pati. Si inferentis propositio ad placitum, acceptant concorditer, vel distinguunt prudenter; si displicet, acres primùm intuitus, frontis contractio, ac abnuentium renutus: & postquam aliqua passio commouit animos, palam minæ ac cunctorum inconditus clamor. Talibus quidquid placet, vehementer placere demõstrant, quidquid displicet apertè renuẽdo produnt. Ad nomẽ Maiestatis extrinseca cũnctis veneratio, ast, cum in re quacunq; nomen Regis de verbo prætendant, de facto contra iussa ac voluntatem eiusdem palam agere ostendunt. Similis in capite, quem Mareschallum vocant, morum compositio. Samuel Swiderski nuper èx tergiduce cohortis Wisniouecianæ ad summa Imperij militaris prouectus, præsenti amplitudini pares animos aptabat. In quem ex vero aliquis protulerat. *Curtam heri duxit turmam. Dat magnis hodie iura Quiritibus.* Non tamen absoluta huic Iurisdictio, quàm limitaret adiuncti Substituti officium, quò velut consorte regiminis ambitus restringeretur, vel vti duorum consilio, firmius subsisteret diuisa imperij moles. Ergo adest vtriq; circumpedum caterua, cultus externi splendor, mensarum lautitiæ, eminentior in literis titulus, lictorq; & fasces, & inuidiosa, si modo durabilis foret, præsentis fortunæ amplitudo: in eo tamen Magistratus gradu, vt lato imperio, sic occulto metu vterq; agit, ac vitæ necisq; dominus, vt singulos terret, sic cunctos timet; nõ applaudentibus non blandientibus credens: nam, vt in omnes ipsi potestas, sic vniuersorum in se respicit arbitrium. Adsunt quippe æquè inter seria quàm ludicra, qui omnia dicta factauè sua obseruent, ac speculentur: vnde non preces in templo sine auscultatore fundere, non à curis conti-

nuouè

nouè ſtrepitu ſecreto ocio membra ſolari valet, cum additi 1661.
per dierum noctiumq; ſpatia introſpiciant actus, ne in venatione quidem ſine inſpectore feras conſectari licet. Hinc ſatietas inuiſæ dignationis, & faſtidium, ex timoris quadam reciprocatione, cum qui terreat trepidet, dumq; metuitur, ſecurus ipſe agere nequit. Quod ſi finem reſpicit, & damnatæ cauſæ effectum perpendit, nonniſi continua formidine agitari neceſſe eſt, ſeu conciliandæ Maieſtatis, ſeu eluendi criminis, victimam ſe pro cunctis fore conſiderantem. Percognita refero, cum Palatinatus Sandomirienſis nomine gemina vice ablegatus, diutius inter illos commorarer: Collega magni nominis & ingenij Viro, Staniſlao Zaręba Iudice Sandomirienſi Generali.

Auidè Rex præſtolabatur legationis Czartoryſcij effectum, iam cauſæ merito, iam miſsi multùm fidens dexteritati, ac perficienda fore non dubitans, quæ alij pro deſperatis renuntiauerant. Verùm & iſte ſpem tantùm aluit, nullâ in præſens concludendi ex voto efficaciâ: per moras ac verborum ambages identidem dilatus, donec Legionum Deputati ad alterum concilium ſeu Rotham Equeſtrem congrederentur: etiam tunc nullo cathegorico reſponſo dimiſſus. Indicta tamen à Sac: Reg: Mai: Comitia accipi, non ingrato animo oſtenderant, Commiſsionem non item approbantes, ab experimento docti, plus hìc verborum quã nummuûm fore: vel quod futuris prouidendo, ſecuriùs ſibi Comitiorum remedio conſulendum exiſtimarent. Ergo Rex, dato prudenter ciuili inſaniæ ſpatio, ne quos per extrema infringere non poſſet, bonis modis pacare deſiſteret, in Februarium anni ſequentis 1662 Comitia Varſauiæ indicit, Palatinatus pro Conuentibus particularibus obnuntiat, Deliberatorias ad Senatum Proceresq; expedit, eoſq; rurſus Nexuales, vt certos Regiæ beneuolentiæ per Reſcriptum reddit, ſic iterum per eundem Cuiauienſem Epiſcopum commonet, vti reiecta exoticorum conſiliorum ſuggeſtione, veterem Exercituûm Regni praxim, in miſsitandis ad

1661. Comitia Regni definito numero Nuntijs, ex more patrio retinerent; cum pluralitas sit confusionis occasio. Quam inculcantis Principis præmonitionem accepêre velut annuêtes, formato in aliquam obsequij testificationem responso, quoue respectum Maiestatis ostenderent, Oeconomias nonnullas sequestro militari eximebant, reliquas donec administrantium aut Tenutariorũ fraudes & peculatus palam faciant, ad futura Comitia retenturi. Cæterùm eo sequestro non Regalibus, non Spiritualibus bonis quidquam decerptum ex reditibus, vel in priuatos vsus conversum fuit; imò verò ea sedulitate Intratarum rationes in matriculas redactæ ab ijs, ac in totum posthac restitutæ fuêre, vt non modo perfunctoriam villicationem veri possessores non reprehenderent, verùm etiam elucidatos, ac ex fide calculo subiectos ditionum prouentus, adseuerarent. Adeo quádoq; temporis ratio permittit, albo bonorum non omnino excludere eos, qui obiter & cum discretione mali sunt.

Ast, acrior Andreæ Trzebicij Cracouiensis Episcopi in Colligatos zelus seu commotio, fortè quod iniuriæ propior, & impatiens tolerandi esset. Vrebat animum non tantùm recenter adita Episcopatus possessione depelli, perq; nefas intercipi sacros reditus, verùm etiam à profanis hospitibus inuadi Palatia ædesq;, ab antecedaneis erecta, vti in ijs Iurisdictionem in Clerum Diœcesanum exercerent Præsules; cum congrueret minus Laicis, in militiam obligatis, intra parietinas Sacerdotalium domuũm stabulari, qui honestius, & iuxta vocationem suam transigerent æstatem sub papilionibus. Itaq; per literas, etiam Nuncios sæpius commonebat, intactas Ecclesiæ ditiones sinerent, etiam ex officio Pastoris minitans, nisi protinus Christi patrimonium indemne præstant, se ad sacra fulmina vt vertatur cogi, & incunctanter anathema vibraturum in eos, qui hostium amici, & suorum, imò Dei & Ecclesiæ hostes existerent; in plerisq; epistolis sacrilegos, raptores, &c. vocans. Et certum erat feruidiorem natura

Episco-

Episcopum ad id remedij, vti Sacris interdiceret, militem ac- 1661.
cedere voluisse, iamq; Curionibus cohortium quos Capellanos dicunt, secessum à Nexu seuerè mandauerat, donec vocatis ad consilium Theologis, quorum nonnulli etsi in sententiam Præsulis irent, reperti tamen complures fuêre, (inter quos Valerianus Gutowski ex Familia Franciscanorum) qui demum validis rationibus differendam Ecclesiæ, censuram persuaserê, quominus bonorum consensui, malorum resipiscentiæ spatium concederetur; etiam ne nullo ictu aut successu vibrata plaga, despicatui apud multitudinē foret, & intro tantùm metuenda, in contemptum Ecclesiæ, elusa fulmina verterentur. Pro milite quin etiam fuit honorifica Cuiauiensis Episcopi tractatio, cunctis exinde magna exspectatione arrectis, non vltra Comitia proxima duraturum Nexum; eaq; prudentum opinione, frustra primo loco tentari extrema, vbi morbus vsitatis remedijs persanari posset.

Ast Colligatum Militem, quem non acria dehortantis Præsulis monita, non sacri fulminis protinus vibrandi comminatio, vti Kielcijs abscederet permouere poterant, certè permouit aut verius mouit ingruens pestis, quæ sub id temporis à Carpatijs montibus retrò in Occidentem velut reflatu tempestatis impulsa, passim Prouincias Regni corripiebat. Vngaricam luem nostrates vocant, & inde aduenam certum fuit, postquam Cæsaris cum Turca bello, iam graui è mortalium cadaueribus mephiti infecto àëre, iam diuturnâ inediâ per annonæ defectum afflictis incolis Pannoniæ, demum ad perfectam calamitatis trigam nouissimè pestis accederet. Quæ à contermina gente per contagium vulgata, primò submontanum tractum inuasit, hinc per diuersas circumstantias loci enormi hominum strage, grassata etiam ad Colligatos vsq; proserpsit, formidabilius Ecclesiæ Censuris anathema. Hinc isti, euitando malo, Kielcijs sedem Magistratus bellici Chencinios trans-

ferre

1661. ferre coacti, dein inuisibili plaga prosequente Andreiouiam pulsi, demum inter continuas motus metusq; agitationes, Annum præsentem finiendo, sequentem 1662. inceperint Wolborij, sueto Episcoporum Cuiauiensium domicilio. Hæc pro Climactere Secundo, rerum in Polonia gestarum, sint satis, si non nimium; cùm, in ea rerum narrandarum copia, perquam difficile fuerit, in Patriæ calamitatibus calamo moderari.

A. M. D. G. Vq; S. L. O. C. H.